



МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МУКАЧІВСЬКА МІСЬКА РАДА
МАЛОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВІТОЛЬДА ПЛЕЦЬКОГО
В ОСВЕНЦІМІ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
САДІВНИЦТВА
ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА
АКАДЕМІЯ



**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НАУКИ Й ОСВІТИ
В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

**Збірник тез доповідей за матеріалами
III Міжнародної науково-практичної конференції**

**Мукачево
18-19 травня 2023 року**

*Рекомендовано до поширення через мережу Інтернет
науково-технічною радою Мукачівського державного університету
(протокол № 4 від «16» травня 2023 р.)*

С 91

Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів : збірник тез доповідей за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції (18-19 травня 2023 р., м. Мукачево). Мукачево : Вид-во МДУ, 2023. 557 с.

У збірнику представлено тези доповідей за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів». Учасниками конференції розглянуто проблеми та перспективи розвитку педагогічної освіти, психолого-педагогічні аспекти індивідуальної траєкторії професійного становлення особистості, сучасні орієнтири розвитку економіки, управління та інженерії, актуальні проблеми менеджменту, туризму, розвитку індустрії гостинності та збереження історико-культурної спадщини, тенденції розвитку сучасного суспільно-політичного та культурно-мистецького простору.

Видання розраховане на науковців, педагогів, викладачів, здобувачів вищої освіти, які займаються науково-дослідною роботою.

Редакційна колегія:

Щербан Т.Д. – д-р психол. наук, професор (голова);

Гоблик В.В. – д-р екон. наук, професор;

Кобаль В.І. – канд. пед. наук, професор;

Пігош В.А. – канд. екон. наук, доцент;

Максютова О.В. – PhD, провідний фахівець ВНТД

Відповідальність за достовірність фактів, власних імен, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікації.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВИТИ

АНДРЕЙЧИК М. В., БОКША Н.І. РОЛЬ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВИТИ.....	16
АНДЯЛОШІЙ М. Т. ГОЛОВАЧКО В.М. СУЧАСНИЙ КЕРІВНИК ЗАКЛАДІВ ОСВИТИ.....	18
АРОВИЧ В.В., ФЕНЦИК О.М. ХАРАКТЕРИСТИКА СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ПОЛКУЛЬТУРНОГО РЕГІОНУ.....	19
БЕНЦА В.В., ЛІБА О.М. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	21
БОЙКО А. Т., ЧЕЛЛЕНЯК В. І. ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	23
БРИЖАК Н. Ю. ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....	26
БРУСКО Л. В., ФЕНЧАК М. М., ФЕНЧАК Л. М. СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ТА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ – ВАЖЛИВА ВИМОГА СЬОГОДЕННЯ.....	28
ВАСЬКО А., МАЛИНОВСЬКА А. РЕСЛЕР М. В. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗАКЛАДУ ОСВИТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	30
ВІЩАНСЬКА М., КУШНІР І.І. ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКО-ПОШУКОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВИТИ.....	33
ГАБОВДА М.І., ТОВКАНЕЦЬ Г. В. ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ: РІВНІ ТА ОСОБЛИВОСТІ.....	35
ГАБОДА Є. Б. ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ.....	37
ГАНГУР Г.В., МАЙБОРОДА І. Е. РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ДИЗАЙНУ І ТЕХНОЛОГІЇ.....	39
ГЕЙДЕР Б.А. ЗМІСТ ПОЧАТКОВОЇ ОСВИТИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ПІДРУЧНИКТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ О.Я. САВЧЕНКО.....	41
ГИЧКА І.А., ТОВКАНЕЦЬ Г. В. КОМПОНЕНТИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	43
ГОЛОМБ В.Ю. ПРОФЕСІЙНА (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНА) ОСВИТА ЧАСІВ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ (ЗАКОНОДАВЧИЙ АСПЕКТ).....	45
ГОНЧАРУК Н. В., ФАБРИЦІЙ І. І., БРИЖАК Н. Ю. УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ТРАДИЦІЇ ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	46
ГРЕЧИН М.М., КОБАЛЬ В.І. УМОВИ ТА ЧИННИКИ САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГА У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	48

ГУБАЛЬ Г. Ю., ХОМА О. М. ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З МАЛИМИ ФОЛЬКЛОРНИМИ ЖАНРАМИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	51
ДЕЯК М. І., ПИНЗЕНИК О. М. ТЕХНОЛОГІЯ ПРОЄКТІВ ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	53
ДОБОШ О. М., ДАНКАНИЧ А.І. ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО.....	55
ДОВГА І.М., КОБАЛЬ В.І. СКЛАДОВІ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ДО УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ.....	57
ЗОРІВЧАК М. В., МОЧАН Т. М. ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА – НОВИЙ ПІДХІД ДО ВЗАЄМОДІЇ МІЖ УЧИТЕЛЕМ, УЧНЯМИ ТА БАТЬКАМИ.....	60
ЗЯБЛОВСЬКА Д.Є. ХАРАКТЕРИСТИКА РІВНІВ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ ДАНІЇ.....	62
КАЙТАНОВСЬКА О. М. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ОПЕРАТОРІВ ПОШТОВОГО ЗВ'ЯЗКУ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА.....	64
КИРЛИК Д. І. ПРОБЛЕМНЕ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ.....	66
КЛЕЦУН І.Б., КОБАЛЬ В.І. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ДО УПРАВЛІННЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЮ РОБОТОЮ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ.....	67
КОБАЛЬ В.І. ДОСЛІДНИЦЬКА МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	69
КОХТИЧ Х. В., ЛЯХ А. С., ФЕНЧАК Л. М. ФОРМУВАННЯ ІНІЦІАТИВНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НУШ.....	71
КРИШНЕЦЬ-АНДЯЛОШІЙ К.О. ПРОЄКТУВАННЯ ОСОБИСТІСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	72
КУЗЬМА О. І., ХОМА О. М. ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ЧАСТИН МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	75
КУЗЬМА-КАЧУР М.І., НЕМЕШ Н. В. КРАЄЗНАВЧИЙ КОМПОНЕНТ ЗМІСТУ – ДІЄВИЙ ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНІХ ЦІЛЕЙ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	78
КУЗЬМА-КАЧУР М.І., ТУРІНА М.Г. ФОРМИ КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: ТУРИСТИЧНІ ПОХОДИ, ЕКОЛОГІЧНІ СТЕЖКИ, ЕКСКУРСІЇ.....	80
КУЛІШ А.В., ГОРВАТ М.В. ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ.....	82
ЛЕНДЕЛ В.В. РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ПОЗАУРОЧНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	84
ЛЕХМАН О.Ю., ХОМА О.М. ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЧИТАННЯ.....	87
ЛИВДАР А.В., ГАВРИШКО С.Г. КОЛЕГІАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА.....	89
ЛІНТУР І.В., РОЛЬ МАТЕМАТИЧНОЇ НАУКИ У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	91

ЛЮБКА В. Ю., ПИНЗЕНИК О. М., ІННОВАЦІЇ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ.....	93
МАЙБОРОДА І. Е. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ВИКЛАДАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ.....	95
МАРКАНИЧ Є., М., ПИНЗЕНИК О. М. ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	97
МИКУЛІНА А. К., ДЕМЯНЧУК В.М., ЗВОНАР К. І. ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	99
МИХАЙЛОВА К. В., ШЛЯХТА Н.І. ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ДОШКІЛЬНИКІВ.....	101
МИХАЙЛОЧКО Т. А., ТОВКАНЕЦЬ Г.В. РОЗВИТОК ДОСЛІДНИЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ПОЗАУРОЧНОЇ РОБОТИ.....	104
Dr. MÁRTA MIKLÓSI SUPPORTING THE REINTEGRATION PROCESS WITH EDUCATIONAL OPPORTUNITIES – PRISON EDUCATION SYSTEM IN HUNGARY.....	106
МОЛНАР Т.І., КАНЮКА М.В. РОЛЬ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ У ФОРМУВАННІ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ.....	108
МОЛНАР Т.І., ПОЛОВКА А.В. ХАРАКТЕРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО ОБДАРОВАНИХ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ.....	110
МОРОЗ Ф. В. ВПЛИВ БІГУ НА ФІЗИЧНУ АКТИВНІСТЬ МОЛОДІ В ЗАСВОЄННІ ТЕХНІКИ З ЛЕГКОЇ АТЛЕТИКИ.....	112
МОЧАН Т. М. СУЧАСНІ ПИТАННЯ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ БАТЬКІВ ТА ДІТЕЙ.....	114
НЕСТОР М.І. ЕКОЛОГІЧНІ ПИТАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФІЗИКИ.....	116
ОНДОК У.І., ЛІБА О.М. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ НАОЧНОСТІ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	117
ПАВКО А.І., КУРИЛО Л.Ф. ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ.....	120
ПЕТРОВЦІ Б.І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ І СІМ'Ї.....	124
Dr. K. PALLAY, Dr. F. MOLNAR STUDY MOBILITY OF THE FORMER TRANSCARPATIAN STUDENTS OF BALASSI INSTITUTE (HUNGARY).....	126
ПОПОВИЧ А. М., ГАВРИШКО С.Г. УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	127
ПУШКАШ Х.В. ДІЯЛЬНІСТЬ БЛАГОДІЙНИХ ТОВАРИСТВ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ПИТАНЬ ОСВІТИ ЗАКАРПАТТЯ ПЕРІОДУ ІІ СВІТОВОЇ ВІЙНИ.....	129
РЕЗНІКОВА К.В. ПРОБЛЕМАТИКА ВИЗНАЧЕННЯ ПЕРІОДИЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ В БАЗОВІЙ ШКОЛІ УКРАЇНИ.....	131

РЕПКО І. П., ГРИГОР'ЄВА А. С. УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	134
РЕПКО І. П., КОБЗАР Ю.В. ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК СКЛАДОВОЇ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	136
РОМАН Р. Ю. ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ВПЛИВУ БАТЬКІВ.....	138
РОСАДА Д. А., КУНАК А. В., БРИЖАК Н. Ю. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	140
САВКО В.М. ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ ВЧИТЕЛІВ У ЗАКАРПАТТІ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ (1919–1939 рр.).....	142
СИМОНЯН В. В., ГАЙДА І.Б. ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАННЯ ФАХОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 025 «МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО».....	144
СІДУН Я.Є., РУСИН Н.М., ГЛУХАН Т.М. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ СПІЛКУВАННЯ З ОДНОЛІТКАМИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	146
СТАРОСТА К.О. ПРО ЧИННИКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗМІСТУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В ШКОЛАХ ЗАКАРПАТТЯ У ХХ СТОЛІТТІ.....	148
ТОВКАНЕЦЬ Г.В., ТОДАВЧИЧ Н.Я. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	151
ТОВКАНЕЦЬ Г.В., КИРЛИК В.В. КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІНЖЕНЕРНОЇ ГАЛУЗІ.....	153
ТОВКАНЕЦЬ Г.В., ПУПЕНА М.І. ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ НІМЕЧЧИНИ.....	155
ТОВКАНЕЦЬ Г.В., ОНАЦЬ М.В. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ.....	157
ФЕДОР І.І. ЗНАЧЕННЯ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ.....	159
ФЕНЦИК О. М. ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ З УЧАСНИКАМИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: ЗМІСТ І ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ.....	161
ФІЗЕШІ О.Й. УПРАВЛІННЯ ОСВІТНЬОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА.....	163
ХОМА В.С., ФЕНЦИК О.М., ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	165
ЧЕКАН О.І., СІКОРА Д. РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ З УРАХУВАННЯМ РЕАЛІЙ СЬОГОДЕННЯ.....	167
ЧЕЛЛЕНЯК В. І. ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	170
ЧЕРЕПАНЯ М.Т. ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАКЛАДІВ ІНТЕРНАТНОЇ ОСВІТИ ЗАКАРПАТТЯ В ПЕРШОМУ ДЕСЯТИЛІТТІ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ.....	173
ЧИЙПЕШ Т.М., АТРОЩЕНКО Т.О СЮЖЕТНО-РОЛЬОВА ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	175
ЧУГО В.А., КОБАЛЬ В.І. ЕТАПИ ТА УМОВИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	177

ЧУП О.П., ФЕНЦИК О.М. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	180
ШЕТЕЛЯ В. Ю., ГАЛЮКА О. С. ІГРОВІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	182
ШКІРЕЙ М.М., КОБАЛЬ В.І. ОБДАРОВАНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ.....	184
Dr. ERIKA JUHÁSZ GENERATIONS IN COMMUNITY EDUCATION IN HUNGARY.....	186
ЯКИМ Н.В., КОБАЛЬ В.І. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	187

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

АЛМАШІЙ І.І. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	190
АНЩЕНКО О.В. СИСТЕМНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	191
БАРНА Х. КЛЯП М. ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАЦІЇ В ДІТЕЙ З МОТОРНОЮ АЛАЛІЄЮ.....	193
БАРНА Х., ЯКИМА І. ХАРАКТЕРИСТИКА МОДЕЛІ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ.....	195
BARCZI B., MENZAK A. UNEMPLOYMENT AS A FACTOR OF ADDICTIVE BEHAVIOR EMERGENCE.....	197
БІГАРІ К.В., ГОРВАТ М.В. УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ТРАДИЦІЇ ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ.....	199
БОБЕР К.О., ГОРВАТ М.В. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	202
БРЕЦКО І.І., ВАРГА В.С., КОВАЧ В.Ю. СОЦІАЛЬНА СКЛАДОВА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО ШКОЛИ.....	204
ВАРГАЛ.І. СТИМУЛЮВАННЯ МОТИВАЦІЇ У ФОРМУВАННІ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ.....	207
ВОРОНОВА О. Ю., БАРЧІЙ М.С. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	209
ГЕРЦОВСЬКА Н.О., ГАВРИЛЮК А.О. РОЗВИТОК ЛІНГВІСТИЧНОЇ КРЕАТИВНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	211
ГИЧКА І. А., МАЙБОРОДА І. Е. ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	213
ІВАНОВА В. В., БОБАЛЬ А. І. РОЛЬ НАОЧНОСТІ У СЕНСОРНОМУ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ РАННОГО ВІКУ.....	215
ІВАНОВА В. В., КОСТІВ В. П. ОСМИСЛЕННЯ ПОНЯТТЯ ОБРАЗУ Я ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	218
КАС'ЯНЕНКО О.М., ГРИГОРЯК Р. Я. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІТЕЙ З НЕЗНАЧНИМИ ПОРУШЕННЯМИ У ПСИХОФІЗИЧНОМУ РОЗВИТКУ.....	220

КОНЮКОВ О.С. СУТНІСТЬ ТА СКЛАДОВІ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	222
KORNIENKO I.O. CHALLENGES OF PSYCHOLOGISTS' PROFESSIONALIZATION IN WAR TIME.....	224
КОСТЮ С. Й., АЛМАШІ С.І., ДЕМИДА П.В. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ КОНФЛІКТНОСТІ ПІДЛІТКІВ.....	227
КРАВЧЕНКО Т. М. ЕФЕКТИВНІСТЬ КОМУНІКАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ НАУКИ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	229
КРАВЧЕНКО Т. М., КИРЛИК О. РОЗШИРЕННЯ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ АУДІОВІЗУАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ...	230
КАС'ЯНЕНКО О.М., КРІЧФАЛУШІЙ М.В. НАПРЯМИ РОБОТИ ВИХОВАТЕЛІВ ТА ЛОГОПЕДА З БАТЬКАМИ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ.....	232
КУЛІШ А. В., МАЙБОРОДА І. Е. ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ.....	234
КУШНІР І.І., УДУТ Т.Я. ІМЕРСІЙНА ОСВІТА: CLIL – НОВИЙ ПІДХІД В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	236
ЛАЛАК Н. В., СВИЩО С. М. ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ: ЛАЙФХАКИ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІВ.....	238
ЛЕВКО Р. В. ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ МЕДІАТЕХНОЛОГІЙ.....	241
ЛИПЧАНКО-КОВАЧИК О.В., ГАВРИЛО І.В. ЖАНРОВА МОДИФІКАЦІЯ РОМАНУ ВИХОВАННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	243
ЛИПЧАНКО-КОВАЧИК О.В., АПАЦЬКА Я. ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	244
ЛІХТЕЙ О.В. МЕТОДИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КЕЙС-ТЕХНОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МОНОЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ В УЧНІВ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ.....	246
ЛУКАНЮК Г.В. ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНА СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК НАУКОВОЇ ДЕФІНІЦІЇ.....	248
МАДАР Д. Ю. ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА: СПІВПРАЦЯ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ З БАТЬКАМИ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ.....	250
МАЛАНКА В.Й. ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК НАПИСАННЯ ПРОБЛЕМНО-ТЕМАТИЧНОГО ПОВІДОМЛЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	252
МАСЛЕЙ М.В. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПОТЕНЦІЙНОГО СЛОВНИКА УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ З ГАЗЕТНИМ ІНФОРМАЦІЙНИМ МАТЕРІАЛОМ.....	254
МИКУЛІНА А. К., АРДЕЛАН Я.О., БОБРУШКО Н.В. ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА.....	256
МОРГУН А. В., ПРОКОПОВИЧ Л. С. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ.....	258
МОРОЗ М. В., МАЙБОРОДА І. Е. МИСТЕЦТВО ЯК ЧИННИК ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	260

ПЕНЯК В. С., ЛАЛАК Н.В. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ У РОБОТІ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	262
ПОПОВИЧ Н. Ф., ГАСУЛЯК С. Р. РОЛЬ ІНТОНАЦІЇ У ПРОФЕСІЙНОМУ МОВЛЕННІ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ.....	265
РОЗМАН І.І. ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ: ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ.....	267
РУБЕЙ О.Д., АТРОЩЕНКО Т.О., ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК НАУКОВИЙ ФЕНОМЕН.....	269
РУСИН Я.І. ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ НАВЧАННЯ ГРАМАТИКИ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	271
СИНЕВИЧ І.С., ПЕРЕЦЬ Т.І. КАЗКОТЕРАПІЯ В РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	273
СИНЕВИЧ І.С., ПОРОХНАВЕЦЬ І.В. РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ.....	275
СИНЕВИЧ І.С., СОКОЛОВА О.В. ПРОФЕСІЙНИЙ САМОРОЗВИТОК МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ДО СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ.....	277
СИНЕВИЧ І.С., ФЕНЦИК Н.Р. НАУКОВІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	279
СІДОР Ю.І., ГОРВАТ М.В. НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СТВОРЕННЯ ТОЛЕРАНТНОГО СЕРЕДОВИЩА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....	281
ТЕЛИЧКО Н.В. ФІЛОСОФІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ.....	283
ТОВКАНЕЦЬ Г.В., НЕДОСІКА І. Р., ЛЮБКА А. І. ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ПРЕДМЕТ ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	285
ТОВТИН Х. В., ЛАЛАК Н. В., ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АКЦЕНТИ У РОБОТІ З ГІПЕРАКТИВНИМИ ЗДОБУВАЧАМИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ.....	287
ФЕДОР Н. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РАННОГО ЮНАЦЬКОГО ВІКУ....	289
FEDOR O. MODERN INNOVATIVE EDUCATIONAL TECHNOLOGIES.....	291
ЧЕКАН О.І., ШЕФФЕР Е.Р. ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРА ДЛЯ РОЗВИТКУ МОВЛЕННСВОЇ СФЕРИ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: НАУКОВІ ПІДХОДИ ТА ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД.....	293
ЧЕКАН О.І., КУНДРИК М. ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ.....	295
ЧЕРЕПАНЯ Н. І., КЕМІНЬ Р. М. ВИХОВНІ ЦІННОСТІ МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ НАРОДІВ ЗАКАРПАТТЯ У ВИХОВАННІ ТА НАВЧАННІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	297
ЧЕРНИЧКО В. І. ЕТАПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	300
ШПОНТАК Я.В., КУЗЬМА-КАЧУР М.І. ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЯК ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	302
ЩЕРБАН Т.Д., АНТОНІК Є.М. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ.....	304
ЩЕРБАН Т.Д., ДАНКАНИЧ А.А. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ ЯК МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ.....	306

ЩЕРБАН Т.Д., САМОЙЛОВ О.С. САМООЦІНКА ОСОБИСТОСТІ ЯК ЧИННИК СПІЛКУВАННЯ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ.....	308
ЩЕРБАН Т.Д., ДОЛИНАЙ Т. Т. ПСИХОЕМОЦІЙНІ СТАНИ У ПРОЦЕСІ ВЗАЄМОДІЇ «ЛІКАР-ПАЦІЄНТ».....	310
ЩЕРБАН Т.Д., КОПЧА І.В. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СУЧАСНОГО ЮНАЦТВА.....	312
ЩЕРБАН Т.Д., НОДЬ І.А. ХАРАКТЕРИСТИКА ВИДІВ ТА ФОРМ ПРОЯВУ КРИЗ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ.....	314
ЯМЧУК Т. , ДОЛИНАЙ М. ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ ЯК КРИТЕРІЙ ОСОБИСТІСНОЇ БЕЗПЕКИ ФАХІВЦЯ.....	316
ЯРЕМА Д.М. НАВЧАННЯ АНГЛОМОВНОГО ПИСЕМНОГО СПІЛКУВАННЯ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДУ СИТУАТИВНОГО МОДЕЛЮВАННЯ.....	318

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

АГАПЧУК Б.Ф., МОНИЧ Н.О. ГОЛУБКА Я.В. РЕГУЛЮВАННЯ БІРЖОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	321
АГАПЧУК Б.Ф., ГОЛОВАЧКО В.М. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІ СИСТЕМИ.....	323
БЕРЕЗЮК С.В., ПАКУЛЬСЬКИЙ В.В. УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ПРАЦІВНИКІВ АДМІНІСТРАТИВНОЇ СЛУЖБИ УСТАНОВИ.....	325
БОРА Н. Ю., БОРА І. В. ОСОБЛИВОСТІ РЕЛОКАЦІЇ МЕДИЧНИХ УСТАНОВ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ЗМІНА КОНКУРЕНТНОГО ЛАНДШАФТУ В МЕДИЧНІЙ СФЕРІ.....	327
БОРА Н. Ю., БОРА І. В. УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК ЯК СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ.....	329
БОРА Н. Ю., ГОРОВЕНКО Д. В. ТАРГЕТОВАНА РЕКЛАМА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГУ.....	332
БРАТЮК В.П., МЕДЕНЦІ М. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕНЕДЖМЕНТУ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	334
БРОДОВИЧ Ю.Р., БРОДОВИЧ В.Ю. ФІЗІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗБЕРІГАННЯ НАСІННЯ, ПЛОДІВ, ОВОЧІВ І ГРУБИХ КОРМІВ ДЛЯ ТВАРИН.....	336
БРОДОВИЧ Ю.Р., <u>БРОДОВИЧ Р.І.</u> ПОШИРЕННЯ ТА ЕКОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИРОДНИХ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТАХ.....	338
ВАСЮРА В.О., БЕРЕЗЮК С.В. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ, ЯК ФУНДАМЕНТ СУЧАСНОГО КОЛЕКТИВУ.....	339
ГАВРИЛЕЦЬ О. В. ХАРАКТЕРИСТИКА КРЕАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ГЕНЕРУВАННЯ БІЗНЕС-ІДЕЙ.....	341
ГАЛЬО Я. ІНДУСТРІАЛЬНІ ПАРКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ТРАНСКОРДОННИЙ ПОТЕНЦІАЛ.....	343
ГОБЛИК В.В., ЛЕМАК В.В. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ТУРИСТИЧНОГО КЛАСТЕРУ.....	345
МИЦИК П. П. МЕТОДИКА БАЛАНСУВАННЯ ПРОЦЕСІВ ФОРМУВАННЯ ТА ПРИРОЩЕННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ В БУДІВЕЛЬНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ.....	347
ГОЛОВАЧКО В.В., ГОЛОВАЧКО В.М. ПОНЯТТЯ ЛІНІЙНОЇ РЕГРЕСІЇ.....	348

ДІДРЕНЦ А.О., ГОЛОВАЧКО В.М. ОСОБЛИВОСТІ ЄДИНОГО ПОДАТКУ ЧЕТВЕРТОЇ ГРУПИ.....	350
Yu. ZHIGUTS, V. LAZAR, I. KRAJNJAJ SOME ASPECTS OF THE SYNTHESIS OF MATERIALS USING SHS TECHNOLOGIES.....	353
Yu. ZHIGUTS, V. LAZAR, B. KHOMIAK THE TECHNOLOGY OF CREATING THERMITE CAVITATION-RESISTANT STEELS BY THE METAL-THERMIC METHODS.....	355
КАБАЦІЙ В.М., ПИТЬОВКА О.Ю. БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНА ЕНЕРГОЕФЕКТИВНА ОПТОПАРА.....	357
КОЗИК І. М., ХРОМЕНКО Д. В. ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ РОЗВИТКУ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	358
КОЛЯДКА М.І., ФЕЄР О.В. КРИПТОВАЛЮТА ТА РИЗИКИ ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ.....	360
КОРОЛОВИЧ О.О., СКЛАДОВІ ПОТЕНЦІАЛУ КЕРОВАНОЇ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЦИФРОВОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	361
КРУЧАК Л.В. ВАЖЛИВІ АСПЕКТИ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ.....	363
КУЗЬМЕНКО В. М. ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	366
ЛЕМАК В.В. КРЕАТИВНІ КЛАСТЕРИ В ТУРИЗМІ: БАЗОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ.....	368
ЛІБА Н.С., ТУРЯНЧИК К. ОСНОВНІ АСПЕКТИ АУДИТУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	369
ЛУКАВСЬКА В.С., БЕРЕЗЮК С.В. ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МОЛОДІЖНИХ РАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ.....	372
ЛУЧКО Й.Й., КАРХУТ І.І., ЛАЗАР В.Ф. РЕКОНСТРУКЦІЯ БЛОКУ ДОПОМІЖНИХ ЦЕХІВ ЗАВОДУ «ЕЛЕКТРОН» У М. МУКАЧЕВО.....	374
МАКАРЕВИЧ Д. М., МУХА Р. А. PR – СТРАТЕГІЇ У ВИСТАВКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	376
МАКСИМЕНКО Д. В. ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ВИНИКНЕННЯ КРИЗОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА.....	378
МАКСИМЕНКО Д.В., МАЛЯР А. С.ОБЛІК І БЮДЖЕТУВАННЯ В УПРАВЛІННІ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА.....	380
МАТВІЙЧУК С.С., ТОМАШ Я. ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ ВИГОТОВЛЕННІ ОДЯГУ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ.....	382
МИХАЛЬЧИНЕЦЬ Н.О. СУЧАСНІ ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ.....	384
МІНДАК С.С., ЗОЗУЛЯК М.М. БРОКЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ.....	386
НЕСТЕРОВА С.В. БІЗНЕС-МОДЕЛЮВАННЯ В КОНТЕКСТІ УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ДІЯЛЬНОСТІ.....	388
ПЕТРИЧКО М.М. ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	390
ПІГОШ В.А., КОЗЕЛ А.І. ВИКЛИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ СВДС В УКРАЇНІ.....	393
ПІГОШ В.А, КОЗЕЛ А.І. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЦИФРОВИХ ФІНАНСІВ В УКРАЇНІ.....	395
ПІГОШ В.А., ТОВТ В.С. ВНУТРІШНІЙ АУДИТ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ: ОГЛЯД СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....	396
ПІЗНЯК Д.М., ГОЛОВАЧКО В.М. ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ.....	398

ПРОСКУРА В. Ф., РОСОХА В.М. ЯКІСТЬ ЯК СКЛАДОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОДУКТУ.....	400
РЕЙС Т.Т. СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ФОРМИ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА.....	404
Mgr IRYNA RENKAS TERMODYNAMICZNE MODELE POMIARU KAPITAŁU LUDZKIEGO W ŚWIETLE ODRODZONEGO NAUKOWEGO PROGRAMU BADAŃ «NPB-Kapitał ludzki».....	406
Dr JURIJ RENKAS SEARCH FOR THE THERMODYNAMIC BASIS OF ECONOMIC SCIENCES.....	409
РЕСЛЕР М.В. ВИКОРИСТАННЯ «ХМАРНИХ» ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ.....	411
РОСОЛА У. В., РОСОЛА А. П. ВПЛИВ ВІЙНИ НА ВИРОБНИЦТВО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ.....	413
РОСУЛ Р.В., РОСУЛ О.Р., РОСУЛ Я.І. МЕТОДИ ЗБЕРЕЖЕННЯ РЕСУРСІВ ПРИ ВИГОТОВЛЕНІ КОРПУСУ НАСОСУ ДЛЯ ПЕРЕКАЧУВАННЯ МАСТИЛЬНО-ПАЛИВНИХ МАТЕРІАЛІВ.....	415
РУСИН В., КОВАЛЬ Т. В. СТИЛЬ БАРОКО В СУЧАСНОМУ ОДЯЗІ.....	417
СТЕГНЕЙ М.І., МИХАЛЬЧИНЕЦЬ Г.Т., ПРОКОПЕЦЬ Р.І. РОЛЬ ЕКОНОМІКО СТАТИСТИЧНИХ РОЗРАХУНКІВ У ФОРМУВАННІ МОДЕЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	419
ТОКАРЧУК Д.М., ДОБРЯНСЬКА І.В. ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ У НАПРЯМІ ВИРОБНИЦТВА БІОПАЛИВ.....	422
ТОКАРЧУК Д. М., ПОБЕРЕЖНИЙ А.Д. УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ВІДХОДІВ ПІДПРИЄМСТВА НА ВИРОБНИЦТВО БІОПАЛИВ.....	424
ФЕСР А.Є. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ ГІРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЗАКАРПАТТЯ.....	426
ФОРДЗЮН Ю.І., КАБАЦІЙ В.М., ПИТЬОВКА О.Ю. РАЦІОНАЛЬНЕ РЕСУРСОСПОЖИВАННЯ ТА ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ КОНСТРУКЦІЙНИХ МАТЕРІАЛІВ.....	428
ЧЕРНИЧКО Т.В., ДАНКАНИЧ О.В. ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВОГО РИНКУ ПРАЦІ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	430
ЧЕРНИЧКО Т. В., МИХАЙЛЯК Г. В. ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ.....	433
ЧЕРНИЧКО Т. В., ЧОРІЙ Ю. Ю. ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ ЯК ДЖЕРЕЛО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ.....	435

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

АНТОЛИК В.Ю., КАМПОВ Н.С. РЕАЛІЇ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	438
ГЛІБЧУК Д.П., МЕДВІДЬ Л.І. СУСПІЛЬНА ЗНАЧИМІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ТУРИЗМУ.....	440
ГОЛОВКО Р.І., КАСИНЕЦЬ О.В. МЕТОДИ ВИКОРИСТАННЯ ЗАМКІВ В ТУРИЗМІ.....	442
ГОЛОМБ Є.І., МОЛНАР-БАБЛЯ Д.І. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	444

ДУБЕЙ Ю.Ю., МЕДВІДЬ Л. І. РОЛЬ ТРАНСПОРТНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ В ТУРИЗМІ.....	445
КРАВЧЕНКО А. А. ФРАНЧАЙЗИНГ ЯК ОСНОВНА ФОРМА УПРАВЛІННЯ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННИМ БІЗНЕСОМ В УКРАЇНІ.....	447
ЛИЗАНЕЦЬ А.Г., ДАН І.І. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	449
ЛИЗАНЕЦЬ А.Г., СКУБА А. М. УПРАВЛІННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЮ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	451
МАКСЮТОВА О.В. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ ПО ЗАКІНЧЕННІ ВОЄННОГО СТАНУ.....	453
МАСТЯК А.Ю., БОГІВ О.Я. СКАНСЕНС ЯК ОБ'ЄКТИ ТУРИЗМУ.....	454
МИКУЛАНИНЕЦЬ С. І., ЛЕМБАК Й. Й. АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ESG ДЛЯ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ.....	457
МИКУЛАНИНЕЦЬ С.І., ТУРОК Я.М. ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЛОГІСТИЦІ.....	459
МИКУЛАНИНЕЦЬ С.І., КРЕМС А.Г. ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ КОНЦЕПЦІЇ «SLOW FOOD» В РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ УКРАЇНИ.....	461
МІЛАШОВСЬКА О.І., КАШИН А. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ.....	463
НОВАК Є.В., МОЛНАР-БАБЛЯ Д.І. УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА В СФЕРІ ЯКОСТІ ТА БЕЗПЕЧНОСТІ ПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	465
ОНИСЬКО І.І., ГОБЛИК-МАРКОВИЧ Н.М. РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ СФЕРИ САНАТОРНО-КУРОРТНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ.....	467
ПАПП В.В., ЛОПАТИНА А.С., ЩУР А.В. ТУРИСТИЧНИЙ ІМІДЖ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В РЕГІОНІ.....	469
ПАШ В. Й., НОСОВА А. С. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ У РЕГІОНІ.....	471
ПІГОШ В.А. УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК В ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННІЙ СФЕРІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПІДХОДИ.....	473
ПОНЕВАЧ Б.З., МОТРИНЕЦЬ З.З., МІЛАШОВСЬКА О.І. ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДХОДУ В ОРГАНІЗАЦІЮ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА.....	475
ПРОСКУРА В. Ф., ГУРЗАН Н.О. ЛОГІСТИЧНІ КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ ЯК СКЛАДОВА ЗАГАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	476
ПРОСКУРА В. Ф., МАЗОВСЬКА Г. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ РИЗИКІВ ЯКІ ВИНИКАЮТЬ ПРИ КОНТЕЙНЕРНИХ ЗАЛІЗНИЧНИХ ПЕРЕВЕЗЕННЯХ.....	479
ПРОСКУРА В.Ф., ПОПОВИЧ О. ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ПРОЦЕСУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ.....	483
ПУГАЧЕВСЬКА К. Й., ЛЕНДЕЛ Н. В. ТУРИЗМ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	486
СКОРОГОД М. В. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКИХ САНАТОРНО-КУРОРТНИХ ЗАКЛАДІВ В ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	488
УДВОРГЕЛІ Л.І., ПОБЕРЕЖНЮК А.О. РОЗВИТОК ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	490
ШАШОВЕЦЬ Й.П. ЗНАЧЕННЯ ТА НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКА.....	492

ЮР'ЄВ Я.О. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ САНАТОРНО-КУРОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ХАРКІВСЬКОМУ РЕГІОНІ.....	495
ЮРЧЕНКО Д. Д., МОЛНАР-БАБІЛЯ Д.І. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ В РЕГІОНІ.....	496

РОЗДІЛ 5. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО, КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОГО ПРОСТОРУ ТА ГЕОГРАФІЇ

БОРИСОВА Т. В. ПРО ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ (ФІЛОСОФСЬКИЙ ЗРІЗ)	499
ГОНЧАРОВСЬКА Г., МЕХЕДЬКО О. ПРОБЛЕМИ ДІТЕЙ-СИРИТ В УМОВАХ ПОБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ.....	501
ЗАСТАВЕЦЬКА Л., ТОВТ К. ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ АТРАКЦІЇ ВЕЛИКОБЕРЕЗСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ.....	503
ІЛЬТЬО Г.Ф., ЛУЖАНСЬКА Т.Ю. СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ.....	505
ЛУЖАНСЬКА Т.Ю., ЗИЙНИЧ В. ЛІСОКУЛЬТУРНІ ЛАНДШАФТИ УКРАЇНИ.....	507
ЛУЖАНСЬКА Т.Ю., ІВАНИШ А. РОЛЬ МЕТОДУ ОЦІНОК У КОНСТРУКТИВНИХ ГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ.....	509
ЛУЖАНСЬКА Т.Ю., ІЛЬТЬО Г.Ф. ГУМАНІЗОВАНА ПАРАДИГМА НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.....	511
ЛУЖАНСЬКА Т.Ю., ПОПОВИЧ І. РОЛЬ ГІС-ТЕХНОЛОГІЙ У ПРИКЛАДНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ.....	513
ЛУЖАНСЬКА Т.Ю., СТЕЦЬ А. РОЛЬ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ» У РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА.....	515
ЛУЖАНСЬКА Т.Ю., ТУРЯНИЦЯ А. ЕКОМЕРЕЖА В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ: РЕАЛІЇ ТА ВИКЛИКИ ЧАСУ.....	517
ЛЮБЩЕВА О.О., СИРОВЕЦЬ С.Ю. РОЛЬ МОДЕЛЮВАННЯ СТАНУ ДОВКІЛЛЯ У ПРИКЛАДНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ.....	519
МАЛЕЦЬ О.О., МАЛЕЦЬ Н.Б., ЛЯХ Т.О. ЗАГАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ ТРАДИЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНЦІВ ЗАКАРПАТТЯ У СПАДЩИНІ ФЕДОРА ПОТУШНЯКА.....	521
МАТВІЙЧУК Л.Ю., ЛЕПКИЙ М.І. РОЛЬ ДОСЛІДЖЕННЯ БІОБЕЗПЕКИ ТА БІОЗАХИСТУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	523
МОВЧАН К. М. БІБЛІОТЕКА ЯК БЕРЕГІНЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ.....	525
МОРГУН А. В., ПЕТРОВА А. В., ГОЛЬЧА А. М. УНІВЕРСАЛЬНА ДЕСЯТКОВА КЛАСИФІКАЦІЯ (УДК) В УКРАЇНІ: ВПРОВАДЖЕННЯ, АКТУАЛЬНІСТЬ, УНІВЕРСАЛЬНІСТЬ.....	527
П'ЯТКА Н.С., ГОРВАТ М. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ.....	529
П'ЯТКА Н.С., ЛЕЛИК В. ГЛОБАЛЬНІ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ СОЦІОЕКОСИСТЕМ.....	531
П'ЯТКА Н.С., ТЕРПАЙ А. ЗАКАРПАТТЯ ЯК ОСОБЛИВИЙ ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНИЙ РЕГІОН.....	533
П'ЯТКА Н.С., ШЕКУРА В., ШЕКУРА І. РЕВІТАЛІЗАЦІЯ ЯК ПРОЦЕС ВІДНОВЛЕННЯ МІСЬКОГО ПРОСТОРУ.....	535
СМОЧКО Н. М., ГРИЦЬКО В. В., СЕМУРНИК Т. МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ВОЄННОГО ЧАСУ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ.....	537

СМОЧКО Н.М., КАПАЦ О. ГЕЙМІФІКАЦІЯ ЯК ОДИН З ТРЕНДІВ СУЧАСНОЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ.....	539
СМОЧКО М.Ю., КУЛИК І., МАГАЛЬ Р. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ВИМУШЕНО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	541
СМОЧКО Н.М., ТИМОШЕНКО Л., ЛІНЧУК О. ДОПОМОГА БІЗНЕСУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: РЕЛОКАЦІЯ ТА ВІДНОВЛЕННЯ.....	544
СМОЧКО Н.М., ЯЦУК В. ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ВИМОГА СУЧАСНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	547
ТОВКАНЕЦЬ Г.В., МИГОВИЧ А. ПЕДАГОГІКА МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	548
ФІЗЕР В. С., ГОРВАТ В. ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ.....	550
КІДАРОВА Я.Й., ПИНЗЕНИК О.М. НАУКОВІ ПРОЄКЦІЇ ПОНЯТТЯ «ДОСЛІДНИЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ДИТИНИ-ДОШКІЛЬНИКА».....	552
ГЛАДИНЕЦЬ Н. Ю., ГЛАДИНЕЦЬ В.І. УДОСКОНАЛЕННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ КОМПАНІЇ..	554

РОЗДІЛ 1
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

УДК 373.3.015.31:159.923.2:316.7:005.336.2(043.2)

АНДРЕЙЧИК М.В.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 «Початкова освіта»,

БОКША Н.І.

доктор філософії в галузі «Освіта/Педагогіка»
Мукачівський державний університет

РОЛЬ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
У РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Швидкі зміни, що відбуваються в Україні в останнє десятиліття, пов'язані з гуманізацією та демократизацією відносин, з перетвореннями в економіці, змінюють місце та роль системи освіти в процесі суспільного розвитку. Навчання у школі має забезпечити формування в школярів нових компетентностей, знань та умінь, способів діяльності, які їм знадобляться у новому інформаційному середовищі, для здобуття освіти в умовах широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання, а також нового цілісного світорозуміння та ціннісно орієнтованого світогляду [3]. Саме тому провідним напрямом модернізації системи вітчизняної освіти стає компетентнісний підхід.

Компетентності для здобувача початкової освіти – це образ його майбутнього, орієнтир для освоєння. Молодший шкільний вік є найбільш сприятливим періодом життя людини для формування засад ключових освітніх компетенцій. У період навчання у школяра формуються ті чи інші складові таких компетентностей, які сприяють і підготовці до майбутнього життя, і забезпечують активну життєдіяльність у теперішньому часі.

Загальнокультурні компетентності визначаються як «коло питань, щодо яких здобувач освіти має бути добре обізнаний, мати знання та досвід діяльності, це особливості національної та загальнолюдської культури, духовно-моральні основи життя людини і людства, культурологічні основи сімейних, соціальних, суспільних явищ і традицій. Відповідно, це і досвід освоєння здобувачем освіти наукової картини світу, що розширюється до культурологічного і загальнолюдського розуміння світу» [2].

Ключовими у характеристиці загальнокультурних компетентностей є поняття «шукати», «думати», «співпрацювати», «виконувати роботу», «адаптуватися» тощо. [4]. Тлумачення ключових слів щодо характеристики компетентностей, які удосконалюються в системі початкової освіти, означають наступне:

– *шукати*: проводити опитування в освітньому середовищі; консультиватись у вчителя; отримувати інформацію;

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

- *думати*: встановлювати взаємозв'язки між минулими та сучасними подіями; критично ставитися до того чи іншого висловлювання, пропозиції; вміти протистояти невпевненості та труднощам; займати позицію в дискусіях та виробляти свою власну думку; оцінювати соціальні навики, пов'язані зі здоров'ям, а також із навколишнім середовищем; оцінювати твори мистецтва та літератури;
- *співпрацювати*: вміти працювати у групі, в команді; приймати рішення; залагоджувати розбіжності та конфлікти; домовлятися; виконувати взяті на себе обов'язки;
- *виконувати роботу*: включатися до групи або колективу та робити свій внесок; бути солідарним з іншими, виявляти толерантність; організувати роботу; користуватися обчислювальними та моделюючими засобами;
- *адаптуватися*: використовувати інноваційні та інформаційні технології і комунікації; стійко протистояти труднощам; знаходити нові рішення [2].

З цього випливає, що здобувачі початкової освіти повинні виявити здатність мобілізувати отримані раніше знання, використовувати практичний досвід дорослих, виявити здатність доводити (обґрунтовувати свою точку зору), зуміти організувати взаємозв'язок минулих і реальних знань у вирішенні конкретної ситуації, тобто користуватися набутими раніше компетентностями. Знання, отримані таким чином, виявляються більш міцними та якісними, і сприятимуть успішному розвитку особистості молодшого школяра.

Література:

1. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти URL: http://kupchyntsi-zosh.te.sch.in.ua/uchnyam/osinyu/van/nya_uchbovih_dosyagnej.
2. Крупко Н. М. Формування загальнокультурної компетентності на уроках мистецтва в умовах Нової української школи. Збірник студ. наук. праць. Рівне: РВЦ МЕНУ ім. акад. С. Дем'янчука. 2020. Вип. 1 (13). С. 55 – 60.
3. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf>.
4. Олексюк О. Засоби масової інформації у формуванні загальнокультурної компетентності учнівської молоді. ОД. 2013. вип. 2, с. 80 – 90.
5. Педагогічний словник / за ред. дійсного члена АПН України М. Д. Ярмаченка. К.: Педагогічна думка, 2001. 386 с.
6. Савченко О. Ключові компетентності – інноваційний результат шкільної освіти. Рідна школа. 2011. № 8 – 9. С.4 –8.

АНДЯЛОШІЙ М.Т.
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки»,
ГОЛОВАЧКО В.М.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і оподаткування та маркетингу
Мукачівський державний університет

СУЧАСНИЙ КЕРІВНИК ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Сучасний керівник розглядається як менеджер, здатний виявляти гнучкість до інновацій, професіоналізм та виконувати свої функціональні обов'язки якісно, оскільки від його діяльності залежить імідж закладу як установи в зовнішньому просторі та внутрішній психологічний мікроклімат у колективі, а отже, і творчість учнів та педагогів.

У науковій літературі знаходимо чимало досліджень, пов'язаних з осмисленням ролі керівника в управлінні навчальним закладом. Присвячені дослідження вітчизняних авторів Г. Кравченко, О. Сорока, Л. Даниленко, Н. Островерхова, Л. Донська, Г. Карпо, М. Поташнік, Є. Хрипков тощо.

Сучасний керівник закладів освіти має відповідати вимогам сучасного освітнього середовища та впроваджувати інноваційні підходи для досягнення високих результатів. Він повинен мати широкий спектр навичок та знань, щоб успішно керувати навчальним закладом у складних умовах сучасного світу.

Ось деякі характеристики, які повинен мати сучасний керівник закладу освіти:

- **Лідерські якості:** керівник повинен бути лідером та вміти керувати командою педагогічних працівників. Він повинен бути візіонером, мати вміння мотивувати, вирішувати конфлікти та розвивати співпрацю в колективі.

- **Знання освітніх технологій:** сучасний керівник повинен бути орієнтованим на використання сучасних технологій у навчальному процесі та в управлінні навчальним закладом. Він повинен мати розуміння того, як ефективно використовувати ІКТ, знати про різні методики навчання, бути готовим до впровадження нових технологій у навчальний процес.

- **Здатність до співпраці та мережевої взаємодії:** сучасний керівник закладу освіти повинен бути відкритим для співпраці з іншими школами, університетами, організаціями та громадськими структурами.

- **Фінансові знання:** керівник повинен розуміти фінансовий бюджет свого закладу та вміти раціонально розподіляти ресурси для досягнення найкращих результатів.

- **Комунікативні навички:** керівник повинен мати добрі комунікативні навички, щоб успішно спілкуватися з педагогічним колективом, учнями, батьками та громадськістю.

- **Готовність до змін:** керівник повинен бути готовий до змін та впровадження нововведень. Він повинен бути відкритим до нових ідей та

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

здатним виробляти стратегії, які відповідають сучасним викликам у галузі освіти.

Отже, сучасний керівник навчального закладу повинен мати ґрунтовну підготовку з теорії управління соціально-педагогічними системами, психології, педагогіки, економіки, філософії освіти та інших суміжних наук.

Література:

1. Кравченко Г. Ю. Формування управлінської компетентності керівника навчального закладу в умовах післядипломної педагогічної освіти [Електронний ресурс] / Г. Ю. Кравченко. – Режим доступу : // <http://www.google.ru/>.
2. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження порядку призначення на посаду керівників навчальних закладів" від 13.10.2015 року № 827 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-porjadku-priznachennja-na-posadu-kerivnik-doc245572.html>.

УДК 373.3.015.31–053.5:316.42:316.7:316.72

АРОВИЧ В.В.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 «Початкова освіта»,
ФЕНЦИК О.М.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти
та освітнього менеджмент,
Мукачівський державний університет

ХАРАКТЕРИСТИКА СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО РЕГІОНУ

Україна – полікультурна держава, на території якої проживають представники понад 100 національних меншин. Толерантне співіснування і взаємодія в такому багатокультурному просторі забезпечується через полікультурну освіту і виховання підростаючого покоління. Вирішення цієї проблеми неможливе також без врахування специфіки полікультурного регіону у процесі формування соціокультурної компетентності молодших школярів.

Вітчизняна система освіти не залишається осторонь від процесів, що відбуваються нині в усьому світі, а її початкова ланка враховує усі освітні тенденції, зокрема вимоги полікультурної освіти. Так, Державний стандарт початкової освіти одними із ключових визначає громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають: спроможність діяти як відповідальний громадянин та брати повноцінну участь у громадському та суспільному житті, зокрема школи та класу, спираючись на розуміння соціальних, економічних і політичних понять та сталого розвитку, критичне оцінювання основних подій національної, європейської та світової історії, а також повагу до прав людини та верховенства права, цінування культурного розмаїття різних народів та ідентифікацію себе як громадянина України; виявлення поваги до інших та толерантності, уміння конструктивно співпрацювати, співчувати та діяти в

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

конфліктних ситуаціях, зокрема пов'язаних з різними проявами дискримінації. Дбайливе ставлення до особистого, соціального і фізичного добробуту та здоров'я, дотримання здорового способу життя; розуміння правил поведінки і спілкування, що є загальноприйнятими в різних спільнотах і середовищах, спроможність діяти в умовах невизначеності та багатозадачності [2].

Соціокультурна компетентність, згідно з трактуванням Т. Фоменко, – якісна характеристика особистості, що ґрунтується на сукупності здобутих знань соціальних та культурних сфер життя, ціннісних орієнтацій; здатність та готовність до міжкультурного спілкування з носіями інших мов та культур. Соціокультурна компетентність є важливим фактором соціалізації особистості в суспільстві. Її також пов'язують із розвитком особистості, усвідомленням себе в суспільстві, самореалізацією, визначенням своїх ціннісних переваг, виходячи з яких є можливість конструювати свою поведінку й стосунки з партнерами по взаємодії [3, с.152].

Актуальним для нашого дослідження є визначення поняття «соціокультурна компетенція» В. Вітюк. Авторка вважає, що соціокультурна компетенція – це сукупність знань, умінь, навичок і здібностей особистості, які надають можливість спілкуватися українською мовою в різних ситуаціях відповідно до норм мовлення і поведінки, а також традицій культури. Соціокультурна компетенція учнів спрямована на розвиток світогляду школярів та їхню підготовку до сприйняття себе як носія національних цінностей; на усвідомлення власних обов'язків як члена суспільства і відповідальності за майбутнє своєї країни; знання культурних норм поведінки українського суспільства, загальноприйнятих форм самовираження і використання їх під час спілкування; розвиток умінь використовувати здобуті соціокультурні знання, уміння і навички відповідно до ситуацій спілкування і т. ін. [1, с.476].

Отже, соціокультурну компетентність визначаємо як складну інтегровану характеристику особистості, набір знань, умінь, навичок, ставлень, що дають змогу толерантно співіснувати і взаємодіяти в умовах полікультурного регіону.

Цілком підтримуємо думку науковців, що соціокультурна компетентність – це один із факторів розвитку особистості, самореалізація та культурне самовизначення. Проведення інтерактивних, інтегрованих уроків; використання традиційних та інноваційних форм роботи з прочитаними текстами; відпрацювання рольових ігор, організація проєктної роботи, підготовка та використання дидактичного матеріалу (етнографічні, фольклорні, автентичні; малі фольклорні жанри, казки, художні тексти) на соціокультурну тематику є ефективним засобом формування соціокультурної компетентності учнів початкової школи. В умовах дистанційного навчання для успішного формування соціокультурної компетентності молодших школярів, вчитель має цілеспрямовано та системно використовувати цифрові технології, поєднувати традиційні і інноваційні форми та методи викладання/навчання [4, с.52].

Література:

1. Вітюк В. Основні шляхи формування соціокультурної компетентності молодших школярів. Режим доступу: https://dspu.edu.ua/native_word/wp-content/uploads/2016/04/2013-60.pdf

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

2. Державний стандарт початкової освіти. Затверджено постановою КМУ 21.02.2018. № 87. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-п#Text>

3. Фоменко Т. Визначення поняття «соціокультурна компетентність» у сучасній парадигмі вищої освіти. Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : зб. наук. пр. Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2014. Вип. 42. С. 149–156.

4. Blyznyuk T., Kachak T. Effective means of formation of socio-cultural competence of junior school children. Mountain school of Ukrainian Carpaty, 2021. № 5. P.48-52.

УДК 373.3.015.31:3.072.1-021.464(043.2)

БЕНЦА В.В. ,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 «Початкова освіта»,
ЛІБА О.М.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У сучасних умовах вирішується проблема передумов набуття та розвитку у дитини самостійності, які закладаються ще у ранньому дитинстві, однак, лише починаючи зі шкільного віку, самостійність стає системною та усвідомленою. Характерна особливість інноваційної освіти - надання пріоритету формуванню в учнів суб'єктної позиції, що виявляється у бажанні й здатності самостійно вчитися, критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, застосовувати нові знання на практиці, прагнути до самоосвіти та саморозвитку.

Формуванню і проявам самостійності школярів присвячено багато психологічних та педагогічних досліджень. Цю проблему розглядали вітчизняні психологи та педагоги, зокрема Х. Алчевська, Л. Аристова, Л. Виготський, Є. Голант, Т. Лубенець, А. Макаренко, П. Підкасистий, С. Русова, О. Савченко, М. Савчин, Г. Сковорода, Г. Смотрицький, В. Сухомлинський, К. Ушинський, І.Г.Песталоцці, М. Монтесорі, А.Г.Дістерверг, І.А Зимня та інші.

Вагому роль у вихованні самостійності відіграють педагоги шкільного навчального закладу. У цій роботі важливо врахувати індивідуальні психічні та фізіологічні особливості кожної дитини.

Вивчаючи особливості процесу навчання молодших школярів науковці визначають, що самостійність є індивідуальною процесуальною характеристикою школяра як суб'єкта інтелектуально-творчої діяльності, яка є основою для плідних міжсуб'єктних відносин, стимулює прагнення до взаємодії та співпраці.

Самостійність дозволяє дитині в подальшому без проблем орієнтуватися в умовах сучасності, які постійно змінюються, застосовувати свої знання, вміння та навички у нестандартних ситуаціях.

Під час вивчення предметних дисциплін діти можуть виконувати безліч завдань самостійно. Вчитель має навчити робити їх уважно та якісно, також має

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

зацікавити дітей до виконання будь-якої роботи. Учні можуть проявити свою самостійність під час дискусій, висловлюючи свої власні думки, самостійного вибору, виконання індивідуального завдання, під час проектної діяльності, дослідження, виконання доручень і т. д.

Також вчитель має формувати в учнів навички правильного поводження з речами: навчити правильно переносити стільця, безшумно ставлячи на підлогу, переставляти з місця на місце різні предмети, тримати у порядку фарби та інші приладдя для занять, мити пензлики після малювання, мити дошку після уроку, слідкувати за квітами, за порядком у класі, прибирати своє робоче місце. Кожного дня змінюючи чергових по класу, які слідкують за порядком, вчитель привчить кожного учня до самостійності. Самостійність молодшого школяра – це коли дитина вміє приймати рішення, самостійно ставити перед собою завдання, обираючи шляхи їх вирішення.

Розвиток самостійності учнів - одна з актуальних задач сучасної освіти, а прищеплення молодшим школярам навичок самостійної роботи над навчальним матеріалом є одним з обов'язкових умов успішного навчання. Самостійна діяльність учнів є необхідною умовою розвитку їх пізнавальних здібностей. Розвиток самостійності учнів необхідно починати вже з перших днів навчання в школі, оскільки саме в молодшому шкільному віці відбувається становлення таких якостей особистості, як самостійність, відповідальність і здатність до самоконтролю [1].

У створенні навчально-пізнавальної мотивації та інтересу провідну роль відіграє учитель: враховуючи переваги дитини, робота над підвищенням самооцінки, адекватна оцінка з боку вчителя; формування позитивного ставлення до помилки; підношення навчального матеріалу цікаво, емоційно; використання різних форм колективної діяльності учнів. Часто вчитель, впливаючи на мотиваційну сферу учня, спирається на зовнішні формули: похвалу, розрахунок на перемогу, отримання нагороди, що є неефективним заохоченням.

Під час навчання школяр має виконувати такі дії, які допоможуть цьому стати самостійним:

- самоконтроль - учень навчається контролювати та зіставляти свої можливості і дії, порівнюючи їх з результатами з наведеними попередньо вчителем зразками;
- само оцінювання – дитина фіксує відповідність чи невідповідність своїх результатів, знань, навичок та вмінь, відповідно до вимог, які поставлені під час навчання;
- самоорганізація – проявляється під час підготовки до самостійних, контрольних робіт, вивчення навчального матеріалу, виконання індивідуальних, творчих завдань і т. д., це передбачає розподіл часу для виконання завдання, планування організації виконання, перевірки, оцінювання результатів;

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

- кожен учень має усвідомлювати мету та спосіб навчання, як у школі, так і вдома, що є самостійно усвідомленою, цілеспрямованою навчальною діяльністю.

Під час формування самостійності учнів вчитель має використовувати такі методи та технології навчання: проблемне навчання; групові технології навчання; ігрові технології навчання; технологія проектного навчання; інтерактивне навчання; технологія формування критичного мислення.

Критеріями відбору навчального матеріалу, який планується для організації діяльності молодших школярів на уроці, є такі: зв'язок нового із засвоєним матеріалом; можливість логічного членування навчального матеріалу на чіткі кроки та елементарні завдання; наявність суперечностей між опорними і новими знаннями; готовність школярів до участі в пошуковій діяльності [2].

Ми вважаємо, що самостійність учнів активно буде розвиватися, якщо діти будуть володіти формами і способами здійснення самостійної діяльності.

Література:

1. Власенко О. М. Методика формування умінь самостійної роботи у школярів / О. Власенко, М. Герасимчук // Тенденції модернізації національних освітніх систем: збірник наукових праць / за ред. О.С. Березюк, О.М. Власенко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. - 158 с.

2. Демченко О. Реалізація основних підходів, методів та форм організації самостійної роботи у сучасній педагогічній практиці// Рідна школа. – 2006. - № 7. - С. 19 - 22.

УДК 373.091.26(043.2)

БОЙКО А. Т.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти
ЧЕЛЛЕНЯК В. І.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 013 «Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет\

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Оцінювання навчальних досягнень учнів є невід'ємною складовою освітнього процесу початкової школи. Тому в контексті сьогодення концептуальні зміни в освітній системі України неможливі без перегляду й реалізації принципово нових підходів до оцінювання поступу навчання молодших школярів. В Україні проголошено курс на компетентісну освіту, в умовах якої актуальним стає такий підхід до оцінювання досягнень здобувачів освіти, який дає можливість виключити негативні моменти в навчанні, сприяє індивідуалізації та диференціації навчального процесу, підвищенню навчальної мотивації й самостійності дітей [1].

Психолого-педагогічними засадами дослідження стали теоретичні положення та технології реалізації системи контролю й оцінювання

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

навчальних досягнень учнів на засадах компетентісного підходу, які представлені в наукових доробках О. Овчарук, О. Онопрієнко, К. Пономарьової, Н. Пархоменко, Н. Морзе [4], Ю. Найди, А. Цимбалару, Р. Шияна та ін. У цих працях зміст, методи оцінювання навчальних досягнень учнів розглядаються на основі зіставлення очікуваних результатів навчання з ієрархією його цілей, наголошується, що засоби контролю й оцінювання мають передбачати високий ступінь самостійності школярів. Обґрунтовується важлива роль формувального оцінювання як складової сучасної системи оцінювання навчальних досягнень учнів.

О. Локшина формувальне оцінювання розглядає як інтерактивне оцінювання учнівського прогресу, що дає змогу вчителям визначати потреби дітей, адаптуючи до них процес навчання» [3, с. 223]. Як показує практика, формувальне оцінювання сприяє впевненості дитини у власних силах, надає орієнтири, корисні поради на певних етапах навчання, сигналізує про складнощі, забезпечує діалог «учитель-учень», формує стратегію успішного навчання.

Важливу роль в оцінюванні навчальних досягнень дітей відіграє рефлексія. Рефлексія в освіті – це усвідомлення дитиною своєї навчальної діяльності, аналіз власних результатів навчання з метою підвищення їх ефективності. Рефлексія є одним з видів формувального оцінювання, вона привчає учня до систематичного аналізу результатів власної діяльності, зокрема й не пов'язаної із навчанням у школі. Важливе значення для дітей має становлення елементів рефлексії, спрямованих на спостереження своїх дій та дій однокласників, осмислення своїх суджень, дій, учинків з огляду на їх відповідність меті діяльності, оскільки початкові навички рефлексії як особистісного новоутворення у повному обсязі мають сформуватися тільки наприкінці молодшого шкільного віку.

З метою проведення рефлексії можна пропонувати дітям початки речень, які вони продовжують. До прикладу: Сьогодні я дізнався... Сьогодні я навчився... Найбільш цікавим для мене виявилось... Найбільше мені сподобалось...

Знання, що їх осмислено, як особистісне надбання, складаються з таких компонентів: знаю, що (відомості про зміст своїх знань та незнання); знаю як (відомості про засвоєні дії, що належать до способів набуття, розвитку та перетворення знань); знаю навіщо (розуміння суті навчальних матеріалів та діяльності з їх отримання); знаю себе (визначення себе відносно певних знань і відповідних інформаційних матеріалів).

Педагоги-практики до ефективних технік формувального оцінювання відносять: «Мовні підказки», «Світлофор», техніку «Тижневий звіт». Зупинимося на їх аналізі:

«Мовні підказки». Учитель періодично дає учням мовні зразки (вислови, підказки), які допомагають будувати відповідь. До прикладу: Основною ідеєю (принципом, процесом) є ..., тому що...

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

«Світлофор». У кожного школяра є картки трьох кольорів світлофора. Учитель просить дітей показувати карткою відповідного кольору розуміння (зелений), неповне розуміння (жовтий), нерозуміння (червоний) матеріалу. Після сигналу вчитель з'ясовує: Що зрозуміли? Що не зрозуміли?

Техніка «Тижневий звіт». У кінці навчального тижня дитині пропонується дати відповіді на запитання «Чому я навчився за тиждень?», «Що для мене залишилося нез'ясованим?», «Які запитання я б поставив учням, якби був учителем?» тощо.

Формувальне оцінювання підтримує впевненість здобувачів освіти у тому, що кожен із них – успішний та особливий, здатний покращити свої результати.

Формувальне оцінювання дає можливість вчителю, відстежуючи рух дитини до навчальних цілей, здійснити коригування освітнього процесу на ранніх етапах, а учневі – усвідомити відповідальність за своє навчання. Формувальне оцінювання можна забезпечити використанням портфоліо, основна суть якого полягає в тому, щоб показати все, на що здібні учні. Через твердження «Я знаю», «Я вмію» акцентуються навчальні досягнення учнів, розвивається здатність до самооцінювання, поступово збільшується відповідальність за власне навчання. Кожна дитина має власний стиль і темп навчання. Тому важливо усвідомлювати, що оцінювання не повинно стати причиною зниження самооцінки молодшого школяра, що неминуче позначається на його навчальній мотивації й успішності.

Враховуючи цю вікову особливість, а також важливу роль початкової школи у формуванні індивідуальної траєкторії розвитку особистості, вчителю слід використовувати формувальне оцінювання, яке на етапі початкових класів має включати два обов'язкових компоненти: доброзичливе ставлення до учня як до особистості; позитивне ставлення до зусиль учнів, спрямованих на розв'язання задач (навіть якщо ці зусилля не дали позитивного результату).

Облік результатів завершального (підсумкового) оцінювання, що здійснюється з урахуванням динаміки зростання рівня навчальних досягнень учня-учениці, фіксується учителем у свідоцтві досягнень. Свідоцтво досягнень має бути зрозумілим документом для батьків дитини або осіб, які їх замінюють, що дає розгорнуте уявлення про навчальний поступ дитини в школі під час навчального року. Запропонований МОН зразок свідоцтва досягнень учнів початкової школи складається з двох частин: перша частина – характеристика особистих досягнень учнів, заповнюється у жовтні, як проміжний, та у травні як підсумковий звіт, із метою фіксування навчального поступу, у якому оцінюється активність дитини, самостійна робота на уроці, співпраця з іншими учнями тощо. Друга частина складається з оцінювання предметних компетентностей. Для оцінювання учнів пропонується рівнева система: «має значні успіхи» (високий рівень), «демонструє помітний прогрес» (достатній рівень), «досягає результату з допомогою вчителя» (середній рівень), «потребує значної уваги і постійної допомоги вчителя» (низький рівень).

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Таким чином, свідоме використання формувального оцінювання відповідно до індивідуальних психологічних особливостей учнів, їхнього навчального рівня, способів сприйняття ними інформації стане одним із вагомих чинників процесу формування ключових компетентностей, які знадобляться дітям для життя в такому складному та мінливому сучасному світі.

Література:

1. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016>. – 40 с.
2. Нова українська школа: poradnik dla vchytela / Під. заг. ред. Бібік Н.М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206с.
3. Локшина О. І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.): монографія / О. І. Локшина. – К. : Богданова А. М., 2009. – 404 с.
4. Морзе Н. В. Формувальне оцінювання: від теорії до практики / Морзе Н. В., Барна О. В., Вембер В. П. // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. — 2013. – № 6. – С. 45–57. 11.
5. Основи педагогічного оцінювання. Частина І. Теорія. Навчально-методичні та інформаційно-довідкові матеріали для педагогічних працівників / [Агрусті Г., Артемчук

УДК 373.3.015.31:172.15(477)(043.2)

БРИЖАК Н. Ю.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Вже більше року як у нашій державі йде війна, український народ знаходиться у нелегкій боротьбі з ворогом відстоює свою територіальну цілісність, волю, незалежність, ідеї патріотичного виховання особистості як ніколи актуальні. З цією метою МОН України затвердило заходи щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року. Відповідно до Концепції метою національно-патріотичного виховання визначено «становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності» [1].

Слід зазначити, що патріотичне виховання завжди було у полі зору вчених й дослідників і посідало одне з чільних місць у вітчизняній педагогічній думці. Так, зокрема, теоретичні проблеми патріотичного виховання розробляли такі відомі українські педагоги як Г. Ващенко, Б. Грінченко, О. Духнович, І. Огієнко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський, П. Юркевич та інші.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Теоретико-методологічні та організаційно-педагогічні засади патріотичного виховання особистості в сучасних умовах представлені у фундаментальних дослідженнях А. Авраменка, І. Беха, О. Безверхого, О. Вишневського, І. Зязюна, О. Киричука, В. Котило, О. Савченко, М. Стельмаховича, О. Сухомлинської, М. Чепіль, К. Чорної та інших.

Дослідження питання патріотичного виховання потребує характеристики базових дефініцій дослідження: «патріотизм», «патріотичне виховання».

У педагогічному словнику зазначено, що «патріотизм – це любов до Батьківщини, відданість їй, готовність служити її інтересам, іти на самопожертву. Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів. Виховання патріотизму у дітей розпочинається з виховання у них любові до рідної мови, культури народу та його традицій, поваги до сімейних реліквій, пов'язаних із трудовими і бойовими сторонами життя предків, близьких родичів, земляків» [3, с. 134].

Поділяємо точку зору щодо сутності патріотизму великого педагога В. Сухомлинського, який вважав, що патріотизм – це осягнення святині – Батьківщини не тільки розумом, а й передусім серцем, а патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується [4, с.23].

Зокрема, К.Ушинський патріотичним вважав те виховання, яке традиційно склалося на історичному ґрунті певної конкретної нації й своїми цілями, змістом і засобами підпорядковане самобутній природі дитини, потребам забезпечення їй належного тілесного, чуттєво-вольового, інтелектуального, духовноморального розвитку, засвоєнню національних, місцевих етнографічних та загальнолюдських культурних цінностей, формуванню довершеної особистості, національно свідомого представника своєї нації [2, с. 8].

Ураховуючи наукові розвідки вчених та власний досвід, під патріотизмом розуміємо любов до Батьківщини, свого народу, турбота про його благо, відстояти її незалежність, служити і захищати її, а під патріотичним виховання – цілеспрямовану та системну виховну діяльність закладів освіти з формування у здобувачів знань та уявлень про сутність патріотизму і патріотичних почуттів.

Дослідження довели, що шкільний вік найбільш вдалий період для виховання позитивних рис особистості, в тому числі патріотизму. Тому сьогодні, в умовах війни, як ніколи, потрібні нові підходи й нові шляхи виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості, які б відповідали жахливим реаліям сьогодення.

Процес формування патріотичних почуттів у закладах загальної середньої освіти з молодшими школярами здійснюється шляхом використання різних форм та методів роботи. Зокрема, проведення хвилини мовчання, години пам'яті, виховних годин у форматі зустрічей (онлайн-зустрічей) із воїнами та їхніми рідними, із волонтерами; майстер-класів, флешмобів, акцій на підтримку ЗСУ; виставок творчих робіт молодших школярів та їхніх батьків, екскурсій з метою відвідування визначних історичних місць, ознайомлення з пам'ятками

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

історії та культури рідного міста, перегляд патріотичних мультфільмів, які розкажуть про Україну, її історію, найбільші здобутки та досягнення українців; проведення тематичних інформаційно-просвітницьких та освітньо-виховних заходів, а саме: круглих столів, диспутів, брейн-рингів, вікторин, переглядів презентацій та відеоматеріалів з подальшим обговоренням, присвячених героїчним подвигам українських воїнів. Участь молодших школярів у дитячих організаціях та таборах військовопатріотичного спрямування («Сокіл» («Джура»)), які зорієнтовані на підготовку самовідданих, свідомих захисників, готових за будь-яких умов виступити на захист територіальної цілісності та незалежності України.

Отже, процес же виховання патріотизму – це система виховної роботи на уроці та в позаурочній діяльності, яка спрямована на формування свідомого громадянина з почуттям любові до народу та Батьківщини.

Література:

1. Концепція національно-патріотичного виховання. URL: <https://nus.org.ua/news/mon-zatverdyllo-novukontseptsiyu-patriotychnogo-vyhovannya/>
2. Національна гордість українського народу: до 175-річчя від дня народж. К. Д. Ушинського] / П. Щербань //Укр. вчений. — 1997. — № 7/8. № 7. С. 8-9.
3. Педагогічний словник [Текст] / АПН, Ін-т педагогіки ; підгот. Н. Б. Копиленко [та ін.] ; відп. ред. М. Д. Ярмаченко. - К. : Педагогічна думка, 2001. - 516 с.
4. Сухомлинский В.А. Воспитание советского патриотизма у школьников: Из опыта работы сельской школы / В.А. Сухомлинский. — М. : Учпедгиз, 1959. - 317 с.

УДК 005.332.2:613/614:373.3/.5(477)(043.2)

БРУСКО Л. В.

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
спеціальності 013 «Початкова освіта»,

ФЕНЧАК М. М.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальності 013 Початкова освіта

ФЕНЧАК Л. М.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ТА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ – ВАЖЛИВА ВИМОГА СЬОГОДЕННЯ

Одна з характеристик сучасної освіти – це відповідність тенденціям, які відбуваються в суспільстві, реагування на нові умови життя. Воєнні події, які відбуваються в Україні є психотравмуючим фактором для всіх учасників освітнього процесу, і прямо чи опосередковано впливають на фізичне та психічне здоров'я здобувачів освіти. Тому створення безпечного і здоров'язбережувального середовища є надзвичайно важливим завданням освіти в умовах сьогодення.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про повну загальну середню освіту» (2017 р.) «Безпечне освітнє середовище – сукупність умов у закладі

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

освіти, що унеможлиблюють заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди» [4].

Формування безпечного та здоров'язбережувального освітнього середовища – необхідна умова для забезпечення права дітей на освіту, охорону здоров'я, отримання якісних освітніх послуг .

Науковці й педагоги-практики розглядають освітнє середовище, як частину життєвого, соціального середовища школяра, яке виявляється у сукупності усіх освітніх факторів, що безпосередньо або опосередковано впливають на особистість у процесах навчання, виховання та розвитку, зокрема здоров'язбереження та безпека; є певним виховним простором, в якому здійснюється розвиток творчого потенціалу особистості. На державному рівні розроблено Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі до 2024 року. Мета Національної стратегії – сформувані безпечні, комфортні та здорові умови навчання в закладах освіти, освітнє середовище, яке забезпечує оволодіння учнями компетентностями, необхідними для життя, формування культури безпечної та здоров'язбережувальної поведінки [1].

У результаті аналізу науково-педагогічних досліджень, нами з'ясовано, що організовуючи безпечне освітнє середовище в НУШ, необхідно враховувати фактори, що впливають на нього:

1. Існуючі в закладі міжособистісні відносини. Частоту проявів негативних емоційних стосунків та позитивних.

2. Захищеність в освітньому середовищі – оцінка відсутності насильства у всіх його видах, формах для всіх учасників освітнього процесу.

3. Комфортність в освітньому середовищі – оцінка емоцій, почуттів та домінуючих переживань у процесі взаємодії дорослих і дітей в освітньому середовищі закладу. Недієвість системи психологічної допомоги в освітній установі може призвести до неефективного психологічного супроводу дитини, а у педагогів – емоційного вигорання і, як наслідок, спричинити професійну деформацію, що і в першому і в другому випадку створить серйозну загрозу психічному здоров'ю особистості.

4. Задоволеність освітнім середовищем: задоволення базових потреб дитини у допомозі та підтримці; у збереженні та підвищенні її самооцінки; у пізнанні та діяльності; у розвитку здібностей і можливостей [2].

Освітнє середовище розглядається нами, як сукупність об'єктивних зовнішніх умов, факторів, соціальних об'єктів, необхідних для успішного функціонування освіти і складається з таких структурних компонентів: фізичне оточення, людський фактор, програма навчання. Розвиток особистості здобувачів початкової освіти ґрунтується на багатоканальній взаємодії всіх цих компонентів як суб'єктів освітнього середовища. Плануючи організацію освітнього середовища в початкових класах, важливо врахувати, що воно має бути безпечним місцем, де діти відчуватимуть себе захищеними та в безпеці, де відбувається більшість навчальних видів діяльності. Окрім цього, освітнє

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

середовище має відображати філософію концепції Нової української школи та освітню програму [3].

Таким чином усі школярі зобов'язані навчатися у такому середовищі, де забезпечуються їхні потреби – базові, у навчанні, додаткові потреби (для дітей з особливими освітніми потребами). У описаному освітньому середовищі є баланс між навчальними видами діяльності, ініційованими вчителем, та видами діяльності, ініційованими самими дітьми. Таке середовище забезпечує можливості здобувачам освіти робити власний вибір, можливості для розвитку нових та удосконалення наявних компетенцій, отримання нових знань, розвитку свого потенціалу.

Література:

1. Лалак Н.В. Особливості створення освітнього середовища для молодших школярів в контексті Нової української школи / Н.Лалак, М. Лавренова, Л.Фенчак // *Vzdelávanie a spoločnosť V. Medzinárodnýne konferenčný. Zborník.* – Prešov 2020. – s.72-80

2. Ксенофонов С. здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів в умовах реформування системи початкової освіти / С. Ксенофонов, Л. Фенчак // *Компетентнісні індикатори стратегії "Європа 2020": здобутки і перспективи педагогічної освіти : монографія / за заг. ред. Г.В. Товканець.* – Мукачево : РВЦ МДУ, 2020. – С.260-276.

3. Фенчак Л. М. Превентивне виховне середовище школи як основа соціального захисту підростаючого покоління / Л. М. Фенчак, Т. Е. Шпенік // *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»: збірник наукових праць.* – Мукачево : МДУ, 2016. – Випуск 2(4). – С.108-111.

4. Указ Президента України Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі. Електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text>

УДК 005.591.6-043.86-047.64:37.091(043.2)

ВАСЬКО А.,

здобувачка вищої освіти, спеціальності 011 Освітні, педагогічні наук»,

МАЛИНОВСЬКА А.

здобувачка вищої освіти спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки,

РЕСЛЕР М. В.

доктор економічних наук, професор, академік Академії економічних наук,
декан факультету економіки, управління та інженерії,
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті розглянуто систему управління розвитку інноваційного потенціалу закладу освіти в сучасних умовах, яка зазнала значних змін, оскільки змінився правовий статус закладів освіти, якість надаваних послуг та відповідальність за це, що призвело до змін економічних зв'язків. Породжує нові завдання траєкторія суспільства, обмеженість та неоднорідність ресурсів закладів освіти, що ускладнює управлінську діяльність керівника навчального закладу. Інноваційні процеси з'являються в провідній тенденції поновлення управління розвитку освіти.

Ключові слова: освіта, інноваційний потенціал, тенденції розвитку.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Актуальність цієї теми полягає у тенденції розвитку освітніх систем, завдяки чому більші результати досягають освітні суб'єкти, які працюють на засадах інноваційної діяльності. Ефективна діяльність, забезпечення підвищення рівня конкурентоспроможності та визначення високих темпів розвитку навчального закладу, що визначається рівнем інноваційної активності закладу та діапазоном інноваційної діяльності.

Мета цієї статті полягає в тому, що обґрунтування та розробка алгоритму процесу модернізації управління інноваційною діяльністю в дошкільній освіті. Також, є необхідність в експериментальному дослідженні та обґрунтуванні особливостей управління розвитку інноваційного потенціалу закладу дошкільної освіти.

Стиль керівництва є сукупністю методів, засобів та прийомів, за допомогою яких керівник спонукає педагогічний колектив контролює результати їх роботи та спонукає їх до виконання покладених на них обов'язків. Стиль керівництва значною мірою визначає соціально-психологічний клімат в організації та утверджує морально-етичні норми, що є фактором непрямої дії на інноваційний розвиток закладу дошкільної освіти.

Інноваційний потенціал закладу освіти – це наявність інноваційних ресурсів, які мають можливість бути застосовані для розробки та підготовки ідей нових до впровадження та реалізації інновацій.

Приділяється важлива увага питанням інновації в інноваційному потенціалі закладу освіти, оскільки був накопичений практичний досвід та теоретичний матеріал. На теперішній час існує потреба в інноваційній освітній діяльності у сучасних умовах розвитку суспільства визначається поруч обставин. Такі як, соціально-економічні зміни та розвиток ринкових відносин з появою нових типів навчальних закладів з метою досягнення конкурентоспроможності.[1].

Також, наявна модернізація системи дошкільної освіти, яка виокремлює необхідність здійснення нових підходів до розвитку особистості педагога, та здатної до індивідуально-творчої діяльності з перетворенням дійсності, щоб приймати відповідальні справи та рішення, що повною мірою реалізує свою індивідуальну неповторність. Водночас освітня практика характеризується численними прикладами, які свідчать про складність у здійсненні вихователями функцій педагогічної діяльності, які змінилися в умовах системних змін.

Термін «інноваційний потенціал» у науково-педагогічній літературі розглядається як «сукупність соціокультурних та творчих характеристик особистості вчителя, яка демонструє свою готовність удосконалювати педагогічну діяльність, наявність внутрішніх засобів та методів, здатних забезпечувати цю готовність».[2].

Інноваційна діяльність вчителів називають пізнавальний інтерес, як потребу в підвищенні ефективності та підвищенні педагогічної майстерності. Теоретична підготовка у вигляді інформованості про новітні технології та знання новаторських методик є важливою складовою інноваційної діяльності.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Можемо бачити середній рівень готовності керівників до управління розвитком інноваційного потенціалу закладу освіти. Це свідчить про необхідність в закладах освіти в науково-методичному супроводу інноваційної діяльності, що передбачає створення соціально-педагогічних, психолого-педагогічних та організаційно-педагогічних умов інноваційного пошуку. Тому виникає необхідність створення системи роботи з керівними кадрами, яка б зробила вплив на результативність діяльності та якість управлінської кваліфікації керівника. [3].

Про індивідуальне діагностування на визначення управлінського потенціалу керівника написані праці такими науковцями, як: Фетіскін Н., Мануйлов Г., та Козлов В., і досліджено Френсісом Д., та Вудкоком М., тему діагностики у роботі керівника сильних та слабких сторін.

Недостатня результативність інноваційної діяльності може бути пояснена низьким інноваційним потенціалом педагогів та недостатньою активністю та ініціативою щодо підвищення цього потенціалу. Дослідження інноваційного потенціалу було здійснено науковцями, такими як: Галатюком Ю., Василенком Н., Дичківською І., Савчуком Н., та іншими.

Інноваційний потенціал педагога визначається творчою здатністю створювати нові ідеї, високим культурно-естетичним рівнем, відкритістю особистості педагога до нового, сприйняттям та розумінням нових ідей, напрямів, думок та течій.

Галатюк Ю., стверджує, що під інноваційним потенціалом педагога розуміється «енергія, напруження фізичних, духовних сил у створенні педагогічної новизни, її реалізації, існуючого у потенції внутрішньої енергії, напруження, що обумовлюється процесом виховання інноваційного потенціалу випускника. [1].

Можна зробити такі висновки, що під час вивчення феномену управління розвитку інноваційного потенціалу школи, важливим є підбір методик та методів, що можуть глибоко розкрити особливості управлінської компетентності керівників навчальних закладів.

За допомогою теоретичного аналізу, було визначено якість реального стану управління розвитком інноваційного потенціалу та здійснено діагностику закладу дошкільної освіти. Першим пріоритетом педагогічних працівників закладів освіти, є, персональна поведінка керівника та його морально-етичні норми, які є причиною змін та удосконаленню методів роботи.

Література:

1. Управління розвитком інноваційного потенціалу закладу дошкільної освіти. - [Електронний ресурс] - Режим доступу до джерела: - [http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/1396/1/Полуда_В.В._магістерська.doc]. [22.04.2023].
2. Управління інноваціями та розвитком закладу освіти. - [Електронний ресурс] - Режим доступу до джерела: - [<https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e9b27154-0dfe-4c59-9b42-5bd0e5d92a20/content>]. [22.04.2023].
3. Особливості управління інноваційною діяльністю в освітніх закладах Закарпатської області. - [Електронний ресурс] - Режим доступу до джерела: - [<http://surl.li/hasmx>] [22.04.2023].

ВІЩАНСЬКА М.
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
011 «Освітні, педагогічні науки»,
Мукачівський державний університет, Україна
КУШНІР І.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
директор ВСП «Гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж Мукачівського
державного університету», Україна

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКО-ПОШУКОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

На сучасному етапі проблема формування дослідницьких здібностей у майбутніх керівників закладів освіти є важливою, оскільки вони допомагають керівникам у процесі прийняття критичних рішень. Відомості про дослідницькі здібності мають бути актуальними, щоб керівники закладів освіти могли вивчати нові принципи та методи для досягнення більш високих результатів в освіті. Ці здібності включають у себе навички і знання, необхідні для розуміння та дослідження питань в освіті, а також їх вирішення. Такі здібності можуть бути досягнуті шляхом вивчення актуальних проблем освіти, аналізу практик управління освітою, практичних досліджень та проектів, розробки планів та програм управління освітою, придбання практичних навичок управління та проведення досліджень та аналізу дослідницьких даних.

Найбільш важливою дослідницько-пошуковою здібністю керівника закладу освіти є здатність правильно вирішувати проблеми з якими він стикається у своїй діяльності. Для цього керівник повинен мати тверде розуміння правильних процесів вирішення проблем та потрібних дослідницьких інструментів. Він повинен вміти збирати та аналізувати повні та актуальні дані, щоб мати повне зрозуміння ситуації. Крім того, керівник повинен бути вмілим у використанні різних дослідницьких технік, таких як статистичний аналіз, вивчення трендів та контекстуальний аналіз. Це дозволить йому створювати розумні та конкретні рішення [1].

При формуванні дослідницько-пошукових здібностей у майбутніх керівників закладів освіти можна використовувати такі методи як:

1. Систематичне вивчення літератури та формування наукових поглядів. Цей метод дає можливість до подробиць засвоїти інформацію про досліджуваний предмет. Також він допомагає засвоїти теоретичні підходи до вирішення проблем дослідження.

2. Розробка плану дослідження. Цей метод допомагає побудувати правильний план дослідження, який дозволить точно описати процес дослідження та забезпечити його послідовний хід.

3. Критичний аналіз інформації. Цей метод допоможе визначити достовірність та достатність отриманої інформації, що дозволить прийняти правильні рішення.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

4. Використання практичних методів дозволяє зробити практичні висновки щодо дослідницько-пошукових здібностей. Також він дозволить застосувати навчальні методи та провести підрахунки, які стосуються дослідницько-пошукових здібностей [3].

5. Інтерактивне навчання та практичне використання знань. Цей метод дозволяє практикувати дослідницькі здібності на практиці і застосовувати наукові погляди у реальних ситуаціях. Також він дозволяє застосовувати різні підходи до вирішення проблем, а при помилкових діях проаналізувати причини, що спричинили їх [2].

Методологія формування дослідницьких здібностей у майбутніх керівників закладів освіти базується на принципах психологічного та педагогічного розвитку. Попередньо потрібно дослідити особливості психіки та мотивації майбутніх керівників. При цьому потрібно звернутися до процесу розвитку та закріплення самостійної дослідницької діяльності.

Майбутні керівники освіти повинні використовувати інноваційні підходи до управління, враховуючи потреби учнів та суспільства. Вони повинні розвивати такі інструменти як цільоване планування, розумне бюджетування, розумне формування цілей, системи мотивації та системи оцінювання.

Керівники освіти повинні використовувати передові технології, такі як віртуальна реальність, машинне навчання, блокчейн, щоб покращити здатність учнів розуміти та засвоювати знання.

Директор закладу освіти повинен створювати безпечне середовище, де учні можуть вільно виражати свої думки й ідеї, заохочуючи обмін між учасниками. Вони також повинні приділяти особливу увагу правам та потребам учнів, які не відповідають дослідженням та нормам [3].

Висновок. Формування дослідницьких здібностей у майбутніх керівників закладів освіти повинно базуватися на систематичному та методичному підходах. Навчання має бути відцентрованим на розвитку навичок проєктної діяльності, аналізу та вирішення проблемних ситуацій, формування критичного мислення та прийняття рішень. Освітні заклади мають приділяти особливу увагу потребам майбутніх керівників закладів освіти у плані відшкодування дослідницьких здібностей. Для цього доречним буде використання дидактичних методів, таких як практичні уроки, кейси, проєкти, групова робота, симуляції тощо.

Література

1. Белоногова Н.В., Савенкова М.В., Кошутіна В.В. Формування дослідницьких компетентностей майбутніх керівників закладів освіти. *Life Science Journal*. 2018. № 10(4). С. 574-578.

2. Глатторн А.А., Джойнер Р.Л. Науково-конструкторська діяльність та розвиток дослідницьких здібностей у майбутніх керівників освіти. *Освіта та міське суспільство*. 2019. № 43 (3). С. 283-301.

3. Горбачук Л. І. Формування дослідницьких компетентностей учасників освітнього процесу: теорія, досвід, практика : монографія / Л. І. Горбачук, В.Г. Паламарчук. К. : «Педагогічна думка», 2018. 421 с.

ГАБОВДА М.І.,
здобувачка першого курсу,
першого (бакалаврського) рівня,
спеціальності 013 «Початкова освіта»
ТОВКАНЕЦЬ Г. В.,
доктор педагогічних наук, професор,
зав.кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ: РІВНІ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Суспільний розвиток, динамічні зміни в усіх сферах людської діяльності зумовлюють зростаючу потребу суспільства у формуванні творчої особистості з високим рівнем інтелектуального розвитку, здатної до створення та засвоєння інновацій у будь-якій галузі. Вирішення цього важливого завдання покладено насамперед на систему освіти, що потребує принципово нових підходів до освітнього процесу, постійного оновлення форм та методів навчання з метою більш ефективного впливу на розвиток творчої особистості учня.

Творчість – процес народження нового, виникнення нових думок, почуттів та образів, які потім стають регуляторами творчих дій. На думку академіка В. Вернадського, саме завдяки своїй продуктивній праці та творчій думці людство здійснило перехід від біосфери до ноосфери («ноос» з грец. – «розум»)[1]. Так, В. Сухомлинський тлумачив здібності як складне системне утворення, яке включає в себе цілу низку даних, без яких людина була б нездатна до певної конкретної діяльності і властивостей, які виробляються лише у процесі організованої діяльності [4]. Тому, коли від учнів вимагають творчості, але не вчать її, то школярі доволі часто вдаються до підробки, імітування творчого процесу. Краще не вимагати одразу творчості, а формувати її, і розвивати. Насамперед, на нашу думку необхідно враховувати такі психолого-педагогічні передумови: закономірності розумового розвитку учнів і формування у них творчих здібностей, про педагогічне керівництво цим процесом (А. Громцев, Г. Костюк, В. Сухомлинський); врахування особливостей асоціативності засвоєння знань (С. Рубінштейн); поетапне формування розумових дій (П. Гальперін); можливості узагальнення і форм способів пізнання (Д. Ельконін, В. Давидов).

Саме у процесі такого навчання можуть ефективно формуватися творчі здібності учнів. Як засвідчує С. Сафарян, важливими також є психологічні теорії формування в учнів заданих знань, умінь та навичок. Розум, як система знань (за К. Ушинським) і система дій (за Ж. Піаже), набуває керованості з боку вчителя [3].

У процесі формування творчих здібностей значний інтерес викликають психологічні дослідження вікових психорозумових особливостей учнів. Йдеться насамперед про характеристики вікової та педагогічної психології,

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

визначені вітчизняними вченими (О. Скрипченко, Л. Долинська, З. Огороднійчук). Вони стверджують, що школярі молодшого шкільного віку вже здатні не тільки проектувати можливе, а й «підніматися» над дійсністю методом планування і контролю своїх вільних фантастичних побудов, рефлексувати на свої розумові дії й операції та переживати від цього інтелектуальні почуття [2].

Аналіз педагогічної літератури засвідчує [2; 3], що розвиток творчих здібностей здобувачів освіти сформований за певними рівнями (рис.1).

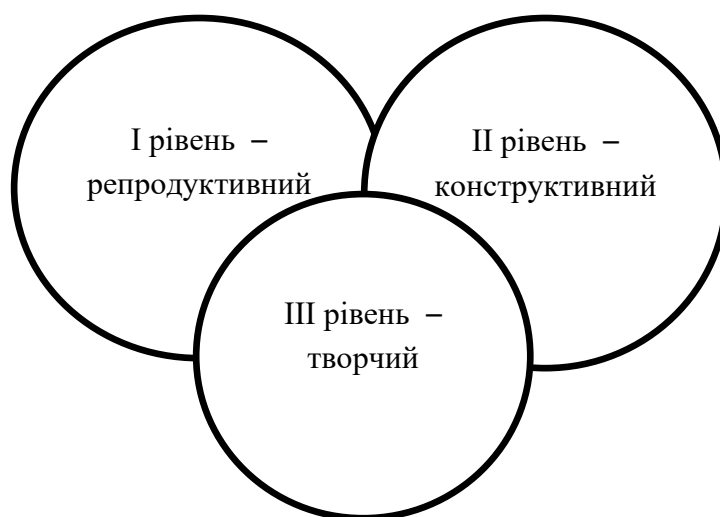


Рис.1 – рівні розвитку творчих здібностей здобувачів початкової освіти

Перший рівень – репродуктивний, він передбачає пряме відтворення знань та способів діяльності, коли учень розпізнає навчальну інформацію, може її описати, дати готове визначення, застосувати раніше засвоєні способи діяльності, виконати завдання за зразком. Другий рівень – конструктивний. Він передбачає вже не відтворення, а перетворення набутих знань. Спостерігається перенесення відомих способів розумових дій у схожі за типом навчальні ситуації. Третій рівень – визначається творчим характером діяльності учнів, які знаходять нові способи мислительних дій та операцій. Учень творчо застосовує знання в нових нестандартних ситуаціях [3].

Формування творчих здібностей особистості неодмінно передбачає впровадження у педагогічну діяльність гуманістичних принципів освіти, коли у центрі перебуває особистість дитини з її потребами, інтересами і можливостями, а вчитель на основі педагогічних методів, форм, технологій виконує функцію радника, консультанта. Процес формування творчих здібностей школярів вимагає зваженого підходу до задоволення їхніх інтересів щодо змісту освіти; а у рівневій диференціації змісту освіти потрібно виходити не з того, скільки навчального матеріалу за одиницю часу може засвоїти дитина, а з того, які це мають бути факти, який між ними має бути зв'язок, у якому вигляді (на якому рівні) вони мають бути засвоєні.

Отже, формування творчих здібностей особистості – це врахування на змістовому і процесуальному рівнях освітнього процесу сутності творчої діяльності та сучасних досягнень психолого-педагогічних наук.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Література:

1. Вернадський В. І., Ситник К. Людина. Громадянин. Учений. Київ : Наукова думка, 2017. 368 с.
2. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. К.: Просвіта, 2001. 416 с.
3. Сафарян С.І. Психолого-педагогічні особливості формування творчих здібностей школярів Освітологічний дискурс. 2010. № 2. С. 13–25.
4. Сухомлинський В.О. Інтерес до учіння – важливий стимул навчальної діяльності учнів. Київ: Рад. шк., 1976. С. 7–16.

УДК 005.336.2-043.83:373.29.015.31:7(043.2)

ГАБОДА Є. Б.,
старший викладач кафедри педагогіки, психології,
початкової, дошкільної освіти та управління закладами освіти,
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) визначає мистецько-творчу компетентність як «здатність дитини практично реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів до видів мистецтва, елементарно застосувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях під час освітньої та самостійної діяльності», виокремлює її види залежно від діяльності (художньо-продуктивну, музичну, театралізовану) і розглядає як результат – елементарну обізнаність дитини у специфіці видів мистецтва, ціннісне ставлення до мистецтва і мистецької діяльності, прагнення сприймати мистецтво [1, с. 21-22].

Мистецько-творча компетентність пов'язана із художньо-естетичним розвитком дитини дошкільного віку, що висвітлено в працях І Білої [2], Н. Вітлугіної [4], О. Дронової [6], О. Половіної [8] та ін. Науковці наголошують на значущості інтеграції різних видів мистецтв в освітній роботі дошкільного закладу та формуванні емоційно-ціннісного ставлення на основі інтересу до мистецької діяльності, задоволення від неї, емоційного відгуку на прояви краси, ціннісного особистісного ставлення, елементарних уявлень про види мистецтва. Завдання з формування елементарних мистецьких навичок спрямоване на забезпечення можливості художньо-творчого самовираження кожному малюкові. За умов поєднання емоційно-ціннісного та діяльнісного компонентів відбувається формування мистецько-творчої компетентності та розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку.

У контексті нашого дослідження важливим є розуміння понятійно-термінологічного апарату, ключовими поняттями якого є: мистецько-творча компетентність, мистецтво, творчість, компетентність.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови подані такі значення слова «мистецтво»: «творче відображення дійсності в художніх образах, творча художня діяльність», «сфера творчої художньої діяльності»,

«досконале вміння в якійсь справі, галузі; майстерність» [3, с. 668]. Вчений-педагог О. Ростовський в навчально-методичному посібнику «Теорія і методика музичної освіти» поняття «мистецтво» тлумачить як «естетичне освоєння світу в процесі художньої творчості – особливого виду людської діяльності, що відображає дійсність у конкретно-чуттєвих образах відповідно до певних естетичних ідеалів; одна з форм суспільної свідомості» [9, с. 605].

Поняття «творчість» у Великому тлумачному словнику сучасної української мови позначається як: «діяльність людини, спрямована на створення духовних і матеріальних цінностей», «діяльність, пройнята елементами нового, вдосконалення, збагачення, розвитку», «те, що створено внаслідок такої діяльності, сукупність створеного кимось», «здатність творити, бути творцем» [3, с. 1435]. В «Українському педагогічному словнику» С. Гончаренка вказано, що «творчість – продуктивна людська діяльність, здатна породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення» [5, с. 326].

Вітчизняні вчені (А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Лисогор, Т. Піроженко, О. Пометун, О. Савченко, Л. Сохань та ін.) тлумачать поняття «компетентність» по-різному. Здебільшого цей термін розуміють не лише як «комбінацію знань, умінь, навичок», а й як «здатність успішно соціалізуватися, проводити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [1, с. 36]. На думку завідувача лабораторії психології дошкільника Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, член-кореспондента НАПН України, доктора психологічних наук, професора Т. Піроженко, компетентності формуються і розвиваються у просторі освітніх напрямів роботи закладу дошкільної освіти через організацію педагогом базових видів діяльності, які збагачують досвід малюка та реалізуються як особистісне надбання дитини (результат розвитку) [7]. Таким чином, компетентним дошкільник стає в процесі навчання і виховання, досягаючи належного рівня особистісного розвитку та досвіду.

Отже, набуття належного рівня мистецько-творчої компетентності дітей передшкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти не є самоціллю для виховання акторів, музикантів, художників, а засвідчує художньо-естетичний досвід, розвиток емоційно-чуттєвого сприйняття дитиною довкілля та забезпечує умови для самовираження кожного малюка в процесі мистецько-творчої діяльності.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Наказ Міністерства освіти і науки України № 33 від 12.01.2021. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення 04.05.2023)
2. Біла І. М. Психологія дитячої творчості. Київ : Фенікс, 2014. 137 с. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/32309053.pdf> (дата звернення 28.04.2023)
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2007. 1736 с. : іл.
4. Ветлугіна Н. Музичний розвиток дитини. Київ : «Музична Україна», 1978. 255 с.
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

6. Дронова О. О. Педагогічні умови розвитку образо-створення в процесі художньо-естетичного самовираження дітей 5-6 років. URL : <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova8/subor/Dronova.pdf> (дата звернення 30.04.2023)

7. Піроженко Т. Компетентність – ключова категорія оцінки якості результату освіти. URL : <https://ezavdnz.mcfr.ua/868347> (дата звернення 04.05.2023)

8. Половіна О. Як сформувати мистецько-творчу компетентність у дітей? URL : <https://oplatforma.com.ua/article/2951-yak-sformuvati-mistetsko-tvorchu-kompetentnst-u-dtey> (дата звернення 30.04.2023)

9. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти : навч.-метод. посіб. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. 640 с.

УДК 373.3.015.31:37.016:7.012:74

ГАНГУР Г.В.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, групи ПО -2,
спеціальності 013 «Початкова освіта»,
МАЙБОРОДА І. Е.,
старший викладач кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ДИЗАЙНУ І ТЕХНОЛОГІЇ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства пріоритетним напрямом в національній системі освіти є особистісний розвиток, який пов'язаний із розкриттям творчого потенціалу і розвитком творчих здібностей. Творчий розвиток учнів початкових класів, актуалізація закладених у них природою здібностей і задатків сприяють умінню розвиватися, виявляти творчу активність, ініціативність, оригінальність та креативність у різнобічній діяльності [3,с.91].

Розвиток творчих здібностей молодших школярів є соціальною необхідністю в умовах сьогодення, що спричинило зростання навантаження на початкову школу, в якій закладаються основи для майбутнього розвитку інтелектуального, морального, духовного та творчого потенціалу молодших школярів. Розвиток творчих здібностей – це вміння використовувати знання в нестандартних ситуаціях, вміння узагальнювати інформацію, перетворювати набуті навички в гнучкі системи, творчо аналізувати ситуацію. Творчість – це діяльність, що породжує щось якісно нове і відмінне неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю.

Молодший шкільний вік – сенситивний період для розвитку творчих здібностей, які закладені і існують в кожній дитині. Під здібностями розуміємо індивідуально-психічні властивості особистості, що виявляються в її цілеспрямованій діяльності і зумовлюють її успіх. Виявляючись у діяльності, вони водночас у ній розвиваються, перетворюючись на стійку особистісну властивість, здатність людини успішно, продуктивно діяти в конкретній сфері [2, с.18].

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Оновлення змісту освіти на сучасному етапі передбачає перехід від механізму трансляції готових знань, репродуктивного формування умінь та навичок в засіб розвитку творчої особистості, яка має володіти різними навчальними і життєвими компетентностями, евристичним мисленням, оперативністю, цілеспрямованістю, ініціативністю та креативністю в розв'язанні складних проблем як навчального, так і в майбутньому – професійного характеру.

Інтегрований курс «Дизайн і технологій» в молодших класах реалізує завдання технологічної освітньої галузі та знайомить молодших школярів з технологіями ручної обробки матеріалів. Його назва повністю відповідає змісту навчальної проектно-технологічної діяльності: учні вчать працювати, особисто усвідомлювати завдання, особисто розбиратися в можливостях його реалізації, особисто виконувати все, що потрібно, щоб отримати продукт, особисто відповідати за якість своєї праці.

Творче спрямування проектно-технологічної діяльності відповідає природі дитинства і віковим особливостям дітей молодшого шкільного віку, Проектування як творча, інноваційна діяльність завжди спрямована на створення об'єктивно і суб'єктивно нового продукту. Творчі ідеї самі собою не народжуються, а виникають тоді, коли людина відчуває потребу щось змінити, вдосконалити. До творчості учня спонукають як соціальні мотиви, так і її фантазія, мрії. Процес створення нового починається з уявлення його у образній формі.

Якісні зміни характеру художньо-творчої діяльності школярів в процесі вивчення дисципліни «Дизайн і технології» відображають художню та трудову активність ініціативність та креативність особистості, що сприяє розвитку фізичної та духовної сили, позитивно впливає на розумовий розвиток, розвиває тактильну чутливість, сприяє розвитку складної координації рухів. Уроки з дизайну і технології у початкових класах активізують процес самостійного узагальнення та систематизації одержаних і набутих школярами нових знань, умінь та навичок. Така діяльність дає можливість висувати нові ідеї, проекти, втілюючи їх у матеріалі, що сприяє формуванню в учнів правильної самооцінки інтелектуальних і конструкторських можливостей. Такий доволі складний для молодшого школяра процес здійснюється шляхом багаторазового прийняття рішень, аналізу й оцінки результатів власної художньо-творчої діяльності [1, с. 20-21].

Отже, творча діяльність молодших школярів на уроках дизайну і технології є важливою ланкою у процесі навчання й виховання та сприяє розвитку неординарного мислення, зберігає відкритість у пізнанні навколишнього світу, виявляє естетичне ставлення до дійсності й мистецтва, формує творчу позицію у житті.

Література:

1. Бучківська Г.В. Підготовка учителів початкових класів на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва: монографія за науковою редакцією Г.В. Терещука. Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2019. 420 с.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

2. Воронюк, І. Психологічні особливості реалізації творчого потенціалу молодших школярів автореф. Дис.... канд. псих. наук Київ, 2003. – 230 с.

3. Кудак Т.О. Розвиток творчих здібностей молодших школярів у групі подовженого дня. *Таврійський вісник освіти*. 2014. № 4. С. 90–96.

УДК К 373.3(092) Савченко:005.745(082)

ГЕЙДЕР Б.А.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 «Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет

ЗМІСТ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПІДРУЧНИКТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ О.Я. САВЧЕНКО

О.Я. Савченко – видатна українська вчена, науковець, педагог, без якої не можна уявити процес реформування початкової освіти незалежної України. Її внесок не обмежується теоретичними напрацюваннями з питань дидактики початкової освіти, але поширюється на розробку та укладання державного освітнього стандарту початкової освіти та інших нормативно-правових документів, розробку навчальних програм для початкової ланки освіти, підготовку та видання навчальної літератури для здобувачів вищої педагогічної освіти та підручників, методичного супроводу для учнів та вчителів початкових класів. Окрім того, О.Я. Савченко належить авторство численних публікацій, монографій, які знайшли визнання та впровадження не тільки на теренах України, але й далеко за її кордонами.

У центрі нашої публікації – поняття змісту початкової освіти в педагогічній концепції О.Я. Савченко. Поряд із традиційним визначенням «змісту освіти» як одного із компонентів навчання, як «системи наукових знань, умінь і навичок, оволодіння якими забезпечує всебічний розвиток розумових і фізичних здібностей школярів, формування світогляду, моралі й поведінки, підготовку до суспільного життя, праці», педагогиня зауважує, що «через засвоєння змісту освіти особистість готується до збереження й розвитку культури (у широкому її розумінні). Тому зміст шкільної освіти, навіть у початковій школі, не може бути вузьким. Він має жититися різними джерелами, серед яких найголовніші – природа, наука, виробничі технології, краєзнавство, людинознавство, педагогічні й психологічні знання» [3, с. 61]. О.Я. Савченко в умовах оновлення освітньої системи вже незалежної України особливу роль відводила вирішенню проблеми модернізації змісту освіти, який, на її переконання, «є своєрідною моделлю вимог суспільства до підготовки молодих поколінь до життя. У ньому в особливій формі відображається матеріальна та духовна культура людства» [4, с. 6]. Ця ідея є наскрізною в педагогічній концепції О.Я. Савченко й реалізована в розроблених нею стандартах, навчальних програмах, підручниках і посібниках для початкової освіти.

Особливо важливим у питаннях змісту освіти для О.Я. Савченко було відбір і структурування змісту освіти при укладанні підручників для початкових класів. Про це завідувачка відділу початкової освіти імені

О.Я. Савченко Інституту педагогіки НАПН України О.В. Онопрієнко згадує так: «Що вже говорити про створення підручників для дітей. Весь той набір діянь над кожною сторінкою, ілюстрацією, навіть фразою доповнювався нескінченними відвідинами шкільних уроків, дитячих бібліотек, книжкових і мистецьких виставок. Олександра Яківна не вважала недостойним консультиватися у нас і в учителів, чи буде певний епізод зрозумілий дітям, чи зацікавить їх, чи вдасться ним розбудити в дитині іскру цікавості й таланту» [2, с. 75].

О.Я. Савченко велику увагу звертає на питання якості та варіативності підручників. Так, у статті «Якість і варіативність шкільних підручників як умова запровадження державних стандартів початкової освіти» (2001 р.) вона відмітила, що на сьогоднішній день видано велику кількість підручників, проте вони «нові за роками видання, художнім оформленням, але їх змістова і методична системи не є принципово новими... Донедавна, – зазначає науковець, – шкільний підручник був зорієнтований переважно на інформаційну і відтворюючу функції, які в основному закріплювали традиційну модель навчання: вчитель передає знання, а учень бере готове, оволодіває ним на рівні засвоєння-присвоєння. Але гуманітаризація, диференціація сучасної освіти потребує особистісно-орієнтованої моделі навчального процесу» [5; с. 11].

Сучасний підручник, вважає О.Я. Савченко, «має забезпечувати, мотиваційну, розвивальну, виховну функції учіння; показувати, чого і як слід навчати школярів із певного предмета; формувати вміння самостійно вчитися. Водночас сучасний підручник – не єдиний носій навчальної інформації, тому в його змісті учень має знаходити орієнтири для подальшої роботи відповідно до своїх пізнавальних можливостей і потреб самостійно вчитися» [3, с. 97], що висуває ще більші вимоги до змісту й оформлення навчальної літератури.

Таким чином, у науковому та педагогічному доробку О.Я. Савченко поняття змісту початкової освіти займає чільне місце, адже «призначення системи шкільної освіти – залучити особистість до засвоєння найбільш цінного змісту, необхідного для подальшої освіти й життя» [3, с. 61], власне, що й було успішно зреалізовано в підготовлених Олександрою Яківною понад 20 підручниках з різних навчальних предметів для учнів початкових класів.

Література

1. Академік АПН України О.Я. Савченко: Біобібліогр. покажч. / АПН України, ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського ; вступ. стаття Бібік Н.М.; упоряд.: Ворон Л.М., Заліток Л.М., Печенежська О.А.; наук. ред. Букшина Т.Ф. ; бібліогр. ред. Пономаренко Л. О. Наукова школа академіка Олександри Савченко. Ін-т педагогіки, АПН України. упоряд.: Кодлюк Я.П., Т.Я. Довга; за заг. ред. Кодлюк Я.П. К.: Пед. преса, 2007. 132 с.

2. Олександра Яківна Савченко. Уроки співпраці і спілкування: збірник матеріалів I Всеукраїнських педагогічних читань пам'яті О.Я. Савченко «Олександра Яківна Савченко. Уроки співпраці і спілкування», Київ, 4 листопада 2021 р. (наукове електронне видання) / Укладач О.В. Онопрієнко. К.: Педагогічна думка. 2021. 96 с. DOI: <https://doi.org/10.32405/978-966-644-601-8-2021-104>

3. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти: підручник. К.: Грамота, 2012. 540 с.

4. Савченко О. Я. Реформування змісту початкової освіти. *Початкова школа*. 1996. № 1. С. 4-8.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

5. Савченко О. Якість і варіативність шкільних підручників як умова запровадження державних стандартів початкової освіти. *Початкова школа*. 2001. №8. С.10-12.

УДК 502/504(043.2)

ГИЧКА І.А.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальності 013 «Початкова освіта»
ТОВКАНЕЦЬ Г. В.,
доктор педагогічних наук, професор,
зав.кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет.

КОМПОНЕНТИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

З появою різноманітних екологічних проблем, таких як забруднення навколишнього середовища, зміна клімату та виснаження природних ресурсів, все більше стає важливим формування екологічної культури серед населення. Молодші школярі – це майбутнє країни, вони повинні розуміти значення екології і знати як зберігати природу та її ресурси. Завдяки своїй гнучкості та швидкій адаптації до змін, діти можуть стати важливими діячами у боротьбі із екологічними проблемами. Реалізація програм з формування екологічної культури в молодших школярів є дуже важливим етапом виховання і навчання, що забезпечує збереження навколишнього середовища та забезпечує сталість життя в майбутньому. Такі програми сприяють формуванню у дітей навичок збереження енергії та води, розуміння впливу людської діяльності на клімат, а також поваги до природи та інших живих організмів.

Формування екологічної культури в молодших школярів є складним та багатогранним процесом, що передбачає ознайомлення дітей з екологічними проблемами, навчання екологічної поведінки та розвиток екологічної свідомості. Важливо розуміти, що екологічна культура — це система знань, цінностей та практик, що передбачає збереження й відновлення природних екосистем і ресурсів для забезпечення сталого розвитку людства.

Одним із ключових компонентів формування екологічної культури є розвиток екологічної свідомості в молодших школярів. Розвиток екологічної свідомості передбачає ознайомлення дітей з природними екосистемами та зв'язком між людиною і природою, навчання впливу людської діяльності на довкілля та виховання поваги до природи й усіх живих організмів[3, с. 1–4]. Діти можуть вивчати теми, які пов'язані зі збереженням енергії, сортуванням сміття, переробкою відходів, використанням екологічних технологій та ін.

Другим компонентом формування екологічної культури є навчання екологічної поведінки в молодших школярів. Це означає, що діти повинні знати як правильно поводитися в природі, як використовувати ресурси та як зменшити негативний вплив на довкілля. Діти можуть навчатися екологічній поведінці в шкільному саду чи на шкільному подвір'ї, де вони будуть вирощувати овочі та фрукти, доглядати за рослинами й тваринами, та відповідально поводитися з відходами і вчитися раціонально використовувати ресурси.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Третім компонентом формування екологічної культури є розвиток екологічної діяльності. Молодші школярі повинні мати можливість діяти в інтересах охорони довкілля та відчувати відповідальність за стан природи. Діти можуть брати участь у екологічних акціях, прибирати території від сміття, проводити екологічні дослідження та проекти. Для успішного формування екологічної культури в молодших школярів необхідно використовувати інтерактивні методи та підходи до навчання, що дозволяють дітям бути активними учасниками навчального процесу. Для цього доцільно використовувати різні ігри, екскурсії, театралізовані вистави, експерименти та інші методи, що допоможуть дітям краще зрозуміти екологічні проблеми та їх вплив на людей та природу[1, с. 19–20].

У той же час, несформована екологічна культура в молодших школярів може мати серйозні наслідки як для самої дитини, так і для навколишнього середовища й інших людей. Незнання простих правил екологічної поведінки призведе до виникнення наступних екологічних проблем: забруднення повітря та води, виснаження природних ресурсів, виникнення екологічних катастроф тощо. Діти, які не знають, що скидання відходів до річок та озер впливає на якість води та викликає різноманітні захворювання, нехтують цими простими правилами, призводячи до серйозних наслідків для довкілля та свого ж здоров'я. Несформована екологічна культура має неабиякий вплив на психічний стан дітей та їх соціальну адаптацію. Діти, які не знають, як берегти та поважати навколишнє середовище, не розуміють, чому інші люди дбають про чистоту та порядок, що може призвести до відчуття ізольованості та відчуженості в колективі.

Неменш важливим є те, що несформована екологічна культура в молодших школярів має далекосяжні наслідки на сталість життя людства в цілому. Зростання населення та інтенсифікація людської діяльності ведуть до зростання відходів та забруднення навколишнього середовища, що призведе до серйозних проблем зі здоров'ям, якістю життя та економічним станом[2, с. 188]. Несформована екологічна культура в молодших школярів має серйозні наслідки для дитини в майбутньому. Відсутність екологічної культури призведе до того, що діти не стануть активними учасниками екологічної діяльності і не зможуть надалі зробити свій внесок у збереження природи та її багатства.

Отже, формування екологічної культури в молодших школярів є важливим завданням, яке має серйозний вплив на майбутнє життя людей та планети в цілому. Діти, які навчаються екологічній поведінці та розвивають свідомість щодо довкілля, стануть активними учасниками екологічної діяльності, що забезпечить сталість природних ресурсів та балансу в екосистемах. Формування екологічної культури в молодших школярів вимагає комплексного підходу до навчання та використання інтерактивних методів та підходів. Розвиток екологічної свідомості, екологічної поведінки та екологічної діяльності дітей допоможе зберегти та збалансувати стосунки між людиною і природою, що забезпечить якісне життя в майбутньому.

Література:

1. Варениченко А.Б. Технологія формування екологічної культури у молодших школярів. Педагогіка здоров'я, 2017. С. 19 – 21.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

2. Григорович О.П., Волохата К.М. Природознавча компетентність як складова професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи. Нова українська школа в умовах викликів сучасності: зб. тез доповідей I Всеукраїнської науково-практичної конференції, 11 квітня 2019 р./ за заг. ред. Л.В. Задорожної-Княгницької. Маріуполь: МДУ, 2019. С. 188–191.

3. Грошовенко О. П. Інноваційні стратегії формування екологічної культури молодших школярів, 2017. С. 1 – 4. URL: <https://www.sworld.education/simpoz6/78.pdf>

УДК 377(437)(043.2)

ГОЛОМБ В.Ю.,
аспірант спеціальності
011 «Освітні, педагогічні наук»,
Мукачівський державний університет

ПРОФЕСІЙНА (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНА) ОСВІТА ЧАСІВ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ (ЗАКОНОДАВЧИЙ АСПЕКТ)

Після створення Чехословацької республіки в 1918 році нова влада провела значні реформи в галузі освіти. Закони, прийняті в цей період, були спрямовані на забезпечення доступу до якісної освіти для всіх громадян країни.

Основні закони Чехословаччини, що стосуються розвитку освіти, належали до законодавчої підсистеми "Zákon o základních školách" (Закон про початкові школи) і "Zákon o středních a vyšších školách" (Закон про середні та вищі школи).

Закон про початкові школи був прийнятий у 1920 році. Згідно з ним, початкова школа повинна бути безкоштовною і обов'язковою для всіх дітей віком від 6 до 14 років. Введення такої обов'язкової освіти для дітей було значним досягненням за той час.

Закон про середні та вищі школи був прийнятий у 1928 році. Він ставив за мету забезпечити якісну освіту для всіх громадян Чехословаччини, незалежно від їхньої соціальної чи етнічної приналежності. Відповідно до цього закону середня освіта стала обов'язковою для всіх дітей віком від 14 до 18 років, а вища освіта була доступною для всіх здатних до навчання учнів.

Закон про вищу освіту створив систему вищої освіти, включаючи університети та вищі навчальні заклади. Він передбачав гранти та стипендії студентам з низьким доходом та наукову діяльність, що сприяла розвитку науки в країні.

Реформа професійної освіти 1924 року передбачала створення вищих та середніх професійних шкіл та сприяла розвитку професійно-технічної освіти. Вона також створила можливості для підвищення кваліфікації робітників та розвитку курсів професійної підготовки.

Закон про сприяння зайнятості 1935 року забезпечував фінансову підтримку підприємств, які забезпечували навчання іноземних мов, курсів професійної підготовки та інших видів навчання, спрямованих на підвищення кваліфікації робітників.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У період з 1918 по 1939 роки в Чехословаччині було прийнято кілька законів, які стосуються ремісничої освіти. Основна мета цих законів полягала у розвитку ремісничих шкіл та забезпечення якісної освіти для майбутніх ремісників.

Одним із таких законів був «Закон про навчання ремеслу», який був прийнятий у 1924 році. Цей закон забезпечував створення спеціальних ремісничих шкіл, де учні отримували теоретичні знання та практичні навички у певному ремеслі.

Відповідно до цього закону навчання в ремісничих школах і на Закарпатті було безкоштовним, а учні могли отримувати стипендії для покриття витрат на проживання та навчання. Також було забезпечено те, що викладачі в ремісничих школах були кваліфікованими фахівцями з відповідного ремесла.

Крім того, у 1938 році був прийнятий «Закон про промислові школи», який розширив можливості для отримання ремісничої освіти. Відповідно до цього закону було створено спеціальні промислові школи, де учні могли навчатися не тільки ремеслу, але й інженерним наукам та іншим спеціальностям, що пов'язані з промисловим виробництвом.

Також варто згадати, що реміснича освіта була високо оцінена урядом того часу. Вона розглядалася як важлива складова частина національної економіки і виробництва. Законодавство сприяло підвищенню престижу ремісничих професій і стимулювало молодь обирати ремісницьку кар'єру.

Крім того, закони регулювали умови праці ремісників, що сприяло покращенню їхнього соціального становища.

Отже, в цілому закони, прийняті в Чехословаччині в період з 1918 по 1939 роки, сприяли розвитку ремісничої освіти, створенню професійних шкіл, підвищенню престижу ремісничих професій і вдосконаленню умов праці ремісників, покращенню соціально-економічних умов простих жителів краю.

УДК [373.3.015.31:17.035.3]:398.1(477)(043.2)

ГОНЧАРУК Н. В.,
здобувачка освіти I курсу групи ПО-1
ФАБРИЦІЙ І. І.,
здобувачка освіти I курсу групи ПО-1,
БРИЖАК Н. Ю.,
кандидат педагогічних наук, доц.,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ТРАДИЦІЇ ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Розбудова незалежності України, її прямування до європейського виміру і орієнтація на громадянське суспільство висунули нові вимоги до виховання молодого покоління. У руслі національного відродження та актуалізації завдань щодо національної системи освіти і виховання починається новий етап розвитку теорії і практики народної педагогіки.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

На важливості звернення до національних традицій українського народу наголошується у Державній національній програмі «Освіта («Україна ХХІ століття»), Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ столітті, Національній програмі «Діти України» та «Українська родина», чинному законодавстві й концепціях, що стосуються діяльності закладів освіти у плані виховання молодих поколінь.

Сьогодні школа, вчителі початкової ланки освіти покликані відповісти на запитання, як підготувати молодшого школяра до життя в майбутньому постіндустріальному чи інформаційному суспільстві, при цьому дбайливо оберігаючи і примножуючи систему норм і цінностей, що склалася в українського народу. Тому виховання в традиціях та обрядах вкрай актуальне комплексне завдання.

Окремі аспекти виховання учнів на національних культурних традиціях і звичаях українського народу розглядалися у дослідженнях відомих етнографів, істориків, педагогів А. Бойка, Г. Ващенка, Ф. Вовка, О. Воропая, І. Огієнка, Ю. Руденка, С. Русової, Г. Сковороди, М. Стельмаховича, В. Сухомлинського, К. Ушинського, М. Драгоманова, І.Сікорського, В.Яніва, Я.Яреми та ін.

За сучасних умов, національне виховання молоді досить актуальне. Воно є віддзеркаленням важливого процесу національного відродження української нації та інших етносів, які живуть в Україні. Головне у національному вихованні – визначення національних цінностей: патріотизму і готовності до самопожертви у випадку потреби захисту Батьківщини, почуття національної гідності, історичної пам'яті, поваги до державних та національних символів, любові до рідної культури, мови, Гімну України, національних свят і традицій та ін. На думку класика педагогіки К. Ушинського, на виховній системі кожного народу позначається його історія, традиції, характер, бо — в душі людини риса національності корениться глибше за всі інші [6, с. 97].

Великий український діяч М. Драгоманов підкреслював, що, виховуючи дітей на національних традиціях, педагоги та батьки передусім зобов'язані подбати про прищеплення їм національного стержня, навчити бути вірним своїй державі, народу, сформуванню громадянський обов'язок та відчуття гордості за український народ. Важливим етапом у пізнанні національного є глибинність зв'язків минулого з теперішнім, виховання духовної культури особистості, прищеплення власної світоглядної позиції. Тому, очевидно була думка М. Драгоманова про те, що фундаментом виховання дітей та молоді є прищеплення шанобливого ставлення до культури, звичаїв, традицій українців [2, с.164].

Поняття «традиції» походить від латинського «traditio», що в перекладі означає – передача, переказ [1, с.5]. У Словнику української мови традиції визначаються, як «досвід, звичаї погляди, смаки, норма поведінки і т. ін., що склалися історично і передаються з покоління в покоління», як передача досвіду, звичаїв, культурних надбань [4, с.22].

За визначенням М. Стельмаховача, «традиція – це досвід, звичаї, погляди, смаки, норми поведінки, і т. ін., що склалися історично і передаються з

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

покоління в покоління» [5]. Педагогічне значення народних традицій він вбачає в тому, що «вони одночасно виступають як результат виховних зусиль народу протягом багатьох віків і як незмінний виховний засіб. Через систему традицій кожний народ відтворює себе, свою духовну культуру, свій характер і психологію у своїх дітях». Таке високе поцінування традицій зумовлене тим, що вони «не тільки вчать жити, а й зобов'язують діяти згідно з їх вимогами і настановами».

Мозгальова Н. зазначає, що «народні традиції – це самобутнє культурне явище. Вони складають ту основу, на якій базується єдність усіх поколінь українського народу, і навіть більше - єдність усіх етносів, що населяють Україну. Народні традиції забезпечують формування вірності Вітчизні, національним вартостям, а через них і вічним загальнолюдським цінностям» [3].

Отже, національне виховання є основою всього освітнього процесу у початковій школі. Адже саме виховання в історії української школи спрямоване на формування в молодших школярів традицій, звичаїв, ідей, переконань, ідеалів які надбані духовною культурою нашого народу. У сучасній початковій школі на засадах гуманізму, на традиціях, на загальнолюдських цінностях будуються зміст освіти, форми і методи навчання та виховання.

Література

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Гончаренко С. У. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.
2. Драгоманов М. П. Вибрані праці : у 3 т., 4 кн. – Т. 3. Літературознавство / М. П. Драгоманов. – Київ : Знання України, 2007. – 299 с.
3. Мозгальова Н. Українські народні традиції як засіб виховання дітей дошкільного віку / Н. Мозгальова, І. Барановська // Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Педагогічні науки. - 2017. - Вип. 152. - С. 20-24.
4. Словник української мови. - К.: Наукова думка, 1979. - Т.10. - С.255
5. Стельмахович М. Г. Українська родинна педагогіка : навч. посібн. / М. Г. Стельмахович. – Київ : ІЗМН, 1996. – 285 с.
6. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори / К. Д. Ушинський. – К. : Радянська школа, 1983. – Т. 2. – 350 с.

УДК 37.091.12-051:159.923.2:005.336.5(043.2)

ГРЕЧИН М.М.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»
КОБАЛЬ В.І.,
кандидат педагогічних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної роботи,
Мукачівський державний університет

УМОВИ ТА ЧИННИКИ САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГА У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Педагогічна діяльність – це професійна діяльність педагога, пов'язана з навчанням і вихованням людей. Педагог має на меті розвивати інтелектуальні,

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

соціальні та емоційні здібності учнів, а також формувати їх моральні і етичні цінності.

Основним завданням педагога є передача знань, навичок і цінностей учням. Він повинен знати і розуміти специфіку розвитку дитини відповідно до вікових особливостей і створювати для них комфортну і безпечну навчальну середовище. Він також повинен бути готовим до індивідуалізації навчання, тобто забезпечувати навчання, відповідне особливостям кожного учня.

До професійних обов'язків педагога належить планування і проведення уроків, організація позакласної роботи, взаємодія з батьками учнів, участь у консультаціях, тренінгах і семінарах з метою підвищення свого рівня професійної компетентності.

Однією з найважливіших особливостей професійної діяльності педагога є його здатність до співпраці. Педагог має співпрацювати з іншими педагогами, батьками учнів, соціальними працівниками, адміністрацією школи та іншими зацікавленими сторонами для забезпечення якісної освіти.

Загалом, педагогічна діяльність є важливою і відповідальною професією, яка вимагає від педагога високої професійної майстерності, творчості, терпіння і толерантності.

Зокрема, до основних вимог, які пред'являються до педагога, можна віднести наступне:

1. Висока професійна майстерність: педагог має знати свою справу, мати глибокі знання у сфері своєї спеціалізації і бути здатним передавати ці знання учням.

2. Творчість: педагог повинен бути здатним до пошуку нових, цікавих і ефективних методів навчання і виховання, щоб створювати для учнів цікаве і захоплююче навчальне середовище.

3. Уміння спілкуватися: педагог повинен бути здатним до ефективної комунікації з учнями, їх батьками та колегами.

4. Вміння працювати в команді: педагог повинен бути здатним до співпраці з іншими педагогами, адміністрацією школи, соціальними працівниками та іншими зацікавленими сторонами з метою забезпечення якісної освіти.

5. Емоційна стійкість: педагог повинен бути здатним до контролю своїх емоцій, щоб не допустити їх негативного впливу на учнів та колег.

6. Терпіння і толерантність: педагог повинен бути здатним до терпіння і толерантності відносно учнів з різними потребами та вимогами.

7. Постійний саморозвиток: педагог повинен постійно підвищувати свій рівень професійної компетентності, брати участь у тренінгах та семінарах, вчитися новому і розвивати свої професійні навички, здібності.

Отже, остання розглянута нами вимога до педагога стосується саме самореалізації педагога – процесу, який вимагає не тільки бажання самого педагога до особистісного розвитку, але й наявності сприятливих умов та чинників, зокрема:

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

1. Наявність можливостей для професійного розвитку: педагог повинен мати доступ до різноманітних тренінгів, семінарів, конференцій, курсів підвищення кваліфікації та інших заходів, що дозволяють розвивати свої знання та навички.

2. Підтримка колег та адміністрації: педагог повинен мати підтримку та допомогу від колег та адміністрації школи, щоб зосередитися на своєму особистісному та професійному розвитку. Для самореалізації педагога важливо також мати підтримку держави та громадськості, яка підтримує та сприятиме розвитку професійної діяльності та особистості педагога.

3. Сприятливе освітнє середовище: педагог повинен мати можливість працювати в освітньому середовищі, яке сприяє його особистісному розвитку та самореалізації.

4. Задоволеність роботою: педагог повинен отримувати задоволення від своєї роботи, щоб мати більшу мотивацію до самореалізації та розвитку.

5. Наявність позитивних цінностей: педагог повинен мати свої власні цінності, які він поважає та слідує, а також цінності, які співпадають з цінностями закладу освіти та суспільства.

6. Самокритичність та відкритість до змін: педагог повинен бути відкритим до нових ідей та підходів, а також бути готовим до самокритичної оцінки своєї роботи та постійного вдосконалення.

7. Самодисципліна та організованість: педагог повинен мати високий рівень самоорганізованості та самодисципліни, бути прикладом для своїх учнів, колег, володіти технологіями тайм-менеджменту.

8. Свобода в професійному виборі та діяльності. Педагог повинен мати можливість самостійно вибирати свій шлях розвитку та направляти свою діяльність у відповідності зі своїми цінностями та підходами.

Серед широкого переліку чинників, що впливають на рівень мотивації педагогічних працівників є прагнення до самореалізації. А отже, створюючи належні умови для самореалізації педагогічних працівників у професійній діяльності, керівництво закладу освіти може забезпечити формування конкурентних переваг та успішне функціонування організації у довгостроковій перспективі.

Література

1. Антонова О. Є. Професійне самовдосконалення майбутнього вчителя шляхом розвитку його здібностей та обдарувань. Нові технології навчання : наук.- метод. зб. Київ ; Вінниця, 2014. Вип. 81. С. 8–13.

2. Рибалко Л.С., Куценко Т.В. Професійна самореалізація учителів загальноосвітніх навчальних закладів в умовах сучасних викликів (акмеологічний аспект). URL: <http://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream/123456789/2439/1/%D0%A0%D0%B8%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D0%BA%D0%BE%20%D0%9B.%20%D0%A1.%2C%20%D0%9A%D1%83%D1%86%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%A2.%20%D0%92.pdf>.

3. Ненько Ю. Творча самореалізація особистості як наукова проблема. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету ім. П. Тичини. Умань : ПП Жовтий О.О., 2010. № Ч.1. С. 211- 216.

УДК:37. 091.313: 811.161

ГУБАЛЬ Г. Ю.,
здобувачка вищої освіти 2 курсу
спеціальності «Початкова освіта», ОС бакалавра
ХОМА О. М.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З МАЛИМИ ФОЛЬКЛОРНИМИ ЖАНРАМИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У початковій школі упродовж чотирьох років навчання учні засвоюють твори малих фольклорних жанрів. У Державному стандарті початкової освіти мовно-літературної освітньої галузі визначено змістові лінії («Взаємодіємо усно», «Читаємо», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа» та інші) й кожна із них формулює завдання щодо оволодіння усіма чотирма видами мовленнєвої діяльності. У Типових освітніх програмах вказано вивчення художніх текстів за етапами. Як приклад, на основному етапі (3-4 класи) пропонується розділ «Малі фольклорні форми: загадки, скоромовки, прислів'я, приказки, ігровий фольклор...» [3].

Вивчення малих фольклорних жанрів у початковій школі має важливе значення, тому що вони: знайомлять молодших школярів із традиціями, поглядами українського народу на різні сторони життя, передають народну мудрість, красу рідного слова, вчать чітко висловлювати свої думки, розвивають зв'язне мовлення, сприяють вихованню естетичного та мовленнєвого розвитку дітей, формують ключові та предметні компетентності.

Формування читацької компетентності є ключовим питанням оволодіння рідною мовою. О. Вашуленко у статтях розкриває її зміст і структуру. З-поміж структури виокремлює емоційно-ціннісну складову, що передбачає «цілеспрямоване формування в учнів знань про цінності, усвідомлення їх значення для людських стосунків, повноцінного життя та ціннісних орієнтацій; уміння визначити й обґрунтувати своє ставлення до цих цінностей, дотримуватися гуманістичних моральних позицій; розвиток емоційної і почуттєвої сфери учнів, здатності до співпереживання, уміння адекватно оцінювати вчинки, як власні, так і інших людей, висловлювати оцінні судження щодо прочитаного; формування умінь висловлювати елементарні оцінні судження щодо прочитаного» [1]. Саме малі фольклорні жанри формують у молодших школярів демократичні та морально-етичні цінності.

Підручники «Українська мова та читання» для початкової школи різних авторів передбачають засвоєння таких творів після опрацювання художніх текстів та в окремих розділах. Як приклад, у підручнику [2, с.30] уміщено розділ «Золоті зернятка усної народної творчості», в якому подано загадки, прислів'я, приказки, скоромовки, лічилками та інші. Деякі із прислів'їв: Друга шукай, а знайдеш – тримай. Хочеш бути здоровим – будь розсудливим; приказки: Гостре словечко ранить сердечко та інші [2, с.34].

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Кожен із цих жанрів має методичні особливості їх опрацювання. Т.Шевчук розкриває методику роботи над малими фольклорними формами у початковій школі [4].

Нами досліджувалася специфіка їх опрацювання у 3 класі, ураховуючи те, що у молодших школярів є певний досвід роботи над ними. Загальні методичні рекомендації такі: читання твору (загадки, прислів'я приказки тощо), з'ясування лексичного значення слів, тлумачення змісту зв'язного висловлювання, творча робота над текстом. Особливу увагу акцентуємо на розвиткові в учнів літературних здібностей. Як приклад, деякі із завдань:

- 1) створіть словесний малюнок;
- 2) складіть твір-міркування за змістом, висловіть власний погляд на міркування;
- 3) порівняйте прислів'я та приказки, з'ясуйте відмінності та подібності їх побудови;
- 4) створіть власний твір (загадку, швидкомовку та інші);
- 5) дослідіть формулювання змісту малих фольклорних форм;
- 6) розробіть проєкт «Рідна мова у прислів'ях та приказках».

Т.Шевчук рекомендує різні види робіт над такими творами: створення прислів'їв за аналогією з іншими; знаходження в текстах рядків, які можуть звучати як прислів'я; висловлення головної думки тексту прислів'я та інші. А ось почати складати загадки можна на основі текстів-описів (адже загадка – теж опис). Учитель читає дітям короткі «загадкові» тексти описового характеру, а діти вгадують, про що цей текст, кого чи що в ньому описано [4].

У процесі практичної підготовки для молодших школярів нами розроблено лепбуки, книжки-розкладанки, «торбинку» загадок з ілюстраціями.

Будь-який із цих жанрів характеризується єдністю змісту і художньої форми. Завдання вчителя – підготувати школярів до сприймання цього твору. Необхідно звернути увагу на виразність мовних засобів лічилки, загадки, вірша та інших творів усної народної творчості. Учні повинні усвідомлювати зв'язок компонентів художньої форми зі змістом фольклорного твору.

З метою формування комунікативної компетентності учителю слід застосовувати малі фольклорні жанри в освітньому процесі й при вивченні інших предметів. Уроки «Я досліджую світ», «Математики» мають великі можливості для цього.

Отже, вивчення усної народної творчості в початкових класах дає змогу учням пізнати ментальність українського народу, його працьовитість, толерантність, прагнення до волі.

Література:

1.Вашуленко О. В. Зміст і структура читацької компетентності молодшого школяра / О. В. Вашуленко // Компетентнісні засади змісту освіти в 11-річній школі: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 28-29 березня 2013 року / Ред. кол.: Федоренко О. А., Єрмаков І. Г. (науковий редактор), Ратушна А. М. – К.: Оберіг, 2013 – С. 202 – 206.

2.Вашуленко О.В. Українська мова та читання: підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти/ Ч.2 / О.В. Вашуленко. К.Видавничий дім «Освіта», 2020. – 160 с.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

3. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. 3-4 клас
Затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743-22 .
Електронний варіант. Режим доступу: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Shyuan.pdf> (з екрану).

4. Шевчук Т. О Малі фольклорні жанри на уроках українського читання в початковій школі / Т.М.Шевчук. Дослідження актуальних проблем української філології і лінгводидактики (Матеріали IV студентсько-викладацького науково-методичного семінару, 19 травня 2012 р.) 2021. – С 36-39.

УДК 373.2:502.1

ДЕЯК М. І.,
здобувач вищої освіти другого (магістерського рівня)
спеціальності 012 Дошкільна освіта
ПИНЗЕНИК О. М.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти
та освітнього менеджменту
Мукачівський державний університет

ТЕХНОЛОГІЯ ПРОЄКТІВ ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ

Сучасна ситуація військових дій, екологічних катастроф зумовлює й необхідність розв'язання гострих екологічних питань в Україні. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є формування екологічного мислення та світосприйняття людини, починаючи з дошкільного дитинства. Зачатки екологічної культури особистості необхідно виховувати з раннього віку, коли дитина характеризується надзвичайно високим рівнем емоційної чутливості та природним прагненням до пізнання довкілля.

Формування природничо-екологічної компетенції дошкільників повинно бути спрямованим на усвідомлення екологічної цінності природного середовища у єдності його з людиною. Таке усвідомлення ґрунтується на розумінні залежностей причинно-наслідкових зв'язків, які існують у природі, впливу людської діяльності на неї, усвідомлення себе як складової природи та необхідності дбайливого ставлення до природного середовища. Звичайне накопичення уявлень не впливає на розвиток психічних процесів, уміння мислити, здійснювати самостійний пошук, не дає розвиваючого ефекту та не створює умов для екологічного світосприйняття.

Становлення екологічного світогляду відбувається поступово протягом багатьох років життя й навчання людини. Початок цього процесу, як зазначають Н. Глухова, Н. Горопаха, Н. Лисенко, З. Плохій та інші наковці, припадає на період дошкільного дитинства, коли у процесі освітньо-виховної діяльності закладаються основи світорозуміння, екологічної свідомості і практичної взаємодії з природою. Значне посилення саме практичного аспекту освітньо-виховної діяльності, спрямованості

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

освітнього процесу на досягнення соціально закріпленого результату передбачає компетентнісний підхід, покладений в основу Базового компоненту дошкільної освіти в Україні. Як зазначають науковці, життєва компетентність – це сукупна характеристика людини щодо відповідності її життєдіяльності умовам і вимогам життя та природним можливостям; володіння досвідом, який дає змогу висловлювати зважене судження, займати певну позицію [1].

Екологічна компетентність акумулює екологічні цінності, мотивацію до екологодоцільної діяльності, екологічну освіченість і власний досвід активної діяльності в різних ситуаціях для вирішення конкретних проблем. Еколого-природнича компетентність дошкільника – складник його життєвої компетентності – становить конкретні знання про природу, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до її компонентів, обізнаність із правилами природокористування та їх дотримання, іншими словами, включає три компоненти: інтелектуальний (когнітивний), емоційно-ціннісний та діяльнісно-практичний.

Згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти основним ресурсом, що визначає поступальний рух суспільства, є гармонійний розвиток особистості дитини. Однією з засад нового Базового компоненту дошкільної освіти виступає компетентнісний підхід до розвитку особистості, котрий передбачає спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення соціально закріпленого результату. Це зумовило необхідність чіткого визначення спрямованості змісту освітніх ліній: знає, обізнана, розуміє, вміє, усвідомлює, здатна, дотримується, застосовує, виявляє ставлення, оцінює. Такий підхід орієнтує освітян на загальний цілісний розвиток дитини, підкреслює важливість закладання в дошкільному віці фундаменту для набуття в подальшому спеціальних знань та вмінь [2].

Сучасний вихователь дітей дошкільного віку завжди знаходиться в пошуку нових, більш ефективних технологій формування природничо-екологічної компетентності, покликаних сприяти розвитку творчих здібностей дітей, формуванню навичок саморозвитку і самоосвіти. У зв'язку з цим, метод проектів набуває більшої актуальності, оскільки покликаний скорегувати і збагатити навчальний процес. «Все, що пізнаю, знаю, для чого мені це потрібно і де, і як можу застосувати ці знання» – це основна теза сучасного розуміння методу проектів, що привертає увагу багатьох освітніх систем, які прагнуть знайти розумний баланс між академічними знаннями і прагматичними вміннями [3].

Дитина є особистістю, абсолютною цінністю, тому завданням вихователя є надавати їй можливість залишатися собою. Саме проектна діяльність надає можливість використання різноманітних форм взаємодії педагога і дітей, створює умови для самореалізації і творчості кожного учасника освітнього процесу, дає можливість дошкільникам реалізувати право на розвиток, відповідно до своїх інтересів, здібностей, а також

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

компетентно застосовувати набуті знання вміння у суто дитячих видах діяльності.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти. 2021 р. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення 05.05.2023)
2. Беленька Г.В., Науменко Т.С., Половіна О.В. Дошкільнятам про світ природи. Методичний посібник для вихователів дітей дошкільного віку. Київський університет імені Бориса Грінченка, 2013. С. 12
3. Токаренко Н. М. Метод проєктів як ефективний засіб організації розвивально-пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку URL: https://poippo.pl.ua/otmz/kruglyj_stol/3.pdf. (дата звернення 05.05.2023)

УДК 373.2:004

ДОБОШ О. М.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти
та освітнього менеджменту
Мукачівський державний університет
ДАНКАНИЧ А.І.,
здобувач другого (магістерського рівня) вищої освіти
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ВОЄННОГО ЧАСУ

Життя українців змінила війна, розпочата росією проти України. Війна торкнулися всіх ланок освіти, зокрема і дошкільної. Одним з основних завдань державної політики є: «забезпечення права дитини на доступність і безоплатність здобуття дошкільної освіти; забезпечення необхідних умов функціонування і розвитку системи дошкільної освіти; визначення прав та обов'язків учасників освітнього процесу, встановлення відповідальності за порушення законодавства про дошкільну освіту» [1]. Держава зобов'язана забезпечити «доступність і безоплатність дошкільної освіти в державних і комунальних закладах дошкільної освіти у межах державних вимог до змісту, рівня й обсягу дошкільної освіти (Базового компонента дошкільної освіти) та обов'язкову дошкільну освіту дітей старшого дошкільного віку» [1].

Отже, організація освіти дітей у період воєнного часу є професійним обов'язком адміністрацій та вихователів закладів дошкільної освіти. За дослідженнями Українського інституту розвитку освіти, досвід дистанційної взаємодії та освітньої діяльності вихователів ЗДО з дітьми та їх батьками був набутий під час пандемії COVID-19. Педагоги практикували різні форми дистанційного спілкування [3, с.8-9].

З часу повномасштабного вторгнення в десяти областях України заклади дошкільної освіти використовували елементи дистанційного навчання, деякі працювали в звичайному або змішаному форматі. У решті областей в садочках освітній процес не відбувається через часті сигнали

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

повітряної тривоги, а сховатися в бомбосховище в закладах немає можливості. Також чимало українських садочків стали прихистками для внутрішньо переміщених осіб. Осіб, які вимушено переселилися, розміщують також у гуртожитках закладів професійної, фахової та вищої освіти.

Воєнний стан зумовив пошук нових і трансформацію вже існуючих методів, форм та засобів дистанційного навчання здобувачів дошкільної освіти України.

Поняття «дистанційне навчання» трактують як: «комплекс інструментів, що забезпечують організацію освітнього процесу із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій у зручний для здобувачів освіти спосіб і час» [3].

«індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» [2, п.1.2].

Ми розуміємо сутність поняття «дистанційне навчання дітей дошкільного віку» як організацію взаємодії в умовах віддаленості вихователя від дітей та їх батьків (дорослих, які доглядають за дітьми) в синхронному та/чи асинхронному режимі за допомогою сучасних освітніх, інформаційно-комунікативних (цифрових) технологій.

Організація дистанційного навчання в дошкільній освіті потребує високої взаємодії з батьками через часткову несамостійність дитини (вона не орієнтується в часі, має труднощі у під'єднанні до онлайн-конференцій, потребує допомогу в підготовці матеріалу до заняття тощо). Тому батьки мають проявляти активність, готовність брати участь в організації дитячої ігрової, комунікативно-мовленнєвої, художньо-мовленнєвої, художньо-продуктивної, рухової діяльності та комунікувати і з вихователем, і з дитиною одночасно.

Важливо, щоб вихователі дітей дошкільного віку у синхронному режимі дистанційного навчання, вміли спілкуватися через вебкамеру одночасно і з дітьми, і з батьками. У асинхронному режимі вихователів необхідно знати формулювати для батьків дописи лаконічного і доступного характеру з максимальною емоційно-позитивною мотивацією та стимуляцією до спільної діяльності з власними дітьми.

Отже, організація освітнього процесу в ЗДО у воєнний час - це новий виклик для всіх працівників дошкільної освіти, який потребує переосмислення та переорієнтацію організаційно-методичної роботи.

Література

1. Закон України «Про дошкільну освіту» від 11.07.2001 № 2628-III зі змін. та доповн. [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

2. Положення про дистанційне навчання : наказ МОН № 466 від 25.04.2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>

3. Рекомендації щодо забезпечення якості дошкільної освіти України в умовах карантину (рекомендації розроблено згідно з чинними документами ВООЗ, МОЗ і МОН України, що регулюють процес організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти). Київ, 2021. 26 с

УДК 005.33:005.2/.21:37.07(043.2)

ДОВГА І.М.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
011 Освітні, педагогічні науки,
КОБАЛЬ В.І.,
кандидат педагогічних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної роботи,
Мукачівський державний університет

СКЛАДОВІ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ДО УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ

Законами України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року передбачається визначення загальних підходів до управління та вдосконалення управлінської діяльності в закладах освіти.

Управління закладами освіти спрямовується на організацію та забезпечення оптимальних умов їх функціонування, реалізацію прав вихованців, учнівської та студентської молоді на здобуття освіти, створення механізму системної саморегуляції [1].

Визначальним в організації управління закладами освіти є забезпечення тісної співпраці керівника та заступників закладу з органами державного управління, науково-дослідними центрами, науковими, культурно-освітніми, спортивними, молодіжними, громадськими організаціями, органами громадського самоврядування, створення цілісної системи управління закладом, якій були б властиві гнучкість, динамізм, мобільність, здатність до самоорганізації та саморозвитку [1].

Паралельно із створенням цілісної системи управління закладом освіти слід забезпечити і систему підготовки керівників закладів освіти до управління освітньою установою.

Система підготовки до управління закладом освіти може включати різноманітні елементи, а саме: стажування, менторинг, консультації та інші види підтримки.

Основна мета такої системи полягає у забезпеченні кваліфікованих керівників закладів освіти, які здатні ефективно управляти та розвивати свої заклади. Для досягнення цієї мети можуть бути використані різні методи та інструменти [3; 4].

Одним з ключових елементів системи підготовки до управління закладом освіти є навчання. Це може включати як теоретичну, так і практичну підготовку, яка охоплює різні аспекти управління, включаючи фінанси, педагогіку, психологію, соціологію, право та інші. В Мукачівському

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

державному університеті підготовка майбутніх керівників закладів освіти здійснюється за освітнім ступенем магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки і передбачає комплексну мовну, психолого-педагогічну, менеджерську підготовку, досягнення програмних результатів щодо вмінь застосовувати концепції, методи та інструменти менеджменту для результативного та ефективного управління освітньою організацією, встановлювати зв'язки між елементами системи управління освітнім закладом, планувати діяльність освітнього закладу в стратегічному та тактичному розрізах, організовувати та здійснювати комунікації з представниками різних професійних груп та в міжнародному контексті, практикувати використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в управлінні, аргументувати власну точку зору в дискусії на основі етичних міркувань, соціально відповідально, демонструвати вміння взаємодіяти з людьми та впливати на їх поведінку, виявляти здатність до саморозвитку, навчання впродовж всього життя та ефективного самоменеджменту, володіти законодавчою базою щодо завдань, цілей, принципів, засад функціонування освіти в Україні; знати нормативно-правові документи, що регламентують діяльність закладів; напрями діяльності, принципи адміністрування та управління; умови і передумови функціонування освітнього закладу, знати традиційні та інноваційні технології організації і проведення методичної роботи в освітньому закладі, знати традиційні та інноваційні методики управлінської діяльності керівника освітнього закладу чи його структурного підрозділу, визначати соціально-психологічні аспекти взаємодії керівника зі співробітниками, відтворювати фінансово-господарський механізм діяльності освітнього закладу, володіти інформацією щодо правового регулювання трудових взаємин в освітньому закладі, знати і відтворювати санітарно-гігієнічні, педагогічні, естетичні вимоги до обладнання й оформлення приміщення та території закладу.

Стажування є ще одним елементом системи підготовки до управління закладом освіти, яке проводиться досвідченими керівниками, які діляться своїм досвідом, проводять майстер-класи тощо. Також стажування може включати практичну роботу в закладах освіти, де керівник може набувати досвіду управління.

Менторинг – це ще один елемент системи підготовки до управління закладом освіти, який полягає у тому, що досвідчені керівники надають підтримку та наставництво менш досвідченим керівникам. Це може включати взаємну комунікацію, відповіді на запитання та надання рекомендацій щодо розвитку закладу освіти [2].

Менторинг – це процес особистісного і професійного зростання, в якому досвідчений фахівець (ментор) надає підтримку та поради менш досвідченому фахівцю (молодшому колезі).

Наставник може допомогти молодшому колезі зрозуміти свої сильні та слабкі сторони, визначити кар'єрні цілі та розробити план дій для їх досягнення. Ментор також може допомогти у покращенні професійних навичок, розвитку

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

емоційної сфери, навчанні ефективній комунікації, управлінні конфліктами та ін., що є важливим для керівника закладу освіти.

Процес менторингу зазвичай заснований на взаємодії та взаємній довірі між ментором та молодим колегою. Це означає, що ментор повинен мати значний досвід і знання у сфері управління закладом освіти, та вміти передати ці знання і навички. Молодий колега повинен бути відкритим до нових ідей та вміти приймати конструктивну критику.

Менторинг може бути корисним не тільки для молодих фахівців, але й для досвідчених працівників, які бажають розвивати свої професійні навички або змінити свою кар'єру.

Консультації можуть бути корисним елементом системи підготовки до управління закладом освіти з кількох причин.

По-перше, консультації можуть надати допомогу у вирішенні конкретних проблем, з якими зіткнулися керівники закладів освіти. Наприклад, можуть допомогти з розробкою плану дій для покращення рівня навчання та досягнення результатів.

По-друге, консультації можуть допомогти у формуванні стратегії розвитку закладу освіти. Досвідчений консультант може допомогти визначити найважливіші проблеми та визначити пріоритети у розвитку закладу освіти.

По-третє, консультації можуть бути корисним інструментом для навчання та саморозвитку керівника закладу освіти. Досвідчений консультант може допомогти у формуванні навичок управління та розвитку особистості.

По-четверте, консультації можуть бути використані для обміну досвідом та ідеями між керівниками закладів освіти. Це може створити можливості для колективного розв'язання проблем та забезпечити більш ефективний розвиток [4].

Таким чином, консультації можуть бути корисним елементом системи підготовки до управління закладом освіти, оскільки вони допомагають керівникам закладів освіти отримати необхідні знання та навички для ефективного управління закладом освіти.

Література

1. Мартинець Л. А. Управлінська діяльність керівника навчального закладу : [навч. посібн.]. Вінниця, 2018. 196 с.
2. Григораш В. В. Організація діяльності керівника школи. Харків, 2011. 224 с.
3. Освітній менеджмент в умовах змін : навч. посібник / Л. Калініна та ін.; за заг. ред. В. Олійника, Н. Протасової та ін. Луганськ, 2011. 308 с.
4. Розвиток і навчання керівника освітнього закладу. Нормативно-правова та законодавча база управління навчальним закладом. *Керівник навчального закладу* : навч. посіб. / Л. В. Пшенична. Суми : Вид-во СумДП імені А. С. Макаренка, 2016. С. 41-55.

УДК 373.37

ЗОРІВЧАК М. В.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
2 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
МОЧАН Т. М.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти
Мукачівський державний університет
Україна

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА – НОВИЙ ПІДХІД ДО ВЗАЄМОДІЇ МІЖ УЧИТЕЛЕМ, УЧНЯМИ ТА БАТЬКАМИ

Ефективність взаємодії між учителем, учнями та батьками ніколи не втрачала актуальності. Щоразу в українській освіті відбуваються великі зміни. Звідси виникає потреба у нових підходах до навчання й виховання майбутнього покоління. Адже, вони покликані формувати соціально активну особистість. Сучасний освітній процес зумовлений на розвиток творчої, інтелектуальної, моральної та фізично здорової особистості, яка здатна до успішної соціалізації в суспільстві. Проте, для кожного вчителя у його роботі важлива підтримка батьків, задля кращого розуміння інтересів, потреб та можливостей дітей. Враховуючи це, набуває актуальності проблематика пошуку шляхів налагодження тісної співпраці та взаємодії з батьками.

Затвердження концепції Нової української школи надало нового значення поняттю «педагогіка партнерства». У нормативних документах наголошено на тому, що нова школа має працювати на засадах педагогіки партнерства, фундаментом якої є «спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими односторонніми, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Діалог і багатостороння комунікація між учнями, учителями та батьками – запорука нового освітнього середовища, в якому діти почуватимуть себе комфортно, впевнено, захищено» [1].

Педагогіка партнерства передбачає перехід від педагогіки вимог до педагогіки відносин. Тобто, зміна стилю відносин вчителя та учнів: не забороняти, а спрямовувати; не керувати, а направляти; не примушувати, а переконувати; не наказувати, а організовувати; не обмежувати, а бути демократичним у власному виборі. Саме, при наявності даних умов молоде покоління має право на помилку, висловлення власної думки, самостійний вибір у своєму рішенні. Під час цього змінюється суть індивідуального та особистісного підходу. Тому, він має бути головним результатом шкільної освіти, показником ефективної роботи вчителя та керівника освітнього закладу. Такий підхід відкриває внутрішній світ дитини, де розвиватимуться нові здібності та уміння, моральні та етичні цінності, відчуття гідності, справедливості, добра і щастя.

Основними принципами даного підходу є: повага до школяра; доброзичливість, справедливе і позитивне ставлення; довіра у вирішенні

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

спільних питань; бесіда – співдіяння – взаємодопомога; право вибору та відповідальність за нього; рівноправність всі сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей. Це саме ті критерії, за якими можна оцінювати якість освітнього процесу.

При впровадженні принципу педагогіки партнерства важливо враховувати її психологічної основи, які становлять суб'єкт-суб'єктні стосунки – співпраця як мінімум двох суб'єктів (учителі - батьки, учителі - учні, учителі - управлінці, батьки - управлінці, батьки - учні, управлінці - учні) [2].

Таке співвідношення є оптимальним для навчального процесу, оскільки дозволяє здобувачеві діяти самостійно, але інші учасники навчального процесу діють разом і займають керівну позицію. Завдання вчителів, батьків, керівників – створити середовище, яке б сприяло розвитку здібностей учнів, задовольняло їх інтелектуальні, емоційні та соціальні потреби.

На нашу думку, найбільш важливим чинником у процесі здійснення педагогіки партнерства є:

- особистісно зорієнтований підхід, який полягає у взаємодії педагога з учнем, що передбачає взаєморозуміння та особливий зв'язок.
- партнерський підхід, завдання якого розподіляються між молодшими школярами та їх діючими органами.

За словами І.В.Калько «педагогіка партнерства орієнтує школу на розвиток цілісної особистості. В цьому контексті проголошується прагнення розбудити, включити до дії внутрішні сили та можливості дитини для досягнення її максимального й повного розвитку» [3].

Враховуючи навички сьогодення, необхідно знайти спільну мову з батьками, вчителями, друзями, однокласниками. Окрім цього, взяти до уваги фізичний, психологічний, розумовий розвиток дітей, що є надзвичайно важливим у колегіальній роботі педагога з учнями. Адже, важливо забезпечити справедливе ставлення до кожного учня, визначити зусилля, вміння та навички молодшого школяра. Навчити плекати почуття патріотизму, власної гідності й самодостатності. Завдяки виконанню даних завдань, можна досягти дотримуючись принципів педагогіки партнерства.

Отже, педагогіка партнерства є ціннісним фактором ефективної взаємодії співучасників навчально-виховного процесу в умовах НУШ. Адже, вона дозволяє підтримувати учнів, сприяє розвитку їхніх можливостей, задовольняє емоційні, суспільні, інтелектуальні та індивідуальні потреби кожної особистості.

Література:

1. Скиба М. Краще разом. Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона в НУШ. URL: <https://nus.org.ua/>
2. Федірчик Т.Д., Дідух В.В. Педагогіка партнерства як чинник формування ефективної взаємодії учасників освітнього процесу в умовах нової української школи. *Гірська школа українських Карпат*. Івано-Франківськ, 2019. № 21. С. 50–54.
3. Калько І.В. Педагогіка партнерства як умова реалізації завдань розвитку особистості в контексті нової української школи. *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2020. Випуск 21. Т.1. 2020. С. 33–36.

УДК 378.014.6-047.64:7(489)(043.2)

ЗЯБЛОВСЬКА Д.Є.
Мукачівський державний університет

ХАРАКТЕРИСТИКА РІВНІВ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ ДАНІЇ

Якість вищої освіти розглядається як одна із засад трансформації та модернізації освіти, а підвищення її рівня - основною умовою інтеграції у всесвітній освітній простір. Пошук більш ефективних методів професійної підготовки дизайнерів одягу в умовах євроінтеграційних процесів є одним із важливих завдань української вищої школи.

До вивчення європейського досвіду реформування систем професійної освіти та підготовки фахівців для різних галузей зверталось багато науковців Л. Ляшенко (Фінляндія), Г. Товканець та Н. Бокша (Чехія та Словаччина), Н. Бідюк (Польща), О. Стельмашук (Велика Британія), В. Тягур (Німеччина), С. Алексєвої (Німеччина, Франція, Великобританія, Італія, Японія, США, Швеції, Данії, Норвегії). Питання вивчення європейського досвіду з метою підвищення якості освіти в Україні в контексті європейських стандартів досліджували також А. Кочарян та Н. Морзе, а сучасні моделі професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу вивчали В. Радкевич, Л. Пуховська, О. Бородієнко, О. Радкевич, Н. Базелюк, Н. Корчинська, С. Леу О., В. Артемчук.

Фокус нашого дослідження зосереджено на Данії, де основними принципами побудови освіти є науковість, креативність, повага до особистості [1]. В Данії навчання направлене на забезпечення відповідності потребам ринку праці; підвищення привабливості програм професійної підготовки шляхом врахування потреб студентів і підприємств; поліпшення взаємодії між закладами освіти та підприємствами; оновлення змісту та методів навчання з концентрацією уваги на розвитку особистості студентів, їхніх здібностей, компетентностей, громадянських якостей; підвищення рівня прозорості і відкритості системи професійної освіти шляхом введення додаткових кваліфікацій та короткострокових програм професійної підготовки [2].

Розвиток данської системи професійної освіти базується на принципах дуальної форми навчання, державного фінансування, уніфікації програми навчання, орієнтації навчання на ринок праці, вузької спеціалізації навчальних програм, співпраці із соціальними партнерами, безперервного навчання, побудови освітнього процесу відповідно до вимог Болонського процесу. Наукові дослідження у Данії практично повністю зосереджені в університетах, зокрема підготовка доктора філософії (Ph.D) відбувається у відповідних профільних університетах.

В основу професійної освіти і навчання Данії покладено децентралізований централізм, що реалізований на принципі цільового управління. Забезпечення якості освіти в Данії реалізується на чотирьох рівнях. Фінансування, загальне законодавче регулювання та контроль якості освіти

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

здійснюються на рівні Міністерства освіти і науки Данії. Взаємодія із суспільством є важливим обов'язком навчальних закладів, тому участь у співпраці із *соціальними партнерами* (Консультативною Радою з професійної освіти, профспілковим та професійними комітетами, місцевими комітетами, спілкою працівників освіти) є обов'язковою. Соціальні партнери ведуть діалог з Міністерством освіти і науки Данії, політичними партіями та іншими зацікавленими сторонами щодо розвитку професійної освіти, співпрацюють з іншими організаціями на національному та міжнародному рівнях, захищають інтереси здобувачів [1]. Організація навчання та системи оцінювання, забезпечення якості та її розвитку на рівні освіти та викладання, створення умов для професійного розвитку фахівця відбуваються на *рівні закладу вищої освіти*. Забезпечення якості освіти на *рівні здобувачів* передбачає добросовісне виконання індивідуального навчального плану за обраною траєкторією навчання та проходження практики.

На рівні закладу вищої освіти з професійної підготовки дизайнерів одягу контроль за забезпеченням якості освіти та досліджень здійснюється наступними керівними органами [3]: *професійна колегія*, яка здійснює оцінювання та регулювання курсів та напрямків спеціалізації, *навчальна рада* регулює та оцінює забезпечення організації, реалізації та розвитку освіти і навчання, створення умов для впливу здобувачів на навчальні програми та викладання; *наукова рада* – за розробкою плану науково-дослідної роботи установи, *відділ з художнього розвитку* – за визначенням напрямку і стратегії в художньо-мистецькій роботі.

Отже, система забезпечення якості освіти у вищому мистецькому освітньому закладі Данії працює наступним чином: держава на національному рівні визначає загальні цілі та структуру професійної освіти; керівні органи вищого мистецького освітнього закладу Данії забезпечують планування, організацію та реалізацію процесів навчання та розвитку; здобувачі та соціальні партнери у конструктивній співпраці з Міністерством вищої освіти та науки Данії та закладом освіти завдяки спільному плануванню розвитку закладу дизайнерської освіти, створенню стандартів якості вищої освіти забезпечують високу конкурентоздатність дизайнерської освіти Данії, високий рівень якості навчання, відповідність сучасним вимогам ринку праці, гнучкість та мобільність у прийнятті оперативних освітніх рішень.

Література:

1. Алексеева С. В. Підготовка майбутніх дизайнерів до розвитку професійної кар'єри: теорія і практика. Монографія. Київ: Міленіум, 2018. 484 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/727617/1/монографія_Алексеева_%20%20Microsoft%20Word.pdf (дата звернення: 12.06.2022).
2. Радкевич В. О., Базелюк Н. В., Корчинська Н. М., Леу С. О. Особливості розвитку систем професійної освіти і навчання в країнах ЄС. *Сучасні моделі професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу: порівняльний досвід: монографія* / за заг. ред. Радкевич В. О. – Київ: ІНТОН НАПН України, 2018. С. 141-179 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/711545> (дата звернення: 20.01.2023).
3. Formelle organer på skolen.DK. URL: <https://www.designskolenkolding.dk/en/rad-og-naevn> (дата звернення: 23.04.2023).

КАЙТАНОВСЬКА О. М.,
науковий співробітник відділу науково-методичного
забезпечення професійної освіти
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»,
аспірантка ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
<https://orcid.org/0000-0001-8566-6458>

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ОПЕРАТОРІВ ПОШТОВОГО ЗВ'ЯЗКУ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Цифровізація суспільства революціонізувала професійну діяльність багатьох людей, створивши низку нових можливостей і викликів. Оскільки цифрові технології стають все більш поширеними, спеціалісти своєї справи мають бути в курсі останніх подій, розробок, технологій тощо, щоб залишатися конкурентоспроможними у своїй галузі.

Сьогодні цифрова грамотність є ключовим компонентом підготовки висококваліфікованих працівників до епохи цифрових технологій. В умовах стрімких технологічних прогресів людям важливо мати можливість працювати та взаємодіяти з цифровими інструментами та ресурсами, щоб залишатися конкурентними та продуктивними на ринку праці. У процесі навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти у майбутніх кваліфікованих робітників необхідно формувати цифрову компетентність, навички цифрового спілкування, цифрову взаємодію та цифрову безпеку. Також слід зазначити, що формування цифрової компетентності передбачає розвиток критичного мислення, оскільки здатність інтерпретувати та аналізувати цифрові дані стає все більш важливою навичкою для працівників.

У Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки [1] зазначається, що основною метою цифровізації є досягнення цифрової трансформації наявних та створення нових галузей економіки, а також трансформація сфер життєдіяльності у нові більш ефективні та сучасні.

Підготовка робітників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти здійснюється відповідно до законів України «Про освіту», «Про професійно-технічну освіту» та нормативних документів, які включають підготовку робітничих професій. Згідно стандарту професійної (професійно-технічної) освіти з професії «Оператор поштового зв'язку» [2] підготовка робітника здійснюється відповідно до професійної кваліфікації (Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників, випуск 70 «Зв'язок», розділ «Зв'язок», затвердженого наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 29.12.2004 № 336), що ґрунтується на компетентнісному підході та структурується за модульним принципом. Компетентнісний підхід пов'язаний з діяльнісним підходом і є методологічною основою для формування здатності робітника до виконання конкретних видів робіт, що виражається через знання, уміння і навички. Відповідно до стандарту «Оператор поштового зв'язку» [2] передбачається, що за час навчання учні

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

мають оволодіти певними знаннями, уміннями і навичками, які дозволяють отримання відповідної кваліфікації. Вищезазначена робітнича професія має такі професійні кваліфікації: оператор поштового зв'язку 3-го класу; оператор поштового зв'язку 2-го класу; оператор поштового зв'язку 1-го класу. Навчальний план підготовки учнів у закладах професійної (професійно-технічної) освіти відповідно до класу відрізняється як за загальним фондом, так і за обсягом годин відведених на професійно-технічну підготовку.

Отже, слід зазначити, що оператор поштового зв'язку це основний працівник пошти, який приймає, обробляє та видає всі види внутрішніх та міжнародних відправлень. Відмітимо, що до основних функцій оператора поштового зв'язку відноситься прийом та видача грошових переказів, підготовка до відправлення посилок та листів, видача листонашам кореспонденції, грошових переказів, готівки для видачі пенсій.

За вимогами Хмельницького обласного центру зайнятості для роботи оператором поштового зв'язку людина має володіти професійними якостями, а саме: знання директивних документів, інструкцій та інших нормативних документів, які використовуються на даному робочому місці; порядок приписки поштових відправлень до документів; знання тарифів на послуги зв'язку та інші послуги; порядок приймання передплати та переадресування періодичних видань; дотримання інструкції з виплати пенсій і різної матеріальної допомоги; порядок сортування, оброблення кореспонденції та періодичних видань.

Слід зазначити, що здобувачі освіти повинні навчитися використовувати новітні цифрові інструменти та платформи, такі як соціальні мережі, хмарні обчислення та мобільні програми. Вони повинні розвинути передові навички аналізу даних і комунікації, щоб ефективно використовувати дані, отримані завдяки цифровим технологіям. Доцільно стверджувати, що учні які здобувають робітничу професію «оператор поштового зв'язку» повинні вміти розробляти ефективні стратегії, щоб скористатися можливостями, які пропонує цифровізація, та вирішити виклики, які вона створює. Бути готовими до нових ідей і способів роботи, постійно розвивати свої навички, щоб залишатися актуальними та успішними в епоху цифрових технологій.

Література:

1. Кабінету Міністрів України (2018, Січ. 17). Розпорядження №67-р, «Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки» [Електронний ресурс]. Доступно : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>
2. Міністерство освіти і науки України. (2017, Груд. 27). Наказ № 1691, «Про затвердження стандартів професійної (професійно-технічної) освіти з робітничих професій». [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1691729-17#Text>
3. Хмельницький обласний центр зайнятості [Електронний ресурс]. Доступно: <https://khm.dcz.gov.ua/publikaciya/operator-poshtovogo-zvyazku>

ПРОБЛЕМНЕ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Перед сучасною початковою освітою стоїть завдання формування не тільки знань, а й активної пізнавальної діяльності молодших школярів. В початковій школі особливо важливо забезпечити належний розвиток здобувачів освіти, стимулюючи їх інтерес до навчання. Одним з ефективних педагогічних підходів, що сприяє активізації пізнавального процесу та формуванню пізнавального інтересу, є проблемне навчання.

Проблемне навчання та його вплив на розвиток особистості є предметом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених. В Україні проблемне навчання досліджували та застосовували в педагогічній практиці такі науковці, як Т. Горлова, О. Загарієва, О. Ковальова, Ю. Полішко, Н. Поліщук, Н. Рудницька, О. Рудоман, О. Чупринін та інші. Серед зарубіжних науковців, які студіювали проблемне навчання, виокремлюємо праці Дж. Дьюї, якого вважають фундатором інструментальної педагогіки, американського психолога Дж. Брунера, який виокремив основні принципи розвитку розумових здібностей учнів – структурування навчального матеріалу через проблемне навчання та формування інтуїтивного мислення у процесі засвоєння нових знань.

Проблемне навчання – це метод навчання, в якому реальні складні проблеми використовуються як освітній інструмент. Цікавим є й те, що це навчання, що ґрунтується на вирішенні завдань, стимулює застосовувати навички критичного мислення та розв'язання проблем за обмежений час і надає справжній досвід, який сприяє активному процесу вивчення, допомагає систематизувати знання та природно інтегрує навчання в школі й реальне життя, що є вкрай ефективним для школярів [1].

У початковій школі проблемне навчання зводиться до створення проблемних ситуацій: запитання, випадки, у яких наявне протиріччя, стосовно якого не має однозначної відповіді; зіставлення умов і обставин, за допомогою яких розвивається пошукова діяльність суб'єкта. Це психологічна модель умов розвитку критичного мислення на основі ситуативно створеної пізнавальної потреби, форма зв'язку суб'єкта з об'єктом пізнання [2, с. 21].

Центр тяжіння в проблемному навчанні переноситься на активність самого учня, вчитель опирається на розвиток його мислительних процесів, а не тільки на заучування матеріалу. Навчання не можна розглядати як спільну діяльність вчителя й учнів при передачі й засвоєнні знань, умінь і навичок. Діяльність вчителя зараз не зводиться до передачі знань в готовому вигляді, а полягає в організації активного пізнання учнів, у керуванні їх пізнавальною діяльністю, а навчання в цілому як організація пізнання учнів [3, с. 320].

Отже, проблемне навчання у початковій школі сприяє формуванню навичок самостійного розв'язання проблем, розвитку творчих здібностей та

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

стимулює пізнавальний інтерес учнів до навчання. Проблемні ситуації, які створюються в рамках цього методу, містять елементи неоднозначності та протиріччя, що вимагає від учнів аналізу, обґрунтування та пошуку рішень. Цей підхід надає учням реальний досвід, який сприяє їхньому активному навчанню, розвитку критичного мислення та інтеграції навчання в їхнє повсякденне життя.

Література:

1. Дьоміна І. Як і коли застосовувати проблемне навчання (Problem-Based Learning). *Нова українська школа*. URL:<https://nus.org.ua/view/yak-i-koly-zastosovuvaty-problemne-navchannya-a-problem-based-learning/> (дата звернення: 11.05.2023).
2. Шевчук К. Проблемне навчання як засіб формування стійких навичок здорового способу життя. *Учитель початкової школи*. 2018. № 11. С. 20–21.
3. Уханська Н. Організація проблемного навчання в початковій школі. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*. 2020. № 9. С. 319–321.

УДК [378:37.091.113:005.322:316.46:331.103]:378.22(043.2)

КЛЕЦУН І.Б.,
аспірант спеціальності
015 Професійна освіта (за спеціалізаціями),
Мукачівський державний університет
КОБАЛЬ В.І.,
канд. пед.наук, професор,
проректор з науково-педагогічної роботи,
Мукачівський державний університет

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ДО УПРАВЛІННЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЮ РОБОТОЮ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасних умовах реформування системи освіти України, відповідно до загальних засад, зазначених у законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років, Концепції НУШ, актуалізується проблема організації навчання впродовж життя, постійного професійного розвитку та систематичного підвищення кваліфікації педагогічних працівників, автономності закладів освіти, формування їх конкурентоздатності, позитивного іміджу, привабливості для замовників та споживачів освітніх послуг. Суттєва модернізація системи освіти передбачає передусім оновлення управлінської діяльності керівників освітніх закладів, зокрема, ефективного управління науково-методичною роботою на рівні закладу освіти, стимулювання самоосвіти, підвищення кваліфікації (стажування) педагогічних працівників відповідно до їх інтересів, уподобань, науково-методичних пошуків. Адже якість освіти багато в чому залежить від тих ресурсів, які є в закладі освіти, і в першу чергу це – якісна матеріальна база та висококваліфіковані педагоги. Ефективне функціонування будь-якої організації, насамперед, визначається ступенем розвитку її персоналу. В сучасних умовах здатність закладу освіти постійно здійснювати розвиток

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

педагогічних кадрів є одним з найважливіших факторів забезпечення конкурентоспроможності його на ринку освітніх послуг.

Крім цього, ефективна і результативна науково-методична робота закладу освіти – невід’ємна складова внутрішньої системи забезпечення якості освіти закладу освіти, яка є основою зовнішнього оцінювання ефективності його функціонування, іміджу та конкурентоздатності на ринку освітніх послуг.

Особливий внесок у дослідження питань підготовки фахівців щодо ефективного управління закладами освіти зробили С. Бурдіна, Б. Жебровський, розвитку теорії внутрішньошкільного управління та організаційно-педагогічні його основи – Л. Білий, В. Гнатюк, Л. Даниленко, А. Дмитрієв, М. Кириченко, Л. Онищук; педагогічні умови та засоби управління – В. Гуменюк, Л. Забродська, В. Костіна, Л. Капченко, В. Петров.

Аналіз досліджень науковців (Є. Березняка, В. Бондаря, М. Виноградського, В. Волкова, І. Герчикова, Й. Завадського, Б. Кобзаря, Ю. Конаржевського, М. Кондакова, А. Кредісова, М. Кривко, І. Ладанова, А. Мардас, В. Маслова, В. Пікельної, М. Поташніка, Н. Пушкарьова, О. Романовського, Л. Сергеева, Н. Сумського, В. Тарасова, П. Худоминського, Р. Шакурова, Т. Шамової та ін.) дав нам можливість зробити висновок про те, що для підготовки нової генерації менеджерів закладів освіти, здатних здійснювати управління на засадах інноваційних підходів, керувати науково-дослідними та експериментальними проектами, втілювати педагогічні інновації, досконало володіти основами педагогіки і психології, а також новітніми досягненнями у цих галузях знань, спроможних використовувати закони діалектики для обґрунтування тих чи інших явищ у педагогічній практиці, необхідні глибокі знання щодо специфіки їх навчання, зокрема, в магістратурі [1].

Відомі вчені (В. Берека, Л. Влодарска-Зола, Л. Гелюх, Г. Закорченна, Л. Кравченко, Н. Романенко, Т. Сорочан та ін.) визначають такі організаційно-методичні умови професійної підготовки майбутніх менеджерів освіти в магістратурах ЗВО: формування змісту підготовки на основі інноваційності та постійного його оновлення в контексті сучасних освітніх реформ, модульної організації і раціонального добору та дозування навчального матеріалу відповідно до останніх досягнень у сферах управлінських технологій із менеджменту; професійно-діяльнісне й інтегративне спрямування на професійну управлінську діяльність, цільову установку на індивідуальний та наскрізний принципи її планування; підвищення самоконтролю і самокорекції навчальних досягнень магістрантів і перерозподілу навчального матеріалу у змісті дисциплін із тенденцією до збільшення його питомої ваги на самостійну підготовку. Використання методів, засобів і форм навчання, на думку вчених, має ґрунтуватися на впровадженні комплексного підходу, що забезпечується органічним поєднанням в освітньому процесі традиційних та інноваційних організаційно-педагогічних форм навчання [2; 3; 4; 5; 6; 7].

Отже, значна увага науковців до проблеми нашого дослідження свідчить про її актуальність. Разом з тим, у сучасних дослідженнях відсутній цілісний

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

науковий пошук щодо проблеми професійної підготовки майбутніх менеджерів закладів освіти до управління науково-методичною роботою в сучасному закладі освіти в умовах магістратури, що і буде об'єктом наших подальших досліджень.

Література:

1. Олексін Ю. П., Цінівський І. О. Специфіка підготовки менеджерів освіти в Україні. URL : <https://www.sworld.com.ua/konferua14/3.pdf>
2. Державна Національна програма «Освіта» (Україна ХХІ ст.). К. : Райдуга, 1994. 28 с.
3. Директива № 89/391/ЕЭС Совета о введении мер, содействующих улучшению безопасности и гигиены труда работников на производстве. URL : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_b23
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. К. : Академвидав, 2004. 351 с.
5. Діденко Н.В. Роль менеджменту персоналу при здійсненні організаційних змін. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. №6. Т. 2. С.46-58.
6. Доброскок А. Психологічні особливості професійного становлення майбутнього менеджера URL : www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvmdu/psykh/2011.../23.pdf
7. Ельбрехт О.М. Підготовка менеджерів у вищих навчальних закладах Великої Британії, Канади, США. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. Спеціальність: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. К. 2010. 46 с.

УДК 001.8:001.891:37(043.2)

КОБАЛЬ В.І.,
кандидат педагогічних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної роботи,
Мукачівський державний університет

ДОСЛІДНИЦЬКА МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Науково-педагогічні дослідження є важливою складовою розвитку педагогічної науки та практики. Для ефективного проведення таких досліджень використовують різні методології, які визначають загальні принципи, підходи та методи дослідження. Одна з найпоширеніших методологій науково-педагогічних досліджень – це дослідницька методологія, яка базується на науковому підході до педагогічних досліджень. Основні принципи дослідницької методології включають наступні аспекти:

1. Системність: дослідження проводяться за певним планом і розглядаються у системному контексті. Це означає, що дослідження повинно бути організоване таким чином, щоб забезпечити системність, структурованість і послідовність усіх етапів дослідження.

2. Емпіричність: дослідницька методологія базується на зборі фактичних даних та спостережень з метою формулювання об'єктивних висновків. Дослідник опирається на спостереження, експерименти, анкетування, інтерв'ю, аналіз статистичних даних тощо, щоб отримати обґрунтовані результати.

3. Об'єктивність: вимагає об'єктивності процесу у зборі та аналізі даних. Це означає, що дослідник повинен уникати впливу своїх особистих переваг та поглядів на результати дослідження. Використовуються стандартизовані

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

методи, інструменти та процедури для забезпечення об'єктивності та достовірності отриманих даних.

4. Репрезентативність: вимагає, щоб вибірка досліджуваних об'єктів або учасників була репрезентативною для цільової популяції або явища, яке вивчається. Це означає, що дослідник повинен забезпечити, щоб учасники дослідження були представниками більшої групи або популяції, щоб результати цього дослідження могли бути загальними на популяцію.

5. Інтерпретація: забезпечує аналіз та інтерпретацію отриманих даних із зазначенням явища, встановлення зв'язків, з'ясування значення та формулювання висновків. Інтерпретація дозволяє розширити розуміння досліджуваного явища та зробити висновки, які можуть бути використані для подальшого розвитку теорії або практичних програм.

6. Доцільність: дослідження повинно бути спрямоване на досягнення конкретних цілей та мало практичне значення. Доцільність включає в себе обґрунтування необхідності проведення дослідження, визначення його значущості та переваг для наукового або практичного поля.

7. Валідність: вимагає, щоб дослідження було спроможним точно і достовірно виміряти та вивчити те, що його автори планували вивчити. Валідність включає переконливість результатів, адекватність використаних методів, а також відповідність між отриманими даними та поставленими дослідженням запитаннями чи гіпотезами.

8. Реплікабельність: передбачає, що інші дослідники повинні мати можливість повторити дослідження з використанням тих самих або подібних методів і отримати подібні результати. Реплікабельність є важливою для підтвердження достовірності та надійності отриманих результатів, а також для розуміння обмеженості та об'єктивності дослідження.

9. Контрольність: означає, що дослідник повинен забезпечити контроль над усіма факторами, які можуть вплинути на результати дослідження, щоб встановити причинно-наслідкові зв'язки. Контрольність може включати використання контрольних груп, випадкового призначення учасників, стандартизовані умови та інші методи забезпечення точності та надійності дослідних результатів.

10. Генералізованість: означає здатність отримати результати та висновки, які поширюються на більш широку популяцію або контекст. Узагальненість дозволяє зробити висновки, які мають значення не тільки для конкретного досліджуваного випадку, але й для більшої групи аналогічних ситуацій або популяцій. Цей принцип вимагає важливого вибору дослідницької вибірки та дослідницького дизайну для забезпечення можливості загального застосування отриманих результатів [1].

Отже, дослідницька методологія науково-педагогічних досліджень, її основні принципи дають можливість майбутнім дослідникам підвищити рівень методологічної культури, що передбачає оволодіння ними фундаментальними базовими знаннями, теоретичними основами організації науково-дослідницької

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

діяльності; знаннями щодо визначення актуальних педагогічних проблем та способів їх вирішення.

Література:

1. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження : Методологічні поради молодим науковцям. Київ- Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.

УДК [373.3.015.31:005.322:005.32]:005.336.2:373.3/.5(477)

КОХТИЧ Х. В.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, гр.. ПО-2 М,
спеціальності 013 «Початкова освіта»

ЛЯХ А. С.

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня , гр.. ПО-31
спеціальності 013 «Початкова освіта»

Науковий керівник:

ФЕНЧАК Л. М.

кандидат педагогічних наук, доцент
Мукачівський державний університет, Україна

ФОРМУВАННЯ ІНІЦІАТИВНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НУШ

Серед якостей, які забезпечують формування особистісно-важливих компетентностей у здобувачів початкової освіти, важливим є розвиток ініціативності, активності, творчих здібностей, які значно підвищують їх можливості стати успішними у сучасному світі.

У Державному стандарті початкової освіти (2018 р.), зазначено, що ініціативність є складовою ключових компетентностей, таких як: інноваційність (передбачає відкритість до нових ідей, ініціювання змін у близькому середовищі, забезпечує подальшу здатність успішно навчатися); підприємливість та фінансова грамотність (передбачає ініціативність, готовність брати відповідальність за власні рішення, вміння організувати свою діяльність для досягнення цілей, усвідомлення етичних цінностей ефективної співпраці, готовність до втілення в життя ініційованих ідей, прийняття власних рішень); компетентностей у галузі природничих наук, техніки і технологій (передбачає формування допитливості, прагнення шукати і пропонувати нові ідеї, самостійно чи в групі спостерігати та досліджувати, формулювати припущення і робити висновки на основі проведених дослідів, пізнавати себе та навколишній світ шляхом спостереження та дослідження) [1;4].

Соціально-економічні зміни сьогодення загострюють проблему економічного виховання підростаючого покоління (особливо у здобувачів початкової освіти). Школа сьогодні має готувати учня не лише як носія знань, а і як конкурентоспроможну особистість, що здатна використовувати здобуті знання для успішної діяльності у будь-якій сфері суспільного життя. У первинних формах колективного життя здобувачів початкової освіти необхідно знайомити з вимогами й особливостями громадської діяльності, формувати такі якості особистості, як самостійність, ініціативу, економність, бережливість,

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

працелюбність та повагу до народних традицій щодо раціонального використання сировини та виготовлених з них товарів та ін. Тому розвиток ініціативності в здобувача початкової освіти є важливою умовою, необхідною для досягнення позитивних результатів у їх навчання та розвитку [2].

Аналіз наукових доробок по темі педагогічного дослідження свідчить, що ініціативність є предметом вивчення психології, педагогіки, соціології та інших наук.

Науковець В. Помилуйко, спираючись на інтегрований підхід, тлумачить сутність поняття «ініціативність» як інтегративне особистісне утворення, яке характеризується надситуативною активністю та спрямованістю на досягнення певних цілей, котрі вимагають певних вольових зусиль для їх реалізації. На думку дослідника, саме ініціативність поряд із винахідливістю, кмітливістю, здатністю до вигадки відноситься до групи креативних якостей особистості учнів, яке характеризується проявом активної діяльності без примусу, творчим підходом до традиційних ситуацій, спрямованістю на певний результат, наявністю вольових зусиль. Ініціативність може бути стійкою властивістю особистості, а може проявлятися ситуативно; може мати як позитивну, так і деструктивну роль у становленні особистості [3].

Формування ініціативності у молодшого школяра забезпечується завдяки активізації його розумового, фізичного та духовного розвитку, естетичного і загальнокультурного зростання.

Література

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyjderzhstandart>
2. Лук'янченко О. М. Особливості формування ініціативності у молодших школярів на уроках мистецтва // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах 2021 р., № 75, Т. 2., 28-31
3. Помилуйко В.Ю. Адаптивні й неадаптивні прояви ініціативності особистості та їх діагностика консультантом-психологом. // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент., 2012. Вип. 9. С. 204–213. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/>
4. Фенчак Л. М. Моделирование интерактивного обучения в условиях начальной школы /М. А. Пашкуляк, Л. М. Фенчак// Научный вестник Мукачевского государственного университета. Серия «Педагогика та психологія»: збірник наукових праць / гол.ред. Г.В. Товканець. – Мукачево: МДУ, 2019. – Випуск 1(9). – С.175-178

УДК 373.091.2-027.552-021.3(043.2)

КРИШІНЕЦЬ-АНДЯЛОШІЙ К.О.,
заступник начальника управління освіти, культури, молоді і спорту
Мукачевської міської ради Закарпатської області

ПРОЕКТУВАННЯ ОСОБИСТІСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Осмилення проблем сучасної освіти показує, що на цей час виникла детермінована на різних рівнях потреба в аналізі продуктивних ідей та різноманітних підходів до дослідження освітнього простору суб'єкта та особливостей його проектування [1; 2; 3].

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Дослідження освітнього простору стає необхідним для оцінки можливих змін традиційної моделі освіти з позицій перегляду лінійних уявлень про освітній процес як визначений шлях, за яким повинен здійснювати процес навчання здобувач освіти. Залучення просторових уявлень відкриває змогу врахування багатофакторності процесів розвитку особистості у разі, якщо остання розглядається як відкрита система. Такий аспект розгляду впливу освітнього процесу в умовах закладу загальної середньої освіти уможливує врахування цього підходу у відповідний період розвитку особистості. Тому і є важливим виокремлення окремого освітнього середовища, при освоєнні якого суб'єкт проектує свій освітній простір з метою розвитку необхідних для цього особистісних якостей.

Освітній простір суб'єкта навчальної діяльності є конструктом, який характеризує спосіб бачення конкретною людиною існуючої ситуації, що відкриває перспективи зростання її індивідуальної ефективності через проектування себе. Проектування сприймається як діяльність самого суб'єкта зі створення образу бажаного майбутнього, і його досягнення, спрямованого на подолання наявних труднощів. Необхідною умовою проектування у сучасних умовах, для яких характерна культурна різноаспектність, є самовизначення суб'єкта на основі вільного та відповідального вибору. Таким чином, проектування освітнього простору суб'єкта навчальної діяльності розглядається як діяльність, що спрямована на створення образу бажаного майбутнього та засобів його досягнення, де мають бути адекватно зреалізовані індивідуальні прагнення людини з врахуванням соціокультурних реалій [3; 5; 7].

Освітній простір суб'єкта сприймається як системна сукупність місць можливого прояву його особистісних якостей. Проектування є діяльністю, спрямованою на створення образу бажаного майбутнього та пошук засобів його досягнення. Проектування освітнього простору суб'єкта передбачає вироблення режиму діалогу педагога (персоніфікованого носія культури) і здобувача освіти [6].

Проектування починається з творчого акту цілепокладання, моделювання широкого соціокультурного контексту проекту та визначення засобів реалізації. Результат проектування – це уявлення суб'єкта про таку діяльність, реалізація якої забезпечить бажане майбутнє. Проектування освітнього простору суб'єкта є діяльністю, що забезпечує постановку та вирішення завдань із зони його найближчого розвитку шляхом вибору для освоєння необхідних для цього елементів культури [1].

Проектування є циклічним процесом, який починається з постановки проблеми, які необхідно вирішити суб'єкту під час реалізації існуючої норми діяльності. Ефективний пошук способів подолання труднощів здійснюється шляхом самовизначення, яке є двоєдиним процесом, що передбачає як пошук нової норми діяльності, так і її співвідношення з різними аспектами «Я-концепції» суб'єкта діяльності.

Розвиток людини як відкритої системи можливий тоді, коли вона не просто віддає частину своєї енергії навколишньому світу, а й здійснює своєрідний взаємообмін, що передбачає взаємне наповнення. Такий обмін супроводжується

ускладненням системи та фіксацією її нового динамічного стану, що відображає «взаємодію цієї системи з навколишнім середовищем» [3; 6]. Взаємодіючи із середовищем, тобто обмінюючись впливами, людина змінює себе. Аналіз взаємодії передбачає виділення складової частини як впливу, як чинника. У впливі суб'єкта поєднуються як його ставлення до предмета, на який він впливає, так і на ставлення до себе. Можливі варіанти поєднання двох параметрів визначають чотири типи впливу. Перший тип – формальний – реалізується у разі, коли для суб'єкта ні він сам, ні навколишня дійсність не є цінністю. При другому – домінуючому типі – суб'єкт сприймає себе як цінність, але навколишня дійсність йому байдужа. Третій – орієнтувальний – суб'єкт готовий у процесі взаємодії до врахування особливостей середовища, не звертаючи уваги на самого себе. Четвертий тип – розвивальний – можливий у тому випадку, коли для суб'єкта однаково важливі потреби та інтереси як його самого, так і того, з ким він взаємодіє – це вплив, що забезпечує розвиток особистості.

Стадії проектування освітнього простору суб'єкта реалізуються через проходження наступних етапів [1; 4; 7]:

1. Етап виявлення суб'єктом основних труднощів у своїй життєдіяльності та ухвалення рішення про необхідність їх подолання – етап визначення проблеми.

2. Етап цілепокладання, що орієнтований на узгоджене самовизначення педагога і здобувача освіти щодо цілей діяльності, пов'язаної з труднощами, на подолання яких повинна бути спрямована подальша їхня спільна діяльність.

3. Етап виокремлення у реальній ситуації та суб'єктах проектування сукупності передумов, необхідних для подолання труднощів, визначення їх вихідного рівня та систематизації (діагностика).

4. Етап формування сукупності припущень (гіпотез) про можливі шляхи та способи досягнення суб'єктами проектування поставленої мети.

5. Етап вибору на основі узгодження між суб'єктами проектування найбільш перспективних гіпотез, пов'язаних з визначенням змісту освіти та способів її освоєння.

6. Етап виявлення шляхом виділення кожним суб'єктом найбільш значущих для нього показників оптимального руху до поставленої мети – індивідуалізованих критеріїв ефективності діяльності суб'єктів та подальше їх узгодження між собою з метою створення передумов для заходів щодо коригування.

7. Етап вироблення процедури досягнення поставленої мети через виділення етапів її досягнення та визначення їхньої черговості.

8. Етап рефлексії процесу реалізації дії, яка передбачає оцінку його результативності, аналіз, корекцію за необхідності мети, тобто перепроєктування з наступною реалізацією наведених вище етапів.

Реалізація циклу подій передбачає, що педагог та здобувач освіти діють узгоджено, здійснюючи в умовах діалогічної взаємодії наступні кроки:

1-й крок – фіксація учасниками проблеми, яка має бути вирішена на даному етапі колективної та індивідуальної діяльності.

2-й крок – виділення специфічних інтересів, пов'язаних з даною проблемою, та визначення їх розуміння (логіки) кожним із учасників спільної діяльності.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

3-й крок – визначення на основі узгодження (консенсусу) взаємовигідних варіантів вирішення проблеми.

4-й крок – вироблення об'єктивних критеріїв (очевидних для всіх учасників показників) вирішення проблеми.

Таким чином, проектування особистісного освітнього простору розвитку особистості в умовах закладу загальної середньої освіти пов'язана з розвитком особливих відносин між педагогом і здобувачем освіти, орієнтованих на розвиток, самореалізацію, розвиток позитивного сприйняття себе, своєї компетентності та особистісної самоцінності.

Література:

1. Єрмола А. Проектування соціального розвитку особистості учнів. [Osvita.ua](http://osvita.ua). 05.02.2008. URL: <https://osvita.ua/school/method/1712/>
2. Закон України «Про освіту» (2017). К.: Парлам. вид-во. 2017. 40 с.
3. Остапенко Л. М. Освітнє середовище як впливовий чинник успішної самореалізації здобувача освіти. Матеріали Міжвузівської науково-практичної конференції «Формування сучасного освітнього середовища: теорія і практика» // Зб. наук. пр. / Редкол.: Н.В. Ільченко (голова) та ін. Ірпінь, 2020. С.13 – 15.
4. Сисоева С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу : монографія Хмельницький : ХГПА, 2008. 324 с.
5. Староста В.І., Товканець Г.В. Методологія та методи науково-педагогічних досліджень: навчально-методичний посібник. Мукачево: МДУ, 2015. 64 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/8724/1/2016>
6. Цимбалару А.Д. Освітній простір: сутність, структура і механізми створення. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/>
7. Шапран Ю. П., Шапран О. І. Типологія освітнього середовища в умовах компетентісно-зорієнтованої педагогічної освіти. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка. 2015№ 23. С. 4–10.

УДК: 37.091.3:811.161

КУЗЬМА О. І.,
здобувачка вищої освіти 2 курсу
спеціальності «Початкова освіта» ОС бакалавра
ХОМА О. М.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ЧАСТИН МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Одним із головних завдань початкової школи є формування ключових компетентностей, з-поміж яких «оволодіння державною мовою». Уроки української мови та читання сприяють його виконанню у повній мірі й спрямовані на розвиток національно-мовленнєвої особистості. Державний стандарт початкової освіти мовно-літературної освітньої галузі, Типові програми визначають систему вивчення мовних явищ та їх зміст відповідно до змістових ліній. Сьогодні дослідження цих питань відповідно до Концепції Нової української школи є актуальним.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У центрі нашого наукового пошуку є з'ясування особливостей засвоєння частин мови у початковій школі. Це питання вивчається низкою науковців (М. Вашуленко, О. Вашуленко, М. Захарійчук, Т. Котик, К. Пономарьова та інші). Учені акцентують увагу на реалізації компетентнісного підходу у процесі оволодіння рідною мовою, граматичними категоріями зокрема. Відтак, М. Вашуленко у навчально-методичному посібнику «Методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу» зазначає, що «...постала необхідність чіткіше виділити у змісті програм два істотні аспекти: предметний, тобто понятійно-лінгвістичний, і діяльнісний, що передбачає активну участь школярів у навчальному процесі, де особливої уваги природно набуває мовленнєва діяльність» [1, с. 10]. К. Пономарьова наголошує, що «реалізація компетентнісного підходу в процесі вивчення української мови передбачає уточнення змісту і результатів навчання, добір ефективних методів, прийомів, форм організації навчальної взаємодії, оновлення дидактико-методичного супроводу освітнього процесу, запровадження нових підходів до перевірки та оцінювання навчальних досягнень учнів» [3, с.4]. Таким чином, засвоєння граматичних понять передбачає урахування інновацій в освітньому процесі.

Нами з'ясовано, що частини мови вивчаються у певній системі у розділах «Слово» та «Частини мови» упродовж чотирьох років й детально описані М. Вашуленко [2].

У 1 класі учні знайомляться із словами-назвами предметів, ознак, кількості та тими, що означають дію. У процесі вивчення теми «Складаю речення» – із маленькими словами – службовими. З метою уникнення тавтології при побудові зв'язних висловлювань уживають займенники (без терміну). У 2-4 класах засвоюються: іменники, прикметники, числівники, займенники, дієслова, прислівники, службові слова з урахуванням принципів наступності та послідовності навчання. Як приклад, подамо систему вивчення дієслова.

Система вивчення дієслова, як ми зазначали, розпочинається з першого класу. Учні досліджують слова, що відповідають на питання що робить? що роблять? Набувають предметних компетенцій щодо уживання дієслів у мовленні. За предметними та сюжетними малюнками молодші школярі складають речення, зв'язні висловлювання. У другому класі учні дізнаються, що слова, які означають дії предметів і відповідають на питання що робити? що зробити?, називаються дієсловами, тобто вводиться термін «дієслово». На наступному етапі знайомляться із початковою формою, завершеною чи незавершеною дією, часом, особою, числом, добирають синоніми, антоніми до дієслова. На основі текстів формуються не тільки пізнавальні, граматичні уміння, а морально-етичні цінності.

Слід зацентувати увагу на вивченні прислівника. Учні припускаються помилок у визначенні прикметника та прислівника, у їх написанні. Тому вкрай важливо дібрати метод його засвоєння. У практиці роботи початкової школи

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

для вивчення прислівника застосовуються такі методи: дедуктивний, пояснювально-ілюстративний, аналіз мовного явища на основі речення (наприклад, Тихесенько повіває легенький вітерець). Установлення зв'язку слів у реченні сприятиме кращому розумінню прислівника як частини мови. Для засвоєння написання рекомендуємо використовувати тренувальні вправи: коментоване письмо, списування, навчальні диктати, словотвірний аналіз тощо.

Під час вивчення української мови здійснюється практична підготовка молодших школярів на основі поглиблення та закріплення набутих мовних знань, опанування матеріалом та творче застосування цих знань під час розв'язування завдань, закладених у новій програмі з української мови в початкових класах [2].

Нова українська школа ставить завдання не тільки дати знання з навчальних предметів, а закликає розвивати у молодших школярів творче та креативне мислення. Можемо констатувати той факт, що вивчення частин мови спрямоване на формування ключових та предметних компетентностей.

Отже, під час вивчення частин мови важливо, щоб учні усвідомили роль кожної частини та навчилися вживати у мовленні. Для цього вчителю необхідно зробити урок цікавим та пізнавальним. Завдяки навчальним вправам, компетентнісним завданням, застосуванню інноваційних методів та засобів навчання, учень зможе набути практичних умінь та навичок і легко комунікувати у соціумі. Окрім цього, в молодших школярів прищеплюється інтерес до вивчення української мови, формується розуміння її значущості у суспільстві.

Література:

- 1.Вашуленко М.С. Методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу/ М.С. Вашуленко. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2019 – 192 с.
2. Методика навчання української мови у початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. – К.: Літера ЛТД, 2010. – 364с.
3. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник / К.Пономарьова. – К.: КОНВІ ПРІНТ, 2020. – 88с.

УДК 373.3.017:373.3.015.31:908(043.2)

КУЗЬМА-КАЧУР М.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

НЕМЕШ Н. В.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, групи ПО-2,
спеціальності 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет

КРАЄЗНАВЧИЙ КОМПОНЕНТ ЗМІСТУ – ДІЄВИЙ ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНІХ ЦІЛЕЙ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

«Пізнай свій край... себе, свій рід, свій нарід, свою землю – і ти побачиш свій шлях у житті» (Г. Сковорода)

На протязі історичного розвитку суспільства здійснюється процес взаємного збагачення культур народів, які проживають в Україні. На теренах України проживає населення різних національностей, які є творцем власної культури та історії. Кожен з них має свою мову, специфіку історичного розвитку, регіон розташування, релігію, культуру, соціально-психологічні особливості, традиції, звичаї тощо. За таких умов навчання може бути ефективним і продуктивним, якщо здобувачі початкової освіти на достатньому рівні оволодіють своєю рідною мовою, етнічною культурою. Звичаї, традиції, навколишнє середовище, природа, історичні пам'ятки, видатні люди – це те коло інтересів, яке охоплює краєзнавство і, яке найчастіше є предметом спілкування з представниками інших культур.

Український народ багатий власною культурою, яка з покоління в покоління передається у спадок. Це є нашими неоціненними скарбами. Їх ми повинні передавати із покоління в покоління, щоб не переривався зв'язок поколінь та збереглась генетична пам'ять українського народу.

Культурну та історичну спадщину українського народу, народжену упродовж багатьох віків, намагаються винищувати як в минулому, так і в теперішній час. Проблема впливу краєзнавства в нових реаліях впровадження Концепції нової української школи, зумовлені прагненням українців зберегти і розвинути власну ідентичність. У нинішніх реаліях, на тлі глобальних суспільно-політичних проблем в країні, особливо яскраво спостерігається відчуження та незнання компонентів природи та її пам'яток, національно-культурних надбань та народно-виховних традицій, видатних людей та їх досягнень. Тільки в останні роки з'явився інтерес до народної пісні, гри до народних інструментів, природних та культурних ландшафтів тощо.

Компоненти краєзнавчих відомостей допомагають конкретизації змісту навчального матеріалу, а у викладі деяких тем можуть слугувати конкретною основою для характеристики програмних питань. Науковець Т. Торчинська зазначає, що «Вихідною умовою, яка забезпечує ефективність цього процесу, є відбір краєзнавчих відомостей за критеріями цілеспрямованості, багатофункціональності, доступності, систематичності, науковості та особистісної значущості для учнів» [3].

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Як зазначено у [1] «Краєзнавча робота має комплексний, інтегрований характер дії на особистість і колектив, оскільки дає в руки педагога інструмент різностороннього впливу на вихованців:

- дозволяє глибоко вивчити особистість кожної дитини;
- реалізувати краєзнавчий принцип у вивченні основ наук;
- уможлиблює побудувати педагогічний процес за однією з найефективніших методик – колективної творчої діяльності».

Вивчення науково-педагогічної літератури показало, що особливу роль краєзнавству у формуванні особистості школяра відводив В. Сухомлинський. Зокрема, невід’ємним принципом здійснення патріотичного виховання великий педагог вважав поступове розширення кругозору дитини. Спочатку дитина повинна познайомитися з найближчим оточуючим світом, побачивши та відчувши «глибину блакитного неба, мерехтіння зірок, рожевий розлив вечірньої зорі, багряний захід перед вітряним днем, тріпотіння марева над горизонтом, безмежну далеч степів, сині тіні в кучугурах снігу, журавлиний ключ у холодній небесній сині, сірі нитки в похмурий осінній день, пробудження життя в лісі, який прокинувся після довгої зими, фіолетову хмарку на куці бузку, ніжну стеблинку і блакитний дзвіночок проліску...» [2, с. 139–140].

Рідний край – могутнє джерело навчання та виховання здобувачів початкової освіти. Досліджуючи природу школярі глибше пізнають навколишнє середовище та вплив на нього суспільства, розвивають власний інтелект і екологічну культуру, виробляють у себе навички та пріоритети позитивної поведінки тощо. І тому одним із основних завдань сучасного освітнього процесу є зробити все можливе, щоб результати наукового пізнання у вивченні своєї місцевості стали надбання кожного здобувача освіти.

Таким чином, краєзнавство є дієвим засобом реалізації освітніх цілей початкової школи: сприяє утвердженню у здобувачів початкової освіти громадянських почуттів, національної гордості, людської гідності, вболівання за долю держави, готовності стати на захист країни її незалежності тощо. Реалізація означених завдань сприятиме формуванню національно свідомих громадян України, які горді своєю історією, культурою, мовою.

Література:

1. Кузьма-Качур М.І. Використання краєзнавчого матеріалу у навчально-виховному процесі початкової школи. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/53/17.pdf
2. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості. // Вибрані твори в 5 тт. Т.1. – К. : Радянська школа. – 1976. – 654 с.
3. Торчинська Т. Використання краєзнавчого матеріалу на уроках читання як засіб активізації пізнавальної діяльності молодших школярів. URL: http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/3_9_1/visnuk_18.pdf

УДК 373.3.016:908(043.2)

КУЗЬМА-КАЧУР М.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

ТУРІНА М.Г.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, групи ПО-2,
спеціальності 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет

ФОРМИ КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: ТУРИСТИЧНІ ПОХОДИ, ЕКОЛОГІЧНІ СТЕЖКИ, ЕКСКУРСІЇ

Реалізація мети початкової освіти ґрунтується на ціннісних орієнтаціях, які зазначені у Державному стандарті початкової освіти. У їх переліку виділимо «плекання любові до рідного краю та української культури, шанобливе ставлення до Української держави» та «формування активної громадянської позиції, відповідальності за своє життя, розвиток громади та суспільства, збереження навколишнього світу» [1]. Одним із засобів їх формування є активне впровадження в освітній процес краєзнавчої роботи.

Серед різноманітних форм краєзнавчої роботи особливого захоплення у школярів викликають походи. Похід – це найпоширеніший вид туристсько-краєзнавчої роботи. Похід – це груповий перехід, або пересування за допомогою транспорту за чітко визначеним маршрутом, який має певні освітньо-виховні цілі. Походи бувають одноденні та багатоденні. Туристсько-краєзнавчі походи проводяться в різні пори року. У початкових класах вони, як правило, одноденні. Ця форма позакласної роботи цінна тим, що дає можливість збагатити чуттєвий досвід дітей під час безпосереднього спілкування з природою, розширити та поглибити засвоєні знання, набути практичних умінь поведінки в природі та умінь природоохоронної роботи (обгородити мурашник, зібрати сухі гілки, розчистити джерело, посадити рослини, розвішати годівниці та ін.). Крім того, вона має виховне значення. Здобувачі освіти вчаться спілкуванню між собою в незвичних умовах. У них формуються такі якості особистості, як відповідальність за товариша, взаємодопомога, турбота про слабших, цілеспрямованість, витривалість, свідомо дисципліна.

Підготовка до походу починається з розробки (спільно з учнями) його мети і маршруту та розподілу обов'язків. Учні пропонуються завдання повторити і відшукати нові відомості, прислів'я, загадки, вивчити вірші про природні об'єкти, які можуть бути на шляху в поході. Перед походом проводиться інструктаж про правила безпеки й поведінки в природі, роздаються індивідуальні та групові практичні завдання на картках. За результатами діяльності в поході оформлюються стенди, виставки малюнків, виробів з природного матеріалу, тематичні альбоми, гербарії, фотоколажі, колекції.

Як відзначено у [2], до перспективних форм навчально-виховної роботи у початковій школі належать екологічні стежки. Екологічна стежка – це завчасно

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

визначений маршрут по певній природній місцевості, на якому розташовані унікальні і типові для даної місцевості об'єкти: різні групи рослинності (ліс, гай, луки, чагарники), водойми, джерела, пам'ятки природи, характерні форми рельєфу тощо.

Навчально-екологічна стежка має бути прокладена недалеко від населеного пункту. Протяжність маршруту стежки визначається тривалістю однієї екскурсії для молодших школярів – 40-50 хв. (оптимальна довжина – 2 км). Стежка має мати форму петлі з початком і кінцем в одному місці. Водночас, вона повинна обминати місця проживання рідкісних тварин та зростання рідкісних рослин.

Важливим елементом екологічної стежки є її інформативність. Опис маршруту включає стислу характеристику всього маршруту з інформацією про природні перешкоди, напрям руху, відстані між цікавими місцями огляду. Кожен об'єкт стежки має бути обладнаний щитом, на якому розміщується відповідна інформація, умовний знак та номер об'єкту. Важливо через кожні 500 метрів (у тіні дерева, біля водойми або джерела) обладнати майданчики для відпочинку.

Стежка може бути використана:

- для вивчення або закріплення окремих тем уроку;
- для проведення практичних природоохоронних робіт;
- для проведення тематичних та оглядових екскурсій.

Головна мета екологічної стежки – формування екологічно-грамотної особистості, поширення знань про природу та людину, як невід'ємну частку довкілля, виховання бережливого ставлення до навколишнього середовища.

У початкових класах природничо-наукова компетентність у здобувачів освіти значною мірою формуються на основі чуттєвого сприймання навколишнього світу. Навколишнє життя в усіх його проявах є важливим джерелом знань для молодших школярів і вивчати його допомагає екскурсія.

При моделюванні екскурсії для молодших школярів слід керуватися тим, що у них більше розвинута наочно-образна пам'ять. Вони краще і швидше запам'ятовують і міцніше зберігають в пам'яті конкретні, яскраві факти і події. Спостереження за змінами барв у природі, за пробудженням рослинного світу дають дітям не тільки нові відомості про життя природи, а й виховують у них почуття прекрасного.

План екскурсії передбачає такі етапи:

1. Мета і завдання. Учитель нагадує тему, головну мету і завдання екскурсії, порядок ознайомлення з об'єктами.
2. Коротка вступна бесіда, спрямована на активізацію вже здобутих учнями знань.
3. Наочний показ, демонстрація об'єктів, розповідь вчителя.
4. Самостійна робота учнів: проведення конкурсів, ігор.
5. Підведення підсумків, узагальнююча бесіда, оцінювання учнів за їх творчість, ініціативу.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Відповідно до змісту програми природничої освітньої галузі рекомендується організація із здобувачами початкової освіти проведення систематичних спостережень за явищами природи, фенологічних спостережень, а також з трудовою діяльністю людей своєї місцевості.

Література:

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
2. Кузьма-Качур М. І., Горват М. В. Основи краєзнавства. URL: <https://lira-k.com.ua/preview/12307.pdf>

УДК 37-042.4:004.031.42(043.2)

КУЛІШ А.В.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, групи ПО-1 сп,
спеціальності 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет
ГОРВАТ М.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Тенденції розвитку новітніх програм та потреб приводять до розвитку нових професій та навичок, тому не можливо передбачити, які знання знадобляться дитині у майбутньому. Спираючись на це вчитель повинен перш за все дати дитині великий багаж інформації, щоб відбувався розвиток критичного мислення, аналіз дитиною, що їй цікаво та потрібно, вміння виокремлювати, аналізувати, самостійно здобувати інформацію, удосконалюючи свої знання до рівня вмінь, які можна застосувати на практиці і перш за все взаємодіяти у соціумі.

Перед вчителями початкової школи постає проблема побудови освітнього процесу для отримання найкращих результатів навчання і задоволення учнів. Вчитель зорієнтований на найкращий кінцевий результат, саме тому він повинен використовувати найоптимальніші методи і засоби навчання для зацікавлення потреб учнів, створення належних умов до навчання.

Для того, щоб досягти результату необхідно не лише впроваджувати інноваційні технології, а й зацікавити учня для задоволення власних потреб. Оскільки, молодші школярі постійно відчують потребу у грі, то на допомогу розвитку критичного мислення, бажання вчитись та працювати є ігрова технологія – перша можливість себе проявити і самоствердитись.

Хочемо на практичній діяльності розказати вам про ігрові технології, які не лише можна, а й треба вводити у навчальний процес. Ми розподіляємо ці ігрові технології на 4 групи

До першої групи відносимо ігри з казковими героями. Зазвичай перед учнями ставиться проблемне завдання, що на нас напали злі сили, когось викрали, хтось загубився і ми є у ролі добрих героїв-рятівників, які повинні

допомогти вирішити всі проблеми, виконуючи поставлені завдання. Тут часто використовуються персонажі знайомих усім казок: Котигорошко, Червона Шапочка, Попелюшка, Зайчик-побігайчик, Колобок, Івасик-Телесик. А ще улюблені казкові персонажі дітей також можуть потрапляють у біду, тоді учням потрібно допомагати і їм. Тоді, коли учні мають поставлене завдання, проявляється ентузіазм, бо усі хочуть допомогти і з великим задоволенням, вони швидко і вправно виконують навчальні завдання та задачі.

Другою група – це ділові ігри. Важливий вплив і значення у навчальному процесі має інтерактивний метод – ділова гра, яка найперше розвиває творчі здібності, діалогічне мовлення і справжні позиційні ролі. Як приклад тут можна використовувати гру «За і проти». Учні в цій діалогічній грі вчаться виражати свої емоції, доводити свою позицію і констатувати факти, вчаться поважати співрозмовника, планувати кожен етап свого виступу.

На практиці цю гру можна використати на Я досліджую світ під час теми «Осінь», де одні учні будуть «За» тих, кому подобається осінь, а інші «Проти», яким осінь не подобається. Кожна із команд має навести свої аргументи, чому ж їм осінь подобається, а чому не подобається.

Можна використати під час української мови, коли ми питаємо «Чи слід дотримуватись традицій народів?» Кожен з учнів виражає спершу свою думку, а також аргументує її. Після чого учні разом обговорюють як треба ставитись до традицій народу і чи потрібні вони.

Наступною – третьою групою є дидактична гра. Ці ігри мають особливість у тому, що вона спрямована на нагромадженні дитиною вмінь самостійно, але за допомогою дидактичного змісту гри. Тобто під час гри розваги учень швидше запам'ятовує, бо під час гри вивільняються позитивні емоції, які впливають на головний мозок. Допустимо гра «Забий м'яч». Розглянемо її на практичному уроці української мови, коли учні вивчають тему «Ненаголошені е/и». Учні вивчивши теоретичний матеріал мають засвоїти його на практиці. Використовуємо м'яч і кожен учень має своє слово, яке повинен правильно написати на дошці, якщо слово написано правильно, то він має можливість закинути м'яч у корзину, якщо матеріал погано засвоєний, то хід пропускається.

Також можна використати гру «Плутанка» під час вирішення числових виразів та математичних рівнянь, тобто діти розплутують їх; ігри «Хто що любить», «Хто де живе», «Книжковий хробачок», «Математичні вузлики», «Зіпсований телефон», «Які фігури заховались і скільки їх», різні математичні ребуси; любляють діти й ігрові каліграфічні хвилинки, математичні диктанти, цифрові малюнки.

Часто можна використовувати метод «Проблемної ситуації», коли діти отримавши перед собою певну ігрову проблему повинні розв'язати її. Під час розв'язання цієї проблеми учні обмінюються інформацією, думками, дискутують і радяться з вчителем. Наприклад, коли ми вивчаємо тему «Переставна властивість додавання», можна утворити проблемну ситуацію, о ведмедик і лисиця посварились. Сварились вони, що приклад один в одного

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

записаний не правильно. Ведмідь запропонував приклад «4+5», а зайчик «5+4» Хто із них правий? Діти обговорюють і роблять висновок, що від перестановки доданків сума не змінюється. Найкраще, коли до висновку учні доходять самі, тоді інформація їм запам'ятовується краще.

Четвертою групою є сюжетно-рольові ігри. З найменшого віку діти обожають займати чийсь ролі і пробувати себе в чомусь новому. Саме тому найбільша творчість розвивається у сюжетно- рольових іграх, використовуючи різні професії: вчителів, лікарів, драматургів, акторів, режисерів. Діти можуть довідатись всі права і обов'язки людей, чий ролі вони грають. З цією метою проводжу урок-гру «Юні будівельники», де учні будують будиночок, використовуючи свої знання з предмету. Спочатку зводять фундамент, згодом – стіни, дах, зрештою встановлюють віконечко [2, с.55-59].

Все це якнайкраще сприяє зміцненню колективу, розвитку мовлення, довільної уваги і пам'яті, інтелектуальному зростанню, розвитку зацікавленості учнів навчання, досягненням атмосфери радості.

Література:

1. Бондарчук Є. Інтерактивні технології – шлях до створення ситуацій успіху у навчальній діяльності молодших школярів Бондарчук Євгенія Початкова школа. – 2011. – № 12. – С, 1-3.

2. Гаврилюк О. Нові технології навчання – ефективний шлях забезпечення високої кваліфікації спеціалістів Рідна школа. –1998. -№6. –С. 68-71

УДК 316.62:005.336.2-043.86:37.091.21:376-056.2/.3(043.2)

ЛЕНДЕЛ В.В.,
здобувач 1 курсу третього (докторського) рівня вищої освіти
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»,
Мукачівський державний університет

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ПОЗАУРОЧНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Соціальна компетентність – це складна система якостей особистості, яка формується з комплексу соціальних знань, соціальних мотивів, соціальних здібностей, навичок, звичок, способів діяльності та емоційно-чуттєвого досвіду. Показниками соціальної компетентності є: співробітництво, робота у команді; комунікативні навички; здатність приймати власні рішення; здатність робити свідомий вибір; наявність досвіду виконання різноманітних соціальних ролей; володіння прийомами вирішення конфліктів; розвиток особистісних якостей, саморегулювання.

Оскільки ми розглядаємо особливості розвитку соціальної компетентності осіб з особливими освітніми потребами (ООП), ми загострили увагу, що в таких осіб є певні порушення в прийомі, переробці та використанні інформації, яка отримується з навколишнього світу. Тому їм особливо важливо мати сформовану соціальну компетентність, тобто повноцінно жити та працювати з людьми у трудовому колективі, у команді [1; 4].

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Ефективним засобом формування соціальної компетентності у дітей з ОПП є позаурочна діяльність [2, с. 16 –18], яка спрямована на вирішення наступних завдань:

- створення умов найповнішого задоволення потреб та інтересів вихованців, зміцнення їх здоров'я, формування культури харчування;
- особистісно-моральний розвиток та професійне самовизначення учнів;
- забезпечення соціального захисту, підтримки, реабілітації та адаптації дітей до життя в суспільстві;
- формування загальної культури учнів;
- виховання в учнів громадянськості, поваги до прав і свобод людини, любові до Батьківщини, природи, сім'ї.

Для реалізації завдань у закладах загальної середньої освіти доступні такі види позаурочної діяльності: ігрова діяльність; пізнавальна діяльність; дозвілле-розважальна діяльність; художня творчість; спортивно-оздоровча діяльність; трудова діяльність; гурткова діяльність.

Результатом активної і ефективної позаурочної діяльності є: зміцнення здоров'я вихованців; виступи на святах, загальношкільних заходах; участь у шкільних та районних виставках, змаганнях; зайнятість дітей із групи ризику.

Велику роль формуванні соціальної компетентності вихованців відіграє творча діяльність, у процесі якої у дитини посилюється відчуття власної особистісної цінності, активно будуються індивідуальні соціальні контакти, виникає відчуття внутрішнього контролю та порядку. Крім цього, творчість допомагає впоратися з внутрішніми труднощами, негативними переживаннями, які здаються непереборними для дитини. Вихованець з особливими освітніми потребами, беручи участь у творчій діяльності, може пройти шлях від інтересу через набуття конкретних навичок до професійного самовизначення, що так само важливо для успішної адаптації в соціумі.

Залучити дітей до творчої діяльності педагогу допомагають позакласні заняття, які дають можливість кожному вихованцю реально відкрити в собі чарівний світ мистецтва, проявити і реалізувати свої творчі здібності, виховує такі позитивні якості особистості як працьовитість. Під час проведення занять використовуються різноманітні форми організації діяльності дітей: індивідуальні, групові.

Мета діяльності педагога закладу загальної середньої освіти – допомогти кожній дитині розкритися, пройти з нею разом її нелегкий шлях, на якому вона не лише «відкриватиме» для себе нові знання, вміння, а й «відкриє» самого себе, зрозуміє та усвідомить свою унікальність, свою роль і місце в навколишньому світі. Позаурочна робота для таких дітей, таким чином, організовується та проводиться з урахуванням завдань соціальної адаптації, спрямованої на оволодіння життєво необхідними знаннями та вміннями – пізнавальними, комунікативними, моральними, естетичними, трудовими. Велику роль у становленні вихованців, як особистостей, відіграє постійність педагога, зокрема, вихователя, працюючого з цією групою. Разом з педагогом починаючи свій шкільний шлях – шлях становлення дитини як особистості, громадянина, школяр проходить поряд усі

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

ступені навчання та життєвої «азбуки», пробуючи, помиляючись, і збираючи необхідний «багаж» досвіду, впевнений, що поруч не випадковий людина, а надійний постійний друг та наставник.

Велика увага у позакласній роботі приділяється формуванню особистості вихованців через участь у праці з самообслуговування. Для більшості дітей з особливим освітніми потребами найбільш значущими є не академічні навички, а оволодіння навичками обслуговування, спілкування, пристосування до щоденного життя людей. Основним завданням виховання є цілеспрямована підготовка до дорослого життя, зниження рівня опіки з боку близьких і оточуючих людей, а також формування для кожної дитини максимального рівня самостійності. Опанування навіть найпростішими навичками самообслуговування не лише знижує залежність дитини з особливими освітніми потребами від оточуючих (одночасно полегшує їхню діяльність), а й «працює» на зміцнення її впевненості у своїх силах [3].

Хороший досвід спілкування діти одержують, відвідуючи гуртки. Багатогранна діяльність дітей на заняттях прикладної творчості створює позитивні емоції. Діти активно включаються до творчості, створюють цікаві індивідуальні та колективні роботи. Робота в гуртках впливає на формування таких позитивних особистісних якостей, як: самостійність, акуратність, відповідальність, прагнення завершити розпочате остаточно. Таким чином, метою позаурочної діяльності є різнобічний розвиток дітей і, як наслідок, успішна адаптація в самостійному житті [5; 6, с. 128].

Одним з ефективних методів і прийомів, які впливають на пізнавальну діяльність вихованців, на їхню емоційну сферу, є гра. Використання гри на заняттях з учнями з ООП допомагає зняти низку труднощів, формування пізнавального інтересу. Ігри спрямовані на формування певних якостей: пам'яті, уваги, мови, мислення, сили, гнучкості, швидкості сприйняття, особистісних якостей,

Заклад загальної освіти після уроків має стати світом творчості, прояву та розкриття кожною дитиною своїх інтересів, своїх захоплень, свого «я» [7]. Адже головне, що тут дитина робить вибір, вільно виявляє свою волю, розкривається як особистість. Це дасть змогу перетворити позаурочну діяльність на повноцінний простір виховання, освіти та розвитку .

Література:

1. Бакалейко Б., Іванашко О. Психологічні особливості формування ключових компетентностей у дітей з особливими освітніми потребами. URL: <https://www.inforum.in.ua/conferences/26/85/661>.

2. Белєвцова І. М. Соціальна адаптація дітей з особливими потребами в освітньому просторі. Збірник наукових праць за матеріалами регіонального науково-практичного семінару «Використання ресурсів позашкільної освіти у процесі соціалізації дітей з особливими освітніми потребами»/ Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2021. 210 с.

3. Гоцько Г.І. Особливості організації освітнього процесу в умовах реалізації основних засад інклюзивного навчання. Інклюзивне навчання в Новій українській школі: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Інклюзивне навчання в Новій українській школі» (26- 27 березня 2018 р., м. Терєбовля): у 2 ч. / Інститут спеціальної педагогіки НАПН України; упорядн.: Лапін А.В., Сурмай Л.О., Щуцька О.І. Київ: Інтерсервіс, 2018.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

4. Інчхонська декларація «Освіта-2030: забезпечення інклюзивної та справедливої якісної освіти та навчання протягом усього життя для всіх» URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne-navchannya/posibniki/inklyuziyavn/>

5. Колупасва А.А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади: Монографія. Київ: Педагогічна думка, 2007 р. 458 с.

6. Лавриченко Н. М. Педагогіка соціалізації: європейські абриси. К. : Віра Інсайт, 2000. 444 с.

7. Про затвердження примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти». Наказ Міністерства освіти і науки України № 609 від 08.06.2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0609729-18#Text>

УДК: 37:091.313:811.161.

ЛЕХМАН О.Ю.,
здобувачка вищої освіти 2 курсу,
спеціальності «Початкова освіта» ОС бакалавра
ХОМА О.М.
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЧИТАННЯ

Сьогодні використання інноваційних технологій навчання є надзвичайно важливим для формування у молодших школярів ключових та предметних компетентностей. Їх застосування створює умови для дослідження мовних явищ, розвитку в учнів якостей читання, виховання мовленнєвої особистості. Концепція Нової української школи пропонує для освітнього процесу низку інновацій щодо методів навчання, виховання та розвитку особистості.

Проблема нового підходу в початковій освіті стала у центрі дослідження низки науковців: М. Вашуленка, О. Вашуленко, К. Пономарьової, Т. Суржук та інших. Відтак Т. Суржук підкреслює: «У сучасній початковій школі змінене розуміння навчання. Сьогодні навчання підтримує особистісний і соціальний розвиток кожного учня, розвиває вміння вчитися. ...Вчитель у ХХІ столітті є не лише джерелом знань, але й творцем зв'язків і соціальних установок. Його завдання – розвиток в учня критичного і творчого мислення, вміння аналізувати, висловлювати свої думки письмово і усно, навчання винахідливості й роботі в команді» [3, с.6].

Н.Ларіонова. Н. Стрельцова акцентують увагу на реалізації інтегративного підходу за умов компетентнісної освіти. «Освіта розглядається через призму загальної картини, а не ділиться на окремі дисципліни. Предметні межі майже зникають, натомість з'являється тематичне викладання, за якого декілька навчальних предметів об'єднуються навколо однієї теми» [1, с.5].

Таким чином, застосування інновацій в освітньому процесі початкової школи є вимогами часу.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У процесі дослідження цієї проблеми нами з'ясовувалися інноваційні технології навчання за Концепцією Нової української школи. Відтак, у Пораднику для вчителя за ред. Н. Бібік мова йде про такі:

- технологія «Читання і письмо для розвитку критичного мислення»;
- цілі навчання «Таксономія Блума»;
- стратегія розвитку критичного мислення («мозкова атака», «асоціативний куш», «кубування»);
- технологія «Знаємо – хочемо знати – дізналися»;
- модель «Щоденні 5» [2].

У процесі проходження педагогічної практики нами застосовувалися інтерактивні, проєктні, ігрові, інформаційні технології навчання. Стало зрозумілим, що дослідження мовних явищ вартує проводити діалогічним методом з елементами міркування. Формування навички читання потребує застосування, крім традиційних, ігрових форм: читання «хвилиною», «читання з улюбленим предметом», кольорове, диктор телебачення та інші. Робота із qr-кодами, над рубрикою «медіавіконце» розвиває в учнів уміння роботи з медіатекстами.

Проєктні технології спонукають молодших школярів до творчості, презентації власного погляду на певну навчальну проблему. Вони спрямовані на пізнання об'єктів, явищ навколишнього світу, набуття навичок роботи з джерелами інформації, вчать моделюванню ситуацій. Це вкрай потрібно для соціалізації особистості.

Ефективному проведенню уроку української мови та читання сприяє використання мультимедійної технології. На наш погляд, це активізує освітній процес, урізноманітнює види робіт, мотивує учнів до творчості, розвиває зв'язне мовлення, налаштовує школяра на позитивний емоційний стан.

Зазначимо, що застосування інновацій у початковій освіті повинно сприяти формуванню в учнів демократичних, морально-етичних цінностей. Завдання Нової української школи – це формування компетентного випускника, інноватора, громадянина-патріота.

Література:

1. Інтегративний підхід : актуальність, сутність, особливості впровадження в умовах початкової школи : навчально-методичний посібник / уклад. : Н. Б. Ларіонова, Н. М. Стрельцова. Харків : «Друкарня Мадрид», 2018. – 76 с.

2. Нова українська школа: поради для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. – Київ : Літера ЛТД, 2018. – 160 с.

3. Суржук Т.Б. Нова українська школа в дії / Нова українська школа в дії: актуальні проблеми методик навчання та стратегії розвитку: матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (12 травня 2021 року). Рівне: РДГУ, 2021 – 200 с.

УДК [37.07:005.742]:001:37.012(043.2)

ЛИВДАР А.В.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки,
Мукачівський державний університет
ГАВРИШКО С.Г.,
кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
доцент кафедри географії та суспільних дисциплін,
Мукачівський державний університет

КОЛЕГІАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

Проблема вдосконалення управління закладом освіти є дуже актуальною на сьогоднішній день. Змінюються потреби і вимоги суспільства, швидко розвивається наука та технології, а це вимагає від закладів освіти адаптуватися до нових умов і забезпечувати якісну освіту для майбутніх поколінь.

Також, у сучасному світі зростає конкуренція між різними закладами освіти, і тому важливо мати ефективне управління, яке допоможе підвищити якість навчання та виховання.

Крім того, змінюється роль вчителя і його підготовка, тому важливо забезпечити необхідні умови для підвищення кваліфікації педагогічних працівників та їх професійного зростання.

Також важливо забезпечити ефективне використання ресурсів та фінансового забезпечення закладу освіти, щоб забезпечити ефективну роботу закладу та максимально задовольнити потреби учнів та педагогічних працівників.

Проблема вдосконалення управління закладом освіти є актуальною, і вимагає відповідних знань, навичок та компетенцій у галузі управління, а також використання сучасних технологій та інноваційних підходів.

Управління закладом освіти може бути реалізоване у декількох формах, зокрема:

1. Централізована форма управління: управління здійснюється з центрального або головного офісу закладу освіти. Рішення приймається централізовано, зазвичай з використанням ієрархічної структури. Ця форма управління характерна для державних закладів освіти.

2. Децентралізована форма управління: управління здійснюється на рівні регіональних або місцевих органів управління освітою. Керівництво може бути здійснене за допомогою координаторів або комітетів. Ця форма управління характерна для приватних та комерційних закладів освіти.

3. Змішана форма управління: ця форма управління поєднує елементи централізованої та децентралізованої форм управління. Рішення можуть прийматися централізовано або децентралізовано, залежно від ситуації та потреб закладу освіти.

4. Самоврядування: управління здійснюється самими учасниками закладу освіти (учнями, студентами, педагогами та іншими працівниками). Рішення приймаються спільно за допомогою голосування або інших методів

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

колективного рішення. Ця форма управління характерна для деяких альтернативних форм освіти та підприємницьких шкіл.

5. Колегіальне управління закладом освіти – це форма управління, в якій рішення приймаються колективно, залучаючи до цього всіх учасників освітнього процесу: керівництво, вчителів, учнів, батьків, представників громадськості тощо. Головними принципами колегіального управління є демократія, відкритість, співпраця та взаємодія між усіма учасниками.

У колегіальному управлінні всі учасники мають можливість брати участь у прийнятті рішень, а керівництво закладу не є єдиним центром влади. Кожен учасник має свої права та обов'язки, і всі вони мають рівні можливості брати участь у процесі управління. Колегіальне управління вимагає від учасників взаєморозуміння, толерантності, поваги до думок інших та готовності до співпраці.

Перевагами колегіального управління є залучення різноманітних думок та ідей до процесу прийняття рішень, відкритість та прозорість в управлінні, взаємодія та співпраця між усіма учасниками, а також збереження та зміцнення колективу. Недоліками можуть бути складність прийняття рішень, надмірна демократія та відсутність одноосібного керівництва. Однак, правильно організоване колегіальне управління може допомогти забезпечити ефективність управління та підвищити якість навчання в закладі освіти.

Проблема колегіального управління в освіті досліджувалась багатьма науковцями та експертами в галузі освіти. Серед них можна виокремити таких авторитетних міжнародних дослідників як: Майкл Фулан, Елеонор Рігбі, Рольф Б. Ельдергаард, Денніс Літгкі, Джон Гудмен та ін.

Ці дослідники зосереджуються на вивченні проблем управління в освітніх закладах та пошуку ефективних способів підвищення якості навчання за допомогою колегіального управління. В їх дослідженнях аналізуються різні аспекти колегіального управління, від його структури та організації до впровадження нових технологій в освітній процес.

Серед вітчизняних дослідників, які займаються проблемою колегіального управління в освіті, можна назвати таких науковців:

1. Ігор Кузьменко – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри управління в освіті та науці національного університету "Острозька академія". Він досліджує питання управління освітніми закладами, зокрема, роль колегіального управління в підвищенні якості освіти.

2. Ірина Зюзіна – докторка педагогічних наук, професорка, директор Інституту соціальної та політичної психології Київського університету імені Бориса Грінченка. Вона займається дослідженням ролі колегіального управління в організації та функціонуванні закладів освіти.

3. Наталія Сафіна – докторка педагогічних наук, професорка, директор Інституту педагогіки та психології професійної освіти та дорослої освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Вона досліджує проблеми управління в освітніх закладах, зокрема, роль колегіального управління у формуванні ефективної організаційної культури.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

4. Леонід Завадський – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри менеджменту та маркетингу в освіті Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Він досліджує проблеми управління освітніми закладами та роль колегіального управління у формуванні інноваційного потенціалу закладу освіти.

Увага значної кількості вітчизняних і зарубіжних науковців до проблеми колегіального управління в закладах освіти свідчить про її актуальність, особливо в сучасних умовах реформування управління в системі освіти в цілому та закладами освіти зокрема.

Література:

1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія. К. : Атіка, 2009. 684 с.
2. Калініна Г. М. Тенденції управління закладами освіти в умовах розвитку інформаційного суспільства в Україні. Вісник Черкаського університету. 2016. № 37 (370). С. 66–76.
3. Маслов В. І. Організаційні механізми державно-громадського управління загальноосвітніми навчальними закладами в умовах модернізаційних змін. *Управління ЗНЗ як активними системами: моделі та механізми* [Електронний ресурс]: посібник. К. : Педагогічна думка, 2014. 117 с. URL : <http://lib.iitta.gov.ua/707424/> .
4. Матковська О. П., Ковалів В. В. Модель формування освітнього середовища «Школа активної спільноти». *Сільська школа: реалії і перспективи*. Збірник матеріалів. Випуск 4 / Упорядник Л. Келембет. Івано-Франківськ : ОППО, 2012. С. 106-119.

УДК 373

ЛІНТУР І.В.,
кандидат економічних наук, доцент
Мукачівський державний університет

РОЛЬ МАТЕМАТИЧНОЇ НАУКИ У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Математика як навчальна дисципліна займає особливе місце в навчанні. Вона все глибше проникає в повсякденне життя, її ідеї і методи стають необхідними для фахівців в різних сферах та видах виробничої діяльності. Без математичних знань неможливо зрозуміти принципи будови сучасної техніки, навчитися ефективно користуватися нею, сприймати і інтерпретувати різноманітну соціальну і економічну інформацію. До прикладу, через діяльність на уроках математики учні засвоюють загальнонаукові прийоми і методи пізнання: аналіз, синтез, індукцію, дедукцію, узагальнення, конкретизацію, абстрагування.

Ефективному розумінню азів економіки допоможе вирішення завдань, в змісті яких йде мова про виробництво, вартість, заощадження, про умови праці і його оплати, про раціональні способи виконання роботи, про природу і збереження її багатств і тому подібне. При розв'язуванні дібраних задач діти зможуть навчитися елементарним розрахункам, зможуть оцінити вигоду тієї або іншої покупки або операції, знайти вигідніші і зручніші способи вирішення різних практичних, життєвих завдань.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Систематичне вирішення завдань з економічним, екологічним та соціальним змістом на уроках математики допоможе подолати розрив між потребами життя і педагогічним процесом, оскільки за допомогою економічних, екологічних та соціальних знань школа готує учнів до життя.

Розкриті можливості для формування в учнів відповідального ставлення до природи, власного здоров'я, нового світосприйняття та новий підхід до діяльності, що ґрунтується на формуванні ноосферо-гуманітарних та екологічних цінностей, підвищення рівня екологічної свідомості, розвитку пізнавальних інтересів учнів, розширення їх світогляду.

Екологія поряд з економікою і національними відносинами стала однією з болючих проблем країни. Про це свідчить те, що сьогодні 20 % населення України мешкає в екологічно небезпечних зонах, а 35-40 % в екологічно важких умовах. Підготовка до життя покоління, здатного оптимізувати взаємовідносини між суспільством і природою, – соціальне замовлення сучасній школі. Екологічні проблеми займають важливе місце серед актуальних проблем сучасності. Займатися екологічним вихованням треба з раннього віку. Вже з дитинства необхідно виховувати людяність, доброту, відповідальне ставлення до природи, до людей, які живуть поруч, і до нащадків, яким потрібно залишити землю придатною для повноцінного життя. Екологічне виховання повинно вчити дітей розуміти і себе, і все, що відбувається навколо. Успіх вирішення екологічних проблем багато в чому визначається рівнем екологічної освіти дітей.

Екологізація математичної освіти означає формування нового світосприйняття та новий підхід до діяльності, що ґрунтується на формуванні ноосферо-гуманітарних та екологічних цінностей. Математика та екологія досить тісно переплітаються. Роль математики в екологічному вихованні полягає в тому, що методом доцільно дібраних задач, функціональних залежностей можна навчити учнів розуміти окремі екологічні поняття, прищепити навички раціонального використання природних ресурсів, розкрити роль математики у пізнанні найбільш загальних і фундаментальних законів природи, створити базу для формування наукового світогляду.

З метою формування екологічних знань на заняттях математики слід добирати систему задач, яка розкриває питання: споживання води в Україні, значення рослин у житті людини, скорочення лісових ресурсів та його наслідки, значення тварин у природі та в житті людини тощо.

Екологічне виховання на заняттях з математики слід здійснювати в таких напрямках :

- розкриття математичних закономірностей природи відповідно до теми уроку та з'ясування ролі математики в розв'язуванні екологічних проблем;
- складання графіків і діаграм, які ілюструють функціональні залежності результатів впливу людської діяльності на природу;

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

- аналізу прикладів економного та ефективного використання природних ресурсів; розкриття математичних закономірностей певних явищ природи;
- виховання екологічного розуміння та екологічної культури, відповідальності за стан навколишнього середовища та розв'язання задач з метою розуміння окремих екологічних понять, обробка статистичного матеріалу.

Дидактичні матеріали, необхідні для здійснення екологічного виховання на заняттях з математики, можна систематизувати за напрямками: цікаві задачі з природничим змістом; цікаві повідомлення; проведення інтегрованих уроків; інтегрована позакласна робота; проведення екологічних ігор.

Важливою вимогою до методів навчання є те, що вони повинні стимулювати інтерес до еколого-математичного матеріалу і сприяти розвитку мотивації природоохоронної діяльності. Значною мірою реалізації цих вимог відповідають пізнавальні ігри (ділові, рольові), навчальні дискусії, створення емоційно-моральних ситуацій.

Використання на заняттях з математики екозадач є показником рівня екологічної свідомості, від якої залежить ставлення людей один до одного та до навколишнього середовища. Введення цікавих екозадач, які навчатимуть взаємозв'язкам, що існують в навколишньому світі сприяє розвитку загальної культури, підвищує математичні, екологічні, економічні знання.

Отже, формування екологічної компетентності учнів на уроках математики сприяє їх всебічному розвитку, самовдосконаленню, розвиває здатність застосувати опановане в професійній діяльності, використовувати набуті знання в повсякденному житті.

УДК 373.2.091.3:001.895

ЛЮБКА В. Ю.,
здобувач вищої освіти другого (магістерського рівня)
спеціальності 012 Дошкільна освіта
ПИНЗЕНИК О. М.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти
та освітнього менеджменту
Мукачівський державний університет

ІННОВАЦІЇ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

Інноваційні технології у період удосконалення суспільної діяльності стають пріоритетними у галузі педагогіки, початковою ланкою якої є дошкільна освіта. Саме розвиток дошкільної освіти відіграє вирішальну роль у становленні цілісної освітньої системи, що зумовлює соціальний та економічний розвиток країни. У зв'язку з цим виникає необхідність оптимізації освітнього процесу закладів дошкільної освіти, спрямований на розвиток дитини, формування життєвих компетентностей.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Інновації в педагогіці пов'язані із загальними процесами у суспільстві, глобалізаційними та інтеграційними процесами. Інноваційна діяльність в Україні передбачена Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», Державною програмою прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку. Інновації в освіті є закономірним явищем, динамічним за характером і розвивальним за результатами, їх запровадження дозволяє вирішити суперечності між традиційною системою і потребами в якісно новій освіті. Сутнісною ознакою інновації є її здатність впливати на загальний рівень професійної діяльності педагога, розширювати інноваційне поле освітнього середовища у навчальному закладі, регіоні. Як системне утворення інновація характеризується інтегральними якостями: інноваційний процес, інноваційна діяльність, інноваційний потенціал, інноваційне середовище [1].

Оновлення дошкільної освіти простежується у наш час введенням в дію оновленого Базового компоненту дошкільної освіти, запровадженням нових парціальних програм розвитку дошкільників, застосуванням інтегрованих технологій навчання. Саме принцип інтеграції передбачає взаємодію освітніх галузей, вимагає переорієнтації вихователів дітей раннього та дошкільного віку з традиційної моделі формування знань, умінь та навичок на формування компетентностей, що передбачає застосування експериментування, проєктування, введення проблемних ситуацій та ін.

Проблемі впровадження інноваційних технологій навчання в закладах дошкільної освіти присвятили свої дослідження Л. Артемова, Г. Беленька, А. Богуш, Ю. Волинець, Л. Зданевич, О. Половіна, Т. Поніманська, О. Фунтікова та інші.

Поняття «інновація» з англійського слова «Innovation» означає «нововведення», «новина», «новаторство» [2]; а «інновації» – це ідеї, процеси, засоби і результати, взяті в єдності якісного вдосконалення педагогічної системи [3].

У процесі запровадження інновацій у систему дошкільної освіти основну увагу слід надавати прагненням вихователя виявляти ініціативу у застосуванні інновацій, знаходити нові шляхи організації занять, різних видів діяльності дітей, виявляючи цікаві ідеї, спрямовані на освітній процес, варіанти їх практичної реалізації, створення умов освітнього розвивального середовища для здійснення інноваційної діяльності, адже «інновація – це нововведення, зміна, оновлення; новий підхід, створення якісно нового, використання відомого в інших цілях» [4].

Вирішальну роль у вивченні, активному застосуванні інновацій у дошкільній освіті відіграє творчість педагога. Саме творчий педагог обирає та презентує власні рішення, які стануть відповіддю на конкретні потреби вихованця, будуть підтримкою для його всебічного розвитку, сприятимуть зростанню привабливості закладу дошкільної освіти, а також особистості педагога. Результатом упровадження інновацій в організацію освітньої діяльності малят є використання теоретичних та практичних змін, що

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

впливають на якість забезпечення освітніх послуг. Введення інновацій має на увазі, як правило, перехід на нову комплексну програму, або поява пріоритетного напрямку (заклади дошкільної освіти з фізкультурно-оздоровчим напрямком і художньо-естетичним тощо).

Основною метою упровадження інновацій в систему дошкільної освіти є оптимізація процесу формування компетентностей дітей, вихователів, батьків. У зв'язку з цим виникає потреба у використанні нових форми роботи, які здатні забезпечити активність пізнавальної діяльності.

Література

1. Дубасенюк О.А. Інновації в сучасній освіті. *Інновації в освіті: інтеграція науки і практики: збірник науково-методичних праць* / за заг. ред. О.А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 12-28.

2. Гільбух Ю.З., Дробноход М.І. Інноваційний експеримент у школі. На допомогу початкуючому дослідникові. Київ, 1994. С. 3

3. Підласий І.П., Підласий А.І. Педагогічні інновації. *Рідна школа*. 1998. № 12. С. 3

4. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2004. С. 21

УДК 373.3.011.3-051:37.091.3:74

МАЙБОРОДА І. Е.

старший викладач кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ВИКЛАДАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Одним із пріоритетів реформування системи вищої освіти є забезпечення її якості – ключової умови соціально-економічного розвитку. Якісна вища освіта забезпечує психологічний і соціальний розвиток підготовки майбутніх фахівців, відповідність потребам і очікуванням особистості, запитам суспільства в цілому.

В освітньому процесі закладів вищої освіти набуває вагомості підготовка майбутніх учителів початкової школи до організації проектно-технологічної діяльності учнів. Цю проблему досліджують такі провідні педагоги та методисти як В. Вдовченко, С. Гончаренко, В. Жлудько, О. Зосименко, О. Коберник, Н. Котелянець, Т. Мачача, В. Тименко, О. Фунтікова, В. Шутяк, В. Юрженко та ін.

Підготовка майбутніх учителів до художньо-технологічної діяльності – це складний багатокомпонентний процес, основою якого є мотиви і потреби організації творчої діяльності учнів, а також відповідні педагогічні умови, що забезпечують системне оволодіння загально-педагогічними, психологічними, мистецькими знаннями, уміннями і навичками, а також такі необхідні складові, які повинні входити у професійну підготовку майбутніх вчителів початкової школи з дизайну і технологій, як: освоєння педагогічних технологій особистісно-орієнтованого, компетентнісного та діяльнісного навчання;

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

засвоєння знань й навичок з галузі техніки і технологій для здатності до проектної дизайн-діяльності і змін навколишнього середовища засобами сучасних технологій; оволодіння новими дидактичними методами викладання, що засновані на співпраці (гра, різноманітні проекти тощо); набуття вмінь і навичок розвивати інші суміжні ключові компетентності в контексті галузі «Технологія»; використовувати набуті знання, вміння і навички з дизайн-діяльності для власної самореалізації, культурного і національного самовираження [1].

Слід зазначити, що дизайн-освіта визначається високою інтегрованістю зі змістом інших предметів і розглядається як синтез технологій і мистецтва, має міждисциплінарний характер. Встановлюється необхідність вивчення майбутніми вчителями основ дизайну – законів композиції, формотворення, кольорознавства, у контексті подальшої їх інтеграції у цикли інших предметів. Також важливою складовою у підготовці майбутніх вчителів є напрацювання високого рівня технічної майстерності, становлення самосвідомого творчого ставлення до своєї діяльності, що є результатом глибокого проникнення в актуальні тенденції мистецтва.

Серед таких умінь виділяємо наступні: здійснювати різні види практичної діяльності в області ручної обробки матеріалів; проектувати власну педагогічну діяльність і навчальну та предметноперетворювальну діяльність молодших школярів на уроках технологій, здійснюючи відбір навчального матеріалу різної складності, розробку навчальних завдань, моделювання способів, засобів і форм навчальної діяльності; здійснювати відбір методів і засобів навчання технологій, адекватних загальним і спеціальним цілям процесу навчання та індивідуальним особливостям учнів; створювати організаційно-педагогічні умови для процесу навчання молодших школярів на уроках дизайну і технології, розробляти різного роду дидактичні засоби; здійснювати контроль і оцінку навчальної діяльності учнів на уроках технології; досліджувати і діагностувати процес і результати навчання, а саме шляхи формування та рівень сформованості суб'єктного досвіду проектно-технологічної діяльності. Зміст технологічної освіти молодших школярів є педагогічно адаптованим для учнів системою технологічних знань, умінь, навичок і способів творчої діяльності, спрямованої на формування технологічної культури особистості. Так, ускладнюється навчальне обладнання, розширюється асортимент дидактичних засобів, змінюються освітні технології, коригуються методи й прийоми навчання, зазнає змін класноурочна система. Це призводить до зміни вимог, які висуває школа до вчителя, а педагогічні заклади вищої освіти – до майбутніх фахівців [3].

Підготовка майбутніх учителів початкової школи до організації проектно-технологічної діяльності учнів відбувається під час різних форм організації освітнього процесу (лекцій, практичних занять, самостійної аудиторної та позааудиторної роботи) з використанням традиційних та інноваційних методів навчання; розроблення проєктів інтегрованого спрямування, що включають знання з різних освітніх галузей.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Отже, підготовка здобувачів вищої освіти до організації проектно-технологічної діяльності учнів початкової школи з урахуванням зазначених вище особливостей дає можливість їм отримати практичний досвід, що може бути використаний у подальшій професійній діяльності.

Література

1. Волинець К.І., Кошман П.Я. Освітня галузь «Технології» як програма технологічної освіти майбутнього вчителя початкової школи: <https://www.psyh.kiev.ua> >
2. Котелянець Н. В. Прогностичні завдання підготовки вчителя початкових класів для реалізації методичної системи трудового навчання. Актуальні питання освіти і науки: зб. наук. ст. Національна академія Національної гвардії України. 2017. С.312 – 321.
3. Мачача Т. С Теоретико-методологічні засади проектування змісту технологічної освіти учнів середньої загальноосвітньої школи. *Український педагогічний журнал*. 2016. № 3. С. 105–114.

УДК 373.2:502.1

МАРКАНИЧ Є. М.

здобувач вищої освіти другого (магістерського рівня)
спеціальності 012 Дошкільна освіта

ПИНЗЕНИК О. М.,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти
та освітнього менеджменту
Мукачівський державний університет

ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Проблема формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку в закладах освіти залишається актуальною упродовж останніх десятиліть. Складна екологічна ситуація, зумовлена антропогенним впливом, війни та екологічні катастрофи щомиті ускладнюють умови співіснування об'єктів природи у всьому світі, і, зокрема, в Україні.

Зміст освітньої лінії «Дитина у природному довкіллі» Базового компонента дошкільної освіти як Державного стандарту дошкільної освіти України має на меті формування природничо-екологічної компетенції дітей дошкільного віку, складовими якої є знання й уявлення про природу, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до її компонентів, обізнаність із правилами природокористування та їх дотримання. Тобто відповідна діяльність і поведінка у природі, а отже власне поєднання когнітивного, діяльнісного та ціннісно-мотиваційного компонентів визначають сформованість еколого-природничої компетенції дитини. Чинні програми виховання, навчання і розвитку дітей дошкільного віку «Освіта і піклування», «Дитина», «Дитина в дошкільні роки», «Світ дитинства», «Українське дошкілля», «Я у Світі», «Впевнений старт» визначають рівень знань, умінь, навичок, що повинні сформуватися в дітей у процесі ознайомлення їх із природою, а також втілюють результати досліджень з проблеми змісту екологічних та природничих знань [1].

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Поняття природничо-екологічної компетентності визначається як здатність дитини до доцільної поведінки в різних життєвих ситуаціях, що ґрунтується на емоційно-ціннісному ставленні до природи, знаннях її законів та формується у просторі пізнавальної, дослідницької, трудової, ігрової діяльності [2].

Здатність дитини до екологічно доцільної, природодоцільної поведінки є складовою поняття «екологічне виховання», що визначається у теорії педагогічної науки як процес формування у дитини бережливого, турботливого, свідомого ставлення до природи, цілісного бачення природи і місця людини в ній. Процес екологічного виховання передбачає формування у дитини системи знань та уявлень про взаємини компонентів природи на основі пізнавальних інтересів, сформованих переконань, поглядів та активного дієвого відношення до довкілля.

У визначенні мети екологічного виховання пріоритетним є становлення компетентної особистості, яка характеризується емоційним сприйняттям краси природи, розвиненістю екологічної свідомості, мисленням, розумінням відповідальності за стан природи, екологічно орієнтованою поведінкою, наявністю відповідних знань [3].

Дослідження М. Курик, Н. Лисенко, О. Пинзеник, З. Плохій переконливо доводять необхідність початкового етапу екологічного виховання з раннього дитинства. Знання екологічного змісту мають надаватися у доступній формі, що зумовить подальше пізнання навколишнього світу у цілісності та системності. Цей процес передбачає тривалу взаємодію дорослих (педагогів, батьків), спрямовану на організацію ефективної пізнавальної діяльності дітей. Саме зміст знань про об'єкти живої та неживої природи, їх тісний взаємозв'язок, який подається у доступній та цікавій формі, забезпечує успіх екологічного виховання [4].

Для ефективного здійснення екологічного виховання важливо створити відповідні умови. Однією з найважливіших є накопичення чуттєвого досвіду. Важливо викликати позитивні емоції у дошкільників, щоб активізувати всі чуттєві аналізатори. Це можливо під час прогулянок, екскурсій, відвідування музеїв природи, милування ділянкою дитячого садка, різних пейзажів, тобто все те, що пробуджує у дітей відчуття краси, формує естетичний розвиток.

Ще однією умовою є залучення дітей до діяльності в процесі пізнання природного довкілля, тобто отримані знання діти повинні обов'язково закріплювати не тільки під час занять, але і під час режимних моментів. Це можуть бути різні дидактичні ігри екологічного змісту, проведення дослідів, спостережень, праця в природі, створення якогось спільного проєкту. Стимулювання дитячої творчості засобами еколого-розвивального середовища – умова, яка теж є важливою у процесі формування елементарних екологічних уявлень. Сюди відносять: бесіду, мистецькі зустрічі, театралізовані свята, ігри-подорожі, квести на природничу тематику.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Таким чином, формування елементарних екологічних уявлень у дітей дошкільного віку – цілеспрямований процес, що вимагає ретельної організації та підготовки.

Література:

1. Половіна О. А., Гаращенко Л. В. (2018) *Формування еколого-природничої компетенції дітей дошкільного віку: здоров'язбережувальний підхід. Молодий вчений* (8.1). С. 47.

2. Базовий компонент дошкільної освіти. 2021 р. URL https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf. (дата звернення 04.05.2023)

3. Махинько В. Г. Особливості формування екологічно мотивованої поведінки у природі дітей дошкільного віку. *Підготовка фахівців дошкільної та початкової галузі в контексті сучасних тенденцій розвитку педагогічної освіти: проблеми, теорія, практика : збірник тез доповідей II Регіональної науково-практичної конференції* (м. Запоріжжя, 8 квітня 2020 р.) / за заг. ред. В. В. Нечипоренко. Запоріжжя : Вид-во Хортицької національної академії, 2020. С. 32.

4. Пинзеник О.М. Формування відповідального відношення до природи у дітей старшого дошкільного віку засобами інноваційних форм екологічної освіти. *Модернізація змісту дошкільної освіти в контексті сучасних вимірів: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Хмельницький : ХГПА. 2014. С. 187.

УДК 373.2.015.31:7(043.2)

МИКУЛІНА А. К.

старший викладач кафедри дошкільної та спеціальної освіти,
Мукачівський державний університет

ДЕМ'ЯНЧУК В.М.

здобувачка 2 курсу першого (бакалаврського) рівня
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет

ЗВОНАР К.І.

здобувачка 2 курсу (скорочена програма підготовки)
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет

ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У молодшому дошкільному віці образотворча діяльність є одним із основних засобів художньо-естетичного та креативного розвитку дитини. Вона являє собою специфічну форму активності, спрямовану на сприйняття, пізнання та створення художнього образу з метою естетичного пізнання світу за допомогою різних видів мистецтва.

Аналіз Базового компонента дошкільної освіти, психофізіологічних особливостей дітей четвертого року життя та досліджень вчених (Т. Комарова, Л. Олійник, Л. Шульга) та інших науковців дають підстави для висновку, що в молодшому віці образотворча діяльність стимулює творчу переробку малятами інформації, яка надходить від дорослого.

Для третього року життя характерна суперечність між прагненням до самостійності, що швидко зростає, бажанням брати участь у діяльності

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

дорослих та реальними можливостями дитини. Цю суперечність можна розв'язати за певної організації образотворчої діяльності, якщо в спільній з вихователем роботі задовольняється прагнення малюка одержати певну свободу, самостійність, незалежність [1].

Вчені стверджують, що роль педагога полягає не лише в тому, щоб навчити дитину певних зображувальних умінь. Головне завдання дорослого – супроводжувати її у відкритті світу, йдучи поряд із нею від хаосу до гармонії, формувати впевненість у собі й запалити вогник творчості в душі [2]. За певних умов малята в цей період здатні до елементарного самовираження в малюнку, ліпленні, архітектурній та декоративній діяльності (аплікації). Важливою умовою є активізація спонтанної діяльності. Педагогу треба пам'ятати, що дитина здатна зосередитися лише на тому, що їй подобається. Тому заняття, які в цьому віці тривають 15-20 хвилин і мають форму гри.

В освітньому процесі дошкільного навчального закладу образотворча діяльність в групах 3-4-річних дітей існує у таких видах, як малювання, ліплення, аплікація, конструювання. Кожному з цих видів притаманні специфічні завдання, які визначають відповідний програмовий матеріал та зміст роботи. Проте для всіх видів образотворчої діяльності характерні спільні головні завдання художньо-естетичного розвитку дітей молодшого дошкільного віку [3].

Образотворча діяльність за визначенням Л. Олійник є діяльністю із внутрішньою мотивацією, вона має подобатися малюкові і забезпечувати вільний розвиток дитини в багатому предметному середовищі за участі дорослого. Педагог малює, ліпить, конструє разом з дитиною, але не замість неї, у будь-якій роботі завжди має знаходитися місце для власної творчості малюка. Дорослий лише супроводжує дитину на її шляху від наочно-дійового до образного мислення. Від його умінь і тактовності у спільних діях з малюком залежать почуття впевненості в собі, побудова власної діяльності [2].

Діти 3-4-х років проявляють стійкий інтерес до різних видів образотворчої діяльності. Вони здатні не тільки бачити, відчувати, захоплюватися, а й розуміти красу навколишнього світу, емоційно сприймати твори українського та світового мистецтва і створювати прості, але власні неповторні роботи. У цьому віці поряд з емоційною чутливістю та сенсорними здібностями формується й початкове художнє мислення. Діти можуть узагальнювати, знаходити спільне і відмінне, виявляти основні засоби виразності, мати власні уподобання тощо. На основі цілісного та емоційного сприйняття світу прекрасного молодші дошкільнята удосконалюють свої художні здібності, оволодівають вміннями передавати один і той образ у різних видах образотворчої діяльності за допомогою різних засобів виразності, характерних особливостей матеріалів, технік, способів зображення. У цьому ж віці формуються елементи творчості. Діти проявляють самодіяльність, ініціативність у доборі колірної гами, матеріалів, шукають нові способи та засоби зображення для втілення свого задуму, намагаються створити свою роботу несхожою на інші [2].

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Діти розвиватимуться успішніше при взаємодії дорослого з ними у спільній невимушеній діяльності, де педагог рівноправний партнер, який впроваджує свої пропозиції і приймає дитячі задуми. Він допоможе малюкам відкрити можливості зображувальних засобів, підтримає у них впевненість у власних здібностях.

На основі отриманих художніх знань, умінь, навичок молодший дошкільник здатен зробити найпростіші висновки, висловити свої думки, проявити власні уподобання [3]. Роль педагога у вирішенні цього завдання має полягати у залученні дітей до різних життєвих та штучних ситуацій, які б потребували належної естетичної оцінки з боку дитини. Крім цього в молодшому дошкільному віці процес і результат образотворчої діяльності дуже залежить від умов її організації..

Отже, оволодіваючи зображувально-виражальними навичками діти в той же час при звичаються до елементарної творчої діяльності. Вони дістають можливість повніше передати образ предметів і явищ навколишньої дійсності. Образотворча діяльність дітей молодшого дошкільного віку проходять складний шлях розвитку від простіших дій олівцем, фарбою, з грудочкою глини до процесів образного відображення окреслень, форм реальних предметів.

Правильно організований педагогічний вплив, особливо в умовах закладу дошкільної освіти, має значення для формування художньо-естетичної та творчої компетентності дитини цього віку.

Література:

1. Кривоніс М.Л., Дроботій О.Л. Образотворча діяльність. Молодший вік. / М.Л. Кривоніс, О.Л. Дроботій – Х.: «Ранок», 2015 – 208с..
2. Олійник Л. Зображуємо навколишній світ / Л. Олійник. – Х. : «Ранок», 2007, – 136с.
3. Якименко С., Голян Л. Зображувальна діяльність (малювання, ліплення, аплікація). Друга молодша група (4-й рік життя). / С. Якименко, Л. Голян – К., 2003. – 36с

УДК 373.2.015.31:502/504(043.2)

МИХАЙЛОВА К. В.

старший викладач кафедри дошкільної та спеціальної освіти,
Мукачівський державний університет

ШЛЯХТА Н.І.

Здобувачка 2 курсу (скорочена програма підготовки)
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ДОШКІЛЬНИКІВ

Катастрофічний стан навколишнього середовища, що впливає на здоров'я людей, тривалість їх життя, саму можливість стабільного існування, спонукає до дослідження та роздумів усіх небайдужих людей. Важливо сьогодні, щоб усі – дорослі та діти – стали на шлях співпраці з природою. Заклади дошкільної освіти разом з батьками повинні докласти максимум зусиль, щоб захистити природне довкілля, допомогти виростити здорове молоде покоління.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Дошкільна освіта – найперший рівень освіти, яка покликана сформувати у дитини перші уявлення про навколишній світ, прищепити повагу і почуття відповідальності за все живе, що її оточує, на основі культурних надбань і традицій народу. У Базовому компоненті дошкільної освіти наголошується, що важливим є формування у дошкільників природничо-екологічної компетентності – здатності дитини до доцільної поведінки в різних життєвих ситуаціях, що ґрунтується на емоційно-пізнавальному ставленні до природи, знання її законів та формується у просторі пізнавальної, дослідницької, трудової, ігрової діяльності [1].

Вже в народній педагогіці піднімалась проблема екологічного виховання дітей з раннього віку. Твори усної народної творчості в доступній формі доносять до свідомості дітей зачатки моральності і громадянськості. Народний фольклор вчить зіставляти зміст твору зі своїми діями, вчинками, думками, настроями. Він у доступній для дітей формі вчить любити, милуватись та берегти рідну природу.

У зарубіжній педагогіці важливим вважається безпосереднє спілкування з природою (Я. Коменський, Й.-Г. Песталоцці, Р. Штайнера, Ф. Фребеля, Ж. Руссо, М. Монтессорі та ін.) Педагоги гуманістичного спрямування висунули ідеї екологічного виховання дітей з самого раннього віку. Я. Коменський у книзі «Материнська школа» пропонує матерям з самого раннього віку ознайомлювати дітей з природою.

У світовій практиці активно використовується спадщина В. Сухомлинського, який писав «Дитина за своєю природою – допитливий дослідник, відкривач світу, тож нехай перед нею відкривається чудовий світ в живих фарбах, яскравих тремтливих звуках, в казці, грі, творчості, красі»[3].

Сучасна освітня програма дошкільної освіти спрямована на повноцінний та гармонійний розвиток особистості дитини. Наукові підходи до екологічного виховання в сучасних умовах розроблені в дослідженнях Н. Пустоцвіт, Л. Шаповал, І. Іваненко, Н. Глухова, Н. Лисенко, Л. Іщенко, І. Мельник, Д. Струнніковою, Л. Шаповал, З. Плохій.

Під екологічною освітою розуміють безперервний процес навчання, виховання та розвитку дитини, спрямований на формування екологічної культури дитини, яка проявляється в емоційно-позитивному ставленні до природи, оточуючого світу, у відповідальному ставленні до свого здоров'я і стану оточуючого середовища, в дотриманні певних моральних норм, в системі ціннісних орієнтацій.

Метою поведінки дошкільника повинні бути такі вчинки, які спрямовані на підтримку відтворюючих сил природи, нанесення найменшого збитку її естетичних і матеріальних цінностей, на збереження природи для майбутніх поколінь.

Зміст екологічної освіти включає два аспекти: засвоєння екологічних знань та їх трансформацію у ставлення. Екологічне виховання дошкільників здійснюється у різних видах діяльності: навчальній, трудовій, ігровій. Важливим є не тільки формування у дітей знань про природу, а і уміння

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

практичного їх застосування. Практичні дії кожної дитини виступають джерелом її знань, засобом перетворення засвоєних знань у переконання. Діяльність дитини, пов'язана з самостійним набуттям знань та її використанням, має переважно пошуково-дослідний зміст [3].

Активне залучення дошкільників до трудової діяльності сприяє зацікавленню в збереженні, примноженні цілісності, чистоти, гармонії довкілля, а достатній рівень екологічної вихованості у подальшому дозволить усвідомити, що людина є невід'ємною частиною природи, а світ природи є середовищем існування людини. На сучасному етапі у закладах дошкільної освіти проводять різні види занять, екскурсії, заняття-колективну працю екологічного змісту, різні види праці в природі та форми їх організації; створюються «екологічні стежини», куточки лісу, первоцвіту на ділянці тощо.

У становленні екологічної свідомості чільне місце посідає ігрова діяльність. Ігри дарують малюкам задоволення, підвищують емоційний тонус, сприяють усвідомленню дітьми важливості бережливого, дбайливого підходу до навколишнього світу, тобто формування в них екологічно-доцільної поведінки. Саме в грі формуються моральні норми і правила поведінки в природі. Як модель діяльності дорослих гра сприяє утворенню міцних зв'язків між навчанням і працею. Наслідуючи дорослих, у дітей розвивається уявлення про світ, поглиблюються переживання. Т. Глазкова у своїх дослідженнях відзначає позитивний вплив на екологічне виховання дітей народних ігор, багато з яких пов'язані з природою, і вони розвивають мислення і уяву, спрямовані на залучення дітей до добра, взаємодопомоги [2].

На сучасному етапі, ознайомлюючи дітей з природою, використовують різні види ігор: народні природничі ігри, дидактичні ігри, творчі ігри, настільно-друковані ігри; ігри нового типу: ігри-ребуси ботанічного змісту, зоологічного змісту, кросворди, головоломки тощо. Використання різноманітних ігрових форм дає змогу налаштувати дітей на взаємодію з природою, навчити їх ставити себе на місце того чи іншого природного об'єкта, занурюватися в його простір, розв'язувати проблемну ситуацію, активно діяти й самостійно ухвалювати рішення.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К., 2021р. – С.12.
2. Карасьова К.В. Ігровий простір дитини / Катерина Карасьова, Тамара Піроженко – К.: Шк.світ, 2011. – 128 с.
3. Лисенко Н.В. Еко-око дошкільник пізнає світ природи. Навч.метод.посіб. / Н.В. Лисенко – Видавничий дім «Слово», 2015 – 352 с.

УДК 005.336.2-043.86:373.3.091.2:373.015.31:303.8(043.2)

МИХАЙЛОЧКО Т. А.,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності 013 «Початкова освіта»,
ТОВКАНЕЦЬ Г.В.,
доктор педагогічних наук, професор,
Мукачівський державний університет

РОЗВИТОК ДОСЛІДНИЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ПОЗАУРОЧНОЇ РОБОТИ

У розвитку дослідницького потенціалу молодших школярів варто орієнтуватися на певні принципи: багаторівневого навчання; взаємодії кількох навчальних дисциплін у позаурочній роботі; пріоритетності старту; синхронізації навчального процесу із позаурочною роботою; впровадження проблемного навчання у розвивальне тощо

На основі аналізу науково-методичної літератури [2; 4; 5;] нами визначено, що суть принципу багаторівневого навчання полягає в тому, що педагог досягає апогею у розвитку творчого потенціалу учнів за умов надання їм цілісної системи творчих завдань залежно від того, як якісно, швидко виконує здобувач освіти ці, побудовані на розподілений ряд, завдання, застосовуючи складні і комплексні загальнонавчальні навички. Прогнозуючи формування повноважень здобувача освіти, педагог повинен оперувати методом багаторівневого навчання за постійним висхідним розвитком творчого його потенціалу. Важливу у роль цьому зв'язку відіграють традиційні форми позаурочної роботи (КВК, олімпіади та інші), які формують відповідні умови для високоякісних змін у розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти .

Принцип взаємодії кількох навчальних дисциплін у позакласній роботі може поєднати кілька дисциплін, спрямованих на створення відповідних умов формування творчого потенціалу школяра, зокрема, створення комунікативного середовища; використання різних методик і прийомів розвитку творчої діяльності у позаурочній роботі, що дає здобувачеві освіти можливість самому обирати ситуацію спілкування і знайти групу, в якій він почувається комфортно; організація позакласних занять з урахуванням роботи в малих групах, що значно знімає напруженість в міжособистісних відносинах, особливо якщо ці навчальні групи через якийсь час змінюються.

Діяльність здобувачів освіти у групі протягом тривалого часу формує почуття захищеності молодшого школяра, формує атмосферу спокою, доброзичливості при загальному позитивному настрої, а позаурочна робота, організована як КВК, олімпіади та свята, посилює інтерес здобувачів освіти до процесу навчання, до навчальних дисциплін, активніше просуває їх у бік продуктивності мислення, впливаючи на розвиток компетентностей [3]. У процесі навчальної діяльності формуються основи загального розвитку та особливих можливостей здобувачів освіти. Позаурочна робота сприяє багатогранному розкриттю творчого потенціалу особистості молодшого школяра [1].

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Принцип пріоритетного старту – коли викладач, моделюючи спосіб формування і розвитку можливостей здобувачів освіти, орієнтується на найважливіші для виховання комплексні загальнонавчальні вміння, які найбільш яскраво виявляються у нього, а також на те, що є для школяра найбільш близьким у діяльності, що тільки у нього краще виходить .

Принцип синхронізації навчального процесу з позаурочною роботою полягає в тому, що розвиток творчого потенціалу повинен відповідати розвитку інтелектуальних і моральних здібностей дітей.

Принцип включення проблемного навчання у розвиваюче навчання заснований на тому, що проблемне навчання – це одна з технологій навчання. Саме тому його включення в систему розвиваючого навчання для здобувачів освіти I-IV класів має мати особливий простір. Завдання проблемного навчання – стимулювати активний пізнавальний пошук, вдосконалювати ідею, вирощувати у здобувачів початкової освіти експериментальний, дослідницький стиль мислення. У цей час навчання дуже подібне до навчально-дослідницької діяльності, оскільки логіка проблемного навчання має багато спільного з навчально-дослідницькою [2].

Розвиваючим ми називаємо навчання, засноване на дослідницькому, якщо:

- навчальна активність спрямована на узгодження проблемних питань;
- навчальна активність передбачає здійснення пошукових процесів, постановку цілей, розробку програми процесів, контроль;
- під час навчальної діяльності мають місце дослідні процедури, методи вивчення конкретної науки, загальнонаукові методи навчання;
- навчально-дослідницька активність формує дослідницькі вміння, евристичні способи знання (перенесення знань з інших наук, самостійне бачення проблеми);
- організовано проведення самостійних творчих занять, спрямованих узагальнення і вироблення висновку за результатами виконання навчально-дослідницьких завдань.

Виділяють 5 рівнів проблем у дослідницькому навчанні. Вони можуть бути просто застосовані в початковій школі вже в умовах типового навчального процесу, причому четвертий і п'ятий рівні характерні лише для проблемно-розвиваючого навчання:

- дуже низький (тренувальний процес здійснюється за стандартом);
- невеликий (навчальна активність здійснюється за інструкцією);
- нормальний (в навчальній діяльності переважають логічні процедури аналізу, зіставлення, узагальнення);
- високий (мають місце виконавські процедури разом із дослідницькими); алгоритм діяльності невідомий, і школярі вирішують спроби знайти його самі; алгоритм аналізу, зіставлення, узагальнення у здобувачів початкової освіти буде залежати від рівня розвитку повноважень і засвоєння знань, умінь, навичок;
- надзвичайно високий (переважають евристичні процедури, пов'язані з висуненням гіпотези або іншої точки зору; генерування ідей; дієздатність до

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

перегрупування ідей; організація стрункості змісту ідей; дієздатність до узагальнення, синтезу, інтеграції тощо) [3].

У розвитку дослідницької компетентності у молодших школярів у процесі позаурочної роботи варто посилити акцент на виховання емоційно-ціннісного ставлення до навчальної діяльності, почуття відповідальності за виконання завдань, на розширення досвіду практичної, суспільно значимої діяльності.

Література:

1. Біличко В.А., Товканець Г.В. Освітнє середовище як дидактичний ресурс ефективності навчання. Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції: збірник тез доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції, 27 – 28 жовтня 2022 р., Мукачєво / Ред.кол.: Т.Д. Щєрбан (гол.ред.) та ін. Мукачєво: Вид-во МДУ, 2022. С. 53-54.

2. Гущина Н. І., Орлова Т. Г, Кондратова Л. Г. Нова українська школа: організація позаурочної діяльності в початковій школі на засадах партнерської взаємодії учасників освітнього процесу: навч.-метод. посіб. К. : Видавничий дїм «Освіта», 2021. 160 с.

3. Кондратова Л. Г. Організація проектної діяльності учнів у позаурочній роботі школи. Харків : Вид. група «Основа», 2009. 112 с.

4. Копійка Л. П. Розвиток дослідницьких компетентностей учнів початкової школи в умовах навчання в НУШ URL:<http://conf.kubg.edu.ua/index.php/courses/ksdpounush/paper/viewFile/347/360>

5. Литвиненко О. Г. Формування соціальної активності молодших школярів у позаурочній виховній діяльності : дис. канд. пед. наук : 13.00.07. Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, Київ, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Умань, 2021.

UDC 37.091.2-047.272:355.715(439)(043.2)=111

Dr. MÁRTA MIKLÓSI,
Ph.D.,

University of Debrecen, Faculty of Humanities,
Institute of Educational Studies and Cultural Management

SUPPORTING THE REINTEGRATION PROCESS WITH EDUCATIONAL OPPORTUNITIES – PRISON EDUCATION SYSTEM IN HUNGARY

Studying in prison gives the inmates the opportunity to broaden their knowledge, decreases recidivism rates, increases employment opportunities, get prisoners onto the ladder of opportunity and contributes to reducing the so-called “hotel function” through challenging tasks, the strengthening of responsibility and self-esteem, the creation of real decision-making situations [2; 4, p. 1].

In Hungary the Penitentiary Code provides convicts with the right deriving from the fact of enforcement to self-education and participation in primary school education [1]. In the background of this consideration we can find the fact only a fraction of the total number of prisoners are in a position to take part in education with persistence and success, a lot of them had negative experience from the past in the field of teaching-education [5, p. 94.] The law dictates and guarantees the rights of inmates in relation to the options of learning. Along with the provision of primary and secondary education, other preferred ways of learning include trained workers, vocational training, and in some cases the support of higher education [1].

The Penitentiary Code says that „the convict – according to the duration of the penalty – has to be supplied with semi-skilled worker training, skilled worker training or according to the possibility of the penal institution with regard to law enforcement considerations, with vocational training and – if the commander of the penal institution permits it – it can be supported that he/she starts or continues his/her higher education studies” [1, 164 §].

Participation in secondary education is undergoes different criteria compared to primary education and the continuation of higher education studies as well. Taking part in higher education it is not a general right for the convict, its realisation is restricted only to justified cases, for example if the continuation of the studies started can be conformed to the circumstances of the penal institution. This expresses the restricted nature of the right to learn. These trainings can be permitted by the commander on the request of the convict, their costs can be provided [5, p. 94].

Following the processing and analysis of the legal background, it must not be ignored that training inside prison is organised entirely differently from a “normal” primary or secondary school.

Learning in a penitentiary institution requires a different type of organisation than at schools. The system can only be operated with a great level of preparedness, flexibility, and information. The staff of the institution must – among other things – collect the students from different units, and escort the teachers to the venue of educational activities. As an extra task, they have to ensure the technological conditions of learning due to specific security protocols. Due to such extra tasks, there are opposing interests of the supervising staff and of teachers and educators. Unfortunately the experience is that education and training in a penitentiary institution overburdens the guards due to their excessive work load. The situation is made even more difficult by the fact that inmates see the expansion of their rights as a change to their detriment [3, p. 29]. The strategy of educators, however, is opposite to this, since they strive to increase the time and efficiency of programs outside the cell, as these programs can contribute to the successful reintegration of inmates, which is the key to success [6, p. 56].

Through education, prisoners have the chance to gain formal education, supplement and enhance their qualifications, and make up for deficits in this area. It is also a chance to spend valuable time, cope with boredom, fill in excess of free time with useful activity. Once they leave the prison, the prisoners will be able to work and properly exist in the society. They will be prepared to work in the labor market and possess qualifications acquired in prison can help to prevent a return to the crime [5, p. 100].

References

1. Act 2013, CCXL. *Hungarian Penitentiary Code*.
2. Education Committee (2022): *Not just another brick in the wall: why prisoners need an education to climb the ladder of opportunity*. In: <https://publications.parliament.uk/pa/cm5803/cmselect/meduc/56/report.html#heading-1>
3. Kassai, Attila (2008): *A szakképzés speciális pedagógiai kérdései börtönkörülmények között*, “Börtönügyi Szemle” 3. szám, 2008, p. 29.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

4. Macauley, Marie (2022): *Learning behind bars: Realizing the benefits of prison education*. In: <https://thelifelonglearningblog.uil.unesco.org/2022/11/16/learning-behind-bars-realizing-the-benefits-of-prison-education/>

5. Miklósi, Márta – Becker-Pestka, Daria (2022): *Prison system and the role of prison education in Hungary and Poland*. In: Miroslaw Paracki (ed.): *Studia Humainistica Gedanensia*. 7. issue, pp. 85-102.

6. Molnár, Attila Károly (2016): *Andragógiai eszközökkel az elítéltek reintegrációjáért*. In: TAVASZI SZÉL Kötet, 2016, G. Keresztes (ed.), http://dosz.hu/dokumentumfile/TSZ_IV_kotet_161114_504o.pdf#page=56 pp. 56-69.

УДК 374.091-043.2:373.3.015.31:17.022.1

МОЛНАР Т.І., КАНЮКА М.В.
Мукачівський державний університет

РОЛЬ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ У ФОРМУВАННІ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

На сучасному етапі розвитку суспільства все більшої гостроти набуває проблема морального виховання особистості. У процесі складних політичних і соціально-економічних перетворень Україна зіткнулася з низкою проблем, обумовлених деградацією суспільної моралі, а саме: пріоритетом матеріальних цінностей і падінням духовних, браком милосердя і взаємоповаги, проявом байдужості та агресивності, культу сили й влади у стосунках між людьми.

Дослідженню проблем морального виховання зростаючої особистості, формування її ціннісної сфери присвячено наукові праці І. Беха, М. Боришевського, О. Вишневського, К. Журби, Р. Сойчук, В. Сухомлинського, О. Сухомлинської, К. Чорної та ін.

Ціннісні орієнтації лежать в основі світогляду людини, її моральних, політичних, естетичних переконань і розглядаються як елемент внутрішньої структури особистості. Сформовані ціннісні орієнтації – це свого роду «вісь» свідомості, яка забезпечує стійкість людини та проявляється в її поведінці, інтересах, потребах, переконаннях, на основі яких і вибудовується ієрархія цінностей індивіда [1].

Найсприятливішим освітньо-виховним середовищем для формування в підростаючого покоління ціннісної сфери й морально-ціннісних орієнтацій є участь у позакласній роботі. В межах такої роботи учні залучаються до різних творчих об'єднань (гуртків, студій, клубів, секцій тощо) у відповідності до їхніх інтересів і потреб, що сприяє набуттю нових знань, умінь та навичок, забезпечує їхній моральний, інтелектуальний, духовний, фізичний розвиток.

Позакласна робота є організованою на добровільних засадах діяльністю, спрямованою на розширення й поглиблення знань, умінь і навичок учнів, розвиток самостійності, творчих здібностей, інтересу до навчання в позаурочний час, базується на вподобаннях і бажанні дітей та повинна бути цікавою для учнів, задовольняти їхні потреби, запити тощо. Основна особливість позакласної роботи полягає в тому, що зміст її виходить за межі шкільної програми [3].

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Позакласна робота має організовуватися з обов'язковим урахуванням специфіки дозвіллевої сфери молодшого школяра, що, за нашим припущенням, дасть змогу ефективно формувати не лише його знаннєву компоненту, але й вирішувати актуальні завдання щодо формування морально-ціннісних орієнтацій зростаючої особистості через вироблення морально доцільної поведінки, вчинків та діяльності.

Дослідниця О. Поліщук виокремлює основні функції позакласної виховної роботи з формування морально-ціннісних орієнтацій молодших школярів. Сутність першої функції полягає у випереджувальній ролі виховного впливу на особистість дитини у процесі здійснення навчально-пізнавальної діяльності чи конкретної соціально значущої суспільно корисної праці, участі у масових і добродійних заходах; у межах другої функції реалізується пріоритетне значення позакласної виховної роботи в ефективному формуванні морально-ціннісних орієнтацій молодших школярів, що забезпечується завдяки інтеграції морально орієнтованого змісту, його індивідуалізації й диференціації, враховуючи особливості і потенційні можливості кожної дитини, рівень сформованості їхніх морально-ціннісних орієнтацій; третьою функцією є активізація співробітництва і співтворчості в системі відносин «учень – учнівський колектив – учитель», спрямованого на посилення рефлексивних процесів та створення ситуацій успіху, спрямування педагогічного супроводу організації різних форм і методів морально орієнтованої позакласної виховної роботи [2].

Серед форм організації позакласної виховної роботи з формування морально-ціннісних орієнтацій учнів виокремлюють такі: традиційні – дидактичні ігри, екскурсії, вікторини, змагання, виставки, тематичні ранки, суспільно корисна робота; інтерактивні – уявна подорож рідним краєм, дидактичні ігри, рольові ігри, ігри-перевтілення, сюжетне заняття-гра, інтерактивний міні-театр, аукціон добрих справ тощо; масові – свята, тематичні ранки, суспільно корисна праця, колективні творчі справи тощо.

Таким чином, позакласна робота допомагає створити атмосферу багатого духовного життя, сприяє розвитку пізнавальних інтересів, потреб і практичних умінь здобувачів початкової освіти. Заняття в гуртках і клубах, екскурсії, конкурси, вікторини, завдання з позакласного читання, практичні роботи пробуджують у школярів допитливий інтерес до знань, до життя і праці. Під час позакласної роботи створюються можливості для виховання у дітей моральних принципів, виховання патріотизму, чесності, засвоєння правил культурної поведінки тощо.

Література

1. Журба К. О. Смысловиттєві цінності школярів основної і старшої школи: теоретико-методичний аспект: монографія. Дніпро: Середняк Т. К., 2018. 496 с.
2. Поліщук О. П. Методика та педагогічні умови формування морально-ціннісних орієнтацій молодших школярів у процесі позакласної виховної роботи. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету* / редкол.: С. Совгіра, І. Демченко, О. Балдинюк та ін.; Уманський держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. Умань: Візаві, 2019. Вип. 4. С. 127–134.

3. Сойчук Р. Л. До проблеми сутності смисложиттєвих цінностей особистості. *Сучасні інформаційні та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: Зб. наук. пр. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2018. Вип. 51. С. 77–81.

УДК 159.923:373.3.011.3-052-056.45

МОЛНАР Т.І., ПОЛОВКА А.В.
Мукачівський державний університет

ХАРАКТЕРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО ОБДАРОВАНИХ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

В умовах концептуальних змін в освіті перед початковою школою стоїть завдання максимального розкриття і розвитку потенціалу кожної особистості. В Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття) наголошується, що серед пріоритетних напрямів реформування шкільної освіти є своєчасне виявлення ранньої обдарованості, забезпечення умов для розвитку талановитих дітей, а також удосконалення освітнього процесу з урахуванням особистих якостей, стану здоров'я, природних задатків дитини.

У науковій літературі знаходять висвітлення такі аспекти проблеми обдарованості, як виділення сфер та видів обдарованості (М. Гнатко, В. Слущкий); специфіка розвитку інтелектуальної обдарованості учнів (С. Шевчук); психолого-педагогічний супровід обдарованих дітей (І. Леонова, Т. Мотилько). У численних дослідженнях порушено проблеми обдарованості й творчості, визначено типи обдарованості, розкрито психолого-педагогічні особливості обдарованих школярів, з'ясовано окремі аспекти роботи з обдарованими дітьми та молоддю.

Так, обдарованість визначається науковцями як індивідуальна потенціальна своєрідність задатків людини, завдяки яким вона може досягти значних успіхів у певній галузі діяльності. Будь-яка дитина може досягати особливих успіхів у широкому спектрі діяльності, оскільки її психічні можливості надзвичайно пластичні на різних етапах вікового розвитку [2].

За твердженням В. Смотрина, поняття обдарованості охоплює:

- психофізіологічні особливості (наявність природних здібностей до адекватного й цілісного світосприйняття, природно зумовлена потреба у розумовій праці, прагнення особистої емоційної незалежності, засвоєння особистої природно-соціальної цінності, інтуїтивність);
- інтелектуальні здібності (пізнавальний інтерес, інформаційна ерудиція, високий рівень інтелектуального розвитку, нестандартність мислення, здатність до абстрагування, діалектичний світогляд);
- творчий потенціал (оригінальність у вирішенні навчально-пізнавальних питань, ініціативність, цілеспрямованість у виборі видів діяльності, неординарність підходів, інтенсивність розумової праці);

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

- світоглядні цінності (високий рівень свідомості та культури, відповідальність, активність, високий рівень морально-естетичної рефлексії, самоаналізу і самоконтролю) [3].

Окремим видом обдарованості визначено інтелектуальну, що передбачає високий рівень розвитку інтелектуальних здібностей, які дозволяють учневі швидко оволодівати поняттями, легко запам'ятовувати та зберігати інформацію, досягати успіху у багатьох галузях знань.

Інтелектуально обдаровані здобувачі початкової освіти – це ті особистості, які вирізняються з-поміж інших дітей поведінкою, спілкуванням (перевага надається старшим товаришам, оскільки з однолітками часто спілкуватися нецікаво), інтенсивним розвитком психічних процесів (довготривала та оперативна пам'ять, висока продуктивність та міцність запам'ятовування, досконале володіння просторово-часовими характеристиками явищ, мимовільна, стійка увага, переважання дивергентного мислення, творча уява, багатий словниковий запас, висока швидкість письма з одночасним зниженням його якості), специфічними особливостями (перевага внутрішніх мотивів, відповідальність, самокритичність, прагнення до добра, справедливості, правди, виявлення інтересу до духовних цінностей, почуття гумору, почуття справедливості), інтенсивним фізичним розвитком, домінуванням пізнавальної мотивації та дослідницької активності.

Інтелектуально обдаровані учні відрізняються від інших міцною пам'яттю, жвавим мисленням, допитливістю. Вони добре розв'язують різні задачі та вміють чітко і зв'язано викладати свої думки. Більшість з них мають глибокі знання, часто можуть самостійно здобувати нову інформацію, опрацьовуючи додаткову літературу. Високий інтелект, розвинений розум дозволяють їм достатньо легко засвоювати різні предмети, однак диференційоване ставлення цих учнів до шкільних предметів і, відповідно, вчителів призводить до суттєвої відмінності у результатах навчання [1].

Отже, інтелектуально обдаровані учні початкової школи виявляють свій потенціал через прояв інтелектуальних здібностей, креативності та творчості в різних видах діяльності, розвиток яких залежить від мікросередовища, в якому діти виховуються та демонструють свої знання, що перевищують обсяг шкільної програми. Вчителів початкових класів необхідно розуміти та враховувати особливості інтелектуально обдарованої дитини, навчання якої потребує поглиблення змісту матеріалу, можливість реалізуватися в спеціальних освітніх програмах через самостійну роботу, що призводить до розвитку необхідних пізнавальних умінь.

Література

1. Молнар Т. І. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до розвитку інтелектуальної обдарованості учнів. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Сер.: «Педагогіка та психологія»*: зб. наук. праць. Мукачево: МДУ, 2016. Вип. 2 (4). С. 28–31.

2. Сапрунова О. Г. Психолого-педагогічний підхід до розвитку інтелектуальної обдарованості молодших школярів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і*

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

загальноосвітні й школах: зб. наук. пр. Запоріжжя: КПУ, 2015. Випуск. № 43 (96). С. 463–468.

3. Смотрін В. О. Психолого-педагогічні проекти супроводу розвитку обдарованих учнів у навчальному закладі. *Технології пректування в практиці роботи загальноосвітнього навчального закладу: теоретико-практичний аспект*: посібник. К.: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2014. С. 155–187.

УДК 796.011.1-053.6:796.422-043.2:796.42(043.2)

МОРОЗ Ф. В.,
старший викладач кафедри географії та суспільних дисциплін,
Мукачівський державний університет

ВПЛИВ БІГУ НА ФІЗИЧНУ АКТИВНІСТЬ МОЛОДІ В ЗАСВОЄННІ ТЕХНІКИ З ЛЕГКОЇ АТЛЕТИКИ

Актуальність дослідження. В навчанні бігу здоровий спосіб життя є дієвим і надійним засобом збереження та зміцнення здоров'я. У системі різноманітних організаційних форм заняття фізичною культурою займає особливе місце, що є основною формою фізичного виховання школяра в особливості навчання основ техніки з легкої атлетики. Авторами з'ясовано, що здійснення зазначених завдань в навчанні бігу досягається цілеспрямованим змістом, правильною організацією і добром дозування фізичних вправ з урахуванням стану здоров'я, фізичного розвитку, вікових і статевих особливостей молоді.

На заняттях з фізичної культури при навчанні бігу молодь здобуває досить повні знання з рухової діяльності, набуває потрібні рухові уміння і навички. Завдяки заняттям легкоатлетичним бігом можна поліпшити вміння керувати власними рухами, зробити їх швидкими і економними. А основними завданнями проведення занять з легкої атлетики є подальше зміцнення здоров'я, сприяння правильному фізичному розвитку та всебічній підготовці молоді. Під час виконання легкоатлетичних вправ зміцнюються майже всі групи м'язів тіла, розвивається спритність, витривалість. Також виховуються в процесі занять бігом вольові якості, виробляється вміння розраховувати свої сили, долати перешкоди. (2.с.49)

Предмет дослідження. Основне завдання – привчити молодь вільно, без напруження, вести біг, поступово збільшуючи відстань. Важливо врахувати рухову діяльність займаючихся, яку вони отримують при вивченні бігу. У навчанні бігу необхідно добитися вільних рухів, додержуючись при цьому гарної постави і правильної форми всіх рухів, а також широкого й вільного кроку на носках з відповідним винесенням стегна махової ноги. Основними ознаками раціональної техніки бігу є легкість і розкутість бігових рухів, що виконуються з великою амплітудою і частотою. (4.с.134)

Результати дослідження. Легкою атлетикою займаються мільйони людей. Різноманітність фізичних вправ, точність регулювання навантажень, відносна простота обладнання місць занять роблять легку атлетику масовим видом спорту, доступним людям будь-якого віку. Легка атлетика широко

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

представлена у програмах фізичного виховання учнів і молоді, планах тренування з різних видів спорту, на заняттях фізкультурою осіб середнього і старшого віку. Секції легкої атлетики займають провідні місця в колективах фізичної культури, добровільних спортивних товариствах, у вищих і середніх навчальних закладах і т. д. (5.с.273)

Легка атлетика має важливе оздоровче значення, адже заняття, в основному, проводяться на свіжому повітрі, а у виконанні вправ бере участь більшість м'язів тіла. Легкоатлетичні вправи поліпшують діяльність опорно-рухового апарату, внутрішніх органів і систем організму в цілому.

Завдяки заняттям легкою атлетикою можна набути спеціальних знань, поліпшити вміння керувати власними рухами, зробити їх швидкими і економними, удосконалити навички в долатті перешкод і т. д.

Займаючись легкою атлетикою можна показувати молоді безпосередній вплив легкоатлетичних вправ на функції організму, наприклад зниження частоти серцевих скорочень після систематичних занять. Довготривалий біг і систематичне тренування сприяють до нормалізації ваги тіла. Систематичні бігові тренування збільшують захисні функції організму за рахунок кращої регуляції теплообміну і захисних властивостей крові. Легкоатлетичні вправи поліпшують діяльність опорно-рухового апарату, внутрішніх органів і систем організму в цілому. (1.с.215)

Систематичні заняття легкоатлетичними вправами сприяють тренуванню серцево судинної-системи. Разом з тренуванням серцево судинної-системи покращуються можливості організму забезпечувати робочі м'язи киснем. При інтенсивній роботі доставлення додаткової кількості кисню і своєчасне виділення із організму продуктів обміну у підлітків проходить не тільки за рахунок почастішання дихання, але і збільшення його тренуваних глибини. Крім навчального легка атлетика має також виховне значення, бо правильна організація і методика проведення занять сприяє формуванню особистості людини, розвитку її моральних якостей, розумових здібностей та естетичного смаку. (3.с.93)

Висновки. Завдяки заняттям легкою атлетикою можна набути спеціальних знань, поліпшити вміння керувати власними рухами, зробити їх швидкими і економними, удосконалити навички в долатті перешкод і т. п. Виконання легкоатлетичних вправ вимагає значної динамічної роботи багатьох м'язових груп тіла людини, має значний тренувальний ефект, тому може бути використано у численних видах спорту. Крім великого оздоровчого значення, легкоатлетичні вправи мають вагомий прикладний характер.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні бігу та основ техніки з легкої атлетики молоді з врахуванням рівня їх фізичного розвитку, організації взаємоперевірки, самооцінки та самоконтролю під час тренувань.

Література:

1. Ткаченко В.Т. Практикум з легкої атлетики: навч. посібник/ В.Т. Ткаченко. – К. Освіта Україна, 2011. – 268 с.
2. Бачинський Й. В. Легка атлетика: навчальний посібник/ Бачинський Й. В. – Львів: Друкарня фірми «Таля», 1996. – 95 с.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

3. Коробченко В.В. Легка атлетика. – К.: Вища школа, 1977 р. – 224 с.

4. Ахметов Р. Ф. Максименко Г. М., Кутек Т. Б. Легка атлетика: Підручник. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. - 225 с.

5. Артюшенко О. Ф. Легка атлетика: Навчальний посібник для студентів факультетів фізичної культури. - Черкаси: БРАМА-ІСУЕП. 2000. – 316 с. Архангельський С.И.

УДК 37:318

МОЧАН Т. М.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти
Мукачівський державний університет

СУЧАСНІ ПИТАННЯ МІЖСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ БАТЬКІВ ТА ДІТЕЙ

Кожна сім'я, в якій народилися й підростають діти, рано чи пізно зіткнеться із проблемами у взаємостосунках. Конфлікт поколінь, або ж проблема батьків і дітей існує ще з найдавніших часів. У різних сім'ях це явище проявляється по-різному. Незважаючи на ступінь вираження цієї проблеми, батькам і дітям потрібно шукати шляхи її вирішення.

Конфлікт – це соціологічний феномен, за якого між батьками і дітьми ніби виростає величезна прірва: культурні цінності молодого покоління сильно відрізняються від цінностей старшого. Батьки не знаходять правильних слів, щоб донести дітям свою позицію. Натомість діти замикаються в собі, вважаючи, що краще просто мовчати, ніж намагатися щось пояснити. Час іде, проблеми накопичуються, раціональні рішення їхнього вирішення не з'являються. Проста конфліктна ситуація переростає у певну ворожість і відчуженість, тягнучи за собою дуже погані наслідки [1].

Кожен конфлікт батьків і дітей – це наслідок певного незадоволення одне одним, невиправдання надій і сподівань, брак любові, розуміння й взаємоповаги. Причини цього явища криються глибоко в душі кожного учасника конфлікту. Виділимо деякі з них.

Першою і найсуттєвішою причиною є небажання людей змінюватися й іти на компроміс. Батьки часто прагнуть досягти бажаного будь-якою ціною, іноді навіть не задумуючись, що їхні дії можуть стати причиною появи комплексів чи страхів у дитини (дітей). Натомість діти можуть просто боятися батьків і виконувати їхні прохання, щоб не отримати покарання. Слід зазначити, що такий «авторитет» не може бути вічним: діти виростають, ідуть із батьківського дому й забувають дорогу до нього. Батьки обурюються, дивуються, ображаються, не бажаючи подивитися правді у вічі. Такі стосунки руйнуються назавжди. Так, сторони можуть перебувати у своєрідних «цивілізованих» взаєминах: зустрічатися кілька разів на рік, спілкуватися без підвищення тону, телефонувати одне одному. Є й інші варіанти. Наприклад, коли дитина живе в атмосфері абсолютної вседозволеності. Звичайно, вона виростає егоцентричною, в її уявленні інші люди (у тому числі, батьки) – лише прислуга, яка повинна потурати усіляким забаганкам.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Наступною причиною є «впадання» у крайнощі, тобто коли члени сім'ї ставлять одне одного перед жорстким вибором: або так, або ніяк. Звичайно, є випадки, коли така позиція цілком припустима (наприклад, коли хтось знаходиться в небезпеці, намагається нанести шкоду своєму життю чи здоров'ю або ж життю чи здоров'ю інших осіб), але, якщо подумати, то частіше справа далеко не така серйозна, й людина спроможна сама ухвалити потрібне рішення. От тут дуже часто і починається проблема нав'язування своїх думок іншій людині. Добре, звичайно, коли люди можуть вчасно зупинитися й визнати, що кожен (кожна) з них має право на свою позицію й ухвалення власних рішень. На жаль, на практиці маємо зовсім інші ситуації, як от: вибір не тієї професії, скерування життя зовсім в те русло, яке хотілося б. Звідси – взаємні претензії, особиста неприязнь, небажання іти на контакт. У таких ситуаціях, вважаємо, винні дві сторони, бо перша вирішила насадити іншій свою волю, а друга – просто прийняла це, зовсім не задумуючись про наслідки зняття із себе відповідальності.

Ознакою зрілості людини є її сепарація, що полягає в здатності особистості брати на себе відповідальність за своє життя й за наслідки ухвалених рішень. Часто люди бояться цього, їм легше ухвалити нав'язане рішення, йти вже пройденим шляхом, адже і відповідальність за наслідки можна буде перекласти на інших. Така людина буде завжди незадоволена своїм життям, але ніколи не визнає своєї провини. Звинувачувати когось легше і зручніше, але ж чи правильно це [2]?!

Третьою причиною є безкінечне порівнювання батьків чи дітей з якимось іншими сім'ями. Звичайно, у дворі сусіда трава завжди зеленіша, але чи так це насправді? Люди часто видають бажане за дійсне, це і спричинює появу домислів про ідеальні сім'ї та ідеальні стосунки в них. На жаль, так не буває, проте ми заплющуємо очі на цей факт. Завжди приємніше споглядати бездоганну картинку, ніж гармонізувати власні стосунки. Чи потрібно так робити? Звичайно, що ні. Сім'я – найбільша цінність кожної людини, і якою вона буде, залежить тільки від нас. Порівнювання ніколи не принесе позитивного результату, бо кожна сім'я – це маленька держава, в якій немає місця чужим законам. Звичайно, є сім'ї, з яких хотілося б брати приклад, проте треба дуже добре подумати, чи ці зміни, які ми хочемо запровадити, принесуть користь вашій сім'ї.

Четвертою причиною є, з одного боку, небажання визнавати свою провину, а з іншого – прощати. Ніхто з нас неідеальний, кожен упродовж життя може припуститися помилки. Найважливішим, на нашу думку, є здатність людини визнати свої помилки, проаналізувати їх і щиро попросити вибачення. Життя таке коротке, а люди, на жаль, дуже часто не хочуть знайти часу й щиро вибачитися перед тим, кого образили. До речі, здатність батьків визнавати свої помилки послужить добрим прикладом для їхніх дітей. Вони побачать, що помилятися не страшно, бо помилки – невід'ємна частина життя. Проте своїм вчинком батьки транслюватимуть дитині здатність до аналізу тих чи інших огріхів і бажання якнайшвидше виправити ситуацію на краще.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Література:

1. Алексєенко Т. Ф. Сучасне сімейне виховання : концептуалізація ідей теорії і практики : монографія. Київ ; Умань : Жовтий О. О., 2016. 437 с.
2. Максимович О. М. Сучасна сім'я: проблеми виховання дітей. монографія. Івано-Франківськ, 2017. 200 с.

УДК 377:53.01

НЕСТОР М.І.

викладач-методист, Державний вищий навчальний заклад
«Новороздільський політехнічний коледж»,
м. Новий Розділ, Україна

ЕКОЛОГІЧНІ ПИТАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФІЗИКИ

Екологічна освіченість є одним із невід'ємних компонентів гуманізації освіти і духовного виховання молоді. Велика відповідальність за екологічну освіченість та виховання покладена на викладачів вищих навчальних закладів, перед якими стоїть завдання не лише підготувати кваліфікованого фахівця, а й виховати творчу, небайдужу до наслідків власної професійної діяльності особистість.

Система наукових знань студентів про природу, їхнє відповідальне ставлення до неї в першу чергу формуються в коледжі під час проведення занять навчального плану. Для викладача фізики екологічна освіта і виховання студентів – справа звична, адже фізика вивчає і встановлює загальні закони природи, тобто закони навколишнього середовища. У процесі викладання фізики розглядаються питання екології як фундаментального, так і прикладного, політехнічного характеру відповідно до законів діалектики, розкриваються не тільки корисні властивості тих чи інших фізичних явищ, а й їхній вплив при виробничій діяльності людини. Екологічний аспект курсу фізики в принципі полягає в повідомленні студентам технічних і технологічних основ мінімального негативного впливу на екосистему, в ході якого висвітлюються основні засади збалансованого (сталого) розвитку, формується екологічно доцільна поведінка майбутніх фахівців.

Сьогодні, коли на всій планеті під впливом людини відбулися помітні зміни як живої, так і неживої природи, дедалі більшого значення набуває гармонійна взаємодія суспільства і природного довкілля, оскільки людина отримує від природи все необхідне для життя: енергію, продукти харчування, матеріали, черпає в ній емоційну й естетичну наснагу. Тому вкрай необхідна не лише чітка стратегія охорони природного середовища та посилення контролю за природокористуванням, але й добре продумана система екологічної освіти й виховання населення.

Сучасна людина народжується, розвивається, живе в умовах глобальної економічної кризи. Усе більше забруднюється повітря, вода, ґрунт, зменшується різновид живих істот, експоненційно збільшується людська популяція, зростає засміченість середовища життя, підвищується частота техногенних катастроф, виснажується природа, посилюється боротьба за

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

ресурси. Все це негативно впливає на фізичне та психічне здоров'я людини. Діяльність людей наносить шкоду природі; відбувається не тільки хімічне, але і фізичне забруднення навколишнього середовища (вплив радіоактивного випромінювання, тепла промислових установок, шумів і т.д.). Екологічна криза все більше нівечить природу.

Студенти повинні бути екологічно освіченими. З цією метою при вивченні курсу фізики доцільно звертати увагу на питання екології, наводити переконливі приклади при опрацюванні кожної теми курсу.

Фізика може допомогти вирішити такі важливі в екологічному сенсі питання:

- 1) раціональне використання енергетичних ресурсів: нафти, газу, вугілля, торфу тощо;
- 2) найбільш вигідні й безпечні для навколишнього середовища способи використання механічної, внутрішньої, електричної й атомної енергії;
- 3) раціональне використання сировинних ресурсів: водних, земельних, повітряних тощо;
- 4) фізичні методи захисту природного середовища від забруднення;
- 5) використання відновлювальних джерел енергії (сонячного випромінювання, внутрішньої енергії Землі, енергії вітру, морських приливів і відливів тощо);
- 6) Збереження й покращення природного середовища в умовах НТР.

Таким чином, вивчення екологічних аспектів при вивченні фізики веде до поглиблення та розширення знань з фізики, а також до виховання екологічно свідомого покоління молоді.

Література:

1. Білявський Г.О., Фурдуй Р. С., Костіков І. Ю. Основи екології. 2-ге вид. Київ. Либідь. 2005. 408 с.
2. Білявський Г.О., Фурдуй Р.С. Основи екологічних знань. Київ. Либідь. 1997 р. 288 с.
3. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" від 25 червня 1991 р. № 1264-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

УДК [159.9:373.3.091.33-028.22-049.7]:373.3.016:5(043.2)

ОНДОК У.І.
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 «Початкова освіта», ПО2М
ЛІБА О.М.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти
Мукачівський державний університет

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ НАОЧНОСТІ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Навчальна діяльність у початковій школі стимулює, перш за все, розвиток психічних процесів безпосереднього пізнання навколишнього світу-відчуття і сприймання. Молодші школярі відрізняються гостротою

сприймання, допитливістю [1].

Все нове, цікаве, яскраве привертає учня цього віку без будь-якого зусилля з його боку, тому що для молодшого школяра характерна мимовільна увага (тому діти легко відволікаються). Але вони вже здатні і до довільної уваги, зосередженої роботі, особливо якщо вона цікава. Застосування наочних засобів навчання сприяє активному сприйняттю, збільшує можливості пам'яті і розвиває довільну увагу.

Сприймання - це основний пізнавальний процес чуттєвого відображення дійсності, її предметів і явищ при їх безпосередній дії на органи чуття. Це основа мислення і практичної діяльності, орієнтація людини в навколишньому світі, в суспільстві.

Найважливіші властивості сприймання - предметність, цілісність, константність і узагальненість. Предметність - це віднесення сприйняття до об'єкту, що відображається, здатність виділяти предмет із навколишнього фону як окремо взяту річ. Цілісність - органічний взаємозв'язок частин і цілого в образі. Константність - відносна незалежність образу від фізичних умов сприйняття, що виявляється в його незмінності. Узагальненість - віднесеність кожного образу до певного класу об'єктів, що мають назву. Всі ці властивості не є вродженими і розвиваються протягом усього життя людини.

Ще одна особливість сприймання учнів молодшого шкільного віку - тісний зв'язок його з діями школяра. Сприймання на цьому рівні психічного розвитку пов'язане з практичною діяльністю дитини. Сприйняти предмет для дитини - значить щось робити з ним, щось змінити в ньому, зробити які-небудь дії, взяти, помацати його. Характерна особливість учнів - яскраво виражена емоційність сприймання. У процесі навчання відбувається перебудова сприймання, воно піднімається на вищий щабель розвитку, приймає характер цілеспрямованої і керованої діяльності.

У процесі навчання сприймання поглиблюється, стає більш аналітичним, диференційованим, приймає характер організованого спостереження. Деякі вікові особливості притаманні увазі учнів початкових класів. Основна з них - слабкість довільної уваги. Можливості вольового регулювання уваги, управління нею на початку молодшого шкільного віку обмежені. Довільна увага молодшого школяра вимагає так званої близької мотивації.

Значно краще в молодшому шкільному віці розвинена мимовільна увага. Все нове, несподіване, яскраве, цікаве саме собою привертає увагу учнів, без усяких зусиль з їхнього боку. Вікові особливості пам'яті в молодшому шкільному віці розвиваються під впливом навчання. Посилюється роль і питома вага словесно-логічного, смислового запам'ятовування і розвивається можливість свідомо керувати своєю пам'яттю і регулювати її прояви.

У молодших школярів більш розвинена наочно-образна пам'ять, ніж словесно-логічна. Вони краще, швидше запам'ятовують і міцніше зберігають в пам'яті конкретні відомості, події, особи, предмети, факти, ніж визначення, описи, пояснення. Молодші школярі схильні до механічного запам'ятовування без усвідомлення смислових зв'язків усередині матеріалу, що запам'ятовується

[2]. Основна тенденція розвитку уяви в молодшому шкільному віці - це вдосконалення уяви. Воно пов'язане з поданням раніше сприйнятого або створенням образів відповідно до даних опису, схеми, малюнка і т. д. Під впливом навчання відбувається поступовий перехід від пізнання зовнішньої сторони явищ до пізнання їх сутності.

Мислення починає відбивати істотні властивості та ознаки предметів і явищ, що дає можливість робити перші узагальнення, перші висновки, проводити перші аналогії, будувати елементарні умовиводи. На цій основі у дитини поступово починають формуватися елементарні наукові поняття. Аналітично-синтетична діяльність на початку молодшого шкільного віку дуже елементарна, знаходиться в основному на стадії наочно-дієвого аналізу, що ґрунтується на безпосередньому сприйнятті предметів.

У міру оволодіння навчальною діяльністю та засвоєння основ наукових знань школяр поступово приєднується до системи наукових понять, його розумові операції стають менш пов'язаними з конкретною практичною діяльністю або наочною опорою. Діти оволодівають прийомами розумової діяльності, набувають здатності діяти «в думці» та аналізувати процес особистих міркувань. З розвитком мислення пов'язано виникнення важливих новоутворень молодшого шкільного віку: аналізу, внутрішнього плану дії, рефлексії.

Таку послідовність в своєму розвитку проходять всі розумові дії (лічба, читання, виконання арифметичних операцій і ін.). На думку С. Скворцової, спрямовуючи зусилля на розвиток мислення дітей, потрібно орієнтуватися на їхні індивідуальні особливості (склад розуму, темп розумової діяльності, наочуваність та ін.).

Шляхи формування вміння сприймати і спостерігати можуть бути різні. Незважаючи на різні методичні рекомендації, всі дослідники згодні в головному - дитину слід спеціально вчити сприйманню. Тому, враховуючи особливості молодшого школяра, психологи рекомендують, при навчанні використовувати різні види дидактичного матеріалу та наочних посібників.

Література:

1. Шапар В.Б. Психологічний тлумачний словник. Х. : Прапор, 2004. 640 с.
2. Педагогічна психологія / За ред. Л.М.Проколієнко і Д.Ф.Ніколенка.- К. : Вища школа, 1991.- 183 с.

УДК: 378

ПАВКО А.І.,

доктор історичних наук, професор,
завідувач відділу інформаційного забезпечення та наукових комунікацій,
Науково-дослідний інститут українознавства МОН України

КУРИЛО Л.Ф.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник відділу військово-патріотичного виховання,
Науково-дослідний інститут українознавства МОН України

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

У Законі України «Про вищу освіту», вища освіта трактується як сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти [1, с.9].

Серед основних тенденцій та проблем розвитку системи вищої освіти в Україні вітчизняні та зарубіжні експерти, насамперед, вказують на низку конкурентних переваг, які відкривають потенційні та реальні можливості для її розвитку.

Слід вказати на те, що вища освіта України з точки зору нормативно-правового забезпечення наближена до європейського простору вищої освіти (ЄПВО).

Слід зазначити, що нормативно-правове поле системи вищої освіти визначається Конституцією України, а також Національною доктриною розвитку освіти, яка визначає систему концептуальних ідей та поглядів на стратегічні і основні напрямки розвитку освіти до 2025р.

У новому Законі України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 №1556 –VII основну мету вищої освіти визначено в напрямку забезпечення конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці у кваліфікованих фахівцях. Проте з часу прийняття цього важливого нормативно-правового документу, зазначений нами закон зазнав вже 34 редакції, що, безперечно, створює певні ризики для нестабільності законодавства у середовищі освіти [5, с.5].

Міжнародно-правові засади вищої освіти визначаються умовами Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, іншими країнами про співробітництво в галузі освіти, що передбачають реформування та модернізацію системи вищої освіти, які відбуваються в рамках Болонського процесу.

Важливо зробити акцент на тому, що саме Болонський процес, який надав інтелектуального імпульсу розвитку вищої освіти як в європейських країнах, так і в Україні, слід розглядати в якості важливого нормативно-правового

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

чинника для забезпечення конкурентоздатності вітчизняних університетів та їх випускників на внутрішньому та зовнішньому ринках праці.

У Паризькій декларації (травень 2018р.), яку підписали міністри європейських країн, відповідальні за освіту, зазначено, що основною місією Болонського процесу, стратегічною метою його структурних реформ у сфері вищої освіти є належне забезпечення, а в перспективі і покращення якості навчання та викладання. В тексті Паризької декларації висловлено також прагнення міністрів освіти європейських країн сприяти та підтримувати інституційні національні та європейські ініціативи з педагогічної підготовки, безперервного професійного розвитку викладачів, пошуку шляхів належного визнання високої якості навчання та інноваційного викладання в їх кар'єрному просуванні. Міністри, відповідальні за сферу вищої освіти, зобов'язались надавати підтримку вищим навчальним закладам у розробленні та удосконаленні освітньо-педагогічних стратегій, покращувати синергію між освітою, дослідженнями та інноваціями.

Важливою конкурентною перевагою системи вищої освіти України є потужний людський капітал в її царині. В Україні як європейській державі понад 70% населення мають вищу освіту. Але потенціал вищої освіти України не використовується повною мірою як суспільством, так і економікою. Так, за загальним рейтингом “The Good Country Index” 2020р. серед 153 країн, Україна займає 70-місце, а найближчі географічні сусіди та країни, які є безпосередніми конкурентами на ринку освітніх послуг, займають значно вищу сходинку: Польща – на 31-му місці, Німеччина – на 5-му місці. Привабливість вищої освіти та стійкий попит на неї підтверджується показником наукомісткої зайнятості (компоненти Глобального інноваційного індексу). Згідно цього індексу, Україна у 2020р. посіла 32 місце, проте у решті країн цей показник є значно вищим: наприклад, у Великій Британії – 7 місце, Німеччині – 17 місце, Польщі – 28 місце [5, с.7].

Необхідно підкреслити, що інтегральним чинником багатобарвного гуманітарного знання, яке значною мірою продукується фахівцями в царині університетської освіти, слугує гуманітарна культура. До пріоритетних напрямків вітчизняної гуманітаристики слід віднести, насамперед, українознавство, яке у синтетичному вигляді представлене такими важливими домінантами університетської та академічної гуманітарної думки як історія України, історія культури українського народу, українська мова та література.

Слід зазначити, що гуманітарна наука або наука про культуру, як у європейській спільноті, так і в Україні стає неодмінним атрибутом прогресивного розвитку суспільства, імперативним чинником для утвердження демократичних цінностей, національної гідності, збереження історичної пам'яті. На глибоке переконання колишнього Президента НАН України, академіка НАН України, Б. Патона, «наука – це єдино адекватний інструмент пізнання навколишнього світу і створення його достовірної картини» [4, с.81].

Ще однією з конкурентних переваг України в царині освіти є розвинена мережа закладів вищої освіти. За даними Міжнародної Асоціації Університетів,

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

у світі налічується близько 18400 університетів. В Україні мережа університетів є однією з найбільш щільних: на 1 млн населення припадає 6,7 університету та 8 коледжів, технікумів і училищ [5, с.9].

Слід також підкреслити, що Україна традиційно належить до країн з найсильнішими в світі системами вищої освіти. У цьому рейтингу з 50 досліджуваних країн у 2018р., Україна посіла 44-те місце. Слід зазначити, що за цим рейтингом Україна випередила Польщу – 46-те місце, але позиції провідних країн для України поки недосяжні.

Велика Британія посіла 2-ге місце, Німеччина – 4-те. За індикатором «міцності системи», який оцінює загальну міцність національної системи на основі результатів у міжнародних рейтингах, Україна отримала оцінку 16,1 зі 100, Велика Британія – 98,7, Німеччина – 94,3, Польща -14,1 [5, с.10].

Водночас у системі вищої освіти України існує низка проблем, які поряд з суттєвими зовнішніми та внутрішніми викликами створюють ризики та негативно впливають на можливості її розвитку. До негативних тенденцій розвитку вітчизняної вищої освіти потрібно віднести наступні: 1) незадовільний рівень автономії закладів вищої освіти (ЗВО); 2) несприятлива демографічна ситуація в країні, яка значною мірою викликана повномасштабною російсько-українською війною; 3) невідповідність рівня підготовки фахівців з вищою освітою перспективним потребам ринку праці; 4) недостатнє фінансове забезпечення вищої освіти; 5) низький рівень престижності та мотивації праці викладача, зниження інтелектуальних та професійних якостей професорсько-викладацького складу; 6) слабкий зв'язок ЗВО з науковими та бізнес-структурами. Взагалі в Україні продовжується падіння статусу наукової роботи, неухильне зниження частки фінансування науки. Низький рівень заробітної плати, відсутність соціальних гарантій та можливостей реалізувати науковцями свої творчі можливості призводять до відтоку талановитої молоді з вітчизняних закладів вищої освіти та наукових установ.

Виокремимо прикметні риси європейської та світової інтеграції у сфері вищої освіти в умовах викликів сучасності. Значимо, що спільний характер викликів глобального світу активізує та значною мірою мотивує міжнародне співробітництво у розбудові ефективної освіти підготовки, сприяючи європейській та світовій інтеграції. Ключову роль у європейській інтеграції відіграє стратегічна рамкова програма Європейського Союзу «Освіта і підготовка 2020» (2009р.), метою якої проголошено подальший розвиток системи освіти і підготовки держав-членів ЄС з метою забезпечення реалізації наступних стратегічних завдань: 1) особистісної, соціальної і професійної самореалізації усіх громадян; 2) стійкого економічного розвитку і зайнятості населення одночасно з підтримкою демократичних цінностей, соціальної згуртованості, активної громадянської позиції та міжкультурного діалогу. [3, с.135].

Зусилля ЄС упродовж 2016 – 2021рр. визначалися принципами системності, комплексності та багаторівневості, що відкрило результативний шлях до підвищення освітньої якості. Потрібно зважати на те, що інтеграція в

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

європейський освітній простір потребує вироблення і впровадження нових підходів, серед яких:

- 1) творче використання досвіду сусідніх з Україною держав-членів ЄС;
- 2) адаптація законодавства України до вимог Болонського процесу;
- 3) спільна підготовка фахівців у європейських вищих навчальних закладах та обмін випускниками;
- 4) вирішення проблем юридичного визнання дипломів вищих навчальних закладах у країнах ЄС;
- 5) створення належних умов для працевлаштування фахівців, що закінчують навчання в системі вищої освіти;
- б) недопущення «відтоку мізків» з української держави;
- 7) підготовка європейського рівня фахівців, здатних захистити економічні та зовнішньополітичні інтереси України у жорстких умовах світової конкуренції [2, с. 10].

Варто вказати на те, що, згідно з Болонським процесом (1999р.) вдосконалюється європейський простір вищої освіти, створення якого проголошено у 2010р. Учасником цього простору є й Україна. Вища освіта як джерело людського прогресу закономірно розглядається в Європі з позицій формування перспективних тенденцій у майбутньому. Зокрема, очікується, що до 2025р. найбільш перспективними мають стати фахівці, які, окрім професійних якостей, володіють підприємницькою компетентністю, здатністю до критичного і креативного мислення, ефективною комунікації, стресостійкості. Важливим форматом у контексті формування європейського простору вищої освіти є конференції міністрів вищої освіти країн-учасників Болонського процесу. Під час міністерської конференції, яка відбулася у Римі 19 листопада 2020р., представниками 49 країн схвалено Римське комюніке. Цей важливий документ визначив пріоритети вищої освіти на наступні 10 років, засвідчив відданість її фундаментальним цінностям – академічній свободі, університетській автономії та верховенству права. На нашу думку, важливо враховувати творчі здобутки України, проблеми і перспективи України на шляху європейської та світової інтеграції у сфері освіти. В умовах глобалізації, відкритості світовим інноваціям та європейським устремлінням України відбувається інтеграція національної освіти до європейського та світового освітніх просторів. Процес їх синхронізації перетворює ідеї якості та людиноцентризму на концептуальну рамку освітніх реформ в Україні.

Література

1. Закон України «Про вищу освіту». Голос України. 2014. 6 серпня. С. 9 -19.
2. Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи: монографія / за заг.ред. Ф.Г. Ващука. Ужгород: Зак ДУ 2011. 560с.
3. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні: монографія/Нац. акад. пед. наук України: [редкол. В.Г. Луговий (заст. голови), О.М. Топузов (заст. голови)]; за заг. ред. В.Г. Кременя. Київ: КОНВУ ПРІНТ, 2021. 384с.
4. Павко А.І. Здобутки та проблеми сучасної гуманітаристики. Міжнародний науковий журнал «Освіта і наука». 2021. Випуск 1 (30). С.80-87.
5. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки. К: Міністерство освіти і науки України. 2020. 75с.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ І СІМ'Ї

Забезпечення сприятливих умов життя й виховання, формування основ повноцінної, гармонійної особистості дитини-дошкільника забезпечується тісним зв'язком і взаємодією закладу дошкільної освіти та сім'ї. Ідея взаємозв'язку суспільного й сімейного виховання знайшла своє відображення в Законі України «Про дошкільну освіту». Так, у Статті 8 «Роль сім'ї у дошкільній освіті» документу зазначено, що: «Сім'я зобов'язана сприяти здобуттю дитиною освіти у дошкільних та інших навчальних закладах або забезпечити дошкільну освіту в сім'ї відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти», «Відвідування дитиною закладу дошкільної освіти не звільняє сім'ю від обов'язку виховувати, розвивати і навчати її в родинному колі», та «Батьки або особи, які їх замінюють, несуть відповідальність перед суспільством і державою за розвиток, виховання і навчання дітей, а також збереження їх життя, здоров'я, людської гідності» [1].

Одним із базових принципів реалізації Базового компоненту дошкільної освіти (далі – БК) [2] виокремлено соціально-педагогічне партнерство громади та всіх учасників освітнього процесу (засновників закладів освіти, батьків або осіб, які їх замінюють, керівників та працівників закладів дошкільної освіти, фахівців, що надають освітні послуги дітям дошкільного віку, інших фахівців). Для усіх освітніх напрямів БК («Особистість дитини», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Дитина в природному довкіллі», «Гра дитини», «Дитина в соціумі», «Мовлення дитини», «Дитина у світі мистецтва») представлено участь батьків, тобто, яким чином відбувається підтримка батьків у процесі формування відповідних компетентностей. Серед цінностей дошкільної освіти в Державному стандарті визнано збереження традицій національного досвіду сімейного та суспільного виховання для забезпечення культурного потенціалу взаємодії між поколіннями.

Сімейне виховання, як вважає О. Шаповалова, – загальна назва для процесів впливу на дітей з боку батьків та інших членів сім'ї з метою досягнення бажаних результатів. Соціальне, сімейне та дошкільне виховання здійснюється у нерозривній єдності. Визначальна роль сім'ї обумовлена її глибоким впливом на весь комплекс фізичного і духовного життя людини. Родина для дитини є одночасно середовищем проживання і виховним середовищем. Вплив сім'ї особливо в початковий період життя дитини набагато перевищує інші виховні впливи [3, с. 47]. Науковець акцентує увагу на тому, що спільна робота закладу дошкільної освіти і сім'ї будується на таких основних положеннях, які визначають зміст, організацію і методику цієї роботи: 1) єдність у роботі закладу дошкільної освіти і сім'ї у вихованні дітей,

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

що досягається в тому випадку, коли цілі і завдання всебічного виховання добре відомі і зрозумілі не тільки вихователям, а й батькам, коли батьки знайомі з основним змістом, методами і прийомами виховання маленьких дітей і певною мірою оволоділи ними; 2) взаємна довіра у взаєминах між педагогами та батьками, розуміння потреб та інтересів дитини і своїх обов'язків як вихователів, зміцнення авторитету педагога в сім'ї і батьків у закладі дошкільної освіти; встановлення правильних відносин на основі доброзичливої критики і самокритики; 3) взаємодопомога у спільній роботі з виховання дошкільників – заклад дошкільної освіти повсякденно і різноманітними шляхами допомагає батькам у вихованні дітей, а батьки і матері допомагають дитячому саду в різній виховній та господарчій роботі, піклуючись тим самим про виховання не тільки свою дитину, але й інших дітей; 4) вивчення кращого досвіду сімейного виховання, пропаганда його серед широкого кола батьків, використання в роботі закладу дошкільної освіти позитивних методів сімейного виховання (в підході до окремих дітей та ін.); 5) використання різноманітних форм роботи закладу дошкільної освіти з сім'єю в їх взаємозв'язку: ознайомлення з життям дітей вдома, в сім'ї; педагогічні бесіди з батьками та іншими членами сім'ї, консультації; групові та загальні батьківські збори; конференції, лекторії, батьківські університети, вечори запитань і відповідей, усні журнали, наочні форми педагогічної пропаганди [3, с. 50].

Отже, сучасні психолого-педагогічні та соціологічні дослідження свідчать, що сучасна сім'я потребує допомоги фахівців на всіх етапах дошкільного дитинства. Одне з пріоритетних місць серед цих фахівців відводиться вихователям, які працюють у закладах дошкільної освіти та мають постійні контакти з батьківською громадськістю. Вважаємо, що на сучасному етапі взаємодія сім'ї та закладу дошкільної освіти є обов'язковою умовою гармонійного та всебічного розвитку дитини дошкільного віку.

Література:

1. Про дошкільну освіту. Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 49. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> (дата звернення: 20.04.2023).
2. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція. Наказ МОН України № 33 від 12.01.2021 р. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 20.04.2023).
3. Шаповалова О.В. Роль сім'ї у дошкільній освіті: теорія і практика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Суми : Редакційно-видавничий відділ СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 225 с.

UDC 378(477.87)(439)

Dr. K. PALLAY Ph.D.,
Associate Professor at the Department of Pedagogy, Psychology, Primary and Preschool Education
and Management of Educational Institutions,
Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

Dr. F. MOLNAR Ph.D.,
Associate Professor at the Department of History and Social Sciences,
Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

**STUDY MOBILITY OF THE FORMER TRANSCARPATHIAN STUDENTS
OF BALASSI INSTITUTE (HUNGARY)**

Study mobility within Europe differs from other forms of mobility in that it is organized at supranational level in the European Union. As the EU is a supranational political entity, the process of European integration blurs the distinction between international and domestic migration [2]. The student mobility of Transcarpathian Hungarians abroad differs from the European pattern. Immigrants must learn the language and culture of the destination country, and find a place in the social and economic structure of the country [3]. Due to their common historical past, ethnic identity and linguistic identity, the migration of the Hungarian across the border to Hungary occupies an intermediate place between domestic and international migration [1].

The aim of the research is to explore the reasons and the academic mobility for study purposes of the Transcarpathian students graduating from the university preparatory training of the Balassi Institute (Budapest), their life path after the university years, their position in the labour market and their establishment. The Balassi Preparatory Institute occupies a special place among educational institutions of Hungary. It is not entirely a higher education institution, yet it is seen as part of higher education. The mission of the preparatory course of the Balassi Institute is to catch up with the Transcarpathian students to the standard of higher education in Hungary.

Empirical research results have shown that the institution became a part of the 'brain drain' phenomenon. The expectations that the preparatory course contributes to the reproduction of the Transcarpathian elite and the increase the number of Transcarpathian Hungarian intellectuals with a diploma have been met to a small extent. It is proved by the fact that only 16.8% of the former students returned to their homeland.

References

1. Gödri, Irén (2010). Bevándorlás és etnicitás – összefüggések nyomában. In Hárs, Á. & Tóth, J. (eds.). *Változó migráció – változó környezet*. Budapest: MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, 87-124.
2. King, R. & Skeldon, R. (2010): 'Mind the Gap!' Integrating Approaches to Internal and International Migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1619-1646.
3. Pusztai, G. & Nagy, É. (2005): Tanulmányi célú mobilitás Magyarország keleti határvidékein. *Educatio*, 2, 360-384.

УДК 005.3:37.07:37.018.43(043.2)

ПОПОВИЧ А.М.,
магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки,
Мукачівський державний університет, Україна
ГАВРИШКО С.Г.,
кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
доцент кафедри географії та суспільних дисциплін,
Мукачівський державний університет

УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Українські дослідники вивчають проблеми дистанційного навчання, зокрема у контексті пандемії COVID-19, військової агресії росії, які суттєво змінили підходи до організації освітнього процесу. Дистанційне навчання стало необхідністю у зв'язку з обмеженнями на рух та зібрання людей, які вводилися з метою зменшення поширення коронавірусу; безпековою ситуацією в Україні у зв'язку з воєнними діями.

Зокрема, українські дослідники займаються такими проблемами дистанційного навчання, як:

1. Технічне забезпечення освітнього процесу в онлайн-середовищі: розробка та впровадження ефективних технологій та програмного забезпечення для дистанційного навчання.

2. Організація освітнього процесу в умовах дистанційного навчання: планування роботи вчителів та учнів, організація проведення уроків, контроль якості навчання.

3. Психологічна підтримка учнів та вчителів: вирішення конфліктів та проблем, які виникають у зв'язку з дистанційним навчанням.

4. Оцінювання результатів навчання та відстеження успішності учнів у зв'язку зі змінами в навчальному процесі.

5. Розвиток інтерактивного навчання та методів активізації пізнавальної діяльності учнів в онлайн-середовищі.

6. Аналіз ефективності дистанційного навчання в порівнянні з традиційним навчанням та пошук оптимальних рішень щодо організації освітнього процесу.

Отже, вітчизняні науковці активно працюють над вирішенням проблем дистанційного навчання та розробляють нові методи. Наприклад, деякі з них досліджують ефективність використання інтерактивних методів навчання, таких як віртуальні лабораторії та ігрові технології. Інші досліджують можливості використання штучного інтелекту в дистанційному навчанні, зокрема для автоматичного оцінювання результатів та індивідуальної адаптації навчальних матеріалів до потреб учнів.

Деякі українські вчені також працюють над розробкою нових підходів до організації навчального процесу в дистанційному форматі, які б дозволили більш ефективно залучати учнів до пізнавальної діяльності та зменшувати відстань між вчителем та учнем. Для цього можуть використовуватися нові технології, наприклад, віртуальна реальність, а також методи проектної роботи та самостійної роботи з матеріалами.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Загалом, українські дослідники активно працюють над вирішенням проблем дистанційного навчання та розробляють нові методи та підходи, щоб забезпечити якісну та ефективну освіту в умовах пандемії та дистанційного навчання.

Управління закладом освіти в умовах дистанційного навчання є складним завданням, оскільки потребує забезпечення високої якості навчання та організації роботи вчителів та учнів на відстані. Основні аспекти управління таким закладом включають:

1. Технічне забезпечення: необхідно забезпечити учнів та вчителів сучасними засобами комунікації та програмним забезпеченням, яке дозволяє проводити уроки та спілкуватися один з одним.

2. Організація роботи вчителів: вчителі повинні бути здатні організувати свою роботу в онлайн-середовищі, розробляти та проводити уроки, забезпечувати контроль знань учнів, а також забезпечувати зв'язок з батьками.

3. Моніторинг освітнього процесу: необхідно вести моніторинг якості навчання, оцінювати успішність учнів та вчителів, а також вирішувати проблеми, які виникають під час дистанційного навчання.

4. Зв'язок з батьками: важливо забезпечити зв'язок з батьками учнів та інформувати їх про хід навчання, успішність їх дітей та вирішувати питання, які виникають у зв'язку з дистанційним навчанням.

5. Психологічна підтримка учнів та вчителів: важливо забезпечувати психологічну підтримку учнів та вчителів, оскільки дистанційне навчання може бути складним для тих, хто не звик працювати в такому форматі.

6. Керівництво закладу є ключовою складовою управління закладом освіти в умовах дистанційного навчання. Директор закладу повинен вести керівництво та координувати роботу вчителів, педагогічних працівників та адміністративного персоналу.

Основні завдання директора закладу включають:

1. Розробка та впровадження стратегії розвитку закладу в умовах дистанційного навчання.

2. Оновлення та збільшення технічного та програмного забезпечення для проведення освітнього процесу в онлайн-середовищі.

3. Організація освітнього процесу: планування роботи вчителів та учнів, організація проведення уроків, контроль якості навчання.

4. Координація роботи вчителів та педагогічних працівників, забезпечення їхньої підтримки та навчання для роботи в онлайн-середовищі.

5. Моніторинг якості навчання та оцінювання результатів роботи учнів та вчителів.

6. Забезпечення зв'язку з батьками учнів та інформування їх про хід навчання, успішність їх дітей та вирішення питань, які виникають у зв'язку з дистанційним навчанням.

7. Організація роботи адміністративного персоналу та контроль за виконанням їхніх обов'язків.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

8. Проведення регулярних зустрічей з учителями та педагогічним персоналом для аналізу роботи та планування подальших дій.

9. Забезпечення психологічної підтримки учнів та вчителів, вирішення конфліктів та проблем, які виникають у процесі дистанційного навчання.

Література

1. Кравчинська Т.С. Особливості управління освітнім процесом за дистанційною формою навчання. Херсон, 2017. С. 120-124.

2. Фандеєва А.Є. Змішане навчання як технологія змін і трансформації. URL : https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=4544.

УДК 37(477.87):061.22 «1939-1944»

ПУШКАШ Х.В.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 «Початкова освіта»,
група ПО-1м (з),
Мукачівський державний університет

ДІЯЛЬНІСТЬ БЛАГОДІЙНИХ ТОВАРИСТВ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ПИТАНЬ ОСВІТИ ЗАКАРПАТТЯ ПЕРІОДУ ІІ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Період ІІ Світової війни для Закарпаття хронологічно збігається з періодом його державно-територіальної приналежності до Угорщини. То ж до вирішення питань освіти та шкільництва Закарпаття активно долучалися угорські благодійні товариства та громадські організації.

Період 1939-1944 рр. досліджувався в наукових розвідках М. Вегеша, О. Довганича, А. Олашина, Р. Офіцинського, Б. Співака та ін. (питання політичних процесів), Е. Балагурія, І. Гранчака, В. Ілька, І. Попа, В. Худанича та ін. (соціально-економічний розвиток краю), В. Гомонная, Д. Данилюка, А. Ігната, О. Фізеші, Ч. Фединець та ін. (розвиток освіти та шкільництва Закарпаття).

Зазначимо, що повернення Закарпаття до складу Угорщини призвело до змін в адміністративно-територіальному устрої, хоча впродовж перших років угорський уряд обіцяв надати закарпатським землям автономію. Відтак, у березні 1939 р. тут почала діяти військова адміністрація Королівства Угорщини, яка з 7 липня 1939 р. була замінена на цивільну. Приєднана територія отримала назву «Підкарпаття», оскільки з боку Угорщини закарпатські землі знаходилися під Карпатами. На чолі краю було призначено регентського комісара, який підпорядковувався регенту та прем'єр-міністру Угорщини. На цю посаду переважно призначали проугорських представників, серед яких: А. Вінце, М. Козма, Ж. Перені, В. Томчані. Примітно, що Підкарпаття було представлено в Парламенті Угорщини 14 депутатами, серед яких активною громадською позицією в питаннях захисту закарпатських русинів вирізнявся С. Фенцик.

Вже стало традицією, коли після чергового державно-територіального перепідпорядкування закарпатських земель, кожна наступна держава називала їх «найзанедбанішою територією». Угорщина в 1939 р. не відступила від них,

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

заявивши, що ці землі були «найзанедбанішою територією Чехословацької держави», відтак вже «навесні та влітку 1939 р. 7,5 тисячі підкарпатських сезонників працювали на сільськогосподарських роботах в Угорщині, де заробили 240 вагонів пшениці. Угорські залізничники за урядовою вказівкою повинні були перевезти її до головних залізничних станцій Підкарпаття безоплатно. Крім того, на громадські роботи для бідних видали 222,5 тис. пенге. За ці гроші ремонтували сільські дороги, саджали дерева, очищали зарослі канали, кювети і місця, шкідливі для здоров'я тощо...» [1, с. 196].

Задля того, щоб прихилити місцеве населення до Угорщини, угорський уряд розпочав проведення гуманітарних акцій, насамперед у сфері освіти та шкільництва. Зокрема, благодійна організація «Угорець за угорця» спільно з «Державною лігою захисту дітей» організували для 300 закарпатських дітей літній відпочинок на озері Балатон [1, с. 195-196]. Примітно, що активну участь в організації благодійних акцій брали дружини регента Міклоша Горті та тодішнього прем'єр-міністра Бейли Імреді, які по всій країні організували збір грошей та продуктів для допомоги малозабезпеченим сім'ям.

Не можемо не відмітити важливу роль у поширенні проугорських ідей Угорщини та національно-патріотичному вихованні підростаючого покоління молодіжної організації «Левенте» (в Угорщині вона була створена ще 1921 р.). Напередодні військових дій у Європі перед урядами європейських держав постала потреба активізувати громадянську єдність суспільства та акцентувати національну спрямованість освіти, що спонукало угорський уряд до прийняття Закону II «Про національну оборону» (1939 р.), за яким всі школярі, яким станом на 1 вересня 1939 р. виповнилося 12 років, зобов'язані були вступити до рядів організації «Левенте» і бути його членом аж до вступу до лав Збройних сил. Як зазначено в монографії, присвяченій дослідженню процесу становлення та розвитку початкових шкіл у Закарпатті О. Фізеші, «ця молодіжна організація мала надзвичайно великий вплив на формування в підростаючого покоління національно-патріотичних почуттів, національної свідомості та готовності до оборони своєї вітчизни – Угорщини» [2, с. 158-159]. Але, на думку дослідниці, «така примусовість знайшла опір серед місцевого населення Підкарпаття. Адже за попередньої – чехословацької влади не було й мови про обов'язковий вступ до певної дитячо-юнацької організації». Тому саме на вчителів покладалася місія проведення широкої просвітницької діяльності серед населення закарпатського краю з метою популяризації ідей організації: «У першу чергу слід було пояснити, що левентська організація – це не тільки військова муштра, яку здійснювали інструктори один раз на тиждень упродовж 4 год, але й турбота про молодь, про «їх душевному и тьлесному устрою... Ся робота тече уже на полю педагогїъ и такъ школа и левенты суть собі близькъ братья» [Цит. за: 2, с. 175]».

Зазначимо також, що діяльність благодійних та громадських організацій проукраїнського спрямування, які активно діяли в період належності закарпатських земель до Чехословацької республіки, поступово згорталася. Так, було припинено діяльність проукраїнських товариства «Просвіта» й крайового

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Педагогічного Товариства, які активно впливали на культурно-освітні процеси в Закарпатті довоєнного періоду.

Література

1. Закарпаття 1919-2009 років: історія, політика, культура / україномовний варіант українсько-угорського видання / Під ред. М. Вегеша, Ч. Фединець; [Редколег.: Ю. Остапець, Р. Офіцинський, Л. Сорко, М. Токар, С. Черничко; Відповід. за вип. М. Токар]. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2010. 720 с.

2. Фізеші О.Й. Початкова школа на Закарпатті (друга половина ХІХ – початок ХХІ ст.): монографія. Ужгород: МДУ, 2015. 528 с.

УДК 373.5.016:821.161.2(043.2)

РЕЗНІКОВА К.В.

аспірантка

Мукачівський державний університет,
викладачка української мови та літератури
ВСП «ГПФК МДУ»

ПРОБЛЕМАТИКА ВИЗНАЧЕННЯ ПЕРІОДИЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ В БАЗОВІЙ ШКОЛІ УКРАЇНИ

Розбудова сучасного інформаційного суспільства, реалізація особистісно орієнтованого підходу, компетентнісної парадигми як стратегії піднесення якості національної шкільної літературної освіти актуалізують проблему оновлення її змісту, пошуку інноваційних форм, методів і засобів організації навчально-виховного процесу, що регламентовано в «Національній доктрині розвитку освіти України у ХХ столітті», Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2025 року, законі України «Про освіту», Державному стандарті базової та повної середньої освіти, Концепції літературної освіти та Концепції нової української школи [3]. Відповідно набуває актуальності проблема визначення правильності періодизації [3]. Адже не можна рухатися вперед, не виправляючи помилок минулого [1; с.241]. Пріоритетні напрями модернізації освіти зумовлюють як інноваційні процеси, так і глибокі наукові пошуки щодо окреслення закономірностей і визначення тенденцій розвитку та реформування у сфері літературної освіти

Періодизація будь-якого процесу дає можливість виявити не лише основні тенденції його поступу, але й їх еволюцію на кожному історичному відрізку часу. Визначаючи етапи розвитку, в нашому випадку саме літературної освіти, важливо обирати критерії для розроблення її періодизації. Зазначимо, що сучасні дослідники зародження і розвиток взагалі освіти в Україні здебільшого співвідносять із історичними умовами [2; с.118]. Тому слушним є твердження, що «в більшості наявних періодизацій розвитку освіти в Україні кінця ХХ – поч. ХХІ століття визначено етапи, пов'язані в основному з розвитком історичної науки або із соціально-економічними реформами у суспільстві, що недостатньо розкриває соціокультурні і саме педагогічні чинники» [6; с. 37].

Спроба періодизувати певний період у дослідженні, повинен бути результатом критичного мислення і свідчити про рівень компетенції

дослідника. Кожне історико-педагогічне явище має свою окрему періодизацію, яка сприяє створенню необхідних умов для чіткої структуризації досліджуваної проблеми. Тож не варто механічно переносити періодизацію історії педагогічної думки на історію діяльності громадських освітніх товариств, або історію дитячого руху тощо.

У підходах до розроблення періодизації важливого значення набуває адекватне використання відповідної термінології та понять. Враховуючи те, що кожен період – це чітко визначений у часі фрагмент хронологічних меж історико-педагогічного дослідження [6; с.39]. Обґрунтовуючи початок розгортання педагогічного процесу (або його згортання), варто уникати прив'язок виключно до дат прийняття постанов керівними органами (партійними, державними та ін.), оскільки педагогічний процес ніякими постановами не починається і не завершується. Педагогічні процеси (феномени) визрівають і згасають поступово відповідно до власних внутрішніх закономірностей.

Вважаємо, що проблема визначення основних тенденцій розвитку літературної освіти передбачає висвітлення хронології та закономірностей українського культурного поступу, оскільки існує взаємозв'язок освіти і культури. Аналіз стану періодизації історико-педагогічних явищ дозволить визначити найбільш типові недоліки у реалізації цього наукового завдання та таким чином створити умови для подальшого розвитку методологічних засад історико-педагогічної науки. Головним при визначенні періодів потрібно визначати і етапи, але у багатьох дослідників їх немає. Якщо всі періоди не мають етапів, то можна поставити під сумнів всю періодизацію.

Значний внесок у розробку вирішення питання періодизації процесів розвитку системи освіти, науки та педагогічної думки в Україні зробили О. Сухомлинська, Н. Гупан, Я. Бурлака, В. Курило, О. Черкасов, О. Школа [8; с.44].

Н. Гупан та О. Сухомлинська виокремлюють три групи особливостей при проведенні періодизації історико-педагогічних явищ: перша група характеризує особливості процедури періодизації; друга група характеризує особливості практики визначення критеріїв для проведення періодизації; третя група особливостей характеризує результати періодизації.

Більшість дослідників стверджують, що найбільш науково – довершеною є така періодизація, яка розроблена з урахуванням культурно-історичних, соціально-політичних і педагогічних чинників, що дає можливість виокремити етапи її поступального розвитку [7; с.14].

Окрім послідовної нумерації періодів (де відображається трансформація педагогічного процесу у хронології), кожен з них повинен мати власну назву, у якій лаконічно відображається сутність послідовних змін. У наукових розвідках найбільше зустрічається такий тип періодів та етапів формування літературної освіти:

1) період становлення літератури як предмету вивчення у школах(часи Київської Русі і Галицько-Волинського князівства);

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

- 2) гуманістичний період літератури (литовсько-польська доба);
- 3) духовно-просвітницький період літератури (козацько-гетьманська доба);
- 4) період системного розвитку літератури та виокремлення в окремий предмет (від часів зруйнування Гетьманщини і до початку ХХ ст.);
- 5) розвиток літературної освіти періоду функціонування радянської школи (від початку ХХ ст. і до кінця 80-х рр. ХХ ст.);
- 6) розвиток літературної освіти в умовах утвердження сучасної національної школи (від кінця 80-х рр. ХХ ст. й донині).

Системний огляд надбань вітчизняної методики та періодики української літератури дає підстави окреслити ще один період, який ознаменувався активними психологопедагогічними пошуками, науково-методичні результати яких виразно вказують на другу половину ХХ – початок ХХІ ст [8; с.78].

Підводячи підсумок, зазначимо, що хронологія є важливою складовою історико-педагогічних досліджень. Водночас саме в цій площині спостерігається значна кількість невідповідностей (некоректність в обґрунтуванні хронологічних меж досліджуваного педагогічного феномену, домінування марксистської методології в підходах до періодизації, підміна понять тощо). Упорядкування хронологічної складової не лише розширить можливості дослідників у розкритті сутності історико-педагогічного процесу, а й сприятиме підвищенню якісного рівня наукових розвідок відповідного напрямку

Завданням для подальшого дослідження є з'ясування особливостей сучасної парадигми періодизації літературної освіти.

Література:

1. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті: монографія. Київ : Освіта, 2008. 406 с
2. Гупан Н. М. Проблеми хронології в сучасних історико-педагогічних дослідженнях / Н.М. Гупан // Український педагогічний журнал. – 2016. - № 1. – С. 116-121.
3. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої освіти. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf>
4. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т. 1 / Авт.-уклад. Ю.І.Ковалів. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – 608 с.
5. Куцевол О. М. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія): навч. посіб. / О. М. Куцевол. — Київ : Освіта України, 2009. — 464 с
6. Наточий Л.О. Сутність поняття "періодизація" щодо проблеми розвитку теорії управлінської культури керівників загальноосвітніх шкіл у вітчизняній педагогічній теорії (друга половина ХХ ст.. – початок ст.) /Л. О. Наточий //Науковий вісник Донбасу. - 2011. - №3 (15). - С. 35-43.
7. Програма XIV Всеукраїнській історико-педагогічній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасних історико-педагогічних досліджень шкільної освіти» 14 листопада 2014 р. – К. : НАПН України, 2014. – 16 с.
8. Рибалко Л. С., Черновол-Ткаченко Р. І., Горбачова І. І.Формування професійної мобільності: акмеологічний підхід, загальна середня освіта : колективна монографія. Харків : Вид. група «Основа», 2019. 96 с.

УДК 373.3.091.212:316.77]:005.336.2(043.3)

РЕПКО І. П.

кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки,
психології, початкової освіти та освітнього менеджменту,
проректор з науково-педагогічної роботи
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
(м. Харків, Україна);

ГРИГОР'ЄВА А. С.

здобувачка психолого-педагогічного факультету,
спеціальність 073 Менеджмент
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
(м. Харків, Україна)

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

В умовах сьогодення вагомого значення набула проблема формування комунікативних навичок у дітей. Наразі заклади загальної середньої освіти орієнтовані на формування розумних, творчих і позитивних особистостей, здатних жити в кардинально нових умовах, реалізовувати себе в житті, досягати успіху та сприяти розвитку суспільства. Вчителі покликані не лише надавати учням певний формально визначений рівень знань, а мають допомогти бути мобільними, швидко адаптуватися до різних соціальних ролей, мислити творчо та приймати креативні рішення у процесі комунікації.

Важливим чинником становлення та розвитку особистості є сучасна шкільна освіта, як невід'ємна частина соціокультурного середовища суспільства, що постійно змінюється відповідно до індивідуальних та суспільних потреб. Концепція Нової української школи спрямована на формування нових вимог до розвитку ключових якостей та здібностей особистості, серед яких вагоме місце займає комунікативна компетентність [1].

Проблемним аспектам розвитку комунікативної компетентності молодших школярів приділяють увагу широке коло дослідників психологічної та педагогічної наук: О. Бодальов, Ю. Ємельянов, М. Заброцький, Г. Костюк, В. Черевко та інші.

Сутність явища комунікативної компетентності варто тлумачити як спроможність належним чином здійснювати діяльність, яка передбачає соціально-психологічне прогнозування ситуацій спілкування, програмування цього процесу, ознайомлення з атмосферою ситуацій спілкування, удосконалення процесів спілкування в групі, команді, колективі тощо [4]. На нашу думку, зазначене визначення всебічно, повно та комплексно розкриває теоретичну сутність явища комунікативна компетентність.

Додамо, що ключовою складовою навчання молодших школярів є мета сформувані в учнів уміння та навички розпізнавати та створювати вільні комунікативні висловлювання різних форм, типів, жанрів мовлення за допомогою мовних засобів [3], це є основою для формування комунікативної компетентності молодших школярів.

Управління процесом формування комунікативної компетентності, мовлення та поведінки молодших школярів необхідно здійснювати в умовах

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

активізації освітнього процесу, використовуючи сучасні методики навчання, у яких комунікативну компетентність слід розвивати за рахунок вміло підібраної системи вправ. Систематична та цілеспрямована робота з такими вправами здатна забезпечити ефективність практичного засвоєння навичок мовлення та сприяє розвитку мовленнєвої культури у молодших школярів [1].

Варто додати, що комунікативні компетентності базуються на знаннях, вміннях та навичках, але не обмежуються ними, оскільки включають досвід та розуміння життєвих ситуацій [2]. Отже комунікативна компетентність – це здатність інтегрувати знання, вміння та навички у комунікативну практику.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що природа комунікативної компетентності є складною та багатогранною, оскільки містить у собі цілу низку знань, вмінь та навичок, які стосуються передачі інформації між учасниками комунікації. Лише системна, цілеспрямована робота вчителя з дітьми дасть можливість сформуванню комунікативної компетентності, встановлювати зв'язки, контакти на засадах загальноприйнятих норм та стандартів взаємодії у суспільстві.

Література:

1. Дука Т., Рябошапка О. Шляхи формування комунікативної компетентності молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі. Академічні студії. Серія «Педагогіка», 2(4). 2022. С. 214-221.

2. Яворська С., Порядченко Л. Формування комунікативної компетентності учнів початкової школи на засадах психолінгвістики. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (1(324)). 2019. С. 295-301.

3. Мартіна О. Діалогічне мовлення як засіб формування комунікативної компетентності учнів початкових класів. Педагогічна освіта: теорія і практика. 2019. С. 375-380.

4. Лесик А. Формування комунікативної компетентності молодших школярів в умовах Нової української школи. Підготовка сучасного педагога дошкільної та початкової освіти в умовах розбудови Нової української школи: збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції. Херсон: ТОВ «Борисфен-про», 2018. С. 158-160.

УДК 378.011.3-051:78]:784(043)

РЕПКО І. П.

кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки,
психології, початкової освіти та освітнього
менеджменту, проректор з науково-педагогічної
роботи КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна
академія»

(м. Харків, Україна);

КОБЗАР Ю. В.

викладач кафедри вокально-хорової підготовки вчителя
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
(м. Харків, Україна)

ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК СКЛАДОВОЇ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

На сучасному етапі розвитку системи вищої освіти питання формування фахової культури майбутніх вчителів у вищій педагогічній школі набуває особливого сенсу, на чому наголошено в Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки. Модернізація системи вищої освіти зумовлює нові вимоги до підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва, їх загальної й фахової культури, складовою якої є вокальна культура

Нові освітні завдання та реалізація тенденцій гуманізації освіти забезпечує, в першу чергу, вчитель. Тому рівень вокальної культури, як важливої складової у системі фахової освіти майбутнього вчителя музичного мистецтва, впливає на результативність освітнього процесу. Проте рівень фахової вокальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва потребує удосконалення.

Проаналізувавши українські та зарубіжні наукові джерела можемо зробити висновок, що дослідженнями методики вокальної роботи займалися такі вчені: Д. Євтушенко, А. Зданович та інші; гігієну голосового апарату досліджували А. Єгоров, Ф. Заседателев, Д. Люш; особливості процесу підготовки майбутніх вчителів до вокальної діяльності вивчали І. Гадалова, О. Маруфенко, А. Мороз, Ю. Юцевич та інші.

У цілому ми погоджуємося з думкою науковців, які зазначали, що вокальна культура майбутніх вчителів музичного мистецтва визначається сукупністю вокальних знань і вмінь, сформованістю вокально-професійних та особистісних рис, розвиненістю духовного потенціалу, інтелектуальних, емоційних, естетичних, творчих вокальних здібностей, що зумовлюється світоглядними установками та орієнтирами, цінностями, життєвими прагненнями, з-поміж яких чільне місце відведено любові до співу [2].

Крім того, формування вокальної культури передбачає розвиток музичної ерудиції, знання теорії музики, історії музичного мистецтва, аналізу творів, уміння читати ноти з листа та співати за ними. Також важливо розвивати музичний слух, вміння сприймати та розрізняти звуки, ритм, мелодію.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

З огляду на вищезазначене ми дійшли висновку, що вокальна культура – це система норм звуковидобування, чистого інтонування, правильного дихання, фонації, артикуляції, дикції, побудови фраз, емоційної насиченості співу, сценічного образу, знання про розвиток та функціонування голосового апарату, яка досягається внаслідок систематичних спеціальних навчальних та репетиційних занять.

Системний підхід до формування вокальної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва передбачає врахування комплексності цього процесу, що включає не лише навчання техніки співу, а й розвиток музичної ерудиції, музичного слуху, емоційної та естетичної культури.

Підготовка майбутніх вчителів музичного мистецтва є складною педагогічною системою, яка забезпечує підготовку широкопрофільних фахівців, які мають знання про музику та спів, так і педагогічні знання про методiku викладання, організацію освітнього процесу, психологію та педагогічну комунікацію.

У цьому контексті важливо забезпечити належний рівень педагогічної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва, що дозволить їм ефективно організовувати освітній процес та впроваджувати інноваційні методики роботи з учнями.

Отже, системний підхід до формування вокальної культури передбачає комплексне набуття фахових та педагогічних знань, використання сучасних технологій та практичного досвіду, що дозволить створити належні умови для розвитку їх вокальних навичок та загальної культури.

Формувати вокальну культуру можна за допомогою засобів та прийомів, які впливають на бажання підвищувати свою вокальну культуру: постановка голосу; вокальна техніка; процес голосоутворення; підвищення художньо-естетичних потреб; залучення здобувачів освіти до цінностей культури, глибоке розуміння спадщини минулого та сьогодення.

Під час фахової підготовки майбутні вчителі музичного мистецтва повинні брати участь у вокальних колективах, хорах, оперних постановках, концертах, що дозволить їм набути практичного досвіду та вдосконалювати свої вокальні навички. Також важливо забезпечити доступ до сучасних технологій (аудіоредактор «Acid Music Studio», цифровий аудіоредактор «Sound Forge», віртуальна студія «Cakewalk Pro Audio», віртуальні синтезатори, звукові редактори «WaveLab»), які дозволяють записувати та аналізувати вокальну діяльність, що допоможе виявити помилки та вдосконалити техніку співу.

Отже, формування вокальної культури у майбутніх вчителів музичного мистецтва є важливим елементом фахової підготовки, який дозволяє розвивати вокальні навички, загальну культуру, творчість та естетичний смак.

Викладене вище дозволяє нам стверджувати, що у формуванні вокальної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва вокально-виконавські навички та уміння займають особливе місце, адже вона спрямована вирішувати

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

завдання його майбутньої педагогічної діяльності, вокальної майстерності, фахових якостей для забезпечення його педагогічної діяльності.

Література:

1. Дмитрієв Л. Основи вокальної методики. М.: Музика, 2007 р. 55 с.
2. Овчаренко Н. Особистісно орієнтована професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2014. Вип. 12. С. 60–64.
3. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки [електронний ресурс] розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р.

УДК 159.923.2:37.018.1-043.2

РОМАН Р.Ю.,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ВПЛИВУ БАТЬКІВ

Молодший шкільний вік є найвідповідальнішим етапом шкільного дитинства. Вступ до школи привносить у життя дитини великі зміни, серед яких важливу роль відіграє зміна соціального середовища та взаємовідносин з оточуючими дорослими та однолітками. Відповідно, істотно змінюються дитячо-батьківські відносини – дитина стала школярем, у неї з'являються нові обов'язки, зумовлені новою позицією школяра.

Розвиток і виховання особистості в батьківській сім'ї відбувається у трьох площинах: соціальній (композиція і структура сім'ї), власне психологічній (індивідуальні та психофізіологічні особливості всіх членів сім'ї, їхні психологічні потреби й проблеми) і соціально-психологічній (стосунки між поколіннями та всередині них). На основі вищезазначеного Г. Федоришин виокремлює чинники сімейного виховання. До них авторка відносить композицію і структуру сім'ї. Композицію дослідниця розуміє як сукупність характеристик членів сім'ї, важливих з погляду її аналізу як цілого (чисельність, географічні, демографічні, тендерні ознаки, національність, релігійна й етнічна приналежність і соціальний статус її членів). Саме композиція сім'ї дає можливість дослідження процесу виховання в соціокультурному контексті. Г. Федоришин акцентує увагу на тому, що аналізуючи структуру конкретної сім'ї, необхідно вивчити склад сім'ї; зупинитися по чергово на різних рівнях системи (вся сім'я в цілому, підсистема подружжя, підсистема батьків, дитяча підсистема, індивідуальні підсистеми), описати структуру сім'ї з погляду її основних параметрів (згуртованість, ієрархія, гнучкість, рольова структура сім'ї, зовнішні та внутрішні кордони); оцінити характер структурних проблем (коаліції між поколіннями, реверсія ієрархії, тип незбалансованості сімейної структури) [2, с.15].

Повертаючись до аналізу соціально-психологічних чинників сімейного виховання, Г. Федоришин відзначає стиль виховання в сім'ї, тобто

переважаючий стиль основного вихователя-соціалізатора (напр., матері) і допоміжних соціалізаторів (бабусі, батька тощо). В основі стилю виховання знаходяться установки батьків і ставлення батьків до дитини. У цій складній взаємопов'язаній системі «установки - ставлення - стиль» неабияку роль відіграють мотиви народження дитини, бажаність дитини, історія становлення батьківської ідентичності. Усе перераховане дослідниця відносить до чинників сімейного виховання [2, с.15].

На всіх етапах життя людини сім'я є найважливішим і найоптимальнішим середовищем для виховання дитини. Як вважає Р. Чіп, провідним чинником впливу сім'ї на зростаючу особистість виступають її якісні характеристики – гармонійність взаємин між членами, відчуття спокою і щастя, позитивний психологічний клімат, пріоритет духовних цінностей, високий рівень культури; цілісна Я-система дитини, а особливо її самооцінка, залежать від сімейної ситуації, батьківського виховання; характер сімейного життя позначається на розвитку самостійності дитини, самоповаги, позитивного самоставлення [3, с.155].

Вивчаючи вплив сім'ї на підростаючу особистість, О. Кононко розрізняє три основні чинники такого впливу: емоційний характер сімейного виховання; широта діапазону впливу сім'ї; тривалість цього впливу. Науковець переконана, що сімейний вплив відзначається високою емоційністю, взаємини батьків і дітей будуються на почутті любові й прихильності один до одного. Чутливість дитини, її довірливе ставлення до людей, сприйнятливність до їхніх оцінювальних суджень – усе це виховується або не виховується в дитячі роки рідними для дитини людьми. Безперечно, сім'я має більше можливостей для виховання, ніж школа, адже «в ній об'єднані люди різного віку, статі, роду занять, які можуть впливати на дитину в різних життєвих ситуаціях. Вплив сім'ї на дитину порівняно з впливом інших соціальних інститутів відзначається найбільшою тривалістю і постійністю» [1, с.139]. Для нас актуальною думка О. Кононко згідно якої життєвий досвід відіграє важливу роль у розвитку мислення, у становленні соціально-емоційної поведінки, що є надзвичайно суттєвим для молодшого школяра. Авторка зауважує, що батьки повинні не лише забезпечувати зростаючу особистість різноманітною інформацією, яка позитивно впливає на її розумовий розвиток, а й потурбуватися про те, щоб обставини і способи передавання дитині знань стимулювали її пізнавальну активність, бажання вчитися, сприяли формуванню в неї потреби у саморозвитку [1].

Отже, визначальна роль розвитку дитини молодшого шкільного віку відводиться як школі, так і сім'ї, яка виконує функції координації, регуляції розвитку та одночасно функції емоційної підтримки, задоволення потреб у безпеці. Батьки повинні створити усі необхідні умови для всебічного розвитку дітей, сприяти формуванню пізнавальних процесів, самореалізації. Дитячо-батьківські відносини виступають потужним фактором та одночасно умовою розвитку молодшого школяра. Вважаємо, що становлення особистості

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

молодшого школяра залежить від структури родини та характеристики взаємодії батьків з дитиною, які мають безпосередній вплив на цей процес.

Література:

1. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві): навч. посіб. для вузів. К.: Освіта, 1998. 255 с.
2. Федоришин Г. М. Психологічні проблеми сімейного виховання: навчальний посібник. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. 224 с.
3. Чіп Р. Сімейна взаємодія як чинник становлення особистості молодшого школяра. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка, 2009. №4. С.151-155.

УДК 373.3.015.31:37.016:7(043.2)

РОСАДА Д. А.
здобувачка освіти І курсу групи ПО-1 мб
КУНАК А. В.
здобувачка освіти І курсу групи ПО-1 мб
БРИЖАК Н. Ю.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Рушійна сила людства – це творчі особистості, виявлення таких особистостей є головним завданням педагогів у закладі загальної середньої освіти, як і розробка теоретичних основ творчості.

У Законі України «Про освіту» зазначено, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [4].

Дослідження та аналіз робіт показали і розкрили розвиток творчих здібностей учнів початкової школи. Були виокремлені загальні критерії та фактори гармонійного розвитку творчих здібностей учнів: готовність до імпровізації, новизна, оригінальність, асоціації, експресивність, особлива чутливість, незалежність думок та оцінок. Ця тема відображена у роботах українських педагогів та дослідників: В.Сухомлинського, В. Зарічної, С. Сисоєва, О.Я. Савченко, В.О.Моляко, Н. Іванець, Л. Паламарчук.

Проблема розвитку творчих здібностей особистості та аналіз цієї проблеми нерозривно пов'язані з визначенням сутності головного поняття – «творчі здібності».

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У психології поняття творчі здібності трактується таким чином: «творчі здібності – це індивідуальні особливості якостей людини, які визначають успішність виконання нею творчої діяльності різного роду» [1].

Творчі здібності – це такі здібності, які дозволяють людині створити щось нове, якісне, таке, що раніше не існувало [2].

Питанням творчості цікавився і досліджував видатний український педагог В. Сухомлинський. Він говорив: «Витоки здібностей і обдарування дітей – на кінчиках пальців. Від пальців, образно кажучи, йдуть найтонші нитки-струмочки, які живить джерело творчої думки. Іншими словами, чим більше майстерності в дитячій руці, тим розумніша дитина» [5].

Найважливішим і сприятливим часом формування творчих здібностей є дитинство, а важливою чинником формування і прояву здібностей є психологічні особливості дітей [3].

Творчі здібності – це гнучкість сприйняття предметів людиною, її здатність знаходити звичним і повсякденним речам нові унікальні застосування, здатність створювати нові завдання для звичної обстановки. Подібна гнучкість людських психічних процесів творчої прояви безпосередньо залежить від широти кругозору, бажання пізнавати нове, прагнення до самопізнання і самоосвіти. Кількість знань і набутого досвіду безпосередньо впливає на творчі здібності та креативність людини, на її соціальну позицію і прояв творчості в цілому [6].

Творчість – це, перш за все, сила, що дозволяє людині максимально проявити себе і реалізувати закладені природою задатки і здібності. Завдяки творчому мисленню кожен здатний не тільки реалізувати і втілювати на практиці вже засвоєні їм знання, але і придумувати нові, оригінальні способи вирішення завдань, види дій.

Важливою умовою вирішення проблеми розвитку творчих здібностей є також розвиток педагога та його власної креативності і творчості. Бо щоб розвивати ці здібності в учнів, він сам має бути творчою особистістю, має самовдосконалюватись, особистісно зростати, бути впевненим в собі, бути самостійним, оригінальним, рішучим, креативним. Якщо людина позбавлена стереотипів, її можна назвати творчою.

Найбільш сприятливим і значущим періодом для виявлення і розвитку творчого потенціалу особистості є саме початкова школа, оскільки в цьому віці закладаються основи творчої та освітньої траєкторії, психологічна база продуктивної діяльності, формується комплекс цінностей, якостей, здібностей, потреб особистості, що лежать в основі її творчого ставлення до дійсності. Але творчий потенціал молодшого школяра, який реалізується в навчальній діяльності, стане продуктивним тоді, коли внутрішні вподобання учнів будуть співпадати з об'єктивними завданнями, які ставить перед ними учитель. Розвинути закладений в кожній дитині творчий потенціал, виховати у нього необхідні для цього якості, – це в першу чергу, створити педагогічні умови, які сприятимуть цьому процесу.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Отже, творчі здібності – це процес створення чогось нового, як зміни в свідомості і поведінці людини, так і вироблені ним продукти, які він віддає іншим. Розвиваючого ефекту можна домогтися шляхом оптимального поєднання різноманітних методів і прийомів навчання.

Література:

1. Барко В. Як визначити творчі здібності дитини? К.: Новий світ, 2018. 126 с.
2. Біла І. Феномен дитячої творчості. Дошкільне виховання. 2019. №1. С. 7-11.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. К.: Академвидав, 2014. 352 с.
4. Закон України «Про освіту». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
5. Сухомлинський В.О. Елементи творчості в діяльності молодших школярів // Сухомлинський В.О. Вибрані твори: в 5т. – К.: Рад. школа, 1977. – Т.1. с. 273-278
6. Пожар В. Сучасні концепції творчості і обдарованості. Обдарована дитина. 2018. №3. С. 6–12.

УДК 930.23:016:050:37 «1919-1939»

САВКО В.М.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 «Початкова освіта»,
група ПО-1м (з),
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ ВЧИТЕЛІВ У ЗАКАРПАТТІ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ (1919-1939 рр.)

У міжвоєнний період ХХ століття закарпатські землі входять до складу Чехословацької республіки як окрема адміністративно-територіальна одиниця. Цей період вважається одним із найбільш прогресивних у контексті розширення мережі освітніх закладів у краї, уможливлення навчання дітей рідною материнською мовою, оновлення змісту освіти. Все це відбувалося завдяки реформаторській освітній політиці чехословацького уряду. Зокрема, Президент Чехословацької республіки та видатний педагог-гуманіст того часу Томаш Масарик окреслив основні шкільного завдання: *«Учіть всіх дітей, щоб не ганьбилися мови, якій навчила їх рідна мамка. Учіть їх, аби всі любилися, як браття. Учіть їх, аби нікому неправди не казали. Учіть їх, аби були працюючими людьми, бо ледарі дарма живуть на світі»* [Цит. за: 3, с. 106]. Важливу роль у їх реалізації відведено вчителю, вихователю, педагогу.

Зазначимо, що освітнє реформування стосувалося також підвищення професійної кваліфікації вчителів. Для цього на території Підкарпатської Русі (тут: тогочасна назва Закарпаття – В.С.) було створено 1920 р. Реферат шкільництва як підрозділ Цивільної управи Підкарпатської Русі, який, окрім питань освіти та шкільництва, провадив широкомасштабну організаційно-методичну роботу з педагогами краю. Так, у період з 1919 по 1939 рр. у краї суттєво зросла кількість учителів, адже зростання кількості учнів, залучених до навчання в народних початкових школах, спонукала до відкриття нових класів і шкіл, які потребували кадрового забезпечення.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Питання педагогічної кваліфікації закарпатських учителів чехословацького періоду досліджувалося О. Фізеші. Зокрема, вона зазначила, що підвищення педагогічної майстерності вчителів, удосконалення їх методичної діяльності впливали такі чинники, як: «діяльність курсів підвищення педагогічної кваліфікації, діяльність педагогічних гуртків у шкільних округах, позашкільна культурно-просвітня діяльність вчителів, участь у педагогічних конгресах та учительських з'їздах, діяльність педагогічних товариств, публікування у педагогічних часописах» [2, с. 172]. Названі науковцем чинники тісно переплутуються з різними методами та формами організації методичної роботи та є актуальними в роботі сучасних учителів.

Важливою формою методичної роботи того часу стала діяльність педагогічних гуртків, що діяли в усіх освітніх округах Підкарпатської Русі (табл. 1), та які, на наше переконання, є аналогами сучасних шкільних, районних та обласних методичних об'єднань учителів. Так, у одному із організаційних документів діяльності педагогічних гуртків визначено ціль їх створення, адже *«у більшості вчителів не вистачає хорошої вчительської освіти. Цей недолік може бути виправлений через постійне спонукання вчителів до самоосвіти, читанням та студіюванням, організацією курсів. Через курси старанний учитель присвоїть собі багато цінного, а слабкий вчитель побачить різницю між тим, що він робить і тим, що він повинен робити»* [Цит. за: 3, с. 136].

Таблиця 1.

Педагогічні гуртки Підкарпатської Русі (1923-1924 рр.)

Шкільний округ	Кількість педагогічних гуртків
Ужгородський	9
Великобerezнянський	6
Свалявський	6
Мукачівський	5
Берегзький	5
Севлюський	5
Хустський	5
Тячівський	4
Росвігівський	1
Іршавський	1
Всього	47

Джерело: [1, с. 91-93].

Засідання педагогічних гуртків проводилося щомісячно в одній із шкіл освітнього округу, проте кожного разу в іншій. Головними питаннями, що виносилися на засідання педагогічних гуртків, були питання організаційного (діяльність шкіл, матеріально-технічне забезпечення шкіл, відвідування тощо) та методичного (методика викладання шкільних предметів, обговорення підручників, відвіданих відкритих навчальних занять тощо) характеру. Кожна школа, яка приймала в себе засідання педагогічного гуртка, знайомила з особливостями організації освітнього та виховного процесу в закладі, демонструвала здобутки методичної роботи.

Таким чином, педагогічні гуртки, які діяли в Закарпатті в період його перебування в складі Чехословаччини (1919-1939 рр.) виконували важливу роль

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

у підвищенні педагогічної кваліфікації вчителів, адже поєднували в собі різні форми та методи організації методичної роботи. (самоосвіта, педагогічні читання, відкриті уроки та виховні заняття, творчі звіти, аналіз успішності, підручників тощо).

Література

1. Ревай Ю. Педагогічні кружки. *Учитель*. 1928. Рочник ІХ. С. 69-73.
2. Фізеші О.Й. Початкова школа Закарпаття в системних освітніх трансформаціях другої половини ХІХ – початку ХХІ ст. Дисерт. на здоб. наук. ступеня доктора пед. наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Київ, 2016. URL: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.01/dis_fizeshi.pdf. Дата звернення: 09.05.2023 р.
3. Фізеші О.Й. Початкова школа на Закарпатті (друга половина ХІХ – початок ХХІ ст.): монографія. Ужгород, 2015. 528 с.

УДК: 378.091.3:378.091.5:78

СИМОНЯН В.В.,
аспірант,
Мукачівський державний університет
ГАЙДА І.Б.,
асистент кафедри музичного мистецтва
Мукачівського державного університету

ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАННЯ ФАХОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 025 «МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО»

Для удосконалення освітнього простору у мистецькій освіті потрібні фахівці, які здатні формувати програмні результати навчання серед здобувачів в процесі виконавської майстерності. В основу підготовки майбутніх педагогів мистецької освіти покладена ідея формування особистості здобувача як майбутнього кваліфікованого фахівця, що має на меті розвивати творчий потенціал на професійному рівні.

Питанням педагогічної умови формування педагогічної майстерності викладання фахової дисципліни за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» займались багато зарубіжних та вітчизняних науковців, зокрема А. Шіавіо, В. Гаснюк, В. Лабунець, Д. Шифф, Г Цзін, І. Боднарук, К. Беннет, К. Сен-Море, Б. Біасутті, М. Михаськова, С. Гмиріна, Т. Жуй, Т. Киченко, Ю. Мережко Х. Їмей, Ч. Бо та Я. Сяохан.

У контексті досліджуваної проблематики особливого змісту набувають умови формування педагогічної майстерності викладання фахової дисципліни за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво», що в історії національної культури є визначальною традицією.

Сутність підготовки фахівця полягає у формуванні у нього системи знань і якостей особистості, необхідних для виконання різних функцій професійної діяльності педагога. У цьому контексті актуальною є проблема створення умов для формування виконавської майстерності майбутнього вчителя музичного мистецтва в галузі вокального та інструментального мистецтва.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У науковій літературі дефініція “педагогічні умови” означає сукупність обставин, компонентів освітнього процесу, що впливають на його результативність. Окреслення педагогічних умов освітнього процесу висвітлюють вітчизняні педагоги. Ці Сянбо визначення педагогічних умов формування художньо-творчого потенціалу бакалаврів музичного мистецтва як «свідомо створених зовнішніх та внутрішніх умови з метою забезпечення ефективності процесу формування художньо-творчого потенціалу бакалаврів музичного мистецтва [7]. Цікаву позицію щодо визначення терміну «педагогічна умова» має Л. Пастушенко, яка розглядає педагогічні умови через освітнє середовище, як-от «чинники, що зумовлюють функціонування механізму, який забезпечує розвиток професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва» [4]. Вартує уваги позиція В. Манька, який вважає, що «педагогічні умови» – це взаємопов’язана сукупність внутрішніх параметрів та зовнішніх характеристик функціонування, яка забезпечує високу результативність навчального процесу і відповідає психолого-педагогічним критеріям оптимальності [5, с. 153].

Тому проведений аналіз визначень термінопоняття «педагогічна умова», дозволяє нам сформулювати власне тлумачення в такому вигляді: педагогічна умова – це сукупність певних форм, методів, засобів, творчих ситуацій, що зумовлюють функціонування й розвитку усіх структурних компонентів етнокультурної компетентності, які спрямовані на удосконалення професійних якостей фахівця музичного мистецтва.

Якщо припустити, що формування інструментально-виконавської майстерності майбутніх фахівця музичного мистецтва в процесі професійної підготовки може бути успішним за винятком розвитку спрямованості здобувачів на удосконалення власної інструментально-виконавської майстерності шляхом активізації самостійної діяльності в процесі роботи над художнім образом твору та забезпеченням в інструментальному класі діалогічного характеру навчальної взаємодії з урахуванням індивідуальних особливостей кожного здобувача. Варто зазначити, що визначені такий процес педагогічної майстерності майбутнього фахівця має комплексний характер, тобто є взаємодоповнюваними, такими, що діють в єдності.

Таким чином вважаємо, що спрямованість здобувачів на удосконалення власної інструментально-виконавської майстерності можна ефективно розвивати шляхом активізації самостійної діяльності, зокрема в процесі роботи над художнім образом твору.

Однак слід не забувати про важливість поєднання традиційних та інноваційних підходів у фаховій підготовці майбутніх педагогів музичного мистецтва з метою досягнення досвіду музично-педагогічної діяльності, що йдеться в дослідженні М. Михаськової [2]. Слушним бачення В. Фрицюка та Л. Ковальова-Гончарюк щодо педагогічної майстерності застосування як педагогічної умови є діалог в процесі фахової підготовки здобувачів є, а саме: забезпечення в інструментальному класі діалогічного характеру навчальної взаємодії з урахуванням індивідуальних особливостей кожного здобувача [1].

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Водночас забезпечення в інструментальному класі діалогічного характеру навчальної взаємодії викладача зі здобувачами сприятиме розвитку їхніх рефлексивно-оцінних умінь та здатності до самоаналізу й коригування власної інструментально-виконавської майстерності.

Отже, актуальність використання педагогічної умови для формування педагогічної майстерності викладання фахової дисципліни за спеціальністю 025 «музичне мистецтво» є діалогічного характеру навчальної взаємодії викладача зі здобувачами, де під час фахової підготовки слід поєднувати традиційні та інноваційні підходи в процесі послідовного практично орієнтованого розвитку інтерпретаційних умінь.

Література:

1. В. Фрицюк, Л. Ковальова-Гончарюк. Педагогічні умови формування інструментально-виконавської компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. Інноваційна педагогіка. Теорія і методика професійної освіти. Випуск 36. 2021. С.177-180.
2. Михаськова М.А. Умови формування професійного досвіду музично-педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва. Актуальні питання мистецької педагогіки. 2019. Вип. 9. С. 43–47

УДК373.2.015.311:159.923.2:316.77-053.4(045)

СІДУН Я.Є.

здобувач вищої освіти ОС Магістр
спеціальність 012 «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет

РУСИН Н.М.,

старший викладач
Мукачівський державний університет

ГЛУХАН Т.М.

здобувачка 2 курсу (скорочена програма підготовки)
спеціальності 012 «Дошкільна освіта» МДУ

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ СПІЛКУВАННЯ З ОДНОЛІТКАМИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

На даний час вчені, практики все більше і більше приділяють увагу дошкільному періоду життя дитини, періоду соціалізації, становлення особистості та всебічного розвитку; першій ланці освітнього процесу. Дошкільна освіта України теж відчуває зміни. Розвиток зв'язного мовлення дітей дошкільного віку є однією з головних проблем, які вирішує Національна доктрина розвитку освіти України у XXI ст., Закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту»; «Комплексні заходи щодо всебічного розвитку і функціонування української мови», Базовий компонент дошкільної освіти.[1,2] Всі вони спрямовані на формування культури мовлення та мовленнєвого спілкування, оновлення змісту та модернізацію дошкільної освіти. У сучасній психолого-педагогічній науці проблема розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку завжди була актуальною. Як класики так і сучасні науковці, педагоги та лінгводидакти: С.Русова, Є. Тихеєва, Л. Виготський, Е. Короткова,

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Л. Ворошніна, О.Лурія, М. Львов, І. Синиця, Г. Леушина, В. Сухомлинський, А. Зрожевська, Л. Федоренко, Н. Хорошковська, О. Ушакова, Л. Варзацька, Н.Орланова, С.Рубінштейн, М. Вашуленко, А. Богуш, Т. Піроженко, Н.Гавриш досліджують різні її аспекти.

Спілкування – складна форма соціальної взаємодії. Участь у спілкуванні потребує складних навичок:

- слухати і правильно розуміти думку, що виражається співрозмовником;
- формулювати у відповідь власну думку, правильно висловлювати її засобами мови;

- при потребі міняти тему мовної взаємодії відповідно думки співрозмовника:

- підтримувати певний емоційний тон;
- стежити за правильністю мовної форми.

Відомо, що спілкування здійснюється за допомогою різноманітних комунікативних засобів. Важливу роль при цьому грає вміння зовні висловлювати свої внутрішні емоції і правильно розуміти емоційний стан співрозмовника. Крім того, тільки у взаєминах з однолітками та дорослими можливе попередження різних відхилень у розвитку дитини. Це передбачає облік характерних форм поведінки дитини на різних ситуаціях, знання труднощів, що виникають у міжособистісному спілкуванні.

Діти 5-6 років вже можуть погоджувати свої дії з однолітками, учасниками спільних ігор, співвідносять свої дії з етичними нормами поведінки. Усьому цьому дитина навчається у сім'ї, у дитячій групі та у спілкуванні з дорослими – педагогами та вихователями, батьками. Чим раніше ми звернемо увагу на цей бік життя дитини, тим менше проблем у неї буде в майбутньому житті. Значення взаємин із оточуючими величезне, та їх порушення - тонкий показник відхилень психічного розвитку.

Розвиток спілкування у старших дошкільнят з однолітками у вигляді гри належить до важливого напрямку педагогічної роботи.

Стиль спілкування також відрізняється залежно від особистості кожної дитини. Сором'язливий говорить менше, рідше, тремтячим голосом, відводячи погляд від того, з ким розмовля, а «сміливий» навпаки каже все без будь-яких стримань, дивлячись співрозмовнику в очі. Здатність спілкуватися з дорослими та однолітками впливає на розвиток дошкільника. На етапі рольової гри починається співпраця дитини з однолітками. Спілкування та емоційний контакт з дорослими та однолітками підвищує загальну активність дитини, і як результат - когнітивну активність. Проте психічній діяльності дошкільника на цьому етапі розвитку ще не сформована теоретична активність, а свідомість присутня у формі дії [4].

У педагогіці дошкільного дитинства позначені загальні умови успішного перебігу педагогічного процесу у дошкільних закладах До них належать:

- санітарно-гігієнічні: провітрювання групових кімнат, вологе прибирання, наявність предметів особистої гігієни, ін.;

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

естетичні: художнє оформлення групових кімнат, залів, холів; наявність предметів мистецтва, ін.;

матеріальні: забезпечення іграшками, посібниками, меблями, достатність роздаткового матеріалу та ін.;

організаційні: створення предметно-ігрового середовища, виконання режиму дня.

Усі зазначені групи умов, безсумнівно, значимі у розвитку спілкування в дошкільнят, оскільки ставляться до загальних, універсальних. Однак, для ефективного розвитку спілкування з однолітками у старших дошкільнят через гру, цих загальних умов недостатньо.

Успішність його забезпечується створенням наступних психолого-педагогічних умов.

1.забезпечити взаєморозуміння, довірчі відносини "педагог-діти", "дитина-діти", "дитина-дитина";

2.враховувати взаємозв'язок між статусним становищем дитини та сформованістю в неї емпатійних форм поведінки;

3.збагатити уявлення дітей про емпатійні форми поведінки, культуру мовного спілкування;

4. сформувати комунікативний досвід, які включають: вміння входити у контакти з однолітками, впливати на однолітка метою емоційної підтримки, вміння чемно звертатися, емоційно залучати до спілкування, вміння слухати і розуміти співрозмовника, вести діалог.

5.створити емоційний характер спілкування педагога з дітьми, і навіть дітей один з одним;

Література:

1.Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) /М-во освіти і науки, молоді та спорту України. – К., 2021 року.

2.Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні. / [текст] : наук. - метод. посіб. – К.: Ред. журналу Дошкільне виховання . – 2012. - (2), С. 45

3. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови: підручник / Богуш А. М., Гавриш Н. В.; [за ред. А. М. Богуш]. – К.: Вища шк., 2007. – 542 с.

4. Піроженко Т.О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника / Тамара Піроженко. – Тернопіль : Мандрівець, 2010. – 152

УДК 930.23:016:050:37 «XX ст.»

СТАРОСТА К.О.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 «Початкова освіта»,
група ПО-1м (з),
Мукачівський державний університет

ПРО ЧИННИКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗМІСТУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В ШКОЛАХ ЗАКАРПАТТЯ У XX СТОЛІТТІ

Одним із ключових компонентів формули «Нової української школи» є зміст освіти, що «заснований на формуванні компетентностей, потрібних для

успішної самореалізації в суспільстві» [3, с. 7]. Під змістом освіти розуміємо «систему наукових знань, умінь та навичок, оволодіння якими забезпечує різнобічний розвиток розумових, фізичних і творчих здібностей, формування світогляду, морально-етичних поглядів і переживань, підготовки підростаючих поколінь до життя та праці» [4, с. 92]. Зміст освіти залежить від сукупності об'єктивних (історичні та соціально-економічні фактори – визначають потреби суспільства в освічених людях, розвиток науки і техніки – супроводжується розробкою нових теоретичних знань) і суб'єктивних чинників (державна політика в галузі освіти, методологічні позиції науки тощо).

Мета нашої публікації полягає у визначенні чинників, що впливали на трансформацію початкової освіти в школах Закарпаття в ХХ ст. Насамперед зауважимо, що питання сутності трансформаційних процесів в освіті розглядалися в наукових розвідках Л. Березівської, А. Василюк, А. Сбруєвої, О. Фізеші та ін. Так, А. Василюк, розглядаючи школу як один із сегментів освіти, зазначає, що вона «надзвичайно повільно, навіть із певним опором піддається або підлягає трансформаційним процесам, які значно активніше відбиваються в багатьох інших галузях життя» [2, с. 19]. У наукових розвідках О. Фізеші освітні процеси описуються з використанням терміну «системні освітні трансформації», який авторкою визначається як «підпорядковано-пристосувальні зміни освітнього простору Закарпатського регіону в залежності від привнесеної законотворчої, освітньої, мовної тощо політики державою-домінантом та відстоювання національних особливостей у полікультурному регіоні» [5, с. 18].

На основі вивчення історичних фактів про Закарпаття ХХ століття зазначимо, що цей період був складним і багатим, насамперед на державно-територіальні трансформації, адже закарпатські землі за цей час входили до складу різних держав, уряди яких провадили свою освітню політику. Зокрема, до 1919 р. закарпатські землі входили до складу Австро-Угорщини, а згодом, після завершення подій I Світової війни, вони ввійшли до складу Чехословацької республіки (1919-1938 рр.); відносно невеликий період автономії закарпатських земель та створення Карпатської України тривав з жовтня 1938 р. до березня 1939 р. Потім угорська влада повернула собі територіальну приналежність закарпатських земель, а після завершення військових подій II Світової війни з жовтня 1944 р. на території Закарпаття була встановлена тимчасова перехідна влада, а з 22 січня 1946 р. – у складі Української радянської соціалістичної республіки під назвою Закарпатська область. З 1991 р. Закарпатська область у складі незалежної держави Україна.

Зміни територіального перепідпорядкування закарпатських земель неминуче впливали на особливості адміністративного устрою, державного та регіонального управління, соціально-економічний, суспільно-політичний та культурно-освітній розвиток краю. В процесі дослідження системних освітніх трансформацій у розвитку початкової школи в Закарпатті О. Фізеші зазначила, що «кожний історичний період територіального входження Закарпаття до складу конкретної держави ми маємо зміни в реалізації державної мовної та

освітньої політики, що неминуче впливало на забезпечення прав населення краю здобувати початкову освіту рідною материнською мовою» [5, с. 19]. Кожний новий етап в історії Закарпаття призводив до трансформацій в освітній сфері: «у новому суспільному контексті система освіти та її функція не можуть залишатися незмінними та потребують відповідної трансформації. У сучасному суспільстві набувають нового змісту призначення освіти, її масштаби, форми та методи організації й управління освітньою галуззю» [1, с. 38].

Аналіз наукових розвідок дозволяє зробити висновок, що саме через зміст освіти кожне державне утворення, до складу якого входили закарпатські землі, транслювалася освітня та мовна політика держав-домінантів, їх суспільна ідеологія та потреби в освічених людях. Наведемо приклад: якщо для змісту освіти в початкових школах Закарпаття дорадянського періоду характерними були такі ознаки, як: висока духовність, гуманізація освіти, екологічна спрямованість та орієнтованість на формування практичних трудових навичок, то зміст освіти радянського періоду повністю заперечує сенс духовного, а надто – релігійного компоненту, людину перетворює на підкорювача природи, а трудове навчання – формування покірних громадян соціалістичного суспільства, а весь зміст освіти наскрізь просякнутий комуністичною ідеологією.

Отже, до чинників, що впливали на трансформацію початкової освіти в школах Закарпаття в ХХ ст., можемо віднести державно-територіальне підпорядкування закарпатських земель, урядова освітня та мовна політика, визначення державами-домінантами ідеологічних засад у формуванні цілей та змісту освіти, вплив релігії та церкви на освітні процеси тощо.

Література

1. Бойко А.І. Філософія модернізації освіти в системі ринкових трансформацій: світоглядно-філософський аналіз. К.: Знання України, 2009. 379 с.
2. Василюк А.В. Реформи шкільної освіти в Польщі: Історія та сучасність: Монографія. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2007. 340 с.
3. Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи. К., 2016. 40 с.
4. Фізеші О.Й. Педагогіка: Основи педагогіки. Дидактика. Теорія та методика виховання: навчальний посібник. К: Кондор-Видавництво, 2014. 390 с.
5. Fizeshi O. Historical-system model of the development of primary school in Transcarpathia at the turn of XIX-XXI centuries. *Science and Education*. 2017. Issue 12. P. 15-23. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2017-12-2>

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Перетворення, що відбуваються в українському суспільстві, становлення ринкових відносин, необхідність формування колективної свідомості з урахуванням ринкового досвіду, викликають потребу суспільства пов'язати освіту з економікою в умовах сучасної початкової школи [3]. Проблема дослідження обумовлена протиріччям між теоретичним усвідомленням соціальної важливості економічного виховання в сучасних умовах та недостатньою його практичною реалізацією у педагогічному процесі початкової школи; потребою суспільства на економічно вихованих громадян, які мають економічні знання, розуміють економічні відносини і недостатньою розробленістю методики економічного виховання учнів, починаючи з початкової школи.

Економічне виховання слід розпочинати ще у початковій школі, оскільки у молодшому шкільному віці закладається основа майбутнього формування особистості. Бережливість, організованість, дбайливість та інші якості людини слід виховувати з дитинства. Отже, процес економічного виховання школярів, починаючи з початкової школи, має бути цілеспрямованим та систематичним, що багато в чому залежить від психологічної та педагогічної готовності до цього [1].

Методика економічного виховання молодших школярів включає такі компоненти: мета, принципи, зміст, форми, методи, прийоми, методи оцінювання результатів. Весь процес економічного виховання передбачає поетапне досягнення мети: I етап – набуття основних елементів наукового знання, тобто спрямовану організацію діяльності учнів зі засвоєння конкретних економічних знань і умінь; II етап передбачає запровадження у навчальний процес курсу «Економіка»; III етап – здобуття досвіду самостійної дії, тобто орієнтація на організацію практичної творчої діяльності учнів та спрямування на вдосконалення системи набутих знань та умінь [4].

Ефективність економічного виховання молодших школярів залежить від умов: визначення змісту, форм і методів організації діяльності учнів, які мають економічну спрямованість та відповідають їхньому віку; максимальне використання вчителями можливостей навчально-виховного процесу початкової школи; насичення економічним змістом предметів, які забезпечують формування економічних компетентностей [1].

Аналіз досліджень [2; 4; 5] дає підстави виокремити три рівні економічної вихованості молодших школярів за певними критеріями:

1. Високий рівень: молодші школярі можуть пояснити елементарний сенс економічних понять, виявляють яскраво виражений та стійкий інтерес до праці

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

батьків, мають уявлення про професію батька та матері, використовують економічні слова та словосполучення; перебувають у позиції активних учасників подій, здатні відобразити отримані знання у навчанні, іграх; готові до спілкування з дорослими та однолітками, ставлять безліч питань та самостійно намагаються знайти відповіді на них; допомагають дорослим та одноліткам у праці, усвідомлено ставляться до виконання трудових дій, дбайливо ставляться до предметів праці, здатні правильно оцінити результати своєї праці та своїх однолітків; раціонально використовують матеріали; своєчасно виконують доручення; здатні контролювати свої дії; оцінювати результати діяльності; у процесі продуктивної діяльності винахідливі, активно підтримують та розвивають творчий пошук однолітків; прагнуть і вміють виявити ініціативу, енергійно виконують доручення, доводять розпочату справу до кінця.

2. Середній рівень: молодші школярі мають уявлення про економічні поняття, але не можуть пояснити їх; у них спостерігається нестійкий інтерес до потреб своєї сім'ї, праці батьків; наявні в них знання нечіткі, неконкретні, поверхневі, учні задають питання про навколишні явища лише після активізації педагогом пізнавального інтересу у вигляді ігрових ситуацій, вправ, творчих завдань; вони мають достатньо уявлень про навколишній світ, але не вміють використовувати наявні знання у грі; під керівництвом дорослого здатні організувати свою діяльність, своєчасно виконують доручення; сумлінно ставляться до матеріальних цінностей, але велику турботу виявляють до речей особистого користування; енергійні, ініціативні, вміють творчо підходити до роботи, але доручену роботу виконують сумлінно, своєчасно під керівництвом дорослого.

3. Низький рівень: молодші школярі неспроможні пояснити значення економічних понять, не виявляють інтересу до потреб своєї сім'ї, праці батьків, явищам сучасного соціуму, не використовують у мові економічні терміни; не виявляють інтересу до продуктивної діяльності, поведуться лише як сторонні спостерігачі; не доводять розпочату справу до кінця, не вміють домовлятися у процесі виконання спільних трудових дій, швидко втрачають інтерес до праці та залишають роботу незавершеною, повертаючись до гри; не схильні до дбайливого ставлення до особистої та суспільної власності; при виконанні роботи не виявляють будь-якої зацікавленості у її результатах; безвідповідальні, безініціативні, не виявляють завзятості у досягненні мети.

Отже, під економічним вихованням школярів розуміють організовану педагогічну діяльність, спрямовану на формування елементів економічної свідомості за допомогою передачі основ економічних знань, формування економічних умінь та навичок, пов'язаних з економічно доцільною діяльністю, формування економічно значущих якостей особистості, розвиток економічного мислення на рівні, доступному школяреві.

Література:

1. Дембицька Н.М., Зубіашвілі І.К. Становлення економічної культури молоді в умовах шкільної освіти : методичні рекомендації. К.: Педагогічна думка, 2015. 103 с.
2. Максимова О.Г. Економічні знання як шлях до формування життєвих компетентностей молодших школярів. URL: <https://naurok.com.ua/ekonomichni-znannya-yak-shlyah-do-formuvannya->

zhitt-vih-kompetentnostey-molodshih-shkolyariv-materiali-dlya-provedennya-tizhnya-finansovo-gramotnosti-u-shkoli-i-stupenya-15862.html

3. Товканець Г.В. Економічне виховання як чинник соціалізації молодших школярів. Підготовка педагогічних кадрів до роботи з різними категоріями дітей: виклики та можливості: матеріали міжвузівської (заочної) науково-практичної конференції (28 лютого 2018 року, м. Хмельницький). Хмельницький: ПП «В. Царук». С. 190 – 192.

4. Формування економічного мислення молодших школярів. Методичні знахідки вчителів початкових класів з поглибленим вивченням основ економіки / упоряд. О. В. Палига, М. В. Джус. Тернопіль: Мандрівець, 2009. 136 с.

5. Химинець А. Формування еколого-економічних цінностей та компетенцій в учнів початкової школи : європейський вимір. Педагогічні інновації у фаховій освіті. 2018. Вип. 1. С. 190 –201.

УДК 005.336.2:378:37.011.3-057.4-057.21(043.2)

ТОВКАНЕЦЬ Г.В.,

доктор педагогічних наук, професор

КИРЛИК В.В.

здобувач третього (докторського) рівня вищої освіти

спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»,

Мукачівський державний університет

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІНЖЕНЕРНОЇ ГАЛУЗІ

Сучасними дослідниками усвідомлюється та використовується потенціал проектування для зміни системи освіти, розвитку особистісних якостей здобувачів освіти, формування компетентностей як освітніх результатів. У контексті соціально-економічних інновацій актуальним є проектування, яке розглядається як процес створення нових продуктів, покликаних поліпшити якість певної системи діяльності, як культурну форму життя інновацій [1; 2]. Особливо наголосимо на важливості організації проектної діяльності для майбутніх фахівців інженерної галузі.

Проблема розвитку інженерної освіти та розвитку професійних компетенцій фахівців була предметом наукових досліджень таких провідних вчених, як В. Білик, М. Головань, Н.Кузьміна, В. Масич, М.Наконечна, П.Решетніков, В. Серіков, О. Тітова, В. Шадріков, В. Ягупов та ін.

Розвиток професійних компетентностей сучасних інженерів передбачає розширення сутності, можливостей та меж своєї спеціальності в аспекті усвідомлення інженерної діяльності в цілому, її тенденцій, цілей і завдань. Готовність до інженерної діяльності розглядається на основі системного підходу до вирішення науково-технічних проблем з використанням всього комплексу гуманітарних, соціальних, природничих та технічних наук. Для спеціальності інженера з метою вивчення його проектної діяльності важливо розглянути особливості підготовки його у ЗВО, технології формування його компетентностей у відповідність до Стандарту вищої освіти [5] та професійного стандарту, який визначає вимоги до цілісної сукупності сформованих компетенцій – загальнокультурних та професійних.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Так, наприклад, у широкому інтелектуально-розвивальному плані майбутній інженер повинен освоювати основи та технології проектної діяльності у своїй майбутній спеціальності, особливості її організації в інформаційному середовищі:

у сфері розвитку загальнокультурних компетенцій [4; 6]:

– опанувати розуміння сутності та ролі інформації у розвитку інформаційного суспільства, освоїти основні методи, способи та засоби отримання, зберігання, переробки та використання інформації в проектній діяльності;

– освоювати нові знання з використанням сучасних освітніх та інформаційних технологій та ін;

– володіти культурою мислення, здібностями до узагальнення, аналізу інформації, знаходити організаційно-управлінські рішення у нестандартних ситуаціях;

у галузі розвитку професійних компетентностей [4; 7]:

– у виробничо-технологічній діяльності – готовий до розробки та впровадження технологічних процесів, використання проектної та технічної документації, для вироблення вимог щодо забезпечення безпеки виробництва;

– у розрахунково-проектній діяльності – готувати вихідні дані для складання планів, програм, проектів, використовувати сучасні інформаційні технології як інструмент оптимізації процесів управління у виробничому комплексі, розробляти проекти та впроваджувати сучасні логістичні системи та технології; проектувати інтермодальні та мультимодальні системи та ін;

– експериментально-дослідницькій діяльності – виконувати роботи у галузі науково-технічної діяльності з основ проектування, інформаційного обслуговування, організації виробництва, праці та управління виробництвом, вивчати та аналізувати інформацію, технічні дані, показники та результати роботи транспортних систем; використовувати можливості сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій у професійній діяльності та ін [3]. Вибір теми проектування пов'язаний з розробкою та реалізацією методу проектів, історія створення якого дозволяє зробити висновок про те, що звернення до проектування та використання цього методу у процесі навчання практично завжди обумовлено кардинальними змінами у соціально-економічному житті суспільства [4; 5].

Розвиток компетентностей майбутніх інженерів спрямовано на формування мотивації (престижність та затребуваність професії на ринку праці, усвідомлення значущості та відповідальності) на основі змісту фахових і загальнопрофесійних дисциплін та застосування ефективних методів, методик та інновацій в освітньому процесі.

Література:

1. Білик В. В. Сутність і структура професійної компетентності майбутніх інженерів-педагогів. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2010. С. 219–225.

2. Головань М. С. Інформатична компетентність як об'єкт педагогічного дослідження. Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. праць / Українська інженерно-педагогічна академія. Харків, 2007. № 16. С. 314-324. URL: <http://uabs.edu.ua/images/stories/docs/>

3. Масич В. В. Формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів у процесі професійної підготовки: монографія. Харків: Вид-во «Діса плюс», 2017. 330 с.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

4. Наконечна М. В. Формування проєктної компетентності майбутніх бакалаврів з будівництва та цивільної інженерії в процесі вивчення фахових дисциплін. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2022. 310 с. URL: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/6e04ba53-6dde-4ba0-ae69-de9e2c9bf00f/>

5. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти; галузь знань 19 – архітектура та будівництво; спеціальність 191 – архітектура та містобудування. Наказ Міністерства освіти і науки України 16.06.2020 р. № 808. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>

6. Тітова О.А. Реалізація діяльнісного підходу для розвитку творчого потенціалу студентів інженерних спеціальностей. Проблеми інженерно-педагогічної освіти, 2018. № 59. С. 4–10.

7. Ягупов В. В. Компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців у системі професійно-технічної освіти. Креативна педагогіка. 2011. Вип. 4. С. 28- 35.

УДК 004.031.42-049.7:373.3.091.2(430)(043.2)

ТОВКАНЕЦЬ Г.В.,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та методики початкової освіти
Мукачівський державний університет
ПУПЕНА М.І.
здобувач першого (бакалаврського) рівня освіти
спеціальності 013 «Початкова освіта» (скорочена програма)

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ НІМЕЧЧИНИ

В умовах застосування сучасних форм та методів роботи з метою підвищення рівня освіти підвищився інтерес до інтерактивних технологій, використання яких сприяє підвищенню ефективності засвоєння навчального матеріалу школярами. Інтерактивне навчання – спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, що має за мету створення комфортних умов навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність і інтелектуальну спроможність. Саме тому інноваційний підхід актуальний зараз у всіх країнах світу.

В початковій школі Німеччини діти отримують фактично базові знання про навколишній світ за п'ятьма основними напрямками: соціально-культурний, природознавчий, історичний, технічний, географічний. На відміну від традиційного викладання, яке зосереджується насамперед на тому, скільки знань можуть передати педагоги своїм учням, інтерактивне навчання спрямоване на збагачення освітнього процесу новим матеріалом. Інноваційні підходи до навчання заохочують учнів досліджувати та відкривати нові поняття та інструменти для розширення кругозору. Креативні методи навчання дозволяють учням навчатися у власному темпі, спонукають шукати нові способи вирішення проблем.

Початкова школа в Німеччині пропонує ряд інтерактивних методів навчання, які допоможуть в сучасних реаліях створити сприятливу для засвоєння учнями знань атмосферу в класі та впливати на формування якостей особистості.

Розглянемо їх детальніше:

1. Використання технологій віртуальної реальності, зокрема віртуальна подорож, в процесі якої клас може подорожувати в іншу країну за лічені секунди. Подібно до 3D-кінотеатру чи гри у віртуальну реальність, учні можуть занурюватися в різні соціальні ситуації та взаємодіяти з «реальними» об'єктами. Використання штучного інтелекту допоможе вчителям зменшити навантаження, управляти класом, організувати адаптивне навчання, спілкування батьків і вчителів, а також різні аудіо/візуальні засоби.

2. Застосування технологій «3D-друк», що робить заняття цікавішими та дає учням практичний досвід. Учні мають змогу, наприклад, тримати в руках моделі органів, які спроектовані за допомогою таких технологій, щоб вивчати особливості будови людського організму, або бачити моделі відомих будівель і досліджувати їхні структури.

3. Процес дизайнерського мислення. Ця стратегія заснована на розв'язанні проблем, співпраці та активізації творчості учнів. Є 5 етапів, які можна використовувати хаотично, відповідно до мети та завдань уроку. Перше це **емпатія** – забезпечує емоційний розвиток та з'ясовує потреби у вирішеннях. Наступне це – **визначити** – проблеми та можливості їх вирішення. Далі **ідеї** – створювати нові творчі ідеї. Четверте – **прототип**, створення плану або зразку рішень для подальшого вивчення ідей. **Тест** – тестування та оцінювання рішення, отримання відгуків..

4. Проектне навчання. Учні вивчають новий матеріал, вдосконалюючи навички дослідження, самостійної роботи, роботи в групах, розвивають критичне мислення. Навчання таким чином стимулює кращому розумінню, розвитку творчих здібностей і прояву бажання вчитися протягом життя.

5. Навчання на основі досвіду. Учні повинні самостійно чи з групою досліджувати тему, щоб знайти відповідь. В цьому випадку вчитель є модератором, а учні – дослідниками.

6. Використання методу «Пазли». Головоломка – поширена гра, яку кожен із нас грав хоч раз у житті. Це об'єднує учнів у групи; ознайомлення учнів з інформацією і висунення власних ідей; кожна група ділиться ідеями, щоб сформувати загальну картину, яка включає всі знання, які вони повинні знати про тему.

Отже, використання інтерактивних методів навчання сприяє інтенсифікації та оптимізації навчального процесу. На інтерактивних уроках у початковій школі Німеччини учнів мають змогу аналізувати навчальну інформацію та творчо підходити до засвоєння навчального матеріалу; обґрунтовувати та висловлювати власну думку. Застосування таких методів забезпечує поглиблення мотивації, поліпшення вміння спілкуватися. Загалом інтерактивне навчання дає змогу наблизити викладання до нового, особистісно-орієнтованого рівня.

Література:

1. Ватуляк О.З. Використання інтерактивних технологій на уроках у початковій школі. Бібрський ОЗЗСО I – III ст. ім. Уляни Кравченко 2020. 58 с. URL:http://bibrka-school.org.ua/ckfinder/userfiles_new/files/vatulak_2021.pdf

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

2. Глінко В.М., Товканець Г.В. Інтерактивні технології як засіб формування загальнокультурних компетенцій учнів початкової школи. Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів : збірник тез доповідей за матеріалами VI Всеукраїнської науково-практичної конференції, 13-14 травня 2021 р., Мукачево / Ред.кол. : Т.Д.Щербан (гол.ред.) та ін. Мукачево : Вид-во МДУ, 2021. С. 51-52.

3. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання/ К. : А. С.К., 2005.192 с.

4. Add Polls & Quizzes to Your Live Presentations. AhaSlides.com.

5. Kuzovlev Alexander. Institut für Qualitätsentwicklung Walter-HallsteinWalter-Hallstein-Straße 5-7. Werbedruck GmbH Horst Schreckhase, erste Auflage, 2011.

УДК 373.3.015.31-043.86-026.15(043.2)

ТОВКАНЕЦЬ Г.В.,

доктор педагогічних наук, професор,

ОНАЦЬ М.В.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня

спеціальності 013 «Початкова освіта»,

Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Творчі здібності можна розглянути через своєрідність інтересів, певних захоплень особистості, зацікавленістю та активністю участі у творчій діяльності або через пізнавальну мотивацію. Так само творчі здібності виявляються через здатність до саморегуляції та самоконтролю, самостійність якості уваги, здатність до вольової напруги, допитливість та вимогливість до результатів своєї творчості.

Як засвідчують О. Костюченко, Л. Дихнич, А. Крітовай [7], поняття креативності цікаво інтерпретував П. Торренс, підкреслюючи, що це здатність до загостреного сприйняття недоліків, прогалин у знаннях, дисгармонії. П.Торренс виділяв такі компоненти творчої діяльності: сприйняття проблеми; пошук рішення; виникнення та формулювання гіпотез; перевірку гіпотез; модифікацію гіпотез; знаходження результатів. В концепції креативності Дж. Гілфорда виділено шість параметрів креативності: можливість виокремлення проблеми (здатність до виявлення та постановки проблеми); пропозиції ідеї (здатність до генерування великої кількості ідей); гнучкість (здатність продукувати різноманітні ідеї); оригінальність (здатність відповідати на подразники, застосовуючи нестандартні схеми); вдосконалення (здатність удосконалити об'єкт, додаючи деталі); аналіз (здатність вирішувати проблеми, тобто здатність до аналізу та синтезу). Дж. Гілфорд визначив творче мислення як мислення різностороннє, спрямоване на пошук безлічі рішень однієї і тієї ж проблеми (дивергентне мислення). Т. Бьюзен говорив про радіантне мислення, а британський психолог Едвард де Боно писав про творче мислення як латеральне або нешаблонне.

На основі аналізу наукових джерел [1; 4; 6; 7] нами виокремлено найбільш істотні характеристики творчого мислення. Істотними характеристиками творчого мислення є:

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

- асоціативність, тобто здатність створювати зв'язки-асоціації між різними блоками інформації та сферами знань, включати в розумовий процес несподівано виникаючі образи та ідеї;
- швидкість, тобто висока швидкість мислення та психічних реакцій загалом;
- дивергентність – уміння бачити різні варіанти розв'язування задач;
- оригінальність, тобто не просто здатність знаходити нові рішення і створювати нові образи, а й потреба в цьому, а також спонтанність нестандартного мислення переважання та розвиненість образного мислення;
- гнучкість – здатність перемикатися з однієї проблеми на іншу, шукати відповіді в різних галузях знання, тим самим роблячи розумовий процес ефективнішим;
- переважання образності та розвиненість образного мислення; у творчості домінують не логічні поняття, а образи, саме в такій формі виникають нові ідеї.

Розглянувши відмінність термінів, можна стверджувати, що суть творчого типу мислення у нелінійності, неупорядкованості, подекуди нелогічності, що включає творче перетворення інформації, відмову від стандартів мислення. Творче мислення відрізняється також певними специфічними особливостями, що дозволяє молодшим школярам приймати нестандартні рішення, за яких виникають оригінальні ідеї [1; 2; 3; 5].

Молодшим школярам необхідно створювати особливі педагогічні умови, із застосуванням інноваційних методик, для розвитку творчих здібностей: психологічний клімат; креативне середовище; натхнення прикладом; ставлення до творчості як до цінності; коректна педагогічна допомога здобувачів початкової освіти; створення ситуації успіху. Звертаємо увагу на компоненти творчого розвитку здобувача освіти, де проявляється гнучкість розуму, стійкість інтелектуального розвитку, глибина, самостійність мислення школяра. І що важливо, творчий розвиток молодших школярів необхідно діагностувати на різних етапах діяльності для подальшого коригування педагогічної діяльності, що спрямована на формування креативної особистості.

Література:

1. Воробйова Т.В. Формування креативних здібностей молодших школярів у процесі розв'язання навчальних завдань: автореф.... канд. пед. наук: 13.00.09. Тернопіль, 2014. 19 с.
2. Гангур Г.В.,Товканець Г.В. Розвиток творчих здібностей учнів початкової школи як процес удосконалення якостей особистості. Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів : збірник тез доповідей за матеріалами II Міжнародної науково-практичної конференції (12-13 травня 2022 р., м. Мукачєво). Мукачєво : Вид-во МДУ, 2022. С. 48 – 49.
3. Інноваційні освітні технології: навчально-методичний посібник / упорядник Л.М. Прокопів. Івано–Франківськ, 2020. 172 с. URL: <http://lib.Pnu.eduua:8080/bitstream>.
4. Павленко В.В. Розвиток креативності молодших школярів як педагогічна проблема. Проблеми освіти: Наук-метод. зб. Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2015. Вип. 85. С. 152 –158.
5. Тест творчого мислення П. Торренса. URL: <https://www.pinterest.com/pin/506866133039551284/>.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

6. Технології розвитку креативних здібностей майбутніх учителів: монографія. Г. Ф. Пономарьова, Л. О. Петриченко, І. В. Полякова, А. А. Харківська; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Харків : Видавець О. А. Мірошніченко, 2019. 272 с.

7. Kostiuhenko O., Dykhnych, L., & Cristóvão, A. Cognitive Stylistic Component of Socio-Cultural Activity Manager Training. *Socio-Cultural Management Journal*, 2021.4 (1), 57–82. URL: <https://doi.org/10.31866/2709-846x.1.2021.235689>.

УДК 37.091.31-027.22:159.98-021.414(043.2)

ФЕДОР І.І.
здобувачка спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»,
ОС «Магістр»,
Мукачівський державний університет,
викладач, Мукачівська школа мистецтв ім. С. Мартона

ЗНАЧЕННЯ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

В теорії та практиці педагогічної освіти сьогодення відбуваються докорінні зміни у формуванні, становленні та утвердженні ідеалів гуманістичної педагогіки. Це зумовлюється тим, що в процесі організації навчання та виховання особистості в дискурсі дидактичного оснащення освітніх ресурсів сформувалася новітня модель фахової освіти. В умовах впровадження особистісного підходу та практичного досвіду дедалі більш повноцінно відбувається перехід від авторитарної моделі до застосування інтерактивних та інтегрованих технологій у процесі навчання та викладання різного спектру дисциплін. Це пов'язано з тим, що більшість викладачів у теорії та практиці педагогічної освіти потребують розв'язання значущих проблем, які виникають у процесі спільної точкової взаємодії здобувачів та викладача.

Невід'ємну та особливу роль при цьому відіграє застосування тренінгових технологій в системі освіти, теорії та практиці гуманістичної педагогіки сучасності.

«*Тренінг*» в широкому значенні розглядається як активний метод отримання нової інформації, теоретичних знань людиною з практичною перевіркою запропонованих умінь та навичок у безпечному середовищі [3].

У педагогічній літературі поняття «*тренінг*» - це форма інтерактивного навчання, метою якого є розвиток компетентнісних особистісних і професійних якостей поведінки та спілкування [2].

На сьогодні існує безліч класифікацій тренінгових технологій у теорії і практиці педагогічної освіти. За критеріями впливу на особистість визначаються наступні види тренінгу: психологічний, педагогічний, соціально-психологічний, бізнес-тренінги, методичний.

Тренінг як форма педагогічного вираження, педагогічна технологія визначається різноманітними підходами до охоплення методів та прийомів. Тренінг покликаний сприяти ефективному провадженню освітньої діяльності здобувачів, створюючи комфортні сприятливі умови для взаємодії та співпраці

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

викладачів та здобувачів у процесі освітнього осягнення дійсності, виявити майстерність педагогів у новостворених умовах. У процесі охоплення тренінгової діяльності в навчальному процесі застосовуються наступні методи активного навчання, які допомагають ефективніше сприймати навчальну інформацію: кейси, ігрові методи, групові дискусії, мозковий штурм, відеоаналіз тощо.

Кейс – означає наявність проблемної ситуації, що потребує знаходження варіантів у процесі застосування можливих рішень. Вирішення кейсу можливе як індивідуально, а також і у супроводі складу творчої групи. Головне завдання при цьому – знайти оптимальні шляхи розв’язання та вирішення педагогічних основних проблем, які виникають, сформулювати програмність та системність дій. На підставі даної моделі тренінгових технологій здобувач вчиться та здатний приймати професійні рішення в різноманітних ситуаціях.

Ділова гра – наявність зімітованої моделі різноманітних засад професійної діяльності у процесі соціально-педагогічної взаємодії, де важливе місце відводиться виконанню ролей з метою опрацювання та вирішення певного кола поставлених завдань та ситуацій.

Групова дискусія імплементує спільне обговорення, аналіз проблемних ситуацій у процесі спільної взаємодії, вирішуючи різні питання та завдання.

Мозковий штурм регламентує вирішення складних проблемних завдань шляхом творчого пошуку ідей за допомогою креативних та неформальних підходів.

Відеоаналіз – інструмент впливу на підсвідомість особистості, демонстрація відеороликів, завчасно заготовлених тренером, де учасники тренінгу можуть демонструвати різноманітні поведінкові стани.

Таким чином, застосування основних видів тренінгових технологій у теорії і практиці педагогічної освіти покликані допомогти викладачу розвивати в здобувачів професійно-необхідні якості та творчі здібності, закладаючи формування навиків – креативності та гнучкої адаптації до сприймання нової інформації особистості, здатної до професійного вдосконалення та зростання у новостворених освітньо-педагогічних умовах.

Література:

1. Антонова О. Словник базових понять з курсу «Педагогіка». Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2014.

2. Стинська В., Карпенко О. Тренінгові технології у практиці підготовки майбутніх викладачів закладу вищої освіти. *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*. 2021. №12 (44). С. 172 – 177.

3. Що таке тренінг та яким він може бути? *Дистанційний курс «Секрети успішного тренінгу»*. 2023.

URL:<https://teach-hub.com/scho-take-treninh-ta-yakym-vin-mozhe-buty/> (дата звернення 29.04.2023).

ФЕНЦІК О. М.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти
та освітнього менеджменту,
Мукачівський державний університет

**ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ З УЧАСНИКАМИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ:
ЗМІСТ І ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ**

Розбудова системи якості освіти, відповідно до Концепції Нової української школи, актуалізує проблему створення психологічно комфортного освітнього середовища на засадах педагогічного партнерства, основними принципами якого є: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) [4].

З огляду на актуальність означеної проблеми наукові ідеї щодо співробітництва, взаємин, конструктивного діалогу суб'єктів освітньої діяльності, партнерських взаємовідносин сьогодні висувують та обговорюють вітчизняні науковці, серед яких І. Андрощук, С. Вітвицька, Г. Коберник, Н. Лісова, Л. Ніколенко, О. Рудницька, Ф. Федірчик та ін. Водночас, за нашим спостереженням, проблема професійної переорієнтації вчителя від авторитарної педагогіки до педагогіки партнерства ще існує, а відтак питання партнерської взаємодії вчителя з учасниками освітнього процесу на сьогодні потребує вивчення.

Для розкриття сутності партнерської взаємодії, з'ясуємо зміст ключових понять «партнерство» та «взаємодія». Так, у тлумачному словнику сучасної української мови поняття «партнерство» розкрито як «положення партнера, того, хто бере участь з ким-небудь у спільній справі, занятті; як «узгоджені, злагоджені дії учасників спільної справи» та «взаємні відносини..., основані на взаємовигідності та рівноправності. [1, с. 890]. Поняття «взаємодія» витлумачено як зв'язок між предметами в дії, погоджена дія між ким-небудь [1, с. 85].

Отже, на нашу думку, сутність партнерства в освіті, партнерської взаємодії полягає у встановленні рівноправних взаємовідносин, основою яких є узгоджені й злагоджені дії у процесі спільної діяльності між учасниками освітнього процесу. В основі педагогічного партнерства закладено суб'єкт-суб'єктні рівноправні стосунки, конструктивний діалог, співпраця між педагогом, здобувачами освіти та батьками, яких об'єднує довіра, спільна діяльність і мета, відповідальність за очікуваний результат.

Погоджуємось з думкою Т. Смагіної та О. Шуневич, які «педагогіку партнерства розглядають як системну ціннісну взаємодію суб'єктів освітнього процесу (учнів, учителів, батьків (рідних), громадськості), яка ґрунтується на

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

ефективній комунікації, горизонтальній моделі співпраці, взаємоповазі, взаєморозумінні, добровільності, відповідальності за результат та передбачає активне включення всіх учасників, об'єднаних спільними цілями».

Уважаємо, що за умови панування в освітньому закладі педагогічного партнерства, демократичності, рівності й поваги у взаєминах між учасниками освітнього процесу, довіри один до одного та відповідальності кожного з учасників, якість освіти значно зростає.

Успішність педагогічного партнерства залежить від багатьох чинників, серед яких: професійна підготовка педагогів до розуміння сутності партнерства, способів організації співпраці та готовності до партнерської взаємодії; оволодіння технологією залучення до співучасті у спільній діяльності, співпраці; здатність керівника закладу освіти й вчителя створити психологічно комфортне освітнє середовище, основою якого є спільна діяльність вибудована на довірі, рівності, взаємній відповідальності усіх учасників освітнього процесу; уміння цілеспрямовано і систематично залучати батьків до співпраці в управлінні закладом освіти та організації освітнього процесу; взаємна довіра у взаємовідносинах та відповідальність кожного за результат освіти; опора на позитивні якості учасників, створення ситуації успіху в спільній діяльності; неприпустимість домінування, односторонньої комунікації; підвищення рівня педагогічної культури батьків засобами упровадження нетрадиційних форм і метод взаємодії з батьками тощо.

Поза сумнівом партнерська взаємодія учасників освітнього процесу реалізується за допомогою різних засобів комунікації, а відтак педагог як партнер, наставник повинен володіти мистецтвом впливати, будити думку, спонукати, здійснювати взаємообмін інформацією, досягаючи взаєморозуміння зі всіма учасниками освітнього процесу.

Підсумовуючи, необхідно вказати: партнерська взаємодія в освіті передбачає спільний процес пізнання, повагу, довіру, доброзичливе ставлення і взаємну вимогливість та взаємну відповідальність. Ефективність партнерської взаємодії педагога з іншими учасниками освітнього процесу залежить від багатьох чинників, серед яких важливим є вміння педагога створити сприятливий психологічний клімат у процесі конструктивного діалогу з учасниками освітнього процесу, обираючи стратегії й тактики педагогічної комунікації, спрямованої на узгоджену спільну діяльність задля досягнення цілей.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ Перун, 2004, 1440с.
2. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа». URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/
3. Смагіна Т. М., Шуневич О. М. Параметри та індикатори реалізації принципів педагогіки партнерства в освітньому процесі. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2020. Випуск 1 (46). С. 201–206.

**УПРАВЛІННЯ ОСВІТНЬОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЯК
НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА**

Законом України «Про освіту» (2017) визначено поняття «освітня діяльність» як «діяльність суб'єкта освітньої діяльності, спрямована на організацію, забезпечення та реалізацію освітнього процесу у формальній та/або неформальній освіті» [1]. Стаття 24 «Управління закладом освіти» вказує, що система управління закладами освіти визначаються законом та установчими документами, що розмежовують «компетенції засновника (засновників), інших органів управління закладу освіти та його структурних підрозділів відповідно до законодавства» [1]. Власне управління закладом освіти здійснюють: «засновник (засновники), керівник закладу освіти, колегіальний орган управління закладу освіти, колегіальний орган громадського самоврядування та інші органи, передбачені спеціальними законами та/або установчими документами закладу освіти» [1]. Зважаючи на оновлення управлінських функцій, актуалізацію європейського досвіду управління закладами освіти, узагальнення та систематизацію вітчизняного передового педагогічного досвіду, постає необхідність введення до освітньо-професійних програм другого (магістерського) рівня за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, кваліфікація керівник (менеджер) у системі освіти навчальної дисципліни «Управління освітньою діяльністю в закладах освіти», мета якої полягає в ознайомленні здобувачів з організацією, змістом, принципами, технологіями та методами управління освітнім процесом в сучасній школі та має міждисциплінарний характер і базується на теоретичних напрацюваннях і практичному досвіді інших сфер педагогічної діяльності – соціально-педагогічні основи управління освітою, дидактика, теорія та методика виховання, управління методичною роботою в закладі освіти, психологія управління, професійно-педагогічна комунікація, теорія та менеджмент освітніх організацій та ін. [3, с. 3]

Предметні результати вивчення навчальної дисципліни передбачають засвоєння системи *знань* (про основні принципи управління сучасною освітою, сутність процесів навчання та виховання як об'єктів управління, сутність понять «цілепокладання», «планування» та їх роль в управлінні освітньою діяльністю, особливості реалізації змісту освіти та виховання в закладах освіти, організацію методичної роботи тощо) та *вмінь* (використовувати технології управління освітніми процесами, розробки цілей освітньої діяльності на рівні закладу освіти, застосовувати основні організаційні форми дидактико-управлінської діяльності, здійснювати планування й організацію методичної та

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

науково-пошукової роботи, самоосвітньої діяльності учасників освітнього процесу тощо).

«Управління освітньою діяльністю в закладах освіти» як навчальна дисципліна сприятиме формуванню в майбутніх керівників (менеджерів) в системі освіти загальних (здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел, здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях, здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями, здатність до адаптації та дії в новій ситуації, здатність виявляти, ставити та розв'язувати проблеми, здатність до міжособистісної взаємодії, до вибору стратегії спілкування, здатність працювати в команді, здатність до використання інноваційних і комунікаційних технологій, провадження інноваційної діяльності, здатність до управління комплексними діями або проєктами, відповідальність за прийняття рішень у непередбачуваних умовах тощо) і спеціальних (здатність враховувати різноманітність, індивідуальні особливості студентів у плануванні та реалізації освітнього процесу в закладі освіти, здатність розробляти і реалізовувати нові освітні інструменти, проєкти та інтегрувати їх в освітнє середовище закладу освіти, здатність управляти стратегічним розвитком команди в педагогічній, науково-педагогічній, науковій діяльності, здатність організовувати освітній процес у закладах освіти з використанням сучасних, науково обґрунтованих, традиційних та інноваційних засобів, методів, прийомів, технологій, здатність до взаємодії з батьківською спільнотою, пропагування педагогічних знань серед широких верств населення, здатність до співпраці з різними категоріями фахівців) компетентностей, що визначені освітньо-професійною програмою [2].

Перелік тем, які внесено до поточної робочої програми з дисципліни («Теоретичні засади управління загальною середньою освітою в Україні», «Теоретичні засади управління процесами навчання та виховання», «Управлінська діяльність керівника освітнього закладу», «Цілепокладання в управлінні процесами навчання та виховання», «Зміст освіти та виховання в навчальному закладі», «Планування навчального процесу. Методика складання розкладу занять») у близькій перспективі планується доповнити та розширити наступними темами: «Педагогічні та науково-педагогічні працівники як суб'єкти управління освітньою діяльністю в закладах освіти», «Органи управління закладами освіти та їх вплив на ефективність діяльності закладу освіти» та ін.

Література

1. Закон України «Про освіту» (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19?find=1&text=%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%8F+%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C+-%#Text> . Дата звернення: 01.05.2023 р.
2. Освітньо-професійна програма «Освітні, педагогічні науки» (із змінами) другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка. Мукачево: МДУ, 2022. 21 с. URL: https://msu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/06/%D0%9E%D0%9F%D0%9F_%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%96-%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0

[%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D1%96-%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B8-%D0%BC%D0%B0%D0%B3.pdf](#). Дата звернення: 01.05.2023 р.

3. Робоча програма «Управління навчальною та виховною діяльністю в закладах освіти» для студентів спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки. Мукачєво: МДУ, 2018. 18 с.

УДК 373.3.015.31–053.5:17.022.1:316.647.5

ХОМА В.С.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет

ФЕНЦИК О.М.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти
та освітнього менеджменту,
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Взаєморозуміння між людьми, взаємопроникнення різних культур, повага до традицій інших народів, усвідомлене припущення іншої точки зору, відмінної від власної – ось те, чому необхідно навчитися сьогодні людству.

Дитина, виходячи із сімейного середовища, потрапляє в певні соціальні інститути (заклад дошкільної освіти, школа, заклад вищої освіти), зустрічається із іншими нормами, цінностями, культурами й до цього вона має бути готова. Вона повинна адекватно, доброзичливо сприймати інших людей, реагувати на ту чи іншу ситуацію, на інші правила, на незвичні для неї події. Саме тому, як вважає В. Тернопільська, ще із молодшого шкільного віку необхідно виховувати у дітей толерантність, терпимість у ставленні до однолітків, старших, молодших [4, с.67].

У наукових колах існує різні точки зору на сутність поняття «толерантність». У більшості випадків воно розглядається як якість, що поєднує різні аспекти терпимості в єдине ціле. У зв'язку з цим можна говорити про різні види толерантності: міжособистісну, соціальну, національну та ін. Педагогічна сутність поняття «толерантність» полягає у визнанні толерантності як складної якості особистості, що виражає систему її терпимих відносин до навколишнього світу (іншого етносу, нації, релігії, позиції, думки та поведінки іншої людини та ін.).

Сензитивність молодшого шкільного віку щодо виховання толерантності зумовлена, на думку М. Горват, тим, що з приходом дитини до школи починає складатися взаємодія між учнями, які є представниками різних мікросоціумів із певним життєвим досвідом, що впливає на загальний розвиток особистості змінюється співвідношення нервових процесів збудження і гальмування, що виступає основою для формування самоконтролю, свідомої регуляції поведінки). Саме в цьому віці, як вважає авторка, продуктивно відбувається оволодіння регіональною культурою у зв'язку з активним формуванням

характеру, установок, стереотипів поведінки і мислення, світогляду особистості). Оскільки проблема виховання толерантності складна й різноманітна, то М. Горват розглядає її у контексті ціннісного ставлення до людей, незалежно від раси, національності, соціального стану, політичної орієнтації, культурної приналежності [2].

Толерантна свідомість молодших школярів формується в освітньому процесі завдяки орієнтації їх на культурний вибір, надання можливості сповідати свою релігію, національну, народну культуру, визнання права на рівнозначне існування і розвиток всіх соціальних верств населення в сучасному світі. Толерантність як особистісне утворення допомагає молодшому школяру формувати реальне уявлення про себе та оточуючих. Найбільш ефективними задля виховання толерантності М. Горват вважає такі педагогічні умови: підготовка вчителів та батьків до виховання толерантності молодших школярів в умовах інтерактивного педагогічного спілкування; впровадження в освітній процес початкової школи поетапної програми виховання толерантності засобами інтерактивного педагогічного спілкування на уроках та в позакласній роботі; цілеспрямоване та активне використання змісту освітніх галузей та форм організації освітнього процесу для формування в молодших школярів еталонів толерантного ставлення до оточуючих. [1, с.58].

На основі проведеного теоретичного аналізу філософської та психолого-педагогічної літератури Г. Коберник робить висновок про те, що проблема толерантності є невід'ємною від проблеми спілкування, оскільки реальні контакти між людьми, в процесі яких вони безпосередньо сприймають одна одну, створюють середовище для об'єктивного виявлення особливостей їхньої поведінки, рис характеру та емоційно-вольової сфери. На думку науковця, такі умови створюються в процесі впровадження інтерактивних технологій навчання («робота в парах», «робота в малих групах», «один – удвох – всі разом», «два – чотири – всі разом», «ажурна пилка», «акваріум», «мікрофон», «карусель», «навчаючи учусь» та ін.). Вагомими для нас є виокремлені Г. Коберник умови підвищення ефективності формування толерантних відносин молодших школярів, а саме: демократизація всього шкільного життя, забезпечення самостійності, терпимості, стриманості, поваги до інакомислячих людей, формування критичного мислення, ініціативності, свободи вибору й відповідальності на основі оновлення форм самоврядування учнів; опора на особистісний підхід у вихованні; формування потреб у емоційному контакті, розумінні іншої людини, повазі її гідності, у самоповазі [3].

Уважаємо, що толерантність дітей значною мірою формується толерантною поведінкою дорослих. Саме тому виховання толерантності має здійснюватися у єдності із сім'єю. Відповідно, вчителеві необхідно планувати та проводити роботу з батьками з питань морального виховання та формування культури поведінки молодших школярів. Ця робота повинна включати такі форми, як консультації, бесіди, батьківські збори, відкриті заняття, конкурси, вечори запитань та відповідей та ін.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Література:

1. Горват, М. В. Педагогічні умови виховання толерантності у молодших школярів. Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Педагогіка. Соціальна робота / гол. ред. І.В. Козубовська. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2014. Вип. 34. С. 57–60.
2. Горват М. Проблема виховання толерантності у молодших школярів в умовах інтерактивного спілкування. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи, 2012. №43(1). С.148-153.
3. Коберник Г. Формування толерантності молодших школярів у процесі інтерактивних технологій навчання. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету, 2019. (2). Режим доступу: <http://znp.udpu.edu.ua/article/view/187568>
4. Тернопільська В.І. Особливості виховання толерантності у дітей молодшого шкільного віку. Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. К., 2014. Вип. 82, Част.1. С. 66-71.

УДК 37.01:005.591.6(043.2)

ЧЕКАН О.І.

кандидат педагогічних наук, доцент
Мукачівського державного університету

СІКОРА Д.

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 016 «Спеціальна освіта. Логопедія»
Мукачівський державний університет

РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ З УРАХУВАННЯМ РЕАЛІЙ СЬОГОДЕННЯ

Реалії сьогодення, що пов'язані з економічною й соціальною дестабілізацією в Україні, спричиненими спочатку політичною і соціальною кризами, а потім війною, усвідомлення викривлення та фальсифікації справжньої історії побудови нашої держави, призводять до багатьох проблем в системі педагогічної освіти й потребують їхнього невідкладного вирішення. Адже саме освіта є тим важелем, який повинен у оптимальні строки забезпечити підготовку компетентних, кваліфікованих фахівців на рівні світових стандартів, прискорити усвідомлення кожною особистістю нашого суспільства ким вона є і чого прагне, надати повноцінний культурний і духовний розвиток. А також створити умови для самореалізації кожного громадянина на засадах загальнолюдських і національних цінностей.

Проблеми розвитку сучасної освіти і освітніх процесів були предметом дослідження багатьох науковців. Освіта розглядається вченими як пріоритет державної політики розвинених країн. В умовах економічного і науково технічного прогресу освіта, яка формує людський капітал, стає головною рушійною силою розвитку суспільства і, відповідно, пріоритетним напрямком національної політики держави.

Останні десятиліття незалежна Україна постійно і щиро прагне ввійти у європейську спільноту, ввібрати все хороше та позитивне, зокрема і в напрямку

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

освіти та науки. Для цього ще раніше були прийняті низка відповідних документів, одним з останніх у 2019 році – «Стратегія інноваційного розвитку України на період до 2030 року». Однак постійні політичні та соціальні коливання і нестабільність у нашій державі, війна поки не дали бажаного результату. За даними МОН України в Україні відбувається поступова освітня та наукова деградація: скорочується кількість дослідників, кількість промислових підприємств, що провадили інноваційну діяльність, спостерігається недостатнє використання науковцями можливостей участі в міжнародних програмах тощо [2].

Тому своєчасною стала ініціатива низки європейських країн щодо загальноосвітньої взаємно узгодженої й толерантної підготовки людини до життя в Європі, яка відома як Болонський процес, який успішно впроваджено і в Україні. Болонський процес – це своєрідний рух освітніх національних систем до єдиних критеріїв і стандартів, які утверджуються в Європі. «Україна географічно, історично, культурно та економічно належить до Європи, а отже – підпорядковується загальноєвропейським координатам розвитку, що впливають на усі сфери життя суспільства, включно з освітою», – зазначає відома дослідниця у сфері педагогічної компаративістики О. Локшина [3, с. 10]. Утім ключова відмінність європейських закладів вищої освіти від українських полягає в тому, що вони є практично спрямованими: навчання зорієнтоване переважно на індивідуальну, самостійну роботу учня, студента, його стажування та здобуття досвіду роботи за фахом. Особливістю таких програм є те, що часто держава після завершення навчання забезпечує молодого фахівця роботою за спеціальністю, пропонує різноманітні гранти для тих, хто планує продовжувати здобувати освіту чи працювати в галузі наукових досліджень, технічного розвитку та інновацій. З-поміж країн-лідерів, які реалізують подібні програми можна відзначити Австрію, Великобританію, Данію, Нідерланди, Німеччину, Польщу. Аналіз освітніх систем країн Європи дозволяє констатувати, що одним із шляхів оновлення змісту освіти й навчальних технологій, узгодження їх із сучасними потребами, інтеграції до світового освітнього простору є орієнтація навчальних програм на компетентний підхід і створення ефективних механізмів його запровадження. Такі європейські країни, як Швейцарія та Німеччина обрали децентралізований шлях розвитку національних систем освіти, денавчальні заклади є юридично незалежними установами з правом на самоуправління. Вони мають повне право на визначення структури свого закладу, методів і змісту навчання, організації наукових досліджень. Відзначимо, що основними причинами міграції українців до країн Європейського Союзу стають проблеми з працевлаштуванням, низькою оплатою праці та низьким рівнем життя, бажанням покращити побутові умови тощо. Разом з тим, у зв'язку з війною в Україні питання міграції вже набуло соціально-значущого змісту.

Слушною є думка В.Андрущенка, який зазначає, що «подолання політичних і економічних суперечностей безпосередньо залежить від стратегічного ресурсу цивілізації – інтелекту – науки, культури і освіти,

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

навчання і виховання нових поколінь, розвиток яких розглядається нині як одно з найбільш актуальних питань життєствердження європейської, а слідом за нею – і світової спільноти. Світанок Європі забезпечать нові покоління людей, вихованих в єдиній системі цінностей, насамперед, політичних і моральних, що за своїм змістом і спрямуванням утверджують високу культуру, толерантність, взаєморозуміння між народами і солідарність. Авторитет духовності в освітній простір Європи має повернути учитель» [1, с. 28].

Отже, головною метою освітнього процесу як в Україні, так і в країнах Європи, є розвиток освіченого і цілеспрямованого інтелектуального потенціалу нації. Утім у нашій державі спостерігається певний відтік професорсько-викладацького складу, науковців, дослідників, висококваліфікованих спеціалістів та й юнаків і дівчат студентського віку. Для стабілізації та поліпшення ситуації в нашій державі необхідним є формування кола креативних фахівців, здатних розвивати та впроваджувати інновації, залучення світових експертів для обміну досвідом, навчання інноваціям, участі в європейських програмах, спрямованих на підвищення якості освіти шляхом наближення її до потреб міжнародного ринку [4]. Відповідно до зазначеного, для належного розвитку освіти в Україні необхідно:

- вдосконалення механізмів управління освітою;
- своєчасне розроблення ефективних державних освітніх програм і стандартів;
- створення сучасної мобільної і гнучкої системи неперервної професійної освіти, що включає всі рівні професійної освіти;
- підвищення статусу педагога, поліпшення соціального забезпечення та покращення матеріального становища викладачів, умов їх життя і праці, можливостей просування по службі;
- сертифікація науково-педагогічних працівників;
- підвищення привабливості й іміджу професійної підготовки на основі відкриття для випускників перспектив для продовження навчання і кар'єрного зростання;
- систематичний моніторинг якості освіти та освітньої діяльності;
- стратегічне планування, формування освітньої політики, спрямованої на інтеграцію в міжнародні співтовариства.

Література:

1. Андрущенко В.П. Проблема формування нового учителя для об'єднаної Європи ХХІ століття / В.П. Андрущенко / Європейські педагогічні студії. – 2012. – Випуск 1 – 2. – с. 27 – 39.
2. Інноваційний розвиток освіти в Україні й зарубіжжі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів: огляд. вид. [Електронний ресурс] / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; [авт.- упоряд.: Селецький А. В., Кравченко С. М., Агалець І. О. та ін.; наук. ред. А. В. Селецький]. – Київ : [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського], 2019. – 155 с. – Режим доступу: https://dnpb.gov.ua/wpcontent/uploads/2019/06/overview_edition_2019.pdf.
3. Локшина О. І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.): монографія / О. І. Локшина. – Київ : Богданова А. М., 2009. – 404 с.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

4. Стратегія інноваційного розвитку України на період до 2030 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80>.

5. Тенденції реформування загальної середньої освіти у країнах Європейського Союзу : монографія (Ч.1) / Г. С. Єгоров, Н. М. Лавриченко, Б. Ф. Мельниченко; [за ред. Н. М. Лавриченко]. – Київ: Педагогічна думка, 2008. – 146с.

6. Степко М.Ф. Болонський процес у фактах і документах [Електронний ресурс] / М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук, В.В. Грубінко, І.І. Бабин. - Режим доступу : <http://www.aau.edu.ua/up/docs/bologna/bolprin.pdf>.

7. Товканець Г. В. Тенденції розвитку європейської вищої освіти на початку ХХІ століття / Г. В. Товканець // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія : Педагогіка та психологія. - 2015. - Вип. 1. - С. 28-33. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmdupp_2015_1_8.

УДК 373.3.014.6:373.3.091.279.7

ЧЕЛЛЕНЯК В. І.,
Мукачівський державний університет

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Оцінювання навчальних досягнень учнів є невід'ємною складовою освітнього процесу початкової школи. Тому в контексті сьогодення концептуальні зміни в освітній системі України неможливі без перегляду й реалізації принципово нових підходів до оцінювання поступу навчання молодших школярів. В Україні проголошено курс на компетентнісну освіту, в умовах якої актуальним стає такий підхід до оцінювання досягнень здобувачів освіти, який дає можливість виключити негативні моменти в навчанні, сприяє індивідуалізації та диференціації навчального процесу, підвищенню навчальної мотивації й самостійності дітей [1].

Психолого-педагогічними засадами дослідження стали теоретичні положення та технології реалізації системи контролю й оцінювання навчальних досягнень учнів на засадах компетентісного підходу, які представлені в наукових доробках О. Овчарук, О. Онопрієнко, К. Пономарьової, Н. Пархоменко, Н. Морзе [4], Ю. Найди, А. Цимбалару, Р. Шияна та ін. У цих працях зміст, методи оцінювання навчальних досягнень учнів розглядаються на основі зіставлення очікуваних результатів навчання з ієрархією його цілей, наголошується, що засоби контролю й оцінювання мають передбачати високий ступінь самостійності школярів. Обґрунтовується важлива роль формувального оцінювання як складової сучасної системи оцінювання навчальних досягнень учнів.

О. Локшина формувальне оцінювання розглядає як інтерактивне оцінювання учнівського прогресу, що дає змогу вчителям визначати потреби дітей, адаптуючи до них процес навчання» [3, с. 223]. Як показує практика, формувальне оцінювання сприяє впевненості дитини у власних силах, надає орієнтири, корисні поради на певних етапах навчання, сигналізує про

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

складнощі, забезпечує діалог «учитель-учень», формує стратегію успішного навчання.

Важливу роль в оцінюванні навчальних досягнень дітей відіграє рефлексія. Рефлексія в освіті – це усвідомлення дитиною своєї навчальної діяльності, аналіз власних результатів навчання з метою підвищення їх ефективності. Рефлексія є одним з видів формувального оцінювання, вона привчає учня до систематичного аналізу результатів власної діяльності, зокрема й не пов'язаної із навчанням у школі. Важливе значення для дітей має становлення елементів рефлексії, спрямованих на спостереження своїх дій та дій однокласників, осмислення своїх суджень, дій, учинків з огляду на їх відповідність меті діяльності, оскільки початкові навички рефлексії як особистісного новоутворення у повному обсязі мають сформуватися тільки наприкінці молодшого шкільного віку.

З метою проведення рефлексії можна пропонувати дітям початки речень, які вони продовжують. До прикладу: Сьогодні я дізнався... Сьогодні я навчився... Найбільш цікавим для мене виявилось... Найбільше мені сподобалось...

Знання, що їх осмислено, як особистісне надбання, складаються з таких компонентів: знаю, що (відомості про зміст своїх знань та незнання); знаю як (відомості про засвоєні дії, що належать до способів набуття, розвитку та перетворення знань); знаю навіщо (розуміння суті навчальних матеріалів та діяльності з їх отримання); знаю себе (визначення себе відносно певних знань і відповідних інформаційних матеріалів).

Педагоги-практики до ефективних технік формувального оцінювання відносять: «Мовні підказки», «Світлофор», техніку «Тижневий звіт». Проаналізуємо їх. «Мовні підказки». Учителю періодично дає учням мовні зразки (вислови, підказки), які допомагають будувати відповідь. До прикладу: Основною ідеєю (принципом, процесом) є ..., тому що...

«Світлофор». У кожного школяра є картки трьох кольорів світлофора. Учителю просить дітей показувати карткою відповідного кольору розуміння (зелений), неповне розуміння (жовтий), нерозуміння (червоний) матеріалу. Після сигналу учитель з'ясовує: що зрозуміли? Що не зрозуміли?

Техніка «Тижневий звіт». У кінці навчального тижня дитині пропонується дати відповіді на запитання «Чому я навчився за тиждень?», «Що для мене залишилося нез'ясованим?», «Які запитання я б поставив учням, якби був учителем?» тощо.

Формувальне оцінювання підтримує впевненість здобувачів освіти у тому, що кожен із них – успішний та особливий, здатний покращити свої результати.

Формувальне оцінювання дає можливість вчителю, відстежуючи рух дитини до навчальних цілей, здійснити коригування освітнього процесу на ранніх етапах, а учневі – усвідомити відповідальність за своє навчання. Формувальне оцінювання можна забезпечити використанням портфоліо, основна суть якого полягає в тому, щоб показати все, на що здібні учні. Через

твердження «Я знаю», «Я вмію» акцентуються навчальні досягнення учнів, розвивається здатність до самооцінювання, поступово збільшується відповідальність за власне навчання. Кожна дитина має власний стиль і темп навчання. Тому важливо усвідомлювати, що оцінювання не повинно стати причиною зниження самооцінки молодшого школяра, що неминуче позначається на його навчальній мотивації й успішності.

Враховуючи цю вікову особливість, а також важливу роль початкової школи у формуванні індивідуальної траєкторії розвитку особистості, вчителю слід використовувати формувальне оцінювання, яке на етапі початкових класів має включати два обов'язкових компоненти: доброзичливе ставлення до учня як до особистості; позитивне ставлення до зусиль учнів, спрямованих на розв'язання задач (навіть якщо ці зусилля не дали позитивного результату).

Облік результатів завершального (підсумкового) оцінювання, що здійснюється з урахуванням динаміки зростання рівня навчальних досягнень учня-учениці, фіксується учителем у свідоцтві досягнень. Свідоцтво досягнень має бути зрозумілим документом для батьків дитини або осіб, які їх замінюють, що дає розгорнуте уявлення про навчальний поступ дитини в школі під час навчального року. Запропонований МОНУ зразок свідоцтва досягнень учнів початкової школи складається з двох частин: перша частина – характеристика особистих досягнень учнів, заповнюється у жовтні, як проміжний, та у травні як підсумковий звіт, із метою фіксування навчального поступу, у якому оцінюється активність дитини, самостійна робота на уроці, співпраця з іншими учнями тощо. Друга частина складається з оцінювання предметних компетентностей. Для оцінювання учнів пропонується рівнева система: «має значні успіхи» (високий рівень), «демонструє помітний прогрес» (достатній рівень), «досягає результату з допомогою вчителя» (середній рівень), «потребує значної уваги і постійної допомоги вчителя» (низький рівень).

Таким чином, свідоме використання формувального оцінювання відповідно до індивідуальних психологічних особливостей учнів, їхнього навчального рівня, способів сприйняття ними інформації стане одним із вагомих чинників процесу формування ключових компетентностей, які знадобляться дітям для життя в такому мінливому сучасному світі.

Література:

1. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/>. – 40 с.
2. Нова українська школа: поради для вчителя / Під. заг. ред. Бібік Н.М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.
3. Локшина О. І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.): монографія / О. І. Локшина. — К. : Богданова А. М., 2009. — 404 с.
4. Морзе Н. В. Формувальне оцінювання: від теорії до практики / Морзе Н. В., Барна О. В., Вембер В. П. // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. — 2013. — № 6. — С. 45–57. 11.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

5. Основи педагогічного оцінювання. Частина I. Теорія. Навчально-методичні та інформаційно-довідкові матеріали для педагогічних працівників / [Агрусті Г., Артемчук Л. М., Булах І. Є., Вілмут Д., Лукіна Т. О., Мруга М. Р.]. — К. : Майстер-клас, 2015. — 94 с.

УДК 373.2 (477) (09):001.8

ЧЕРЕПАНЯ М.Т.

доктор філософії з педагогічних наук,
асистент кафедри педагогіки дошкільної,
початкової освіти та освітнього менеджменту,
Мукачівський державний університет

ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАКЛАДІВ ІНТЕРНАТНОЇ ОСВІТИ ЗАКАРПАТТЯ В ПЕРШОМУ ДЕСЯТИЛІТТІ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ

Радянський період (1944-1991 рр.) один із найскладніших та суперечливих періодів у розвитку освіти Закарпаття, що відбувався «в умовах тоталітарного контролю державою соціально-економічного (колективізація, планова економіка, соціальна рівність, «інтернаціоналізм»), демографічного (трудова міграція, етнічні чистки, русифікація, мовна асиміляція), суспільно-політичного (однопартійність, формування ідейної людини), культурного («масовість» культури, контроль за формуванням комуністичної свідомості) життя Закарпатською краю» [5, с. 179]. Всі ці умови не могли не вплинути на організацію діяльності закладів інтернатної освіти, що й зумовило потребу дослідження особливостей реорганізації системи інтернатної освіти в краї в перше десятиліття перебування Закарпаття під радянською владою. У 1944-1945 рр. розпочався процес реорганізації закладів інтернатної освіти, які діяли в попередні історичні періоди, а саме: центральний заклад інтернатного типу – Мукачівський державний дитячий будинок, у структуру якого входили: Державний дитячий притулок для дітей з відхиленнями у м. Надь/Великий Севлюш, Державний притулок для глухонімих у м. Ужгород, Державний заклад для сліпих у м. Мукачеві, Державний притулок для калік у м. Мукачево, дитячі оздоровчі притулки у Полянні, Квасах, Анталовцях, дитячі поселення/колонії у селах [7].

Центральний заклад – Мукачівський державний дитячий будинок, за даними архівних джерел, спочатку було перейменовано на «Державний центральний інститут з охорони дітей в Мукачеві». Пояснювалося це тим, що стара назва: «не соответствует новым требованиям перестроенного института, ибо по новейшему он расширен на больше отделений по охране детей» [2, арк. 2-4]. Одночасно було проведено повну інвентаризацію всіх будівель та корпусів дитячого будинку разом з усіма його структурними підрозділами, всього рухомого й нерухомого майна та підготовлено інформацію про кількість вихованців, особливості організації виховної роботи дитячого будинку, відомості про персонал, фінансове забезпечення та ін. Але після погодження з Уповноваженим Народної Ради Закарпатської України в справах народного здоров'я, назва закладу знову змінюється й кінцевий варіант затверджується в такій редакції «Державний дитячий притулок у Мукачеві», що повинно було

бути відображено на написі на адміністративній будівлі, штампах і печатках. Все майно, яке належало Центральному Державному дитячому притулку в Мукачеві, Постановою Народної Ради Закарпатської України «Про утворення соціальних закладів для інвалідів війни і праці» від 3 жовтня 1945 р. було перерозподілено наступним чином: «1) будинок для дітей-калік у Мукачеві з усіма прибудовами, обладнанням, господарством переходить у відання ресорту соціальної опіки Народної Ради Закарпатської України для утворення в ньому будинку для інвалідів війни; 2) будинок для розумово відсталих дітей у Севлюші з усіма прибудовами, обладнанням, господарством переходить у відання ресорту соціальної опіки Народної Ради Закарпатської України для утворення в ньому будинку для інвалідів праці і престарілих пенсіонерів» [4, арк. 17, 37-38]. Державний заклад для глухонімих в Ужгороді за розпорядженням відділу шкіл та народної освіти Народного комітету м. Ужгорода в грудні 1944 р., було закрито, а вся інформація щодо нього була передана Уповноваженому Народної Ради з соціальної опіки [1, арк. 82]. Отже, в перші роки приєднання Закарпаття до Радянської України в закладах інтернатного типу знаходилося понад 200 дітей, але це були переважно діти, які мали відхилення в розумовому, психічному та фізичному розвитку і перебували в спеціальних інтернатних закладах: Ужгородська школа-інтернат для глухонімих – 73 учні, Мукачівська школа для сліпих – 32 учні, Виноградівська школа для розумово відсталих дітей – 120 учнів [6, с. 161].

Упродовж 1946-1947 рр. обласним відділом освіти спільно з Інститутом удосконалення вчителів було вивчено стан роботи, умови проживання та навчання дітей у цих закладах. Відповідно до постанови Ради Міністрів УРСР «Про поліпшення стану опіки і патронування дітей-сиріт УРСР» (1946 р.) відкрито 3 дитячі будинки, в яких станом на грудень 1946 р. на вихованні перебувало 557 дітей-сиріт. У 1956 р. в м. Хуст, а в 1957 р. в м. Мукачеві були відкриті перші дві школи-інтернати на 660 учнівських місць [3, с. 99]. Зважаючи на викладене вище, можемо констатувати, що впродовж першого десятиліття радянською владою було повністю відкинуто досвід попередніх років з організації діяльності закладів інтернатної освіти та пріоритетності сімейних цінностей, натомість було впроваджено системну реформу закладів інтернатної освіти за радянським взірцем.

Література

1. Державне заведення для глухонімих, г. Ужгород, 1945 р. ДАЗО. Ф. 779. Оп. 1. Спр. 239. Арк. 1-84.
2. Державний дитячий притулок, м. Мукачево, 1945 р. ДАЗО. Ф. 1489. Оп. 2. Спр. 140. Арк. 1-4.
3. Машкаринець-Бутко А. І. Теоретичні засади становлення та розвитку інтернатних закладів на Закарпатті у повоєнні роки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота.* 2012. Вип. 24. С. 98-101.
4. Реферат Соціальної Опіки Підкарпатської Русі, м. Ужгород, 1920-1921 рр. ДАЗО. Ф. 37. Оп. 1. Спр. 40. Арк. 1-64.
5. Фізеші О. Й. Організаційно-педагогічне реформування початкової школи в процесі приєднання Закарпаття до Радянської України. *Наука і освіта.* 2017. №4. С. 172-180. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2017-4-29>.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

6. Химинець В.В., Стрічик П.П., Качур Б.М., Талапканич М.І. Освіта Закарпаття: монографія. Ужгород: Карпати; Інформаційно-видавничий центр ЗППО, 2009. 464 с.

7. Черепаня М.Т. Соціально-педагогічні основи становлення та розвитку закладів інтернатного типу в Закарпатті першої половини ХХ століття. Дисерт. на здобуття наук. ст. доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки. Дрогобич, 2020. 306 с.

УДК 373.2.091.33-027.22:792:[159.923.5:316.77-053.4]

ЧИЙПЕШ Т.М.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 012 Дошкільна освіта,
Мукачівський державний університет

АТРОЩЕНКО Т.О.,

доктор педагогічних наук, професор
кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти
та освітнього менеджменту,
Мукачівський державний університет

СЮЖЕТНО-РОЛЬОВА ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Старший дошкільний вік, який припадає на період 5-6 років життя дитини, є, на думку науковців, досить важливим періодом для формування її комунікативної компетентності. Адже саме у цей час активно розвиваються її мислення, увага, уява, мовлення. Дитина здатна успішно та швидко засвоювати досвід спілкування із дорослими та однолітками. Саме від цих факторів безпосередньо залежить успішна комунікативна діяльність дошкільника [3].

Однією з ключових для дошкільної освіти компетентностей Базовий компонент дошкільної освіти визначає комунікативну і трактує її як здатність дитини до спілкування з однолітками і дорослими у різних формах конструктивної взаємодії; здатність підтримувати партнерські стосунки, заявляти про свої наміри і бажання, узгоджувати свої інтереси з іншими, домовлятися, за потреби аргументовано відстоювати свою позицію. Сформованість знань: знає і володіє етикетними комунікативними формулами (привітання, звертання, прохання, висловлення подяки, вибачення тощо); різні форми мовленнєвих висловлювань відповідно до ситуацій. Має початкові уявлення про способи, переваги і недоліки цифрової комунікації [2].

Головний критерій сформованості комунікативної компетентності в дитини старшого дошкільного віку є її успішність у взаємодії із собою й іншими в певній ситуації спілкування. До критеріїв сформованості комунікативної компетентності дітей дошкільного віку науковці радять відносити: вміння застосовувати лексику відповідно до мовленнєвих ситуацій: вміння добирати інтонацію, чіткість, виразність мовлення, добираючи відповідні жести та міміку; бажання вступати в діалог із іншими дітьми та із вихователем тощо [3].

Комунікативні навички дітей старшого дошкільного віку включають: бажання вступати в контакт з оточуючими; вміння організувати спілкування, яке характеризується вмінням слухати співрозмовника, емоційно

співпереживати; знання правил, яким необхідно слідувати під час спілкування з оточуючими. Формуванню комунікативних навичок сприяють мотиви, які спонукають дитину до спілкування та засоби, за допомогою яких здійснюється комунікація.

Діти спілкуються у процесі спільної діяльності: під час різних видів праці, в іграх, на заняттях тощо. Але саме гра, яка є провідним видом діяльності у дошкільному віці, найбільш ефективно впливає на формування комунікативних навичок дітей старшого дошкільного віку, адже з її допомогою вони вчаться: висловлювати свої думки, відповідні до ситуації спілкування; використовувати мовленнєві засоби, з допомогою яких збагачується мовлення, формуються навички культури мовлення та ін. Отже, ігрова діяльність – «школа» соціального досвіду дитини-дошкільника, яка активізує всі її пізнавальні процеси, спонукає до роздумів, вчить взаємодіяти із оточуючими та ін.

Найбільшим, на наш погляд, потенціалом у процесі формування комунікативних навичок володіють сюжетно-рольові ігри, в яких дитина спілкується, набуває навичок спілкування та культури поведінки, проявляє активність, формує ставлення до однолітків та дорослих, праці та навчання.

Як стверджує Л. Брикун, вільна сюжетно-рольова гра приваблює дитину тим, що у грі дитина відчуває внутрішню свободу, їй підвладні речі, дії, відносини – все те, що в практичній діяльності досягається важко. Стан внутрішньої свободи пов'язаний зі специфікою сюжетно-рольової гри – діями в уявленій, умовній ситуації. Сюжетно-рольова гра нічого не вимагає від дитини, результат гри не продуктивний. Дії в грі і результат гри є для дитини задоволенням. Але саме в ній дошкільнята вчаться застосовувати набуті знання і вміння на практиці, взаємодіяти з однолітками, шукати нестандартні підходи до розв'язання проблемних ситуацій [1, с.241]. Л. Брикун представляє методичні рекомендації щодо організації сюжетно-рольових ігор:

1. Вимоги до гри: кожна дитина повинна вміти виконувати будь-яку роль тієї чи іншої гри (мінатися ролями); вживати ввічливі слова – необхідна умова культури спілкування; включати в сюжетно-рольові ігри лічбу та вимір, переходячи від конкретних форм до більш абстрактних; ігровий матеріал має бути привабливий і розміщений у доступних для дітей місцях.

2. Керівництво вихователя грою: знати психологічні та вікові особливості дітей дошкільного віку; завойовувати довіру у вихованців, розуміти ігрові задуми дітей, їх переживання, вміти встановлювати з ними дружні контакти; вміти пробудити у дитини інтерес, цікавість до гри, бажання гратися в колективі однолітків; добре знати структуру рольової гри, її чотири компоненти (розподіл ролей, ігрові дії ролей, ігрове застосування предметів та їх умовну заміну іншими предметами, стосунки між гравцями); проводити роботу з дітьми по ознайомленню з навколишнім життям, працею дорослих у різних сферах, щоб діти мали певні конкретні знання про навколишню дійсність, які б вони могли використати в грі; розвивати в процесі гри у дошкільників творчість, фантазію, уяву, використовуючи різноманітні прийоми: запитання,

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

заохочення, репліку, вказівку, оцінку окремих персонажів, тощо; тримати в полі зору всіх учасників гри, а часом самому бути її учасником (з молодшими гратися разом, у старших дошкільників розвивати самостійність, цілеспрямованість, наполегливість); сприяти організації дитячого колективу у грі, вихованню дружніх почуттів, позитивних моральних якостей.

Отже, сюжетно-рольові ігри є вагомим засобом формування комунікативних навичок у дітей старшого дошкільного віку.

Література:

1. Брикун Л.М. Сюжетно-рольова гра як один із методів ранньої профорієнтації.
2. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція. Наказ МОН України № 33 від 12.01.2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
3. Сорочинська О.А., Танська В.В., Ліпіліна Ю.В. Формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобами сюжетно-рольової гри. URL: http://eprints.zu.edu.ua/35434/1/Стаття_Сорочинська%20Танська%20Ліпіліна.pdf

УДК 373.3.015.31:159.954/.955-052(043.2)

ЧУГО В.А.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет
КОБАЛЬ В.І.,
кандидат педагогічних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної роботи,
Мукачівський державний університет

ЕТАПИ ТА УМОВИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Щоб молодші школярі повноцінно засвоювали розумові дії та поняття [1], доцільно дотримуватись такої послідовності:

1. Виконання опредмеченої дії, що спрямовано на отримання реального досвіду. Діти виконують дидактичні вправи із групою фізичних об'єктів, виділяють у них ті ознаки, які спрямовані на їх застосування, виконують дії з ними. Для виконання дій з предметами використовують або реальні предмети, або їхні моделі.

2. Виконання дії у частково опредмеченій формі. Діти виконують вправи, завдання із зображеними на ілюстраціях посібників або на екрані об'єктами. Ті самі дії, що виконувались і аналізувались на попередньому етапі, тепер подаються у вигляді зображень. Такі вправи обов'язково передбачають детальне коментування уголос кожної дії, кроку, тобто зі словесним роз'ясненням усіх здійснюваних операцій. До наступного етапу переходять лише після ретельного закріплення матеріалу.

3. Виконання вправи, дії в абстрактному вигляді за допомогою системи символів, знаків. На цьому етапі коментування дії поступово переходить у внутрішній план: спочатку промовляють пошепки, а потім – про себе в розгорненому й, нарешті, – скороченому вигляді [2].

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

За такою самою послідовністю формують в учнів уміння. Це тривалий процес, його не можна проводити ущільнено за короткий час [3].

Із цією метою використовують численні вправи різного рівня засвоєння – від репродуктивного наслідування, виконання за зразком до перенесення розумової або практичної дії у змінені умови (завдання із зайвими даними, творчі завдання, завдання з логічним навантаженням тощо) [4].

Науковцями доведено, що рушійною силою навчання у молодших школярів є пізнавальні інтереси.

Пізнавальний інтерес – це вибіркова спрямованість особистості на пізнання певного об'єкту, явища, діяльності тощо. Предметом пізнавального інтересу для дитини є не все, а лише те, що вона вважає необхідним, значимим, цінним, привабливим.

Пізнавальний інтерес може бути ситуативним, що виникає у процесі виконання певної дії і згасає з її завершенням, та стійким, що є відносно постійною рисою особистості.

Хоча у 6-річних першокласників переважають ігрові інтереси, їм також притаманна цікавість до шкільного життя як відображення бажання бути дорослішими.

Таку властивість можна пояснити потребою нових вражень і природною допитливістю, це одна зі сприятливих передумов формування в молодших школярів пізнавального інтересу, позитивних мотивів навчання [4].

Інтерес до навчання у дітей цього віку вкрай нестійкий, більшість із них не виявляє вольових зусиль до подолання навчальних труднощів, натомість тривалий час цікавиться зовнішніми аспектами шкільного життя.

Однак позитивне ставлення до школи і до статусу школяра ще не забезпечує стійкого мотиву для навчання. Потрібно, щоб дитину цікавив сам процес пізнання [4].

Емоційно-вольова сфера першокласників також має певні особливості. У цьому віці відбувається формування нового типу поведінки, який визначають суб'єктивні уявлення дітей про поведження, зокрема:

- Учні вже можуть диференціювати свої бажання і обов'язки, усвідомлювати себе частиною колективу.
- У них помітно зростає здатність оцінювати власну діяльність і вчинки.
- Учні можуть узгоджувати свої дії з діями інших, проте не завжди нехтують своїми інтересами заради спільних, групових інтересів.
- У дітей означеного віку недостатньо обмірковані імпульсивні дії і вчинки [4].

Отже, у 6-річних першокласників переважають побіжні інтереси, спрямовані на привабливі предмети, факти та явища (рефлекс «Що це таке?») або на окремі захопливі, емоційно забарвлені види діяльності (малювання, ліплення, аплікація, драматизація, танці тощо). Ці інтереси часто викликані випадковими обставинами чи природною цікавістю.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Учні 6–7 років переважно готові до оволодіння цілеспрямованим процесом пізнавальної діяльності, збагачення досвіду новими видами діяльності.

Будь-яка діяльність передусім має викликати в учнів зацікавлення.

Цікавість є початковою стадією пізнавальної спрямованості дитини. На цьому етапі вона безпосередньо пов'язана не зі змістом діяльності, а з емоційною реакцією на новизну ситуації, подразників, з якими стикається учень у процесі активної взаємодії з предметами і явищами навколишньої дійсності. Цікавість не виходить за межі відображуваного, це простий прояв дослідницького рефлексу [4].

На основі цікавості виникає допитливість – прагнення дитини проникнути за межі побаченого. Для допитливості є характерним прагнення до пізнання глибших зв'язків і відношень; вона виявляється у формі загального інтересу до всього, з чим доводиться стикатися дитині.

Це, своєю чергою, приводить до того, що елементарний безпосередній інтерес до нових фактів і цікавих явищ переростає в інтерес до пізнання істотних властивостей предметів і явищ, до встановлення причиново-наслідкових зв'язків, закономірностей [4].

Важливими новоутвореннями в молодшому шкільному віці є якісно новий рівень розвитку довільної регуляції поведінки; рефлексія, аналіз, внутрішній план дій; розвиток нового пізнавального ставлення до дійсності; орієнтація на групу однолітків.

Цей вік є сприятливим для формування мотивів учіння, розвитку стійких пізнавальних потреб; розвитку продуктивних прийомів і навичок навчальної діяльності; розкриття індивідуальних особливостей і здібностей; розвитку навичок самоконтролю, самоорганізації та саморегуляції; становлення адекватної самооцінки; розвитку критичності в ставленні до себе та оточення; засвоєння соціальних норм, розвитку навичок спілкування з однолітками, встановлення тісних дружніх контактів.

Література

1. Гальперин П. Я., Талызина Н. Ф. Теория поэтапного формирования умственных действий как средство развития личности в учебной деятельности. URL : <https://www.bsu.by/Cache/pdf/428333.pdf>.
2. Онопрієнко О. В. Математика. 1 клас. Додавання і віднімання чисел в межах 100 без переходу через розряд [Відеоресурс]. *Інтерактивна школа творчого вчителя*. 2015/16 навчальний рік. Перша сесія: 28 березня – 07 квітня 2016 р. День 1. Видавництво «Ранок». URL : <https://www.youtube.com/watch?v=3jAcQKpzFt4&t=446s>
3. Скворцова С. О. Навчання математики у 1 класі. Методично-дидактичні аспекти (з використанням навчально-методичного комплексу «Математика. 1 клас» Скворцової С. О., Онопрієнко О. В.). Нумерація чисел першої сотні [Відеоресурс]. *Електронні книги*. Видавництво «Ранок». URL : <https://www.youtube.com/watch?v=KVEayhaeRgM&t=818s>
4. Етапи та умови розвитку пізнавальних інтересів. *Нова українська школа: порадник для вчителя* / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. С. 37-40.

ЧУП О.П.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет

ФЕНЦИК О.М.,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти
та освітнього менеджменту,
Мукачівський державний університет

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Існування людства немислиме без комунікативної діяльності. Потреба в спілкуванні – одна з найважливіших у житті людини, яка не може повноцінно існувати і розвиватися без соціуму. К. Пономарьова переконана, що незалежно від віку, освіти, соціального статусу, національної приналежності люди постійно шукають, зберігають і передають певну інформацію, тобто активно займаються комунікативною діяльністю. Комунікація необхідна людині для набуття певних знань, умінь, способів діяльності, соціального досвіду і є одним з найважливіших факторів розвитку особистості [3, с.5].

У наукових колах існують різні визначення комунікативної компетентності. Так, комунікативна компетентність трактується К. Пономарьовою як характеристика особистості, яка охоплює сукупність знань, умінь, досвіду і особистісних якостей, що дає можливість успішно реалізувати мету спілкування і досягати взаєморозуміння між його учасниками. В комунікативній компетентності авторка виокремлює теоретичний, практичний і особистісний складники. Теоретичний передбачає наявність знань про міжособистісну взаємодію, вміння знайти необхідну інформацію, її джерело, переконливо аргументувати свою позицію, правильно (стилістично і граматично) оформити висловлення, викладати інформацію зрозуміло, чітко, доступно і виразно. До практичного складника відносимо поєднання умінь сприймати себе, партнера по спілкуванню і самого процесу спілкування (уміння розуміти настрій співрозмовника, слухати його, використовувати власний досвід у спілкуванні). Особистісний складник охоплює комплекс комунікативних властивостей і якостей особистості (розпізнавання внутрішнього стану інших людей – емпатія, оцінка альтернативних ліній власної поведінки і вибір дій, на які очікує співрозмовник, товариськість, толерантність, здатність до рефлексії). Погоджуємося з дослідницею, що на кожному віковому етапі компетентність має орієнтовні показники розвитку особистості. У початковій школі закладаються основи формування комунікативної компетентності, яка виражається не лише в здатності сприймати і передавати інформацію, а й взаємодіяти, сприймати та пізнавати людьми одне одного. Комунікативна компетентність молодшого школяра виявляється в здатності спілкуватися з людьми різного віку і статусу, розуміти й відтворювати сприйняту на слух та прочитану інформацію, змістовно й

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

грамотно висловлювати свої думки в усній і письмовій формах, вільно володіти мовою в різних навчальних та життєвих ситуаціях [3, с.10].

Комунікативну компетентність молодших школярів О. Васильєва трактує як інтегральну якість особистості, що передбачає єдність набуття досвіду через здатність встановлювати й підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, оволодіння певними знаннями, уміннями й навичками, формування мотиваційно-ціннісної основи спілкування. Відповідно до різних підходів до визначення структури цієї компетентності авторкою було виділено три її компоненти: мотиваційний, когнітивний та діяльнісний, – що тісно взаємопов'язані та визначають рівень сформованості комунікативної компетентності. Комунікативна компетентність формується засобами змісту освіти, рівень сформованості комунікативних умінь та навичок учнів безпосередньо пов'язаний зі здатністю молодших школярів використовувати набуті з різних предметів знання, що зумовлює особливо важливу роль міжпредметних зв'язків [1, с.9].

Актуальною для нас є думка Н. Максименко щодо важливості мовленнєвих умінь та навичок у процесі формування комунікативної компетентності. До цієї категорії авторка відносить уміння швидко й правильно орієнтуватись у мінливих умовах спілкування; правильно планувати та здійснювати систему комунікації, зокрема її найважливішу ланку – мовленнєвий вплив; швидко й точно знаходити адекватно змісту акту спілкування комунікативні засоби, що відповідають водночас і творчій індивідуальності, і ситуації мовлення, а також індивідуальним особливостям об'єкта впливу (співрозмовника); постійно відчувати і підтримувати зворотний зв'язок у спілкуванні; вміння чітко й емоційно виражати свої думки й почуття [2].

Отже, комунікативна компетентність – одна з найважливіших характеристик особистості, яка проявляється у її здібності до мовленнєвого спілкування та вміння слухати. Саме молодший шкільний вік надзвичайно сприятливий для оволодіння комунікативними навичками через особливу чуйність до мовленнєвих явищ, інтересу до осмислення мовленнєвого досвіду, спілкування. Відповідно, формування комунікативної компетентності молодших школярів – актуальне завдання освітнього процесу сучасної початкової школи.

Література:

1. Васильєва О.В. Формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Тернопіль, 2015. 23 с.
2. Максименко Н. Формування комунікативно-мовленнєвої компетентності в учнів початкової школи на уроках української мови. Режим доступу: https://dspu.edu.ua/native_word/wp-content/uploads/2016/04/2015_51.pdf
3. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. 88 с.

ІГРОВІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Актуальність дослідження. Проблематика знання історії власної держави стоїть гостро серед нашого населення. Ми вважаємо, що історія – невід’ємна частина життя свідомого громадянина, тому вчитися їй треба змалечку, а навчати за допомогою яскравих, інноваційних методів, зокрема, ігрових.

Мета дослідження – виявити дієві методи навчання історії власної держави для учнів початкової школи; виокремити конкретні методи (ігрові) для навчання історії України для здобувачів початкової освіти.

Основний текст. Для чого навчати дітей історії? На нашу думку, одним із найважливіших виховних завдань учнів початкової школи є закладання якостей, притаманих громадянину своєї країни. Для цього вчителі мають освітлювати події минулого, ознайомлювати з ними дітей, аби ті чітко усвідомлювали звідки вони походять як народ, а також не повторювали історичних помилок, адже саме національна свідомість робить народ народом, що володіє власною історичною спадщиною, традиціями, науковими та культурними здобутками своїх предків.

О. Денисюк зазначає, що ідея плекання світогляду народу, його розуму, відданості Батьківщині закладена ще в народній педагогіці. Український народ протягом віків прославляв і передавав із покоління в покоління найвидатніші події з історії рідної країни, показані в героїчних казках, легендах, історичних думках та піснях, прислів’ях та приказках, виховуючи дітей у патріотичному дусі [1].

Зважаючи на недостатню обґрунтованість, відсутність реалізації методів формування історичної освіти в початковій школі, пропонуємо план поступового використання різних способів викладання історії; зазначимо, з чого, на нашу думку, варто почати ознайомлення здобувачів освіти з історією України, і як продовжувати навчання.

Вважаємо, що знайомство із минулим необхідно починати захопливо, аби змотивувати вихованців до навчання. Чудовою ідеєю буде використання казки, адже яскрава історія, вразить здобувачів освіти. Цей метод вивчення історії є одним з найефективніших, бо учні будуть зацікавлені цим процесом. Пізніше продовжимо подання інформації за допомогою невеличких мультфільмів про історичне минуле, але на цьому етапі важливо не перевантажувати вихованців складними історичними подіями або занадто довгими мультфільмами. Продовжимо піснями на уроках мистецтва, які діти, зазвичай, люблять, тому буде легко реалізувати цей елемент патріотичного виховання.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Літературна обізнаність також є важливим елементом історії. Можемо запропонувати вихованцям традицію класу: щодня учні декламуватимуть поезію, робитимуть це по-черзі, а вірш можна обирати на власний розсуд чи з допомогою поради. Учні 3-го і 4-го класів можемо запропонувати до перегляду український 3D анімаційний фільм за мотивами драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня» та образів народної міфології «Мавка. Лісова пісня». Початковий твір буде складним для вихованців цієї вікової категорії, але перегляд мультфільму змотивує здобувачів освіти до вивчення українського фольклору та літератури.

На основі теоретичного аналізу науково-методичних джерел та власного педагогічного досвіду, пропонуємо методи викладання історії України в початковій школі: створення міні-вистав присвячених певній історичній події та тематичний день або тиждень «Видатні особи».

На нашу думку, саме метод створення міні-вистав присвячених певній історичній події є надфективним, адже здобувачі освіти самостійно занурюються у подію, відчують її і, так би мовити, проживають. Методика проведення міні-вистав полягає в тому, що вчитель пропонує певну історичну подію і вибирає колектив, який братиме участь у сценці (рекомендуємо організувати подію двічі на місяць, аби всі учні змогли як взяти участь у виставі, так і бути глядачем), розділяє ролі, надає кожному із учасників текст і сценарій, проводить репетиції і після всіх вищезгаданих етапів вихованці презентують сценку однокласникам і батькам. Мета створення міні-вистав – ознайомити дітей із конкретною, історичною, вагомою для суспільства подією; покращувати навички роботи в команді; розвивати захоплення історією.

До прикладу, «Заснування Києва», подія – важлива і цінна для всього українського народу. Опираючись на власний практичний досвід, учні початкової школи (3-4 клас) з радістю готувались до такої вистави. Вони захоплено вжилися у ролі, шукали додаткову інформацію, захопилися і головне – ознайомилися з подією. Тому, радимо взяти до уваги цю результативну ідею.

Пропонуємо організувати тематичний день або тиждень «Видатні особи». Організація проведення передбачає, що кожен учень обирає, на власний розсуд, історичну постать (з літератури, мистецтва, політики...), відображає обрану особистість у режимі реального часу, тобто створює «костюм», підбирає одяг, зачіску, готує реквізит (якщо це письменник – записничок і ручку/перо, якщо гетьман – булава...), ознайомлюється із історичним внеском обраної історичної постаті та ділиться інформацією з однокласниками.

Висновок. Вважаємо, що виховувати національну свідомість кожного громадянина варто починати ще із раннього віку, ознайомлюючи і навчаючи початковим історичним фактам власної держави за допомогою інноваційних методів.

Пропонуємо у процесі ознайомлення здобувачів початкової освіти з історією власної держави такі методи навчання: 1) міні-вистави, де реалізуючи свої креативність, учні вивчають корисну інформацію; 2)

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

тематичний день або тиждень «Видатні особи» як спосіб реалізації творчості дітей, історичними постатями держави.

Література:

1. Денисюк О. М. Формування уявлень дітей старшого дошкільного віку про історію України: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08; Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2015. 20 с.

УДК 37.012:159.922.76-056.45(043.2)

ШКІРЕЙ М.М.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки,
Мукачівський державний університет
КОБАЛЬ В.І.,
кандидат педагогічних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної роботи,
Мукачівський державний університет

ОБДАРОВАНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ

Значні соціально-економічні зміни у нашому суспільстві потребують людей активних, творчих, які здатні нестандартно вирішувати поставлені завдання та на основі критичного аналізу ситуації формулювати нові перспективні завдання.

Пріоритетною проблемою в сучасній освіті є проблема раннього виявлення та навчання талановитої молоді. Від її вирішення залежить потенціал держави. На сучасному етапі розбудови освіти можна спостерігати підвищений інтерес до проблем обдарованості, її виявлення, навчання та розвитку обдарованих дітей, проблема підготовки педагогів до роботи з ними [3].

Проблема виявлення і розвитку обдарованих дітей вимагає сьогодні від керівництва закладів освіти, педагогічних працівників уміння працювати в творчому режимі, нестандартних напрямках, постійно удосконалювати професійну діяльність, створювати свою творчу лабораторію, опановувати специфічними формами і методами роботи з обдарованими дітьми в управлінському, освітньому процесі.

Обдарованість – індивідуальна потенційна своєрідність задатків людини, завдяки яким вона може досягти значних успіхів у певній галузі діяльності.

У педагогіці виділяють кілька типів обдарованості:

- раціонально-мислительний (необхідний вченим, політикам, економістам);
- образно-художній (необхідний дизайнерам, конструкторам, художникам, письменникам);
- раціонально-образний (необхідний історикам, філософам учителям);
- емоційно-чуттєвий (необхідний режисерам, літераторам) [1].

В умовах закладу загальної середньої освіти важливо правильно організувати роботу вчителя з обдарованими дітьми, не тільки створюючи

необхідні умови для їх розвитку, а й психологічно готуючи їх до наполегливої праці, самовиховання.

Останнім часом у психолого-педагогічній науці та освітянській практиці значну увагу приділяють проблемі творчих та інтелектуальних здібностей. Доведено, що зв'язок між цими здібностями нелінійний, тобто високий інтелект не завжди пов'язаний з високим рівнем розвитку творчих здібностей, і навпаки, творчі здібності можуть бути притаманні людині з невисоким інтелектом.

Більшість авторів, які досліджують творчість (Дж. Гілфорд, Е. Торренс), визначають чотири ознаки творчої обдарованості:

- оригінальність ідей і продуктів;
- гнучкість словесного й образного мислення;
- здатність знаходити ідеї в складних і обмежених ситуаціях [3].

Ці ознаки характеризують і дитячу творчість.

Виділяють загальну і спеціальну обдарованість. Загальна – це той природний інтелектуальний й творчий потенціал, який закладений природою й може виявлятися в людини в будь-якому віці: в одних талант прокидається дуже рано, в інших він пробуджується в юнацькі або досить зрілі роки. Як правило, такі люди талановиті в багатьох сферах діяльності. Досить згадати Леонардо да Вінчі або Михайла Ломоносова, щоб переконатися в цьому. Спеціальні здібності обмеженіші, адже вони спрямовані специфічно – в певну галузь науки, мистецтва, техніки тощо [2].

Спеціально обдарована людина неначе ізолює себе від інших видів діяльності, концентруючи увагу і зосереджуючись у певному напрямі. Виявлення спеціальної обдарованості дуже часто спостерігається в дошкільному і шкільному віці в багатьох талановитих людей у музиці, спорті, мові, математиці тощо. Це прояви талановитості [3].

Узагальнюючи практичний досвід закладів загальної середньої освіти, можна стверджувати, що в системі роботи з обдарованими учнями доцільно виділяти 2 підходи:

1) підтримка постійного інтересу учня до предмета шляхом пропозиції для розв'язання нестандартних завдань, вивчення позапрограмового матеріалу, участь у олімпіадах, МАН, конкурсах тощо;

2) індивідуальний підхід до кожного учня, допомога у самовизначенні й розвитку особистості, успішній соціалізації [4].

Система роботи закладів загальної середньої освіти з обдарованими учнями сприяє забезпеченню результативності діяльності закладу освіти, формуванню конкурентоспроможної особистості, здатної перетворювати набуті знання в продукти практичної діяльності. Робота з обдарованими дітьми має бути чітко спланована і організована; передбачати тісну співпрацю учителя та учнів, залучення батьків до проблем навчання, виховання та розвитку обдарованих дітей. Така система буде ефективною за умови орієнтування на кінцевий результат.

Література

1. Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика. Збірник наукових праць. Випуск 2. К. : Інститут обдарованої дитини АПН України, 2009. 276 с.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

2. Работа з обдарованими дітьми / М. О. Володарська, А. І. Настенко, О. М. Пілаєва, С.М. Полуніна, В. М. Сисоєва. Х. : Вид. група «Основа», 2010. 190 с.

3. Марчук А. Обдарованість та проблеми виховання обдарованих дітей. URL : <https://gnmc.com.ua/%D0%BE%D0%B1%D0%B4%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D1%82%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B8-%D0%B2%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F/>

4. Поліщук В.М. Система роботи з обдарованими дітьми в умовах загальноосвітнього навчального закладу. URL : http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/stud_almanah/v_1/38.pdf

UDC 37.091.2(439):005.575(043.2)=111

Dr. ERIKA JUHÁSZ Ph.D.,
University of Debrecen, Faculty of Humanities,
Institute of Educational Studies and Cultural Management

GENERATIONS IN COMMUNITY EDUCATION IN HUNGARY

Keywords: community education, non-formal learning, generational cooperation.

The cooperation of generations, the transfer of knowledge and values from generation to generation: the basis of our survival. There are many areas for this: family, school and lifelong learning, various spaces of culture, workplaces and so on.

Community education is the central location for the transmission of knowledge and the experience of values in Hungary, and the defining scene of non-formal learning. In Hungary, nearly 6,500 institutions and organizations deal with community cultural activities, which is more than half of all cultural institutions (nearly 12,000). In my presentation, based on community education statistics, see how the different generations appear in the activities of these organizations, and which activities are the priority in the activities of which generations. In the institutions and areas, especially the children and the elderly are decisive, but their activities are based on their specific age characteristics and interests. In the activities, the act number CXL. of 1997 we can examine it according to basic community cultural services according to the law, as well as on the basis of various cultural methods.

Community education provides an excellent platform for the cooperation of generations, let's think of family days, folk dance groups covering several generations, and creative groups of mixed ages. It is a great responsibility that the areas of community education consciously undertake the cooperation of generations every day.

References:

1. Erika Juhász (2015): Indicators of the cultural learning in Hungarian regions. In: Viola Tamášová – Erika Juhász – Mihály Sári (Hers.): *Innovation und Erneuerung im Bereich der Erwachsenenbildung in Mitteleuropa*. Dubnica Institute of Technology in Dubnica nad Váhom, Slovakia, pp. 229-247.

2. Juhász Erika – Szabó József (2016): Kulturális tanulás: a tanulás új dimenziója. In: *Educatio*, 25. évfolyam, 2. szám, pp. 198-209.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

3. Erika Juhász – István Bordás (2020): The main characteristics of cultural education in Hungary. In: *Naukovyi Visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universitetu. Seria Pedagogika Socialna Robota*. 46:1, pp. 212-218.

УДК 005.3:37.07:005.591.3:373/377(043.2)

ЯКИМ Н.В.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки,
Мукачівський державний університет
КОБАЛЬ В.І.,
кандидат педагогічних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної роботи,
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Про розвиток свідчить наявність якісних змін у системі чи підсистемах управління. Зокрема, соціальні системи орієнтуються на зростання показників підвищення успішності як результату діяльності, що отримують за рахунок якісних змін.

За своїм змістом поняття «розвиток» – рух (взаємодія), під час якого відбувається не лише зміна вже існуючих властивостей, стану системи, а виникають нові властивості, нова якість (сутність чогось), яких раніше не було.

Традиційно виділяють два типи розвитку:

- розвиток у межах однієї форми існування (наприклад, поява нових ознак);
- розвиток, за якого відбувається перехід від однієї форми існування, від одного рівня структурної організації до іншого, вищого. Такий тип розвитку називають прогресивним [2].

У процесі розвитку закладу освіти очевидною є цілеспрямована зміна його цілей, змісту, методів, форм організації, управлінської складової, спрямованої на досягнення якісно нових результатів у діяльності закладу освіти.

Зміни в підсистемах закладу освіти, що розвивається, можуть класифікуватися за різними ознаками. За ступенем радикальності можна вирізнити глобальні, локальні й часткові зміни.

Радикальні зміни охоплюють всю структуру закладу загальної середньої освіти і мають реформаторський характер чи всеосяжну модернізацію системи. Такі зміни частіше характерні для авторських шкіл, де практикується відхід від класно-урочної системи чи інших суттєво відмінних ознак чи процесів.

За нашими спостереженнями, у закладах освіти частіше використовують локальні зміни в окремих елементах системи (впровадження нового змісту навчання, нових технологій навчання, форм та методів навчально-пізнавальної діяльності та ін.).

Часткові зміни не справляють істотного впливу на цілісну систему, проте завдяки впровадженню хоч і не значних новацій, значно зростають показники

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

освітнього процесу, підвищується рівень мотивації педагогічного колективу до нового, що відрізняють школу від попереднього стану.

За ступенем передбачуваності розрізняють спонтанні та планові зміни у системі школи.

Спонтанні зміни пропонуються як вимушені заходи на протидію чи реагування на негативні чинники, частіше вони спричинені зовнішнім впливом. Управлінські дії спрямовані на впровадження спонтанних змін, часто мають хаотичний, безсистемний характер, супроводжуються швидким реагуванням на вимоги часу, а тому й короткочасні за дією.

Планові зміни співвідносяться із системністю, послідовністю, цілеспрямованістю, мотиваційністю, готовністю до їх впровадження.

За характером ініціювання зміни поділяють на директивні й партисипативні. Директивні – нав'язуються «згори» й здійснюються переважно методом адміністрування без урахування думки колективу чи творчих груп. Такі зміни, як правило, зумовлені зовнішніми вимогами, не враховують особливостей внутрішнього мотиваційного середовища, готовності педагогічного колективу й пояснюються так званою об'єктивною необхідністю. Директивні зміни зазвичай можуть здійснюватися в короткі терміни, проте досягнуті результати є нестійкими.

Партисипативні зміни здійснюються шляхом зацікавленої участі педагогічних колективів чи групи творчих учителів у продукуванні цікавої ідеї, розробленні шляхів, способів, форм її реалізації [2].

На думку науковців (В. Караковського, Л. Новикової та ін.) процес розвитку систем закладу освіти є складним та суперечливим, йому властиві наступні закономірності:

- перевага внутрішньої детермінації процесу над зовнішньою;
- наявність і вирішення протиріч між хаосом і упорядкованістю, новаціями і традиціями в життєдіяльності системи;
- випередження розвитку структури в порівнянні з функціями;
- виникнення криз, обумовлених неузгодженістю структури і функцій, що виражається в посиленні дезінтегруючих тенденцій;
- зміна основної системоутворюючої діяльності або зміна її змісту в результаті подолання кризи;
- збереження в життєдіяльності школи «зон неупорядкованості» [1].

В управлінні розвитком систем закладу освіти переважають адміністративно-організаційні аспекти, відсутня єдність педагогічних дій. Управлінська діяльність, зокрема, ділові, професійні та людські якості, авторитет керівника мають провідне значення.

Література

1. Волкова Т. І. Управління розвитком виховної системи загальноосвітніх навчальних закладів інноваційного типу. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, КПУ, 2010. Вип. 8(61) С. 62–67.

2. Управління розвитком виховної системи закладу загальної середньої освіти. *Управління закладами освіти: теорія, історія, практика* : колективна монографія [Безлюдна

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Н. В., Бойченко В. В., Бялик О. В., Гагарін М. І. та ін.] / за заг. ред. О. Л. Кірдан. Умань : Візаві, 2020. 290 с.

**РОЗДІЛ 2
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ
ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ**

УДК 159.9:316.6

АЛМАШІЙ І.І.
Мукачівський державний університет

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ФОРМУВАННІ
ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

Зміни в навколишньому середовищі та життєдіяльності людей, що викликані екологічною кризою, зумовлюють необхідність пошуків шляхів переорієнтації світоглядних основ буття та суспільного виробництва у взаємодії людини з природою. Важливого значення в цьому відношенні набувають інноваційні психологічні підходи до екологічної освіти й виховання підростаючого покоління, які повинні бути спрямовані на формування домінуючих екологічних цінностей вихованців, вироблення в них умінь бачити, відчувати та усвідомлювати повноту явищ природи, бути причетними до проблем довкілля[1,2].

Це викликає потребу подальшого вдосконалення процесу формування екологічної свідомості на підґрунті психологічної теорії і практики. Метою даного процесу є зміна ставлення школярів не лише до світу природи, що оточує, а й самої людини до себе як частини природи.

У формуванні екологічної культури провідна роль належить предметам природничого циклу, але і в процесі викладання гуманітарних предметів за своїм змістом, спрямованістю вони орієнтують студентську молодь різних спеціальностей на практичну діяльність в природному середовищі.

Вихідними параметрами екологічної освіти та культури студентської молоді є психолого-педагогічні умови:

- сформованість високого рівня екологічної ерудованості студентів, гармонійних екологічних уявлень, здатності молоді до якнайповнішої змістової оцінки екологічної ситуації, високого рівня розуміння студентами реальної чи штучно створеної вчителем екологічної ситуації, високого рівня здатності до ідентифікації джерела загрози, сформованість екологічних настановлень, інтегрованих екологічних переконань тощо;

- сформованість у молоді позитивного адекватного ставлення до природних об'єктів, здатності до відрефлексування цього ставлення, розвиток потреби "спілкування" з природою, виявлення турботи щодо її стану в теперішній час та в майбутньому, сформованість здатності до емотивної оцінки екологічної ситуації, прийняття молоддю системи емотивно забарвлених "еталонів" особистості естетичного, етичного та вітального характеру як таких, що є для молоді особистісно значущими.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Організаційною формою програми впливу варто обрати еколого-психологічний тренінг. Підґрунтям тренінгового курсу може виступати компліцит-концептуальний підхід до екологічної освіти і виховання та екопсихологічна модель “Я-відношення”. У відповідності до даного підходу екологічна свідомість набуває компліцитного характеру саме через категорію “еко-Я-відношень”. Трансформація екологічної свідомості під впливом екотехногенної катастрофи відбувається за такою схемою: зміна позитивних екоорієнтованих психічних станів на негативні – поява проекологічних дій і вчинків – утрата екологічного досвіду та екоцінностей – формування екодистрибутивного екологічного мислення.

Література:

1. Андрієвський Б. М. Організаційно-педагогічні умови формування екологічної культури студентів / Б. М. Андрієвський // Наук. вісн. Мукач. держ. ун-ту / М-во освіти і науки України, Мукачів. держ. ун-т ; [редкол: Пехньо В. І. та ін.]. – Мукачево, 2009. – № 7. – С. 97–101. – Бібліогр.: 4 назви.

2. Білик Л. І. Технології застосування методів формування екологічної відповідальності студентів / Л. І. Білик // Нові технології навчання : наук.- метод. зб. / М-во освіти і науки України; Наук.-метод. центр вищої освіти. – К., 2006. – Вип. 44. – С. 43–48.

УДК 37.018.091.12

АНИЩЕНКО О. В.,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу андрагогіки
Інституту педагогічної освіти
і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

СИСТЕМНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Системність є однією з найважливіших характеристик сучасного наукового знання. У сучасній методології науки *системність* і *системний підхід* до дослідження процесів (природних, соціальних) і закономірностей розглядається не тільки як один із найважливіших напрямів наукового дослідження, а ще й як визначальний фундаментальний принцип наукового пізнання й соціальної практики. Сутність системності виявляється у застосуванні системного підходу в дослідженні складних об'єктів (систем), зорієнтованості дослідження на розкриття їх цілісності та виявлення всіх типів зв'язків у ньому, «зведення їх у єдину систему знань» [4].

Як відомо, системність є найбільш загальним поняттям, що уособлює всі можливі прояви систем, а з-поміж складників системності доцільно виокремлювати системний підхід, системний метод, теорію систем (системну теорію) (8).

Системний підхід являє собою «напрямок у спеціальній методології науки, завданням якого є розробка методів дослідження й конструювання складних за організацією об'єктів як систем» [3] і передбачає комплексне вивчення будь-якого об'єкта дослідження як системи: її складу, структури взаємозв'язків,

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

функцій, організації, місця в системі вищого рангу, внутрішньої ієрархії, стійкості, відкритості тощо [2]. Методологічна специфіка системного підходу полягає в тому, що метою дослідження є вивчення закономірностей і механізмів утворення складного об'єкта з певних складових. При цьому увага привертається до різноманіття внутрішніх і зовнішніх зв'язків системи, процесів (процедур) об'єднання основних понять у єдину теоретичну картину, що дає змогу виявити сутність цілісності системи. Згідно з методологічною специфікою системного підходу, у меті дослідження має передбачатися вивчення закономірностей і механізмів утворення складного об'єкта з певних складників [5].

Аналіз джерел [5] уможлиблює висновок про те, що у порівнянні з традиційним рівнем наукового пізнання та практики, предмети (об'єкти) дослідження й принципи системного підходу мають більш широкі масштаби, зміст і значення. Системний підхід передбачає використання сукупності логічних прийомів, методичних правил і принципів теоретичного дослідження, що виконує евристичну функцію в загальній системі наукового пізнання.

Використання системного підходу уможлиблює розкриття цілісності педагогічних об'єктів, виявлення в них різноманітних типів зв'язків, «зведення їх у єдину теоретичну картину» [3]. Йдеться про можливість виявлення як конкретних механізмів цілісності об'єкта, так і повної типології його зв'язків [5]. Важливим є те, що цілісність доцільно враховувати як у приналежності до об'єкта, так й у способах його дослідження [6].

У контексті нашого дослідження зазначимо, що використання загальної теорії систем дозволить коректно здійснити конкретизацію та уточнення відповідного понятійно-термінологічного апарату наукового пошуку; обґрунтувати, вибудувати систему професійного розвитку науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти на андрагогічних засадах як складову неперервної освіти і навчання андрагогів упродовж життя та як цілісне явище, якому притаманна низка обумовлених специфікою андрагогічно орієнтованої професійної діяльності особливостей; обґрунтувати основні структурні складові професійного розвитку цільової групи і виявити їхній взаємозв'язки тощо.

Таким чином, дослідження певних об'єктів як складних систем, сприяє: обґрунтуванню адекватного формулювання суті конкретної досліджуваної проблеми, вибору ефективних шляхів їх вирішення, унаочненню широких можливостей для одержання різноманітних тверджень та оцінок, які передбачають пошук різних варіантів виконання певної роботи з подальшим вибором найбільш оптимального з них [1] тощо. Використання системного підходу дозволить здійснити дослідження проблеми професійного розвитку науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти цілісно на рівні трьох взаємопов'язаних концептів: методологічного, теоретичного, методичного із урахуванням можливостей неформальної та інформальної освіти [7], сприятиме забезпеченню логічності, послідовності процесу науково-педагогічного пошуку.

Література:

1. Важинський С.Е., Щербак Т.І. Методика та організація наукових досліджень. Навчальний посібник. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

2. Варенко В. М., Братусь І. В., Дорошенко В. С., Смольников Ю. Б., Юрченко В. О. Системний аналіз інформаційних процесів: Навч. посіб. К.: Університет «Україна», 2013. 203 с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 421с.
4. Краснодемська І. Системність. НДІ українознавства. 2014. URL: <http://ndiu.org.ua/index.php/component/content/article/102-2009-08-31-13-55-49/1720-2012-05-14-10-13-07>
5. Кустовська О. В. Методологія системного підходу та наукових досліджень: Курс лекцій. Тернопіль: Економічна думка, 2005. 124 с.
6. Прийма С. М. Системи відкритої освіти дорослих: теоретико-методологічні засади проектування і функціонування: монографія. Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2016. С. 150.
7. Професіоналізація педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих в умовах формальної і неформальної освіти: теоретико-методичний аспект [монографія] / Авт. кол.: Аніщенко О.В., Баніт О.В., Калюжна Т.Г., Коваленко О.Г., Піддячий В.М., Самко А.М. [керівник авт. кол. О. Аніщенко]. Київ: ШКОЛА імені Івана Зязюна НАПН України, 2022. 404 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/735119/>
8. Сурмин, Ю. П. Теория систем и системный анализ: Учеб. пособие. Киев: МАУП, 2003. С. 7-8.

УДК 316.77-043.83:376.015.31-056.264(043.2)

БАРНА Х.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної та спеціальної освіти
Мукачівського державного університету
КЛЯП М.
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичної реабілітації
ВНЗ «Ужгородський національний університет»

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАЦІЇ В ДІТЕЙ З МОТОРНОЮ АЛАЛІЄЮ

В ході спонтанного розвитку дітей - алаліків стан їх мовлення уповільнений, різко відрізняється від онтогенетичного розвитку дітей, які нормально говорять за кількісними та якісними показниками. Якщо у нормальних дітей в процесі їх розвитку формується мовленнєва діяльність, то у алаліків в процесі їх розвитку накопичуються лише окремі мовленнєві дії і окремі мовленнєві знаки. Тому алаліки в процесі свого розвитку лише переходять з одного рівня недорозвинення мовлення на інший.

Як показує практика, при комплексному (медичному та педагогічному) впливі мовлення алаліків значно поліпшується. Спільну мету логопедичної роботи при моторній алалії ми вбачаємо у створенні у алаліків такої мовленнєвої бази, яка б дозволяла їх мовленню надалі розвиватися спонтанно і скластися в систему. Логопедична робота з моторними алаліками будується звичайно поетапно, і природно, що кінцевий успіх всієї роботи значною мірою визначається логопедичним впливом.

На першому етапі відправною точкою мовленнєвого розвитку обирається мінімальний, комунікативно значимий відрізок. Таким відрізком є однослівні

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

фраза (речення). Фоном, на якому проводиться логопедична робота, служить спілкування логопеда з алаліком. Первинною метою цього спілкування є створення у дитини єдності рухової і словесної реакції. Спираючись на сформовані у дитини можливості адекватно реагувати на спонукання до дії, логопед у формі спонукального речення пропонує дитині виконувати ту чи іншу дію (Сядь! Встань! Дай! Іди! і т.д.). Дитина виконує відповідні інструкції. Слідом за цим формується зв'язок між дією дитини і словесним позначенням дії. В момент виконання дії, наприклад за інструкцією, (Іди!), логопед приєднується до дій дитини і вимовляє в такт крокам слово «іду», яке дитина повторює. Через деякий час знову подається ця ж інструкція, дитина починає виконувати дію. У ході виконання дії логопед дитину запитує: що вона робить, куди вона йде. А дитина повинна відповідати, що вона йде з стверджувальною інтонацією.

Така форма спілкування з дитиною призводить до утворення діалогу. Після того як отримана перша відповідь, проводиться аналогічна робота на матеріалі інших слів, що позначають дію (неси, пиши, біжи, стій та ін.).

Метою другого етапу є формування у алаліків речень з двох слів на базі однослівних речень сформованих на першому етапі. Центром таких двохслівних речень на даному етапі залишається дієслово або у формі 1-ї особи теперішнього часу, або в спонукальній формі. Ускладнення синтаксичної схеми цих речень здійснюється за рахунок включення другорядних членів - іменників у формах непрямих відмінків.

Логопедична робота на цьому етапі також будується на спілкуванні логопеда з дитиною, але проводиться на тлі дії дитини з предметами. Дитині задаються питання про те, з яким предметом вона в даний момент маніпулює, наприклад, (Кого (що) ти несеш?) і т. д. При відповідях дитини потрібно звертати увагу на закінчення (ляльку, ведмедика і т. д.). Оскільки одна і та ж дія може проводитися над різними предметами. Спочатку дитина на запитання відповідає одним словом. Надалі дитина повинна відповісти поєднанням слів, назвою дії і назвою об'єкта дії (предмета).

На третьому етапі відбувається формування моделей з підмета і присудка. Якісна відмінність даного етапу від попереднього полягає в тому, що дитина повинна висловити судження не про свої власні дії, а про дії іншої особи (або тварини) або про стан предмета (м'яч упав і т. д.). Крім питань про дії осіб, логопед задає також питання про осіб, які вчиняють дії.

Цю роботу спочатку слід проводити на основі спостережень над діями оточуючих його осіб і лише потім на основі дидактичного матеріалу.

Спочатку дитина на всі питання відповідає або одним словом, або використовуючи колишній досвід (Сидить на стільці), але надалі у неї виробляється модель: підмет + присудок (Вітя сидить, мама йде).

На цьому етапі необхідно провести роботу з диференціації форм 1-го і 3-го особи дієслова (йду - йде), а також по диференціації форм називного і

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

непрямих відмінків. Тут можна проводити роботу над правильністю вимови слів.

Змістом трьох перерахованих етапів і вичерпується поняття первісного формування мовлення в моторних алаліків. Як можна побачити з викладеного, фраза формувалася від елементарної до більш складної. В якості основного лексико-граматичного матеріалу при формуванні структури використовувалися лише дієслова та іменники. Таке обмеження виправдане, тому що, завданням на цих етапах навчання є формування у алаліків елемента системи мовлення, а не окремі дії, яким відвели роль «пускових механізмів».

Література:

1. Логопедія : підручник для студентів ВНЗ / за ред. Шеремет М.К. 2-ге вид., перероб. та допов. Київ : Слово, 2010. 672 с.
2. Малярчук А. Я. Дидактичний матеріал для виправлення мовних недоліків: навчальний посібник для вчителів-логопедів, вчителів і вихователів шкіл та дитячих садків. 2-ге вид., виправл. і доповн. Київ : Ірпінь : Перун, 1997. 408с.
3. Рібцун, Ю. В. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ : Програмно-методичний комплекс. Реком. МОНУ / Ю. В. Рібцун. К : Освіта України, 2011. 292 с.

УДК 376.01/.09(477)(043.2)

БАРНА Х.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної та спеціальної освіти
Мукачівського державного університету
ЯКИМА І.
здобувачка ОС «магістр», 012 «Дошкільна освіта»
Мукачівського державного університету

ХАРАКТЕРИСТИКА МОДЕЛІ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ

Процес входження України в Європейський Союз зумовив потребу змінити ставлення суспільства до проблеми людей з обмеженими можливостями: перейти від медичної моделі соціалізації людей з інвалідністю до соціальної, за якою порушення в здоров'ї людини вважають нормальним аспектом життя. [4; 5].

Медична модель як соціалізації осіб з обмеженнями життєдіяльності панувала до початку 60-х років ХХ ст., відповідно до неї людина з особливостями розвитку є насамперед хворою особою. Поступовий перехід від медичної моделі інвалідності до соціальної сприяв визначенню інвалідності як соціальної проблеми. Початковим документом запровадження інклюзивної освіти в Україні стала Конвенція ООН про права людей з інвалідністю, яка ратифікована Верховною Радою України 16 грудня 2009 року. У цьому документі про права дитини визначено, що розумово чи фізично неповносправна дитина повинна мати достойне життя в нормальних умовах, які сприятимуть підвищенню впевненості в собі та забезпечать її участь у житті суспільства, стверджується пріоритетність інтересів дітей та зобов'язання

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

держав - учасниць уживати заходи для вільного від дискримінації здійснення їх прав.

Видатний психолог Л. Виготський говорив про те, що кожна сліпа чи глуха дитина насамперед є дитиною, а вже потім - дитиною сліпою чи глухою, тобто особливою [2].

Упровадження інклюзивної освіти в Україні передбачає передусім зміну ставлення до осіб із особливими потребами, їхню інтеграцію до соціального простору, гарантуючи при цьому захист їхніх прав та всебічну підтримку. У цьому ракурсі вагомого значення набувають такі напрями у зміні освітньої парадигми, як надання якісної освіти та підготовка до життя в сучасному суспільстві дітей із особливими освітніми потребами.

Інклюзія потребує перебудови освітньої системи та суспільного устрою, оскільки ґрунтується на новій соціальній моделі сприйняття особи з інвалідністю як людини з обмеженими можливостями життєдіяльності й на філософії соціальної справедливості, якою стверджується, що всі люди, мають повне право брати участь в усіх сферах життя суспільства.

Порядок організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2019 р. № 530 (зі змінами) регламентує здобуття дошкільної освіти вихованців з ООП відповідно до Державного стандарту за допомогою найбільш прийнятних для таких дітей методів і способів.

Аналіз законодавчих та нормативно-правових документів засвідчив, що політика сучасної України щодо дітей із порушеннями психофізичного розвитку характеризується максимальним залученням держави до системного розв'язання проблем, механізми реалізації цього процесу нині активно відпрацьовуються. Важлива умова формування цієї системи – забезпечення можливості вибору освітньої установи та навчальної програми відповідно до індивідуальних особливостей дитини; здійснення стимулювання досягнень дітей у різних сферах діяльності; забезпечення соціально-педагогічного захисту дітей тощо. Реорганізація й оновлення національної системи педагогічної освіти на основі принципів демократизації, гуманізації та модернізації, визнання права кожної дитини на одержання освіти, адекватної її пізнавальним можливостям і вимогам часу є дороговказом до пошуку оптимальних шляхів її реформування, соціалізації дітей із порушеннями психофізичного розвитку, їх інтегрування у суспільство.

Соціальна модель пропонує, щоб суспільство піклувалося про лікування та реабілітацію хворих людей, але разом з тим вони повинні стати повноцінними членами суспільства, не спричиняти дискримінацію людей з інвалідністю.

У результаті впровадження суспільної моделі інвалідності змінилася соціальна політика, що спрямована на утвердження рівності громадян, - соціальна інклюзія, яка ґрунтується на забезпеченні таких умов, за яких усі діти й дорослі стають рівноправними членами суспільства, яких поважають і які

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

роблять свій внесок у його розвиток [1, с.73]. Отже, інклюзія це - процес реального залучення осіб із порушеннями в розвитку до активного суспільного життя, який передбачає адаптацію соціального середовища до потреб людини [1, с.78]. Тобто, створення умов для здобування знань усім дітям, незважаючи на їхній соціально-культурний статус, можливості, здібності, потреби та інтереси. Включення дітей із порушеннями психофізичного розвитку в масову освітню систему у дошкільному віці може мати значний вплив на їх розвиток, зокрема, на підвищення рівня мовленнєвих та комунікативних навичок, інтелектуального рівня, збагачення досвіду соціальної та навчальної взаємодії з ровесниками.

Література:

1. Байда Л., Красюкова-Енс О., Буров С., Азін В., Грибальський Я., Найда Ю. Інвалідність та суспільство.[Серія навчальних матеріалів українсько- канадського проекту «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні»] / Заг. ред. Л. Байда, О. Красюкова-Енс. Канад. центр вивчення неповносправності. 2012. 188 с.
2. Выготский Л. С. Собрание сочинений в 6-ти томах. Т. 5. Основы дефектологии / под ред. Т. А. Власовой. Москва: Педагогика, 1983. с.256.
3. Козіброда Л. Основні моделі організації інклюзивної освіти в умовах загальноосвітньої школи (початок XXI ст.). Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2020, № 8 (102)
4. Колупаєва А. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою. Особлива дитина: навчання і виховання. 2014. №2. С. 7-18.
5. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. Київ: Самміт-книга, 2009. 272 с.

UDC 331.524

BARCHI B.

candidate of psychological sciences, associate professor,
Associate Professor of Psychology chair
Mukachevo State University

MENZAK A.

student of higher education
master degree
specialty 053 Psychology
Mukachevo State University

UNEMPLOYMENT AS A FACTOR OF ADDICTIVE BEHAVIOR EMERGENCE

The situation of unemployment has a psycho-traumatic effect. It is a source of constant stress, therefore, studying the issue of the psychological impact of the situation of unemployment on the individual is an urgent theoretical and practical task facing psychologists and social workers.

In the psychology of work, unemployment is considered as a phenomenon of working life and a crisis stage of the professional path of the work subject. Most scientists who study the development of personality during the life course believe that it is possible to think about the crisis of development only when it acts as a prerequisite and the basis of personal changes. Among these changes there are

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

changes in the image of “I”, the structure of self-identification, the restructuring of personal meanings, value orientations, the resolution of intra-personal contradictions, the formation of new forms of behaviour. At the same time, the nature of changes can be both positive (constructive) and negative.

Zh. Virna, V. Logvynenko studied the mental states of a person during the period of experiencing a lack of work [1]. Scientists studied the socio-psychological portrait of the modern unemployed; problems of the dynamics of self-attitude and self-esteem of the unemployed [1]; the importance of the experience of subject activity for solving the crisis, the strategy of the behaviour of the unemployed; socio-psychological features of motives and stimulation of the activity of the unemployed population, improvement of their positive motivation to search for work [2]. Professional unemployment causes negative psychological changes in the individual [4], it provokes a life situation that a person cannot always master without qualified psychological help.

Because emotional experiences affect the behaviour of the unemployed, the French psychologist E. Lavier suggests providing psychological support by determining the mental state of the unemployed [3]. For this, he developed a typology of the experiences of the unemployed. According to this typology, every unemployed person goes through the following stages after losing a job: 1) shock, emotional upheaval. This is a very important experience, especially when the job is lost suddenly (unexpected downsizing, quarrel with the boss, etc.). The shock is replaced by a feeling of relief (the event has happened, and therefore the long uncertainty has ended); 2) rejection of reality - the unemployed person refuses to believe in his release; 3) anger, indignation about what happened. An unemployed person can show open indignation against anyone: relatives, former colleagues, everyone who surrounds him/her or could be the direct culprit of what happened to him/her; 4) depression, depression, a state close to complete despair. At this stage, the unemployed person has a sharp decrease in volitional regulation and search activity. People sink into themselves, get used to the thought of the lack of prospects, the futility of attempts to change their life and their own uselessness; 5) revaluation of values. The unemployed person revises the attitude towards himself/herself and the situation in which he finds himself/herself.

At this stage, the intention to act arises, the desire to change the situation by any means, to break out of it, intensifies. If reassessment does not take place, the situation does not fundamentally change: the feeling of hopelessness and own uselessness remains, manifestations of addictive behaviour appear.

Addiction is an obsessive, pathologically strong desire to perform actions that lead to a certain mental state, most often to relaxation, satisfaction, and comfort. This state differs from a habit precisely in the strength of the need, the impossibility of engaging in any other business until the desire is satisfied, constant thoughts about the object of addiction, unconsciously performing some actions to achieve the goal.

The term addiction was originally used to describe the behaviour of people addicted to chemicals such as nicotine, alcohol, and drugs. For the first time, the term

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

“addictive behaviour” was used by V. Miller to define the process of abuse of various substances that change a person's mental state (psychoactive substances, alcohol, tobacco). and form dependent behaviour. Addictive behaviour is one of the types of deviant behaviour with the formation of a desire to depart from reality by artificially changing one's mental state with the help of taking certain substances or by constantly focusing attention on certain types of activities to develop and maintain intense emotions. Addictive behaviour controls a person's life, makes him helpless and deprives him of the ability to counteract addictions [3].

Summarizing the data presented in scientific sources allows us to determine certain prerequisites for the formation of addictive behavior because of a person being unemployed. The general psychological discomfort of an unemployed person, which determines the need for a change in mental state, departure from reality or special experiences, can be caused by an imbalance of mental processes, the consequences of organic impressions of the central nervous system, suffered psychoneurological diseases and psychotraumata; frustration of a person's vital needs or the presence of neurotic needs; prolonged stay in stressful or psychotraumatic circumstances.

Literature:

1. Logvynenko V.P. Psychological resources of the unemployed personality. *Personality psychology of the unemployed Materials of the 4th All-Ukrainian Scientific and Practical Conference* (May 25, 2007). Ans. Ed. O.V. Kyrichuk K. Institute of Training of Personnel of the State Employment Service of Ukraine, 2007. P. 37–46.
2. Rudyuk O.V. Prospective directions for the study of unemployment in the foreign scientific-psychological tradition. *Psychological perspectives*. 2012. No. 20. P.201–211.
3. L. M. Sidak. Addiction as a form of destruction of the spiritual being of an individual,. *Bulletin of the Yaroslav the Wise National University of Law. Series: Philosophy, philosophy of law, political science, sociology; #4* 2015.
4. Korniienko I., Barchi B. Enriching the coping behavior repertoire and motivation of the unemployed using metaphors *International journal of scientific & Technology research: international journal*. India, 2020. Volume 9. Issue 04. P. 1416-1422.

УДК [37.015.31:17.035.3]:398.1(477)(043.2)

БІГАРІ К.В.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, групи ПО-1м,
спеціальності 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет
ГОРВАТ М.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ТРАДИЦІЇ ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Концептуальні положення щодо основ національного виховання зосереджують свою увагу на важливості використання українських народних традицій: не задля відновлення кращих здобутків минулого, а й для того, щоб

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

наповнити їх сучасним науковим змістом та міцно стати на відповідний культурно-історичний досвід нашого народу.

У законодавчих документах зазначається, що навчання і виховання мають бути поєднані між собою, та підпорядковуватися змісту освіти і формувати всебічно розвинену особистість.

Тісний зв'язок з традиціями чи традиційністю використання того чи іншого жанру мають українські традиції. Зміни, які відбуваються у народній творчості займають тривалий процес їх творення, це триває десятиліття, а інколи і століття. Народ тисячоліттям творить свою народну педагогіку. Упродовж багатьох тисячоліть кожен народ творить свою народну педагогіку. Народна педагогіка – це «емпіричні знання і досвід народу з виховання дітей». Народна педагогіка проголошує і утверджує культ Матері, Батька, Родини, Доброти, Честі, Гідності і Поваги до Людей. Здобутки народної педагогіки збережені у прислів'ях, приказках, легендах, казках, народних піснях, танцях, культурі основнимив цій логіці є українські народні традиції.

Вишневський О. зазначав, що «основними засадами і вартостями українських народних традицій» є: добротворча мораль, де добро перемагає зло; християнські засади виховання; патріотизм, любов до рідної землі, краю, вірність ідеалам свого народу; демократизм і увага до особи вихованця; орієнтація на виховання як розвиток душі дитини; виховання на засадах природовідповідності; культ праці; прагнення до соціальної гармонії. [1].

Національне виховання здійснюється у школах на всіх її етапах навчання, воно забезпечує «розвиток, гармонійність і цілісність особистості, розвиток її здібностей та обдарованість, збагачення на цій основі інтелектуального потенціалу народу, його духовності і культури, виховання громадянина України, здатного до самостійного мислення, суспільного вибору і діяльності спрямованої на процвітання України» [4]. Глибоким наповненням та змістом тісно пов'язані між собою поняття «традиція» і «виховання». Народ завжди виступав вихователем молодого покоління і тому виховання набуває народного характеру. З цього приводу К. Ушинський писав: «що виховання, створене самим народом і побудоване на народних основах, має ту виховну силу, якої немає в найкращих системах, побудованих на абстрактних ідеях або запозичених в інших народів» [5].

Багато уваги український народ приділяв розумовому вихованню, яке здійснювалося через українські народні казки, гру, легенди, спілкування з старійшинами роду, з бабусями, дідусями. Не менш важливим чинником виступає моральне виховання, яке також прослідковується через впровадження та використання у виховання українських народних традицій. Дітей виховували на прикладах старших, за допомогою пестушок, приказок, примовок, дітям прищеплювали почуття гідності, чесності, справедливості, скромності.

Батьки завжди намагалися бути прикладом для своїх дітей, виховувати їх на засадах моралі, народній педагогіці. Батьки намагалися прищепити дітям естетичну культуру, виховували в дітей естетичне виховання. На формування

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

естетичного виховання мали твори декоративно-ужиткового мистецтва, народна пісня, народна музика. Як ми вже згадували, що першими піснями, які слухали і слухають тепер наші діти – це є колискові пісні.

Багато уваги приділялося екологічному вихованню. Батьки вчили дітей оберегати природу, користуватися її багатствами для харчування. Батьки займалися хліборобством, виноградарством, полюванням і звичайно, до цього привчали своїх дітей. Великої уваги заслуговує трудове виховання дітей. Трудове виховання здійснювалося теж з раннього дитинства за допомогою гри. Дитина ознайомлювалася з елементарними знаряддями праці, набиралася самостійності в обслуговуванні самої себе.

Мозгальова Н.Г. зазначає, що «народні традиції – це самобутнє культурне явище. Вони складають ту основу, на якій базується єдність усіх поколінь українського народу, і навіть більше – єдність усіх етносів, що населяють Україну. Народні традиції забезпечують формування вірності Вітчизні, національним вартостям, а через них і вічним загальнолюдським цінностям» [3].

Для того щоб українські народні традиції використовувалися в умовах сучасної початкової школи, їх мають знати добре учителі, батьки і діти. Педагоги наділяють українські народні традиції наступними характеристиками та властивостями. Так, наприклад, Грицик Л., зазначає, що в першу чергу українські народні традиції мають: на основі прислів'їв і приказок здійснюється національно-патріотичне виховання, вони виховують в дитини чесність, гідність, щирість, добро та ін.; на прикладі українських народних казок виховується ввічливість, працелюбність, любов до рідної землі, розуміння понять «добро» і «зло»; використання українських народних пісень в освітньо-виховному процесі початкової школи призводить до виховання у дитини любові до рідної землі, батьків і праці, поваги до старших, інтересу до культурної спадщини українського народу; на основі українського народного мистецтва – ткацтва, вишивання, писанкарства виховується зосередженість, уважність, повага і любов до традицій свого народу; українська національна символіка прищеплює приналежність до незалежної держави, виховує гордість за свою Батьківщину [2].

Слід зазначити, що використання українських народних традицій, як засобу національного виховання учнів початкової школи є дієвим та змістовним. Основу національного виховання складає естетичне, моральне, трудове виховання. За допомогою творів усної народної творчості збагачується особистісний розвиток дитини.

Література

1. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Посібник для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич. Коло, 2006. 608 с.
2. Грицик Л. Виховання дітей на традиціях рідного народу / Л. Грицик // Молодь і ринок. 2011. № 12. С. 137-140.
3. Мозгальова Н.Г., Барановська І.Г. Українські народні традиції як засіб виховання дітей дошкільного віку. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Випуск 152. С. 129-135

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

4. Патріотичне виховання школярів URL: <https://vseosvita.ua/library/patrioticne-vihovanna-skolariv-401962.html>

5. Ушинський К. Людина як предмет виховання // Вибр. пед. твори: У 2 т. К. 1983. Т. 1.

УДК 37.015.31:17.022.1:373.3.011.3-052(043.2)

БОБЕР К.О.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, групи ПО-1м,
спеціальності 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет

ГОРВАТ М.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Проблема морального виховання учнів набуває особливої актуальності у сучасному освітньому просторі, що підтверджується змістом нового «Державного стандарту початкової освіти» [1]. Моральне виховання учнів молодшого шкільного віку чи не головне завдання вчителів початкової школи.

Роботу щодо формування моральних цінностей необхідно будувати у певній системі, а успіх багато в чому залежить від вибору методів роботи, які можуть бути різними: оповідання вчителя, розмова на певну тему, або за прочитаним твором, обговорення ситуацій, фактів зі шкільного життя, класні години тощо.

Шлях формування в учнів знань про гідну і правильну поведінку дуже складний. І успіх може прийти лише в результаті кропіткої, постійної роботи педагога, батьків над розвитком моральних уявлень дітей. Необхідно створювати ситуації, які сприяють емоційному сприйняттю отриманих знань, їх усвідомленню та застосуванню на практиці. Емоційна сприйнятливність багато в чому визначає вміння співчувати. Один із способів створення таких ситуацій – спеціально організовані заняття, форми проведення яких різноманітні: бесіди, екскурсії, тренінги, свята тощо.

Розглянемо одну із форм занять з учнями – бесіду. Так, у розмові на тему: «Будь чуйним і ввічливим» увага акцентується на тому, що поруч живуть люди, які потребують підтримки, чуйного ставлення до них, і цінність людини полягає в умінні помічати, кому та в яких ситуаціях потрібна допомога.

Для обговорення учням пропонується ситуація, описана В.А. Сухомлинським в оповіданні «Розділена радість». В процесі обговорення даного оповідання учні приходять до висновку, що дуже важливо помічати, відчувати настрій тастан товариша чи подруги. Діалогова форма включає учня в канву логічно вибудованої думки, що розвивається, етапами якої є: введення у проблему; ланцюжок послідовних, що розширюють думку, питань;

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

кульмінаційний момент, що характеризується моральним вибором учня.

Одним із найефективніших методів формування моральних цінностей учнів початкової школи є спосіб стимулювання. Педагогічне стимулювання є комплексом соціальних і психологічних засобів впливу на особистість з метою формування готовності до саморозвитку та самовдосконалення.

Педагогічне стимулювання дозволяє, спираючись на природу учня, організувати процес виховного впливу таким чином, щоб він органічно вписувався в структуру його мотиваційної сфери. Для цього створюються умови, за яких немає необхідності примушувати учня до будь-якої діяльності. Він виявляється в ситуації вільного вибору і тому із задоволенням включається узапропоновану йому систему морально орієнтованих відносин, що зачіпають його глибинні інтереси та уявлення [3, с. 98].

Досвід педагогів свідчить, що формування моральних цінностей в учнів сприяє становленню їх як особистості. Помилкові уявлення дітей про справедливість, чесність, доброту, дружбу є частою причиною конфліктів у середовищі однолітків. Тому необхідно пояснити дитині, чого від неї чекають, якою її хочуть бачити. Пояснення – найдоступніший спосіб формування моральної культури особистості. Насамперед, вчитель має зрозуміти, що діти знають про взаємини між однолітками, про значення таких понять, як «чесність», «справедливість», «доброта». За допомогою пояснень діти усвідомлюють правила поведінки в школі, в громадському місці.

Пояснення та бесіда формують у дітей уявлення про морально-етичні норми поведінки, прийнятні у суспільстві. Завдяки цим методам, учні вчаться розрізняти добро і зло, правду та несправедливість.

Для того, щоб підвищити рівень сформованості моральних уявлень ми підібрали наступну вправу. *«Збери букетик квітів»*. Ця методика приваблює тим, що під час гри учні без педагогічної підготовки дізнаються про свої позитивні якості, а також мають можливість оцінити якості своїх однокласників [2, с. 52].

Також ми обрали вправу *«Дзеркало»*. Ми вважаємо, що вона особливо підходить для дітей, рівень сформованості моральних уявлень яких є нижчим, ніж в інших учнів [2, с. 54]. Однак у цій вправі потрібен особливий контроль вчителя за тим, що відбувається для того, щоб у дитини не сформувався хибне уявлення, оскільки однокласники можуть перебільшити його якості.

Формуванню моральних цінностей у дітей сприяють також спостереження за спілкуванням з однолітками. Вчитель повинен бачити кожного учня, щоб повз його уваги не пройшло жодне серйозне порушення. Моральні уявлення, культура поведінки дитини особливо чітко виступають у разі, якщо він пояснює мотиви своєї поведінки.

Для будь-якого вчителя основним джерелом, формою та засобом морального розвитку та формування особистості учня є урок. Це не означає, що урок дозволяє втілити в результат весь комплекс моральних параметрів, але урок протягом всього шкільного життя дитини виступає як єдина, морально

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

розвиваюча та формуюча домінанта.

Педагогічний зміст процесу морального становлення особистості в молодшому шкільному віці полягає в тому, щоб допомогти дитині просуватися від елементарних навичок поведінки до вищого рівня, де потрібна самостійність прийняття рішень та свідомий вибір.

Успішність цього виду діяльності полягає у формуванні моральних цінностей учня і залежить від грамотності педагога, різноманітності методів, які він застосовує.

Література:

1. Державний стандарт початкової загальної освіти URL: <http://mon.gov.ua/content/Освіта/derj-standart-pochatk-new.pdf>
2. Навозняк Л.Л. Діагностика сформованості духовно-моральних переконань в учнів початкових класів. Нова педагогічна думка. 2007. № 82 (2). С. 46-55.
3. Ткачук Т.Л. Психологічні тенденції розвитку моральних цінностей у підлітковому віці: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2008. 22 с.

УДК 373.3.015.3:159.922.73:373.3.06-053.4-056.2/.3(043.2)

БРЕЦКО І.І.

кандидат психологічних наук, доцент

ВАРГА В.С.

кандидат психологічних наук, доцент

КОВАЧ В.Ю.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

спеціальності 053 Психологія

Мукачівський державний університет

СОЦІАЛЬНА СКЛАДОВА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО ШКОЛИ

Виховання правильних стосунків з дорослими – один із ключових моментів підготовки до школи. Дітей з підвищеною чутливістю та сором'язливістю слід заохочувати якомога частіше взаємодіяти з різними дорослими. Набуваючи досвіду у стосунках з іншими людьми, вони стають більш впевненими та вільними у спілкуванні. Це позитивно впливає на стосунки з учителем, полегшує адаптацію до шкільного життя. Кожній дитині потрібна здатність приєднуватися до дитячого колективу, працювати з іншими, поступатися певним умовам, а не поступатися іншим. Ці особливості дозволяють адаптуватися до нових умов. Досвід стосунків у групі однолітків складається з різних видів діяльності. У спільних іграх та роботі завжди присутній елемент співпраці, фокус кожного зусилля – загальний результат.

Якщо дитина не готова до соціальної позиції учня, то навіть маючи необхідні вміння та навички, високий рівень інтелектуального розвитку, в школі їй буде непросто. Ще гірше, якщо діти не хочуть ходити до школи. І хоча

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

таких дітей небагато, вони викликають особливе занепокоєння. Причиною такого ставлення до школи є, як правило, помилки у вихованні дітей. Часто це відбувається через залякування дітей у школі, що є дуже небезпечним та шкідливим для особливо небезпечних та невпевнених у собі дітей. Можна зрозуміти страх і тривогу цих дітей щодо їхнього майбутнього навчання. І вчитель повинен приділити цим дітям багато терпіння, уваги, тепла і часу, щоб змінити своє ставлення до школи, наповнити їх вірою у власні сили. І це, звичайно, складніше, ніж розвивати позитивне ставлення до школи з самого початку [4].

Позитивне ставлення до школи включає як інтелектуальну, так і емоційну складові. Прагнення зайняти нову соціальну позицію, тобто стати учнем, визнаючи важливість шкільної освіти, повагу до вчителя, старших учнів, відображає любов, повагу до книги як джерела знань. Однак відвідування школи не означає, що лише її стіни роблять дитину справжнім учнем. Він ще не зміг цього зробити, і зараз дитина на шляху до важкого переходу, і вона може ходити до школи з різних причин, зокрема з неакадемічних: батьки змушують, її бігати між перервами.

Діяльність дітей, а особливо гра як провідна діяльність у дошкільному навчальному закладі та спілкування з дорослими, є чинниками соціалізації дітей, механізмами їх участі в суспільстві в соціокультурних нормах людських відносин. Кожна дитина повинна увійти в дитяче суспільство, діяти з іншими, поступатися якійсь ситуації, а не поступатися іншим. Ці характеристики дають можливість адаптуватися до нових соціальних умов. У спільній грі діти вивчають мову спілкування, вчать координувати свою діяльність з іншими видами діяльності, вчать взаєморозуміння та взаємодопомоги.

Розвиток дитини з особливими освітніми потребами здійснюється, в умовах спеціально організованого, цілеспрямованого процесу навчання і виховання. Успішне пристосування дитини неможливе без формування соціальної компетентності, під якою розуміють систему знань про соціальну дійсність і про себе, систему складних соціальних умінь і навичок взаємодії, сценаріїв поведінки в типових соціальних ситуаціях [1].

Вважається, що діти до 5 років, а іноді і старші не завжди усвідомлюють свою особливість і необхідність цілеспрямованого впливу на своє здоров'я. Дітям з особливими потребами досить важко усвідомити і тверезо оцінити особливості свого розвитку, у цьому їм можуть допомогти батьки, рідні, друзі, фахівці спеціальних закладів. На формування власного ставлення до себе та стану свого здоров'я, дуже сильно впливає саме ставлення близьких та оточуючих людей [3].

У процесі соціально-психологічної адаптації дітей з особливими освітніми потребами соціальний розвиток виступає, як складне та суперечливе явище, яке пов'язане з соціалізацією та індивідуалізацією. Соціалізація – це процес прилучення дитини до соціального середовища, а індивідуалізація – це

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

процес становлення універсальних соціальних здібностей, які характеризують ступінь його самості [2].

Специфіка соціально-психологічної адаптації дітей з особливими потребами полягає у тому, що потрібно враховувати показники певного типу дизонтогенезу. Необхідно брати до уваги особливості знань та уявлень дитини, щодо оточуючого її середовища, про її місце та роль у ньому, про особливості взаємодії людей. Адаптація полягає у засвоєнні дитиною соціальних норм та правил. Важливо стимулювати інтерес до ігрової поведінки в процесі, якої дитина може засвоювати різноманітні ролі та знайомитися з особливостями їх поведінки. У процесі гри дитині з особливими потребами може вибудовувати взаємостосунки з іншими людьми і таким чином вибудовувати власний соціальний досвід [5].

Кожна дитина потребує вміння бути частиною дитячого колективу, діяти з іншими, поступатися в одних ситуаціях і не поступатися в інших. Ці характеристики дають змогу адаптуватися до нових соціальних умов, що є основним джерелом формування нових психологічних якостей. Новоутворення визначають соціальну ситуацію розвитку, вони є вихідними точками для всіх динамічних змін у психіці дитини.

Наприкінці дошкільного періоду мотиваційна сторона людської діяльності інтенсивно поглинається ігровою діяльністю. Тому необхідно розвивати та вдосконалювати реальні стосунки за допомогою ігрової діяльності.

Література

1. Бастун Н., Причини невстигання першокласників. Психолог. 2002. №33. С. 16-20.
2. Дитинство без насилля: суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей: *збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції* / за заг. ред. проф. О. Кікінежді. Тернопіль: Стереарт, 2014. 884 с.
3. Компанець Н. М., Луценко І.В. Моделювання індивідуального розвитку дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного ДНЗ. Київ. 2018. 66 с.
4. Кузьменко В. У. Консультативна допомога батькам: дієві рішення. *Дошкільне виховання*. 2016. № 6. С.6-9.
5. Психолого-педагогічний супровід формування особистості дошкільника: колективна монографія / Т. Кочубей та ін.; за заг. ред. В. Кузя. Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. 212 с.

УДК: 378

ВАРГА Л.І.

кандидат педагогічних наук., доцент,
старший викладач кафедри англійської мови,
літератури з методиками навчання
Мукачівський державний університет

**СТИМУЛЮВАННЯ МОТИВАЦІЇ У ФОРМУВАННІ ГРАМАТИЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ
ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ**

Дослідження проблеми підвищення мотивації у формуванні граматичної компетентності здобувачів другого рівня вищої освіти в процесі вивчення німецької мови є важливим і актуальним, оскільки формування граматичної компетентності є однією з ключових складових у вивченні іноземної мови, зокрема німецької. При цьому підвищення мотивації учасників процесу навчання позитивно впливає на успішне формування граматичної компетентності зокрема.

Мета дослідження полягає в підвищенні мотивації у формуванні граматичної компетентності здобувачів другого рівня вищої освіти в процесі вивчення німецької мови шляхом визначення ефективних методів та засобів мотивації.

Об'єктом дослідження є процес вивчення німецької мови студентами другого рівня вищої освіти.

Предметом дослідження є підвищення мотивації студентів у формуванні граматичної компетентності в процесі вивчення німецької мови.

Грамматична компетентність є важливою складовою мовної компетентності і трактується як здатність людини правильно продукувати усні та письмові висловлювання відповідно до граматичних правил і розуміти граматику структур, які використовуються в мовленні іншими. [1, с.85]. Важливо дослідити ефективні методи та засоби формування граматичної компетентності здобувачів освіти у процесі вивчення німецької мови на другому (магістерському) рівні вищої освіти.

Мотивація відіграє важливу роль у формуванні граматичної компетентності здобувачів другого рівня вищої освіти в процесі вивчення німецької мови. Це пов'язано з тим, що граматичні знання є складовою частиною мовної компетентності, яку можна розвивати тільки за умови належної мотивації до вивчення мови.

Визнаючи провідну роль мотивації у контексті вивчення іноземної мови, викладачу важливо своєчасно посприяти її виникненню, підтримати і зберегти її, необхідно брати до уваги засоби й прийоми її формування в умовах навчального закладу [2, с.38]. Але для цього йому необхідно чітко бачити можливі джерела мотивації.

У формуванні граматичної компетентності у вивченні німецької мови важливо стимулювати внутрішню мотивацію здобувачів освіти. Це можна

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

зробити, забезпечивши студентам можливість самостійного вибору тем та завдань, що пов'язані з граматиною, використовуючи технології інтерактивного навчання та ігрові форми роботи.

Для вивчення граматики теоретичний матеріал презентується у найбільш зручній формі – у вигляді таблиць. Практичний матеріал представлений граматичними завданнями. Подається різноманітний спектр вправ: вправи на виправлення помилок (ця вправа створює позитивну атмосферу, оскільки виправлення вже існуючих помилок не таке хвилююче, як їх створення), текстові вправи на пояснення вживання часів у певних реченнях, вправи з пропусками та інші, що сприяють розвитку вмінь та навичок грамотного письма та усного мовлення, необхідних для вивчення іноземної мови [3, с.93].

Дослідження показало, що для підвищення мотивації доречно застосовувати різні методи та прийоми, зокрема:

- мотивуючі завдання: завдання з вивчення слів і фраз, які вони могли б використовувати в реальних ситуаціях, таких як подорожі, зустрічі з іноземцями тощо.

- створення сприятливого навчального середовища, де учасники могли б чути, спілкуватись німецькою мовою: форми роботи, такі як групові вправи, дискусії, інтерактивні ігри тощо.

- використання різних форм індивідуального та групового навчання.

Після проведення спеціальних занять з підвищення мотивації учасників, які включали в себе вищезгадані методики було проведено тестування на рівень граматичної компетентності, яке показало позитивні результати в порівнянні з початковим тестуванням.

Для більш детального вивчення впливу підвищення мотивації на формування граматичної компетентності було проведено аналіз результатів окремих учасників. Виявлено, що учасники з вищим рівнем мотивації досягли більшого прогресу у формуванні граматичної компетентності, порівняно з тими, хто мав менший рівень мотивації.

Таким чином, успішність та результативність процесу формування граматичної компетенції в процесі вивчення німецької мови значно підвищується при успішному підборі методики (заохочення, підтримка, співпраця тощо, не менш важливо враховувати також індивідуальні потреби та інтереси студентів) її послідовному та системному впровадженні, внаслідок підсилення мотивації спостерігається підвищення інтересу до вивчення німецької мови, подолання психологічних бар'єрів, зокрема: страху перед говорінням іноземною мовою та страху перед можливістю зробити помилку.

У подальших дослідженнях доцільно розглядати використання різних підходів для підвищення мотивації студентів, таких як використання інтерактивних технологій, ігрові методики, та інших. Також можливо вивчати взаємозв'язок між мотивацією та іншими факторами, такими як самооцінка, навчальний досвід, вікові характеристики тощо.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Література:

1. Козак М. В. Роль мотивації та шляхи їх підвищення при вивченні іноземних мов / М. В. Козак // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. : Педагогіка. Соціальна робота. – 2015. – Вип. 35. – С. 84–87.
2. Скляренко Н. К. Методика формування іншомовної граматичної компетенції в учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Іноземні мови. 2011. № 1. С. 15–25.
3. Щелкунова-Іванченко І. В. Умови формування мотиваційної сфери студентів педагогічних вузів / І.В. Щелкунова-Іванченко // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. – Рівне: РДГУ, 2005. – Вип. 30. – С.92-96

УДК 159.923:159.944.4(043.2)

ВОРОНОВА О.Ю.,
кандидат психологічних наук, доцент
БАРЧІЙ М.С.
Мукачівський державний університет

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Тема воєнного конфлікту та її зв'язок із проблематикою розвитку психічного здоров'я особистості є достатньо новою для України. Наявні вітчизняні праці у цій сфері присвячено теоретичному огляду й емпіричному дослідженню окремих аспектів психологічного стану особистості, що знаходиться в складних життєвих обставинах (О. Залеська, Є. Дубровська, О. Панченко, М. Маркова, Н. Макаренко, Ю. Удовенко) та вивченню впливу програм психологічної підтримки (С. Богданов, В. Панок, Н. Пророк, С. Гончаренко). У зарубіжних дослідженнях сьогодні можна знайти значну кількість праць у сфері вивчення життєстійкості та психосоціальної допомоги особам, постраждалим внаслідок воєнних конфліктів, однак все ще актуальною є потреба у дослідженні специфіки стресового стану та розвитку резильєнтності саме в умовах різних соціально-культурних контекстів воєнних конфліктів (Т. Betancourt, W. Tol, J. Cohen, M. Euwema, D. Karadzhov, M. Wessels, D. Hellerstein).

Термін «резильєнтність» загалом пов'язаний зі здатністю психіки відновлюватися після несприятливих умов. Відповіді на питання, як і яким чином деякі люди здатні вистояти, відновитися і навіть психологічно зрости, зміцнити після складних життєвих негараздів, є певним викликом для науковців і практиків серед психологів та психотерапевтів. Розуміння людської спроможності до психологічної позитивної адаптації в несприятливих обставинах може допомогти фахівцям із психічного здоров'я розробляти спеціальні психотехнології для психопрофілактики та розвитку резильєнтності, життєстійкості, стресостійкості, а також розвитку здатності самостійно долати стресові ситуації тощо.

D. Hellerstein, концептуалізуючи феномен резильєнтності, виокремлює дві його основні складові – фізичну резильєнтність як показник стресостійкості й толерантності, та психологічну резильєнтність, що містить у собі

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

використання соціальної підтримки, віднайдення смислів у важких подіях або ситуаціях, розвиток та підтримку соціальних контактів, підвищення освітнього рівня та опанування різних психотехнологій, що допомагають розвитку та подоланню негативних наслідків після стресу [5].

Сучасні дослідники у своїх наукових розвідках акцентують увагу на проблемі розвитку резильєнтності [3], що дозволяє людині впоратися із стресовою ситуацією, відновити емоційну рівновагу, застосувати особистісні ресурси для подолання стресу з метою збереження психічного здоров'я.

На думку С. Бужинської, А. Даніліч-Скаун, С. Скляр, до чинників, які впливають на формування резильєнтності, належать: вміння вирішувати проблемні ситуації під впливом стресу; низький прояв тривожності та індивідуально-психологічні особливості людини (впевненість у собі, оптимізм); задоволеність обраною професією та позитивний емоційний фон. [1].

В умовах війни особистість переживає низку стресогенних впливів, що часто призводить до виникнення гострої психологічної травми. Саме тому важливим є створення програм з розвитку резильєнтності. С. Osborn пропонує фокусуватися на мішенях психологічного/психотерапевтичного втручання на підсиленні ресурсів людини, щоб сприяти її стійкості до життєвих негараздів, замість зосереджуватись на її станах і їх дослідженні (ПТСР, виснаження, вигорання тощо) [4]. Так, звертаючись безпосередньо до фахівців допоміжних професій (психологів, психотерапевтів, соціальних працівників тощо), гарною відправною точкою психотехнологічної програми для профілактики вторинного травматичного стресу та відновлення резильєнтності може бути інвентаризація та ідентифікація їхніх власних ресурсів на фізичному, емоційному, інтелектуальному, поведінковому, соціальному та духовному рівнях. З метою діагностики в даному випадку, окрім визначення рівня вторинного травматичного стресу та загального рівня резильєнтності, може бути використана діагностична вправа «Колесо життя» («Пиріг життя»), яка допомагає визначити наявність рівноваги між життєвими цінностями та пріоритетами в житті, сфери життя, які є знеціненими і на які варто звернути увагу [2].

Підвищення резильєнтності особистості пов'язане насамперед з пошуком внутрішніх і зовнішніх ресурсів, що забезпечують її стійкість у стресогенних ситуаціях і допомагають їй в подоланні негативних наслідків стресу. Це дає можливість людині володіти собою, більш ефективно управляти своїм емоційним станом, адекватно поводитися в стресових ситуаціях. Таким чином, на нашу думку, чим вищий рівень резильєнтності, тим вищий рівень стресостійкості особистості.

Проаналізувавши різні підходи щодо дослідження резильєнтності особистості, можемо констатувати, що ця проблема залишається і надалі актуальною та все більше привертає увагу сучасних дослідників в умовах війни в Україні. Перспективами подальших наших досліджень є розробка

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

психотехнологій розвитку стресостійкості особистості в складних життєвих ситуаціях.

Література:

1. Бужинська С. М., Скляр С. С., Даніліч-Скакун А. А. Стресостійкість студентів як складник успішності навчання у ЗВО. Габітус. 2021. Вип. 23. С. 55–59.
2. Лазос Г.П. Діагностика та профілактика негативних емоційних реакцій волонтерів-психологів/психотерапевтів у роботі з постраждалими дітьми. Психологічна допомога дітям у кризових ситуаціях: методи і техніки : методичний посібник / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, І.М. Біла, Г. П. Лазос ; за ред. З. Г. Кісарчук. К.: Логос, 2018. С. 186–232.
3. Лазос Г. П. Резильєнтність: концептуалізація понять, огляд сучасних досліджень. Актуальні проблеми психології. Т. 3 : Консультаційна психологія і психотерапія : зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України; Вінниця, ФОП Рогальська І. О., 2018. Вип. 14. С. 26 – 64.
4. Osborn, C. J. (2004). Seven salutary suggestions for counsellor stamina. *Journal of Counselling & Development*, 82. P. 354–364.
5. Hellerstein, D. How I can become resilient. Heal Your Brain [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.psychologyto-day.com/blog/heal-your-brain>

УДК 373.015.31-043.86-026.15:81'42:[373.016:811.111](043.2)

ГЕРЦОВСЬКА Н.О.,
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання
Мукачівський державний університет
ГАВРИЛЮК А.О.,
здобувач вищої освіти ос магістр,
спеціальність 014 «середня освіта»,
спеціалізація 014.021 англійська мова і література
Мукачівський державний університет

РОЗВИТОК ЛІНГВІСТИЧНОЇ КРЕАТИВНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Розвиток лінгвістичної креативності учнів старшої школи на уроках англійської мови є важливим завданням для вчителів та педагогів. Креативність, як вважається, є одним з найважливіших навичок для майбутнього успіху у сучасному світі.

Отже, розглянемо можливі варіанти розвитку лінгвістичної креативності учнів. Термін «лінгвокреативний» вперше був вжитий у роботах Б. Серебрянікова, який пов'язував лінгвокреативне мислення з мовотворчою функцією словотвору, і пізніше отримав поширення через праці В. Звягінцева, М. Алефіренка, В. Телії. Також питання лінгвістичної креативності в тій чи іншій мірі було зрушено у працях С.В. Воропай, Ж.Д. Горіної, О.В. Дорфман та ін [1, 2].

Для успішного розвитку лінгвістичної креативності необхідно: по-перше, важливо забезпечити учням можливість висловлювати свої думки та ідеї на різних етапах уроку. Наприклад, вчителі можуть запропонувати учням

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

доповнити розпочату історію своїми власними ідеями, або створити свій варіант розв'язання граматичних завдань.

По-друге, вчителі можуть використовувати різноманітні техніки та інструменти для стимулювання лінгвістичної креативності учнів. Наприклад, вчителі можуть запропонувати учням скласти власні пісні або вірші на англійській мові, або проводити дебати на різні теми, що сприяє розвитку лінгвістичних та аргументаційних навичок учнів.

По-третє, важливо створити сприятливе навчальне середовище, яке стимулює творчість та ініціативу учнів. Наприклад, вчителі можуть допомогти учням знайти цікаві теми для проектів або досліджень на англійській мові, або проводити творчі конкурси на найкращі твори або презентації.

Також лінгвістична креативність відображає здатність учнів до використання мови для вираження своїх ідей, думок та почуттів з використанням нетрадиційних способів [1, с.35-41].

Лінгвістична креативність вимагає від учнів розуміння граматики та лексики, а також вміння використовувати ці знання для творчого вираження своїх думок. На уроках англійської мови в старшій школі можна використовувати різноманітні методи та прийоми, щоб допомогти учням розвивати свою лінгвістичну креативність.

Один з найпростіших і ефективних способів розвитку лінгвістичної креативності – це створення ситуацій, що вимагають використання англійської мови для вирішення завдань. Наприклад, учні можуть працювати в групах та розробляти сценарії рольових ігор або драматичних постановок, використовуючи незвичні теми та ситуації. Це вимагає від учнів творчого мислення та використання нестандартних прийомів [2, с.7].

Іншим ефективним способом розвитку лінгвістичної креативності – це використання різноманітних інтерактивних вправ та ігор. Наприклад, можна провести гру «Асоціації», де учні повинні називати слова, що пов'язані з певною темою. Ця гра вимагає від учнів здатності дивитися на тему з різних сторін та використовувати творчість для створення цікавих асоціацій.

Важливим елементом розвитку лінгвістичної креативності є підтримка учителя. Він повинен створювати атмосферу, де учні не бояться помилок та можуть експериментувати з мовою. Також він повинен підбирати цікаві теми та завдання, що вимагають від учнів розвитку творчих здібностей та використання мовних знань.

Отже, для розвитку лінгвістичної креативності важливо навчити учнів думати на англійській мові та розвивати їх здатність використовувати мову для вираження своїх думок та ідей. Для досягнення цієї мети необхідно використовувати різноманітні методи та прийоми, що стимулюють творче мислення та розвиток лінгвістичних здібностей учнів. Такий підхід допоможе не лише підготувати учнів до майбутнього вивчення англійської мови на вищих рівнях, а й розвинути їх загальну креативність та здатність до творчого мислення.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Література:

1. Алефіренко Н.М. Лінгвокреативні процеси формування фразеологічної семантики / Н. М. Алефіренко // Мовознавство. – К., 1988. – №3. – С. 35–41.
2. Воропай С. В. Лінгвістична креативність та її реалізація у мові користувачів соціальних мереж (на прикладі соціальної мережі Фейсбук) / С. В. Воропай // Філологічні трактати. – Т. 8. – № 4. – 2016. – С. 7–13.

УДК 741:[37.015.31:159.923.2:373.3.011.3-052]

ГИЧКА І. А.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, групи ПО -11 сп,
спеціальності 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет
МАЙБОРОДА І. Е.,
старший викладач кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Образотворче мистецтво є одним з найважливіших компонентів комплексної освіти, оскільки воно дозволяє дітям розвивати творчі здібності фантазію, уяву, вміння сприймати і аналізувати навколишній світ та виховувати почуття краси і гармонії. До того ж, заняття з образотворчого мистецтва допомагає дітям розкрити свій творчий потенціал, розвинути навички самовираження та сприяє самореалізації. Розвиток творчої індивідуальності молодших школярів в процесі образотворчої діяльності є важливим, оскільки формуванню особистості з багатою, розвиненою естетичною грамотністю та високою морально-етичною культурою.

Розвиток творчої індивідуальності молодших школярів засобами образотворчого мистецтва може бути здійснений в процесі художньо-творчої роботи з різними художніми матеріалами та техніками. Малювання, ліплення, робота з пап'є-маше, розпис по тканині та інші види творчої діяльності допомагають дітям розвивати свої здібності та виражати свої ідеї. Образотворче мистецтво допомагає дітям розвивати уяву, сприйняття кольорів та форм, вміння аналізувати, порівнювати та створювати власні твори. Один з основних принципів образотворчого мистецтва — це творчий процес, що передбачає самовираження індивіда. Малювання, створення скульптур або інші форми творчості дають дітям можливість висловити свої думки, почуття та емоції. Це розвиває їхню здатність до самовираження та розв'язання проблем, а також допомагає знизити рівень стресу та тривоги.

Іншою важливою складовою образотворчого мистецтва є розвиток творчої уяви та інтелектуальних здібностей. Вивчення різних видів мистецтва розширює світогляд дітей та допомагає розвивати асоціативне мислення, увагу, пам'ять і критичне мислення. Образотворче мистецтво допомагає виховувати в дітей почуття прекрасного, формує естетичний смак та сприяє розвитку емоційної інтелігентності [2, с. 117-121]. Варто зауважити, що образотворче

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

мистецтво може бути корисним засобом для виховання соціальних навичок та формування громадянської свідомості у дітей. Вчителі можуть заохочувати дітей до творчості, що має соціальну спрямованість, наприклад, створення афіш, листівок, які висловлюють певні соціальні повідомлення, піднімають актуальні теми для дітей, наприклад, здоров'я, екології, культури тощо. В процесі мистецької творчості діти можуть використовувати різноманітні матеріали та техніки, що дозволяє їм розвивати не лише мистецькі, а й технічні та організаційні вміння [4, с. 171-174].

Неабияк важливо щоб, діти навчалися розв'язувати творчі завдання, виходити за межі звичайного мислення, створювати щось нове та оригінальне. Регулярні заняття образотворчим мистецтвом можуть допомогти розвинути в дітей уяву, креативність, самовираження та самореалізацію. Це позитивно впливає на інші сфери життя дитини, такі як навчання, соціалізація та розвиток особистості. Образотворче мистецтво також сприяє розвитку моторики та координації рухів дітей, а також допомагає їм виявляти та аналізувати кольори, форми, текстури й інші візуальні елементи. Такі навички виступають підґрунтям для подальшого розвитку художніх талантів дітей.

Отже, образотворче мистецтво є важливим засобом розвитку творчої індивідуальності молодших школярів. Воно сприяє розвитку дитячої фантазії, креативності та художнього смаку, підвищенню культурної компетентності й естетичного смаку, а також сприяє формуванню соціально-емоційної сфери дитини, що в майбутньому стане дуже корисним в будь-якій галузі. Діти можуть відчувати свободу творення та самовираження, що сприяє їхньому розвитку та зростанню як особистості.

Література

1. Агеєнко Т. А. «Образотворче мистецтво з методикою навчання» як засіб формування педагогів-організаторів культурно-дозвілєвої діяльності. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2020. Вип. 31. С. 24-26.
2. Бойко Н. І. Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами образотворчого мистецтва. *Таврійський вісник освіти*. 2013. № 4. С. 117-121.
3. Вороняк І. Образотворче мистецтво в «Просвіті» як засіб формування національної свідомості. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2010. Вип. 19. С. 207-211.
4. Фічора І. Народне образотворче та декоративно-прикладне мистецтво як засіб естетичного виховання і розвитку молодших школярів. *Гірська школа Українських Карпат*. 2014. № 11. С. 171-174.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

УДК 37.016.3:159.922.7

ІВАНОВА В. В.,

доктор педагогічних наук., доцент, професор кафедри
дошкільної та спеціальної освіти

БОБАЛЬ А. І.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Мукачівський державний університет

РОЛЬ НАОЧНОСТІ У СЕНСОРНОМУ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ РАННОГО ВІКУ

Проблема сенсорного розвитку дітей раннього віку має велику актуальність в сучасному світі, оскільки в ранньому дитинстві формуються основні здібності та навички, які в майбутньому визначають життєвий успіх кожної людини. Наочність, як засіб стимулювання розвитку зорового, слухового, тактильного та інших видів сприйняття, відіграє важливу роль у формуванні сприйнятливості до навколишнього світу, розвитку уяви, мислення та творчих здібностей дітей. Застосування наочності в ранньому та дошкільному віці сприяє не лише формуванню цінностей естетичної культури, але й допомагає розвивати інтелектуальні, пізнавальні та соціальні компетенції, що є основою подальшого успіху дитини в освіті та житті.

Посутнім досягненням методики дошкільної освіти в цілому є широке розроблення як українськими так і закордонними вченими (Ф.Фребель, Я.А.Коменський, М.Монтесорі, Дьенеш, Кюзенер, Рубік та багато інших) різних видів яскравої, особливої наочності, що притягує увагу дитини без додаткових зусиль.

У 50-х роках ХХ століття відзначається найбільш бурхливий розвиток досліджень вчених (А.Леушина, Т.Тарунтаєва, Е.Тарханова). Зокрема, розроблені методичні посібники для дошкільників (М.Богданович, О.Грибанова, Л.Кочина, А.Столяр та інші). Розроблені методики використання наочності спрямовані на розвиток мовленнєвих вмінь та формування у дітей окремих складових мислення й пізнавальної діяльності: абстрагування, логіки, та прийоми їх впровадження у практику дій.

Наочність розкриває перед дітьми широкий світ сприйняття оточення: предметного, природного, соціального. Раннє використання наочності в освітньому процесі сприяє формуванню інтересу до навчання та розвитку естетичного смаку дітей, сприяє ефективності різних прийомів активізації мислення у процесі навчання дітей елементів математики.

Фізіологічно різні органи чуття людини мають відмінну чутливість до зовнішніх стимулів. Наприклад, органи зору передають до мозку майже в 5 разів більше інформації, ніж органи слуху, та майже в 13 раз більше, ніж органи дотику [1].

Реалізуючи завдання сенсорного розвитку дітей раннього віку в закладах дошкільної освіти використовують різноманітну наочність: комплекти для занять; обладнання для самостійних ігор і занять дітей; методичні посібники для вихователя ЗДО; збірки дидактичних ігор і вправ; навчально-пізнавальні

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

книжки для математичної підготовки дітей в умовах сім'ї.

Дитина росте і розвивається відповідно змінюється і наочність. При цьому постійно вихователь повинен вирішувати проблему: скільки і якої наочності повинно бути у конкретному віковому періоді.

Якщо недостатньо наочних засобів, то може виникнути обмежене уявлення, яке буде бідним за змістом, його логічність буде порушена. З іншого боку, якщо наочності дуже багато, то можуть виникнути ілюзії та мрійливість, що також можуть завадити розвитку логічного мислення.

Але у наочності є ще велика місія: все, чому навчаємо дитину, повинно реалізовуватись практично.

Розробка і використання наочних матеріалів у освітньому процесі закладу дошкільної освіти повинна базуватися на принципах індивідуалізації та диференціації навчання з урахуванням особливостей розвитку кожної дитини.

Головним засобом навчання є комплект наочного дидактичного матеріалу для занять. В нього входить:

-об'єкти навколишнього взяті в натуральному вигляді: різні предмети побуту, іграшки, посуд, гудзики, шишки, жолуді, каштани, морські й річкові ракушки, камінці тощо.

-зображення предметів: плоскі, контурні, кольорові, на підставках і без них, намальовані на картках;

-графічні і схематичні засоби: логічні блоки, фігури, картки, таблиці, моделі.

Використовують наочність двох видів: демонстраційну – великих розмірів і роздаткову – малих розмірів для самостійної роботи за столом.

До роздаткових матеріалів відносяться такі ж наочності як і демонстраційних, але значно менших розмірів для роботи за столами: роздрібні фігури, картки, таблиці, моделі, лічильні палички тощо [1].

Щодо використання наочності цінною є наукова спадщина М. Монтесорі. Її навчальний матеріал був у свій час створений для розвитку і тренування спеціальних навичок з урахуванням віку дитини. Метод Монтесорі складається з трьох основних частин: дитина, навколишнє середовище, вихователь.

Метод Монтесорі заснований на спостереженні за дитиною в природних умовах і прийнятті її такою, яка вона є. Основний принцип методу Монтесорі: підвести дитину до самовиховання, до самонавчання, до саморозвитку. Девіз методу Монтесорі: «Допоможи мені зробити це самому». Дитина вчиться в основному самостійно за допомогою спеціально розробленого навколишнього середовища – Монтесорі-матеріалів. У них закладена можливість самоконтролю, дитина сама бачить свої помилки, і дорослому не потрібно вказувати на них. Роль вихователя складається не в навчанні, а тільки в керівництві самостійною діяльністю дитини [2].

Величезне значення для реалізації методу Монтесорі мають дидактичні Монтесорі-матеріали. Це щось середнє між навчальними посібниками і

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

розвиваючими іграми, виготовлені неодмінно з натуральних матеріалів. Дизайн Монтесорі-матеріалів не мінявся з дня створення, тобто майже 100 років.

Задача Монтесорі-вихователя – допомогти дитині організувати свою діяльність, піти своїм унікальним шляхом, реалізувати свій потенціал у найбільш повній мірі. Дуже важливі особливі педагогічні прийоми, яких повинні навчитися Монтесорі-вихователі. У методі Монтесорі немає класно-урочної системи, замість шкільних парт – легкі переносні столи і стільці, килимки, на яких навчаються на підлозі. Монтесорі-вихователь не є центром класу, як у традиційній школі. Він не сидить за столом, а проводить час в індивідуальних заняттях з дітьми. Монтесорі – вихователь втручається в діяльність дитини тільки тоді, коли це необхідно [2].

Отже, можна зробити висновок, що наочність відіграє дуже важливу роль у сенсорному розвитку дітей раннього віку. Вона допомагає дитині легше і швидше засвоювати нові знання та відчувати світ навколо себе. При цьому важливо забезпечувати баланс між кількістю наочності та розвитком логіки, щоб дитина могла належним чином аналізувати та розуміти отриману інформацію. Таким чином, використання наочності в освітньому процесі допомагає дитині розвивати свої здібності та досягати успіхів в подальшому житті.

Література

1. Грама Н.Г. Сенсорний розвиток дітей раннього віку: теорія і практика: [Монографія].– Одеса, 2018.– 239 с.
2. Лисенко Н. В. Педагогіка Марії Монтессорі / Н. В. Лисенко // Лисенко Н. В. Педагогіка українського дошкілля : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл., які навчаються за спец. «Дошкільне виховання» : у 2 ч. / Н. В. Лисенко, Н. Р. Кирста. – К. : Вища шк., 2006. – Ч. 1. – С. 113-135.
3. Олійник Л.М. Формування уявлень про властивості і співвідношення предметів у дітей раннього віку: дис. на здобуття наук. ступеня канд..пед.наук: 13.00.08 «Дошкільна педагогіка» / Олійник Лія Миколаївна.– К., 2005. – 209 с.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

УДК 159.923.2-053.4:37.015.3:159.937:82

ІВАНОВА В. В.,

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри
дошкільної та спеціальної освіти

КОСТІВ В. П.,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Мукачівський державний університет

ОСМИСЛЕННЯ ПОНЯТТЯ ОБРАЗУ Я ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Згідно Закону України «Про освіту», дошкільна освіта є першим рівнем загальної освіти. Зміст освіти – один з факторів економічного і соціального прогресу суспільства і має бути орієнтований на забезпечення самовизначення особистості, створення умов для її самореалізації; розвиток суспільства; зміцнення і вдосконалення правової держави.

Одним з істотних факторів, що обумовлюють формування особистості дошкільника і характер її розвитку, є процес становлення образу Я дитини дошкільного віку. Проблема становлення образу Я дитини дошкільного віку – важлива педагогічна проблема, вирішення якої зачіпає нагальні питання суспільства й освіти.

Аналізуючи визначення вітчизняних і зарубіжних вчених, можна зробити висновок про те, що більшість авторів розглядають «Я» не просто як уявлення індивіда про себе, а й те, що він про себе думає (яким себе бачить в теперішньому, минулому, майбутньому, яким імовірно його бачать інші). Проектуючи образ Я, людина запускає механізми самопізнання і саморозвитку, спираючись в ціннісних орієнтаціях, поведінці, рефлексії на свій минулий досвід і оцінку своїх вчинків з боку значимих інших. Дане осмислення поняття не відображає особливостей становлення образу Я в дошкільному віці. Сьогодні ми говоримо про педагогічне сприяння становлення образу Я дитини дошкільного віку в освітньому процесі, так як саме в цьому віці закладається фундамент особистісної та духовної сфери дитини.

Розглянемо можливості сприяння становлення образу Я в дошкільному віці. Взявши за основу вікові психофізичні особливості дітей дошкільного віку, ми можемо стверджувати, що доречним є вживання категорії образ Я, а не «Я - концепція», так як з 3 до 7 років мова йде про перший рівень самопізнання, що можна спостерігати в дослідженнях С.Л. Рубінштейна, Л.І. Божович, Д.І. Фельдштейна та ін. [1, 3]

Поодинокі образи самого себе і своєї поведінки складаються в дошкільному віці, таким чином прив'язуючись до конкретної ситуації, спілкування. На даному рівні ще немає цілісного істинного розуміння дитиною себе, пов'язаного з поняттям своєї сутності, проте вже формуються деякі відносно стійкі уявлення про своє Я.

Перші основи здорової особистості закладаються в перші два роки життя, яскраво проявляючись у 2 роки – період впертості і негативізму. Саме в цьому

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

віці формується не тільки самосприйняття автономного індивіда, закладаються основи здорового незалежного «Я», самостійність і т.д. До цього часу дитина починає заявляти свої самості «Я – це я», «Я буду», «Я не хочу!» (Е. Еріксон).

Розвиток 3-4 річних дітей Е. Еріксон розкриває як період усвідомлення свого «Я», що володіє певним набором якостей, де особистісне зберігає стабільність в часі: «Я дівчинка», «Я не люблю все липке» і т. д.

Роботи О.М. Леонтьєва показують важливу особливість становлення «Я образу» в Я-реальний і Я-потенційний, де з'являючись близько 3-х років цілеспрямованість практичної діяльності після 5 років починає переноситися на власну поведінку (спочатку через цілі).

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив нам виявити структуру образу Я дитини дошкільного віку, яка складається з наступних компонентів:

- Когнітивний (уявлення про свої здібності, зовнішність, соціальну значущість і т.д.);
- Емоційно-оцінний (самоповага, самолюбство, самокритичність і т.д.);
- Поведінковий (вольовий) (прагнення бути зрозумілим, завоювати симпатії, підвищити свій статус або, навпаки, бажання залишитися непоміченим) [2].

В результаті аналізу психолого-педагогічної літератури нами виявлено етапи становлення образу Я дитини дошкільного віку:

- 1 етап – статева ідентичність, пізнання свого зовнішнього вигляду (молодший дошкільний вік). Відбувається гендерна ідентифікація, дитина усвідомлює свою соціально-біологічну характеристику, вчиться розуміти ролі матері і батька, відчуває любов і повагу до них, знайомиться з проблемою прояву почуттів мужності і жіночності;

- 2 етап – пізнання себе як суб'єкта діяльності, пізнавальна активність в пізнанні себе як члена сім'ї, суспільства (середній дошкільний вік). Взаємодія зі значущим дорослим, іншим, оцінка іншого – спроба дотримання і порушення правил поведінки і спілкування, формування норм загальноприйнятої поведінки;

- 3 етап – уявлення про свої особистісні риси і початок формування гендерних ролей, самооцінки (відбувається перше порівняння себе з іншими, актуалізація минулого досвіду в рефлексії і проектування рис характеру, поведінки і спілкування). Відбувається вибір способів поведінки в суспільстві (старший дошкільний вік) відповідно до моральних цінностей суспільства (становлення образу Я з пріоритетом гендерної специфіки і усвідомленого морального вибору в мотивах вчинків), які визначають зміст педагогічного сприяння становленню образу Я дитини дошкільного віку в освітньому процесі.

Таким чином, аналіз теоретичних позицій вітчизняних і зарубіжних вчених дозволяють нам уточнити поняття становлення образу Я дитини дошкільного віку – це сукупність уявлень дошкільника про себе як представника певної статі, члена сім'ї, громадянина країни, пов'язані з оцінкою іншого і

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

самооцінкою, що визначають вибір способів поведінки в соціумі з урахуванням гендерних ролей і моральних цінностей суспільства.

Література

1. Божович, Л.И. Проблемы формирования личности [Текст] / Л.И. Божович: избр. психолог. труды. – М.: Ин-т практ. Психологии, 2008. – 349 с.
2. Ковальчук, О. В. Процес становлення образу "Я" дошкільника. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка, 2015. – 2(2), С. 148-152.
3. Рубинштейн, С.Л. Основы общей психологии [Текст] / С.Л. Рубинштейн. - СПб.; М.; Харьков, Минск., 1999. — 720 с.
4. Шайгородська, Н. С. Формування образу Я дошкільника як важлива складова виховання особистості. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2014. – Вип. – 6 (38), С.214-219

УДК 37.015.3-047.44:376.015.31-056.34-053.4/.5

КАС'ЯНЕНКО О.М.

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри дошкільної та спеціальної освіти,

ГРИГОРЯК Р. Я.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

спеціальності 012 Дошкільна освіта

Мукачівський державний університет

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІТЕЙ З НЕЗНАЧНИМИ ПОРУШЕННЯМИ У ПСИХОФІЗИЧНОМУ РОЗВИТКУ

В останнє десятиріччя педагоги закладів дошкільної освіти все частіше стикаються з проблемами виховання і навчання дітей, розвиток яких дещо відстає від вікової норми. Ця тенденція є загальносвітовою, тому в психолого-педагогічній науці набуває поширення думка про те, що норма і патологія – це дві крайні точки розвитку, між якими немає чітких меж. Саме тому їх так важко диференціювати та знайти критерії їх відмінностей. Діти, чий розвиток відстає від норми за окремими показниками, як раз знаходяться десь посередині. Для більшої кількості дітей дошкільного віку – це два прояви відставання:

– парціальна (часткова) ретардація – незначне уповільнення психофізичного розвитку;

– асинхронізація – нерівномірність (гетерохронність) розвитку, коли ті чи інші властивості психіки, певні її сторони формуються несвоєчасно.

– «...діти даної категорії якісно відрізняються від інших розладів дизонтогенезу, з однієї сторони, і від «нормального» розвитку – з іншої, займаючи проміжне положення між розумово відсталими однолітками і однолітками з нормальним розвитком» [1].

Всі ці порушення носять слабо виражений характер, тому на них не звертається особлива увага ні з боку батьків, ні з боку медичних працівників, психологів, педагогів. Саме ці обставини перешкоджають розгортанню системи корекційно-розвиткової роботи зі старшими дошкільниками в сензитивні

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

періоди розвитку провідних видів діяльності. Без спеціальної підтримки на початку шкільного навчання можуть виникнути форми шкільної дезадаптації.

Як проблема, такий стан, зазвичай, виявляються на етапі переходу до шкільного навчання, коли затягується або зовсім не відбувається адаптація дітей до шкільних вимог. За різними даними таких дітей в ЗДО від 30% до 50%.

Дослідження, проведені в дитячій психології, а також у спеціальній педагогіці і психології дають змогу дати психолого-педагогічну характеристику дітям старшого дошкільного віку з незначними психофізичними порушеннями:

- Недостатня сформованість мотиваційно-вольової сфери, довільної регуляції діяльності, що ускладнює їх соціальну адаптацію, через що, вони не здатні підтримувати правила поведінки. Дитині важко долати труднощі, які виникають на шляху до мети, тому вони або відмовляються виконувати завдання, або домагаються допомоги з боку дорослого. Ці діти не завжди можуть оцінити складність нового завдання, яке до цього не зустрічалося в їх досвіді, тому не відмовляються від виконання нових видів діяльності.

- Уповільнення темпів становлення пізнавальної активності. Інтерес до оточуючого незначний, навіть в дослідних ситуаціях не здатні дочекатися відстроченого у часі результату, втрачають інтерес до дослідної діяльності.

- Нерівномірність у розвитку пізнавальних психічних процесів: дитина сприймає властивості предметів, але не завжди виділяє суттєві, переважає механічне запам'ятовування, пізніше формується логічне мислення, низький рівень продуктивної діяльності (діти люблять малювати, конструювати, але технічні навички у цьому виді діяльності знаходяться на низькому рівні). увага нестійка, з невеликим обсягом [2].

- Низький рівень самостійності у побутових діях. Наприклад, діти можуть одягатися не в заведеній послідовності, відчувають труднощі у складанні одягу.

- Збіднена вербальна і невербальна комунікація. Спілкування здійснюється шляхом використання постійного та обмеженого запасу загальноновживаних слів. У мовленні дітей переважають неповні, нерозгорнуті речення. У деяких з них неяскрава міміка.

- Фіксуються різні мовленнєві порушення: фонетико-фонематичні, стерта дизартрія, загальне недорозвинення мовлення. До незначних порушень мовлення належать мінімальні дизартричні прояви, як найбільш стерта неврологічна форма мовленнєвих порушень. Відомо, що несформованість фонематичного сприймання відображається не тільки в усному мовленні дітей в вигляді порушень звуковимови.

- Спрощені сюжети сюжетно-рольової гри, схематичне відтворення ролі. Діти виконують за роллю одні і ті ж дії. Неадекватна (завищена) самооцінка спонукає дитину брати на себе нові ролі, але нестаток знань не дозволяє їх реалізувати. Що може привести до виникнення конфліктних ситуацій в грі, які вони не в змозі розв'язати.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

- Наявність негативних поведінкових реакцій та емоційних проявів. Дитина може неадекватно зреагувати на елементарну ситуацію, бути конфліктною, наполегливою у задоволенні капризів. Вказівки дорослого для таких дітей не є регулятором поведінки і діяльності.

- Показники фізичного розвитку та фізичної підготовленості відстають від вікової норми. Для них характерна відсутність гнучкості та координації в діях як великих м'язових груп, так і дрібної моторики. У дітей низька психічна та фізична працездатність, вони швидко втомлюються. На фоні стомлення може спостерігатися гіперактивність або, навпаки, загальмованість, в'ялість [3].

Отже, діти дошкільного віку з незначними порушеннями – це діти з мінімальними, парціальними відхиленнями в психічному розвитку, які можуть навчатися і виховуватися в закладах дошкільної освіти з урахуванням проведення своєчасної диференційованої діагностики і організації корекційно-розвиткової роботи.

Література

1. Войтко В. В. Психолого-педагогічний супровід дітей з затримкою психічного розвитку: навч.-метод. посіб. Кропивницький: КЗ «КОІПО ім. Василя Сухомлинського», 2017. 48 с.
2. Сак Т. В. Особлива дитина: від народження до 6 років. Поради батькам. Київ: Літера ЛТД, 2008. 144 с.
3. Спеціальна педагогіка: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. О. В. Мартинчук, І.М. Маруненко, К. В. Луцьк. Київ: Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2017. 364 с

УДК 373.016:811.111:81'36

КОНЮКОВ О.С.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальність 014 «середня освіта»,
спеціалізація 014.021 англійська мова і література
Мукачівський державний університет

СУТНІСТЬ ТА СКЛАДОВІ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

В контексті постійно зростаючих міжнародних обмінів оволодіння іноземними мовами набуває особливого значення. Старша школа є тим навчальним закладом, де формуються базові структури іншомовного спілкування, а граматична компетентність є складовою іншомовної комунікативної компетентності, ключовою умовою успішної мовленнєвої діяльності.

Знання граматики іноземної мови допомагає учням виразно та точно висловлювати свої думки, що є важливим для ефективної комунікації з іноземними співрозмовниками. Більшість міжнародних іспитів з іноземних мов, таких як TOEFL, IELTS, Cambridge English, зосереджені на знанні граматики мови. Знання граматики є важливим для успішної підготовки до цих іспитів,

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

розвитку комунікативних та мовленнєвих навичок учнів старшої школи і підготовки до подальшого навчання та професійної діяльності в міжнародному середовищі.

Граматичну компетентність розглядають як здатність правильно граматично оформлювати власні усні та письмові тексти і розуміти граматичну організацію мовлення інших людей, яка ґрунтується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок і знань та граматичної свідомості. Процес формування граматичної компетентності потребує комплексного підходу, охоплює знання про синтаксис, морфологію, лексику. Опанувати граматику означає навчитися застосовувати відповідні правила на практиці.

До прогнозованих цілей та завдань граматичної компетентності відносять: знання та розуміння основних граматичних конструкцій, правил використання часів, сполучників, прийменників, займенників та інших граматичних елементів мови; вміння застосовувати граматичні правила, учень повинен бути здатний будувати речення, використовуючи відповідні форми слів, порядок слів та граматичні правила, щоб передати свої думки чітко й зрозуміло; розпізнавати та розуміти граматичні конструкції в чужому мовленні; виявляти та виправляти граматичні помилки у власному мовленні; аналізувати правила.

Вище зазначені складові вимагають від вчителя послідовної та ретельно продуманої стратегії відбору та викладу навчального матеріалу, зокрема:

- матеріал для навчання граматики повинен мати контекстуальний характер;
- використання ілюстрацій, схем, таблиць;
- пояснення та правила повинні бути короткими, точними, простими, адекватно відображати специфіку граматичного матеріалу;
- для закріплення застосовувати різні види спілкування – парну та групову роботу.

Формування граматичної компетентності з іноземної мови складається з наступних етапів: ознайомлення з основними граматичними конструкціями та правилами, які характерні для мови; засвоєння граматичних правил та конструкцій, пов'язаних з мовою; фіксацію, на якому учні здійснюють самостійну практику та застосовують вивчену граматику в письмових та усних вправах; автоматизації, тобто учні можуть користуватися мовою для висловлювання своїх думок та ідей, а також для спілкування з іншими людьми.

Розкривши сутність граматичної компетентності можемо зробити висновки про основні складові граматичної компетентності з іноземної мови, а саме: знання граматичних правил мови, що передбачає розуміння основних граматичних структур мови; розуміння контексту в якому використовується мова, що може впливати на вибір граматичних форм та конструкцій; вимова та інтонація – хоча, ці аспекти не є чисто граматичними, правильна вимова та інтонація допомагають використовувати граматику мови правильно; розуміння мовних норм включає знання правил, які регулюють вживання мови в певному

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

соціальному та культурному контексті, наприклад, знання правильного формалізованого стилю для написання електронної пошти, листа, та інше.

Література:

1. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О.Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за загальн. ред. С.Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2013. 590 с.

2. Тригуб І. П. Формування граматичної компетенції у студентів немовних спеціальностей ВНЗ у процесі вивчення англійської мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2014. № 10. Т. 2. С. 74–75.

3. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання/ наук. ред. укр. Видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва; пер. з англ. О.М. Шерстюк. – К.: Ленвіт, 2003 – С. 273, С.112-113.

UDC 159.99

KORNIENKO I.O.

Doctor of Science in Psychology, Professor,
Mukachevo State University

CHALLENGES OF PSYCHOLOGISTS' PROFESSIONALIZATION IN WAR TIME

The professionalization of psychologists refers to the process by which the field of psychology establishes and maintains standards, regulations, and ethical guidelines for practitioners. It involves the formal recognition of psychology as a distinct profession, with defined competencies and qualifications necessary to practice professionally. Main aspects related to the professionalization of psychologists are:

Education and Training: Professionalization typically entails the establishment of educational programs, such as undergraduate and graduate degrees, that provide comprehensive training in psychology.

Licensing and Certification: Professionalization often involves the development of licensing or certification processes to ensure that practitioners meet specific requirements and standards. Licensing typically involves passing national or state-level examinations, completing supervised clinical hours, and adhering to ethical guidelines. It provides legal recognition and regulates the practice of psychology to protect the public and maintain professional standards.

Ethical Guidelines: Professionalization includes the establishment of ethical guidelines and codes of conduct that outline the responsibilities, principles, and standards of professional behavior for psychologists. These guidelines emphasize confidentiality, informed consent, professional boundaries, competence, and the well-being of clients. Adherence to ethical guidelines is essential to maintain trust and ensure the ethical practice of psychology.

Professional Associations: Professionalization is often supported by the formation of national and international associations, such as Ukrainian Psychological Association, Ukrainian Psychological Association of Family Psychologists, American Psychological Association (APA) or the British Psychological Society (BPS). These associations provide a platform for collaboration, knowledge sharing, and

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

professional development. They offer resources, guidelines, and continuing education opportunities for psychologists, promoting the growth and advancement of the profession.

Specialization and Subfields: As the field of psychology evolves and expands, professionalization involves the recognition and development of specialized areas and subfields. Psychologists may specialize in clinical psychology, counseling psychology, neuropsychology, organizational psychology, or other specific domains, depending on their training and interests. Specialization allows practitioners to focus their expertise and contribute to specific areas of psychological knowledge and practice.

Dr. Angela Duckworth is a psychologist known for her research on the concept of grit and its significance in achievement and success. Her contributions associated with the process of professionalization are defined in different scales [1].

One of Dr. Duckworth's central ideas is the concept of grit, which refers to the combination of passion and perseverance towards long-term goals. She suggests that grit plays a crucial role in predicting achievement and success, often surpassing talent, or intelligence alone. Dr. Duckworth explores the relationship between grit and a growth mindset, a belief that abilities and intelligence can be developed through effort and practice. She emphasizes the importance of cultivating a growth mindset to foster resilience and persistence in the face of challenges. The author has developed the "Grit Scale," a self-report measure that assesses an individual's level of grit. This scale has been widely used in research to understand the impact of grit on various outcomes, such as academic performance, job success, and personal well-being. Her work has been particularly influential in the field of education. She advocates for incorporating grit-building interventions and character development programs in schools to support students' long-term success. These interventions aim to cultivate perseverance, self-discipline, and a growth mindset [1].

While initially focused on individual achievement, Dr. Duckworth has expanded her research to explore the role of grit in collective efforts and social change. She examines how grit can contribute to teamwork, organizational effectiveness, and making a positive impact on society [1].

Dr. Duckworth recognizes the importance of considering intersectionality and the influence of various contexts (e.g., cultural, socioeconomic) on the development and expression of grit. Her work acknowledges that different individuals may face unique challenges and opportunities, which can shape their grit-related experiences.

During russian aggression against Ukraine that turned into a full-blown war professionalization process experiences big challenges, such as [2]:

Limited Resources: During periods of war, resources, including funding, personnel, and infrastructure, are often strained due to the urgent demands of conflict. This can hinder the establishment and maintenance of professional standards, training programs, and support services for psychologists and mental health professionals.

Security and Safety Risks: Working in war zones or conflict-affected areas poses significant security risks for psychologists and mental health professionals.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

They may face personal safety concerns, limited access to vulnerable populations, and difficulties in delivering continuous care due to the volatile and unpredictable nature of the conflict.

Ethical Challenges: In war times, ethical dilemmas can arise for psychologists and mental health professionals. They may face situations where they need to balance the duty of care towards their clients with other competing obligations, such as maintaining confidentiality in the context of national security concerns or collaborating with military or governmental entities that may have conflicting interests [2].

Cultural Sensitivity: War-affected regions often have diverse cultural and social contexts, which require psychologists to have a deep understanding of the local culture, norms, and beliefs. Lack of cultural sensitivity or unfamiliarity with the local context can hinder effective communication, rapport-building, and appropriate interventions, potentially exacerbating tensions, or misunderstandings.

Trauma and Burnout: Working with individuals who have experienced war-related trauma can be emotionally demanding and potentially lead to compassion fatigue, secondary trauma, and burnout among psychologists and mental health professionals. The high intensity and prolonged exposure to traumatic events can take a toll on their well-being, impacting their ability to provide effective care.

Disrupted Professional Networks: In war times, professional networks and collaborations can be disrupted or severed due to displacement, migration, or restricted access to resources and communication channels. This can limit opportunities for knowledge exchange, supervision, and professional development among psychologists, hindering the growth and advancement of the field.

Addressing these challenges requires a multifaceted approach, including ensuring the safety and well-being of psychologists, providing adequate resources and support, promoting cultural competence and sensitivity, and facilitating professional networks and collaborations even in difficult circumstances. Overall, the professionalization of psychologists serves to ensure competence, accountability, and ethical practice of the profession. It helps protect the well-being of clients, promotes the advancement of psychological science, and establishes psychology as a recognized and respected discipline within the broader healthcare and scientific community.

Literature:

1. Duckworth, A. L., Peterson, C., Matthews, M. D., & Kelly, D. R. Grit: Perseverance and passion for long-term goals. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92(6), 2007. 1087–1101p.
2. Southwick, S. M., & Charney, D. S. *Resilience: The Science of Mastering Life's Greatest Challenges*. Cambridge University Press. 2018. 240p.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

УДК 159.923.2-053.6

КОСТЮ С.Й.,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології
Мукачівський державний університет
АЛМАШІ С.І.,
старший викладач кафедри психології
Мукачівський державний університет
ДЕМИДА П.В.
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»
Мукачівський державний університет

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ КОНФЛІКТНОСТІ ПІДЛІТКІВ

Характерний для підліткового віку підвищений рівень конфліктності суттєво зумовлюється неадекватним розвитком структурних компонентів самосвідомості, зокрема її когнітивної та емоційної складових, що негативно позначається на поведінці підлітків та здатності до її саморегуляції. За несприятливих умов, відсутності своєчасної психологічної допомоги конфлікти можуть стати стійкими особистісними утвореннями, перебуваючи у тісному взаємозв'язку з самосвідомістю особистості та її самооцінкою.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного дослідження проблем розвитку самооцінки і проявів конфліктності в підлітковому віці та особливостей, а також потребою створення методологічних розробок, які допоможуть діагностувати особливості взаємозв'язку самооцінки та конфліктної поведінки підлітків.

Питання розвитку самооцінки у підлітків привертало увагу багатьох дослідників, серед яких: І.Д. Бех, М.Й. Боришевський, Н.Є. Завадська, Р.В. Павелків та ін..

Самооцінка як структурний компонент самосвідомості вивчалася Г.С. Костюком, В.А. Роменцем, О.В. Скрипченко та ін. Згідно вище згаданих науковців, самооцінка розвивається, змінюється, збагачується впродовж життя людини, але особливе значення для розвитку особистості вона має в підлітковому віці, протягом якого особистість досягає високого рівня інтелектуального розвитку, уперше масштабно розвивляється свій внутрішній світ, свою індивідуальність, формує цілісний Я-образ, осмислено спрямовує свій погляд у майбутнє, що свідчить про перехід її до етапу дорослості.

Конфліктність підлітків відрізняється низкою особливостей, пов'язаних із недостатністю їхнього життєвого досвіду й низьким рівнем самокритики, нездатністю до адекватної оцінки життєвих обставин, підвищеною емоційною збудливістю, імпульсивністю, руховою й вербальною активністю, загостреним почуттям залежності, прагненням до набуття певного статусу у референтній групі, негативізмом, невірноваженістю збудження й гальмування.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Однією з характеристик нестійкого, дискомфортного положення підлітка є недостатня сформованість його соціальних навичок, які сприяють успішній соціалізації [1;4].

Недостатньо сформовані соціальні навички, посилені соціально-економічною незахищеністю, часто є причиною, яка впливає на підвищену агресивність, конфліктність підлітка, на його бажання будь-якими засобами компенсувати своє незадоволення життям. Підлітки стикаються з цілим рядом суперечливих позицій та внутрішніх коливань між залежністю та незалежністю, роллю дитини та дорослого.

Дуткевич Т. В. звертає увагу на те, що конфлікти підлітків і батьків обумовлені недоліками у вихованні, індивідуально-психологічними змінами в психічному розвитку підлітків і індивідуальними особливостями самих дорослих. Вчений наголошує, що конфліктна поведінка підлітків виникає тоді, коли не враховуються індивідуальні особливості, вікові зміни у психіці, коли не змінюється форма і зміст спілкування дорослих [3].

Отже, можемо вважати, що конфліктні стосунки сприяють розвитку пристосувальних форм поведінки та емансипації підлітка. З'являються відчуженість, переконання у несправедливості дорослого, існування яких забезпечується уявленням про те, що дорослий його не розуміє і зрозуміти не може. На цій основі може виникнути уже свідоме неприйняття вимог, оцінок, поглядів дорослого і він взагалі може втратити можливість впливати на підлітка в цей відповідальний період формування особистості [2;3;4].

Література:

1. Близнюкова О.М. Психологічний аналіз чинників кризи підліткового віку // Проблеми сучасної психології. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Випуск 8. – Кам'янець-Подільський: «Аксіома», 2010. – С.66 – 75.
2. Ващенко І.В. Конфлікти: сучасний стан, проблеми та напрямки їх вирішення в органах внутрішніх справ. Х.: ОВС, 2002. 255 с.
3. Дуткевич Т.В. Конфліктологія з основами психології управління.– Кам'янець-Подільський, 2004. – 351 с.
4. Котлова Л.О. Особливості конфліктних форм поведінки підлітків з вираженими акцентуаціями рис характеру. Актуальні проблеми педагогіки та психології. Львів, 2011. Ч.1. С. 68–70.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

УДК 316.772.5:004:001(043.2)

КРАВЧЕНКО Т.М.

Доктор філософії, ст. викладач кафедри англійської мови,
літератури з методиками навчання
Мукачівський державний університет

ЕФЕКТИВНІСТЬ КОМУНІКАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ НАУКИ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Економічний і соціальний розвиток, керований наукою та інноваціями, сприяє поширенню наукових розробок. Вільний потік і доступ до знань є найважливішою передумовою для наукового прогресу, що робить комунікацію вирішальним фактором у соціальній структурі. Наукова комунікація – це не лише взаємодія всередині наукового співтовариства, а й взаємодія науки з бізнесом, урядом і суспільством. Кожен вид наукової комунікації може мати специфічні протиріччя, так звані комунікаційні розриви, які знижують його ефективність.

Науково-інноваційний розвиток економіки та суспільства зумовлює актуальність дослідження. Вільний обіг знань і доступ до них є найважливішою передумовою розвитку науки, що робить комунікацію визначальним фактором і «живою» соціальною структурою науки.

У світлі цього аналізу програми інтенсивного навчання мають на меті, з одного боку, покращити розуміння здобувачами поточних наукових дебатів, особливо тих, які часто неправильно подаються та неправильно розуміються громадськістю; щоб підвищити їхню стійкість до поширення дезінформації.

Насамперед, дамо визначення наукової комунікації. Наукова комунікація - це процес обміну, розповсюдження та публікації результатів досліджень науковців та дослідників, який існує для того, щоб отримані академічні результати були широко доступними світовим академічним спільнотам.

Для максимізації охоплення та впливу вченим необхідно використовувати різні медіа для передачі різних аспектів науки, від основних ідей до методів. Візьмемо приклад дебатів навколо статті, яку тепер відкрито в журналі Nature, у якій відкриті дані, препринти, соціальні медіа та блоги використовуються для змістовної наукової бесіди. Цей кейс втілює центральну ідею Total SciComm: наукове співтовариство використовує будь-яке середовище для передачі наукових ідей і залучає до процесу всіх науковців.

Ефективність комунікаційних стратегій науки в епоху цифрових технологій стала темою, яка цікавить дослідників. Ефективна комунікація вимагає від науковців скорегувати своє мислення та прийняти стислість, ясність та інші принципи ефективної комунікації. Важливо зосереджуватися на тому, що відомо, а не на тому, що ще невідомо, оскільки це сприяє впевненості суспільства у вживанні необхідних дій, тоді як зосередження на тому, що ще невідомо, сприяє бездіяльності та сіянню сумнівів. Реалізація принципів ефективної комунікації за своєю суттю не суперечить підтримці наукової

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

точності та визнанню невизначеності, але вимагає додаткової уваги, зусиль і навчання. Дослідження зосереджено на ефективності комунікаційних стратегій науки в епоху цифрових технологій. Більшість програм враховують наявність різного мультимедійного контенту, різноманітність комунікаторів і точок зору, а також різноманітність аудиторій на цифрових платформах. Програми передбачають особливості цифрової комунікації, такі як інтерактивність і різноманітність комунікаторів і аудиторій. Важливо навчити студентів розвивати критичне мислення та оцінювати наукову інформацію та її достовірність. Цифрові медіа пропонують можливості для різноманітності контенту та позитивного впливу на залучення громадськості, але необхідно усвідомлювати стратегічне зловживання комунікацією. Підсумовуючи, ефективна комунікація науки в епоху цифрових технологій вимагає ретельного розгляду принципів ефективною комунікації та особливостей цифрових платформ разом із навчанням критичному мисленню та оцінці наукової інформації.

Отже, в світлі цього аналізу необхідна програма інтенсивного навчання здобувачів вищої освіти яка була б спрямована, з одного боку, на посилення розуміння здобувачами поточних наукових дебатів, особливо тих, які часто неправильно подаються та неправильно тлумачаться широкою громадськістю; з іншого боку, озброїти здобувачів набором наскрізних навичок, тобто критичного мислення, необхідних для підвищення їхньої стійкості до поширення дезінформації.

УДК 373.091.33-028.17-028.22:373.016:811.111(043.2)

КРАВЧЕНКО Т.М.

Доктор філософії, ст. викладач кафедри англійської мови,
літератури з методиками навчання
Мукачівський державний університет

КИРЛИК О.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності «Середня освіта (Англійська мова і література)»
Мукачівський державний університет

РОЗШИРЕННЯ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ АУДІОВІЗУАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ

Сучасне життя немислиме без використання інформаційних технологій. Іншими словами, що далі йде світ, то візуально орієнтованим він стає. Відео та аудіо використовуються не тільки для розваги, а й як інструмент для вивчення (дослідження) нових речей. Ось тому інформаційні технології стали невід'ємною частиною освітнього процесу.

Навчання аудіовізуальних навичок відіграє важливу роль у оволодінні іноземною мовою. Доцільність їх використання в навчальному процесі зумовлена тим, що вони сприяють реалізації всіх загально дидактичних принципів навчання – активності, свідомості, послідовності, а також наочності. Аудіо- та відеоматеріали спрямовані на підвищення ефективності сприйняття

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

програмового матеріалу, перевірку рівня його засвоєння, оволодіння вміннями та практичними навичками застосування отриманих знань.

Інтерес учнів до комп'ютерів призводить до високої мотивації щодо навчального процесу. Учні із задоволенням беруть участь у розмовах з комп'ютером, підвищується їхня загальна комп'ютерна та мовна культура, відбувається індивідуальне навчання. Крім того, комп'ютер не виявляє негативних емоцій у разі повторюваних помилок, забезпечуючи об'єктивність оцінки та ефективне використання вправ та тренувань.

Дослідженню аудіо- та відеотехнологій присвятили свої праці Р.Арнхейм, Н.Бориско, Н.Бровко, А.Вербицький, В. Далінгер, Б. Ерднієв, О. Зубченко, Т.Леонтєва, С. Ніколаєва, Ю.Плотинський, Ю.Поздрань, В.Прокоф'єва, Н.Резник, Г.Селевко, О.Тарнопольський, І.Щербакова, Є. Щукіна та інші.

Різні відеоносії, а саме: художні, документальні фільми, мультфільми, новини, рекламні ролики демонструють використання живої мови у конкретних ситуаціях у поєднанні з невербальною комунікацією: жестами, мімікою, позами, поглядами. Візуальний розмах показує ситуацію та середовище, в якому розгортаються події, під час яких здобувач знайомиться із персонажами. Зображення доповнюються звуковою інформацією, здатною привернути увагу глядача та допомогти осмислити сюжет.

Використання відеоматеріалу сприяє вивченню нової лексики іноземної мови, розвитку навичок аудіювання.

Відео можна використовувати на всіх етапах навчання іноземної мови: подання нового матеріалу в автентичних контекстах, закріплення та узагальнення лексики та граматичного матеріалу у різних комунікативних ситуаціях, під час розвитку комунікативних навичок, дослідження іншомовних культур та виявлення міжкультурних відмінностей.

Під час перегляду фрагментів відео, фільмів, прослуховування аудіозаписів людина засвоює інформацію за допомогою зору й слуху, у такий спосіб відбувається ефективніше запам'ятовування матеріалу.

Визначають такі переваги використання відеоматеріалів у процесі вивчення іноземної мови:

- насиченість відібраними лексичними одиницями для активізації знань;
- типовість ситуацій;
- повторюваність мовних одиниць, відібраних для активізації;
- одержання багатої соціокультурної та професійно спрямованої інформації.

Отже педагоги, які використовують аудіовізуальні засоби, створюють сприятливий для засвоєння нової інформації психологічний клімат, коли відбувається емоційне сприйняття дійсності. Емоційний чинник мотивує та спонукає до навчальної діяльності.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

УДК 376.064.1:376.015.31-056.264

КАС'ЯНЕНКО О.М.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної та спеціальної освіти,
Мукачівський державний університет

КРІЧФАЛУШІЙ М.В.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Мукачівський державний університет

НАПРЯМИ РОБОТИ ВИХОВАТЕЛІВ ТА ЛОГОПЕДА З БАТЬКАМИ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Діти з порушенням мовлення належать до неоднорідної та численної групи, для якої оволодіння мовленням і рідною мовою – єдиний і основний шлях здобуття освіти та особистісного розвитку. Відхилення від вікових нормативних показників у розвитку усного мовлення зумовлюють неспроможність дитини увійти в соціальні контакти з дорослими і ровесниками, опанувати навчальну діяльність, що гальмує процес засвоєння загальноосвітніх знань, розвиток навчальних умінь, навичок читання й письма в початковій школі, а також особистісний поступ дитини [1].

З огляду на це, логопедичний супровід вихованців – головний напрям роботи з родинами, які виховують дітей з порушеннями мовлення. Логопедичний супровід розглядається нами через взаємодію логопеда з учасниками корекційного процесу: дитина, батьки, вихователі. Успіх роботи логопеда значною мірою залежить від тісного контакту з педагогами та батьками, від єдності вимог, прийомів роботи дітьми. Взаємодія логопеда з педагогами та батьками здійснюється на всіх етапах роботи з дитиною, починаючи з первинного обстеження, результати якого повідомляються вихователям та батькам. Також педагоги та родина систематично інформуються про специфіку і зміст корекційно-розвиваючої роботи з дітьми, і одночасно одержують інформацію про успіхи дітей.

Робота логопеда і вихователя з батьками дітей із порушеннями мовлення має здійснюватися в таких напрямках:

- психолого-педагогічна просвіта батьків;
- гармонізація дитячо-батьківських відносин;
- допомога батькам у формуванні адекватної оцінки стану дитини;
- оптимізація соціальних контактів родини;
- навчання батьків прийомам корекційно-логопедичної роботи з подальшим контролем за її здійсненням [2, с.146].

В процесі взаємодії з вихователем та логопедом батьки знайомляться з особливостями формування в дітей навичок звукового аналізу й синтезу, видами роботи з розвитку графічних навичок і зорово-моторної координації рухів. Увагу батьків залучають до формування готовності дітей до школи, розкривають можливості родини в підготовці дітей до нової соціальної ролі школяра і здійснення нових форм діяльності. Батькам пояснюються цілі і

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

прийоми корекційної роботи з розвитку рухів органів артикуляційного апарата, показується правильне виконання вправ артикуляційної гімнастики, методика оцінки чіткості, плавності, диференційованості рухів. Пізніше батьки опановують прийомами закріплення правильної вимови звуків та їх диференціації, здобувають практичні навички з розвитку в дошкільників слухової уваги (уміння чути й розрізняти певні звуки, добирати слова із заданим звуком) та ін. [1, с. 27].

На думку О. Степанової, особливий акцент у роботі з батьками має бути зроблений на необхідності проведення роботи з активізації та збагачення словника дитини, оволодіння навичками правильної побудови речень і вмінням послідовно, логічно і правильно висловлювати свої думки, розповідати про події та враження. Батьків знайомлять із вправами з удосконалення лексико-граматичної сторони мовлення, заснованих на дотриманні тематичного принципу угруповання матеріалу. Одночасне вивчення лексичної або граматичної теми на корекційних заняттях і закріплення матеріалу цієї теми вдома сприяють більш швидкому засвоєнню його дітьми. Батькам необхідно показувати, наскільки результативно можна використовувати щоденні ситуації спілкування, спільну діяльність для збагачення знань і уявлень дитини про навколишній світ, розширення її почуттєвого досвіду, активізації розумової і мовленнєвої діяльності. [3, с. 25].

Особливого значення в роботі є формуванню мотивованого ставлення батьків до корекційних занять дитини, оскільки лише тільки в тому випадку, якщо батьки самі переконані у важливості й необхідності занять дитини з фахівцем, можна говорити про значне підвищення ефективності корекційної роботи й скороченні її строків. Педагоги мають роз'яснити батькам, що переживання дитиною свого дефекту позначається на розвиткові її особистості, поведінці, соціалізації. Зазвичай у таких дітей нестійка самооцінка, вони можуть боятися неспроможності в спілкуванні з однолітками. Крім порушення емоційно-вольової сфери в багатьох дітей з порушеннями мовлення проявляються ще й такі симптоми: низький розвиток дрібної моторики рук, нерозвиненість почуття ритму, знижений рівень розвитку пам'яті, уваги, сприйняття, більш пізнє формування словесно-логічного мислення, ніж у дітей того ж віку без мовленнєвих порушень. Усе це вимагає особливої уваги з боку дорослих до таких дітей. З огляду на це, логопед і вихователь мають пояснити батькам особливості організації виховного та навчального процесу дітей з порушеннями мовлення. Зокрема, необхідно відзначити швидку стомлюваність цих дітей, їхню емоційну невірноваженість, невпевненість, а також необхідність розвитку психічних процесів (мислення, пам'яті, уваги, уяви). [2, с.148]

Таким чином, практичний досвід роботи логопеда в процесі взаємодії з батьками дозволяє зробити висновок про те, що сучасним батькам необхідна постійна допомога логопеда та вихователя у вирішенні проблем мовленнєвого розвитку дитини. Співробітництво родини і вчителя-логопеда стає все більш

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

затребуваним, що змушує педагогів шукати нових шляхів взаємодії, форм та методів пропаганди логопедичних знань.

Література

1. Кисличенко В. А. Логопедичний супровід сім'ї як системна логопедична допомога родині, в якій виховується дитина з порушеннями мовлення. *Логопедія*. 2015. № 6. С. 24-30.
2. Ласточкіна О. В., Ляни О. В., Литвиненко В. А. Сучасні напрями роботи з сім'єю, що виховує дитину з порушеннями мовлення. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені ВО Сухомлинського. Педагогічні науки*, 2019. №3 С. 144-149.
3. Степанова О. І. Особливості розвитку словника у дітей з порушенням мовлення. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. 2014. Вип. 10. С. 23-26. URL: <http://surl.li/gvrxn> (дата звернення: 06.05.2023).

УДК [37.026:37.091.33-027.22:796]:37.015.31159.955:37.016:74

КУЛІШ А. В.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, групи ПО -11сп,
спеціальності 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет
МАЙБОРОДА І. Е.,
старший викладач кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Сучасний урок технологій має великі розвиваючі можливості і для того, щоб молодші школярі усвідомили важливі технологічні ідеї, покладені в його основу, треба дібрати такі методи і форми навчання, щоб матеріал був доступним для них. Особливе місце тут посідає саме дидактична гра, оскільки гра є найпривабливішою діяльністю для молодших школярів, особливо першокласників, які мають адаптуватися до нових умов у школі.

Гра для школяра початкової школи виступає необхідним засобом активізації його навчально-пізнавальної діяльності, без чого неможливо отримати належних результатів навчання.

Для якісного використання дидактичних ігор вчителю слід дотримуватись чіткої структури ігрової діяльності, яка, на думку О. Савченко включає наступні компоненти:

- спонукальний – потреби, мотиви, інтереси, прагнення, що визначають бажання дитини брати участь у грі;
- орієнтувальний – вибір засобів і способів ігрової діяльності;
- виконавський – операції, що уможливають реалізації ігрової мети;
- контрольньо-оцінний – корекція і стимулювання активності ігрової діяльності [3].

Кожна дидактична гра має свої правила, що визначають порядок дій і поведінку учнів у процесі гри, сприяють створенню на уроці робочої атмосфери та умов для проявів самостійності, наполегливості, розумової активності, успіху, виникнення в учнів почуття задоволення.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Дидактичні ігри підбирають залежно від дидактичної мети уроку та застосовують відповідно на різних етапах уроків з технологій. Використання на уроках технології дидактичних ігор робить процес навчання цікавим, створює у дітей бадьорий настрій, полегшує засвоєння навчального матеріалу [1].

Добираючи до уроку технологій ту чи іншу дидактичну гру, вчителю слід орієнтуватися на те, що ефективність навчального, розвивального й виховного впливів ігрової діяльності на уроці залежить від методики педагогічного керівництва нею, яке доцільно розглядати як спосіб досягнення мети освітнього процесу шляхом застосування системи різних педагогічних методів і прийомів, що сприяють реалізації особистісного потенціалу учнів у діяльнісному вимірі. Найефективнішими дидактичними іграми є ті, що вимагають від учнів логічного мислення та самостійності. Розглянемо деякі приклади дидактичних ігор, які допоможуть реалізувати вимоги Нової української школи: «Чарівна скринька».

Мета: вчити учнів самостійно визначати з якими інструментами їм потрібно працювати при виготовленні виробу; розповісти про їх призначення та техніку безпеки поводження з ними.

Завдання: в скриньку зібрані всі інструменти і матеріали для виготовлення зайчика з паперової тарілки (можуть бути використані матеріали для виготовлення іншого виробу). Скринька закрита, тільки зроблено отвір для руки (діти не бачать, що вони витягують). Діставши один предмет, учні розповідають про нього від першої особи. У скриньку зібрані: паперові тарілки, ватні кульки, степлер, ложка, клей, стрічка, олівець, ножиці, папір, фарби.

Наприклад: я – степлер. Мене використовують для скріплення матеріалів. Зі мною треба поводитись обережно, щоб не вколотись. Діти і вчитель доповнюють розповідь, особливу увагу приділяють правилам безпечної праці при роботі інструментами. У скриньку спеціально покладено зайвий предмет – ложка. Діти придумують «призначення» ложки при виготовленні зайчика – часто дуже кумедні.

Дидактична гра «Мозаїка». Мета: вчити учнів логічно мислити, швидко та акуратно виконувати роботу. Завдання: кожний учасник гри отримує конверт, у якому знаходяться квадратики різного кольору (чорного, білого, червоного, зеленого тощо). За визначений час треба скласти будь-який виріб на вибір дитини (це може бути квітка, тваринка, сонечко, хмаринка тощо.), використовуючи щонайменше три кольори. Враховується складність орнаменту, його неповторність, кількість використаних кольорів [2].

Отже, дидактична гра – це невід’ємна частина уроку технологій у будь-якому класі. Використовувати її можна на різних етапах навчання, адже мета гри – допомагати учням легше і швидше сприймати навчальний матеріал, стимулювати школярів до міркувань, вчити використовувати різні способи виконання завдань без страху помилитися, виготовити виріб не схожий на

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

інші. Адже урок технології – це можливість дитини проявити власну творчість, фантазію. Граючи, діти вчаться самостійно конструювати, порівнювати, узагальнювати, класифікувати, робити висновки, обґрунтовувати їх.

Література:

1. Куліш І. М. Застосування дидактичних ігор у навчальному процесі // Нові технології навчання: наук.-метод. зб. Київ: НМЦ ВО, 2002. 174 – 175. с.
2. Савченко Л. О., Волкова Н. В., Кулінка Ю. С. Ігри та ігрові технології на уроках трудового навчання: навчально-методичний посібник. Кривий Ріг: КПІ ДВНЗ «КНУ», 2012. 284 с.
3. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. Київ: Генеза, 2002. 368 с.

УДК 81'246.3:37.091.12:811.111-051(043.2)

КУШНІР І.І.

кандидат педагогічних наук, доцент

директор

ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж

Мукачівського державного університету»

УДУТ Т.Я.

здобувач вищої освіти ос бакалавр

спеціальність 014 «Середня освіта»,

спеціалізація 014.021 англійська мова і література

Мукачівський державний університет

ІМЕРСІЙНА ОСВІТА: CLIL – НОВИЙ ПІДХІД В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

The limits of my language mean the limits of my world.

Межі моєї мови – це межі мого світу.

Ludwig Wittgenstein

Професійний розвиток вчителя забезпечує його самореалізацію як професіонала та творчої особистості. Шалений темп прогресу вимагає від вчителя англійської мови стежити за інноваціями в освіті, науці, педагогіці, тобто, розвиватись постійно, стабільно і безперервно. Розвиток імерсійного навчання в рамках CLIL сьогодні користується значною підтримкою в більше ніж 30 країнах Європи. Вагомими чинниками поширення та розвитку такого навчання є соціально-політичний і демографічний контекст, бо в такий спосіб реалізується європейське бачення політики багатомовності, за якої люди можуть вільно користуватися двома чи трьома мовами в багатомовному контексті європейських країн для навчання, працевлаштування, подорожей тощо. Знайомство з європейським досвідом до роботи в умовах багатомовної освіти свідчить про необхідність створення програм підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів до впровадження багатомовної освіти.

Абревіатуру CLIL було визначено Девідом Маршем у 1994 році, а запроваджено у 1996 році UNICOM, Університетом Ювяскюля у Фінляндії та Європейською платформою голландської освіти. Д. Марш (2002) описує методи навчання, в яких «предмети викладаються іноземною мовою з подвійними цілями, а саме вивчення змісту та одночасне вивчення іноземної мови». Тобто,

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

мова перестає бути об'єктом навчання, а стає засобом отримання професійних знань. Це визначення чітко показує, що CLIL не тільки передбачає викладання змісту англійською мовою, але зауважує, яку важливість мова має під час викладання змісту дисципліни. Тобто вчителям потрібно звернути особливу увагу на те, що саме студенти вивчають через мову, яка, в свою чергу, вимагає інструкцій та базових знань. У результаті наставники мають планувати зміст занять так, щоб вони мали на меті також вивчення мови [2, с. 164]. Таким чином реалізується два завдання CLIL: навчання через іноземну мову та іноземної мови – через зміст профільної дисципліни, що вивчається.

Використання англійської мови в предметно-мовному інтегрованому навчанні (CLIL) залежить від поставлених освітніх завдань і цілей. CLIL об'єднує низку теорій та підходів, які застосовуються в різних освітніх контекстах. Існує декілька термінів, що описують різні способи впровадження CLIL, наприклад: повне мовне занурення та «мовної зливи». CLIL (Content and Language Integrated Learning) означає «предметно-мовне інтегроване навчання», гнучкий метод викладання іноземної мови, який дозволяє поєднати здобуття нових знань за майбутнім фахом та вивчення іноземної мови. Навчання англійською мовою сьогодні є не тільки популярною темою, але також потребою. У цьому напрямку можна виділити три основні спільні риси CLIL та їх роль у теперішній вищій освіті: процес інтернаціоналізації освітньої системи, потреба в мовній політиці і той факт, що англійська для спеціальних цілей (ESP) як сфера наукових досліджень і викладання тісно пов'язана з CLIL [1].

Проблемі предметно-мовного інтегрованого навчання у своїх роботах приділяли увагу такі науковці, як С. Бобиль, Ю. Руднік, Ю. Соболев, та ін. Серед зарубіжних дослідників предметно-мовного інтегрованого навчання слід виокремити таких науковців, як М. Аллен, А. Бонне, Д. Греддол, Л. Коллінз, Д. Марш, І. Тінг та ін.

У зарубіжній науково-методичній літературі зустрічається поняття «hard CLIL» та «soft CLIL». «М'яка» («soft») версія орієнтується на іноземну мову, її вивчення є основним завданням. За цією версією викладачі іноземної мови подають навчальний матеріал через науковий або професійний компонент. Упровадження «твердої» («hard») версії CLIL, де деякі модулі дисципліни або 50 відсотків навчального контенту викладаються іноземною мовою, вимагає досягнення двох цілей: навчання змісту самої дисципліни та навчання іноземної мови [3]. Викладачі, зазвичай, використовують «м'яку» версію предметно-мовного інтегрованого навчання, маючи на меті поглиблене вивчення мови.

Підсумувавши вищесказане робимо висновок, що методика CLIL, що заснована на інтегрованому міждисциплінарному підході, сприяє набуттю міжкультурних знань, розвитку креативного мислення студентів, формуванню як професійних, так і загальних мовних компетенцій. Вважаємо, що використання CLIL сприяє формуванню компетентного, конкурентоздатного, висококваліфікованого фахівця, здатного до ефективної комунікаційної взаємодії у професійному середовищі.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Література:

1. Черкашина Н. І. Виклики CLIL у сучасній вищій освіті / Н. І. Черкашина, І. А. Ткаля // Тези доповідей XIX наук. конф. з міжнар. участю «Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація», 7 лют. 2020 р. – Харків, 2020. – С. 164-165.
2. Hajer M. Creating a language-promoting classroom: content-area teacher sat work. In Hall, Joan Kelly and Lorrie Stoops Verplaetse (eds.) / M. Hajer, L. Maaike. – Second and foreign language learning through classroom interaction. Mahwah N.J. and London: Lawrence Erlbaum Associates. – 2000. Pp. 265-285.
3. Marsh D. Content and Language Integrated Learning: The European Dimension – Actions, Trends and Foresight Potential / D. Marsh // Retrieved December 18, 2016, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://europa.eu.int/comm/education/languages/index/html> – Назва з екрану.

УДК 373.3.091.21

ЛАЛАК Н. В.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти
Мукачівський державний університет
СВИЦО С. М.
Мукачівський державний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ: ЛАЙФХАКИ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІВ

Сучасний педагог перебуває в постійному пошуку шляхів модернізації освітнього середовища, усвідомлює, що саме він першим прокладає дитині шлях до знань, добра, краси, віри, надії й любові. Визнання пріоритету розвитку особистості, зростання цінності й смислу її буття – є головною тезою, вихідним науковим положенням, на якому базується процес оновлення змісту освіти України XXI століття. Варто зазначити, що упродовж останніх років науковці, педагоги-практики зосереджують увагу переважно на розробці і впровадженні нового змісту початкової освіти, підручниках, інноваційних технологіях, новій системі оцінювання. Безперечно, без цих складників немає освітнього процесу, не відбувається творчий розвиток учнів. Проте, на нашу думку, не менш важливим є освітнє середовище щоденного перебування дитини у школі, класі, яке діє постійно і різноманітно.

В Концепції Нової української школи зазначено, що сучасне освітнє середовище – це система впливів й умов формування творчої особистості, а також можливостей її розвитку, які містяться в соціальному та просторово-предметному оточенні. Навчання будь-де, будь-коли, будь-яке, з максимальною користю особисто для кожного – таким воно має бути. Приміщення для молодших школярів повинні бути, перш за все, безпечним місцем, де діти відчуватимуть себе захищеними, де відбувається більшість навчальних видів діяльності, мають відображати філософію Концепції НУШ [3].

У загальнонауковому значенні середовище – це сукупність природних і соціальних умов та впливів, що оточують людину [1; 2]. В контексті нашого

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

дослідження – це життєвий простір, який активно чи пасивно впливає на свідомість і почуття школяра, на його творчий розвиток. У працях О.Савченко знаходимо: «створення навколо дитини педагогічно доцільного середовища в класі, у школі загалом настільки важливо, що варто було б написати про це солідну книгу із посиланням на досвід наших славних попередників (А.Макаренко, В. Сухомлинський, І.Ткаченко, О.Захаренко та ін.), назвати адреси багатьох сучасних шкіл, де середовище спеціально проектується і використовується як могутній засіб виховання і творчого розвитку учнів» [6]. Сучасні педагоги-практики зазначають, що освітнє середовище включає матеріальне середовище, психологічні чинники, соціальні відносини і сприяє забезпеченню повноцінних умов для формування предметних і ключових компетентностей здобувачів початкової освіти.

Плануючи організацію освітнього середовища в початкових класах, необхідно брати до уваги теорію розвитку дитини, описану в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних авторів, які наголошували, що воно повинно відповідати розвивальним потребам дитини в соціокультурному контексті, виховання в неї таких якостей: працьовитості, ініціативності, автономності, довіри, вміння вчитися, бажання брати участь у виробленні спільних правил, розвиток і підтримка дружніх стосунків, співпраці, поваги до однолітків і вчителів, відповідальності та успішності. Молодший школяр має прямі чи опосередковані зв'язки з природнім, соціальним, навчальним, ігровим, технологічним середовищами. Тому коли йдеться про якість освіти, слід обов'язково враховувати формуючий вплив довкілля. Участь дітей в організації середовища класу допомагає сформуванню у них почуття відповідальності і того, що класна кімната належить саме їм. Іншими словами, діти беруть участь в організації своєї навчальної домівки. Для вчителя важливо заохочувати дітей брати участь у прийнятті рішень щодо того, де розмістити навчальні матеріали, як оформити клас, визначення відповідальних за ту чи іншу роботу. Діти можуть допомагати розвішувати таблички з назвами навчальних центрів чи навчальних матеріалів, складати розклад робіт, робити календарі днів народжень тощо.

Щоб освітній процес був максимально ефективним, діти – вмотивованими, а час на уроках витрачався доцільно, у кожного педагога є свої секрети, поради. До прикладу, варто створити у класі «Куточок настрою».

У молодших школярів може часто змінюватися настрій, оскільки їм ще буває складно контролювати власні емоції та реакції. А настрої дитини безпосередньо впливає на її роботу на уроці та можливість засвоювати нову інформацію. На жаль, діти не завжди розповідають про те, що їх хвилює, а вчитель не може спостерігати за всіма одразу. На допомогу прийде куточок настрою. Зробити його дуже просто. Потрібно роздрукувати чи намалювати три смайлики: веселий, сумний і серйозний. Їх можна прикріпити в зручному місці в класі. Дітям потрібно роздати прищипки, на яких написані їхні імена. Кожен може прикріпити свою прищипку до смайлика, який відповідає його настрою.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Протягом дня здобувачі освіти можуть змінювати свій настрій. Так вчитель спостерігатиме емоційний стан кожної дитини і зможе вчасно поставити важливі запитання.

«Скринька запитань». Часто школярі соромляться ставити запитання, що їх цікавлять. Бояться, що це буде недоречно, або що їхні запитання викличуть сміх однокласників. Педагог може виготовити спеціальну скриньку, куди діти кластимуть записки із запитаннями, що їх цікавлять. Звісно, потрібно заздалегідь поговорити з учнями про те, що запитання не мають стосуватися когось із однокласників. Таку скриньку час від часу потрібно відкривати разом з учнями. Хтось з дітей може відповісти на якісь запитання, а деякі зацікавлять весь клас, і вчитель зможе використати їх під час планування уроків.

Таким чином, освітнє середовище створюється для дитини і заради дитини. Це місце, де здобувач освіти проявляє себе, творчо розвивається, спілкується. У правильно створеному освітньому середовищі повинен бути баланс між навчальними видами діяльності, ініційованими вчителем, та видами особисто творчої діяльності. Створене середовище повинно забезпечувати можливість дитини робити власний вибір, умови для розвитку нових та вдосконалення набутих практичних навичок, отримання нових знань, розвитку позитивного ставлення до інших. Діяльнісний підхід до навчання – справжня рятівна паличка для вчителя. Адже це реальна можливість для розвитку ключових компетентностей та наскрізних умінь особистості, застосування теоретичних знань на практиці, формування здібностей до самоосвіти й командної роботи та, звісно, успішної інтеграції в соціумі.

Література

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень – К. : ЮРІНКОН ІНТЕР, 2008. – 1040 с.
3. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/>. – 40 с.
4. Лалак Н. Особливості створення освітнього середовища для молодших школярів в контексті Нової української школи / Н.Лалак, М. Лавренова Л. Фенчак// *Vzdelávanie a spoločnosť V. Medzinárodnýnekonferenčný Zborník*. – Prešov 2020. – s.72-80.
5. Нова українська школа: poradnik для вчителя / Під.заг. ред. Бібік Н.М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206с.
6. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи / О.Я. Савченко. – К. : Генеза, 1999. – С. 27–31.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

УДК 37.016:811.111:81'271.1(045)

ЛЕВКО Р.В
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальність 014 «середня освіта»,
спеціалізація 014.021 англійська мова і література
Мукачівський державний університет

ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ МЕДІАТЕХНОЛОГІЙ

Одним із важливих завдань, яке ставиться перед учнями при вивченні іноземної мови, є оволодіння лексичною компетентністю, оскільки вона є складовою комунікативної компетентності учнів. На сьогоднішній день, людина будь-якого покоління оточена інформацією, яка поступає з різних медіа джерел: радіо, телебачення, Інтернету. Різноманітна медіа інформація, без сумніву, впливає й на учнів середнього шкільного віку, формує точку зору, сприяє оновленню життєвої позиції. Крім того, медіа інформація являється хорошим джерелом поповнення словникового запасу учнів, а використання медіа освітніх технологій у навчанні іноземної мови сприяє ефективному формуванню лексичної компетентності. У зв'язку з цим метою статті є розгляд особливостей використання сучасних медіа технологій у формуванні лексичної компетентності учнів середнього шкільного віку.

Проблемами використання медіа освітніх технологій займалися вітчизняні та зарубіжні вчені такі як Іць С. В., Ніколаєва С. Ю., Прохорова С.В. та інші. Проте, можливості використання медіа освітніх технологій для формування різних видів компетентності, у тому числі й лексичних, недостатньо освітлено.

Для того, щоб учні освоїли усі необхідні іншомовні вміння і навички, перш за все, варто оволодіти лексичними навичками, на основі яких вони формуються. Саме тому, потрібно використовувати такі матеріали, які можуть зацікавити підлітків 21 століття, розбудити його інтерес та заохотити до оволодіння лексичною компетентністю. Для цього вчитель повинен бути добре обізнаний у сферах інтересів його учнів та використовувати сучасні технології, зокрема медіа технології.

Аналіз показав, що у більшості випадків відео, аудіо, ІКТ та телевізійні програми використовуються як традиційний допоміжний засіб навчання іноземної мови: розвиток умінь аудіювання у природньому контексті; розвиток умінь опису та переказу; стимулювання спілкуванню або дискусії; надання ситуацій для відтворення у класі (наприклад, рольова гра); демонстрація комунікативної сторони мови через вивчення міміки, жестів (відео) чи пауз (аудіо). У процесі виконання перерахованих завдань, не використовується одна з найважливіших можливостей відео, аудіо, преси, ІКТ, а саме розвиток медіа комунікативної обізнаності учнів. Завдання, які лише направлені на розвиток лексичних, діалогічних, монологічних, соціокультурних навичок, досягають

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

лише навчальної мети предмета «Іноземна мова», а не розвивають особистість у єдності всіх її сторін і властивостей [2, с. 73].

За Іць С. В., головна перевага медіа освітніх технологій порівняно з традиційними полягає в тому, що вони:

– дозволяють дистанційно керувати процесом навчання іноземним мовам, в умовах експоненційного розвитку інформаційного простору, забезпечуючи коадаптації медіа та освітнього просторів в педагогічному процесі з метою «усунення» географічних і часових перепон для іншомовного опосередкованого спілкування в умовах безмежності, багатомовності та полікультурності;

– забезпечують навчання необхідним навчальним інструментарієм, інформацією та комунікацією, стимулюючи його високу особистісну включеність у діяльність самонавчання; спрямовані на співрозвиток іншомовної комунікативної компетенції та медіакомпетентності учня [1, с. 24].

Для ефективного розвитку лексичного запасу учнів основної школи, ми виділили наступні способи застосування медіа освітніх технологій:

- як засіб доступу до автентичних матеріалів, з метою поповнення словникового запасу, причому можливе застосування як більш старих технологій (телебачення, відео і аудіоплеєри), так і нових розробок (mp3-плеєри, Інтернет-планшети, dvd-технології), які дають більший контроль над інформацією;

- як інструмент обробки лексичної інформації для полегшення її використання (підстрочний переклад, морфологічний аналіз тощо);

- для забезпечення гнучкості інформації, її «підстроюваності» під майбутнього вчителя ІМ (гіпертекстові технології);

- як засіб спілкування з носіями мови за допомогою електронної пошти, чатів, аудіо / відео конференцій тощо, що сприяє рецептивній та продуктивній активізації лексичного матеріалу;

- як засіб спілкування «людина-штучний інтелект»;

- для тренування вимови і аудіювання (системи генерації та розпізнання мови) [3, с. 27].

Таким чином, інноваційні медіа освітні технології виступають як ефективний дидактичний засіб формування лексичної компетентності учнів, оскільки вони готують до життя в умовах інформаційного суспільства та істотно насичують отримання різноманітних матеріалів через використання можливостей Інтернет-ресурсів у відповідності з провідними дидактичними принципами наочності, доступності, науковості, зв'язку з життям, через урахування індивідуально-вікових особливостей школярів, актуальності й новизни інформації.

Література:

1. Борецька Г. Е. Сучасні технології формування англomовної компетенції в говорінні в учнів основної і старшої школи / Г. Е. Борецька // Іноземні мови. – 2010. – № 2. – С. 23 – 26.

2. Іць С.В. Педагогічні медіатехнології у професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови: Навчально-методичний посібник. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2013 – 106 с.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

3. Hill D.A. English Teaching Essentials. Pairwork and Groupwork // Іноземні мови. – 2004. – №4. – Р. 26-28.

УДК 82-31:37:821.111(043.2)

ЛИПЧАНКО-КОВАЧИК О.В.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської мови,
літератури з методиками навчання
Мукачівський державний університет

ГАВРИЛО І.В.

старший викладач кафедри романських мов та зарубіжної літератури
ДЗВО «Ужгородський національний університет»

ЖАНРОВА МОДИФІКАЦІЯ РОМАНУ ВИХОВАННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

На сучасному етапі розвитку в молодих людей, котрі переживають кризу юнацького віку, виникає потреба у стабільній морально-духовній системі цінностей, яка надавала б опору для органічного входження у світ дорослих. Осмислення загальної картини світу і свого призначення в ньому вимагає від молоді створення власної концепції життя, засвоєння якої у минулому забезпечували обряди ініціації. Оскільки в ході розвитку суспільства виникає очевидний брак приготованих культурною традицією таких обрядів, молоді люди опановують необхідну для життя систему світоглядно-ціннісних орієнтацій за допомогою різних видів усної, писемної та електронної комунікації. Сучасна художня література більше імпує читацькій аудиторії юнацького віку, аніж твори світових класиків літератури.

Роман виховання — жанровий різновид роману, присвячений проблемі формування особистості, містить, крім дидактичних настанов, елементи крутійського, пригодницького, соціально-психологічного, філософського, сатиричного, тощо нарративу. Тема виховання людини, становлення особистості, вибору життєвого шляху присутня в літературі зі стародавніх часів.

За типом сюжету як визначальним елементом будь-якої прозової форми роман виховання є романом одного героя, який формується та виховується під впливом різних чинників (освіти, дому, близьких людей, які його оточують). Інші персонажі виконують конструктивну чи деструктивну функцію в його становленні, допомагаючи добрими настановами, розумінням або влаштовуючи перепони на шляху героя, стаючи при цьому його недоброзичливцями або навіть ворогами, що примушує його рухатися вперед, шукати інші виходи зі складних ситуацій фізичного й духовного порядку.

Наратор роману виховання – це зріла людина, яка вже віднайшла своє місце в житті. Отже, зображення процесу формування і становлення особистості на сторінках художнього тексту постає як спогад про власний досвід. Оповідач оцінює своє дорослішання з актуального погляду та розглядає його з позиції часової дистанції. На противагу йому, наратор у романі ініціації є

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

такою самою молодого людиною, як і герої літературних творів. Молодь, не відчуваючи вікової різниці з оповідачем, надає перевагу саме такій літературі. У процесі формування світоглядної програми головного героя очевидною виявляється конфронтація його поглядів та ідей з тими, що панують і культивуються у цьому соціумі.

Отже, основними рисами жанру є:

- яскраво виражений процес внутрішнього і зовнішнього становлення особистості від дитинства й до фізичної і духовної зрілості;
- виховання та формування особистості через мистецтво, працю, середовище, подорожі, вплив ідеологій тощо;
- категорія мінливого героя;
- окреслення типу героя (наставник або вихованець);
- мотив випробувань (ініціації).

Література:

1. Притолюк С.А. Жанрові особливості роману виховання / С.А. Притолюк. – Тернопіль : Видавець Стародубець, 2004. – 48 с.
2. Харіна О. Традиції роману виховання у творах Ч. Діккенса та Т. Шевченка / О. Харіна // Зарубіжна література. – 2012. – № 11(747). – С. 27-29.
3. Reflection and action: Essays on the Bildungsroman / Ed. By J. Hardin. – Colombia: University of South Carolina Press, 1991. – P. XIV

УДК 316.77:005.336.2:373.016:7.021.2(043.2)

ЛИПЧАНКО-КОВАЧИК О.В.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської мови,
літератури з методиками навчання
Мукачівський державний університет

АПАЦЬКА Я.,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності СО «Англійська мова та зарубіжна література»

ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Інтеграційні процеси, що відбуваються в сучасному світі, висувають перед системою вітчизняної освіти завдання підготовки учнів закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) до життя в умовах полікультурного й багатонаціонального суспільства, формування в них позитивного ставлення до людей різних національностей, мов і культур. У новітній методиці навчання іноземних мов актуалізується питання формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності (МІКК) учнів.

На сьогодні в науковій літературі немає єдиного визначення поняття «міжкультурна іншомовна комунікативна компетентність». Узагальнивши кілька тлумачень, пропонуємо таке: МІКК – це інтегрована характеристика особистості учня, що передбачає оволодіння ним досвідом іншомовного спілкування в усній та письмовій формах (у межах вимог чинної програми), засвоєння культурних цінностей народу, мова якого опановується;

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

особистісний ресурс, що визначає здатність людини ефективно реалізовувати себе в умовах міжкультурної комунікації.

Сферою навчання іноземних мов метою навчання визначено формування іншомовної комунікативної компетентності. Попри те, що вона є однією із ключових категорій педагогіки, серед дослідників не існує єдиної думки щодо її компонентного складу. Свого часу одним із найбільш поширених було бачення, запропоноване Радою Європи, яке включало такі три компетентності: лінгвістична, яка включає фонетичні, граматичні та лексичні знання, уміння і навички; соціолінгвістична – зорієнтована на використання мови в соціальному контексті та пов'язує комунікативну компетентність з лінгвістичними маркерами соціальних стосунків; прагматична – охоплює загальні компетентності та екстралінгвістичні компоненти, які необхідні для забезпечення спілкування [1].

Міжкультурна компетентність зорієнтована на формування в учня: системи знань про культуру власної країни та країни, мова якої вивчається; системи знань про співіснування культур в різних вимірах (історичному, політичному, побутовому тощо); усвідомлення того, що культура країни, мова якої вивчається, не є монолітним утворенням (поряд з «титальною» нацією співіснують представники етнічних меншин, в кожній культурі є субкультури тощо); усвідомлення власної культурної ідентичності та здатності представити власну культуру та культурну ідентичність іншим; готовності до міжкультурної взаємодії, а також усвідомлення того, що культурні чинники потребують відповідної дистанції між комунікантами в залежності від їх соціального та професійного статусу, а також емпатії, толерантності у процесі спілкування тощо; готовності до двозначності та протиріч, які можуть виникати у процесі міжкультурного спілкування та готовності до їх подолання; вмінь виконувати роль посередника між представниками чужої та рідної культури (міжкультурна медіація) [4].

Виокремлюючи міжкультурну компетентність як одну зі складових іншомовної комунікативної компетентності, вважаємо за доцільне змінити назву останньої на міжкультурну іншомовну комунікативну компетентність як таку, що більш повно відображає урахування методичного принципу діалогу культур. Набуття міжкультурної комунікативної компетентності можливе за умови професійного оволодіння мовою, однак у школі мають бути закладені основи її формування з метою подальшого вдосконалення в практиці спілкування або навчання.

Можемо зробити висновок про те, що в узагальненому вигляді міжкультурна компетентність – це здатність усвідомлювати чинники, зумовлені іншою культурою, та те, як вони впливають на менталітет і моделі поведінки представників цієї культури і, відштовхуючись від цього, вибудовувати власну комунікативну та поведінкову стратегію у процесі спілкування з ними. При цьому важливо, щоб ця взаємодія базувалася на засадах толерантності,

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

взаємоповаги та взаєморозуміння і не порушувала цінності й норми жодної з культур.

Отже, основними засобами формування МІКК учнів старшої школи є вправи і завдання в чотирьох видах мовленнєвої діяльності (аудіюванні, говорінні, читанні, письмі). Формування МІКК покладає велику відповідальність на вчителів іноземних мов, завданням яких є ознайомлювати учнів з культурними особливостями країни, мова якої вивчається, і водночас підвищувати їхню обізнаність про власну культуру; готувати їх до взаємодії з людьми інших культур як особистостей із протилежними поглядами, цінностями і поведінкою; допомагати їм зрозуміти, що така культурна взаємодія збагачує їхній життєвий досвід і сприяє оволодінню іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування.

Література:

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / за ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2003. 261 с. 165
2. Іноземні мови навчальна програма для загальноосвітніх та спеціалізованих навчальних закладів 1-4 класи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/inozemna-mova-rozasnyuvanna-znz-sznz-1-4-klas-belyaeva-xarchenko-finalnazv.pdf>
3. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов 10 – 11 класи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/20182019/inozemni-movi-10-11-19.09.2017.pdf>
4. Пасічник О. С. Міжкультурна медіація – переосмислення місця і ролі рідної мови у навчанні іноземних мов. Проблеми сучасного підручника. 2019. Вип. 22. С. 213–223. 5. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Англійська мова, 2-12 класи. Київ : Шкільний світ, 2001.

УДК 37.016:811.111:81'271.1(045)

ЛІХТЕЙ О.В.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальність 014 «Середня освіта»,
спеціалізація 014.021 англійська мова і література
Мукачівський державний університет

МЕТОДИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КЕЙС-ТЕХНОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МОНОЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ В УЧНІВ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ

На даному етапі становлення та розвитку нашої країни, яка орієнтується на налагодження міжнародних зв'язків, підвищення ролі міжнародного спілкування та інтеграцію у європейський простір, зростає потреба у кваліфікованих та освічених спеціалістів, які вільно можуть спілкуватися англійською мовою в усній та письмовій формах. Як наслідок, важливим завданням є забезпечення формування іншомовної комунікативної компетентності на рівні, який програма вимагає від старшокласників для вступу

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

та повноцінного навчання у закладах вищої освіти з метою підготовки фахівців, які володіють іноземними мовами.

Значення формування компетентності у монологічному мовленні (ММ) відображено в дослідженнях багатьох методистів (О.Б.Бігич, А.М.Долгоруков, І.А.Зимня, Ю.П.Сурмін, С.Ю.Ніколаєва, О.В.Ярошенко, В.Д.Ігнатенко, Г.А.Дубініна) та науковців інших країн (Н. Brown, J.V.Heaton, F.Klippel, J.A.Carlson).

Відповідно, суспільство вимагає від методичної науки та освітньої спільноти проведення теоретичних досліджень і реалізації практичних розробок, спрямованих на вдосконалення організації навчального процесу, зміни формату занять іноземною мовою та використання сучасних особистісно-орієнтованих технологій навчання. Однією з таких технологій є кейс-технологія.

Термін "кейс" (case) в українському перекладі означає "право", синоніми слова "метод" - це означає, спосіб, метод. Власне кажучи, кейс – це практичний спосіб вирішення життєвої проблеми, ситуації, завдання [2, с. 92].

Навчальний кейс включає: 1) ситуацію (будь-яка проблема, історія з реального життя, випадок); 2) контекст ситуації (історичний, хронологічний, особливості учасників ситуації); 3) коментування ситуації; 4) завдання на роботу зі справою; 5) різні додатки.

Принагідно зазначимо, що незалежно від ситуації, вона повинна відповідати переліку вимог, а саме: 1) бути наближеною до реального життя; 2) призначені для встановлення зв'язку з накопиченим життєвим досвідом, а також з майбутніми життєвими ситуаціями старших школярів; 3) надають можливість інтерпретації з точки зору учасників; 4) містять проблеми та конфлікти; 5) перевіряються та вирішуватися у часові рамки та індивідуальні знання, вміння та навички старших школярів; 6) допускати різні рішення [1, с. 22].

Використання кейс-технології дозволяє швидко підвищити ефективність формування навичок та вмінь монологічного мовлення учнів профільної школи, а також дає можливість надання особистісного та проблемно-орієнтованого спрямування навчальному процесу. Період від 14 до 17 років – це вік, коли старшокласники хочуть продемонструвати свою незалежність, свою унікальність та значимість; вони вже можуть об'єктивно сприймати реальність та складність ситуацій, передбачених у справах. Учень є активним учасником навчального процесу і суб'єктом навчання з використанням кейс-технології, а вчитель контролює цей процес і спрямовує його в правильному напрямку.

Перевага використання кейс-технології полягає в тому, що вона не дає однозначного вирішення проблеми, способи, якими учні можуть її вирішити, можуть різко відрізнятися один від одного, учень завжди може придумати своє унікальне рішення. Цінністю для старшокласників є процес вивчення конкретних випадків та пошук рішення проблеми, набуття життєвого досвіду, але крім того, необхідність проявити себе в дискусії та грамотно обґрунтувати

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

свій вибір вирішення проблем англійською мовою також важлива і вимагає від студентів організації в цих процесах [3, с. 38].

Проведене нами анкетування свідчить про наступне. По-перше, старшокласники зацікавлені кейс-технологією, вони хотіли б використовувати її на уроках англійської мови (81% учнів). При цьому вони зауважують, що не досить чітко розуміють характер технології (75% учнів), бо вчителі рідко або ніколи не використовують її у процесі формування англомовної компетентності у монологічному мовленні учнів профільної школи (відповідно, 72% і 54%).

По-друге, вчителі також не досить чітко уявляють собі особливості кейс-технології та організації навчального процесу з її використанням (62%), тому вони рідко або ніколи не використовують її у процесі формування англомовної компетентності у монологічному мовленні учнів профільної школи (відповідно, 54% і 38%).

Тож, основна діяльність вчителя при впровадженні кейс-технологій для вдосконалення умінь монологічного мовлення учнів старшої школи зосереджена на розробці індивідуальних кейсів призначених для навчального аналізу. В умовах великого обсягу навчального матеріалу ефективними виявляються: а) сюжетна організація занять і їх фрагментів; б) побудова навчальних текстів як моделі мовної поведінки в певних ситуаціях. Завдання вчителя - ретельно обирати ситуації, які будуть основою в кейсі.

Література:

1. Кардаш Л. В. Специфіка монологічного мовлення: психологічний та лінгвістичний аспекти. Наукові записки Національного університету «Острозька академія», 2015. 5 с.
2. Сурмін Ю. П. Створення кейса: практичні поради. Ю. П. Сурмін, О. І. Сидоренко. К.: Навч.-метод. центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні». 2012. 48 с.
3. Herreid, C. F., N. A. Schiller, K. F. Herreid, and C. Wright. 2011. In case you are interested: results of a survey of case study teachers. J. Col. Sci. Teach. 40(4):76–80.

УДК 001.5:[378:373.2.011.3-051:17.022.1]

ЛУКАНЮК Г.В.,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 012 Дошкільна освіта,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНА СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК НАУКОВОЇ ДЕФІНІЦІЇ

Показниками професіоналізму вихователя закладу дошкільної освіти є володіння професійними знаннями, артистичними вміннями та відповідними особистісними якостями та здібностями тощо. Від сучасних фахівців дошкільної освіти вимагається високий рівень активності, самостійності, гнучкості, нестандартності мислення, загальної та професійної культури, професійного іміджу.

Як вважає Н. Трофаїла, імідж – цілеспрямовано сформований, інтегральний образ, обумовлений відповідністю внутрішніх і зовнішніх якостей

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

суб'єкта, призначений забезпечити гармонійний взаємовплив цього суб'єкта з навколишнім світом. Являючи собою систему взаємопов'язаних характеристик фахівця, імідж стає засобом вирішення особистих і професійних проблем. Авторка переконана, що наявність професійного іміджу є необхідною умовою, яка дозволяє вихователеві показати себе дітям як професіонала, в той же час не нівелюючи його людську індивідуальність [3].

Складниками іміджу вихователя С. Попиченко визначає: зовнішній вигляд, внутрішній образ та професійно-педагогічне спілкування. Науковець стверджує, що зовнішній вигляд передбачає не лише вміння правильно одягатися, але й здатність демонструвати свій розум, професійні навички і здібності, виявляти любов до дітей і турботу про них. Внутрішній образ представлений культурою педагога, його установками, поглядами, характером, емоційним ставленням до дійсності. І нарешті, професійно-педагогічне спілкування, яке С. Попиченко вважає підґрунтям виховання, що дає змогу цілеспрямовано реалізовувати комплекс заходів щодо формування гармонійно розвиненої особистості вихованців [1].

Головними принципами формування іміджу, на думку Л. Руденко, є: врахування особливостей зовнішності педагога, конституції тіла, осанки, обличчя, одягу, зачіски, ходи тощо. Педагог закладу дошкільної освіти має бути взірцем естетичного смаку, вишуканих манер і високого особистого іміджу, оскільки саме він має стати «творцем душ» своїх вихованців, а також сіяти «добре», «прекрасне» і «вічне». Макіяж, одяг, його кольорова гама, взуття, аксесуари педагога мають підкреслювати цілісність його образу, стимулювати позитивний імідж через асоціації з еталонним образом педагогічної професії у суспільстві. Гарний, зі смаком одягнений педагог завжди буде почувати себе впевнено і комфортно, а це матиме вплив і на його сприйняття аудиторією іміджу. Важливими складовими професійного іміджу педагога дошкільної освіти Л. Руденко вважає фізичне здоров'я, загальний розвиток, психологічну культуру, інтелектуальні, моральні якості, знання, уміння, навички, досвід тощо. Сучасний педагог повинен бути професіоналом своєї справи, мати гнучкість мислення, інтуїцію, схильність до пошуку нетрадиційних підходів у вирішенні педагогічних завдань, а отже, він має бути творчою особистістю [2, с.157-158].

Отже, імідж вихователів закладів дошкільної освіти розуміємо як спеціально створений візуальний образ, що дозволяє проявитися найкращим особистісно-діловим якостям фахівця. Вважаємо, що для формування іміджу особливе значення мають такі пріоритетні умови: педагогічна діяльність, наявність певних особистісно-ділових якостей та володіння технологією самопрезентації.

Література:

1. [Попиченко С.](#) Роль комунікативної компетенції в технології створення іміджу педагога-вихователя дошкільного навчального закладу. [Психолого-педагогічні проблеми сільської школи](#). 2012. № 41. С. 53-58.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

2. Руденко Л. Іміджова підготовка магістрів дошкільної освіти до здійснення професійної діяльності. Режим доступу: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/10727/1/29.pdf>

3. Трофаїла Н.Д. Професійний імідж вихователя закладу дошкільної освіти. Режим доступу:

<https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/11364/3/ПРОФЕСІЙНИЙ%20ІМІДЖ%20ВИХОВАТЕЛЯ%20ЗАКЛАДУ%20ДОШКІЛЬНОЇ%20ОСВІТИ.pdf>

УДК 37.064.1:376-056.2/3

МАДАР Д. Ю.,
Мукачівський державний університет

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА: СПІВПРАЦЯ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ З БАТЬКАМИ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Інклюзія є надзвичайно складною для вирішення психолого-педагогічною проблемою в контексті сучасних освітніх реформ, оскільки передбачає залучення дітей з різними нозологіями до ЗЗСО, а це, в свою чергу, потребує від усіх учасників освітнього процесу суттєвого перегляду традиційних поглядів щодо мети, функцій, організації роботи навчального закладу. Запровадження інклюзивного навчання потребує розроблення нових методично-технологічних вимог до кадрового забезпечення, зокрема, окреслення організаційно-змістових складових діяльності асистента вчителя, як нового суб'єкта інклюзивного освітнього середовища. Робота асистента вчителя складна, багатогранна та динамічна і вимагає від нього ґрунтовних знань законодавчо-теоретичної бази; здійснення педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами; вміння налагоджувати міжособистісні стосунки між усіма суб'єктами освітнього процесу, батьками [1].

Цілком природно, що визнання пріоритету навчання та виховання дитини з ООП потребує іншого змісту взаємин сім'ї та навчального закладу. Новизна цього змісту визначається дефініціями «партнерство», «співробітництво», «співпраця», «взаємодія» [2]. Суть цих понять полягає у беззаперечній рівновартісності вкладу кожного учасника освітнього процесу у загальний розвиток та соціалізацію дітей з особливими потребами, у відсутності привілею вказувати, контролювати, оцінювати. Принципами педагогіки партнерства є: взаємоповага, взаємодовіра, взаєморозуміння між родинами та педагогом, чітке усвідомлення своєї ролі та відповідальності в спільній взаємодії, любов до дитини, прийняття і повага її як особистості, розуміння її проблем.

До важливих умов, що забезпечують ефективність взаємодії батьків та асистента вчителя можна віднести: високу культуру спілкування, доброзичливість, неупередженість у розв'язанні різних проблем, забезпечення мотивації взаємодії, актуальність та конкретність спільних завдань. Взаємодія являє собою спосіб організації спільної діяльності з родинами, яка здійснюється на основі соціальної перцепції за допомогою спілкування.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Завдання педагогіки партнерства: забезпечення дитині з ООП в сім'ї та навчальному закладі оптимальних умов для повноцінного фізичного і психічного розвитку, сприяння задоволення її потреби в емоційно – особистісному спілкуванні, розвиток її творчих інтересів та здібностей, підвищення рівня сформованості педагогічної культури педагогів та батьків. Щоб найкраще, найвідповідальніше підійти до виховання дитини, батьки разом з асистентом вчителя повинні побудувати свої стосунки на принципах взаємної поваги, розуміння важливості один одного і усвідомлення того, що таке партнерство матиме довготривалий вплив, на користь дитини з особливими потребами [3; 4].

Усі форми роботи, що проводяться в школі повинні враховувати такі особливості батьків: право на власну думку, точку зору, систему цінностей; інформувати не лише про обов'язки батьків, але й про права, а ними вони можуть скористатись; у готовності позитивно поставитись до проявів батьківської ініціативи та творчості, заохочувати їх; вміти не лише повчати батьків, але і вчитися у них тощо [5].

Як показує практика, батьки беруть участь в освіті своїх дітей, коли переконані, що можуть бути залученими до цієї важливої роботи; коли відчувають, що можуть бути корисними для своєї дитини; коли існує ефективна педагогіка партнерства. Саме ці фактори найважливіші в усвідомленні батьками своєї ролі та власної ефективності. Так, до прикладу, ступінь задоволення батьків включенням їхньої дитини у освітній простір безпосередньо пов'язаний з розумінням школою особливостей нозології, а також з мірою здійснення пристосувань середовища, з готовністю ЗЗСО працювати з батьками. Як показує практика, ефективними формами роботи з батьками є: загальні засідання по інформуванню; батьківські навчальні семінари, тренінги про завдання та зобов'язання батьків у процесі виховання та навчання дітей; індивідуальне та групове консультування.

Таким чином, одне з найважливіших завдань педагогів – допомогти батькам повірити в себе, у власні сили, аби вони могли подолати всі проблеми. До кожної родини слід знайти індивідуальний підхід, оскільки в кожній є свої потреби, можливості та пріоритети. Варто зазначити, що батьки – головні експерти з питань, що стосуються їхніх дітей, а педагоги ж – експерти з питань розвитку, освіти та соціалізації дітей в цілому. Тому коли вчитель, асистент вчителя та батьки активно співпрацюють, їх знання, компетентності та ресурси подвоюються, а це справляє загальний позитивний вплив на розвиток дитини з особливими освітніми потребами.

Література:

1. Асистент учителя в інклюзивному класі [Електронний ресурс]: навч.-метод. посіб. / Н. М. Дятленко, Н. З. Софій, О. В. Мартинчук, Ю. М. Найда; під заг. ред. М. Ф. Войцехівського. – К.: ТОВ «Вид. дім «Плеяди», 2015. – 172 с. – Режим доступу: http://nmcio.ippo.kubg.edu.ua/wpcontent/uploads/2015/05/ Assist_teacher_4_All_print.pdf
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Г. Бусел. К. Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1230 с.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

3. Волошин О. Роль асистента вчителя в умовах інклюзивного навчання *Дитина з особливими потребами*. 2021. № 5. С. 2–4.

4. Заєркова Н. Діяльність асистента вчителя. *Завуч*. 2015. № 13. С. 13–15.

5. Пухта О. Співпраця батьків та школи у вихованні дітей. *Педагогічний пошук*. 2016. № 3(5). С. 74 – 75

УДК 37.016:811.111:81'271.1(045)

МАЛАНКА В.Й.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальність 014 «Середня освіта»,
спеціалізація 014.021 Англійська мова і література
Мукачівський державний університет

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК НАПИСАННЯ ПРОБЛЕМНО-ТЕМАТИЧНОГО ПОВІДОМЛЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

На даному етапі становлення та розвитку нашої країни, яка орієнтується на налагодження міжнародних зв'язків, підвищення ролі міжнародного спілкування та інтеграцію у європейський простір, зростає потреба у кваліфікованих та освічених спеціалістів, які вільно можуть спілкуватися англійською мовою в усній та письмовій формах на професійно та соціально значущі теми. Як наслідок, важливим завданням є забезпечення формування навичок написання проблемно-тематичного повідомлення англійською мовою учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Формування в учнів старшої школи умінь писемного мовлення досліджували Курило Л. В., Тарнопольський О. Б., Кожушко С. П., Рудакова М.В.

Ми взяли до уваги три базові підходи до навчання писемного мовлення: текстовий, процесуальний та соціальний і визначили написання проблемно-тематичного повідомлення як науковий, діловий, нехудожній, емоційно нейтральний монолог-міркування, роздум на певну проблему або проблемну ситуацію, який складається як письмове повідомлення інтерперсональної комунікації.

Потрібно зазначити, що у науково-методичній літературі особистісно, професійно, соціально значуща проблема або на її основі створена проблемна ситуація визначається як психологічний стан, що виникає в результаті мисленнєвої взаємодії суб'єкта (студента) з об'єктом (навчальним матеріалом), який стимулює пізнавальну потребу розкрити суть процесу або явища, що вивчаються. У педагогіці проблемна ситуація розглядається як стан розумового утруднення, який викликаний об'єктивною нестачею знань і способів розумової чи практичної діяльності, необхідних для розв'язання проблемного завдання.

Вона містить складне теоретичне й практичне питання, яке вимагає вивчення, розширення, дослідження у співвідношеннях з певними умовами й обставинами, які створюють ту чи іншу ситуацію. Проблемна ситуація, як правило, має дві сторони: — предметно/змістову, пов'язану з виокремленням

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

суперечностей базових знань, недостатнім обсягом певної суттєвої інформації; — мотиваційну, яка спрямована на усвідомлення суперечностей і стимулювання бажання їх подолати за умови засвоєння студентами певних нових знань [3, с. 71].

Існують різні способи створення проблемних ситуацій. Це підведення учнів до суперечностей і пропозиція їм самим знайти рішення, зіткнення з суперечностями практичної діяльності, викладення різних точок зору на одне й те саме питання, пропозиція розглянути явище з різних позицій, спонування здійснювати власні порівняння, узагальнення і висновки. Основними рисами вдало розробленої проблеми є: зв'язок з реальним життям і мотивацією студентів; опис кількох взаємопов'язаних явищ і подій; незадовільно сформульована комплексна проблема; потреба у прийнятті рішень, розсудливості та поміркованості; необхідність групового прийняття рішень; потреба у розгорнутих відповідях, які спонукають до обговорення; потреба у вивченні нових ключових концепцій; зв'язок з навчальними цілями і завданнями; адаптація з попередніми знаннями; представлення у відповідному аутентичному контексті; стимулювання інтересу; інтеграція мислення; підсумковий результат, який можна застосувати в реальному житті [2, с. 94].

З методичної точки зору позитивного результату формування навичок написання проблемно-тематичного повідомлення англійською мовою учнів старшої школи на уроках англійської мови можна досягти систематичною кропіткою працею учнів й вчителів, невтомним відпрацюванням мовного матеріалу, виконуючи велику кількість підстановчих й трансформаційних вправ, які дають змогу здійснити перехід від розв'язання непроблемних ситуацій до проблемних, від репродуктивного мовлення до продуктивного, яке передбачає власні висловлювання в усному й писемному мовленні під час розв'язання мовленнєвих завдань різної складності) [1, с. 51].

Тож, на нашу думку, написання проблемно-тематичного повідомлення англійською мовою на уроках англійської мови на основі особистісно, професійно, соціально значущих проблемних ситуацій сприяють створенню цілісного сприйняття навколишнього світу: готують молодь до культурного, професійного й особистісного спілкування, розвивають уяву, фантазію, мислення, стимулюють інтерес, підтримують високу мотивацію до вивчення іноземних мов, долучають до культурного спадку та духовних цінностей свого народу та народів усього світу.

Література:

1. Курило Л. В. Мета і зміст навчання уснів старшої школи проблемно орієнтованого писемного мовлення. Вісник КНЛУ. Серія "Педагогіка та психологія". Київ : Вид. центр КНЛУ, 2012. Вип. 21. С. 47–55.
2. Тарнопольський О. Б., Кожушко С. П. Методика навчання студентів письма англійською мовою. Вінниця : Нова книга, 2008. 288 с.
3. Budas I. Assessment of Foreign Language Proficiency in Problem+Based Learning / I. Budas // European Humanities Studies: State and Society, 2016. – № 4. – P.71+81.

**РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ
ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ**

УДК 37.016:811.111:81'271.1(045)

МАСЛЕЙ М.В.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальність 014 «Середня освіта»,
спеціалізація 014.021 Англійська мова і література
Мукачівський державний університет

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПОТЕНЦІЙНОГО СЛОВНИКА
УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ З ГАЗЕТНИМ
ІНФОРМАЦІЙНИМ МАТЕРІАЛОМ**

Головна мета навчання англійської мови – це формування іншомовної компетентності в учнів, тобто здатності до адекватної взаємодії з носієм мови в ситуаціях міжкультурного спілкування. Рівень сформованості комунікативної компетентності безпосередньо залежить від якості оволодіння, у тому числі й лексичної бази мовної діяльності.

Лексичні одиниці мови, поряд з граматичними, є вихідним і необхідним будівельним матеріалом, за допомогою якого здійснюється мовленнєва діяльність, і тому становлять один з основних компонентів змісту навчання іноземної мови.

Аналіз теорії та практики навчання іноземної мови учнів на старшому етапі середньої школи свідчить про наявність суперечностей між вимогами, що пред'являються до якості сформованості іншомовної компетентності, та реальним рівнем оволодіння говоріння мови, що вивчається, яка дозволяє успішно досягти головної мети – міжкультурного спілкування [2, с. 173].

Найбільш актуальною для формування іншомовної комунікативної компетентності є проблема диференційного відбору та накопичення вокабуляру. При цьому основна увага повинна надаватися розвитку у студентів навичок семантизації нових слів у процесі читання текстів без допомоги словника.

Усі незнайомі слова у тексті можна поділити на дві групи: 1) слова, які читач не може зрозуміти самостійно, тому ігнорує їх під час читання, або звертається до словника; 2) слова, які читач може зрозуміти самостійно на підставі контексту або за допомогою внутрішніх можливостей самого незнайомого слова. Саме слова, що належать до другої групи, й є джерелами розширення вокабуляру, або мають своєрідний «потенціал» або «потенціальний словник», до якого належать ті невивчені лексичні одиниці, зміст яких може бути семантизований самостійно за умови розвитку лексичних навичок здогадки.

Під потенційним словником розуміють такі афіксальні похідні, складні та багатозначні слова, конвертовані утворювання й інтернаціоналізми, які ще не зустрічалися студентам, але можуть бути зрозумілі ними, якщо навчити їх розкривати значення таких слів [1, с. 13].

Одним із найбільш продуктивних методів формування потенційного словника учнів старшої школи, на нашу думку, є читання газетних

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

інформаційних статей, оскільки різні політичні, соціальні та культурні події сприяють появі нової лексики, яка часто вперше зустрічається у публіцистиці. Інтегрування публіцистичних матеріалів у освітній процес є необхідним компонентом, який обумовлений пізнавальною та виховною спрямованістю процесу навчання та сприяє формуванню англомовної потенційного словника учнів старшої школи.

Незважаючи на те, що застосування публіцистичних текстів має навчальний, пізнавальний і виховний характер, методистами не було запропоновано чіткої теоретичної бази з цього питання, і для того, щоб урок був коректно організований, вчитель повинен розробити спеціальну систему вправ. Прочитання та аналіз публіцистичних текстів сприяє розвитку логічного та критичного мислення, а також формуванню потенційного словника учнів, а відтак і іншомовної лексичної компетентності. Публіцистичні тексти є якісним явищем культури, ресурсом з якого учні можуть отримати інформацію країнознавчого характеру, а також подробиці розвитку соціально-культурного та політико-економічного устрою країни мови, що вивчається [3, с. 134].

Концептуально проблему формування потенційного словника досліджували Т. М. Ковбасюк; О. М. Шапкіна і Н. Г. Мокреєва, група дослідників під керівництвом J. Little. Над труднощами розвитку мовної здогадки працювали А. Д. Климентенко, А. А. Миролібов. Поповнення потенційного словника в процесі вивчення фразеологічних одиниць вивчили методисти В. М. Ажнюк, а можливості продуктивності дослідження Н. Н. Бронін.

Вивченням використання публіцистичних текстів, зокрема акцент було зроблено на читанні публіцистичних матеріалів займалися такі науковці: Г. Подосиннікова, Ю. Безвін, О. Бирюк, Н. Бориско, Ю. Британ, Т. Вдовіна, О. Вокуєва, Л. Зеня, О. Квасова, С. Ніколаєва, О. Паніна, Н. Склярєнко, І. Смотров, В. Черниш та інші.

Однак питання методичної роботи у закладі загальної середньої освіти з розширення потенційного словника учнів старшої школи не було вивчено в достатній мірі, тому ця проблема залишається актуальною для подальшого дослідження.

Тож, на наше переконання, актуальним є вирішення проблеми визначення змісту потенційного словника та виявлення особливостей навчання складовим потенційного словника під час читання учнями старших класів газетних інформаційних статей.

Література:

1. Богушевич Н. В. Формування потенційного словника учнів основної і старшої загальноосвітньої школи під час читання / Н. В. Богушевич, В. В. Сорока // Іноземні мови. – 2011. – № 2. – С. 10 – 15.
2. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / О. Б. Бігич та ін. / ред. С. Ю. Ніколасової. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.
3. Bates E. I. Language and context. The acquisition of pragmatics. – N.Y. – L., 2010. – 320 p.

**РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ
ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ**

УДК [37.015.31:159.954:741]:373.2.011.3-053.4(043.2)

МИКУЛІНА А. К.
старший викладач кафедри
дошкільної та спеціальної освіти,
Мукачівський державний університет
АРДЕЛАН Я.О., БОБРУШКО Н.В.
здобувачки 2 курсу першого (бакалаврського) рівня
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
Мукачівський державний університет

**ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ
ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА**

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні виняткового значення набуває питання становлення творчої особистості, вивільнення та розвиток її здібностей, організації навчально-виховного процесу, який вирішував би питання творчості як важливого компонента розвитку особистості.

Під поняттям розвитку творчої активності дитини ми розуміємо якісні зміни в пізнавальній діяльності дітей, що відбуваються внаслідок розвитку вмій та навичок мистецької діяльності [1]. Науковці відводять значну роль заняттям художньою діяльністю, а також усій виховній роботі з дітьми щодо розвитку в них уміння сприймати красу в навколишньому світі та в творах мистецтва, які відіграють велику роль у загальному і творчому розвитку дитини.

Образотворча діяльність має важливе значення для всебічного розвитку особистості, яка надає можливість доступними засобами висловити емоційний стан дитини, її ставлення до навколишнього світу, вміння самостійно створювати прекрасне, а також бачити його у творах мистецтва.

Сприятливий розвиток дитячої творчості залежить від правильного керівництва з боку дорослих. Великого значення в організації образотворчої діяльності дітей набуває вміння вихователя пов'язати особливості створення художнього образу в мистецтві з власне художньою діяльністю дітей. [2].

Найважливішою умовою розкриття творчої активності дітей є створення загальної атмосфери доброзичливості, свободи, можливості досягти успіху для кожної дитини. Таке завдання вимагає особливої уваги. Під час виконання дітьми завдань їм необхідно надавати допомогу. Слід намагатися організувати спілкування таким чином, щоб кожна дитина могла відкрито радіти результатам як власної, так і спільної творчості.

Важливий засіб у формуванні творчої активності дітей – це використання творів образотворчого мистецтва в оформленні побуту, в процесі навчання та самостійної діяльності. З цією метою підбираються твори усіх жанрів побутового і казкового живопису (портрети, натюрморти, пейзажі), графіки (естампи, гравюри, книжкові ілюстрації), малі форми скульптури (вироби з фаянсу, гіпсу, дерева), твори декоративно-ужиткового мистецтва (кераміка, художнє скло, народні декоративні вироби та ін.) [3].

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

У навчанні слід виділити ті сторони, які б змогли привернути увагу дітей, активізувати мислення. Важливе значення має створення позитивного емоційного тла, пов'язаного з діяльністю. Значною мірою цьому сприяє різноманітність форм попередньої роботи:

- спостереження і вивчення предметів і явищ навколишньої дійсності;
- читання художньої літератури;
- розглядання творів образотворчого мистецтва;
- цілеспрямований перегляд лялькових спектаклів, прослуховування музичних творів;
- проведення аналізу дитячих робіт, виконаних на попередніх заняттях;
- створення перед заняттям і на занятті проблемних ситуацій;
- підготовка матеріалу до заняття, попереднє обговорення теми, розподіл обов'язків для виконання колективних робіт на ін. [3].

Необхідною умовою при цьому є активність вихователя як на занятті, так і під час підготовки до нього, а також активність самих дітей. Вихователь має сам добре розуміти «художню мову» творів мистецтва і доступно, з урахуванням вікових та психологічних особливостей, донести її до дітей. Дорослий подає приклад використання виразного, образного мовлення, сенсорно-емоційних, моральних та художньо-естетичних оцінок і суджень [1].

До ефективних педагогічних умов розвитку творчих здібностей дошкільників засобами образотворчої діяльності належать:

- моделювання педагогічного процесу з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей малят;
- інтеграція різних видів діяльності дітей;
- розвиток у дітей спостережливості, збагачення словника, навчання різних технік і способів зображення;
- ознайомлення дітей з етапами творчого пошуку;
- забезпечення всіма необхідними матеріалами для самостійної образотворчої діяльності дітей;
- використання продуктів дитячої образотворчої діяльності для подарунків малятам і рідним, для прикрашання інтер'єру приміщення ЗДО, для виставок, ігор тощо [1].

Отже, творчість – важлива складова системи виховання, в ній узагальнено весь життєвий досвід дитини – чуттєвий, ціннісний, моральний, естетичний, пізнавальний, трудовий. Вона лежить в основі успішного засвоєння нових знань, умінь та навичок, саме тому так важливо сформуванню у дітей основи творчості. Вихователі повинні максимально підтримувати ранні творчі прагнення дітей, стимулювати розвиток художньо-творчої активності, дбати про збагачення дітей життєвими враженнями. Формування естетичного переживання стимулює потребу в естетичній діяльності.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Література:

1. Ждан В. Стимулювати творчість дітей: педагогічні передумови розвитку художньо-творчих здібностей / В. Ждан // Палітра педагога. - 1997.- № 4. - С.3-5.
2. Пазиненко С.М. Розвиток творчих здібностей. Нетрадиційні заняття з художньої праці в старшій групі./ С.М. Пазиненко – Х. : Вид. група «Основа» : «Тріада»,2007.- 112 с.
3. Шульга Л.М. Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях з малювання. / Л.М. Шульга – К., 1995.- 51 с.

УДК [378:37.011.3-057.4:004:02]:37:005.591.6

МОРГУН А. В.,
кандидат філологічних наук, доцент,
декан гуманітарного факультету,
Мукачівський державний університет
ПРОКОПОВИЧ Л. С.,
кандидат філологічних наук, доцент,
зав. кафедри філологічних дисциплін і соціальних комунікацій
Мукачівський державний університет

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ

Інноваційні зміни, що відбуваються у нашому суспільстві, зумовлюють необхідність набуття сучасним фахівцем з інформаційної, бібліотечної та архівної справи відповідних професійних компетенцій. При цьому слід враховувати те, що інформація досить швидко втрачає свою актуальність, і цей фактор вимагає від фахівців бібліотечної та інформаційної справи високого рівня інформаційної та комп'ютерної грамотності. Саме тому у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців даної галузі в Україні необхідно враховувати вимоги часу, розвиток та ефективне використання інформаційно-комунікаційних технологій та найкращий досвід бібліотечно-інформаційної освіти, який вже запроваджено в інших країнах.

Підготовка фахівців у галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи здійснюється відповідно до Стандарту вищої освіти України, де чітко визначені компетентності, які повинні бути сформовані у майбутнього спеціаліста за період навчання у закладі вищої освіти. Перелік компетентностей випускника має 3 складові: інтегральна компетентність, загальні компетентності та спеціальні (фахові, предметні) компетентності. При цьому під компетентністю розуміється можливість особистості інтегрувати в собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні властивості, які обумовлюють прагнення, здатність і готовність розв'язувати проблеми і завдання, що виникають в реальних життєвих ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість предмету і результату діяльності[2].

Слід зазначити, що компетентнісний підхід у процесі підготовки фахівців зазначеної галузі у значно більшій мірі орієнтований на практичну складову освітньої програми, тому що акцентує увагу на її результатах, а результатом освітнього процесу вважається не обсяг засвоєної під час навчання інформації, а набуті навички та здатність майбутнього фахівця ефективно діяти у

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

різноманітних ситуаціях, що можуть виникнути в різних сферах життєдіяльності людини, в тому числі у професійній.

На сьогоднішній день в освітянському середовищі виділяють два типи навичок: «hard skills» («тверді» навички) – тобто професійні або технічні знання та вміння, які можна наочно продемонструвати, та «soft skills» («гнучкі» або «м'які» навички) – комунікативні, ораторські, управлінські[3].

Для того, щоб випускники спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» були успішними на ринку праці сьогодні і мали можливість у подальшій професійній діяльності працювати в ІТ-індустрії, у сфері реклами, маркетингу, менеджерами з персоналу (HR-менеджер), фахівцями з документно-інформаційних комунікацій, організаторами діловодства (в державних установах, системах справочинства, банківських та податкових установах, органах статистики) та ін., закладам вищої освіти слід надавати особистості можливість набуття професійних та універсальних компетентностей впродовж життя.

Так, наприклад, удосконалення «hard skills» (знання іноземної мови, мов програмування; формування, організації та використання інформаційних, бібліотечних та архівних ресурсів; керування документаційними процесами; комплексного аналізу діяльності документно-інформаційної установи; різних видів інформації; інформаційного, проектного, рекламного менеджменту; аналізу й оцінки ділової, управлінської, спеціалізованої документації тощо) може відбуватися за допомогою різноманітних освітніх онлайн-платформ (як вітчизняних: Prometheus, Beehiveor, WiseCow, так і світових: Alison, Coursera, EdX, University of the People, Future Learn, Canvas, Google Digital Workshop), курсів підвищення кваліфікації, програм професійної перепідготовки тощо. «Soft skills» (критичне мислення, лідерство, креативність, вміння дотримуватися дедлайну, відповідальність та дисциплінованість, комунікабельність, нетворкінг, здатність працювати в умовах форс-мажору; тайм-менеджмент; вміння працювати в команді та ін.) формуються за допомогою особистісних тренінгів, майстер-класів, корпоративних програм навчання, спілкування та саморозвитку у процесі роботи.

Таким чином, на сучасному етапі розбудови інноваційної освіти актуалізується нагальна потреба у якісній підготовці фахівців в галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи, які озброєні знаннями, «hard skills» та «soft skills» і здатні знаходити рішення у будь-яких професійних та життєвих ситуаціях.

Успіх у професійній діяльності залежатиме від затребуваності у професійному конкурентному середовищі, тому вони мають бути готовими працювати у нестандартних ситуаціях, здатними передбачати та прогнозувати результати своєї роботи, ефективно взаємодіяти, творчо реагувати, креативно мислити, бути витривалими, стресостійкими та гнучкими, розв'язувати проблеми та формувати нові ідеї, постійно удосконалюватися та навчатися.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Література:

1. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України №1378 від 12 грудня 2018р.

2. Головань М. С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія. Вища освіта України. 2008. № 3. С. 23-30.

3. Повстин О. В., Козяр М. М. Значення «soft skills» у формуванні управлінської компетентності фахівців у галузі безпеки людини. Вісник ЛДУБЖД. 2019. № 20. С. 122-127.

4. Тілікіна Н. В., Кримова М. О. Навички ХХІ століття як умова виходу молоді на ринок праці. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 5-6. С. 21-28

УДК 7:[37.015.31:7:373.3.011.3-052]:159.954

МОРОЗ М. В.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, групи ПО -12сп,
спеціальності 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет
МАЙБОРОДА І. Е.,
старший викладач кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

МИСТЕЦТВО ЯК ЧИННИК ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Освіта ХХІ ст. – це освіта, у центрі якої постає людина з її самоцінністю та неповторним духовним світом. Засвоєння світу через естетичне сприймання дійсності є одним із завдань сучасної школи, яка має виховувати духовну, творчу особистість. Ідеалом Нової української школи є виховання особистості з високою естетичною культурою, самостійним мисленням, здатної на основі здобутих художніх знань створювати нові цінності в мистецтві.

Сучасна педагогічна думка визнає образотворче мистецтво дієвим чинником освіти і розвитку, духовного виховання особистості. Видатні українські вчені Е. Белкіна, І. Зязюн, Л. Любарська, Л. Масол, Н. Миропольська, Б. Неменський, О. Отич, М. Резніченко, О. Рудницька, Г. Сотська, Г. Шевченко, Н. Фоміна та ін. присвятили свої праці дослідженню тенденцій розвитку загальної художньо-мистецької освіти в Україні, розкрили її значення в розвитку особистості молодших школярів.

Мистецтво – особлива форма відображення дійсності, естетичний художній феномен, який передає красу навколишнього та внутрішнього світу людини. Особливості опанування мистецтвом в школі пов'язані з його багатогранним впливом на свідомість і підсвідомість людини, її емоційно-чуттєву сферу, мислення й потреби. Опанування учнями основами мистецтва в початковій школі ґрунтується на засадах компетентісного, особистісно зорієнтованого, діяльнісного та інтегративного підходів. Під час вивчення різних видів мистецтва формуються **міжпредметні естетичні компетентності** – здатність школярів орієнтуватися в естетичних нормах різних сфер соціуму

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

відповідно до сформованих естетичних ідеалів і цінностей, системи інтегрованих мистецьких знань і досвіду.

Образотворче мистецтво в школі, як універсальне мистецтво, виступає засобом розвитку особистості – «розвиває візуальний і сенсорний досвід, поглиблює знання, інтенсифікує емоційно-почуттєву сферу, оперуючи при цьому основними художніми засобами, пов'язаними із зоровим сприйняттям (кольору, форми, простору тощо)» [1].

Першим й основним видом діяльності дитини на уроці образотворчого мистецтва є діяльність творча, яка ґрунтується на знаннях образотворчої грамоти та полягає не тільки в системі знань учня (повітряної, лінійної перспективи; основ кольорознавства; композиції тощо), а й в його вміннях поєднувати чуттєвий досвід з вивченням логічного матеріалу [1]. На думку вченої Г. Сотської важливою складовою творчої діяльності є опанування дитиною різноманітних художніх технік та матеріалів [3].

Одною із складових уроків образотворчого мистецтва у початкової школи є навчання школярів техніки рисунка, живопису та роботи із пластичними матеріалами завдяки чому вони пізнають можливості різних матеріалів, закономірності побудови форми предмета та опановують послідовність його зображення, що дає можливість виконувати різні види творчих робіт, а також створювати виразні композиції із натури та з уяви, за фантазією. Опанування художніми техніками відбувається швидше й успішніше за умови фахового керівництва педагога, який навчає основам технології роботи, розкриває перед учнями досвід інших (зокрема й відомих митців) і демонструє роботи художників, тим самим заохочуючи школярів до творчого самовираження. І все ж найголовніше, щоб учитель на уроках образотворчого мистецтва не просто вчив основ, техніки мистецтва, а й безпосередньо естетично виховував школярів, вчив бачити та розуміти прекрасне в мистецтві та житті.

Інтерес до роботи в учнів значно підвищується, якщо застосовувати нетрадиційні форми роботи, які полегшують процес виконання зображення: малювання долоньками, пальчиками, штампами, ватними тампончиками; ниткографія; малювання «по мокрому»; малювання восковими крейдами; «набриском» тощо (за вибором вчителя).

Художньо-естетичному розвитку молодших школярів значною мірою сприяють інноваційні форми роботи, спрямовані на розкриття здібностей учнів. Інноваційні технології на уроках образотворчого мистецтва містять такі підходи, як: інтерактивні методи викладання (вправи творчого характеру; групові завдання; освітні, рольові, ділові ігри, імітація; уроки-екскурсії; уроки-зустрічі із творчими людьми; заняття спрямовані на творчий розвиток: випуск газет, розв'язання складних питань і проблем за допомогою методів «дерево рішень», «мозковий штурм» тощо. Важливе значення має використання технічних засобів навчання: комп'ютерних, мультимедійних та інтернету які доповнюють арсенал традиційних засобів та методів педагогічної роботи.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Таким чином образотворче мистецтво посідає важливе місце у формуванні особистості молодших школярів, розвитку їх художньо-творчих здібностей й креативності.

Література:

1. Мистецтво у розвитку особистості: Монографія / За ред., передмова та післямова Н.Г. Ничкало. Чернівці: Зелена Буковина, 2006. 224 с.
2. Маржук Ж. С. Методика навчання мистецтва молодших школярів у НУШ. *Мистецтво та освіта*. №2(92)2019. С.24–28.
3. Шерстинюк А. М. Техніка рисунка в початковій школі: методи та засоби: <https://blanki-ua.com.ua/other/9073/index.html>
4. Лавренова М. В., Лалак Н.В., Майборода І.Е., Фенчак Л.М. Ізотерапія як засіб розвитку пізнавальної активності молодших школярів в умовах інклюзивного освітнього середовища. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. №3 (86) III квартал.2022.С.44–48.

УДК 373.2.013.82:7

ПЕНЯК В. С.,
ЛАЛАК Н.В.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти
Мукачівський державний університет, м. Мукачево

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ У РОБОТІ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Дошкілля – один з найважливіших етапів у житті дитини, коли вона активно пізнає навколишній світ, отримує перший досвід взаємодії з оточуючими, соціалізується, вчиться жити у злагоді з собою та оточуючими і отримує перші елементарні знання. Завдання фахівців дошкільної освіти полягає в тому, щоб і досвід, і навички, і знання в ЗДО дитина отримувала в комфортних для неї психологічних умовах та з дотриманням вікових особливостей. На жаль, у період сьогодення, який характеризується стресами, дискомфортом, вигоранням, переживанням, страхом через стан війни, психіка дітей стала дуже вразливою та потребує постійної емоційної підтримки з боку дорослих. Як показує практика, у дітей часто виникають труднощі у спілкуванні з однолітками, багато з них гіперактивні або навпаки, замкнені у собі. Саме тому, провідне місце у проблемі збереження психічного здоров'я підростаючого покоління відводиться арт-терапії – терапії мистецтвом. І особливе значення тут займає ЗДО та початкова ланка навчання, оскільки саме в цей період вікового розвитку дитини відбувається формування психологічної стійкості, становлення рис особистості та характеру.

Актуальність і ефективність використання різних видів арт-терапії в освітньому процесі навчального закладу підтверджується широким спектром наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних учених. Зокрема, із музикотерапії (Г. Батищева, Т. Борисова, Л. Гаврилова, В. Драганчук, У. Дутчак, Н. Євстігнеєва, Т. Крижанівська, О. Олексюк, О. Отич, В. Петрушин, Г.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Побережна, С. Шушарджан та ін.), ізотерапії (О. Вознесенська, О. Деркач, А. Захаров, Л. Мардер, С. Харенко та ін.), танцювально-рухової терапії (Н. Авраменко, Г. Волкова, І. Вольпер, В. Паробій, І. Шептун та ін.), бібліотерапії (Ю. Дрешер, Т. Ключенко, В. Мурашевський, В. Мясичев, В. Невський, М. Рубакін та ін.), пісочної терапії (Т. Грабенко, Н. Дикань, О. Зайва, Т. Зінкевич-Євстигнесєва, М. Кисельова, Л. Лебедева, Н. Маковецька, Н. Сакович, Л. Шик, Н. Юрченко та ін.), лялькотерапії (Н. Зинов'єва, І. Медведєва, Н. Михайлова, О. Федій, Т. Шишова, та ін.), казкотерапії (О. Бреусенко-Кузнецов, І. Вачков, А. Гнезділов, Д. Соколов, О. Тихонова та ін.) [1;3] тощо. Науковці поняття «арт-терапія» трактують як «терапію мистецтвом, різноманітними видами творчості: від зображувальної діяльності до театралізованих дій». Загалом, арт-терапія має «лікувальну» мету, спрямовану на корекцію різноманітних порушень та відхилень особистісного розвитку людини, проте, коли мова йде про арт-терапію з дітьми старшого дошкільного віку, мета арт-методів більш сконцентрована на профілактичному та навчальному ефекті [3, с.26].

Одним із найважливіших завдань застосування арт-терапії в роботі з дітьми дошкільного віку є розвиток їх пізнавальних та творчих здібностей; це сприяє гармонійному та всебічному розвитку дитини, а саме - розвитку самостійності, активності, впевненості в собі, відкритості до нових знань, довіри до світу та формуванню творчого мислення [2, с.75] .

Перш, ніж застосувати методи арт-терапії з старшими дошкільнятам, слід звернути увагу на неповторність та унікальність дитячої психології, дитячого світосприймання та світовідчуття, оскільки психічний розвиток дитини вражає своєю інтенсивністю. Дитина оволодіває мовленням, прямоходінням, навчається діяти з найпростішими побутовими предметами, виникають перші види діяльності, що мають цілеспрямований характер, значного розвитку досягає спілкування як з дорослими, так і з ровесниками, поведінка дитини спрямовується нею згідно з вимогами дорослих, закріпленими у правилах. На дошкільний вік припадає значна кількість так званих сензитивних періодів, коли певна психічна функція розвивається особливо інтенсивно. У дошкільному дитинстві закладається фундамент розвитку як психічних процесів, так і особистості в цілому[3; 4].

Протягом старшого дошкільного віку істотно розширюється коло людей, з якими спілкується дитина. Предметом її уваги все більше стає світ соціальних відносин дорослих людей, в який дитина намагається увійти. Центром для неї та її щоденного буття є дорослий як носій суспільних функцій та вимог. Основна потреба - прагнення жити з людьми, що її оточують, спільним життям, входити з ними у безпосередній контакт. Проте життя дитини проходить в умовах опосередкованого, а не прямого зв'язку зі світом дорослих. Розрив між ідеальними прагненнями та реальними можливостями дошкільника усувається шляхом моделювання дитиною бажаних відносин у сюжетно-рольовій грі [4]. Однак, варто зазначити, що від трьох до семи років дитина оволодіває не лише грою, але і продуктивними видами діяльності – малюванням, аплікацією,

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

ліпленням, конструюванням, починає виконувати різноманітні навчальні і трудові завдання. Відповідно, кожний вид діяльності сприяє засвоєнню дій, утворенню психічних якостей, необхідних для його виконання і розвитку особистості. До прикладу, гра дуже важлива для розвитку мислення, уяви дітей, засвоєння ними норм поведінки, встановлення стосунків з іншими дітьми, однак вона не створює спеціальних умов для розвитку сприймання. Такими можливостями наділені малювання, конструювання. Адже якісно намалювати предмет, відтворити складний зразок можна тільки на основі достатньо повного і точного ознайомлення з його особливостями. Цим обумовлена важливість малювання і конструювання у розвитку дитячого сприймання [3,4].

Зважаючи на вікові особливості дітей старшого дошкільного віку, у роботі з ними варто застосовувати: ізотерапію (використання образотворчого мистецтва, зокрема малювання), казкотерапію (використання казки в терапевтичних цілях), лялькотерапію (використання ляльки в роботі з дітьми), пісочну терапію (використання піску для гармонізації внутрішнього стану дитини), пластилінографію. Крім того, необхідно пам'ятати, що арт-терапевтична робота з дітьми передбачає використання великого набору різних засобів образотворчого мистецтва, а саме: фарби, олівці, фломастери, воскову крейду, пастель; для створення колажів чи об'ємних композицій, журнали, газети, шпалери, паперові серветки, кольоровий папір, фольгу, коробки від цукерок, листівки, мотузочки, текстиль; природні матеріали – кора дерев, листя та насіння рослин, квіти, гілки, пір'їни, камінці; для ліплення – глина, пластилін, спеціальне тісто; папір для малювання різних форматів та відтінків, картон; кисті різних розмірів, губки для зафарбовування великих просторів, ножиці, нитки, різні типи клеїв тощо. У свою чергу, художні матеріали безпосередньо впливають на творчу роботу дитини. Вони спонукають дитину бачити, відчувати, сприймати, породжують інтерес та емоційне піднесення дитини. Самі собою будучи частинками реальності, ці матеріали спонукають дитину до взаємодії з реальністю. Крім того, вільний вибір матеріалу дитиною є найважливішою рушійною силою у процесі творчої роботи [1; 2; 4].

Отже, арт-терапевтичні техніки допомагають малечі знайти та зрозуміти себе, світ у якому вона живе, адаптуватися до будь якого нового середовища, вміти налаштовувати стосунки та спілкування з однолітками, вихователями, батьками. Саме засоби арт-терапії в освітньому процесі допомагають у формуванні всебічно розвиненої особистості, яка психологічно стійка, здорова та духовно збагачена. За сучасним педагогом же стоїть створення необхідних умов для гармонійного розвитку особистості, формування її соціального здоров'я, орієнтування на досягнення морально-психологічної, духовної рівноваги із навколишнім середовищем і особистісним «Я».

Література:

1. Бондар Л. М. Використання методів арт-терапії в роботі з дітьми дошкільного віку. *Педагогічний пошук*. 2014. № 1. С. 54–57.
2. Власюк М. Арт-терапія: лікування мистецтвом. *Відкритий урок: розробки, технології, досвід*. 2008. № 7 (8). С. 90.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

3. Вознесенська О. Л. Арт-терапія в роботі практичного психолога: використання арт-технологій в освіті. К. : Шкільний світ, 2007. – 120 с.

4. Чорна І. М., Федорців, К. І. Арт-терапія як інноваційний засіб розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/19606/1/149_Chorna_Fedortsiv.pdf

УДК 316.663:81'342.9:[37.011.3-057.4:004:02:930.25]

ПОПОВИЧ Н. Ф., ГАСУЛЯК С. Р.
Мукачівський державний університет

РОЛЬ ІНТОНАЦІЇ У ПРОФЕСІЙНОМУ МОВЛЕННІ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ

Серед найбільш важливих аспектів вивчення інтонації, який на сьогодні залишається недостатньо висвітленим у лінгвістичній літературі, є питання про інтонацію як засіб актуалізації усного мовлення фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи. Дослідженню особливостей інтонації мовлення присвячено ряд публікацій [1; 2; 3; 4; 5].

Інтонація – ритміко-мелодичний лад мови, що відбиває інтелектуальну й емоційно-вольову сторону мови в послідовних змінах висоти тону, сили та частоти звучання, а також тембру голосу.

Досконале мовлення має бути інтонаційно виразним. Інтонація не належить до тих мовних засобів, які діють у реченні самостійно, тому вона виконує допоміжну функцію. Доречна, вдало вибрана інтонація забезпечує ясність, точність, естетичну довершеність мовлення.

У професійній діяльності фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи інтонація виражається через такі функції: 1) комунікативну функцію, що являє собою реалізацію комунікативних типів висловлювання (розповідні, питальні, спонукальні речення); 2) функцію модальності, яка спрямована на вираження ставлення мовця до того, про що говориться; 3) емоційну функцію, яка розглядає мовлення на основі надання емоційних значень висловленню; 4) видільну функцію, що полягає в інтонаційному виділенні певних частин висловлення.

Фахівці з інформаційної, бібліотечної та архівної справи використовують такі типи висловлювань: розповідь, питання та спонукування.

Інтонаційна конструкція розповідного висловлювання має висхідно-спадний або спадний рух основного тону, що означає завершеність думки. Разом зі спадом тону спадає сила і темп вимови.

Інтонаційна конструкція питального речення характеризується висхідним, висхідно-спадним і спадним тоном. Темп вимови питання вищий від темпу вимови відповіді на нього. Для запитання відчутними є особливості зміни частоти основного тону на початку і в кінці висловлювання, швидкість спаду частоти основного тону та інтенсивності. Побудова інтонаційної моделі питального типу речення ускладнюється різними видами питання:

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

альтернативне питання, риторичне питання, питання про нову інформацію, питання-перепит.

Інтонаційний контур спонукального речення визначається висхідно-спадним, рідше – спадним характером руху частоти основного тону. Такий тип речення неоднозначний, наприклад, може бути: наказ, вимога, пропозиція, прохання, порада тощо.

Інтонація дозволяє також точно визначити зміст речення та комунікативний намір мовця, тобто все те, що мовець хоче чи вважає за необхідне висловити.

Фахівці з інформаційної, бібліотечної та архівної справи повинні розумітися на особливостях голосу, уміти над ним працювати, щоб удосконалити, поставити його. «Голосу властиві такі якості:

- сила, тобто певний ступінь гучності звучання;
- висота, тобто тональні можливості;
- тембр – певне забарвлення, яке залежить від складів обертонів.

Поставити голос – означає розвинути, удосконалити його природні якості в такій мірі, щоб вони підкорялися творчій волі мовця відповідно до завдань мовлення» [4, с. 228].

Поставлений голос мовця відзначається гнучкістю, рухливістю, тобто здатністю володіти змінами тону, легко сповільнювати чи прискорювати темп мовлення, змінювати силу, висоту, тембр.

Під час постановки голосу тембр позбудеться вад, набуде чистого звучання. Таким чином тембр голосу стане благозвучним, що є важливою умовою естетичного впливу живим словом на слухачів.

Висота голосу дасть можливість мовцю розширити діапазон, легко користуватися тональними змінами в межах півтори октави і більше.

Сила голосу надасть мовцю можливість посилати його на далеку відстань без значного напруження голосових зв'язок, а також довго не втомлюватися. Таким чином значно зростуть гучність та тривалість голосу.

Інтонація в'яла, одноманітна, монотонна, позбавлена емоцій так само не сприяє досягненню мети, як й інтонація занадто експресивна, невірноважена, сповнена несподіваних контрастів. Тому слід прислухатися до своїх інтонацій, аналізувати їх, шукати найоптимальніші в тій чи іншій ситуації мовлення.

Отже, фахівцям з інформаційної, бібліотечної та архівної справи необхідно вміти правильно використовувати засоби інтонаційної виразності мовлення, правильно відтворювати необхідну інтонацію. Їм треба володіти своєю інтонацією, надаючи їй такого забарвлення, якого потребує ситуація.

Література:

1. Дорошенко С. І. Основи культури і техніки усного мовлення. Харків: «ОВС», 2002. 144 с.
2. Курило О. Й., Прокопович Л. С., Попович Н. Ф. Становлення професійної діяльності вчителя: мовно-риторичний аспект // Міжнародний науковий журнал «Освіта і наука». Мукачєво-Ченстохова: РВВ МДУ; Академія ім. Я. Длугоша, 2019. Випуск 1 (26). С. 125-128.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

3. Олійник Г. А. Виразне читання. Основи теорії. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. 224 с.

4. Попович Н. Ф. Майстерність сценічного мовлення // Мистецька освіта в європейському соціокультурному просторі ХХІ століття: матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції (20-21 квітня 2017 р.). Мукачево: РВВ МДУ, 2017. С. 226-229.

5. Попович Н. Ф. Формування мовленнєвої культури майбутніх учителів початкових класів // Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (17-18 травня 2017 р.). Мукачево: РВВ МДУ, 2017. С. 121-123.

УДК: 37.091.313:37.012(043.2)

РОЗМАН І.І.

доктор педагогічних наук, професор,
Мукачівський державний університет

ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ: ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Термін «інтегрований» з'являється у ХVІІ столітті. Він поступово проникає в інші наукові галузі: філософію, психологію, соціологію та педагогіку.

Вже у педагогічній науці термін «соціальна інтеграція» з'явився у ХХ ст. і використовується переважно в США у тих ситуаціях, коли виникають проблеми расових меншин. І тільки в останнє десятиліття (з 60-х років ХХ ст.) термін увійшов у лексикон Європи і став використовуватись в контексті проблем людей з обмеженими можливостями (інвалідів) [4].

Виховання дітей з порушенням фізичного розвитку в умовах рідного закладу освіти дають можливість комунікувати з навколишнім світом.

Характеризуючи сучасну форму інтеграції у суспільство, необхідно зауважити, що вона з'являється вперше за кордоном лише у другій половині ХХ ст. Технологічний та інформаційний процес у симбіозі з ліберально-демократичною ситуацією 70-х років сприяли економічному підйому, проникненню в педагогіку гуманістичних ідей та інноваційних теорій.

Ключова роль у впровадженні інтеграційних процесів відіграли скандинавські країни, концепція яких становить «нормалізацію» позиції соціальної політики щодо осіб, у яких виникли проблеми з адаптацією у оточуюче середовище. Виникає ідея про нормалізацію умов соціального життя для інвалідів відповідно до міжнародних правових актів «Декларація прав людини» та ін. Одним з аспектів нормалізації стала інтегрована (інклюзивна) освіта.

Економічні, технологічні та інформаційні можливості країн Європи, США і Японії дозволили поряд з існуючою системою спеціалізованої освіти створити паралельне спеціальне освітнє середовище в системі масової освіти. Крім того, їм вдалося зробити її максимально доступною для осіб з обмеженими можливостями, зняти інформаційні та інші бар'єри, що значно розширило можливості участі цієї категорії населення в соціальному житті [2].

Аналізуючи проведені вченими дослідження в педагогічному середовищі,

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

доречно зауважити на одну з істотних проблем впровадження навчання дітей: неготовність педагога до нового виду професійної діяльності і до нової відповідальності [1].

Подібна картина стала типовою для багатьох європейських країн, які повернулися в другій половині ХХ ст. до реалізації інтеграційних процесів в освіті там поклалися на швидке і широке впровадження. Надії «авангардистів» себе не виправдали. Стало зрозумілим, що програма нормалізує інструкції та документи до інтегрованого навчання і не може бути впроваджена методом адміністративних рішень та типовим навчанням дітей з особливими потребами [4].

На часі з'являється тривала робота, яка повинна випереджати прихід дітей з обмеженими можливостями у загальну школу.

Виникає необхідність відповідної підготовки педагога та використання оптимальних способів модифікації навчальних планів, методичних розробок та нових підходів, способів, прийомів навчання.

Крім того, набирає обертів створення дидактичного середовища, яке б дозволило всім дітям брати участь у освітньому процесі відповідно до їх особливостей, можливостей і потреб.

Потрібним є інформація щодо джерела і розмірів фінансування інтегрованого навчання, форми контролю за дотриманням прав кожної дитини на повноцінну освіту [5].

Інклюзивна освіта передбачає не лише активне включення та участь дітей і підлітків з обмеженими можливостями в освітній процес, але і перебудову всього освітнього процесу як системи для забезпечення навчання.

Педагогіка розглядає інтеграцію як можливість спільного життя та навчання всіх дітей та дітей з обмеженими можливостями.

Підтримка та супровід процесу заходами економічного, організаційного, дидактичного і методичного характеру є надзвичайно важливою [4].

У педагогічному розумінні інтеграція означає те, що всі діти навчаються, працюють, граються разом в загальному змістовному і комунікативному просторах, але при цьому у спільному освітньому процесі створюються відповідні умови для загального їх розвитку.

Література:

1. Кузава І. Б. Проблема професійної підготовки майбутніх педагогів дороботи з дітьми із особливими потребами в умовах інклюзивного навчання. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. Вип. 14. 2010. С.40–44.

2. Кучай О. В., Кучай Т. П. Вивчення досвіду США в сфері інклюзивної освіти. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. Випуск 178. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2019. С. 40–43.

3. Мартиненко С. М. Діагностична діяльність майбутнього вчителяпочаткових класів: теорія і практика: монографія. Київ: КМПУ ім. БорисаГрінченка, 2008. 434 с.

4. Миронова С. П., Готовність майбутніх вчителів до впровадження інклюзивної освіти. *Соціально-педагогічна робота в закладах освіти інклюзивної орієнтації*. Хмельницький. 2012. С. 252–255.

5. Мороз Б. Упровадження нових інформаційних технологій в умовах інклюзивної

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

системи навчання. *Дефектологія*. 2010. № 2. С. 28–30.

УДК 373.2.091.113:005.73:001.89

РУБЕЙ О.Д.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки,

Мукачівський державний університет

АТРОЩЕНКО Т.О.,

доктор педагогічних наук, професор

кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту

Мукачівський державний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК НАУКОВИЙ ФЕНОМЕН

Організаційну культуру вважають сильним мотиватором, регулятором та індикатором діяльності персоналу у організації. Організаційна культура – це так звана ідеологія управління та організації соціально-економічної системи, що виражає основні цінності організації.

Сучасний керівник у сфері освіти має бути організованою людиною, сприяти розкриттю здібностей своїх підлеглих, стимулювати їхню самовіддачу, створювати сприятливе середовище, в якому пізнається й удосконалюється внутрішній потенціал суб'єктів освітнього процесу. Керівники закладів дошкільної освіти працюють з вихователями, співробітниками, дітьми дошкільного віку, їхніми батьками, громадськістю та ін. Розвиток організаційної культури керівників сприятиме ефективній взаємодії між учасниками педагогічного процесу у закладах дошкільної освіти, що уможливить якісну освіту і виховання найменших громадян.

Актуальність вивчення організаційної культури, як вважає Г. Тимошко, пов'язана з тим, що знання особливостей організаційної культури установи (закладу) дозволяє оцінити міру стабільності організації, її конкурентоспроможність, припустити можливі напрями управлінських рішень, а також здатність досягати запланованих результатів. У цьому контексті автор вважає за необхідне охарактеризувати поняття «організація», адже основу нашого суспільства складають різні організації. Так, у класичному менеджменті організація, як стверджує Г. Тимошко, – це систематизоване, свідоме об'єднання дії людей для досягнення певних цілей. Організація може успішно функціонувати лише в рамках певних культурних норм, орієнтуючись на певну систему цінностей. Іншими словами, субкультура організації, або організаційна культура, робить істотний вплив на її діяльність [4, с.109].

Організаційна культура – це соціальне явище, яке виникає у будь-якій організації і є системою цінностей, переконань, а також норм, ролей, правил, які направляють діяльність організації (підприємства), формує стосунки і зв'язки між працівниками і підрозділами організації. Організаційна культура має ряд специфічних рис, які виділяють цю організацію серед інших і є, як правило, продуктом історичного розвитку організації : традиції, мова (сленг),

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

гасла, звичаї, – все те, що сприяє передачі культурних цінностей, переконань, норм і змісту ролей іншим поколінням працівників, прийоми адаптації і об'єднання (інтеграції) працівників цього підприємства [1, с.7].

Організаційна культура, згідно з трактуванням В. Гордієнко, – це система формальних та неформальних правил і норм діяльності, звичаїв, традицій, індивідуальних і групових інтересів, особливостей поведінки членів організації, стиль керівництва, показників задоволеності членів організації умовами праці, рівня співробітництва і сумісності між собою і організацією та перспектив розвитку [2, с.61].

Організаційна культура керівника закладу дошкільної освіти (далі - ЗДО), як вважає Н. Скрипник, орієнтує на виховання в педагогічному колективі толерантних взаємовідносин. Автор акцентує увагу на важливості напрямів діяльності керівника ЗДО, які збагатять його організаційну культуру, а саме: просвітницький (розширення обізнаності дорослих про поняття та характеристики толерантності, пропаганда принципів толерантності, виготовлення інформаційних стендів, ознайомлення зі спеціальною літературою, організація тематичних «круглих столів», обговорення, бесіди); профілактична робота (формування усвідомлення важливості виховання толерантності, організація днів відкритих дверей, участь у благодійних акціях, розповсюдження пам'яток для батьків, спільна праця батьків, педагогів і дітей, ділові ігри, спрямовані на корекцію інтолерантної поведінки, батьківські збори); роз'яснювально-навчальна робота (ознайомлення з методами налагодження толерантних відносин на семінарах із використанням соціально-психологічних тренінгів, вправляння в побудові різних способів компромісного та терпимого вирішення життєвих ситуацій, ознайомлення з прийомами активного й ефективного слухання, з методами заохочення та припустимого покарання; індивідуальні консультації) [3, с.14].

Невід'ємною складовою організаційної культури керівника ЗДО вважаємо педагогічну майстерність, оскільки у роботі з дітьми дошкільного віку важливими властивостями є гуманістичне спрямування діяльності, педагогічні здібності та педагогічна техніка як вихователів, так і керівника ЗДО.

Отже, організаційну культуру керівників закладів дошкільної освіти розуміємо освіти як колективну цінність, що забезпечує досягнення якості дошкільної освіти, що визначає характер взаємин, комунікацій, індивідуальний стиль діяльності фахівця та загальний корпоративний імідж закладу освіти.

Література:

1. Гайдученко С. О. Організаційна культура : конспект лекцій для студентів бакалавріату всіх форм навчання спеціальності 281 – Публічне управління та адміністрування. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. Бекетова, 2020. 75 с.

2. Гордієнко В.І. Аналіз методів дослідження організаційної культури професійно-освітніх середовищ. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/55a98cbc-63fc-4973-a045-75a03e1aceb6/content>

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

3. Скрипник Н. І. Виховання толерантних взаємостосунків у дітей старшого дошкільного віку : автореф. дис. на здобуття канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Умань, 2011. 20 с.

4. Тимошко Г. М. Організаційна культура керівника загальноосвітнього навчального закладу: теорія та практика : Монографія. К.: Видво, 2014. 710 с.

УДК 37.016:811.111:81'271.1(045)

РУСИН Я.І.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальність 014 «Середня освіта»,
спеціалізація 014.021 Англійська мова і література
Мукачівський державний університет

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ НАВЧАННЯ ГРАМАТИКИ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Динамічні зміни в суспільстві, зростаюча потреба у випускниках закладів загальної освіти, які володіють іноземними мовами як засобом спілкування, спонукає вчителів та методистів продовжувати пошук ефективних засобів навчання іншомовного спілкування, кінцевою метою якого є набуття учнями в школах комунікативної компетенції в усному і писемному мовленні на відповідному рівні. Комунікативна компетенція складається з кількох компонентів – соціокультурної компетенції, компетенції в говорінні, аудіюванні, читанні і письму, які у свою чергу забезпечуються набуттям і розвитком лінгвістичної компетенції. Граматична компетенція поряд з лексичною і фонетичною є необхідним підґрунтям формування зазначених компетенцій.

Важливо наголосити на тому, що основна задача в навчанні граматики - навчити учнів практично користуватися нею в комунікативних цілях, а це означає оволодіти способами змінювати форми слів та поєднувати слова в реченні, тобто оволодіти граматичними навичками. В методиці навчання граматики є ще багато невирішених питань, деякі з них вирішуються різними методами по-різному. Найбільш актуальними в даний час є наступні питання:

- 1) відбір граматичних явищ з урахуванням цілей навчання і послідовність їх засвоєння;
- 2) способи презентації граматичних явищ в залежності від виду мовленнєвої діяльності, в якій вони використовуються;
- 3) види вправ для автоматизації граматичних явищ та формування граматичних навичок;
- 4) роль і місце правил у навчанні граматики;
- 5) співвідношення роботи по структурах (аналогії) та правилах при навчанні граматики [3, с. 20].

На нашу думку, саме тестові завдання, які застосовують з навчальною метою, останнім часом стають невід'ємним компонентом навчального процесу, що зумовлює набуття студентами стратегічних умінь.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Формування граматичних навичок і умінь базується на трьох основних етапах: пояснення правил, опрацювання мовленнєвих зразків, використання граматичних явищ у різноманітних комунікативних ситуаціях. Але ці етапи не завжди слідують один за одним, деякі з них можуть повторюватись, тобто має місце циклічність у засвоєнні граматичного явища.

При реалізації поетапності використовуються такі основні прийоми: демонстрація мовленнєвого зразка; імітація; дії за зразком; по аналогії; дії з опорою на наочність, у т. ч. на мовленнєву ситуацію; опора на мовленнєвий зразок і правила; порівняння граматичних явищ з такими в рідній мові; порівняння форми граматичної структури з подібною та опора на раніше вивчений матеріал; всебічний аналіз граматичного явища.

Основними видами тестових завдань, які, на нашу думку, можуть бути ефективними саме в навчанні граматики, є завдання перехресного вибору (matching), альтернативного вибору (true / false choices), множинного вибору (multiple-choice) та завдання на внутрішньомовне перефразування [1, с. 46].

Дослідники порівнюють тестове завдання, яке є за суттю завданням для перевірки й оцінювання із вправою, яка є завданням для тренування і вдосконалення умінь та зазначають їх подібну трифазну структуру. Вправа завжди містить завдання або інструкцію, виконання завдання з певним мовним / мовленнєвим матеріалом, контроль виконання вправи вчителем або самоконтроль за ключем. Приклад виконання є факультативним компонентом і його подають на початку навчання певного матеріалу.

Структура тестового завдання дещо відмінна від звичайної вправи, але ми розглядаємо тестове завдання саме як вид вправи для формування й розвитку граматичних навичок і визначаємо складові тестового завдання, які не відрізняються від компонентів вправи, проте пропонуємо інший хід виконання. Хід виконання такого завдання має таку послідовність: ознайомлення з інструкцією → самостійне індивідуальне виконання завдання → фронтальна перевірка вчителем / самостійна перевірка за ключем → коментування правильних / неправильних відповідей з поясненням і наведенням прикладів уживання граматичного явища / структури [2, с. 169].

Таким чином, при виконанні тестового завдання студенти синтезують усі набуті знання, навички та вміння, що дозволяє їм правильно виконати завдання і пояснити власний вибір. Виконуючи завдання такого типу, студенти орієнтуються на функціонування граматичної структури в конкретній ситуації, що також може забезпечити правильність виконання завдання і, відповідно, розвивати та вдосконалювати навички. Учні навчаються порівнювати комунікативні функції граматичних структур та обирати граматичну структуру необхідну для реалізації комунікативного наміру, що у свою чергу свідчить про набуття студентами комунікативної компетенції.

Література:

1. Квасова О. Г. Основи тестування іншомовних навичок і умінь: навчальний посібник. Київ : Ленвіт, 2009. 119 с.
2. Петрашук О.П. Тестовий контроль у навчанні іноземної мови в середній

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

загальноосвітній школі: Монографія. – К.: Видавничий центр КДЛУ, 1999. – 241 с.

3. Скляренко Н.К. Методика формування іншомовної граматичної компетенції в учнів загальноосвітніх навчальних закладів / Н.К.Скляренко // Іноземні мови, 2011. – №1. – С. 15-25.

УДК 37.013.82:373.2.015.311:82-343

СИНЕВИЧ І.С.,

доктор філософії, ст. викладач кафедри теорії та методики початкової освіти,
ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету»

ПЕРЕЦЬ Т.І.,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 012 Дошкільна освіта,
Мукачівський державний університет

КАЗКОТЕРАПІЯ В РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Казка має вагомий вплив на духовний розвиток дитини, сприяючи набуттю певних знань і умінь, формуванню окремих психічних процесів, зумовлюючи виникнення нових мотивів її діяльності. Казка розвиває внутрішній світ дитини-дошкільника, формує певні зразки поведінки, допомагає їй якнайкраще пізнати себе та оточуючий світ.

Цілком погоджуємося з І. Мойсеєнковою, що можливості казки потужні. Перші казки, які чує дитина дошкільного віку, традиційно збагачені ритмічною мовою, слова їх часто заримовані, а героям зазвичай надаються незвичайні визначення. Недарма ж людство, передаючи їх зміст поколіннями з уст у уста, прагнуло надати відповіді на основні життєво важливі питання, закладаючи таким чином підсвідомо власну історію розвитку взаємин в сюжети багатьох таких оповідок, аналізуючи, що для розвитку необхідно перш за все знати: своє походження, специфіку оточуючих, свою мету і тих, хто допоможе на шляху її досягнення. Казкотерапія, на думку авторки, використовується як інструмент передачі досвіду, як інструмент розвитку, як інструмент формування «життєвого сценарію». До того ж, з її допомогою можна розвивати, пам'ять, мислення, увагу, творчі здібності, зв'язне мовлення, розширити свідомість, викликати емоційну реакцію, активувати розвиток творчих здібностей особистості та удосконалити її взаємодію з довкіллям. Крім того, метод казкотерапії є впливом практичної психології на внутрішній світ [3].

Казкотерапія визначається Л. Шик як інтегрована діяльність, у якій дії уявної ситуації пов'язані з реальним спілкуванням, що спрямоване на самостійність, активність, творчість, регулювання дитиною власного емоційного стану. Казкотерапія сприяє розвитку у дошкільників активності, самостійності, емоційності, творчості, зв'язного мовлення. Це, на думку авторки, метод, у якому казкова форма застосовується для інтеграції особистості, розвитку її творчих здібностей, удосконалення взаємодії з навколишнім світом. Казкотерапію вивчають у чотирьох контекстах: як окремий психолого-педагогічний метод; як метод впливу на дитину за допомогою

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

казкових історій; як напрям практичної психології; як розділ «арт-терапії», що стосується літератури: «вербальна техніка в просторі арт-терапії» [4, с.9].

Згідно з трактуванням О. Дубинської, казкотерапія, – це процес пошуку, сенсу, інтерпретації знань про світ і систему взаємовідносин у ньому; перенесення казкових змістів у реальність; процес об'єктивізації проблемних ситуацій, активізації потенціалу особистості, усебічного навчання і виховання; терапія середовищем, особливою казковою ситуацією, у якій може матеріалізуватися мрія, а головне, у ній з'являється почуття захищеності [1]. У свою чергу, М. Замелюк вважає, що казкотерапія – це екологічний, травмобезпечний, безболісний спосіб у спілкуванні з дітьми. Можливо, тому, що саме за допомогою казок (або під їх впливом) формується життєвий сценарій і, відповідно, за допомогою казки особистість проходить переосмислення, трансформацію, перетворення внутрішнього і зовнішнього світу та моделювання кращого майбутнього. У процесі слухання, вигадкування і обговорення казки у дитини розвиваються необхідні для ефективного існування фантазія, творчість. Вони засвоюють основні механізми пошуку та прийняття рішень. Авторка стверджує, що за допомогою казкотерапії можна працювати з проблемами сорому, провини, брехні, із різного роду психосоматичними захворюваннями, з агресивними, невпевненими, сором'язливими, тривожними дітьми, а також розвивати пізнавальну, моральну та етичну сфери дошкільнят. Крім того, в процесі казкотерапії дитини актуалізує свої проблеми, а також бачить різні шляхи їх вирішення [2, с.17-18].

Отже, казкотерапія є інноваційним методом у роботі з дітьми, який дозволяє за допомогою казки м'яко впливати на дитину, вирішуючи при цьому різні завдання. Казка є найбільш ефективним та перевіреним засобом виховання та навчання дітей дошкільного віку. Саме тому вихователі повинні систематично використовувати її в роботі з дітьми дошкільного віку.

Література:

1. Дубинська О. Казкотерапія як засіб розвитку творчих здібностей дошкільників. Психолог дошкілля. 2014. №10. С. 12-13.
2. Замелюк М. Казкотерапія як інноваційна здоров'язбережувальна технологія у просторі сучасного дошкільного закладу. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Розділ І. Теорія виховання. 2 (351), 2017. С.14-19.
3. Мойсеєнкова І.Ю. [Казкотерапія як один із засобів корекційно-розвиваючої роботи з дітьми старшого дошкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку](https://conf.zippo.net.ua/?p=219). URL: <https://conf.zippo.net.ua/?p=219>
4. Шик Л. А. Казкотерапія в роботі з дошкільниками. Харків : Основа, 2012. 240 с.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

УДК 373.2.015.31-053.4:37.013.82:7

СИНЕВИЧ І.С.,
доктор філософії, ст. викладач кафедри теорії та методики початкової освіти,
ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету»

ПОРОХНАВЕЦЬ І.В.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 012 Дошкільна освіта,
Мукачівський державний університет

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ

В умовах сучасного глобалізованого суспільства, трансформаційних змін українського суспільства й реформування системи вітчизняної дошкільної освіти особливого значення набуває розвиток емоційного інтелекту особистості дитини-дошкільника, необхідного для успішної соціалізації й життєдіяльності.

Емоційний інтелект визначено В. Зарицькою як інтегральну властивість особистості, яка виявляється у здатності розуміти, контролювати, регулювати власні емоції та емоції інших і використовувати емоції у діяльності та спілкуванні. Авторкою виділено основні ознаки, які доводять правомірність виділення емоційного інтелекту в окремий вид: наявність реакцій в особистості на предмети, об'єкти, ситуації, з якими стикається особистість у процесі життєдіяльності, які можуть бути адекватними чи неадекватними; оцінка особистістю реакцій на предмети, об'єкти, ситуації інших людей; здатність визначати роль емоцій у житті людини; здатність виявляти емоції відповідно до ситуації або всупереч їй; здатність особистості контролювати свої емоції; здатність особистості розпізнавати й управляти емоціями інших людей; здатність особистості використовувати емоції для досягнення поставленої мети. В. Зарицькою розроблено й обґрунтовано концепцію чотирикомпонентної структури емоційного інтелекту, виділено її складові: розуміння власних емоцій, самоконтроль і саморегуляція емоцій, розуміння емоцій інших, використання емоцій у діяльності та спілкуванні [2].

Згідно з напрацюваннями О. Войтовської, емоційний інтелект є психологічним утворенням, що формується на протязі життя людини під впливом низки чинників, які зумовлюють його рівень і специфічні індивідуальні особливості. Авторка трактує емоційний інтелект як здатність людини до усвідомлення, прийняття та регуляції як власних емоційних станів та почуттів, так й інших людей. Діти з розвиненим емоційним інтелектом легко будують соціальні відносини й налагоджують основні аспекти свого життя: вони більш успішні в навчальній діяльності, їм простіше адаптуватися в соціумі, вони більш затребувані, задоволені своїм життям, гармонійні та щасливі [1, с.69].

Напрямок арт-терапії надзвичайно тісно пов'язаний із розвитком емоційної сфери дитини, адже в його основу покладено здатність мистецтва до ефективного впливу на особистісне зростання індивіда з метою корекції певних

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

аспектів його самосвідомості. О. Войтовською встановлено, що у науково-педагогічному розумінні арт-терапія – це турбота про емоційний стан і психологічне здоров'я дитини. Методи арт-терапії допомагають виявити творчий потенціал кожної дитини та знайти ресурс для подальшого розвитку. Дослідниця переконана, що емоційний розвиток у дошкільному й молодшому шкільному віці має свої специфічні особливості, які в подальшому будуть визначати специфіку становлення емоційного інтелекту підлітка й дорослої людини [1, с.71]. О. Сорока визначає арт-терапію як інноваційну освітню технологію «лікування» засобами образотворчого мистецтва, а саме малюнком, графікою, живописом, скульптурою для гармонійного розвитку особистості. Як допоміжні засоби в арт-терапії використовують музику, казку, танець, гру, драму тощо [4].

Перевагами арт-терапії на думку А. Солнишкіної є те, що: арт-терапія сприяє розвитку креативності особи; арт-терапевтичні практики сприяють вираженню почуттів та репрезентації травматичного досвіду; арт-терапія полегшує вираження емоцій та дозволяє дитині розповісти про свої проблеми, шукати альтернативні шляхи їх вирішення; арт-терапія сприяє віднайденню дітьми персональних символів та метафор у процесі арт-терапії; збільшує почуття задоволеності та допомагає артикулювати позитивний досвід для подолання складнощів; підвищує емоційну стійкість, сприяє зниженню рівня стресу [3, с.187].

Отже, аналіз наукових джерел дає підстави вважати арт-терапію інноваційною технологією для розвитку емоційного інтелекту дітей дошкільного віку.

Література:

1. Войтовська О. Розвиток емоційного інтелекту в дітей дошкільного й молодшого шкільного віку методами арт-терапії. Нова педагогічна думка, 2020. Вип. 2 (102). С. 68-71.
2. Зарицька В. В. Психологія розвитку емоційного інтелекту у системі професійної підготовки фахівців гуманітарного профілю: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2012. 40 с.
3. Солнишкіна А.А. Використання креативного потенціалу арттерапії в соціально-педагогічній роботі з дітьми біженців та внутрішньо переміщених осіб. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. 2022. Випуск 88. С. 186-190.
4. Сорока О.В. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання арт- терапевтичних технологій: дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 / Ольга Вікторівна Сорока. Тернопіль, 2016. 534 с.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

УДК 378:373.2.011.3-051:159.923.2

СИНЕВИЧ І.С.,
доктор філософії, ст. викладач кафедри теорії та методики початкової освіти,
ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету»

СОКОЛОВА О.В.
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 012 Дошкільна освіта,
Мукачівський державний університет

ПРОФЕСІЙНИЙ САМОРОЗВИТОК МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ДО СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ

В умовах модернізації дошкільної освіти особливої значущості набуває проблема професійної підготовки фахівців. Важливим фактором для реалізації цієї вимоги є актуальність цілеспрямованості майбутніх фахівців на професійний саморозвиток.

Саморозвиток – це активний процес, спрямований на якісні зміни особистості в результаті не зовнішніх впливів, а її власних зусиль. Саме тому актуальною є думка С. Івах, що успішність педагогічної діяльності багато в чому залежить від уміння і здатності педагога мобілізувати власні зусилля на систематичну розумову працю, раціонально будувати свою діяльність, переборювати труднощі під час самостійної підготовки до занять, «знімати» емоції та психічні перевантаження, керувати своїм емоційним станом. Ці якості є результатом довготривалої роботи над собою.

Підтримуємо авторку в тому, що ефективна професійна підготовка майбутнього вихователя дітей дошкільного віку неможлива без самоосвіти, самовиховання та саморозвитку. Тобто навчання і самонавчання здобувача потребує не лише знання ним форм і методів аудиторної роботи, роботи з книгою, іншими сучасними джерелами інформації, а й застосування деяких вольових зусиль, розвитку певних особистісних якостей [2, с.89].

Г. Беленька переконана, що професійне самовиховання і саморозвиток є свідомою діяльністю, спрямованою на вдосконалення своєї особистості, згідно з вимогами професії до людини. Особистісний саморозвиток і професійне самовиховання нерозривно пов'язані між собою. Обидва процеси складні за своєю структурою і здійсненням, проте оволодіння технологією професійного самовиховання та саморозвитку допоможе майбутньому педагогу продуктивно організувати самостійну підготовку до професійної діяльності та скоротить шлях до майстерності [1, с.236].

Сутність підготовки фахівця полягає у формуванні у нього системи знань і якостей особистості, необхідних для виконання різних функцій професійної діяльності. Адже професійний розвиток (зокрема саморозвиток) тісно пов'язаний з особистісним розвитком. У цьому контексті, як вважає В. Ковальчук, актуальною є проблема створення умов для професійного саморозвитку майбутніх фахівців. Серед основних педагогічних умов, які сприятимуть професійному саморозвитку майбутнього фахівця дослідниця

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

виділяє такі: 1) орієнтація процесу навчання на формування спрямованості майбутнього вихователя на самоактуалізацію і самодетермінацію у майбутній професійній діяльності; 2) збагачення змісту навчання системою понять і концепцій, які орієнтують майбутніх вихователів на рефлексію, самопроєктування, самонавчання, самоорганізацію, саморозвиток у сфері професійно-значущих якостей особистості [3, с.14].

Досліджуючи професійний саморозвиток вихователя закладу дошкільної освіти, Л. Передерій, С. Крамаренко вважають його необхідним складником професійної компетентності і трактують як активний процес самостворення особистості, який полягає у розвитку певних особистих і професійних якостей, що дозволяють вихователю створити власний унікальний професійний простір, надають можливості для постійного професійного вдосконалення. Науковцями визначено структуру професійного саморозвитку вихователя закладу дошкільної освіти, що складається з чотирьох компонентів:

1) самосвідомості, що включає ставлення вихователя до себе як до професіонала своєї справи, усвідомлення себе, своїх інтересів і переживань;

2) самооцінки, що характеризується розумінням власних особистих і професійних якостей, їх об'єктивною оцінкою;

3) самоорганізації, що виявляється в оцінці, контролі, аналізі вихователем себе як суб'єкта діяльності; регуляції дій, доцільності їх вибору; постановці цілей і обранні відповідних практичних дій для їх досягнення;

4) самоврядування, що включає рефлексію власної педагогічної діяльності та прогнозування результатів. Автори акцентують увагу на тому, що усвідомлення вихователем закладу дошкільної освіти своєї професійної ролі, осмислення можливих педагогічних рішень і їх наслідків, узагальнення своєї професійної діяльності і прогнозування її перспектив, здатність до самоконтролю і самовдосконалення утворюють вихідну базу розвитку вихователя-професіонала. [4, с. 84].

Література:

1. Беленька Г.В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання : монографія. К. : Світич, 2006. 304 с.

2. Івах С. М. Професійне самовиховання і саморозвиток майбутніх вихователів дітей дошкільного віку в умовах ВНЗ. Наукові записки кафедри педагогіки, 2015. Вип.34. С.87-94.

3. Ковальчук В.А. Професійний саморозвиток фахівця як педагогічна проблема. Професійний саморозвиток майбутнього фахівця : монографія / За ред. В.А. Ковальчук. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 204 с.

4. Передерій Л. О., Крамаренко С. Г. Професійний саморозвиток вихователя дошкільного закладу як необхідний складник його професійної компетентності. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2020. № 73, т. 1. С. 82–85.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

УДК 001:[37.012:37.015.31:7-053.5]

СИНЕВИЧ І.С.,
доктор філософії, ст. викладач кафедри теорії та методики початкової освіти,
ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету»

ФЕНЦІК Н.Р.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет

НАУКОВІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Однією із глобальних проблем сучасного високотехнологічного суспільства є виховання духовної, культурної людини. Саме тому перед початковою школою стоїть непросте завдання – сформувати естетично розвинену особистість із високим національним культурним потенціалом, почуттям прекрасного, усталеним естетичним смаком тощо.

Питання формування естетичної культури особистості, її вміння сприймати, цінувати і примножувати матеріальні та духовні цінності, які за своїм змістом і спрямованістю стверджують ідеї добра і краси є, на думку І. Пацалюк, особливо гострими в умовах сьогодення. Важливим компонентом естетичної культури визначено естетичний смак, тому успішне вирішення питань його формування має велике значення як для особистісного розвитку, так і для зміцнення ролі естетичних цінностей як носіїв культурних традицій. Як вважає автор, естетичний смак як особистісна категорія, відіграє важливу роль на всіх вікових етапах формування особистості. Особливо відчутною є його роль у шкільному віці, коли особистість активно формується, визначаються її ціннісні орієнтири, конкретизуються критерії оцінки прекрасного в дійсності та мистецтві, виявляються потенційні можливості і здібності щодо творчого освоєння прекрасного в мистецтві [4, с.9].

Поняття «естетичний смак» Ю. Блудова вважає однією з провідних категорій естетичної культури є, що знаходиться в діалектичному взаємозв'язку з усіма іншими – естетичним ідеалом, естетичним сприйняттям, естетичними потребами; він зумовлює ціннісне ставлення людини до світу, природи, мистецтва, формує установки, вміння естетичного вибору, визначає принцип діяльності та поведінки, що виражається у «красі людського вчинку». На основі аналізу поняття «естетичний смак», що знаходиться в діалектичному взаємозв'язку з естетичним ідеалом, естетичним сприйняттям, естетичними потребами, естетичними оцінками, що розвиваються у процесі естетичної діяльності людини дослідницею визначено поняття художньо-естетичний смак як здатність людини на основі естетичного досвіду та художньо-естетичних знань емоційно оцінювати естетичні властивості навколишнього світу та мистецтва, відрізняючи прекрасне від потворного, що знаходить своє вираження в естетичних інтересах, потребах, здатності до цілісного сприйняття творів мистецтва та отримання естетичної насолоди від спілкування з

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

прекрасним (ідеалом); прагненні виражати власні почуття та переживання від сприйнятих естетичних об'єктів у художньо-творчій діяльності [1, с.7].

Розглядаючи завдання формування художнього смаку учнів початкових класів Л. Капасюк наголошує на необхідності вирішення питань підготовки їх до активного сприйняття художніх творів, а також розвитку потреби естетичного судження. Автор переконаний, що без цього не можна уявити собі слухача, який має свої запитання до музики, своє ставлення, свої вимоги, смаки [2].

Досліджуючи педагогічні умови формування естетичних смаків молодших школярів у процесі вивчення образотворчого мистецтва, І. Пацалюк виокремлює суттєві зв'язки естетичних смаків учнів і шляхом їх педагогічного забезпечення, стимулювання школярів до послідовного розвитку, збагачення тощо. Серед різноманітних зв'язків естетичних смаків учнів науковцем виділено такі: зв'язок естетичних смаків молодших школярів із соціальною практикою, сферою життєдіяльності, тим середовищем, у якому відбувається їх навчання, праця, відпочинок, дозвілля, творчість та ін.; зв'язки естетичних смаків молодших школярів із культуротворчими процесами, пов'язаними з розвитком окремих видів мистецтва, етнокультури, організацією художньо-творчої діяльності, естетизацією природничого, предметного, соціального оточення; зв'язки естетичних смаків молодших школярів із їх особистісним розвитком, формуванням системи духовних цінностей (світоглядних, моральних, валеологічних та ін.), способами творчої самореалізації [3, с.50].

Отже, виховання естетичного смаку відіграє неабияку роль у формуванні гармонійно розвиненої особистості дитини молодшого шкільного віку. На цьому повинні акцентувати свою увагу як вчителі, так і батьки школярів.

Література:

1. Блудова Ю.О. Формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку засобами регіональної культурно-історичної спадщини : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Східноукр. нац. ун-т імені Володимира Даля. Київ, 2018. 22 с.
2. Капасюк Л. О. Виховання художнього смаку в учнів загальноосвітньої школи. Психолого-педагогічні проблеми естетичного виховання учнів загальноосвітньої школи: Зб.пр. Міжнародної наук.-практ. конф. Київ –Луцьк. 1996. С. 30–31.
3. Пацалюк І. І. Педагогічні умови формування естетичних смаків молодших школярів у процесі вивчення образотворчого мистецтва. Наукові записки. Серія: Педагогіка. 2007. № 10. С.48-58.
4. Пацалюк І. І. Формування естетичних смаків молодших школярів у процесі вивчення образотворчого мистецтва : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 - теорія і методика виховання. ТНПУ ім. В.Гнатюка. Тернопіль, 2008. 20 с.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

УДК 373.3.015.3:159.9:373.3.015.31:502/504(043.2)

СІДОР Ю.І.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, групи ПО-2,
спеціальності 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет

ГОРВАТ М.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СТВОРЕННЯ ТОЛЕРАНТНОГО СЕРЕДОВИЩА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Сьогодні перед Новою українською школою стоїть пріоритетне завдання щодо вирішення проблеми, яка дозволить подолати інтолерантність у стосунках учнів початкових класів. Показниками інтолерантності Мижа В. вважає кепкування, цькування, приниження, наявність негативних стереотипів, дискримінація. На жаль, у взаємовідносинах окремих школярів прослідковується непорозуміння, конфліктність, цькування один одного, прояви агресії, відсутність емпатії. Отож, є нагальна потреба у науковому вивченні окресленої проблеми та своєчасній реакції зі сторони вчителя та батьків.

Освітній процес НУШ з гуманістичним підходом зорієнтований на внесення гуманістичних цінностей у відносини між вчитель-учень, учень-учень, вчитель-батьки, батьки-діти. Комунікативний підхід дозволяє налагодити взаємодію суб'єктів освітнього процесу та окреслити модель їхньої толерантної поведінки. Культурологічний підхід дозволяє ознайомити учнів з особливостями національної культури та культури інших народів, формувати уявлення про різноманітність світу, розвивати навички толерантної міжнаціональної комунікації, ефективної взаємодії з представниками, як носіями інших культур, виховувати позитивне ставлення до національних відмінностей. Діяльнісний підхід у справі виховання толерантності дозволяє виробити толерантну поведінку в учнів через вдале застосування вчителем конкретних проблемних ситуацій.

Ефективним у справі виховання толерантної особистості є сформоване толерантне середовище у якому діють принципи гуманізму, довіра один до одного, взаємоповага та взаєморозуміння, тактовність у стосунках. З огляду на теоретичний аналіз окресленої проблеми, розглядаємо толерантне середовище Нової української школи як «соціально-виховне», адже воно продовжує сприяти соціалізації учня, його адаптації до мінливого середовища, усвідомлення себе як особистість з системою загальнолюдських цінностей. В такому середовищі учень здатен проявляти повагу до людської гідності, усвідомлює та розділяє інтереси оточуючих його людей. Сформоване освітнє толерантне середовище, як зазначав Василь Сухомлинський, є показником стриманого, гуманного відношення до інших, сприяє розвитку в учнів почуття поваги до оточуючих та формуванню відповідальності, що пов'язана з

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

власними вибором та вчинками. [37, 89].

Пріоритетними завданнями полікультурного навчання, зі слів Симоненка М., слід вважати наступні [36, с. 23]: розвиток уявлення в учнів початкових класів щодо культурного різноманіття; залучення учнів до вивчення своїх культурних цінностей та цінностей інших народів; формування ціннісних орієнтацій особистості учня до національної культури та культури інших народів; виховання толерантної поведінки в учнів початкових класів до відмінностей, що носять кожна із культур; розвиток навичок толерантної взаємодії з представниками інших культур; формування культури міжнаціонального порозуміння.

Практично всі дослідники сходяться на думці, що формування толерантних засад молодших школярів відбувається на базі зачатків гуманних відносин, сформованих в дошкільному віці. Саме зачатків, тому що у дітей дошкільного віку моральні поняття досить поверхневі і неглибокі: дошкільнята не можуть пояснити сенс таких особистісних якостей, як терпимість, толерантність, доброта, чесність, ввічливість, з працею засвоюють правила справедливого вирішення конфліктів, не мають уявлень про способи прояву уваги і співчуття до ровесників. І. Кузнецова навіть вводить поняття «байдужого ставлення, коли діти проявляють неухважність, байдужість до ускладнень людей, не намагаються прийти на допомогу, заступитися за них, поспівчувати, в той час як ровесники явно цього потребують» [23, с. 154].

Згідно з численними дослідженнями, присвяченим розвитку молодших школярів, в цей віковий період досить часто зустрічаються психологічні труднощі, емоційні проблеми. Серед причин такого роду проявів зазвичай називаються труднощі, пов'язані зі зміною соціальної позиції і соціальної ситуації розвитку (режим дня, відносини з дорослими і однолітками), а також труднощі оволодіння власне навчальною діяльністю. Початок навчання в школі вводить дитину в строго нормований світ відносин і вимагає відповідальності за дисципліну, за розвиток виконавських дій, пов'язаних з набуттям навичок навчальної діяльності та взаємодії з однолітками.

Конфіденційність та відкритість у спілкуванні з учителем створюють хороші умови для формування толерантності дитини, але вимагають від педагога великої відповідальності, професійної компетентності, постійного морального контролю над своїми діями і проявами почуттів.

Важливим завданням педагога є створення доброзичливої атмосфери в класі, толерантного простору, ситуації успіху та взаємодопомоги між дітьми. Почуття поваги по відношенню до вчителів і товаришів, почуття терпимості, емпатія, любов до ближнього формуються тільки в тому випадку, якщо колектив організований учителем так, що виховуються толерантні норми поведінки стають необхідною умовою нормального життя всього класу.

Література

1. Кузьмич В.К. Людиноцентризм як домінуючий принцип сучасної педагогічної науки URL: file:///C:/Users/Natalja/Downloads/domtp_2016_5_17.pdf
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: У 5 т. / В. Сухомлинський. – К.: Рад.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Школа, 1977. – Т. 1. –С. 92.

3. Українська педагогіка в персоналіях: кн.1: Навч. Посібник / За ред. О.В.Сухомлинської. К.: Либідь, 2005. 624 с.

УДК 37.013.73:37.091.12:005.963(043.2)

ТЕЛИЧКО Н.В.
доктор педагогічних наук, професор
Мукачівський державний університет

ФІЛОСОФІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Питання модернізації професійної підготовки вчителя, соціальних та особистісних факторів його фахового становлення, формування толерантного світогляду залишаються сьогодні актуальними для України. Зокрема, не вирішеною є проблема досконалості структури професійної підготовки. Тому сьогодні, коли освіта є одним з найважливіших факторів розвитку України, актуалізується формування педагогічної майстерності, центром якої є особистість викладача, його творчий потенціал та педагогічна культура.

До обговорення педагогічної майстерності та її філософського осмислення залучаються філософи, соціологи, педагоги. В Україні до питання філософії педагогічної майстерності звертаються В. Кремінь, В. Лутай, В. Андрущенко, М. Бойченко, В. Огнев'юк, К. Пасько, М. Михальченко та інші.

Філософія педагогічної майстерності – це осмислення теорії педагогічної культури, прийомів педагогічної техніки, понять професіоналізму та компетентності, засад суб'єктно-суб'єктної взаємодії викладача і учня як основи етики педагогічної діяльності.

Важливу роль для педагогічної майстерності має професійна компетентність вчителя, що визначається вмінням вільно орієнтуватися в предметній галузі, знати свою дисципліну. Проте ця якість доповнюється ще й потребою узагальнення своїх знань в напрямку гуманітарної орієнтації. Саме гуманітарне знання безпосередньо впливає на формування духовності, світоглядно-ціннісні орієнтації, воно має використовуватися в розробці та реалізації політичних, економічних соціальних та інших програм. На його основі розробляються гуманітарні технології. До фундаментальних ідей гуманітарної освіти відносяться: філософія ідеї Людини як головної цінності життя; моральна відповідальність; загальнокультурна компетентність; діалог культур як засіб виховання; демократичність та толерантність, тощо.

Наступною важливою складовою педагогічної майстерності є володіння педагогічними технологіями, педагогічною технікою, тобто арсеналом засобів донесення знань. Це, певною мірою, акторська діяльність, вміння тримати себе, програвати сценарій свого уроку, навчитися мистецтву імпровізації, володіти такими інструментами впливу, як міміка, голос, жести, інтонація, і сприяти своєю особистістю вдосконаленню освітньому процесу.

Все це можливо при умові самовдосконалення, роботи над собою, новаторства та рефлексії. Мета педагогічної рефлексії полягає в усвідомленні

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

діяльності, аналізі самого процесу педагогічної діяльності та його результатів та при потребі – коректуванні дій. Рефлексія є умовою розвитку вчителя, сприяючи самоаналізу. Тому, педагогічну діяльність ряд дослідників називає метадіяльністю, тобто діяльністю управління іншою діяльністю. Тож, в учителя повинна бути розвинена рефлексія, тобто здатність аналізувати стани і ставлення до його дій іншої людини, усвідомлювати і оцінювати результати, а також як сприймають ці дії ті, на кого вони спрямовані [1, с. 25].

Педагогічний досвід – це досвід творчий, цілком залежний від індивідуальності, неповторності особистості викладача, через яку трансформується будь-яка педагогічна технологія. Так як освіта є процесом соціальним, заснованим на комунікації, то важливою якістю викладача є комунікабельність – вміння педагогічно спілкуватися, встановлювати комунікативний зв'язок з учнями, створюючи в процесі певний психологічний клімат. Діалогічність учня і вчителя має бути як вербальною, так і внутрішньою. Вчитель має вміти організовувати ціннісно-смыслову комунікацію. Слово вчителя на уроці – це жива і відкрита думка. Спілкування вчителя і учня – це взаємне розуміння, це вміння ставити питання, це бажання усвідомити думку один одного». Процес навчання має бути не як односторонній вплив вчителя у вигляді прямого транслявання знань, а як обмін учителя з учнями особистісним сенсом.

Ставлення один до одного в освітньому процесі як до особистості слугує основою до взаємоповаги. В філософії, зокрема, цьому відповідає концепція Іншого – усвідомлення іншої людини як такого ж Я, а значить відповідно з правами, свободами, незалежністю. Толерантність стає визначальним фактором спілкування, особливо в соціокультурному вимірі сучасності. Важливою соціально значущою особливістю інноваційних моделей навчального процесу є їх співвіднесеність з сучасною культурою, життям суспільства [1, с. 32].

Не можливо не зазначити значення естетичного фактору в філософії педагогічної майстерності, що полягає у вмінні вчителя включати в процес педагогічної дії почуття прекрасного і піднесеного. На теренах сучасної освіти України формується новий тип особистості, орієнтований перш за все на інновації і звернений до інтересів і цінностей індивіда. Тому формування особистості в руслі осягнення молоддю соціально-значущих надбань вітчизняного і світового мистецтва має загальнодержавне значення.

Література:

1. Зязюн І. Педагогічна психологія чи психологічна педагогіка? / І. Зязюн // Естетика і етика педагогічної дії: зб. наук. пр. – К.: ІПОД; Полтава: ПНПУ, 2012. – Вип. 3. – С. 20–37.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

УДК 37.012:373.3.015.31:316.343-054.5(043.2)

ТОВКАНЕЦЬ Г. В.,
доктор педагогічних наук, професор,
НЕДОСЄКА І. Р.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 «Початкова освіта»
ЛЮБКА А. І.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 «Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет

ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ПРЕДМЕТ ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Молодший шкільний вік є важливим віковим періодом виховання громадянськості. Саме в цей період відбувається зміна соціальної позиції дитини, започатковуються потреби у самопізнанні та рефлексії щодо окремих явищ, людей і соціальних груп, норм, правил, цінностей; спостерігається актуалізація когнітивної та емоційної сфер, які здійснюють вагомий вплив на мотивацію [4].

В контексті Нової української школи розвиток громадянськості учнів молодшого шкільного віку є актуальним напрямом педагогічних досліджень.

Згідно з концепцією НУШ вчитель початкових класів повинен виховувати у здобувачів любов до Батьківщини, рідного краю, усвідомлене ставлення до традицій і культури України, толерантне ставлення до всіх національностей. В Концепції Нової української школи зазначено: уміння працювати з іншими на результат, попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів, шанобливе ставлення до закону, дотримання прав людини і підтримка соціокультурного різноманіття [5].

До визначення сутності громадянського виховання, окреслення його змісту та провідних напрямів реалізації зверталися Г. Адамів, Л. Ампілогова, П. Вербицька, Н. Князева, В. Рижкова, М. Рогозін, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська, Т. Сєдова та інші.

Як зазначають О. Сухомлинська і М. Рогозін, перший, хто звернув увагу на проблему громадянського виховання, був В. Сухомлинський. Він зазначав, що громадянськість – це, насамперед, відповідальність, обов'язок, це та «вища сходинка в духовному житті людини, на якій вона віддає себе служінню ідеалу» [3, с. 213].

Г. Адамів розглядає молодший шкільний вік як період, коли відбувається усвідомлення дитиною свого «Я», що є добрим підґрунтям для формування моральних якостей і знань про права й обов'язки. Саме тому його вважають сприятливим для закладення основ громадянськості. У початковій школі поглиблюються і розширюються знання учнів про український народ та Україну, формуються громадянські почуття, свідомість, поведінка, здійснюється вплив на молоду особистість до зайняття активної життєвої позиції.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

П. Вербицька, розглядаючи виховання громадянина і патріота України як суспільно-педагогічний виклик, підкреслює, що педагогічний процес має на меті формування громадянської компетентності учнівської молоді, який забезпечує її активну громадянську позицію в суспільстві, здатність відповідально реалізовувати свої права та обов'язки, налагоджувати соціальне партнерство у процесі розв'язання суспільних проблем. Активне залучення учнівської молоді до дослідження проблем місцевої громади, ініціювання соціальних ініціатив є ефективною виховною технологією громадянського виховання в рамках позакласної виховної роботи [2].

Т. Седова, Л. Ампілогова, В. Рижкова у статті про «Національно-патріотичне виховання молодших школярів із використанням медіа ресурсів» висловлюють думку щодо розвитку громадянського виховання за допомогою медіа на основі виховних заходів, наприклад на теми «Краса рідного краю», «Моя рідна Батьківщина» та інші, завдання яких полягає у навчанні учнів молодшого шкільного віку користуватися медіаресурсами [7].

На сучасному етапі особливо важливим і нагальним є створення педагогічних умов ефективною реалізації громадянського потенціалу молодого покоління. Н. Князева, О. Роговець та інші зазначають, що величезний потенціал мають такі методи навчання, як ситуаційно-рольові ігри, тренінги, інтелектуальні аукціони, ігри-драматизації, створення проблемних ситуацій і ситуацій успіху, спільна групова робота тощо [1; 4; 5; 6]. Використання інтерактивних методів і форм на уроках і в позаурочний час забезпечує розвиток в учнів громадянської компетентності та сприяє досягненню того, що учні молодшого шкільного віку не лише швидше сприйматимуть новий матеріал, а й стануть уважнішими одне до одного, пишатимуться своєю родиною і Батьківщиною. А головне – це допоможе учням стати справжніми патріотами і громадянами нашої держави.

Література:

1. Адамів Г. Кожна травичка на своєму корені росте: Формування громадянськості молодших школярів. Учитель початкової школи. 2019. №2. С.25 –31.
2. Вербицька П.В. Виховання громадянина і патріота України як суспільно-педагогічний виклик. Педагогіка і психологія. 2015. №3. С. 58 – 63.
3. Громадянин – Держава – Громадянське виховання : антологія / упоряд. М. А. Рогозін О.В. Сухомлинська. Донецьк, 2001. 262 с.
4. Князева Н. Формування громадянської компетентності: Інтерактивні педагогічні прийоми формування громадянських чеснот. Початкова освіта. 2017. №12. С.20-23.
5. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
6. Роговець О. В. *Педагогічні умови громадянського виховання молодших школярів*. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Збірник наукових праць. Київ, 2012. Випуск 16, книга 3. С. 128 – 132.
7. Седова Т.Д, Ампілогова Л.П, Рижкова В.С. Національно-патріотичне виховання молодших школярів із використанням медіа ресурсів. Виховна робота в школі.2016. №6. С. 42 – 47.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

УДК 373.3.015.3:159.922.76-056.49

ТОВТИН Х. В.,
ЛАЛАК Н. В.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти
Мукачівський державний університет

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АКЦЕНТИ У РОБОТІ З ГІПЕРАКТИВНИМИ ЗДОБУВАЧАМИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

У Концепції НУШ зазначено, що головною метою, ключовим показником і основним важелем сучасного прогресу є розвиток здобувача освіти, його творчих здібностей, інтересів і потреб. Тяжіння педагогіки до дитиноцентризму вимагає від учителів урахування особливостей кожної дитини задля визначення вектору її особистісного розвитку [2].

В останні роки в Україні дедалі більшої актуальності набуває навчання і виховання гіперактивних дітей. Гіперактивність (лат. «активний» – діяльний, а грецьке «гіпер» – перевищення норми) – надмірна фізична й розумова активність у дітей. Найяскравіші її прояви бачимо в старших дошкільнят і молодших школярів. Така дитина – нетерпляча та метушлива, імпульсивна та агресивна. Вона не може утримувати на чомусь увагу більше, ніж 5-10 хвилин. Багато й швидко розмовляє, ставить безліч запитань, але відповідей не чекає, бо встигає зацікавитися іншим [5, с. 9]. На сьогодні з погляду педагогічного підходу до вивчення синдрому гіперактивності здійснено значно менше досліджень, ніж із медичного та психологічного. Цю проблему вивчали: Т.Борисова, О. Куцінко, С. Макаренко, Л. Матюхіна, Л. Прокопів, А. Чумакова, О. Ферт, Л. Ясюкова та інші.

Для виявлення гіперактивних дітей психологи рекомендують використовувати наступні методики: на визначення обсягу уваги, розподіл, продуктивність, стійкість і переключення уваги, визначення обсягу короткочасної слухової пам'яті, визначення обсягу короткочасної зорової пам'яті, визначення словесно-логічного мислення, визначення образно-логічного мислення, визначення наочно-дієвого мислення. Не можна виключати і спостереження як метод дослідження, яке допоможе отримати значно більше інформації про дитину. Американські психологи П. Бейкер і М. Меданос запропонували свою схему виявлення гіперактивності у дитини. Проаналізуємо її.

Виявлення рухової активності за такими ознаками: дитина постійно совається, весь час у русі, навіть якщо втомилась; проявляє ознаки внутрішнього неспокою, тарабанить пальцями, стукає ногами, рухається в кріслі, бігає; весь час відбігає, намагається кудись залізти, забратися; спить набагато менше, ніж інші діти; дуже балакуча.

Виявлення дефіциту уваги: дитина не слухає, коли до неї звертаються; з ентузіазмом береться за завдання, але не закінчує його; відчуває труднощі в організації; важко утримує увагу, непослідовна у діях і роздумах; легко відволікається на сторонні подразники; часто втрачає речі і забуває їх;

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Виявлення імпульсивності: дитина не здатна дочекатися своєї черги, часто втручається в розмови, перебиває співрозмовника; часто починає відповідати, недослухавши питання; погано зосереджує увагу на якому-небудь занятті; при виконанні завдань неоднаково веде себе, то спокійна, то імпульсна; успішність з різних предметів часто нерівномірна, при цьому її інтелектуальний розвиток може бути високим тощо.

Якщо у дитини постійно спостерігається більше шести ознак із запропонованої схеми, то можна говорити про орієнтовний діагноз. До цього часу непосидючість, швидкість реагування, неможливість довго займатися однією справою можуть бути особливостями віку дитини або її характеру.

На думку психологів, спеціально підібрані ігри - найбільш ефективний, а часом і єдиний метод корекційної роботи з дітьми молодшого шкільного віку. Вперше ігрову терапію почав застосовувати З. Фрейд. Розвиваючи його метод, М. Клейн стала використовувати для лікування дітей особливий матеріал: іграшки невеликого розміру, які дитина могла б ототожнювати з членами сім'ї. Вона стверджувала, що у вільній грі дитина символічно виражає свої неусвідомлені надії, страхи, задоволення, турботи і конфлікти.

Підбираючи дидактичні, рольові ігри для гіперактивних дітей, педагогам необхідно враховувати такі їх особливості: дефіцит уваги, імпульсивність, дуже високу активність, а також невміння тривалий час підкорятися груповим правилами, вислуховувати і виконувати інструкції (загострювати увагу на деталях), швидку стомлюваність. У грі їм важко чекати своєї черги і рахуватися з інтересами інших. Тому включати гіперактивних дітей в колективну роботу доцільно поетапно: спочатку грати з дитиною індивідуально, потім залучати її до ігор у малих підгрупах і тільки після цього включати в колективні ігри. Бажано використовувати ігри з чіткими правилами, що сприяють розвитку уваги.

Звичайно, необхідно проводити систематичну роботу і з батьками гіперактивних дітей, надавати їм консультативну допомогу. Як показує практика, у родині такі діти страждають від постійних порівнянь з братами і сестрами, поведінку і навчання яких ставиться їм у приклад. Вони недисципліновані, неслухняні, не реагують на зауваження, що сильно дратує батьків, змушених вдаватися до частих, але не результативним покарань. Більшості таких дітей властива низька самооцінка. У них нерідко відзначається агресивність, упертість, брехливість чи інші форми асоціальної поведінки.

Виховна робота педагога з гіперактивними дітьми базується на тому, щоб інформувати дитину і допомогти їй повірити в себе. Часті, короткі обговорення завжди краще довгих лекцій. Треба заохочувати дітей вносити їх власні ідеї, висловлювати занепокоєння і давати питання. Представлені терміни і поняття повинні відповідати рівню знань дитини. Дорослі повинні бути обережні, уникати слів, які сприймаються як негативні, до прикладу, «ледачий», «не має мотивації», «байдужий».

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Виходячи з цього, робота з гіперактивними дітьми повинна проводитися комплексно, за участі фахівців різних профілів і з обов'язковим залученням батьків, вихователів, вчителів, психологів тощо. Спеціальні заняття, що проводяться з гіперактивними дітьми, відрізняються чіткою, повторюваною структурою, незмінним розташуванням предметів у розвивальному освітньому середовищі, введенням часового ліміту на виконання завдань, дотриманням дітьми норм і правил поведінки, введенням системи покарань і заохочень.

Література:

7. Гавришко С. Г., Лалак Н. В., Фенчак Л. М. Визначення сучасного стану готовності вчителів початкової школи до організації навчально-виховної роботи з гіперактивними учнями *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»: збірник наукових праць* Мукачево : МДУ, 2019. Випуск 2(10). С. 35-39.

8. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/>. 40 с.

9. Лавренова М., Лалак Н., Молнар Т., Фенчак Л. Траєкторія розвитку здобувача початкової освіти: від теорії до практики *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна: збірник наукових праць*. Львів, 2021. Випуск 35. С. 103-111.

10. Макаренко С. Психолого-медико-педагогічна допомога гіперактивним дітям *Психолог. Шкільний світ*. 2008. № 47. С. 5-19.

11. Фролова Т.О. Допомога гіперактивним дітям. *Психолог. Шкільний світ*. 2012. №1. С.8-18.

УДК 159.9.01

ФЕДОР НАТАЛІЯ
студентка(магістрант) групи змП-15
факультет педагогіки і психології
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РАННОГО ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

Юність - це досить тривалий період життя людини від 14-15 до 25 років, який поділяють на ранню та пізню юність. Рання юність охоплює період від 14-15 до 18 років.

Вивчення психологічних проблем юності відзначається двома основними підходами.

Ряд теорій (біологічного, психологічного, психоаналітичного напрямків) пояснюють юність, виходячи переважно зі змін в організмі та їх внутрішніх факторів. При цьому протиставляється розвиток людини або як індивіда, або як особистості. На одному з полюсів цього підходу - біологічні теорії, для яких юність - це важливий етап росту організму, що детермінує всі лінії (морфологічну, фізіологічну, соціально-психологічну) онтогенезу індивіда [1, с.43].

Психологічні теорії наголошують на тому, що юність є своєрідним етапом розвитку внутрішнього світу, насамперед - самосвідомості дитини.

У психоаналітичних теоріях акцентується увага на юності як етапі бурхливого психосексуального розвитку дитини.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Інший підхід - соціологічний - відзначається спробами розкрити переважно зовнішню детермінацію періоду юності з погляду суспільства, інтересів його розвитку. У цьому розумінні юність - етап соціалізації дитини, переходу від залежного дитинства до самостійної дорослості, формування соціальних ролей, ціннісних орієнтацій.

Для вітчизняної психології характерним є врахування діалектичної єдності біологічних, психологічних та соціальних складових у розвитку особистості. Труднощі юності пояснюються розходженням у моментах досягнення індивідом, з одного боку, біологічної зрілості, а з іншого - соціальної зрілості. У нашому технологічно високорозвиненому суспільстві, де період шкільного навчання досить тривалий і має тенденцію до зростання, біологічне дозрівання випереджує соціальне [2, с.124].

Більшість юнаків і дівчат цього віку вже досягають статевої зрілості. Майже завершується дозрівання і всього організму дитини. Фізичний розвиток старшокласників у темпах уповільнюється і більш помітний у дівчат, а юнаки поступово "наздоганяють" їх. Збільшення росту в дівчат триває переважно до 16-17 років, а в юнаків - до 17-18 років.

Особливо швидко зростає м'язова маса і сила в хлопців, що робить цей період важливим для їх досягнень у деяких видах спорту. Більш збалансованими стають показники в зростанні внутрішніх органів, розмір серця у пропорціях щодо показників судинної та м'язової систем досягає показників дорослої людини. Значно вдосконалюється нервова система, яка стає стабільнішою та витривалішою. Гальмівні процеси врівноважені із процесами збудження.

Ще однією особливістю сучасності є прискорення біологічного дозрівання (акселерація) і уповільнення соціального. Соціальна зрілість вимірюється багатьма параметрами, які з'являються неодноразово та індивідуально. Так, суспільство визнає дорослість людини з 17 років, коли вона отримує паспорт, починає відповідати за всі свої вчинки перед законом, користується виборчим правом та всіма іншими правами дорослої людини. Водночас фактична соціальна зрілість може настати як раніше моменту її юридичного визнання (наприклад, під час війни, коли використовується праця підлітків та юнаків), так і пізніше. Ще довгий час після набуття повноліття молода людина зберігає матеріальну залежність від батьків і родини (особливо, якщо продовжує навчання) [3, с.77].

Соціальна ситуація розвитку зумовлюється підготовкою старшокласника до вступу в самостійне життя, який полягає у виборі професії, у визначенні подальшого життєвого шляху (продовжити навчання, створити сім'ю, розпочати трудову діяльність тощо). Звідси - найбільш актуальною особистісною проблемою старшокласника є здійснення життєвого самовизначення, яке б дало йому в майбутньому змогу повною мірою реалізувати себе в праці, громадському житті, у сім'ї.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Психічний розвиток у ранній юності - це та необхідна основа, яка дозволяє людині свідомо й обґрунтовано здійснити вибір подальшого життєвого шляху відповідно до своїх можливостей та індивідуальних особливостей. Перевірка правильності зробленого життєвого вибору, а у деяких випадках і його зміна триває у другій половині юнацького віку.

Отже ранній юнацький вік характеризується такими особливостями:

- рання юність охоплює період від 14-15 до 18 років;
- для сучасних юнаків характерне прискорення біологічного дозрівання (акселерація) і уповільнення соціального з випередженням біологічного;
- фізичний розвиток старшокласників у темпах уповільнюється, зростання розміру внутрішніх органів відбувається пропорційно щодо показників судинної та м'язової систем, у нервовій системі гальмівні процеси врівноважені із процесами збудження;
- соціальна ситуація розвитку зумовлюється підготовкою старшокласника до вступу в самостійне життя;
- центральним новоутворенням особистості у ранній юності є готовність дитини до життєвого самовизначення;
- головне новоутворення психіки старшокласника - його світогляд.

Література:

1. Бондарчук О.І. Психологія девіантної поведінки: Курс лекцій. – К.: МАУП, 2006. – 88 с.
2. Бушай І.М. Психологічні особливості розвитку „Я-образу” акцентуєваних підлітків: Дис. ...канд. психол. наук: 19.00.07 – К., 2000. – 225 с.
3. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. О.В. Скрипченко, Л.В. Волинська, З.В. Огороднійчук. – К.: Просвіта, 2001. – 77 с.

UDC 37.01:005.591.6(043.2)=111

FEDOR OKSANA

english teacher

lyceum of the village of Yabluniv

Ternopil region

MODERN INNOVATIVE EDUCATIONAL TECHNOLOGIES

At the present stage of development of society, the English language is one of leading in the world, in some cases even the necessary international language communication, diplomacy, science, business.

Of course, knowledge of English has become one of the main requirements a number of areas and professions. As a result, more than a billion people own in English, at least at the basic level [1, p. 7].

Currently, there are many ways to learn a foreign language. One of them is the Callan method, developed by Cambridge University researchers under the direction of Professor Robin Callan and first used at Callan School in London, the largest English language school in Europe. Because this method has proven to be very effective, it is widely used around the world.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

The basic principle of Callan's method is to quickly improve the Student's communication skills in a relaxed atmosphere, which is an integral part of the communicative approach.

Unlike other teaching methods, it aims to make students think in English without translating sentences from their native language into English and vice versa. This effect can be achieved due to the rapid pace of interaction between teacher and student, with the main emphasis on set of repetitions of the studied material with the gradual consolidation of grammar and vocabulary. Another advantage of Callan's method is that students learn to perceive the high rate of speech typical of native speakers, and then respond to it, which significantly contributes to the development of their cognitive processes in English [2].

Here are some features of Callan's method that distinguish it from standard teaching methods:

- the lesson is held as a question-answer session, the teacher asks questions and the student answers them. Then its the students turn to ask questions. Through questions and answers to questions, a certain word or word combination, language the pattern or grammatical construction is trained through repeated repetition;

- the teacher corrects students mistakes by repeating them, and then forcing students to pronounce correctly. This approach to identifying and correcting errors helps to improve students mastery of English;

- as abbreviated forms are typical for the spoken language of native speakers, only abbreviated forms should be used in classes. Therefore, to sound natural you need to learn to understand abbreviations and effectively use them.

Therefore, with this approach, the material is constantly repeated, which makes repeated repetition the key to success. Most language schools that use this method provide a high level of teaching, which guarantees successful mastery of students in a foreign language [3, p. 17].

However, it should be noted that this method has certain disadvantages. The teacher plays a huge role, if his level is low, there will be no benefit. Therefore, it is necessary to carefully approach the choice of teacher. In our opinion, the most effective method of learning English is to travel abroad and communicate directly with native speakers. But not all of us can afford such a luxury. Therefore, Callan's method is a good option for learning English for students.

Literature:

1. Tarnopolskyi O.B., Kabanova M.R. Teaching methodology of foreign languages and their aspects in higher education: textbook. Dnipro: Alfred Nobel University, 2019. P. 256.
2. The Callan method as a progressive teaching technique. URL: <http://www.dut.edu.ua/ua/news-1-525-7143-metod-kallana-yak-progresivnatehnika-navchannya>.
3. Ukr. Acad., [Caf. theories and practice trans.automatic stop I. Yu. Guslenko]. Kharkiv: Publishing House of the National Academy of Sciences, 2018. P. 64.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

УДК 004.38-028.31-049.7:377:373.2.015.31:612.789-053.4-056.2/.3

ЧЕКАН О.І.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної та спеціальної освіти
Мукачівського державного університету

ШЕФФЕР Е.Р

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 016 «Спеціальна освіта»

ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРА ДЛЯ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЕВОЇ СФЕРИ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: НАУКОВІ ПІДХОДИ ТА ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД

Завдання розвитку мовленнєвої сфери є однією з найважливіших задач у педагогіці, особливо у випадку дітей з ООП. Навички мовлення впливають на загальний розвиток дитини і на її соціальну адаптацію. Однак, діти з ООП можуть мати складнощі у формулюванні думок, висловлюванні своїх потреб і бажань, а також у сприйнятті мови.

Використання комп'ютера може стати допомогою у розвитку мовлення у дітей з ООП. Інтерактивні програми та ігри дозволяють дітям розвивати слухову та мовленнєву пам'ять, увагу, логічне мислення та інші мовленнєві навички. Крім того, комп'ютерні програми можуть бути корисним інструментом для оцінювання мовленнєвих навичок дітей та моніторингу їхнього прогресу.

Проте, необхідно пам'ятати, що комп'ютер не є панацеєю для розвитку мовлення у дітей з ООП. Науковці підкреслюють, що використання комп'ютера повинно бути доповнене іншими методами розвитку мовлення, такими як спілкування з іншими дітьми та дорослими в різних ситуаціях, читання книг, використання різноманітних наочних засобів та ігор.

Науковці також відзначають, що використання комп'ютера повинно бути адаптоване до потреб дитини з ООП. Наприклад, діти з порушеннями аутистичного спектру можуть мати складнощі у сприйнятті незнайомої або непередбачуваної інформації. Тому важливо, щоб програми та ігри, що використовуються для розвитку мовлення, були простими, структурованими та передбачуваними.

Також важливо пам'ятати про те, що комп'ютер не може замінити спілкування з дорослими та іншими дітьми. Взаємодія з дорослими та іншими дітьми дозволяє дитині розвивати не тільки мовленнєві, але й соціальні та емоційні навички, що є важливими для її загального розвитку.

Комп'ютерні програми та ігри повинні бути не тільки цікавими, але й корисними для розвитку мовлення дітей з ООП. Для цього важливо враховувати особливості мовленнєвого розвитку кожної дитини та обирати програми та ігри, що відповідають її потребам та можливостям.

Загальні результати досліджень показують, що використання комп'ютера може бути ефективним методом для розвитку мовлення у дітей з ООП дошкільного віку. Проте, важливо пам'ятати про те, що комп'ютер не може

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

замінити інших методів розвитку мовлення та спілкування з дорослими та іншими дітьми.

Враховуючи ці фактори, ми можемо розглядати комп'ютер як один з ефективних інструментів для розвитку мовлення у дітей з ООП дошкільного віку. При цьому важливо дотримуватися індивідуального підходу до кожної дитини та враховувати її особливості та потреби.

Як зазначала, доцент кафедри спеціальної педагогіки та психології Київського університету імені Бориса Грінченка, Ірина Жукова [4], – «Комп'ютер може стати важливим інструментом у розвитку мовлення дітей з ООП дошкільного віку, оскільки він може забезпечити підвищення мотивації дитини до навчання, створити ситуації для використання мовленнєвих навичок у контексті розважальних ігор, а також допомогти зрозуміти та засвоїти нову лексику».

Зі слів, Ірини Мельник [5], професор кафедри психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка – «Використання комп'ютера у розвитку мовлення дітей з ООП може сприяти покращенню їх комунікативних навичок, збільшенню словникового запасу та розвитку граматичних структур, а також допомогти у підвищенні мотивації до навчання».

Ольга Бурова [2], доцент кафедри педагогіки та психології Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка, відзначила, що «Важливо використовувати комп'ютер не як засіб заміщення інших методів розвитку мовлення, а як інструмент для доповнення та розширення можливостей. Крім того, варто звернути увагу на те, щоб програми та ігри були адаптовані до потреб та можливостей кожної дитини з ООП».

Ці цитати показують, що науковці погоджують, що комп'ютер може бути корисним інструментом у розвитку мовлення дітей з ООП дошкільного віку. Він може допомогти покращити комунікативні навички, збільшити словниковий запас та розвиток граматичних структур, а також підвищити мотивацію до навчання. Однак важливо звертати увагу на те, щоб програми та ігри були адаптовані до потреб та можливостей кожної дитини з ООП, а також використовувати комп'ютер як інструмент для доповнення та розширення можливостей.

Також можна навести цитату Оксани Бутової [3], кандидата психологічних наук, яка зазначила: «З огляду на те, що дошкільний вік є найбільш пластичним для розвитку мовлення, використання комп'ютера може бути особливо корисним у цьому віці. Важливо, щоб програми та ігри, які використовуються, були спрямовані на розвиток конкретних мовних навичок, а також були цікавими та привабливими для дітей».

Отже, поданих цитат видно, що використання комп'ютера може допомогти у розвитку мовлення дітей з ООП дошкільного віку, але воно повинно бути обґрунтовано та спрямоване на покращення конкретних мовних навичок. Важливо також забезпечити адаптацію програм та ігор до потреб та

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

можливостей кожної дитини з ООП, щоб забезпечити максимально ефективний розвиток мовлення.

Література:

1. Бондаренко, Л. Я. (2007). Логопедія: Навч. посіб. для вищих навч. закл. / Л. Я. Бондаренко. - К.: Академвидав, 235 с.

2. Бутова, О. В. (б.д.). Ольга Бутова [Веб-сторінка]. Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка. URL: <http://www.psy.sumdu.edu.ua/ua/kafedri/20-kafrdm/176-burova-o-v.html> (дата звернення: 05.05.2023).

3. Бутова, О. (2016). Використання комп'ютерних програм у корекційно-розвивальній роботі з дітьми з порушеннями мовлення. Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія: Педагогічні науки, 2(2), 25-29.

4. Жукова, В. М. (б.д.). Вікторія Миколаївна Жукова [Веб-сторінка]. Київський університет імені Бориса Грінченка. URL: <https://kubg.edu.ua/persons/zhukova-viktoriya-mukolaivna> (дата звернення: 05.05.2023).

5. Мельник, І. (б.д.). Ірина Мельник [Веб-сторінка]. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. URL: <http://psychology.univ.kiev.ua/staff/melnyk/> (дата звернення: 05.05.2023).

УДК 378:373.2.011.3-051:[376:37-042.4:004]:37.01

ЧЕКАН О.І.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної та спеціальної освіти
Мукачівського державного університету

КУНДРИК М.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
група ДО-1м
спеціальність 012 Дошкільна освіта
Мукачівський державний університет

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Інклюзивний освітній простір, що інтенсивно входить у практику сучасного ЗДО, водночас ставить перед ним низку складних запитань і нових завдань. У розвитку інтелектуального, фізичного і психічного потенціалу сучасних дітей великі можливості покладено на інформаційні технології (ІТ).

Перевага інформаційно-комп'ютерних технологій (ІКТ) полягає в можливості індивідуалізації освітнього процесу, у забезпеченні кожній дитині відповідного темпу й способу засвоєння знань, у можливості самостійної продуктивної діяльності.

Повноцінне й ефективне застосування ІКТ під час освітнього процесу сприяє подоланню комунікаційних труднощів та бар'єрів; надає вихованцям можливість продемонструвати освітні результати в зручний спосіб; допомагає розробляти й укладати освітні завдання з урахуванням індивідуальних навичок та можливостей кожного вихованця; забезпечує незалежний доступ до відповідної інформації; уможливорює виконання завдань в асинхронному

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

режимі. В окремих випадках ІКТ стає компенсаторним засобом, який допомагає долати певні проблеми під час всебічного розвитку дитини.

Умовами освіти дітей в інклюзивному освітньому просторі є індивідуалізація та активізація самостійної пізнавальної діяльності вихованців, забезпечення все більшої самостійності під час освітнього процесу, диференційований та індивідуальний підхід. Від педагогів усе це вимагає спеціальної підготовки, умінь та навичок послуговуватись ІТ та впроваджувати програмні засоби у освітню діяльність. Необхідним стає підтримка перманентної готовності до застосування через вироблення цілісної системи знань щодо використання ІТ, можливість формувати у вихованців умінь і навичок застосування ІТ, власна мотивація до використання ІТ в освіті впродовж життя.

Водночас повноцінне розв'язання завдань інформатизації освіти потребує вдосконалення підготовки майбутніх вихователів, навчання їх методів роботи із сучасними ІТ, оволодіння методикою проектування освітнього процесу на основі використання програмних засобів навчання.

Дефініцію готовності вихователів до професійної діяльності та оцінювання цієї готовності відображено в працях С. Альохіної М. Алексеєвої, Є. Агафонові, К. Дурай-Новакової, Л. Кондрашові, С. Миронові, В. Моляко, О. Мороз, В. Сластьоніна, Г. Троцько, О. Шпак та ін.

Науковий доробок М. Берегової, Ю.Бондаренко, О. Гноєвської, О. Глоби, Дмитрієвої, Малишевської, О. Мартинчук, С. Миронові, Ю. Найди, В. Нечипоренко, Н.Савінової, Л. Савчук, С. Федоренко, Л. Хомич, М. Чобітька, А. Шевцова, Н. Шматко заклав теоретико-методологічні підвалини професійної підготовки педагогів до психолого-педагогічної взаємодії з вихованцями у закладах дошкільної освіти (ЗДО) й аргументував нагальну необхідність системної професійно-педагогічної підготовки майбутніх освітян до діяльності в умовах інклюзивного освітнього простору.

Психолого-педагогічні проблеми використання засобів ІКТ для підтримання освітньо-пізнавальної діяльності вихованців обґрунтовано в працях В. Беспалька, В. Бикова, А. Гета, Ю. Горошко, Р. Гуревич, М. Жалдака, М. Кадемія, Т. Калюжної, В. Коваленко, К. Коліна, В. Кременя, Ю. Машбиця, Н. Морзе, Ю. Носенко, С. Ракова, Ю. Рамського, І. Роберта, В. Сластьоніна, М. Смульсон, О. Спірін, Н. Тализіної, І.Федоренка та ін.

Отже, використання інформаційних технологій (ІТ) в інклюзивному освітньому просторі має великий потенціал для розвитку інтелектуального, фізичного та психічного потенціалу дітей. ІКТ допомагає забезпечити індивідуалізацію освітнього процесу, подолання комунікаційних бар'єрів та сприяє розвитку самостійної продуктивної діяльності вихованців. Однак, використання ІТ вимагає від педагогів спеціальної підготовки та володіння відповідними навичками. Таким чином, необхідна постійна готовність до використання ІТ в освітньому процесі та підвищення кваліфікації педагогів в даній сфері.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Література:

1. Антоненко І. Електронні ресурси як об'єкт каталогізації: історія питання, термінологія, форматне забезпечення. *Бібліотечний вісник*. 2004. № 2. С. 11-22.
2. Беленька Г. В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу : монографія. Київ : Київ. Ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. С. 11-12.
3. Волкова Н. Педагогіка : навч. посіб. 2-ге вид., перероб., доп. Київ : Академвидав, 2007. 576 с.
4. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні - інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. Київ : Грамота, 2005. 448 с.

УДК 37.015.311-053.4:17.022.1:78:39(477.87)

ЧЕРЕПАНЯ Н. І.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри дошкільної та спеціальної освіти

КЕМІНЬ Р. М.,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Мукачівський державний університет

ВИХОВНІ ЦІННОСТІ МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ НАРОДІВ ЗАКАРПАТТЯ У ВИХОВАННІ ТА НАВЧАННІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Фольклору відводиться дедалі помітніше місце у виконанні завдань морального, естетичного виховання, формування творчості у підростаючого покоління. Імпровізаційна основа фольклору дає педагогу виняткову змогу вільного формування творчих здібностей дітей. Звернення до духовного досвіду людства, до національної музичної культури сприяє морально-естетичному вихованню підростаючого покоління, збагаченню їхнього емоційного та духовного потенціалу, розвитку почуття взаєморозуміння, дружби та співробітництва, розкриттю творчих здібностей та потреб.

Роль та педагогічна значимість музичного фольклору у формуванні дитячої творчості найбільш повно та глибоко розкриті у працях Т. Литвин, І.Петренко, Н.Руденко, Л.Чернишова, Л.Шинкаренко, які допомогли глибше проникнути у питання використання музичного фольклору у педагогічному процесі, розкрити вікові особливості музичного творчого розвитку, дозволили підійти до проблеми формування творчих здібностей дітей із позиції значущості педагогічної спадщини музичної народної культури.

Дитячий фольклор – невід'ємна частина традиційної усної культури, яка включає, з одного боку, твори, звернені до дітей, з іншого – власне дитячу творчість. Творчість дорослих, звернена до дітей, представлена в основному жанрами колискових пісень, а також пестушками, потішками, примовками.

Особливістю фольклору є його яскраво виражена регіональна приналежність. Особливий інтерес для нашого дослідження становлять роботи, присвячені проблемі формування особистості дітей у вигляді національної культури. Багато дослідників, розглядаючи засоби впливу на особистість дитини, використовували лише одну певну національну культуру. Шляхи

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

активізації творчої діяльності дошкільнят засобами українського музичного фольклору досліджувала Т. Богдан, акцентуючи увагу на народній творчості як абетці пізнання світової культури. На основі залучення до витоків народної культури вона визначили нові орієнтири у морально-патріотичному вихованні дітей. Комплексне вивчення музичного фольклору у дитячому садку та формування естетичної культури дошкільників досліджувала Т. Литвин [1]. Дані дослідження дозволили оцінити значущість народної культури у сфері фольклору.

Водночас слід звернути увагу на той факт, що сучасна дитина живе в умовах поліетнічного регіону та перебуває у постійному спілкуванні з носіями інших культурних традицій. Це важливо для такого регіону як Закарпаття, регіону, де різні народи живуть у дружньому спілкуванні та постійній взаємодії один з одним. Діти дуже чуйно реагують на національні мелодії свого народу та народів, які мешкають поруч. Мова мистецтва свого народу їм доступна і зрозуміла своєю образною виразністю, наочністю. В силу своїх художніх особливостей вона близька дітям, доступна їх розумінню, легко відтворюється в самостійній діяльності, а це сприяє появі задоволення, радості, створює емоційно сприятливу обстановку для дітей, необхідну для здійснення творчої діяльності. Тому найкоротший і ефективніший шлях формування творчих здібностей у дітей через регіональний музичний фольклор, який надає дитині спрямовану та наочно-дійову інформацію про явища природи, тваринний світ, людину, дає можливість висловити до них своє ставлення, впливає на почуття, розширює його розумовий діапазон та власні творчі прояви.

Деякі дослідники звертаються до діалогу національних культур у процесі виховання дітей. Активне творче освоєння традицій національної музичної культури свого та інших етносів через музичні традиції досліджували О. Король та Н. Матяшевська. В їх працях висвітлюються педагогічні погляди народів, дається аналіз народних традицій, звичаїв, які накладають відбиток на формування особистості дитини, досліджується проблема ознайомлення дітей з музичним народним фольклором [1, 3].

З метою виявлення виховних цінностей регіонального матеріалу було проведено дослідницький пошук особливостей музичного фольклору народів Закарпаття. Кожен народ протягом своєї довгої історії створює лише йому властиві пісні, танці, мелодії та ритми. Особливістю музичного фольклору народів Закарпаття є його яскраво виражена національна приналежність, культурні традиції відрізняються лише формою, зміст їх однаковий. Розмаїття культури народів Закарпаття дозволило виділити переваги музичного фольклору як засобу формування творчих здібностей у дітей:

- імпровізаційна основа народних пісень та хороводів – основа для прояву творчих здібностей дітей: при виконанні народних пісень, хороводів діти можуть виявити свою фантазію через творчість у танці (календарний фольклор, трудові сюжети, звички тварин); хороводний спів може супроводжуватися інструментальним музикуванням; у хороводі діти можуть проявити як

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

індивідуальну творчість через варіативність мелодії, що допомагає передати у русі різні відтінки настрою, і колективну через композиційну побудову хоровода; пісні мають яскраво виражену ладову основу, що є гарним засобом для творчого самовираження дитини через передачу у русі емоційного настрою та характеру музичного твору;

- творча складова та чітко виявлена жанрова основа календарної та обрядової культури, фольклорні текстові форми – засіб для пісенних, танцювально-ігрових імпровізацій (потішки, заклички, колискові, частівки, національні ігри та казки);

- використання простих у вживанні народних музичних інструментів, при виконанні пісень і танців представляє цінність у формуванні у дітей способів творчих проявів в інструментальному музикуванні.

Виділені цінності та переваги дозволили зробити висновки: 1) музичний фольклор народів Закарпаття служить не лише джерелом залучення дітей до культури народів, що живуть поруч, а й створює природний полікультурний простір для формування у дітей творчих здібностей; 2) музичний фольклор необхідно зібрати та узагальнити, на цій основі вибудувати освітньо-виховну роботу. Найбільш цікавим, простим і доступним фольклорним матеріалом для дітей старшого дошкільного віку можуть бути народні потішки, лічилки, загадки, ігри, заклички, примовки, дражнилки, а також календарні та обрядові пісні, хороводи, танці. Робота з цим матеріалом дасть змогу дітям проявити себе творчо у виразності музично-ігрового образу.

Література:

1. Король, О. Традиційний музичний фольклор у вихованні дітей дошкільного віку. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, 2017. – Вип. 169, С.160-164.

2. Литвин, Т. І. Музичний фольклор у формуванні естетичної культури дошкільників / Т. І. Литвин // Педагогіка та психологія. – 2017. – Вип. 4. – С. 56-59.

3. Матяшевська, Н.. Педагогічні аспекти розвитку національної свідомості через музику. Педагогіка і психологія науковий журнал, 2019. – Вип. 2, С.32-36.

4. Петренко, І. Музичний фольклор у формуванні творчих здібностей дітей / І. Петренко // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки. – 2015. – Вип. 133. – С. 93-97.

5. Чернишова, Л. С. Музичний фольклор як засіб розвитку творчої активності дітей дошкільного віку / Л. С. Чернишова // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2016. – Т. 6, № 4 (60). – С. 85-92.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

УДК 37.014.552(043.2)

ЧЕРНИЧКО В. І.
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»
Мукачівський державний університет

ЕТАПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

У ХХІ столітті перед людством постали серйозні проблеми глобального характеру – вичерпність природних ресурсів, енергетична криза, проблеми екологічного плану, забезпечення необхідними ресурсами (продовольством, промисловою сировиною, енергією тощо), проблеми охорони здоров'я, бідності людей, необхідність переоцінки напрямків розвитку промисловості, корінного поліпшення соціальних умов життя, розширення фізичних кордонів довкілля людини, забезпечення миру для всіх народів, що визначаються як найважливіші фактори технологічного та соціально-економічного розвитку. У зв'язку з цим питання організації надання освітніх послуг населенню. На сучасному етапі розвитку українського суспільства в контексті розвитку та оптимізації освітньої галузі актуальною стала проблема децентралізації.

Під терміном «децентралізація» розуміють розширення або розподіл функцій і повноважень від центрального органу до органу місцевої влади чи спільноти [5; 6; 8]. Тобто, децентралізація є процесом перерозподілу владних повноважень та/або управлінських функцій на користь регіональних та місцевих органів влади, що визначає взаємовідносини державних та недержавних інститутів щодо управління суспільством та розподілу відповідальності за надання послуг та соціальних програм для населення. Децентралізація державного управління є складним та тривалим соціально-політичним процесом.. У всіх сферах та рівнях управління неминуче є елементи як централізації, так і децентралізації влади [2; 3]. Ось чому головна проблема при здійсненні реформ місцевого управління полягає в тому, щоб знайти так звану «золоту середину» між централізацією та децентралізацією влади, тобто належний баланс між ними, адекватний реальним умовам країни та тим завданням, що ставляться перед місцевим управлінням.

Галузевим терміном є освітня децентралізація, яка передбачає передачу відповідальності і влади до місцевих спільнот і навчальних закладів – шкіл [8]. Децентралізація, за визначенням української вченої Л. Гриневич, базується на принципі територіальної організації влади, за яким держава передає право на ухвалення рішень з певних питань або у певній сфері структурам локального чи регіонального рівня, що перебувають поза системою виконавчої влади і є відносно незалежними від неї.

Система управління освітою поділяється за рівнями, а саме: центральний (центральний уряд); регіональний (державні регіональні органи влади); місцевий (муніципальні або інші місцеві самоврядні органи влади) рівні та рівень школи [1, с. 10, 17–18]. Дж. Літвак узагальнює, що структурно децентралізація в освіті охоплює органи вищих щаблів – міністерства, а також проміжні органи державного управління, місцеві органи управління, громади та навчальні заклади – школи.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Ступінь наділення повноваженнями варіюється від суто адміністративної децентралізації до ширшого фінансового контролю регіональних і місцевих рівнів. Децентралізація освітніх систем вимагає узгодженості сукупного переліку функцій для кожного рівня та напряму освіти [9].

Для територіальних громад важливими є декілька етапів забезпечення освітньої децентралізації [4; 7]:

1. Фінансове забезпечення - від рівня освіти, яку здобудуть діти, залежатиме їхнє майбутнє і, відповідно, майбутнє громади, тому важливо отримати 50% бюджету відповідної громади на освіту.

2. Організація передачі освітніх закладів у власність громад.

3. Організаційне забезпечення умов роботи закладів освіти.

4. Створення органу управління освітою територіальної громади. Створення ОУ в громаді для виконання функцій, передбачених законодавством, є обов'язковим. Варто розглядати питання в площині визначення організаційної форми: у структурі виконавчих органів ради; окремий виконавчий орган з питань управління освітою тощо.

5. Правильний і ефективний розподіл освітньої субвенції.

6. Створення Центру професійного розвитку педагогічних працівників (ЦПРПП) або організації професійного розвитку педагогічних працівників через винаймання такої послуги в інших громадах.

Освітню децентралізацію можна розглядати як узгодження управлінських функцій між керівником освітньої установи і освітянами, між органами влади і споживачами освітніх послуг, між державою і громадянським суспільством, між державною виконавчою владою і місцевим самоврядуванням.

Література:

1. Гриневич Л. М. Тенденції децентралізації управління базовою освітою в сучасній Польщі: автореферат дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Інститут педагогіки АПН України. К., 2005.

2. Джурило А.П. Децентралізація освітнього простору як один із ключових механізмів забезпечення якості. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/>

3. Джурило А. П. Актуальні проблеми управління освітніми системами у зарубіжжі: централізація і децентралізація. Український педагогічний журнал, 2015. № 4. С. 170–178. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2015_4_22

4. Дятленко Сергій. Кроки з освіти для нових громад. URL: <https://vbrl-osvita.gov.ua/news/15-33-24-04-12-2020>.

5. Застрожнікова І. В. Принципи децентралізації в управлінні освітою. Державне управління. 2019. № (1(2)). С. 59–65. URL: <https://doi.org/10.32689/2618-0065-2019-2/1-59-65>.

6. Інформаційна база даних міжнародної освітньої мережі EURIDICE. URL: <http://www.euro.lecos.org>.

7. Левченко Н. М., Антонова Л. В., Антонов А. В. Децентралізація освіти як дієвий сервісний інструмент впливу на розвиток регіонів. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 2. URL: www.dy.nayka.com.ua.

8. UNESCO, & Bokova, I. G. (2017). UNESCO moving forward the 2030 agenda for sustainable development 2009–2017. UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark>.

9. Litvack, J. Education and Decentralisation. Decentralisation(1991). URL: <https://www.ciesin.columbia.edu/decentralization/English/Issues/Education.html>.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

УДК 373.3.015.3:159.9:373.3.015.31:502/504(043.2)

ШПОНТАК Я.В.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, групи ПО-1м,
спеціальності 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет
КУЗЬМА-КАЧУР М.І.,
канд.пед.наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЯК ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Нині важливою потребою суспільства є подолання екологічної безграмотності та нігілізму, що стало причиною кризової екологічної ситуації в Україні. З метою покращення цієї проблеми потрібно, починаючи з перших днів перебування дитини в школі, здійснювати природоохоронне виховання. Повністю погоджуємося із сучасними науковцями в тому, що такий процес має бути не лише свідомим й цілеспрямованим, а й неперервним впродовж усього життя кожного громадянина, який несе відповідальність за долю свого краю зокрема та Планети Землі в цілому [1]. На це націлюють державні освітні документи, прийняті урядом впродовж останніх років: Закон України «Про освіту», Концепція «Нова українська школа», Державний стандарт початкової освіти та ін.

Детальний аналіз нових навчальних програм для закладів загальної середньої освіти, зокрема для шкіл I ступеня, укладених відповідно до Державного стандарту початкової освіти, показав, що в них акцентовано увагу на формуванні в учнів низки компетентностей, зокрема й екологічних. Ця нормативно-правова база підкреслює, що означене завдання може бути вирішене завдяки правильній організації інтегрованих уроків чи навчальних занять відповідно до освітніх галузей [3].

Акцентуємо на тому, що тема формування екологічної культури та доцільно екологічної поведінки дітей молодшого шкільного віку в природі є особливо актуальною, оскільки, військово-політична ситуація призвела до того, що Україна опинилася в екологічній катастрофі. Важливим нині є збагачення досвіду здобувачів початкової освіти екологічної поведінки, сформувати вміння екологічно та критично мислити. Робота вчителя початкової школи у контексті окресленої проблеми має стати системною та цілеспрямованою.

Наголошуємо також на тому, що на сьогодні існує нова парадигма екологічного виховання, тому цей аспект також беремо до уваги і студіюємо питання магістерського дослідження у площині цієї проблеми.

Над цією проблемою працює низка сучасних науковців: Н.Горопаха, І.Бех, І.Грузинська, Л.Салогуб, Н.Седова, М.Пантюк, Л.Стахів та ін.

Детальний аналіз науково-педагогічної та психолого-методичної літератури таких науковців, як Олени Ліннік, Олени Біди, Тетяни Байбари, Надії Горопахи, Нелі Лисенко та ін. дозволяє стверджувати, що між традиційним і новим підходами у здійсненні екологічного виховання молоді,

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

зокрема й дітей молодшого шкільного віку, існує велика розбіжність [2].

Стара парадигма у змісті екологічного виховання трактується таким чином:

1. *Стереотип «людина – цар, господар природи»* найбільш охарактеризований протягом 50-80-х рр. ХХ століття. І лише із розбудовою незалежності України він почав поступово зникати. Відповідно до цього підходу людина виступає як мірило всіх речей, а об'єкти довкілля оцінюються з точки зору або небезпеки, або корисності для людей. Цей стереотип націлював людину на те, що вона може змінювати природу, оскільки є названим незрозуміло яким «царем». При цьому жодні природні закономірності зовсім не враховувалися.

2. *Стереотип «шкідливі й корисні рослини, тварини»*. Повністю погоджуємося із думкою науковців, екологів, зоозахисників в тому, що у такому підході розкривається споживча корисність від природи. Вважаємо, що здобувачам освіти необхідно акцентувати увагу на тому, що у природних умовах є низка живих організмів, необхідних для підтримки природної рівноваги. Яскравим прикладом є така комаха, про яку в народі кажуть, що «зустрічають її оплесками», – міль. Зауважуємо, що у природних умовах вона виконує важливу місію – переробляє хутро загиблих тварин.

3. Ще один стереотип – *необхідність дбайливого ставлення до природних об'єктів з погляду використання їх людиною*. Сьогодні споживацьке ставлення до довкілля стало одним із найважливіших проблем людства. Тому у результаті такого «екологічного виховання» за старою парадигмою привело до того, що у дітей формувалася думка споживацького ставлення до об'єктів живої та неживої природи: вирубування дерев для отримання дров, будівництва житла чи навіть хвойних дерев для свого ж задоволення (на Новий Рік) – усе було нормою.

4. На сьогодні є також розповсюджений і ще один стереотип: *розподіл природних об'єктів на красиві і потворні, небезпечні і безпечні*. При цьому велике значення має ставлення самого вчителя до того або іншого об'єкта. Інколи таке негативне ставлення добре простежується в багатьох формах і методах роботи вчителя з екологічної точки зору учнів і відповідно негативно відображається на сприйманні дітьми, наприклад жаб, черв'яків, павуків, змій тощо.

Вважаємо, що важливо навчити дитину бачити красу кожного живого організму, його потрібність та доцільність в екосистемах, навчати усвідомлювати необхідність існування цього організму незалежно від того, симпатичні вони їм чи ні. Дуже важливо навчати поважати усі форми прояву життя на Землі[2].

5. Існують й інші стереотипи в екологічній літературі, як наприклад *«поліпшувати природу», «допомагати природі», «множити її багатства»*. Вважаємо, що ці поняття дитина трактує по-своєму і часто негативно, оскільки ідея необхідності поліпшувати та збільшувати природні багатства вона оцінює

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

з позиції, що людина є господар природи і може з нею робити все, що завгодно. І цей стереотип найважче викоринити [2].

Тому перед учителями початкової школи стоїть дуже важливе завдання – допомогти здобувачам освіти усе це глибоко осмислити і подати їм у новому ракурсі, що інколи протирічить думкам батьків, оскільки вони вважають, що так було правильно і так має бути й далі, бо так їм передалося від попередніх поколінь чи засвоїли вони ще зі шкільних парт, навчаючись в школі.

Література

4. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: навч.-метод. посіб. / І.Д.Бех. – К.: ІЗІН, 1998. – 61 с.

5. Методика ознайомлення дітей з природою: хрестоматія/Укладач Н.М.Горопаха. – К.: Генеза, 2012. – 124 с.

6. Типові освітні програми для 1-4 класів. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2017. – 392 с.

УДК 316.472.4:004.77:378.011.3-057.87(043.2)

ЩЕРБАН Т.Д.

доктор психологічних наук, професор,
ректор,

Мукачівський державний університет

АНТОНІК Є.М.

аспірант 1 курсу,
спеціальності 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)»,

Мукачівський державний університет

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

В сучасному суспільстві відбуваються зміни, детерміновані глобальним поширенням інформаційно-комп'ютерних технологій, інтернеті та соціальних мереж. Технології та соціальні мережі допомагають молоді здобути нові знання, освоїти професійні уміння. Юнаки все більше часу проводять у соціальних мережах. Реальна комунікація зменшується. Значна частина комп'ютерних користувачів, особливо студентської молоді, знаходиться у стані комп'ютерної залежності. Проблема чинників виникнення такого явища не може не турбувати соціальну спільноту.

Науковцями констатовано, що індивід, підвладний комп'ютерному спілкуванню, має такі психологічні якості, як наполегливість, незалежність, зневажливість до соціальних норм, достатньо високий інтелект, здатність до творчої діяльності, орієнтація на отримання результату у діяльності, інтровертованість, недостатня емпатія та відповідальності, конфліктність, егоцентризм [1; 2; 3 та ін]. Також вчені відмічають і зростання комп'ютерної тривожності і взаємозв'язок комп'ютерної залежності та комп'ютерної тривожності [4; 5; 6; 7 та ін]. Таким чином, дослідження психологічних особливостей студентів, які схильні до комп'ютерної залежності є актуальним як в теоретичному так і в практичному планах. Метою дослідження є

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

дослідження психологічних особливостей студентів, схильних до комп'ютерної залежності.

Нами проведено діагностичне дослідження. У дослідження взяли участь 57 студентів першого курсу, які за допомогою анкети визнали свою залежність від спілкування у соціальних мережах. Саме такі студенти більшість часу проводять у онлайн спілкуванні, зареєстровані на різних у кількох соціальних мережах, спілкуються онлайн з різних гаджетів. Головна причина побоювання батьків та оточуючих є надзвичайно мала кількість реальних друзів. Саме такі студенти стали респондентами, у яких досліджено їх впевненість. Адже саме впевненість є основою соціалізації особистості. Для її дослідження використано методика В. Ромека. У структурі впевненості в собі В. Ромек виділяє три компоненти: загальну впевненість у собі, соціальну сміливість, ініціативу в соціальних контактах. Відповідна методика аналізує всі зазначені компоненти впевненості за трьома рівнями: недостатній, достатній, занадто високий.

На підставі отриманих результатів виокремлено тенденції: достатній рівень впевненості діагностовано у 47% опитуваних, що характеризує їх як таких, які здатні впоратися з більшістю життєвих проблем та з власними негативними станами; занадто високий рівень впевненості в собі виявлено у 11 %. Такий рівень може негативно позначитися на взаєминах з друзями і близькими. Зайва самовпевненість часто не заохочується та сприймається непривітно, тому вплив досліджуваних на оточуючих, особливо значущих для них, потрібно контролювати та час від часу корегувати. Це є свідченням необхідності розвитку, або в окремих випадках стабілізації, впевненості в собі як умови успішної самореалізації; недостатній рівень соціальної сміливості діагностовано у 21% студента. Соціальна сміливість виражається у позитивному емоційному тлі, яке супроводжує будь-які, в тому числі й нові, соціальні контакти (емоційний компонент впевненості в собі). Достатній рівень ініціативи в соціальних контактах характерний для 44% досліджуваних. Недостатній рівень ініціативи в соціальних контактах є характерним для 36 % студентів. Це є свідченням того, що спілкування в соціальних мережах замінює особистості реальне спілкування. Даний показник потребує корекції. Адже, саме ініціатива в контактах відповідає готовності до комунікацій і репрезентує собою успішну соціалізацію, уміння будувати ефективні професійні взаємовідносини.

Узагальнюючи відмітимо, сучасна студентська молодь є схильною до залежності спілкування у соціальних мережах. Зниження комп'ютерної залежності у студентів є можливим в умовах спеціально організованої діяльності. Корекція комп'ютерної залежності може відбуватися за наступними формами: просвітницька, психокорекційна, психотерапевтична. Показником ефективності проведеної роботи може бути зміна мотивації до реального спілкування, успішна соціалізація.

Література:

1. Варіативність соціалізації особистості в умовах сучасного інформаційного суспільства : монографія / авт. колектив: Н.М. Токарева, А.В. Шамне, О.О. Халік [та ін.]; ред. Н.М. Токаревої. Київ : ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2017. 220 с.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

2. Brown J. Is social media bad for you? The evidence and the unknowns. BBC. 2018. URL: <https://www.bbc.com/future/article/20180104-is-social-media-bad-foryou-the-evidence-and-the-unknowns>. (дата звернення: 15.04.2023).
3. Янг К.С. Диагноз – интернет-зависимость. 2000. URL: <http://www.narcom.ru/ideas/common/15.html>. (дата звернення: 01.05.2023).
4. Махній М., "Покоління селфі": соціалізація молоді у сфері публічної інтимності" Сучасна молодь у schools. Publishing office: Accent Graphics Communications. Hamilton, ON, 2014. – Issue 5. – С. 248 – 264.
5. Немеш О.М. Соціальні мережі як провідний вид віртуального спілкування: проблематизація феномену. Fundamental and applied reseaches in practice of leading scientific schools. Hamilton, ON : Accent Graphics Communications, 2014. Issue 5. С. 248–264
6. Немеш О.М. Віртуальна діяльність особистості: структура та динаміка психологічного змісту: Монографія. Київ: Слово, 2017. 391 с.
7. Панченко В.О. Психологічні особливості життєстійкості молоді. Сучасна молодь у соціально-психологічному вимірі: здобутки чернігівських психологів: монографія / за наук. ред. А.Г. Скок, О.Ю. Дроздова, Т.В. Данильченко. Чернігів: Десна Поліграф, 2017. С. 153-170.

УДК [316.6:159.9:316.454.52:005.941]:378:37.07:005

ЩЕРБАН Т.Д.
доктор психологічних наук, професор,
ректор,
Мукачівський державний університет
ДАНКАНИЧ А.А.
аспірант 1 курсу
спеціальності 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)»
Мукачівський державний університет

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ ЯК МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ

Проблема підготовки менеджерів, в умовах сьогодення, є актуальною та нагальною. Країна потребує фахівців, здатних приймати рішення у складних, кризових ситуаціях, працювати в команді для розбудови держави. Все це є вимогами до професійного навчання майбутніх менеджерів. Отже, сучасні виклики вимагають реформування та модернізацію вищої освіти. Головним напрямом модернізації є впровадження та реалізація компетентнісного підходу в освітньому процесі. Саме цей підхід передбачає створення оптимальних умов для розвитку професійної компетентності і майбутнього менеджера, що обумовлює необхідність впровадження у закладах вищої освіти випереджуючої професійної освіти, яка побудована на принципі розвитку особистості у процесі фахової освіти, активізації творчого потенціалу, формуванні компетентної поведінки в умовах конкуренції.

Найголовнішим атрибутом якісної підготовки майбутнього фахівця вважають сформованість його психологічної готовності до професійної самореалізації (Ж. Вірна, Іващенко, Н. Волянчук, Т. Щербан та ін.). В останні роки спостерігається значне поживлення інтересу науковців до вивчення закономірностей підготовки висококваліфікованого фахівця-менеджера (В. Бочелюк, Л. Карамушка, Г. Ложкін, Л. Малімон та ін.). Успіх менеджера

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

ґрунтується на умінні прогнозувати свою поведінку, прийняття управлінських рішень, у складних, конфліктних ситуаціях [1; 2; 3 та ін.]. Тобто виникає необхідність розробки науково обґрунтованих програм розвитку управлінської комунікативної компетентності та їх упровадження у навчальний процес [4 та ін.].

Мета дослідження – розробка та впровадження у навчальний процес підготовки майбутніх менеджерів тренінгу з розвитку комунікативної компетентності у складних ситуаціях.

Соціально-психологічний тренінг може бути саме таким активним засобом корекції особистісних якостей, характеру взаємодії в групі і міжособистісних відносин, поведінки і емоцій.

Нами розроблено і апробовано програму соціально-психологічного тренінгу. Дана програма була розроблена як форма активного впливу, метою якого є корекція конфліктної поведінки у майбутніх менеджерів. Тренінг проводився з випускниками-студентами спеціальності «Менеджмент». З метою оцінки результатів тренінгу було сформовано дві групи: одна контрольна, друга тренінгова. Кожна група складалася з 8 осіб. Робота проводилася за наступними етапами: попереднє діагностування в обох групах за тестом К. Томаса; реалізація тренінгу в експериментальній групі; діагностування в обох групах за тестом К. Томаса; порівняння та аналіз отриманих результатів.

Узагальнюючи отримані результати, слід зазначити що для студентів контрольної групи характерними є наступні стилі поведінки у конфлікті: «суперництво», «пристосування», «уникнення». Причому, показники за шкалами «суперництво» та «пристосування» не змінилися і залишилися рівними між собою. Цікавими є зміни показників за шкалами «співробітництво» та «уникнення»: показники за шкалою «співробітництво» зменшилися, а показники за шкалою «уникнення» збільшилися. Це інтерпретуємо наступним чином, дистанційне навчання студентів не сприяє формуванню та розвитку конструктивного стилю у поведінки у конфлікті (співробітництво), а сприяє уникненню конфлікту. Про те, слід підкреслити, що при цьому конфлікт не зникає а переходить у латентну форму. При накопиченні він може проявитися у агресивній поведінці.

Для учасників експериментальної групи характерними є наступні стилі поведінки у конфлікті: «пристосування», «компроміс», «співробітництво». Причому, дані показники вирівнялися за своїми числовими показниками. Слід відзначити, що дані показники покращилися саме після тренінгу. Позитивним результатом тренінгової програми є і зниження показників за шкалами «суперництво» та «уникнення». Таким чином, після проведеного тренінгу, значно покращились показники співробітництва та компромісу, а також знизилися критерії суперництва та уникнення.

Важливим для нашого дослідження є використання респондентами такої стратегії поведінки у конфлікті, як «суперництво», адже саме цій стратегії були присвячені деякі тренінгові вправи, які входили у зміст програми. Отримані

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

результати демонструють наступні тенденції: до участі у програмі 12% студентів, що входили до складу експериментальної групи, обирали співробітництво, після програми їх відсоток зріс до 27%; кількість учасників, що обирали стратегію компромісу також підвищилось з 13% до 23%. Вважаємо це позитивною тенденцією та ефективним результатом тренінгової програми. Стратегію суперництва до участі у програмі обирало 37% учасників експериментальної групи, після участі у програмі – 12%. Щодо результатів у контрольній групі слід зазначити, що результати діагностики майже не змінилися. Таким чином, слід зазначити, що тренінг є ефективним, оскільки розвиває у майбутніх менеджерів ефективні стратегії поведінки у конфлікті, комунікативну компетентність. Даний тренінг, включений в освітній процес, покращую професійну та психологічну підготовку до майбутньої практичної діяльності.

Література:

1. Бондар О.В. Ситуаційний менеджмент: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доповн. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 388 с.
2. Грищук А.І. Антикризове управління та його інструментарій. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/01/19> (дата звернення: 20.06.2022).
3. Коляденко І.І., Кавтиш О.П. Наукові підходи до сутності антикризового управління. *Бізнес-навігатор*. Херсон, 2018. № 2. С. 7-10.
4. Діденко М. С. Дослідження психологічних особливостей розвитку професійно значущих якостей майбутніх менеджерів організацій. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2018. № 1. С. 26-35.

УДК 159.923-047.44:316.472.4:004.77

ЩЕРБАН Т.Д.
доктор психологічних наук, професор,
ректор,
Мукачівський державний університет
САМОЙЛОВ О.С.
аспірант I курсу,
Мукачівський державний університет

САМООЦІНКА ОСОБИСТОСТІ ЯК ЧИННИК СПІЛКУВАННЯ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Сучасний світ характеризується технологізацією, розвитком віртуального світу, збільшенням та інтенсифікацією інформаційного простору. Особистість повинна вимушена стати частиною віртуальності. Під тиском глобалізаційних перетворень змінюється і людина, змінюється її спілкування. Інтернет та соціальні мережі задають нові напрями спілкування та побудови соціальних взаємовідносин [1]. Науковцями констатовано, що віртуальна комунікація є найбільш поширеним спілкуванням сучасних студентів, адже віртуальна комунікація є простішою і доступнішою, ніж спілкування у реальному житті. Все це, може детермінувати залежність студентів від соціальних мереж, інтернету. Науковцями, соціологами констатовано, зростання залежності у

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

сучасної молоді до віртуального спілкування [2]. Студенти захоплюються віртуальним спілкуванням, адже саме там вони може бути не собою, а тим ким себе уявляють, якими прагнуть бути. Про те, віртуальне спілкування часто є втечею від реального спілкування, реальних взаємовідносин. І причина цієї втечі криється у психологічних проблемах самої особистості.

Останніми роками з'явилося чимало робіт, у яких досліджується впливу соціальних мереж на особистість [3; 4]. Разом з тим, у сучасних наукових дослідженнях недостатньо уваги приділено вивченню зв'язку психологічних причин захопленості студентів спілкуванням у соціальних мережах. Можемо припустити, що самооцінка особистості детермінує захопленість віртуальним спілкуванням. Тому мета нашого дослідження - дослідити рівень самооцінки у сучасних студентів схильних до спілкування у соціальних мережах.

Нами проведено опитування першокурсників Мукачівського державного університету в кількості 95 осіб. З них відібрано 57 осіб, які констатували, що активно спілкують у соціальних мережах (8 і більше годин в день). Таких користувачів Інтернт спілкування ми продіагностували за методикою С. Будассі. За цією методикою ми вивчали психологічні особливості самооцінки особистості.

Під самомоцінкою розуміють оцінку особистістю самої себе, своїх якостей, свого місця у соціумі. Науковці доводять, що самооцінка впливає на всі сфери життєдіяльності особистості, на її спілкування, на розвиток її взаємовідносин з іншими, на її соціалізацію

За допомогою методики С. Будассі самооцінку у респондентів було розділено відповідно на 5 різнорівневих груп: низький рівень, занижена самооцінка, адекватна самооцінка, завищена самооцінка, висока самооцінка.

Результати діагностування констатували, що студентів, які є залежними до спілкування у соціальних мережах переважає занижена (38%) та адекватна (27%) самооцінка. Рівень самооцінки виражає ступінь реальних та ідеальних або бажаних уявлень про себе. Адекватну самооцінку з тенденцією до завищення можна прирівняти до позитивного ставлення до себе, до самоповаги, прийняття себе, відчуття власної повноцінності. Виявлено лише 15% студентів з високим рівнем самооцінки. Це може свідчити про те, що студенти мають високі досягнення, внаслідок цього в них підвищуються вимоги до себе. 8 % першокурсників мають завищену та 12 % - низьку самооцінку. Низька самооцінка може бути пов'язана з негативним ставленням до себе, неприйняттям себе, відчуттям власної неповноцінності. Вважаємо, що на дві останні категорії опитаних слід звернути більшу увагу, бо саме вони мають тенденцію до усамітнення, непорозуміння з оточуючими, невпевненість у своїх силах, знижений рівень домагань, проблеми у спілкуванні, навчальній діяльності. Можливо це є причиною втечі від реального світу, від реального спілкування. Саме такі студенти з акцент із реального життя переносять у віртуальне.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Таким чином, як показав аналіз отриманих результатів, студентам, в більшості притаманний середній рівень самооцінки з тенденцією до заниження. Такі результати дають підстави зробити висновок, що для першокурсників значущими є взаємовідносини у колективі, спілкування з товаришами, творча діяльність, громадська робота – все, що пов'язано з їх соціалізацією.

Література:

1. Воропаєва Т. Конфліктизація культурно-історичного простору українства в умовах сучасних загроз: теорія і практика. *Українознавчий альманах*. 2019. № 25. С. 34–43.

2. Звіт за результатами соціологічного опитування дорослого населення та фокус-групових дискусій. Сайт Програми розвитку ООН в Україні. 18.03 2021р. URL: https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/_democratic_governance/_electronicservices-experiences-trust-accessibility.html (дата звернення: 29.09.2021).

3. Гарькавець С.О. Форми віктимності особистості у ранньому юнацькому віці. Теоретичні і прикладні проблеми психології. 2020. № 3 (53). Том 1. С. 62–78. DOI: <https://doi.org/10.33216/2219-2654-2020-53-3-1-62-78>

4. Чаплак Я.В., Звавич І.М. Кліпова хаотичність як засіб абсурдизації та маніпулятивна технологія. *Psychological journal*. 2018. № 4 (14). С. 19–36. URL: <https://www.apsijournal.com/index.php/psyjournal/article/view/292/209> (дата звернення: 29.09.2021).

УДК 159.942.5:159.942:316.772.4:614.253

ЩЕРБАН Т.Д.

доктор психологічних наук, професор,
ректор,

Мукачівський державний університет

ДОЛИНАЙ Т. Т.

аспірант I курсу, спеціальності 053 «Психологія»
Мукачівський державний університет

ПСИХОЕМОЦІЙНІ СТАНИ У ПРОЦЕСІ ВЗАЄМОДІЇ «ЛІКАР-ПАЦІЄНТ»

Комунікативна компетентність лікаря має свою специфіку та особливості: необхідно враховувати, що під тиском хвороби пацієнти часто відчують стрес, дискомфорт, сильне емоційне напруження, негативний психоемоційний стан. Медик повинен враховувати емоції та психічні стани пацієнта в організації їх спільної взаємодії. Емоції визначають якість лікування. Вони можуть сприяти одужанню, але можуть здійснювати негативний вплив, перешкоджати цьому процесу. Отже, у процесі лікування медик повинен враховувати психоемоційний стан пацієнта, зрозуміти його відношення до процесу лікування, мотивувати його до одужання.

Психологічна підготовка майбутнього лікаря була об'єктом уваги багатьох дослідників [1; 2; 3; 4; 5]. Вчені підкреслювали, що взаємини лікаря та пацієнта є важливим фактором лікування, чинником зцілення хворого. Водночас, дослідження психологічних особливостей розвитку міжособистісних взаємин, комунікації доктора та хворого не враховували психоемоційного стану останнього. А саме психоемоційний стан клієнта стає вирішальним фактором формування довіри та партнерських відносин.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Мет даного дослідження – вивчення психологічних особливостей психоемоційних станів пацієнтів у процесі взаємодії з лікарем.

Для визначення емоційного стану пацієнта лікар повинен спостерігати за поведінкою хворого, за виявом його емоцій. Порушення поведінкової самоорганізації, які відбуваються на тлі негативних психоемоційних станів можуть проявлятися в спрямованості на уникнення, не бажання лікування або і взагалі не віри у позитивний результат зцілення. Слід підкреслити, що простого спостереження може бути замало для визначення психоемоційного стану пацієнта. Доцільно застосовувати певні психологічні опитувальники на етапі реалізації медико лабораторних досліджень. З цією метою проведено психологічне тестування за методикою диференціальних емоцій К. Ізарда для розуміння переважаючих базових фундаментальних емоцій серед пацієнтів. Вибірку дослідження склали 60 осіб - клієнти медичної лабораторії «ДІЛА»,

За даною методикою отримано наступні результати. Інтерес відчують на мінімальному рівні 15 опитаних, що становить 25,0%, середній рівень зацікавленості у 45 опитаних (75,0%). Радість відчують на мінімальному рівні 12 (20,0%); на середньому рівні радісні емоції відчують 43 (71,7%) досліджуваних. Подив: мінімальний рівень 39 (65,0%) досліджуваних; 21 опитаних (35,0%) відчують цю емоцію посередньо. Горе на мінімальному рівні відчують 51 (85%); на середньому рівні 9 досліджуваних, що ставить 15%; максимального рівня вираженості немає у жодного респондента. Гнів: мінімально відчують 28 досліджуваних 46,7%; середній бал отримали 25 опитаних (41,7%); високу вираженість даної емоції визначено у 9 опитаних (15%). Відраза: на мінімальному рівні її відчують 51 досліджуваний (85%); середній прояв емоції – у 8 (13,3%); високий прояв – у 2 (3,3%) респондентів. Презирство: мінімальну кількість балів набрали 51 респондент, а це 85% опитаних; на середньому рівні відчуття – 6 (10%). Щодо переживання страху, то 33 опитаних відчують таку емоцію на мінімальному рівні, що становить 55,0%; середню кількість балів ми визначили у 25 опитаних (41,7%); і у 4 респондентів (6,7%) доволі сильне відчуття страху, оскільки вони набрали максимальну кількість балів. Сором: низький рівень визначили у 25 осіб (41,7); середній рівень прояву емоції у 23 (38,3%) та у 12 опитаних (20,0%) достатньо високий рівень прояву сорому. Відчуття провини: мінімальне значення визначено у 39 (65,0%) респондентів, які прийняли участь у дослідженні; посередньо проявлена у 20 (33,3%) і на високому рівні, емоція провини визначена у 3 респондентів, це становить 5% опитаних

Узагальнюючи, необхідно зауважити, що негативні психоемоційні стани спричиняють значне порушення лікувальних можливостей особистості, утруднюють зцілення, спілкування з такими пацієнтами є складним. Доцільно у процес лікування таких пацієнтів залучати і психологів, які зможуть скорегувати їх мотивацію до зцілення.

Література:

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

1. Кушнерьова А.М. До проблеми комунікації медичних працівників з пацієнтами: психологічний аспект / А.М. Кушнерьова // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Т. XIV, вип. 4. – Київ, 2020. – С. 208–216.
2. Кушнерьова А. М. Завдання комунікації в діаді «лікар – пацієнт» кардіологічного профілю. Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools. Hamilton, 2021. Vol. 43. P. 26–30
3. Лукомська С.О. Посттравматичне зростання: теоретичні підходи, емпіричні методики та методичні рекомендації. Особистість як суб'єкт подолання кризових ситуацій: Монографія за ред. С.Д. Максименка, С.Б. Кузікової, В.Л. Зливкова. Книга 2. – Київ-Суми, 2017. – С. 216-237.
4. Психічне здоров'я особистості: посіб. для студентів вищих навч. закладів / С.Д. Максименко, Я.В. Руденко, А.М. Кушнерьова, В.М. Невмержицький. – Київ: «Вид-во Людмила», 2021. С. 93–100, С. 132– 139, С. 249–254
5. Chaban OS. Komunikatyvni navychky likarja, Konspekt lekcij. Kyiv: LAT&K; 2017.

УДК 159.922.7-053.6:005.32:331.101.3(043.2)

ЩЕРБАН Т.Д.
доктор психологічних наук, професор,
ректор,
Мукачівський державний університет
КОПЧА І.В.
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 Психологія
Мукачівський державний університет

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СУЧАСНОГО ЮНАЦТВА

Серед різноманіття особистісних виборів якраз вибір професії у майбутньому є особливою проблемою у житті кожного юнака, адже її вдале вирішення визначає успішність подальшої життєдіяльності. Вочевидь, це найперше і найважливіше завдання, яке потрібно молодій людині на дуже складному відрізку життєвого шляху вирішити самостійно. Тому, безперечно, для сучасного юнацтва гострота проблеми вибору – життєвого, смислового, міжособистісного, ціннісного, професійного – посилюється в дуже ускладнених соціально-економічних і політичних умовах (криза, безробіття, трудова міграція, воєнні дії на сході країни тощо).

Мотиви професійного вибору можуть бути пов'язані зі змістом професійної діяльності, з оцінкою своїх можливостей, професійною майстерністю, самоствердженням у праці, соціальною значущістю праці, прагненням самостійності, високого заробітку. Тобто мотиви можуть виходити із цікавості до змісту даної професійної діяльності, а можуть знаходитись поза професією.

З точки зору багатьох дослідників даної проблеми мотивам вибору професії старшокласників притаманна певна недосконалість, що проявляється у прагненні до легшої роботи, зацікавлені зовнішньою стороною професії, виборі професії за компанією, прагненні прославитися, прагненні мати високу

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

посаду тощо [3], в ототожненні ставлення до людини певної професії, відсутності уявлень про можливі майбутні труднощі в роботі, зацікавленні романтикою професії [4].

Причинами недосконалості мотивів вибору професії вважають слабку обізнаність учнів з алгоритмами професійного вибору, вимогами професії до особистості, відсутністю усвідомлених професійних інтересів. Дехто із авторів, як вихід із ситуації, пропонує, перш за все, посилити профорієнтаційну роботу в школі. Інші вважають більш необхідним посилити особисту активність учнів, здійснення спроби сили практичної перевірки ними своїх даних [2].

Одним з важливих факторів прийняття правильного рішення старшокласниками щодо майбутньої професії є самооцінка професійної придатності – вміння орієнтуватися в собі самому, об'єктивно оцінювати свої сили. Це необхідно для того, щоб визначити в цій ситуації свої найбільш сильні, яскраві, істотні і типові можливості. Оскільки самооцінка є слабкою стороною професійного самовизначення старшокласників, то самооцінка професійної придатності не сприймається самими учнями важливою умовою професійного вибору [1].

Слід відзначити і іншу особливість фактору самооцінки – ріст негативних і невизначених самооцінок. Це є безумовно ознакою підвищення критичності процесів самоаналізу учнів, разом з тим перешкоджає стійкому вибору професії.

Уявлення учнів про свою схильність до вибраної професії значною мірою фрагментарні. Учні, як правило, виділяють тільки окремі професійно важливі властивості, а не їх системи. Це також свідчить про недостатні знання ними вимог до людини, що висуваються самими професіями.

Рівень усвідомленості мотивів професійного самовизначення залежить від індивідуально-психологічних особливостей. З мотивацією професійного самовизначення старшокласника пов'язані дві ієрархічні системи цінностей, тому саме вони виступають реальним регулятором поведінки людини в ситуації вибору. Але ці дві системи дуже часто не співпадають, що вносить розлад в регуляційні процеси. Перша система – це та, що усвідомлює старшокласник. Друга система лишається для нього таємницею до певного часу, не усвідомлюється. Так, наприклад, для старшокласників можливість стати відомими часто буває дуже важливим мотивом в структурі образів професій, а у прямому опитуванні оцінка такого мотиву самовизначення називається важливою дуже рідко.

Людина не завжди може чітко усвідомити ієрархію власних мотивів і цінностей, що стосуються тієї сфери життя, де вона ще не має насиченого конкретного практичного досвіду.

Суб'єкт дуже часто вважає соціально-небажаною, наприклад виявити збільшену орієнтацію на престижність або високі заробітки. Особливо ці судження справедливі відносно людей, чия система цінностей сформувалась не остаточно. Саме така недостатня усвідомленість, продуманість, зрілість уявлень

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

старшокласника про те, що дійсно важливо для нього в контексті професійних перспектив і проявляється в більшій неузгодженості між двома системами – тієї, що усвідомлює старшокласник, і тією, що не усвідомлюється школярем і реконструкція якої можлива на основі «бачення» старшокласником світу професій.

Отже, професійний вибір осіб раннього юнацького віку зумовлений мотиваційними і віковими закономірностями психічного розвитку і становлення особистості.

Література:

6. Бодров В.А. Психологія професійної придатності. К.: ПСРСЕ, 2007. 511 с.
7. Вітковська О.І. Професійне самовизначення як життєва проблема особистості. *Педагогіка і психологія*. 2009. № 3. С. 171-179.
8. Омельченко Г. Профорієнтація і професійний профіль. *Практична психологія і соціальна робота*. 2008. № 3. С. 95-97.
9. Твардовська М. Основи професійної орієнтації. *Практична психологія і соціальна робота*. 2007. № 8. С. 27-33.

УДК 159.923-044.372-027.1-027.561(043.2)

ЩЕРБАН Т.Д.

доктор психологічних наук, професор,
ректор.

Мукачівський державний університет

НОДЬ І.А.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 Психологія
Мукачівський державний університет

ХАРАКТЕРИСТИКА ВИДІВ ТА ФОРМ ПРОЯВУ КРИЗ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ

Упродовж професіогенезу особистість може переживати різноманітні кризи фахового становлення та самореалізації. Особливо гостро це відбувається в умовах соціально-економічної кризи в нашому суспільстві, адже, по суті, відзначаємо накладання цих крих – соціально-економічних і особистісних, звичайно, це дуже болісно і дискомфортно впливає на всі складові психоструктури особистості, проявляючись в ускладненому спілкуванні, розбалансованій діяльності, амбівалентному самоусвідомленні та інших параметрах, що деструктивно детермінують життєво-професійний шлях особистості [3].

Кризи професійного розвитку проявляються і перебігають як нетривалі за часом особливі періоди в житті людини як фахівця. Ці періоди (зазвичай терміном до одного року) потребують кардинального осмислення і перебудови багатьох особистісних конструктів, насамперед професійно зорієнтованої свідомості, а також фахової реалізації та міжособистісної статусно-рольової поведінки особистості на роботі (іноді, правда, навіть вдома) [5].

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Потужні кризові явища негативно впливають на самопочуття, зумовлюють зміни і перепади вектору її професійного становлення, блокують самореалізацію та несприятливі для різнобічного розвитку.

Кризи можуть як провокувати депресію, апатію, песимізм, так і готують до якісної зміни звичних і усталених способів виконання професійної діяльності. Безперечно, вони зумовлюють помітні зміни як на рівні міжособистісної взаємодії з людьми певного фаху, команди, бригади, так і в окремих гострих випадках можуть стати причиною зміни своєї звичної професії [1].

Зауважимо, що переживання професіоналом певної кризи зумовлено структурно-функціональними розладами організації праці, тому може виражатися в помітному незадоволеності процесом і організацією праці, її змістовим наповненням, низькостатусними або відсутніми у рейтингу принадливості посадовими обов'язками, конфліктними виробничими відносинами і міжособистісними взаєминами, недоскональними, амортизаційними і дискомфортними умовами праці, низькою і малопrestiжною зарплатою тощо.

Отож детермінантами, які зумовлюють професійні кризи, можуть бути несприятливими соціально-економічними умовами життєдіяльності особистості, наприклад скорочення діапазону професій, ліквідація неприбуткового підприємства, банкрутство фірми, скорочення деяких робочих місць, незадовільно низька зарплата, втрата працездатності, міграція на нове місце праці і проживання тощо [2].

Доволі часто крім нормативних криз професіогенеза особистості має чітко виражений супровід ненормативними, ускладненими або й девіантними чинниками, які зумовлені різноманітними детермінантами й обставинами як професійного, так і життєвого плану. Варто відзначити, що такі важливі і знакові події, як безробіття, як вимушене звільнення (наприклад, «з доганою»), еміграційні наміри, вимушена перекваліфікація, внутрішньо-міграційні переїзди і зміна місця проживання, тривалі перерви в своїй професійній діяльності, професійні травми і втрата працездатності тощо породжують бурхливі психоемоційні переживання та супроводжуються афективними розладами (тривожність, агресивність, фрустрованість, апатія, дезадаптація тощо), які мають виражений кризовий характер.

Серед нормативних криз особистості протягом долання наслідків професійної депривації можна виокремити такі кризи:

Криза нереалізованості, що проявляється тоді, коли з різних причин у суб'єктивній картині та світоглядних орієнтирах людини пріоритети здобутків і проблем на життєвому шляху презентовані досить невиразно і слабо реалізовані, особливо у вирішенні тих завдань, які потребують вирішення знакових подій життя [4].

Криза спустошеності постає тоді, коли з різних причин у життєвому досвіді людини, презентованій і акумульованій у суб'єктивній картині світу і

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

свого автономного й індивідуального життєвого шляху неістотно представлені параметри актуального взаємозв'язку, які поєднують події та інформацію від минулого і сьогодення до майбутнього.

Криза безперспективності, що настає у випадку, якщо з різноманітних причин у свідомості особистості дуже нечітко і недостатньо повно презентовані потенційні зв'язки між актуальними і минулими подіями, проектами, намірами, бажаннями, прагненнями, планами та мріями про своє майбутнє.

Загалом, усі різновидові кризи негативно впливають на професіогенез особистості та завдають їй помітної шкоди, гальмуючи фаховий і життєвий розвиток та потенціал.

Література:

1. Дмитерко-Карабин Х. М. Вплив смисложиттєвих орієнтацій на мотиваційну готовність до професійної діяльності майбутніх психологів: автореф. дис. канд. психол. наук : спец. 19.00.07. Івано-Франківськ. 2004. 20 с.
2. Підбуцька Н.В., Беляєва Л.В., Професійна ідентичність майбутнього фахівця: аналіз теоретичних досліджень. Харків 2012 р.
3. Ткаченко А.Ю., Професійна ідентичність особистості в процесі професіоналізації. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2011. Вип. 10. С. 221-228.
4. Тюків А. А. Про шляхи опису психологічних механізмів рефлексії. Проблеми рефлексії. Отв. ред. И. С. Ладенко. Новосибирск, 1987. 243 с.
5. Lazowik L. On the nature of Identification. J. Abnorm and Social Psychology. 1955. P. 175 - 183.

УДК 159.92

ЯМЧУК Т.

кандидат психологічних наук, доцент
Мукачівський державний університет

ДОЛИНАЙ М.

старший викладач кафедри психології
Мукачівський державний університет

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ ЯК КРИТЕРІЙ ОСОБИСТІСНОЇ БЕЗПЕКИ ФАХІВЦЯ

Соціально-економічна ситуація в державі свідчить про досить складне й суперечливе протікання процесу включення молоді у трудову діяльність. Свобода і детермінованість особистості в професійному самовизначенні вимагає специфічного підходу вивчення із виділенням інтегральних показників його прояву. В багаторівневій побудові життєвої перспективи перед особистістю стоїть проблема власної активності. Самоактивність спрямовується на узгодження діяльності особистості з актуальною життєвою ситуацією, в якій активність особистості адекватно своїй свідомості передбачає, впізнає характеристики більш перспективної життєвої ситуації. Зазначимо, що питання про пріоритетність в професійному самовизначенні ціннісних орієнтацій особистості або орієнтацій на зовнішню, більш гнучку сторону соціально-професійної пильності в теперішніх умовах частіше вирішується на користь останніх. Але не дивлячись на зазначений момент, уявлення про професію

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

будуються на сукупності знань, які відображають власну картину світу людини, і вимог, які ставляться професією до неї.

Професійне становлення - тривалий життєвий процес, один з аспектів загального розвитку особистості, де важливого значення набуває розуміння особистості самої себе як професійно підготовленого фахівця. Цей процес складається з формування адекватної картини професійного світу, уявлення про самого себе та співвідношення цих двох образів. Також в психологічній літературі все більше з'являється праць, де робиться спроба пов'язати професійну діяльність із відношеннями до світу, позначити зв'язок праці, життя, щастя й долі. Все дозволяє робити висновок про нерозривний зв'язок професійного самовизначення із самореалізацією людини в інших важливих сферах життя.

Як видно мова йде про психологічне забезпечення професійної діяльності від входження у діяльність і до виходу з неї, що складає головну і тривалу дистанцію в житті людини. Таким чином, професійне самовизначення можна розглядати як процес, що охоплює весь період професійної діяльності особистості - від виникнення професійних намірів до виходу з трудової діяльності.

Розгляд психологічного аспекту проблеми професійного самовизначення - неможливий без урахування закономірностей розвитку особистості, яку розглядають як сукупність внутрішніх умов, через яку переломлюються зовнішні впливи. Професійне самовизначення розуміють як суттєву сторону загального процесу розвитку особистості. При цьому, формування внутрішньої психологічної основи самовизначення відбувається в процесі безперервної взаємодії суб'єкта із зовнішнім світом. З ході цієї взаємодії людина активно шукає себе, керуючись складеними уявленнями про себе, своїх очікувань, своєї можливої ролі.

Що стосується психології професійного самовизначення особистості, то активна побудова людиною своєї трудової діяльності — її цілей, систем дій, зовнішніх і внутрішніх засобів, умов - є вираженням загальної властивості активності психічного відображення, сповненого суб'єктивності. Якщо говорити про розвиток суб'єкта праці, то насамперед, слід говорити про розвиток його здатності самостійно осмислювати свою діяльність, самостійно знаходити смисли цієї діяльності та шукати шляхи удосконалення себе в цій діяльності. Якщо розуміти «самовизначення» як важливий прояв психічного розвитку, як активний пошук можливостей розвитку, формування себе як повноцінного учасника суспільства, то професійне самовизначення слугує для знаходження особистісних смислів у обраній, засвоєній або вже виконуваній трудовій діяльності, а також - знаходження смислів у самому процесі самовизначення.

Вибір професії - основа самоствердження в суспільстві, одне з головних рішень в житті. Тому, професійне самовизначення можна розглядати як вибір, що здійснюється в результаті аналізу внутрішніх ресурсів суб'єкта вибору

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

професії та співвідношення їх із вимогами професії. Зміст визначення висвітлює двосторонність явища вибору професії: з одного боку, той хто вибирає, а з другого боку - те, що вибирають. І суб'єкт і об'єкт характеризуються великою кількістю характеристик, чим пояснюється неоднозначність явища вибору професії. Вивчення представлених психологічних ознак професійної діяльності розкриває обумовленість взаємозв'язків мотиваційних, когнітивних, операційних і афективних компонентів діяльності суб'єкта праці його соціальними установками, професійною спрямованістю й певною підготовленістю індивідуально-типологічних властивостей.

Зазначені психологічні ознаки професійної діяльності допоможуть конкретизувати зміст професійного самовизначення в індивідуальному розвитку людини як суб'єкта праці.

Література:

1. Сидоренко І. В. Психолого-педагогічні знання як фактор професійної соціалізації майбутніх фахівців у системі вищої освіти. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Sos_Gum/Npchdu/Pedagogics

2. Щербан Т. Д., Ямчук Т.Ю. Процес професійної ідентифікації психологів у професійно-освітньому просторі. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Психологічні науки*. Хмельницький, 2019. №3(14). С.348-359.

УДК 37.016:811.111:81'271.1(045)

ЯРЕМА Д.М.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальність 014 «Середня освіта»,
спеціалізація 014.021 Англійська мова і література
Мукачівський державний університет

НАВЧАННЯ АНГЛОМОВНОГО ПИСЕМНОГО СПІЛКУВАННЯ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДУ СИТУАТИВНОГО МОДЕЛЮВАННЯ

Наразі навички іноземної мови стають необхідними як у повсякденному житті, так і в професійному. Письмове мовлення широко вживається особливо зараз, в епоху інформаційних технологій. Ми кожен день надсилаємо текстові повідомлення, пишемо власні відгуки та коментарі, обговорюємо різні теми на форумах. Невід'ємною частиною міжкультурного спілкування є володіння письмовою мовою. Все це потребує розвинутих навичок письма.

Проблема полягає в правильній організації навчання іншомовного писемного мовлення у середній та старшій школах. Адже навички іншомовного писемного мовлення потребують постійного розвитку та вдосконалення не лише в школах, а й у вищих навчальних закладах.

Дослідженням проблем навчання іншомовного письмового мовлення займалися такі дослідники, як Бебих В. В., Лубянова О. В., Ніколаєва С. Ю., Тарнопольський О. Б., Штегман Т. та ін.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

На думку науковців, навчання письмової мови полягає в тому, щоб виконувати в письмовій формі різні мовленнєві та умовно-мовленнєві вправи, направлені на оволодіння продуктивними лексико-граматичними навичками, мовленнєвими вміннями та включає в себе навички комунікативного писемного мовлення. Комунікативна письмова мова – це експресивний вид мовленнєвої діяльності, направлений на мовленнєве звернення в письмовій формі, метою навчання якої є розвиток умінь створювати різноманітні типи письмових повідомлень [3, с. 86].

Існує три компоненти навчання письма: лінгвістичний, методичний та психологічний. Лінгвістичний компонент навчання письма включає орфографію, система правил використання письмових знаків при написанні слів. Графічне написання фіксує думку та допомагає усвідомити написане та сприяє кращому запам'ятовуванню матеріалу. Методичний компонент передбачає володіння раціональними прийомами засвоєння графіки, орфографії мови, яку вивчають, а також навичками запису, анотування, реферування, що інтенсифікує ефективне навчання. Останній психологічний компонент передбачає формування графічних та орфографічних навичок, а також вміння користуватися ними при виконанні письмових завдань [1, с. 120].

Потрібно відзначити, що навчання письма включає, насамперед, роботу над технікою письма та писемним висловлюванням думок іноземною мовою. Техніка письма включає вивчення графіки та правопису, тому для закріплення такого матеріалу виконують вправи на перепис текстів, щоб розвинути навички та повторити звуко-буквені відносини та написання окремих одиниць. Текст, який дається для списування, повинен вмщати в собі слова у яких частіше за всього допускаються помилки, а також нові слова.

Вважаємо за доцільне зацентувати увагу, також, на комунікативних здібностях письма, зокрема це: 1) внутрішня мотиваційна готовність (бажання) стати учасником писемного спілкування, створювати тексти різної жанрової приналежності; 2) здібність орієнтуватися на сприйняття написаного майбутнім читачем, виходячи із власних цілей та намірів, тобто намагаючись, щоб читач сприйняв створений текст саме так, як потрібно і бажано тому, хто його написав (орієнтація у читачі та ситуації, в якій сприймається написаний текст); 3) здібність угадувати наперед реакцію читача; 4) здібність повільно й повністю свідомо добирати зміст і мовну форму своїх писемних висловлювань, часто багаторазово змінюючи, переробляючи їх, намагаючись досягти бажаного ефекту (повне усвідомлення та постійне коригування); 5) здібність спонукати партнера по спілкуванню до мовленнєвих і/або немовленнєвих дій та ін.

Ми погоджуємось з думкою, що розвитку комунікативних здібностей письма може сприяти впровадження методу ситуативного моделювання, що спрямований на надання свободи учневі у самовизначенні, висловленні думок, створенні проблемної ситуації, розвитку творчої уяви. Здобувачі освіти самостійно обирають, шляхи розвитку створеної проблемної ситуації, і відповідно беруть на себе відповідальність за її вирішення [2, с. 92].

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

В цьому контексті важливу роль відіграють уміння письма, тобто уміння висловлювати свої думки у письмовій формі. До них належать: уміння будувати речення і тексти відповідно до того, як саме вони повинні бути написані, а не усно сказаними; уміння забезпечувати цілісність, зв'язність, завершеність й адресованість текстів, що пишуться; стилістичні вміння, що забезпечують відповідність стилю і жанру, в якому пишеться текст; уміння композиційно правильно будувати текст певного жанру і типу (наприклад наявність вступної, основної і завершальної частин); уміння оформлювати писемні тексти/документи так, як це прийнято у певній іншомовній соціально-культурній спільноті; уміння стисло передавати зміст і смисл тексту оригіналу, тощо.

Література:

1. Лубянова О. В. Психолого-педагогічні особливості формування англомовної писемної комунікативної компетенції / О. В. Лубянова. – К.: НТУУ «КПІ», 2013. – С. 118-128.
2. Пометун О. І. Застосування інтерактивних технологій у навчанні молодших школярів: Метод. посіб. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 304 с.
3. Evans V. Successful Writing (Upper Intermediate) / Evans V. – Swansee: Express Publishing, 2004. – 136 p.

РОЗДІЛ 3
СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

УДК 339.1

АГАПЧУК Б.Ф., МОНИЧ Н.О.,
здобувачі вищої освіти спеціальності 071 «Облік і оподаткування»,
ГОЛУБКА Я.В.,
кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри обліку і оподаткування та маркетингу,
Мукачівський державний університет

РЕГУЛЮВАННЯ БІРЖОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Біржова діяльність є провідною ланкою економіки і складним механізмом. Як важливий елемент фінансового ринку країни біржова діяльність забезпечує взаємозв'язок між продавцями і покупцями цінних паперів, товарів та послуг, здійснює функції платіжного засобу та інвестиційного інструменту.

Регулювання біржової діяльності - це нормативно врегульована система способів і прийомів щодо відповідного впорядкування діяльності біржових інститутів й укладання біржових угод за встановленими правилами й вимогами.

Біржова діяльність та методики її регулювання стали предметом досліджень багатьох науковців, таких як: І.М. Вавдійчук, Ю.А. Дяченко, С.В. Ковальчук, Н.П. Резнік, М.О. Солодкий, В.В. Кухарець, Н.А. Хрущ, О.М. Гавриш, О.В. Димченко, В.М. Савченко та інші. На сьогодні питання організації та регулювання діяльності бірж залишаються актуальними для подальших досліджень.

У світі існують різні моделі регулювання біржової діяльності залежно від рівня розвитку ринку та специфіки здійснення біржових операцій. Україна активно працює над удосконаленням законодавства та регулювання біржової діяльності, враховуючи досвід країн з розвиненим біржовим ринком [1].

Українська система регулювання біржової діяльності базується на законодавчих актах та нормативно - правових документах і здійснюється у взаємодії двох регуляторів – держави і біржового ринку (регулювання з боку професійних учасників ринку) [2].

Основними законодавчими актами, що регулюють біржову діяльність, є Закон України «Про товарні біржі», Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Податковий кодекс України та інші.

Метою державного регулювання біржового товарного ринку в Україні є формування і забезпечення єдиної державної політики щодо розвитку та функціонування організованого біржового товарного ринку як чинника ринкового планування, ціноутворення і забезпечення можливої стабілізації цін при інфляційних процесах та координація діяльності центральних органів державної виконавчої влади з питань функціонування товарного біржового

ринку, а також здійснення контрольно - наглядових та дозвільно - реєстраційних функцій, забезпечення стабільності та прозорості ринку, захист інвесторів [3; 4].

Як свідчить зарубіжний досвід, державний контроль біржової діяльності базується на дотриманні таких принципів: суспільної корисності; гласності й відкритості біржових торгів; довіри; саморегулювання; гарантії прав учасників біржової торгівлі тощо [5].

Регулювання біржової діяльності в Україні здійснюється Міністерством аграрної політики та продовольства України; Міністерством фінансів України; Міністерством економіки; Національним банком України; Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, Фондом гарантування вкладів фізичних осіб [2; 3; 4].

Регулятори можуть встановлювати певні правила та обмеження, такі як обов'язковість реєстрації брокерських фірм, вимоги до капіталу та фінансової стійкості брокерів, обмеження на використання певних фінансових інструментів, встановлення правил та процедур для проведення торгів тощо [2]. Окрім цього, регулятори можуть здійснювати нагляд і контроль за діяльністю бірж та брокерів, проводити розслідування порушень правил і норм, накладати штрафи та інші санкції на порушників.

Важливою складовою регулювання біржової діяльності є також інформаційна політика, яка передбачає забезпечення доступу до інформації про ринок та його учасників, а також про правила та процедури торгів. Це допомагає забезпечити прозорість та рівність умов для всіх учасників ринку.

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку відповідає за реєстрацію та ліцензування бірж, брокерських та дилерських компаній, а також за контроль за їх діяльністю. Також вона здійснює нагляд за дотриманням законодавства про цінні папери та фондовий ринок, встановлює правила та стандарти для біржової діяльності, забезпечує захист прав інвесторів [4].

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб виконує спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку. Це забезпечує захист інвесторів в разі банкрутства фінансової установи [4].

Отже, регулювання біржової діяльності в Україні передбачає взаємодію законодавства, державного контролю та правил біржової торгівлі. Це дозволяє забезпечувати прозорість та надійність біржових операцій, а також створювати рівні умови для всіх учасників ринку. Удосконалення законодавства та регулювання біржової діяльності сприятиме розвитку фінансового ринку України та залученню нових інвестицій.

Література:

1. Кухарець В.В., Булуй О.Г., Левківська Л.М. Тенденції розвитку біржового ринку в умовах глобалізації світової економіки. Ефективна економіка. 2021. № 4. URL: https://www.economy.nauka.com.ua/pdf/4_2021/92.pdf (дата звернення: 08.05.2023).
2. Основи біржової діяльності: навчальний посібник / М.О. Солодкий, Н.П. Резнік, В.О. Яворська: [за ред. М.О. Солодкого]. – К.: ЦП Компринт. 2017. – 450 с.
3. Про товарні біржі: Закон України. № 1956-ХІІ від 05.08.2021р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1956-12#Text> (дата звернення: 05.05.2023).

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

4. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України. № 3480–IV від 23.02.2006р. (в редакції від 28.04.2023р.). URL: <https://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3480-15/print1491296480899025> (дата звернення: 08.05.2023).

5. Гавриш О.М., Капелюшна Т.В., Пильнова В.П. Діагностика та тенденції розвитку міжнародної торгівлі в Україні. Ефективна економіка. 2020. № 11. URL: <https://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8379> (дата звернення: 04.05.2023).

УДК 657

АГАПЧУК Б.Ф.

здобувач вищої освіти ОС «Бакалавр»
Мукачівський державний університет

ГОЛОВАЧКО В.М.

кандидат економічних наук, доцент кафедри
обліку і оподаткування та маркетингу
Мукачівський державний університет

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІ СИСТЕМИ

Сучасні підприємства вимагають гнучких систем оцінки та аналізу діяльності як окремих підрозділів, так і підприємства в цілому. У виробничо-фінансовій діяльності використовуються техніко-економічні, фінансові та інші показники, але методи їх оцінки та використання в системі ефективного управління мають значні недоліки. У цих умовах бухгалтерський облік є найважливішим елементом управління господарською діяльністю. Облікова та аналітична інформація має забезпечувати досягнення поставлених цілей та завдань на різних рівнях управління підприємством. Для цього потрібно створити та впровадити обліково-аналітичну систему.

Обліково-аналітична система – це система, що базується на даних бухгалтерського обліку, включаючи оперативні дані і використовує для економічного аналізу статистичну, виробничу та довідкову та інші види інформації. [1]

Тому обліково-аналітична система являє собою збір, опрацювання та оцінку всіх видів інформації, що використовується для прийняття управлінських рішень на макро- і мікро- рівнях.

Виділяють наступні основні завдання обліково-аналітичної системи на підприємстві [2,с.12]:

- аналізування діяльності підприємства за визначеними напрямками;
- ведення обліку господарських операцій за цільовими напрямками на основі бухгалтерського обліку, з додаванням нефінансових показників;
- контроль за використанням матеріальних та нематеріальних ресурсів, що відповідає точному відображенню усіх господарських операцій на етапах планування та обліку, а також за достовірністю аналітичних даних;
- планування діяльності підприємства, зокрема господарських операцій, видів діяльності (операційної, інвестиційної, фінансової, податкової), центрів відповідальності та підприємства в цілому;
- формування аналітичних бюджетів як джерела накопичення планової, облікової та аналітичної інформації.

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

Обліково-аналітична система складається з елементів, які взаємодіють між собою, залежать одне від одного і формують єдине ціле. Її можна представити як сукупність наступних складових: обліку, аналізу та аудиту [2,с.12] (рис. 1).



Рис.1 – Елементи обліково-аналітичної системи

Облік й аналіз одночасно з іншими важливими компонентами, а саме такими як планування, контроль, регулювання тощо, які в управлінському процесі розглядаються як окремі функції управління, формують загальну інформаційну систему управління підприємством.

Таким чином, обліково-аналітична система виконує важливу роль у сучасному управлінні підприємством. Вона забезпечує компаніям можливість аналізувати та контролювати їх фінансові та бізнес-процеси з метою досягнення успіху та стійкого розвитку. Одним з головних переваг використання обліково-аналітичної системи є збір та аналіз інформації з різних джерел в реальному часі. Це дозволяє підприємствам мати повний огляд своєї фінансової ситуації та ефективно планувати свою діяльність на основі точних даних.

Література:

1.Касич А.О. - Концепція обліково-аналітичного забезпечення управління грошовими потоками, 2017.Журнал «Облік і фінанси, № 3 (77)» А.О. Касич, Р.М. Циган 2017 [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/8995/1/490-formuvannya-oblikovo-analitichnogo-zabezpechennya-kalkulyuvannya-vitrat-za-etapami-zhittevogo-ciklu-produktu.pdf>

2. Єршова Н.Ю. - Конспект лекцій з дисципліни «Обліково-аналітичне забезпечення діагностики та прогнозування розвитку бізнес-структур» для студентів усіх форм навчання за спеціальністю 071 – Облік і оподаткування, спеціалізації 02 Бізнес-аналітика / уклад. Н. Ю. Єршова – Х. : НТУ «ХП», 2017. – 114 с. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/162867835.pdf>

БЕРЕЗЮК С.В.,
кандидат економічних наук, доцент кафедри адміністративного
менеджменту та альтернативних джерел енергії
ПАКУЛЬСЬКИЙ В.В.,
студент бакалаврату факультету менеджменту та права
Вінницький національний аграрний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ПРАЦІВНИКІВ АДМІНІСТРАТИВНОЇ СЛУЖБИ УСТАНОВИ

Для того щоб керуючі структури працювали ефективно, дуже важливим є відбір та підготовка кадрів, які мають необхідні професійні знання та досвід, а також відповідні ділові та людські якості та здатність швидко та раціонально виконувати свої обов'язки. Проте, на жаль, не всі кадри відповідають цим вимогам. Тому важливо покращувати організацію діяльності в адміністративних службах установ, підвищувати якість та масштаби підготовки кадрів для роботи в цих структурах, а також забезпечувати професійно-особистісний розвиток працівників. Це завдання має велике значення, оскільки покращення кадрового потенціалу дозволить значно підвищити ефективність роботи установ та органів влади.

На думку О. Жигла, професійний розвиток – це рівнонаправлений, нерівноважний і відкритий процес зміни особи в результаті освоєння і виконання професійно-освітньої і професійної діяльності [1].

У сучасній економічній та управлінській літературі часто професійний розвиток розглядається як основний результат навчання, який визначають, як: системно-організований процес безперервного професійного навчання персоналу для підготовки його до виконання нових виробничих функцій, професійно-кваліфікаційного просування, формування резерву керівників та вдосконалення структури персоналу; забезпечення і організацію процесу навчання для досягнення поставлених організацією цілей; удосконалення навичок та вмінь, розширення обсягу знань, підвищення компетенції, схильності до навчання і ентузіазму співробітників на всіх рівнях організації, що сприяє безперервному зростанню [2].

Качан (Мельник) Я. досліджує питання професійного розвитку публічних службовців. На її думку, якщо підходити до визначення професійного розвитку публічних службовців з академічної точки зору, то потрібно говорити про безперервне підвищення кваліфікації, отримання нових знань і вдосконалення вже наявних. Обов'язково потрібно говорити і про вдосконалення необхідних в роботі навичок, умінь, практики спілкування з людьми. І важливим фактором, що визначає професійний розвиток, повинні стати функціональні вимоги посади, можливості розвитку кожної конкретної особистості, вже набуті знання та навички. Неможливим є досягнення необхідного рівня професіоналізму, якщо службовець не розвивається і не росте професійно [3].

Сьогодні в літературі знаходимо розбіжності в трактуванні понять і відсутність єдиного підходу до дефініції термінів «професійний розвиток» та

«професійне навчання». Це призводить часто до того, що ці два поняття ототожнюють, вважаючи синонімами. Більш ґрунтовне дослідження цих термінів дає підстави стверджувати, що «професійний розвиток» – більш широке поняття, ніж «професійне навчання».

Професійне навчання – процес отримання знань, необхідних для усунення невідповідності між необхідним обсягом знань і умінь і тим, який є у службовця на поточний момент часу. Професійний розвиток є більш широким поняттям і включає в себе не тільки процес отримання знань, а й вивчення можливостей їх застосування, зростання особистісного, а не тільки професійного. Обов'язково в професійний розвиток повинні включатися розвиток і вдосконалення якостей, необхідних особистості для можливості здійснення своїх посадових повноважень. Професійне навчання є значущою, але тільки частиною професійного розвитку [3].

Особистісно-професійний розвиток трактується як кількісну, якісну зміна психологічних характеристик особистості, пов'язаних з виконанням нею різних дій в процесі професійної діяльності [4].

Удосконалення професійно-особистісного розвитку працівників на прикладі органів місцевого самоврядування лежить в отриманні ряду освітніх та інших послуг. До суб'єктів надання освітніх послуг органам місцевого самоврядування належать: Програма технічної допомоги: «U-LEAD з Європою»; Програма для України з розширення прав і можливостей на місцевому рівні, підзвітності та розвитку; Програма «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (DOBRE); Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні» DESPRO; Проект ПРООН/ЄС «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду»; Партнерство для розвитку міст (ПРОМІС / PLEDDG); Проект USAID «Розробка курсу на зміцнення місцевого самоврядування в Україні» (ПУЛЬС); Проект ПРООН «Громадянське суспільство для розвитку демократії та прав людини в Україні» [5]. Важливим є заохочення посадових осіб місцевого самоврядування до особистісного та професійного розвитку.

Література:

1. Жигло О. О. Розвиток інформаційної культури викладача. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/31237/1/25.pdf> (дата звернення: 02.05.22023).
2. Гриньова В. М., Новікова М. М., Салун М. М., Красноносова О. М. Адміністративне управління трудовим потенціалом : навч. посіб. / за ред. д-ра екон. наук, проф. В. М. Гриньової. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2004. 428 с.
3. Качан (Мельник) Я. Професійний розвиток публічних службовців державної служби зайнятості України. *Public management*. 2019. №4 Р. 166-77. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-571-78-7_38.
4. Токарчук Д.М., Томашук К.О. Поняття і значення професійно-особистісного розвитку працівників. *Тези доповідей XXX Міжнар. наук. конф. студентів і молодих учених «Наука і вища освіта»*, м. Запоріжжя, 10 листопада 2021 р. Класичний приватний університет. Запоріжжя : КПУ, 2021. С.155-156.
5. Балдич Н., Гнидюк Н., Трутковськи Ц. Дослідження навчальних потреб представників органів місцевого самоврядування України: Аналітичний звіт. Квітень, 2019. URL: http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/TNA_Ukraine-2018-2019-Final-Report_ukr_F.pdf (дата звернення: 02.05.22023).

БОРА Н. Ю.

ст. викладач кафедри обліку і
оподаткування та маркетингу

БОРА І. В.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності «Облік та оподаткування»,
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ РЕЛОКАЦІЇ МЕДИЧНИХ УСТАНОВ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ЗМІНА КОНКУРЕНТНОГО ЛАНДШАФТУ В МЕДИЧНІЙ СФЕРІ

Актуальність даного питання в умовах сьогодення являється вкрай важливим, оскільки велика кількість компаній були вимушені релокувати бізнес внаслідок війни в Україні. Релокація медичних установ під час війни в Україні включає в себе перенесення або переорієнтацію медичних закладів з зони активних бойових дій до більш безпечних районів. За даних обставин цей процес вимагає важливих стратегічних рішень для компаній: зміна стратегії та підходів до успішного управління та реформатування бізнесу, забезпечення безпеки, співпраці з різними структурами, ретельного планування, координації та впровадження таких стратегій, що враховують унікальні виклики, пов'язані з воєнним станом.

Релокація медичних центрів під час війни в Україні є важливим аспектом забезпечення неперервного функціонування медичної системи та надання допомоги постраждалим. Ця наукова стаття досліджує особливості релокації медичних центрів та аналізує конкурентне середовище на ринку медичних послуг під час війни. Вона розглядає фактори, що впливають на конкуренцію, а також стратегії, які медичні центри можуть використовувати для успішного функціонування в цих умовах.

Розвиток конкурентного середовища на ринку медичних послуг є надзвичайно важливим в контексті забезпечення якості та доступності медичної допомоги. Релокація бізнесу, як стратегічне рішення, може впливати на це середовище, змінюючи конкурентні зв'язки, конкурентну боротьбу та динаміку на ринку. Враховуючи це, дослідження особливостей розвитку конкурентного середовища на ринку медичних послуг за умов релокації бізнесу має важливе теоретичне і практичне значення.

Розглянемо особливості впливу релокації на конкурентне середовище ринку медичних послуг:

1. Зміна конкурентного ландшафту. Релокація бізнесу може створити нові можливості та загрози в конкурентному середовищі. Нові ринкові гравці можуть з'явитися, а існуючі компанії можуть змінити свою стратегію, щоб пристосуватися до нових умов. Перенесення медичного закладу в іншу локацію може створює передумови розвитку нових конкурентів, які раніше не були присутні на цьому ринку. З іншого боку, деякі існуючі конкуренти можуть вирішити залишатися в попередній локації, зберігаючи свою клієнтську базу і скористатися зниженням конкуренції.

2. Зміна споживчого попиту. Релокація бізнесу безпосередньо впливає на попит на медичні послуги у даній області. Перенесення медичного закладу може привернути нових клієнтів, особливо якщо нова локація більш зручна або доступна для населення. З іншого боку, деякі існуючі клієнти можуть втратити доступ до медичних послуг через переміщення медичних установ. У даному випадку релоковані медичні установи повинні адаптувати свою стратегію до нових умов та використовувати стратегії залучення нових клієнтів та збереження існуючих, забезпечуючи високу якість послуг і конкурентні ціни.

3. Фактори успіху релокації медичного бізнесу.

- Ретельне планування та аналіз - ефективна релокація медичного бізнесу вимагає детального планування та аналізу.
- Детальний аналіз потенціал нової локації, враховуючи демографічні характеристики населення, конкуренцію, доступність інфраструктури та потреби споживачів медичних послуг.

Це допоможе зрозуміти, які переваги та можливості принесе релокація, а також які виклики та загрози можуть виникнути.

4. Ефективна комунікація зі зацікавленими сторонами. Успішна релокація медичного бізнесу потребує ефективної комунікації зі зацікавленими сторонами, включаючи клієнтів, медичний персонал, ліцензійні та регуляторні органи. Важливо вчасно та чітко повідомляти про зміни місцезнаходження, послуги, графік роботи та інші аспекти, що впливають на клієнтів. Крім того, спілкування з медичним персоналом та регуляторами допоможе вирішити потенційні проблеми, пов'язані з ліцензуванням, сертифікацією та іншими аспектами перенесення.

5. Маркетингова стратегія. При релокації медичного бізнесу важливо розробити ефективну маркетингову стратегію, щоб залучити нових клієнтів, а при можливості зберегти існуючих. Стосовно останніх – рекомендуємо активно просувати онлайн-консультації лікарів в рамках телемедицини. При проникненні на новий ринок медична установа в рамках обраної стратегії може проводити рекламні кампанії, участь у місцевих заходах, співпрацю з місцевими громадськими організаціями та створення колаборацій з іншими медичними закладами або фахівцями. Крім того, важливо акцентувати унікальні переваги та покращені послуги, які пропонує перенесений бізнес, щоб залучити увагу і зацікавленість клієнтів.

6. Маркетинг персоналу. Релокація медичного бізнесу є складним процесом, який вимагає ефективного управління змінами. Важливо залучити та підтримувати співробітників у процесі перенесення, забезпечуючи їм необхідну підтримку, навчання та комунікацію. Командний підхід до управління змінами допоможе зменшити опір і покращити прийняття нового місця роботи. З початком повномасштабної війни ринок праці в Україні перебуває в стані турбулентності: переміщення великої кількості осіб із східних та центральних областей, виїзд значної частини висококваліфікованих медичних працівників за кордон. За таких умов, підприємства медичних послуг безперечно зацікавлені в залученні та утриманні медперсоналу, забезпечення їх безпеки, активно застосовувати ресурси маркетинг персоналу. В основі маркетингу персоналу

лежить філософія маркетингової діяльності, об'єктами якої виступають, з одного боку, задоволення якісних і кількісних потреб підприємства у персоналі, а з іншого – людина як потенційний працівник [3].

Релокація бізнесу у сфері медичних послуг має значний вплив на конкурентне середовище. Це створює нові можливості та виклики для медичних закладів, які прагнуть розширити свою присутність на ринку. Для успішного розвитку у новій локації медичні заклади повинні аналізувати особливості конкурентного середовища і розробляти ефективні стратегії.

Конкурентне середовище на ринку медичних послуг включає багато факторів, таких як конкуренція між медичними закладами, медичні спеціалізації, регуляторні фактори, технологічний розвиток, споживацькі уподобання та репутація. Релокація медичного бізнесу може змінити динаміку цих факторів і створити нові можливості для конкуренції та розвитку.

Література

1. Корж, М.В. Маркетинг. Теорія і практика. Модуль 1. Сучасна концепція маркетингу [Текст] : Навчальний посібник для студ. ВНЗ / М.В. Корж. – Краматорськ : ДДМА, 2011.

2. Іртищева І.О. Корпоративна культура – важливий фактор конкурентоспроможності організації / І.О. Іртищева // Збірник наукових праць НУК. – Миколаїв : НУК, 2015. – № 1 (457). – с. 69-74.

3. Райко Д. В. Стратегічне управління розвитком маркетингової діяльності: методологія та організація : монографія / Д. В. Райко ; Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т". – Харків : ІНЖЕК, 2008. – 632 с.

УДК 657.1

БОРА Н. Ю.

ст. викладач кафедри обліку і оподаткування та маркетингу

БОРА І. В.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Облік та оподаткування» Мукачівський державний університет

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК ЯК СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

У сучасних умовах інтенсивної глобалізації та посилення конкурентної боротьби важливим стає питання ефективного управління підприємством. Одним з ключових елементів такого управління є управлінський облік - система, яка спрямована на забезпечення інформацією про ресурси підприємства, їх використання та ефективність.

Управлінський облік, як система інформаційного забезпечення управлінських рішень, включає в себе збір, обробку, аналіз і передачу інформації, необхідної для планування, контролю та оцінки діяльності підприємства. Він відіграє важливу роль у формуванні стратегічних і тактичних рішень, спрямованих на підвищення ефективності бізнесу.

Принципи управлінського обліку включають в себе:

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

1. Принцип актуальності - інформація, яка надається, повинна бути своєчасною та актуальною.

2. Принцип достовірності - інформація повинна бути точною і надійною.

3. Принцип повноти - всі значущі факти та дані повинні бути включені в інформаційну систему обліку.

4. Принцип зручності використання - інформація повинна бути представлена в зручному для використання форматі.

5. Принцип економічності- витрати на збір і обробку інформації повинні бу

ти виправдані, враховуючи її корисність та значимість для управлінського процесу.

Важливим елементом управлінського обліку є бюджетування. Це процес планування майбутніх доходів та витрат підприємства з метою оптимізації його фінансового результату. Бюджетування допомагає керівництву підприємства прогнозувати потребу в ресурсах, визначати можливі джерела їх залучення, контролювати використання ресурсів і оцінювати ефективність управління.

Також, управлінський облік включає аналіз вартості. Він дозволяє визначити вартість продукції, послуг, процесів, функцій, діяльності в цілому. Ця інформація є необхідною для формування цінової політики, визначення ефективності використання ресурсів, вибору оптимальних варіантів виробництва та інвестицій.

Управлінський облік як система інформаційного забезпечення управлінських рішень відіграє важливу роль у сучасному управлінні підприємством. Він забезпечує збір, обробку та аналіз даних, необхідних для планування, контролю та оцінки діяльності підприємства. Бюджетування та аналіз вартості є важливими елементами управлінського обліку. Використання принципів управлінського обліку сприяє підвищенню ефективності управління та досягненню стратегічних цілей підприємства.

Для подальшого розвитку та удосконалення управлінського обліку необхідно регулярно переглядати його методики, адаптуючи їх до змінюваних умов зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства.

Важливим є впровадження сучасних інформаційних технологій, які дозволяють автоматизувати процеси збору, обробки та аналізу інформації, забезпечуючи її актуальність, достовірність та доступність для управлінського персоналу. Також, важливим є постійне підвищення кваліфікації спеціалістів з управлінського обліку, їхнє ознайомлення з новими методами та технологіями в області управління ресурсами підприємства.

Отже, управлінський облік як система інформаційного забезпечення управлінських рішень є ключовим фактором успішної діяльності сучасного підприємства. Його ефективне використання дозволяє підприємству оптимально використовувати свої ресурси, адаптуватися до змін умов діяльності та досягати поставлених стратегічних цілей.

У процесі дослідження, варто звернути увагу на перспективи розвитку управлінського обліку. В умовах глобалізації та посилення конкуренції,

управлінський облік продовжує еволюціонувати, інтегруючи нові методики та інструменти.

1. Інтеграція з інформаційними технологіями: Впровадження автоматизованих систем обліку, використання штучного інтелекту та машинного навчання для аналізу даних можуть значно покращити ефективність управлінського обліку.

2. Системи управління витратами: З розвитком технологій та збільшенням складності бізнес-процесів, системи управління витратами стають все більш важливими. Це включає в себе методики, такі як ABC (Activity-Based Costing), які допомагають більш точно визначити витрати та їх вплив на прибуток.

3. Стратегічний управлінський облік: Цей напрямок зосереджується на використанні інформації управлінського обліку для стратегічного планування та прийняття рішень. Він включає в себе такі інструменти, як балансова карта (Balanced Scorecard), яка допомагає підприємствам оцінити свою діяльність з різних точок зору.

4. Соціальний та екологічний облік: В умовах зростаючої уваги до соціальних та екологічних питань, управлінський облік починає інтегрувати ці аспекти у свої методики.

Отже, управлінський облік як система інформаційного забезпечення управлінських рішень є ключовим фактором успішної діяльності сучасного підприємства. Він відіграє важливу роль у плануванні, контролі та оцінці діяльності підприємства, а також у формуванні стратегічних рішень.

Напрямки розвитку управлінського обліку, такі як інтеграція з інформаційними технологіями, впровадження систем управління витратами, розвиток стратегічного управлінського обліку та врахування соціальних та екологічних аспектів, показують, що ця сфера продовжує еволюціонувати відповідно до змін умов зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства. Тому для підприємств необхідно постійно моніторити нові тенденції в управлінському обліку та вчасно їх впроваджувати, щоб забезпечити свою конкурентоспроможність та ефективність управління.

Управлінський облік як система інформаційного забезпечення управлінських рішень є необхідним інструментом для ефективного управління сучасним підприємством. Він забезпечує збір, обробку, аналіз і інтерпретацію даних, що необхідні для планування, контролю та оцінки діяльності підприємства.

Проте, в умовах швидкого розвитку технологій та посилення конкуренції, управлінський облік повинен постійно адаптуватися до нових умов. Це означає інтеграцію з сучасними інформаційними технологіями, впровадження нових методик управління витратами, розвиток стратегічного управлінського обліку, а також врахування соціальних та екологічних аспектів.

Таким чином, управлінський облік є важливим інструментом не тільки для оперативного управління, але й для формування стратегії розвитку підприємства. Він допомагає керівництву підприємства приймати обґрунтовані, ефективні рішення, забезпечуючи стабільність та розвиток бізнесу. Враховуючи

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

все вищесказане, можна зробити висновок, що управлінський облік є ключовим елементом успішного управління підприємством, і його значення буде лише зростати в майбутньому.

Література:

1. Атамас П. Й. Управлінський облік (CD): Реком. МОНУ як навч. посібник для студ. ВНЗ / П. Й. Атамас. – 2-ге вид. – К : ЦУЛ, 2012. – 440 с.
2. Бухгалтерський управлінський облік: Підручник / Ф. Ф. Бутинець, Т. В. Давидюк, Н. М. Малюга, Л. В. Чижевська; за ред. Бутиця Ф.Ф. – 2-е вид., перероб., допов. – Житомир: Рута, 2012. – 480.

УДК 659.1

БОРА Н. Ю.
ст. викладач кафедри обліку і
оподаткування та маркетингу
Мукачівський державний університет
ГОРОВЕНКО Д. В.
студент групи М-41 курсу
спеціальності «Маркетинг»
Мукачівський державний університет

ТАРГЕТОВАНА РЕКЛАМА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГУ

Таргетована реклама є суттєвим елементом цифрового маркетингу, який надає можливість бізнесу залучати цільову аудиторію з використанням персоналізованого підходу. В умовах сьогодення, суб'єктам бізнесу потрібно розробити власну концепцію таргетованої реклами, оцінити її переваги та використання в цифровому маркетингу, проаналізувати вплив даного інструменту на покращення ефективності маркетингових кампаній. Цифровий маркетинг займає центральне місце в стратегії просування брендів та продуктів у світі, де Інтернет відіграє значну роль. А ключовим інструментом цифрового маркетингу є таргетована реклама, яка дозволяє підприємствам налаштовувати рекламні повідомлення, зорієнтовані на конкретну аудиторію.

Таргетована реклама - це стратегічний підхід до розміщення рекламних повідомлень, який базується на аналізі та використанні даних про цільову аудиторію. Вона дозволяє точно визначити та залучити потенційних клієнтів шляхом налаштування реклами з урахуванням їхніх інтересів, демографічних характеристик та поведінкових патернів. Основними принципами таргетованої реклами є сегментація аудиторії, використання персоналізованих повідомлень та вимірювання результативності.

Таргетована реклама має низку переваг, які сприяють покращенню ефективності маркетингових кампаній.

По-перше, вона дозволяє зменшити розсіювання рекламних зусиль, оскільки рекламні повідомлення спрямовані саме на цільову аудиторію. Це дозволяє зекономити бюджет та збільшити конверсію.

По-друге, таргетована реклама дозволяє підприємствам більш точно розуміти потреби та інтереси своєї аудиторії, що допомагає налагодити процес комунікації з клієнтами. Крім того, цей підхід забезпечує можливість

вимірювати результативність рекламних кампаній та вносити коригування для досягнення очікуваних цілей та показників (KPI).

Таргетована реклама широко використовується в цифровому маркетингу через доступність та потужність онлайн платформ. Рекламні мережі, соціальні медіа та пошукові системи дозволяють налаштувати таргетовані рекламні кампанії, використовуючи різноманітні фільтри та параметри, такі як вік, стать, місцезнаходження, інтереси тощо. Це дозволяє підприємствам залучати конкретних клієнтів та виконувати цілісні стратегії маркетингу, що включають рекламу нових продуктів, ретаргетинг, підтримку вже наявних клієнтів та приросту уваги до бренду.

Використання таргетованої реклами суттєво впливає на ефективність маркетингових кампаній. За допомогою точного визначення цільової аудиторії та налаштування персоналізованих повідомлень, підприємства можуть досягти вищої конверсії та збільшити показники ROI. Зменшення розсіювання рекламних зусиль та більш точне спрямування реклами забезпечують ефективне використання бюджету та зростання залучення цільової аудиторії. Крім того, наявність аналітичних інструментів дозволяє вимірювати результативність рекламних кампаній, виявляти слабкі місця та вносити коригування для досягнення кращих результатів.

У майбутньому можна очікувати подальший розвиток таргетованої реклами, зокрема за допомогою розширеної реальності, штучного інтелекту та використання більш точних технологій сегментації аудиторії. Це створить нові можливості для бізнесу для залучення та взаємодії з клієнтами.

Один з напрямків розвитку таргетованої реклами - це використання штучного інтелекту (ШІ) та програмних застосунків. Саме його застосування може поліпшити точність сегментації аудиторії, прогнозування поведінки користувачів та налаштування рекламних кампаній. Також, використання аналітики даних може допомогти виявити нові тренди та попередньо передбачити потреби споживачів. ШІ використовується для аналізу великих обсягів даних, виявлення патернів і трендів, а також прогнозування поведінки користувачів.

Один з основних способів застосування ШІ в таргетованій рекламі - це автоматичне сегментування аудиторії. Завдяки алгоритмам машинного навчання, ШІ може аналізувати велику кількість даних про користувачів, їхній демографічний профіль, інтереси, поведінку в мережі та багато іншого. На основі цих даних ШІ може автоматично сегментувати аудиторію на групи зі схожими характеристиками, що дозволяє підприємствам створювати персоналізовані рекламні повідомлення для кожної групи.

Крім сегментування аудиторії, ШІ також допомагає впроваджувати автоматичне налаштування рекламних кампаній. Алгоритми можуть аналізувати результати попередніх кампаній, визначати найбільш ефективні канали реклами, оптимальний розмір бюджету, а також час та контекст для показу реклами. Це дозволяє підприємствам максимізувати результати своїх рекламних зусиль, забезпечуючи оптимальний спосіб витрат бюджету.

Можемо дійти висновку, що таргетована реклама виступає як потужний інструмент цифрового маркетингу, що дозволяє підприємствам залучати та залучити цільову аудиторію. Вона надає можливість персоналізувати повідомлення, враховуючи інтереси та потреби клієнтів. Однак, важливо зазначити, що ефективне використання таргетованої реклами повинно ґрунтуватися на етичних принципах та дотриманні правил конфіденційності та захисту особистих даних.

Література

1. Багорка М.О. Диверсифікація як фактор підвищення ефективності діяльності підприємств в сучасних умовах /М.О. Багорка, І.А.Білоткач // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. - №10. – С.17–21.
2. Гордієнко П.Л. Стратегічний аналіз: навчальний посібник / П.Л. Гордієнко, Л.Г. Дідковська, Н.В. Яшкіна. - 2-ге вид. перероблене і доповнене. - К. : Алерта, 2008. - 478 с.
3. Куденко Н.В. Маркетингове стратегічне планування : Автореф. дис... д-ра екон. Наук: 08.06.01 / Н.В. Куденко. - Київ. нац. екон. ун-т. - К., 2003. - 36 с.

УДК 368

БРАТЮК В.П.,
К.е.н., доцент кафедри економіки та фінансів,
Мукачівський державний університет
МЕДЕНЦІ МАР'ЯН,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 072 «Економіка»,
Мукачівський державний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕНЕДЖМЕНТУ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Страховання є однією з важливих галузей економіки будь-якої сучасної країни, воно є показником її економічного розвитку та уваги до страхових потреб населення. В Україні ринок страхових послуг сьогодні залишається недостатньо розвиненим, порівняно з провідними країнами

Страхові компанії є відкритими системами, що значною мірою залежать від змін у зовнішньому економічному середовищі. Тому при формуванні стратегії розвитку компанії, а інколи і при плануванні тактичних кроків, потрібно враховувати не тільки внутрішні ризики, а й зовнішні фактори.

Страховий менеджмент – це система управління у сфері страхування, що вимагає від персоналу страхової компанії формування та ефективного використання наявних фінансових, організаційних, трудових та інших ресурсів для досягнення цілей організації.

Страховання – особливий вид господарської діяльності, а відповідно, страховий менеджмент також має свої особливості, обумовлені наступними **факторами**:

- наданням страхових послуг може займатися лише юридична особа, занесена до державного реєстру фінансових установ та яка володіє правом здійснювати певні види страхування;
- існують нормативи платоспроможності, яких потрібно дотримуватися, формуючи портфель страхових зобов'язань;

– умови надання страхових послуг суворо регламентовані правилами страхування та законодавством та ін.

Менеджмент страхової діяльності виконує сукупність певних функцій – конкретних видів управлінської діяльності, спеціальних прийомів і способів організації роботи і контролю за функціонуванням страхової компанії. До них відносять планування, організацію, мотивацію і контроль. Ці функції виконуються двома типом процесів: інформаційними комунікаціями та управлінськими рішеннями.

Деякі фахівці вказують на наявність додаткових функцій страхового менеджменту, серед яких ризикова (випадкова) функція, функція створення страхових фондів (резервів), превентивна функція, інвестиційна функція, функція заощадження коштів та ін. [1, с. 57].

Цілком доречним буде застосування до страхової діяльності прийнятих у загальній теорії менеджменту принципів. Серед них перелічимо наступні:

Принцип стратегічності

Принцип залученості,

Принцип безперервного навчання та примножування своїх знань в умовах, що постійно змінюються.

Принципи системності, цілеспрямованості, економічності, взаємозалежності, поєднання регулювання та господарської самостійності в управлінні [1, с. 78].

Принцип адаптивності

До теоретичних аспектів управління страховою компанією можна додати основні завдання страхового менеджменту. Серед них наступні:

- створення ефективного механізму управління прибутками страховика;
- управління обсягом і структурою операцій організації;
- управління ліквідністю та оптимізацією обсягу прибутку, контроль за станом високоліквідних активів;
- управління ризиками, пов'язаними з конкретними об'єктами страхування, розробка методології оцінки різних страхових ризиків;
- ведення бази страхових випадків та ризикових обставин, стандартизація процедур, що застосовуються відносно страхових ризиків;
- управління персоналом страхової компанії, забезпечення реалізації його потенціалу (забезпечення навчання, запровадження ефективної системи оплати праці і моральних стимулів, внутрішній контроль та ін.).

Щоб ефективно виконувати поставлені перед нею завдання, страхова компанія повинна мати відповідні ресурси, до яких відносять наявні грошові фонди цільового призначення (формуються за рахунок власних, залучених і позикових коштів); кадрові ресурси – працівники різних профілів діяльності (фінансисти, маркетологи, працівники сфери продажів, бухгалтери, юристи та ін.); інформаційні ресурси (бази даних компанії, комунікації, що забезпечують її діяльність, автоматизовані системи управління тощо). Страхові компанії створюються задля отримання прибутку, проте їх основним завданням є надання страхового захисту, і вони мають бути забезпечені відповідним чином.

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

Реалізація цього завдання можлива лише за умови наявності відповідних фінансових ресурсів, що ускладнюється підвищеною ризикованістю, характерною для цього виду економічної діяльності.

Фінансова забезпеченість є головним фактором для стабільного росту та сталого функціонування страхової компанії.

Фінансові ресурси – це сукупність власних грошових доходів у готівковій та безготівковій формі, а також надходження ззовні (позикові та залучені), що має організація і які призначені для виконання фінансових зобов'язань, випалити поточних витрат та витрат на розвиток підприємства.

Страховий менеджмент має декілька складових, серед яких організаційний, стратегічний, інформаційний, кадровий, маркетинговий, фінансовий, інноваційний, інвестиційний та ін.

Література:

1. Страховий менеджмент: навч. посіб. / В. І. Аранчій, О. М. Остапенко, Т. М. Остапенко. Полтава: ПДАА, 2018. 252 с.
2. Скрипова О. Актуальні проблеми менеджменту страхової компанії. Економічний часопис-XXI. 2012. № 1-2. С. 46-49.
3. Братюк В. Сучасні аспекти й завдання страхового менеджменту. Галицький економічний вісник: ТНТУ, 2014. Том 47. № 4. С. 69-76.

УДК 631.53.02:641.4:636.085.4(043.2)

БРОДОВИЧ Ю.Р.,
канд. с.-г. наук, в.о. завідувач кафедри
Мукачівський державний університет
БРОДОВИЧ В.Ю.,
учениця 9-Б класу
Мукачівський ліцей №8 Мукачівської міської ради Закарпатської області

ФІЗІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗБЕРІГАННЯ НАСІННЯ, ПЛОДІВ, ОВОЧІВ І ГРУБИХ КОРМІВ ДЛЯ ТВАРИН

Найважливішими факторами, що впливають на зберігання насіння, плодів, овочів і кормів, є вологість, температура, газовий склад повітря, наявність інфекції і шкідників, а також стан самих рослинних матеріалів.

Насіння в сухому стані витрачає на дихання мізерно малу кількість органічної речовини: при вологості 11–12 % насіння зернових втрачає 0,2 % за кілька років, а гороху – 0,001 % своєї вихідної маси. При вологості близько 20 % ці втрати доходять до 0,8 % за місяць збереження. При підвищенні вологості насіння інтенсивність його дихання значно зростає. За даними В. Л. Кретовича й ін. (1981), при вологості насіння ярої пшениці 14,4 % на 100 г сухої речовини за добу поглиналося кисню 0,07 мл, CO₂ виділялося 0,27 мл. При вологості 17,6 % ці показники складали відповідно 6,21 і 5,18 мл, а при вологості 21,2 % – 17,33 і 13,04 мл.

На дихання насіння великий вплив виявляє температура середовища. Так, при 0 °С насіння пшениці з вологістю 18 % виділяло 10 г CO₂ на 100 м сухої речовини за 6 год., при 20 °С – 20, при 30 °С – 43 мг. Для зниження інтенсивності дихання насіння і товар- не зерно зберігають у холодильних

камерах, застосовують їх активне вентилування.

При інтенсивному диханні насіння виділяється велика кількість вологи, що в комплексі з високою температурою і наявністю інфекції приводить до самозігрівання, яке супроводжується гідролітичними процесами і розвитком цвілевих грибів.

Установлено, що при зниженні вологості насіння жита з 12,9 до 17 % після року збереження схожість зменшилась на 15 %, а при більш високій вологості насіння життєздатність зовсім утратилась (Б. А. Карпов, 1983).

При зберіганні плодів і овочів невпинно протікають складні біохімічні і фізіологічні процеси. Дихання дуже впливає на лежкість продукції. При оптимальних умовах збереження 1 кг маточників виділяє CO₂ (мг/год.): капусти – 4–6, моркви – 3–5, цибулі ріпчастої – 3–4, буряка столового – 2–4. При підвищених температурах дихання різко підсилюється. CO₂, який при цьому накопичується, викликає травмування бруньок і продохів, а потім удушення, самозігрівання і псування маточників і товарних овочів. Основою зберігання овочів є регулювання вмісту CO₂ шляхом вентилування і створення оптимальної температури і вологості повітря. Капуста і коренеплоди зберігаються при температурі 0–2 °С і відносній вологості повітря до 90–95 %, цибуля-сіянка – при 18–20 °С та вологості повітря 60–70 %, цибуля-ріпка – при 1–5 °С і вологості 60–80 %. Часник зберігають при температурі від –1 до 3 °С і вологості 65–75 %.

При зберіганні плодів відбувається зміна кутикулярних ліпідів. Унаслідок підвищеного вмісту CO₂ в кутикулі яблук змінюється співвідношення фракцій м'якого і твердого восків. Одночасно з цим у плодах зростає нагромадження спирту й ацетальдегіду, відбувається розпад органічних кислот, що знижує їх смакові властивості. CO₂ приводить до гальмування синтезу етилену в плодах. Так, після перших 25 днів зберігання в середовищі з 3 % CO₂ вміст етилену в плодах яблуні був 23 мкг %, а при 12 % CO₂ – 51 мкг %.

Літератур

1. Мусієнко М.М. Фізіологія рослин. К.: Вища школа, 1995.
2. Фізіологія рослин. Практикум. За ред. М.М. Мусієнка. К.: Вища школа, 1995.
3. Злобін Ю.А. Курс фізіології і біохімії рослин: Підручник. – Суми: ВТД "Універсальна книга". – 2004

ПОШИРЕННЯ ТА ЕКОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИРОДНИХ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТАХ

Українські Карпати – унікальний природний екологічний комплекс, який характеризується значним різноманіттям рослинного і тваринного світу. Ліси регіону мають багатофункціональне призначення, тобто їм властива, хоч і різною мірою, сировинна, екологічна, захисна, оздоровча, естетична та інші функції. На сьогоднішній день, враховуючи основні із них, лісові території віднесені до чотирьох категорій лісів, а ті у свою чергу до ряду підкатегорій. Аналіз зібраних даних свідчить, що майже половина (45,5 %) лісових насаджень регіону мають переважно промислове значення і вони віднесені до експлуатаційних лісів. Більша їх частина припадає на букові деревостани (48 %), майже 16% яких виключені з головного користування. Ялинові деревостани займають площу 159 тис. га, з яких 43 тис. га – похідні. Ялицеві ліси у даній категорії лісів представлені на площі 43 тис. га. Інші породи займають близько 6% площі експлуатаційних лісів. Ведення лісового господарства у лісах даної категорії спрямовується на задоволення потреб національної економіки у деревині. Їх відтворення повинно забезпечувати поліпшення якісного стану, підвищення продуктивності та біологічної стійкості насаджень використовуючи при цьому найбільш доцільні системи, методи і способи. У всіх випадках відновлення насаджень в експлуатаційних лісах має здійснюватися з максимальним урахуванням екологічних, соціально-економічних та природно-кліматичних і технологічних особливостей кожної ділянки лісокультурного фонду.

Понад 267 тис. га або 27,7 % лісового фонду Карпатського регіону припадає на захисні ліси, найбільша частина яких зосереджена у Закарпатській і Івано-Франківській областях. Це, здебільшого, ялинові (понад 60%) та букові (33%) ліси, значна частина з яких виключені з користування. Згідно встановленого «Порядку поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок» вони включають велику кількість різних за цільовим призначенням лісових ділянок (підкатегорій):

а) лісові насадження лінійного типу (полезахисні лісові смуги, державні захисні лісові смуги, лісові смуги вздовж забудованих територій населених пунктів);

б) лісові ділянки, (смуги лісів) розташовані у смугах відведення каналів, залізниць та автомобільних доріг;

в) лісові ділянки (смуги лісів) у ярах, на легкорозвіюваних пісках, рекультивованих землях, кам'янистих розсипищах, малопотужних кам'янистих ґрунтах, у високогірних зонах, на стрімких гірських схилах, у селенебезпечних

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

басейнах та на схилах лавинонебезпечних басейнів (протиерозійні ліси), які виділяються за встановленими нормативами;

г) лісові ділянки, (смуги лісів), які прилягають до смуг відведення залізниць і виділені з категорії експлуатаційних лісів на 500 м з кожного боку;

д) лісові ділянки, (смуги лісів), що прилягають до смуг відведення автомобільних доріг державного значення і виділені з категорії експлуатаційних лісів шириною 250 м з кожного боку;

е) лісові ділянки, (смуги лісів), уздовж берегів річок, навколо озер, водоймищ та інших водних об'єктів, що виділяються з категорій експлуатаційних лісів за встановленими нормативами;

є) лісові ділянки, (смуги лісів), що розташовані на схилах балок річкових долин із стрімкістю схилів до 25 градусів (байрачні ліси) або ж серед безлісної місцевості та мають площу до 100 га.

Ліси перерахованих вище підкатегорій виконують функцію захисту навколишнього природного середовища та інженерних об'єктів від негативного впливу природних та антропогенних факторів, а тому для них рекомендований водо – ґрунтозахисний тип господарювання.

Література:

1. Бродович Р.І, Кацуляк Ю.Д, Яцик Р.М, Голубчак О.І, Гайда Ю.І, Сіщук М.М, Юник Т.Р, Бродович Ю.Р, Фенич В.С, Штогрин А.С, Гербут Ф.С, Гудима В.Д, Сіщук Н.М, Гудима В.М. За редакцією Р.І. Бродовича. Цілове лісовідновлення в Українських Карпатах. Друк. Колективна монографія. Івано-Франківськ:ТзОВ ВГЦ "Просвіта", 2022. – С147-155.

2. Порядок поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок. Постанова Кабінету Міністрів України №733 від 16 травня 2007р. 12с.

3. Основні положення щодо організації та ведення лісового господарства в лісах зелених зон міст і населених пунктів України / Затверджено науково-технічною радою Держкомлісгоспу України від 26 грудня 2008 року №4. Харків, 2008. 27с.

УДК 658.3:331.44

ВАСЮРА В.О.

студент,

Вінницький національний аграрний університет

БЕРЕЗІЮК С.В.

кандидат економічних наук, доцент

Вінницький національний аграрний університет

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ, ЯК ФУНДАМЕНТ СУЧАСНОГО КОЛЕКТИВУ

У сучасних умовах ведення бізнесу актуальним є питання емоційної та психологічної стабільності людини – високоінтелектуальної істоти, яка постійно перебуває у соціумі і завдяки цьому, або постійно розвивається, або ж – деградує. Соціально-психологічний клімат є одним із факторів, що сприяє саме розвитку людини, працівника, особистості, тому до його формування та адаптації, відповідно до умов зовнішнього та внутрішнього середовища, потрібно підходити зважено.

Клімат у трудовому колективі, з точки зору, психології – це психологічне середовище взаємозв'язків між його суб'єктами. Соціальний клімат – це

значення, яке показує якісну сторону дотримання всіх прав працівників та відповідно їх обов'язків. Психологічний клімат – це психологічний стан людей у певному колективі. Моральний клімат – це поняття, яке вказує на рівень моральних цінностей, які вважаються прийнятими у робочому колективі. Отже, соціально-психологічний клімат – це сукупність усіх вище наданих понять, яке можна систематизувати як одну з основних ознак колективу, метод пізнання робочих відносин у колективі через призму мікро- та макросередовищ, які безпосередньо створюють та регулюють психологічне підґрунтя функціоналістичності та гнучкості робочих відносин.

Важливим аспектом сучасних досліджень, є той факт, що при аналізі діяльності підприємства зіставляється, або ж ототожнюється до поняття «соціально-психологічний клімат» така дефініція як «організаційний клімат». Варто розрізняти, що перше значення використовується для визначення психологічного настрою у невеликих групах, а наступне – охоплює більш великі групи людей колективу. Коли підприємство містить декілька підрозділів, то організаційний клімат у такому випадку визначається як абсолютно нове комплексне соціально-психологічне утворення. Ми вважаємо, що організаційний клімат є похідним від соціально-психологічного, тобто є певним його відгалуженням. Хоча, дане поняття є значно ширшим, адже охоплює не просто окремі групи людей, офіси, класи та тому подібне, а систематизує та реорганізовує на ідентичні класифікації.

Соціально-психологічний клімат як явище має свою структуру. Вона складається з елементів мікро- та макросередовищ. До мікросередовища варто враховувати такі чинники, як: особисті якості працівників, індивідуальність керівництва, корпоративні цінності організації, умови праці та ін. До елементів макросередовища слід віднести сучасний стан соціально-політичного життя країни, рівень розвитку економіки, специфіка державного регулювання економіки, рівень безробіття у країні, соціальна відповідальність бізнесу тощо. Отже, мікро та макросередовище можуть впливати на соціально-психологічний клімат трудового колективу, тому важливо враховувати ці чинники при аналізі та покращенні ефективності його роботи. Тож підприємству необхідно бути гнучким до змін, готовим до будь-яких викликів, які дає суспільство.

Серед факторів, які найбільшим чином впливають на стан соціально – психологічного клімату відносять таке поняття як психологічна сумісність. Вона проявляється у таких рівнях – психофізіологічному, психологічному та соціально-психологічному.

Одним з методів виявлення щільності емоційних зв'язків у колективі є соціометричний тест, автором якого є Якоб Леві Морено. За його допомогою, можливо виокремити неформальних лідерів колективу, між особисту симпатію чи антипатію, розподіл на певні групи всередині колективу та визначити рівень їх згуртованості. В підсумку отримується соціоматриця, що відобразить можливу взаємодію між членами групи та рівень їх згуртованості, яка може бути представлена у вигляді таблиці або графіка.

Також, вагомим чинником, що здійснює значний вплив на стан соціально-психологічного клімату в трудовому колективі, є особистість керівника. Саме

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

лідер, який зможе поєднати в собі формальне і не формальне лідерство, створює фундамент для високої продуктивності праці своїх підлеглих. Тому, вища ланка менеджменту, задля забезпечення позитивного соціально-психологічного клімату в трудовому колективі, повинна насамперед передбачати наступні заходи [1, с.110]:

- відповідний рівень контролю;
- гнучкість та індивідуальний підхід до нормування роботи працівника;
- уміння раціонально управляти своїм часом;
- поєднання прямої і опосередкованої комунікації керівника із підлеглими;
- постійний контроль стану здоров'я працівників (фізичного та емоційного);
- заохочення досягненнями;
- наявність власного управлінського стилю, тобто оригінальність;
- пошук компромісних рішень;
- розвиток довіри та поваги;
- створення позитивного іміджу компанії тощо.

Ефективне керівництво може бути важливим фактором формування та покращення соціально-психологічного клімату в трудовому колективі. Якщо керівництво демонструє високу кваліфікацію, емоційну стабільність, моральну силу та лідерські якості, це відповідним чином впливає на стосунки в колективі та формує відповідний соціально-психологічний клімат.

Література:

1.Калюжна Ю.В. Факторний аналіз формування позитивного соціально-психологічного клімату колективу // Проблеми системного підходу в економіці. 2019. Вип. 3(2). С. 108-112.

УДК 339.138:004

ГАВРИЛЕЦЬ О. В.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і оподаткування та маркетингу
Мукачівський державний університет

ХАРАКТЕРИСТИКА КРЕАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ГЕНЕРУВАННЯ БІЗНЕС-ІДЕЙ

Сучасна економіка, як вважають ряд науковців, прибічників теорії Дж. Пайна та Дж. Гілмора, вибудовується навколо явища, згідно з яким споживачі нового покоління не просто орієнтуються на покупку товарів чи послуг, а спрямовані на придбання вражень. Саме враження і досвід, а не тільки деякі характеристики чи властивості товарів, виступають рушієм економіки нового типу – економіки вражень, а, отже, повинні лежати в основі ініціювання та розробки нових бізнес-ідей. Проявом нового типу економіки стали креативні технології, які представляють собою галузь, що включає продуктивний дизайн, цифрові медіа або рекламу, які були створені за допомогою програмних, електронних та інших цифрових рішень [1].

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

Так, в арсеналі впливу системи креативних технологій є наступні ІТ-рішення, які поєднуючи фізичну і цифрову складову забезпечують створення у споживача мультисенсорних вражень:

- інтеграція відео в сучасні сайти та мобільні програми;
- забезпечення мультисенсорного та персоналізованого досвіду за рахунок впровадження в практику просування товарів та послуг віртуальних турів (наприклад, віртуальний тур по готелю, що планує відвідати клієнт);
- блокчейн-файлу Bitcoin, що містить відомості про всі транзакції мережі (децентралізована система цифрових «доказів» права власності, передавання цінностей, взаємодії між суб'єктами);
- 3D-реконструкція, що є процесом охоплення форми і зовнішнього вигляду реальних об'єктів, можливість створювати віртуальні об'єкти не менш реалістичними, ніж у буденній дійсності (наприклад, інформація про ураження пацієнтів може бути представлена в тривимірному вигляді на комп'ютері, що пропонує новий і точний підхід в діагностиці та має життєво важливе клінічне значення);
- штучний інтелект, який демонструє здатність інженерної системи обробляти, застосовувати та вдосконалювати здобуті знання та вміння (наприклад на штучному інтелекті засновані інструменти генерації контенту);
- нейроінтерфейси – представляють собою технології, необхідні для взаємодії людського мозку та комп'ютера (наприклад, компанія Kernel розробила два види шолому для читання думок).

Слід відзначити, що у бізнесі ідеї та задуми створюються постійно, проте, реалізовується незначний відсоток із задуманого. При цьому, багато з представлених креативних технологій лягли в основу сучасних маркетингових ідей та рішень. Так, було розроблено нову маркетингову філософію, філософію креативного маркетингу, згідно з якою збільшення продаж можливе через створення нових цінностей за допомогою ідей, генерування яких є результатом використання сучасних креативних технологій. Дане твердження лежить в основі ноомаркетингу, розробленого П. Берновичем [2]. Різниця даного виду маркетингу з традиційним полягає у орієнтації не на задоволення існуючих потреб споживачів а на їх створення. Отже, в основі ноомаркетингу – ідея, яка призводить до створення потреб, ринків, ідеальних товарів, яка в той же час дозволяє отримати наступні переваги в конкурентному середовищі:

- 1) подолання кризових явищ, без відчутних втрат;
- 2) заохочення до нестандартних, креативних рішень;
- 3) обхід конкурентів законними методами, переваги над ними, часом непереборні, монополістичні;
- 4) втілення креативних технологій бізнесу, які сприятимуть збільшенню числа клієнтів, продажів, прибутку;
- 5) захист від копіювання продукції або її максимальне утруднення;
- 6) відсутність авторитетів, отже – планок.

Таким чином, фірми повинні намагатися розглядати креатив як бізнес-ресурс, адже він дозволить відповідати потребами споживачів, брати участь у

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

створення таких потреб якнайкращим та ефективним чином, не завдаючи шкоди при цьому як окремому споживачеві так і суспільству та навколишньому середовищу у цілому.

Література:

1. Нонка Р. Чому ми так часто чуємо про креативні технології і що це насправді. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/kreativni-tehnologiji-ce-modno-ale-shcho-ce-naspravdi-i-chi-ye-voni-v-ukrajini-50213333.html> (дата звернення: 05.05.2023).

2. Хрупович С. Є., Іванечко Н. Р. Інструменти управління креативним маркетингом. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2021/01/26.pdf> (дата звернення: 05.05.2023).

УДК 330.341.424

ГАЛЬО Я.

аспірант

Мукачівського державного університету

ІНДУСТРІАЛЬНІ ПАРКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ТРАНСКОРДОННИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Підсумки минулого року у сфері розвитку індустріальних парків можна охарактеризувати як рік позитивних змін та створення умов розвитку. Самого ж розвитку, що прогнозувався на початку 2022 року, не відбулося. Причина очевидна - воєнна агресія Росії. Але, як не дивно, цей фактор став однією з причин активізації цієї сфери.

Активізації ринку надали кілька ухвалених законів та постанов, що стимулюють розвиток індустріальних парків. Головний з них, безперечно, законопроект №5688 із змінами до Закону України № 5018-VI “Про індустріальні парки”, підписаний Президентом України 21.06.22 [1]. Згідно з яким з’явилися нарешті суттєві стимули як для ініціаторів, так і для резидентів, а саме:

- звільнення від сплати податку на прибуток на 10 років (для учасників ІІІ);
- звільнення від ввізного ПДВ за ввезення нового обладнання (для учасників ІІІ);
- звільнення від митного збору за обладнання (для учасників ІІІ);
- компенсація витрат на приєднання до інженерно-транспортних мереж;
- пільги на податок на землю та нерухомість;
- звільнення з податку нерухомість за будівлі промислового призначення;
- повна або часткова компенсація процентної ставки за кредитами на комунікації та обладнання;
- інші стимули.

Однак, з моменту прийняття Закону України “Про індустріальні парки” від [1] економічна активність індустріальних парків залишається недостатньою: на кінець 2022 року з 60 індустріальних парків, включених до Реєстру індустріальних парків, лише у 37 індустріальних парках обрано керуючі компанії, у дев’яти - є учасники та інші суб’єкти індустріальних парків [2].

Попри загальну ситуацію в країні, кількість зареєстрованих індустріальних парків стала однією з найбільших з 2013 року [4]. У 2022 році було подано на реєстрацію 16 індустріальних парків, зареєстровано було 9. Були зареєстровані такі індустріальні парки: “Марамуреш”, Закарпатська область; “Л-Таун”, Київська область; “Малін-Захід”, Житомирська область; “Хотин-Інвест”, Чернівецька область; “Енергія Буковини”, Чернівецька область; “Володимир”, Волинська область; “Західноукраїнський промисловий ХАБ”, Тернопільська область; “Еко-смайт-індустріальний парк “ГАЛІТ”, Львівська область; “Ужгород”, Закарпатська область.

Проте, значна частина індустріальних парків, включених до Реєстру, не розвивається та не отримує належної уваги з боку відповідних територіальних громад і регіонів. Більшість керуючих компаній індустріальних парків не вкладають власні або залучені з позабюджетних джерел кошти в спорудження об’єктів інженерно-транспортної інфраструктури в індустріальних парках.

На засіданні 24 лютого 2023 року Кабінет Міністрів України схвалив стратегію розвитку індустріальних парків на 2023-2030 роки, яка сприятиме формуванню привабливого інвестиційного середовища та сталому розвитку національної економіки [3].

Ухвалена урядом Стратегія розвитку включає комплекс заходів, які спрямовані на вдосконалення правової бази, оптимізацію та розвиток мережі індустріальних парків, посилення співпраці з відповідними міжнародними, урядовими та неурядовими організаціями, національними та іноземними партнерами тощо.

У найближчі три роки держава допоможе облаштувати інфраструктуру для 25 індустріальних парків. За прогнозами урядових експертів та незалежних аналітиків, завдяки розвитку індустріальних парків Україна може отримати від 2,5 млрд доларів додаткових інвестицій.

Індустріальні парки є і залишаються реперними точками росту української економіки. Саме вони сьогодні є одним із важливих механізмів, що сприяють покращенню інвестиційної привабливості регіонів та можуть стимулювати їхній економічний розвиток.

Подальший розвиток індустріальних парків, особливо на кордоні є країнами ЄС, має високий потенціал не лише для створення нових вже транскордонних індустріальних парків, але й реалізації транскордонних проектів, спрямованих на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, наукових, екологічних, культурних та інших відносин із територіальними громадами сусідньої держави.

Література:

1. Верховна Рада України, офіційний вебпортал парламенту України, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17#Text>
2. Верховна Рада України, офіційний вебпортал парламенту України, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176-2023-%D1%80#Text>
3. УКРІНФОРМ, URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3674771-urad-shvaliv-strategiu-rozvitku-industrialnih-parkiv-do-2030-roku.html>
4. Солотвинська селищна рада, Валерій Кирилко, CEO IMC, URL: <https://solotvino-rada.gov.ua/news/1675546526/>

ГОБЛИК В.В.,
доктор економічних наук, професор,
перший проректор,
Мукачівський державний університет

ЛЕМАК В.В.,
аспірант 1 курсу,
076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»,
Мукачівський державний університет

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ТУРИСТИЧНОГО КЛАСТЕРУ

В економічній літературі існує багато визначень поняття “кластер” На наш погляд, вдалим є наступне визначення: кластер – це територіально-галузеве добровільне об’єднання підприємств, які тісно співпрацюють із науковими установами та органами місцевої влади з метою підвищення конкурентоспроможності власної продукції та динамічного економічного зростання регіону [1, с. 4].

Питанням дослідження особливостей розвитку рекреаційно-туристичного комплексу, проблемам територіальної організації діяльності, оцінки ефективності інтеграційних об’єднань в Закарпатській області присвячені напрацювання вчених [2-5] та багатьох інших.

З метою вивчення впливу кластера на конкурентоздатність його учасників застосовуються різноманітні методики. На основі узагальнення існуючих методів дослідження кластерів, та беручи до уваги особливості діяльності туристичних кластерів, авторами запропоновано застосовувати наступні методи, які використовують при вивченні кластерів конкурентоздатності як мережевих структур [6]:

1. Метод експертних оцінок. Застосування методу є доречним у випадках обмеження можливостей застосування економіко-математичних методів, відсутності статистичної й іншої інформації, а також надійних методів визначення відповідності економіко-математичних моделей реальним об’єктам.

2. Метод аналізу таблиць "витрата-випуск". Базується на вивченні балансу економіки.

3. PEST – аналіз. Містить у собі оцінку в розрізі 4 конфігурацій: політичної, економічної, соціальної й технологічної.

4. SWOT – аналіз. Заснований на вивченні сильних сторін як факторів, що сприяють розвитку мережевої структури; слабких сторін як факторів, що перешкоджають розвитку мережевої структури; можливостей і загроз (внутрішніх і зовнішніх факторів) для розвитку мережевої структури.

5. Модель розвитку конкурентних переваг М. Портера. Базується на ромбі, вершини якого відбивають детермінанти конкурентних переваг.

6. Різні аналітичні методи, такі як кластерний аналіз (дозволяє будувати класифікацію n об’єктів за допомогою об’єднання їх у групи або кластери на основі критерію мінімуму відстані в просторі m змінних, що описують об’єкти), метод дискримінантного аналізу (дозволяє перевірити гіпотезу про можливість класифікації заданої безлічі об’єктів n , які характеризуються деяким числом m

змінних X , на деяке число класів або кластерів k . Метод дозволяє об'єктивно класифікувати нові об'єкти по цим змінним), імітаційне моделювання - дозволяє виділити основні компоненти на основі застосування орієнтованих графів - орграфів) і інших.

Підкреслимо, що отримані результати в процесі застосування низки методів розглянутих вище, потрібно розглядати в динаміці. Таким чином картина функціонування (інтенсивність, тенденція) рекреаційно-туристичного кластера буде більш повною.

Література:

1. Войнаренко М.П., Малий М.В. Будівельний кластер – європейський шлях розвитку. Хмельницький : Поділля Перший, 2005. 32 с.
2. Гоблик В.В. Формування транскордонних туристичних кластерів як пріоритетний напрям розвитку прикордонних регіонів України. *Економічний форум*. Луцьк, 2015. №3. С. 117-123.
3. Гоблик В.В., Щербан Т. Д., Добош С. Ю. Ресурсне забезпечення розвитку кластерів у рекреаційно-туристичному комплексі регіону. *Економіка та суспільство : електронний науковий фаховий журнал*. Мукачево, 2017. №9. С.759-762.
4. Гоблик В.В. Теоретичні основи дослідження рекреаційно-туристичних кластерів. *Єврорегіональне співробітництво України та його інтеграційний потенціал: Збірник наукових праць за матеріалами круглого столу експертів* (м. Ужгород, 20 квітня 2012 р.). Ужгород, 2012. С. 81-101.
5. Гоблик В.В., Щербан Т.Д. Кластери в транскордонному регіоні: досвід Європейського Союзу. *Сучасна соціально-економічна система: парадигма, завдання і тенденції* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з нагоди 120-річчя Національного університету біоресурсів і природокористування України (27 квітня 2018 року). Ніжин, 2018. С.40-42.
6. Стеблякова Л.П., Вечкинзова Е.А. URL: <http://arn.eerc.ru/default.aspx?id=750> (дата звернення: 26.04.2023 р.).

МИЦИК П. П.,
аспірант 1 курсу,
спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
Мукачівський державний університет

МЕТОДИКА БАЛАНСУВАННЯ ПРОЦЕСІВ ФОРМУВАННЯ ТА ПРИРОЩЕННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ В БУДІВЕЛЬНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

Наявність фінансового потенціалу в будівельних організаціях (далі - ФПБО) зумовлена складними процесами його формування та прирощення, які можливі за оптимальної структури фінансових ресурсів та пов'язаних з нею можливостей суб'єкта економічної діяльності погашати зобов'язання, а також при досягненні прийнятного рівня прибутковості залучених та власних коштів.

Процес формування ФПБО забезпечується комплексом заходів, спрямованих на утворення фінансових ресурсів й можливостей їх залучення для ефективної фінансової діяльності. Цей процес характерний для різних етапів діяльності, серед яких: формування початкового ФПБО, через первинне залучення інвестицій або власними засобами організації (для цього важлива рівновага між потребами та доступними обсягами фінансових ресурсів та рівнем ліквідності); використання початкового ФПБО для забезпечення функціонування бізнесу (для цього важлива рівновага між структурою фінансових ресурсів, ліквідністю, платоспроможністю); поточне поповнення ФПБО, через залучення зовнішніх джерел фінансування, використання інноваційних підходів для досягнення максимальної ефективності фінансової діяльності (для цього важлива рівновага між структурою фінансових ресурсів та рентабельністю власних коштів). Процес прирощення ФПБО забезпечується за комплексом заходів зі збільшення обсягів та вартості фінансових ресурсів й можливостей їх залучення для розвитку бізнесу. Цей процес виникає при використанні поточного фінансового потенціалу для розвитку бізнесу (для цього важлива рівновага між структурою фінансових ресурсів, платоспроможністю та рентабельністю власних коштів).

Кожному з означених процесів властиве прагнення до рівноваги між фінансовими ресурсами, можливостями й дією факторів, що впливають на фінансову діяльність. Орієнтуючись на положення сучасної концепції ефективного управління, важливо визначити сукупність способів та прийомів балансування, що мають гарантувати формування та прирощення ФПБО.

Зокрема, якщо звернутись до цільового підходу до управління ФПБО, то алгоритми балансування будуть орієнтовані на цілі, що визначені заздалегідь. При цьому для балансування застосовується класична сукупність цільових балансувальників та зон балансування (рис. 1.).

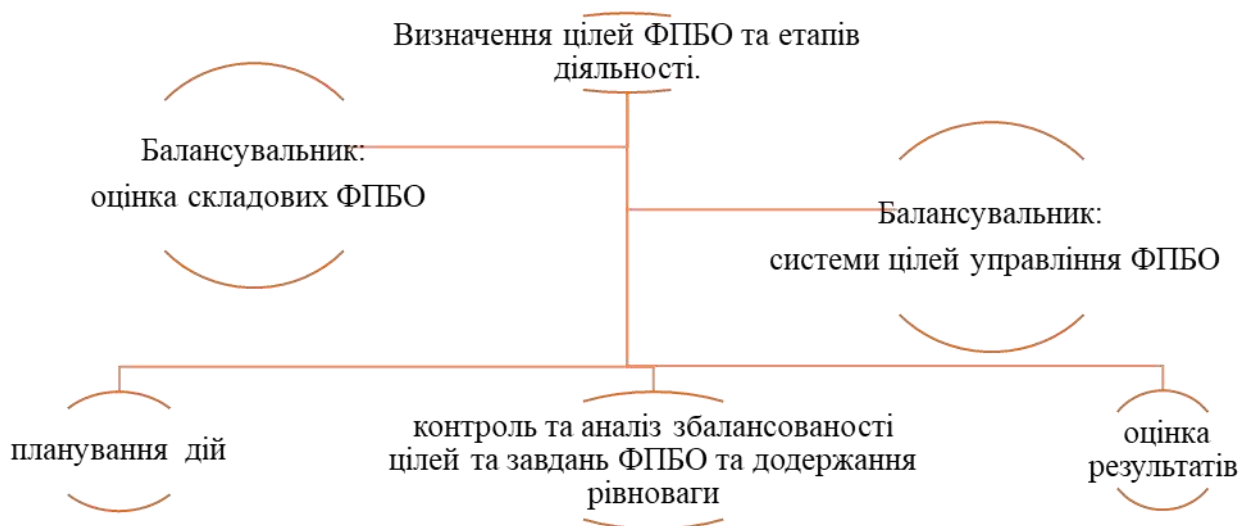


Рис. 1. Алгоритм балансування цільового підходу до управління ФПБО

Джерело: сформовано авторами на основі [1]

Описаний вище алгоритм є досить простим, однак його основна проблема полягає в відсутності чітких правил балансування складних процесів формування та прирощення ФПБО. Цю проблему можна вирішити шляхом додавання алгоритмів балансування, які пропонують інші підходи до управління (наприклад, процесний підхід).

Література:

1. Management model of financial potential of the production enterprise: монографія. [Authors team : O. Maslyhan, T. Kulinich, Yu. Zhadanova, N. Biletska, M. Buhaiova]. - Odesa: KUPRIENKO SV, 2022 - 122 с. (Series "Scientific environment of modern man"; No22).
2. Токар Я.І., Гоблик В.В. Фінансово-кредитне забезпечення розвитку підприємництва в гірських населених пунктах. *Економіка та суспільство*: електронний науковий фаховий журнал. – Мукачево, 2017. – №11. – С.481-484
3. Noblyk V.V. Mechanisms of public adaptation of investment projects at the regional level. *Wirtschaftswissenschaften, management, recht: probleme der wissenschaft und praxis: Sammelwerk der wissenschaftlichen artikel*. – Nurnberg, 2015. – S.135-139.
4. Гоблик В.В. Спільні транскордонні регіони України та ЄС: зовнішньоекономічний аспект: монографія. Львів: НАН України. Інститут регіональних досліджень, 2012. 305 с.

УДК 311

ГОЛОВАЧКО В.В.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальність 124 «Системний аналіз» Ужгородського національного університету, **Україна**

ГОЛОВАЧКО В.М.

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і оподаткування та маркетингу Мукачівський державний університет

ПОНЯТТЯ ЛІНІЙНОЇ РЕГРЕСІЇ

Регресія використовуються для кількісної оцінки зв'язку між однією змінною та іншими змінними, які пояснюють її зміни, також регресія дозволяють встановити, наскільки тісним і чітко визначеною є такий зв'язок.

Тому регресія широко використовується як інструмент моделювання в макроекономіці.

Лінійна регресія – це статистичний метод моделювання залежності між незалежною змінною (вхідними даними) та залежно зміненою (вихідними даними), припускаючи лінійну функціональну залежність між ними.

Метод полягає в побудові лінійної функції, яка описує залежність між цими змінними. Лінійна регресія використовується для прогнозування значення залежної змінної на основі відомих значень незалежної змінної.

Існує кілька методів побудови лінійної регресії, але найбільш розширеними є метод найменших квадратів і метод градієнтного спуску.

1. Метод найменших квадратів виявляється в пошуку такої лінії, що мінімізує суму квадратів, що відрізняються між спостережуваними та прогнозованими значеннями.

Метод найменших квадратів (МНК) є статистичним методом для побудови лінійної регресійної моделі, що найкраще відповідає вихідним даним. На основі цього методу лежить ідея мінімізації суми квадратів різниці між фактичними значеннями вихідної змінної та прогнозованими значеннями, отриманими за допомогою лінійної моделі.

При використанні МНК для побудови лінійної регресії спочатку обирається модель з лінійною функціональною формою, яка враховує коефіцієнти, що відповідають нахилу та зсуву лінії. Потім застосовуються статистичні методи для оцінки цих коефіцієнтів таким чином, щоб мінімізувати кількість квадратів резидуалів – розрізнити між фактичними та прогнозованими значеннями.

Аналітичний розв'язок методу найменших квадратів дає формули для розрахунку оптимальних значень коефіцієнтів, заснованих на вихідних даних. Ці формули можна використовувати на основі, якщо дані не відповідають певним призначенням, таким як нормальний розподіл залишків.

Метод найменших квадратів є широко використовуваним підходом для побудови лінійних регресійних моделей через його простоту та математичну обґрунтованість. Він забезпечує оптимальні оцінки коефіцієнтів моделі, що є найкращим даним за критерієм мінімізації суми квадратів резидуалів.

2. Метод градієнтного спуску є ітераційним методом, починаючи з початкової лінії, крок за кроком оновлюються параметри моделі таким чином, щоб мінімізувати функцію витрат. Цей метод широко використовується в машинному навчанні та може бути ефективним для великих наборів даних або складних моделей.

Метод градієнтного випуску є оптимізаційним алгоритмом, який використовується для пошуку оптимального розв'язку в задачах мінімізації функцій. У контексті лінійної регресії метод градієнтного випуску може бути застосований для знаходження оптимальних значень параметрів моделі шляхом ітеративного оновлення цих параметрів у напрямку, протилежному до градієнтної функції витрат.

Основна ідея методу градієнтного спуску виникає в тому, що ми починаємо з початкових значень параметрів моделі і крок за кроком оновлюємо

їх, використовуючи градієнтні функції втрат по відношенню до параметрів. Градієнт показує напрямок найвидшого зростання функції, тому ми віднімаємо кратні градієнти від поточних значень параметрів, щоб зменшити значення функції втрат.

Процес оновлення параметрів повторюється до досягнення певної зупинки, такої як досягнення максимальної кількості ітерацій або зміни параметрів менш певного порогового значення. Крок оновлення параметрів, також відомий як швидкість навчання (темп навчання), грає важливу роль в алгоритмі збіжності, наступний великий крок може призвести до розбіжності, а занадто малий крок може сповільнити збіжність.

Метод градієнтного випуску може бути особливо корисним, якщо велика кількість даних або складна модель зробити аналітичний розв'язок неефективним або неможливим.

Отже, лінійна регресія може бути використана для прогнозування та моделювання різних явищ, таких як економічні тенденції, цінні тренди, запит та публікація на ринку, зв'язок між факторами здоров'я.

Література:

1. Бідюк П. І. Ймовірісно-статистичні методи моделювання і прогнозування: монографія / П. І. Бідюк, О. П. Гожий. – Миколаїв: Чорноморський державний університет ім. Петра Могили, 2014. – 423 с.

2. Douglas C. Montgomery, Cheryl L. Jennings, Murat Kulahci. Introduction to time series analysis and forecasting: Published by John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey, 2015. 601 с.

УДК 657

ДІДРЕНЦ А.О.

здобувач вищої освіти ОС «Магістр»,
спеціальність 071«Облік і оподаткування»,

ГОЛОВАЧКО В.М.

кандидат економічних наук, доцент кафедри
обліку і оподаткування та маркетингу
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ЄДИНОГО ПОДАТКУ ЧЕТВЕРТОЇ ГРУПИ

Сільське господарство є важливою складовою економіки країни, тому відповідне оподаткування сільськогосподарських підприємств має велике значення для забезпечення їх розвитку та збалансованості бюджету.

Відповідно до Податкового кодексу України об'єктом оподаткування сільськогосподарських підприємств, які входять до IV групи єдиного податку є площа сільськогосподарських угідь (ріллі, пасовищ, сіножатей та багаторічних насаджень) та/або земель водного фонду (внутрішніх водойм, ставків, озер, водосховищ), що перебувають у власності сільськогосподарського товаровиробника або надані йому в користування, у т. ч. на умовах оренди.

До четвертої групи - сільськогосподарських товаровиробників належать:

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

1. Юридичні особи незалежно від організаційно-правової форми, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 відсотків.

2. Фізичні особи – підприємці, які провадять діяльність виключно в межах фермерського господарства, зареєстрованого відповідно до Закону України «Про фермерське господарство», за умови виконання сукупності таких вимог.

Базою оподаткування податком для платників єдиного податку четвертої групи для сільськогосподарських товаровиробників є нормативна грошова оцінка 1 гектара сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень) з урахуванням коефіцієнта індексації, визначеного станом на 1 січня базового податкового (звітного) року відповідно до порядку, встановленого Кодексом для справляння плати за землю.

Відповідно до пп. 295.9.2 ПКУ платники ЄП групи 4 сплачують податок щоквартально протягом 30 календарних днів, що настають за останнім календарним днем податкового (звітного) кварталу, у таких розмірах:

- у I кварталі – 10 %;
- у II кварталі – 10 %;
- у III кварталі – 50 %;
- у IV кварталі – 30 %.

Згідно із ПКУ, платники єдиного податку четвертої групи звільнюються від обов'язку нарахування, сплати та подання податкової звітності з таких податків і зборів:

1. Податку на прибуток підприємств.

2. Податку на доходи фізичних осіб у частині доходів (об'єкта оподаткування), що отримані в результаті господарської діяльності платника єдиного податку четвертої групи (фізичної особи) та оподатковані згідно з цією главою.

3. Податку на додану вартість з операцій з постачання товарів, робіт та послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України.

4. Податку на майно в частині земельного податку за земельні ділянки, що використовуються, зокрема, платниками єдиного податку четвертої групи для ведення сільськогосподарського товаровиробництва.

5. Рентної плати за спеціальне використання води.

Для платників ЄП четвертої групи розмір ставок податку з одного гектара сільськогосподарських угідь та/або земель водного фонду залежить від категорії (типу) земель, їх розташування та становить (у відсотках бази оподаткування):

- для ріллі, сіножатей і пасовищ (крім ріллі, сіножатей і пасовищ, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях, а також сільськогосподарських угідь, що перебувають в умовах закритого ґрунту) – 0,95;

- для ріллі, сіножатей і пасовищ, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях, – 0,57;

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

- для багаторічних насаджень (крім багаторічних насаджень, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях) – 0,57;
- для багаторічних насаджень, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях, – 0,19;
- для земель водного фонду – 2,43;
- для сільськогосподарських угідь, що перебувають в умовах закритого ґрунту – 6,33[1].

Нарахування податку відображається проведенням: Дт 91 Кт 64.

В кінці звітної періоду (року) цю суму розподіляють між об'єктами обліку витрат продукції рослинництва пропорційно до площ сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ, багаторічних насаджень та перелогів), зайнятих відповідними культурами, а в рибницьких, рибальських та риболовецьких господарствах - відповідно до площ земель водного фонду, які використовуються такими господарствами для розведення, вирощування та вилову риби у внутрішніх водоймах (озерах, ставках та водосховищах), що відображається проведенням: Дт 23 Кт 91.

За нормами Податкового кодексу України (ПКУ) ФГ суб'єкти підприємництва мають право обирати:

1. Фізичні особи-підприємці: 4 групу платника єдиного податку – фізичні особи-підприємці, які провадять діяльність виключно в межах фермерського господарства, зареєстрованого відповідно до Закону України «Про фермерське господарство», за умови виконання сукупності таких вимог: здійснюють виключно вирощування, відгодовування сільськогосподарської продукції, збирання, вилов, переробку такої власно вирощеної або відгодованої продукції та її продаж; провадять господарську діяльність (крім постачання) за місцем податкової адреси; не використовують працю найманих осіб; членами фермерського господарства такої фізичної особи є лише члени її сім'ї у визначенні частини другої статті 3 Сімейного кодексу України; площа сільськогосподарських угідь або земель водного фонду у власності або користуванні членів фермерського господарства становить не менше 0,5 гектара, але не більше 20 гектарів сукупно.

2. Юридичні особи: 4 групу платника єдиного податку – сільгосптоваровиробник (зі сплатою або без плати податку на додану вартість) [2];

Отже, єдиний податок четвертої групи - це система оподаткування, яка передбачає сплату єдиного податку замість декількох різних податків. Це спрощує процедуру оподаткування. Він дозволяє зменшити адміністративні витрати підприємців та сприяє розвитку малого та середнього бізнесу в Україні.

Література:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page>
2. Подолянчук О. А. Методичні аспекти обліку та проблеми адміністрування єдиного податку фермерськими господарствами – суб'єктами малого підприємництва. / О. А. Подолянчук, Н. І. Коваль // **Електронний журнал «Ефективна економіка»** включено до переліку наукових фахових видань України (Категорія «Б») з питань економіки.

UDC 621.373.826

Yu. ZHIGUTS¹, V. LAZAR², I. KRAJNJAJ¹

¹*Uzhhorod National University*

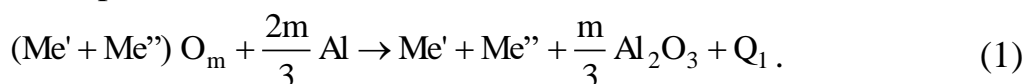
²*Mukachevo State University*

SOME ASPECTS OF THE SYNTHESIS OF MATERIALS USING SHS TECHNOLOGIES

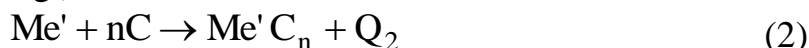
Introduction. SHS has been lately introduced into science and technology as a means of obtaining refractory high-hard alloys and phases by using the chemical heat as a result of synthesis. Very high burning temperatures (several thousand degrees Centigrade) can be attained by combining aluminothermic reactions (producing elemental metals – Fe, Cr, V, Mo, W, by reducing their oxides with the aid of Al powder) with the oxygenless burning of these metals in carbon powder. Such combined reactions were called “combined” processes [1]. Medium-high heat evolution processes have been used for hard phasing of castings with carbide and /or boride surface layers by the in-mould route [2]. In the present work high heat evolution processes have been employed in the production of medium size cutting tools in order to compensate for high heat losses because of rather small volumes of reacting powder mixtures and also in order to simultaneously weld the carbides metal obtained on the steel holder of tools.

Theory and experimental part. The “combined” high-temperature processes devised can be described by the following reactions:

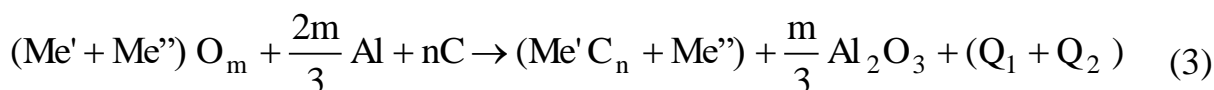
Stage 1 (thermite process):



Stage 2 (oxygen-less burning):



Total:



Here Me' is the carbide-forming element (e.g. W) and Me'' is the metal that is not combined with carbon but forms the plastic matrix which binds together the hard carbides Me'C_n. In usual carbide alloys Me'' is cobalt. In “carbidoal” [3] Co is replaced by alloyed tool steel, e.g. 12% Cr or high-speed steel (SHS). In Eq. 1 and 3 the ratio Me'/Me'' is not specified. This ratio is very important because it influences the total heat evolution Q=Q₁+Q₂ and also the ratio carbide phase/cobalt or tool steel matrix in the carbides alloy or in “carbidoal”. In case of the synthesis of “carbidoal” surplus carbon must be added to the powder mixtures as per Eq. 2 because this extra amount is necessary to carburize the austenite+martensite metal matrix. When this matrix is alloyed with Cr or with W+Cr the dissolution of carbon

in the liquid iron-based highly hard alloyed solution gives a small additional evolution of heat Q_3 which supplements the sum Q_1+Q_2 .

In Fig. 1 we have shown the microstructure of “carbidoestal” and of its steel matrix.

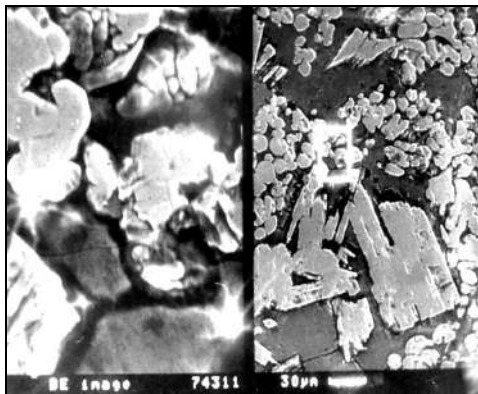


Fig. 1. Microstructure of a "carbidoestal" produced by the SHS /self-propagating high-temperature synthesis: a – massive WC carbides in an ultra high-carbon high-tungsten steel matrix /magnification x 100/; b – matrix with spheroidized complex carbides (magnification x 400)

The combustion chamber and the mould must be separated by a thin titanium sheet. This "carbidoestal" has been obtained by the “combined” process using Fe_2O_3 , Cr_2O_3 , WO_3 graphite, and aluminum powder mixtures. Tungsten binds most of the carbon into large WC carbides, as shown in Fig. 1. Another part of tungsten binds carbon into small WC carbides forming the complex eutectic matrix. This matrix may also contain small amounts of other carbides: Me_7C_3 , $Me_6W_6C_2$, et al. In Fig. 1 we can see that these eutectic carbides have been strongly spheroidised during recasting when sharp edges have been rounded up.

X-ray examination in $Cu_{K\alpha}$ radiation revealed only WC and W_2C carbide phases in the alloy. The iron-rich phase is α' -martensite obtained after self-hardening and three-time tempering at $570^\circ C$. The hardness of the alloys obtained by this new method is 72-75 HRA.

Medium-size cutting tools have been obtained by burning thermit+SHS powder mixtures in a highly refractory combustion chamber placed over a small refractory mould surmounting the preliminarily heated steel holder of the tool. When burning reactions end the slag floats up and the extremely hot liquid phase burns through the titanium sheet and fills the ceramic mould, being thus automatically welded to the steel holder of the tool. Such technology excludes brazing and other operations, designed to join the carbide alloy to steel. A number of different types of tools for metal cutting and rock boring have been produced in such a novel way with good exploitation features in semi-industrial and laboratory conditions.

Conclusions: New ways of fabricating tools have been devised in which self-propagating synthesis (SHS) heat is used not only to the cutting alloy but also to simultaneously weld it to the steel holder of the tool. High heat evolution is obtained by combining aluminothermy (the thermite process) with the SHS of carbide alloys, including “carbidoestal”. The latter is a form of carbide alloy in which cobalt is replaced by tool steel.

Literature:

1. Жигуц Ю.Ю., Лазар В.Ф. Сплави, синтезовані металотермією і СВС-процесами (монографія)/ Жигуц Ю.Ю. – Ужгород: Гражда, – 2014. – 276 с.
2. Zhigyts Yu., Kozar O. New combined technologies of synthesis materials / Advanced technologies in education, industry and the environment. Monograph: edited by Olga Paraska, Norbert Radek, Oleg Synyuk. – 2020. – P. 33-46.

УДК 621.373.826

Yu. ZHIGUTS¹, V. LAZAR², B. KHOMIAK³

¹*Uzhhorod National University*

²*Mukachevo State University*

³*Mukachevo Cooperative Professional College of Business*

THE TECHNOLOGY OF CREATING THERMITE CAVITATION-RESISTANT STEELS BY THE METAL-THERMIC METHODS

It is known that a separate class of steel has been developed in the industry for the manufacture of turbine blades and other parts that work in liquids at high rotor speeds. Most often, steel “30X10Г10” is used from this class, which has high characteristics in conditions of cavitation erosion and other variants of micro-impact wear. The use of metal-thermal methods of synthesis of materials to obtain cavitation resistant steel allows not only to make of castings but also to use the synthesized material for thermite welding, repair, and restoration of the dimensions of worn surfaces [1, 2]. Metallothermic methods have a number of advantages, namely, high productivity of the process, convenience and versatility of the equipment, lack of need for electricity sources, and the possibility of application in urgent alloy production (synthesis time lasts only 30...60 seconds). The combination of the metal-thermal method of obtaining steel and the already known properties of cavitation resistant steel “30X10Г10” set a scientific task – to investigate the possibility of obtaining high-quality cavitation-resistant steel by the metal-thermic method using convenient and cheap equipment, developing the appropriate composition of the charge, as well as establishing the physical-mechanical and service properties and features of the synthesized alloy.

Experimental part. Steel “30X10Г10” – an analogue of thermite steel contains 0.26...0.44% C; 9.5...12% Cr; 7...11% Mn; 0.04% Si and 0.03% P. In the synthesis of thermite alloy steel, chromium oxides (Cr₂O₃ and CrO₆) were used instead of ferrochrome to increase the temperature of the metallothermic reaction and to improve slag separation.

After the synthesis of thermite steel, it was possible to study the microstructure and mechanical properties of thermite steel “30X10Г10”, which are indicated in the table. 1 and 2.

Table 1

Mechanical properties of thermite steel “30X10Г10”

No	Cooling after austenitization at 1100°C	σ_b	σ_T	δ	ψ	a_H , МПа
		МПа		%		
1	In water	700-1000	370-490	11-16	14-18	130-250
2	In the air	610-670	360-420	7-12	11-17	60-90

This steel can also be used for thermal welding during repair or surfacing. In the conditions of micro-impact, cavitation loads, thermite steel “30X10Г10” resists wear and tear much more than austenitic steel “X18H10” and therefore has much higher wear resistance. Additional alloying of all steel with nickel leads to the stabilization of austenite and reduces its tendency to riveting and wear resistance under conditions of micro-impact.

Table 2

Effect of cooling rate after austenization on impact toughness, hardness and microstructure of thermite steel “30X10Г10”

No	Cooling from 1100°C	a_n , МПа	HB	Structure
1	In water	15,7	230	Alloyed austenite
2	In oil	11,2	200	
3	In air	10,3	164	Alloyed austenite+alloyed ferrite+carbides
4	Together with the oven	8,8	210	

Thermite welding and surfacing must be carried out taking into account the burning of alloying elements in the welding zone. The thermite steel “30X10Г10” itself has satisfactory weldability. In connection with the increased tendency of thermite steel to rivet, its mechanical processing is complicated. It was also established that the thermite steel “30X10Г10” has a high fluidity, significantly greater than that of cast carbon steel (approximately two times), which is indicated in the table. 3.

Liquidity of thermite steel “30X10Г10”

Table 3

No	Temperature of liquid steel, °C	Index of fluidity, mm	
		“30X10Г10”	“У8”
1	1430	435	-
2	1450	520	-
3	1500	680	300
4	1550	760	570

At the same time, an increased linear shrinkage (2-3%) and a tendency to the formation of hot cracks were found for it. The latter becomes especially significant when the content of carbon, sulphur, or phosphorus is increased. To increase the stability of the lining and moulding materials, it is necessary to use an alkaline environment during metal-thermal synthesis, which simultaneously prevents decarburization, reducing the manganese content and increasing silicon. As already noted, the machinability of thermite steel by cutting is not high due to riveting due to the action of the cutting tool, so its processing must be carried out with the help of a carbide cutting tool.

Conclusions: 1. The microstructure and mechanical properties of thermite steel 30X10G10 have been established. 2. The technology of thermite synthesis of steel 30X10G10 was developed and the chemical composition of the charge for the synthesis of the specified steel was determined. 3. The technological properties of steel and its features are revealed, namely weldability, casting properties, and machinability by cutting.

Literature[^]

1. Жигуц Ю.Ю., Лазар В.Ф. Сплави, синтезовані металотермією і СВС-процесами (монографія)/ Жигуц Ю.Ю. – Ужгород: Гражда, – 2014. – 276 с.

2. Zhigyts Yu., Kozar O. New combined technologies of synthesis materials / Advanced technologies in education, industry and the environment. Monograph: edited by Olga Paraska, Norbert Radek, Oleg Synyuk. – 2020. – P. 33-46.

УДК 535.15, 621.382.2

КАБАЦІЙ В.М.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент,
ПИТЬОВКА О.Ю.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНА ЕНЕРГОЕФЕКТИВНА ОПТОПАРА

Загально відомо, що оптопара є оптикоелектронним пристроєм, який складається із активних елементів (АЕ) – джерела світлового випромінювання (світлодіод, електролюмінісцентний випромінювач або напівпровідниковий лазер) і фотоприймача (ФП) (фототранзистор, фотодіод, фототиристор або фоторезистор), об'єднаних в одному корпусі та оптичного узгоджувального або керуючого середовища. Ефективність роботи такого оптоелектронного пристрою залежить від світлотехнічних параметрів джерела світлового випромінювання та фотоприймача, а також від матеріалу та форми ізолюючого покриття, крізь яке проходять оптичні сигнали.

Мета наших досліджень – підвищення потужності АЕ і чутливості ФП оптопари, які працюють при кімнатній температурі в спектральному діапазоні 2-5 мкм.

Досліджувались оптопари АЕ і ФП яких розміщені на підкладці корпуса ТО-18.

Запропонована нами багатофункціональна оптопара (мал. 1) підвищує енергоефективність роботи портативних приладів газового аналізу та спрощує їх конструкцію. Суттєве покращення світлотехнічних параметрів випромінюючих і фотоприймаючих АЕ, досягнуто завдяки використанню в якості матеріалів для оптичного покриття багатокомпонентних склоподібних сплавів із халькогенідних систем (Ge, Pb)–(Ga, As, Sb,)–(S, Se) [1,2].

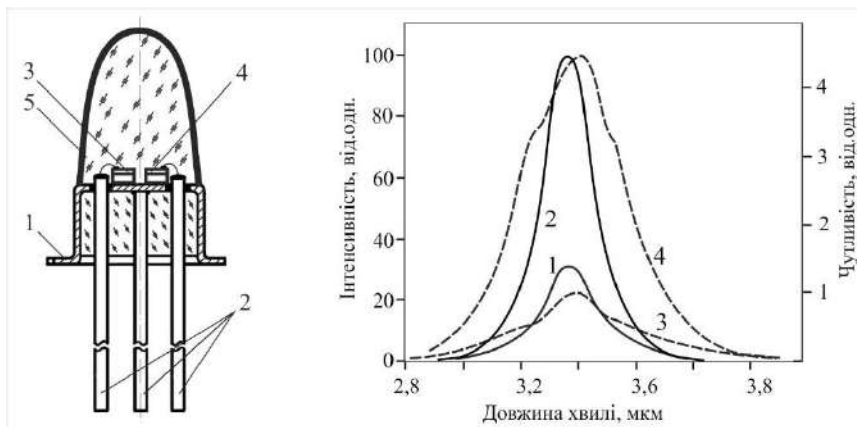


Рис. 1 Конструкція оптопари: 1–корпус ТО-18; 2– струмоводи; 3– випромінюючий АЕ; 4– АЕ фотоприймача; 5– халькогенидное стекло (а) та спектри АЕ випромінювання і фоточутливості (криві 1, 3) до нанесення і (криві 2, 4) після нанесення оптичного покриття (б)

Використання в якості матеріала для оптичного покриття багатокомпонентних склоподібних сплавів із халькогенідних систем (Ge, Pb)–(Ga, As, Sb,)–(S, Se) дозволило підвищити ефективність роботи випромінюючих та фотоприймаючих АЕ щонайменше в 2,5–4,0 рази по відношенню до дискретних світлодіодів та фотоприймачів, що випускаються промисловістю в спектральному діапазоні 2-5 мкм.

Література:

1. Патент №108170 Україна. Оптиелектронна пара. Кабацій В. М., Блецкан Д. І., Щербан Т.Д., Питьовка О.Ю., Максютова О.В. (2016). Бюл. № 13.
2. Патент № 95127 Україна. Об'ємне оптичне покриття та пристрій для його нанесення. Блецкан Д. І., Кабацій В. М. (2011). Бюл. № 13..

УДК 330.101.1

КОЗИК І. М.

здобувач освітньо-наукового рівня
спеціальності 051 Економіка
Мукачівський державний університет

ХРОМЕНКО Д. В.,

студент групи КІ-207,
Національний університет «Львівська Політехніка»

**ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ РОЗВИТКУ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО
СУСПІЛЬСТВА ТА ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

Розвиток постіндустріальної економіки відбувається на етапі формування теоретичних положень постіндустріального суспільства.

Дана теорія є логічним продовженням теорії розвитку індустріального суспільства. Тут важливо чітко визначити межу переходу та встановити основні елементи, які характеризують теорію постіндустріального суспільства. Основне та важливе, це перехід до нових новітніх технологій із зменшенням робочої сили у виробничому процесі.

Інформація, знання та новітні технології стають дієвим фактором в розвитку теорії постіндустріального суспільства та становлення постіндустріальної економіки.

Розвиток суспільства та економіки, що базуються на постіндустріалізмі, «ідуть пліч опліч», так, як науково – технічна революція впливає на економіку та суспільство одночасно. Постіндустріальне суспільство стає іншим, таким де домінують знання та інновації, а економіка зазнає значних змін під впливом інформації.

Український вчений А. А. Чухно, аналізуючи характеристики постіндустріального суспільства, особливо наголошує, що воно якісно нове, що докорінно відрізняється від попередніх, знаходить вираження також у таких визначеннях, як постматеріальне, постекономічне. У новому суспільстві якісно новим фактором виробництва стають інформація і знання. Вони не лише нематеріальні, інтелектуальні за своєю природою. Вони є власністю людини, вони невідчужувані. Того теорія постіндустріального суспільства визначає стадії суспільного розвитку і цивілізаційного прогресу [1].

Так, за висловлюваннями Алена Турена, французького соціолога, він видав першу велику роботу «Про постіндустріальне суспільство» у 1969 році, і це суспільство визначається соціальними та культурними факторами. Він його називає «програмованим». Таке суспільство, він вважає, таким, що відповідає вимогам сучасного етапу розвитку цивілізації. Вчений, також наголошує, що це суспільство, де в економіці переважає інноваційний сектор економіки з високою часткою ВВП інноваційних послуг, з високопродуктивною промисловістю та індустрією. Його концепція, щодо вивчення проблем постіндустріального етапу розвитку, тісно пов'язана з такими поняттями, як інформаційне суспільство, економіка знань, постіндустріальна економіка, мережеве суспільство [2].

«Постіндустріальне суспільство» є унікальним аспектом у визначенні концепції постіндустріалізму. Теоретичні положення формуються не на реальних даних, а базуються на суб'єктивних думках тих чи інших прихильників постіндустріалізму.

Формування постіндустріальної теорії, з одного боку, відбувалося шляхом широких узагальнень, глибоких пошуків і ґрунтовного порівняльного аналізу (особливо це було характерним для 60-70-х років), а з іншого – детально досліджувались (вже у 80-х роках) часткові питання постіндустріалізму, що забезпечувало, хоч і не завжди, теоретичні прориви у розкритті окремих важливих сторін становлення і розвитку постіндустріального суспільства. Саме завдяки цим підходам вдалося розкрити і збагатити методологічні засади цієї теорії, виявити глибокі та радикальні зміни у сучасному суспільстві, що визначило піднесення ролі і значення постіндустріальної теорії у пізнанні економічних і соціальних трансформацій.

Постіндустріальне суспільство є стадією розвитку, коли сектор послуг приносить більше багатства, ніж виробничий сектор економіки. Теоретик постіндустріалізму Д. Белл вважає, що основна ознака «постіндустріалізму», це зниження ролі матеріального виробництва виробництво послуг та інформації. Методологічною основою цього є трьохсекторна модель економіки. Трьохсекторна модель економіки характеризує сферу послуг, як самостійну складову економічного сектора економіки, та відокремлює його від матеріального виробництва [3,4].

Вагомий внесок у становленні теорії постіндустріального суспільства зробив П. Друкер. На основі його трактування цієї теорії, можна визначити основні аспекти переходу від індустріального до постіндустріального суспільства. Серед них можна визначити такі: основа нового суспільства – знання, формування нових цінностей, що базуються на принципі соціуму, глобальний напрямок розвитку економіки та інше. Вчений визначав у своїй концепції, те, що перехід до постіндустріального суспільства принципово змінює урядову структуру суспільства[5].

Отже, аналізуючи розробки сучасних дослідників, можна відмітити, що всі вони мають подібні висновки, щодо теорій розвитку суспільства та економіки на постіндустріальному етапі.

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

Теоретичні положення становлення постіндустріалізму, базуються на знаннях і інформації, формуванню нових пріоритетів, нових поглядів та напрямів розвитку. Вони стають найважливішими чинниками у виробництві під час переходу становлення постіндустріального суспільства та постіндустріальної економіки.

Література:

1. Чухно А. Актуальні проблеми розвитку економічної теорії на сучасному етапі/ А. Чухно // Економіка України.-2009. №5.- С.15-34.
2. Навроцький О.О. Сфера послуг у формуванні постіндустріальної структури національної економіки / О.О. Навроцький // Вісник НТУ «ХПІ».- 2014. - № 66. – С. 105-112.
3. Clark С. The conditions of economic progress.London,1940.540р.
4. Clark. С The Economics of 1960/ С. Clark – London: Macmillan, 1942
5. Друкер П. Задачи менеджмента в XXI веке / [пер. с англ. и ред. Н.М. Макаровой]. М.; СПб.; К.: Вильямс, 2002. 272 с.

УДК 316.2

КОЛЯДКА М.І.,
здобувач PhD ОНП “Економіка та бізнес”
ФЕЄР О.В.,
кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту,
управління економічними процесами та туризму,
Мукачівський державний університет,

КРИПТОВАЛЮТА ТА РИЗИКИ ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ

Криптовалюта - це цифрові активи, що використовують криптографію для забезпечення безпеки транзакцій та контролю випуску нових одиниць. В сучасному світі фінансів та інвестицій функціонування ринку криптовалюти є одним з найбільш гарячих питань для дискусії, оскільки при наявності переваг (наприклад швидкі транзакції, відсутність посередників тощо), існують також ризики її використання.

Один з головних ризиків пов'язаних з криптовалютою - це її висока волатильність та непередбачуваність. Це означає, що вартість криптовалюти може дуже швидко змінюватися, що може призвести до значних втрат для інвесторів. Крім того, криптовалюта може використовуватися для злочинних дій, таких як відмивання грошей або фінансування тероризму, оскільки її використання не може бути повністю відстежене та контрольоване. Зокрема член правління Федеральної резервної системи США Мішель Ф. Бовман зазначає що:

- дисфункцію криптовалютних ринків було добре задокументовано;
- деякі криптофірми неправдиво стверджували, що вони мають страхування депозитів;
- банкрутство криптовалютної біржі FTX;
- криптовалютна діяльність може становити значні ризики для споживачів, компаній і, можливо, більшої фінансової системи [1, с.4].

Також криптовалюта має ризики, пов'язані з її зберіганням. Криптовалютні гаманці можуть бути атаковані хакерами, а втрата приватного

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

ключа може призвести до втрати доступу до коштів. Крім того, залежно від країни, використання криптовалюти може бути заборонене або обмежене, що може вплинути на її вартість та легальність використання. Аналізуючи документи Bank of Canada, можна звернути увагу на такі дані:

- між 2017 і 2020 роками шахрайство з криптовалютою у Канаді збільшилося більш ніж на 400%;

- у 2021 році 25% власників повідомили, що зазнали падіння цін на криптовалюту, порівняно з 18 % у 2019.

- власники повідомили про низку інших інцидентів, зокрема втрату доступу до своїх гаманців (11 %), шахрайство з первинною пропозицією монет (ICO) (7 %), вкрадені кошти (7 %) та порушення даних (6 %) [2, с. 11].

В свою чергу, представник Bank of Canada Грекхем Джонсон зазначив, що «найзначнішим ризиком, пов'язаним з електронними грошима, є, ймовірно, неналежний захист користувачів. Це може включати недостатню або неадекватну інформацію про нового постачальника платіжних послуг, особливо про положення та умови, комісії або процедури врегулювання суперечок» [3, с. 4].

Отже, криптовалюта має багато переваг, проте існують значні ризики, які пов'язані з її застосуванням. Інвесторам та користувачам необхідно бути уважними та обережними при роботі з ними.

Література

1. Brief Remarks on the Economy and Bank Supervision by Michelle W. Bowman Member Board of Governors of the Federal Reserve System at the Florida Bankers Association Leadership Luncheon Events Miami, Florida, January 10, 2023. URL: <https://www.federalreserve.gov/newsevents/speech/files/bowman20230110a.pdf>

2. Private Digital Cryptoassets as Investment? Bitcoin Ownership and Use in Canada, 2016-2021 by Daniela Balutel, 1 Walter Engert, 2 Christopher Henry, 2 Kim P. Huynh 2 and Marcel C. Voia. URL: [Private Digital Cryptoassets as Investment? Bitcoin Ownership and Use in Canada, 2016-2021 \(bankofcanada.ca\)](https://www.bankofcanada.ca/2016-2021)

3. Remarks by Grahame Johnson and Lukasz Pomorski Funds Management and Banking Bank of Canada Senate of Canada Ottawa, Ontario 2 April 2014. URL : [Briefing on Digital Currencies \(bankofcanada.ca\)](https://www.bankofcanada.ca/2014-04-02)

УДК 338.45:65.01

КОРОЛОВИЧ О.О.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри обліку і оподаткування та маркетингу,

Мукачівський державний університет

СКЛАДОВІ ПОТЕНЦІАЛУ КЕРОВАНОЇ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЦИФРОВОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Процеси трансформації та розвитку цифрового підприємництва до сталого розвитку взаємозалежні й взаємопов'язані. Так, розвиток цифрового підприємництва - спрямований рух, внаслідок якого відбувається зміна його економічної, екологічної та соціальної якостей, які визначає наближеність видів підприємництва до принципів його сталого розвитку. Як безперервний процес, розвиток забезпечується чисельними трансформаціями цифрового

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

підприємництва, характер та успішність яких залежить від потенціалу керованості.

Відтак в загальному сенсові категорія потенціалу визначається досить неоднозначно, а саме як [1-3]:

- можливості, що формують системи ресурсів і компетенцій;
- сукупність наявних засобів, можливостей, продуктивних сил, що можуть бути використані у певній сфері, галузі, ділянці;
- запас, резерв й приховані здатності, сили певної діяльності, що можуть виявлятися за певних умов;

Відтак потенціал керованої трансформації цифрового підприємництва у загальному сенсі бути розглянутий нами як система, що узагальнює сукупність наявних економічних ресурсів та можливостей їх використання на сталий розвиток [3].

У вужчому сенсі потенціал керованої трансформації цифрового підприємництва - це складна, багаторівнева система, що узагальнює сукупність наявних економічних ресурсів, які формують ресурсну базу підприємництва та інтегрованих ними можливостей з керованого переорієнтування системи господарської діяльності на сталий розвиток.

Можливості та ресурси взаємозалежні категорії, так чим більше ресурсів тим ширші можливості та навпаки. Ці залежності змушують підприємців шукати більш ефективні способи використання наявних ресурсів та сформують процеси керованості.

Складові потенціалу керованої цифрової трансформації цифрового підприємництва представлені за даними табл.1. Відповідно до складових потенціалу керованої цифрової трансформації цифрового підприємництва він визначається мірою належних до нього можливостей з ймовірності переорієнтування господарської діяльності конкретного підприємця на сталий розвиток. Ресурси цифрового підприємництва формують заходи:

- раціонального використання обмежених природних ресурсів;
- екологізація діяльності та операційних процесів;
- екологічно-спрямованої структурної перебудови організаційних форм бізнесу;
- енергозбереження; унеможливлення непродуктивних залишків й побічних продуктів під час операційного циклу;
- регіонально-орієнтованої зворотної логістики.

Таблиця 1 – Складові потенціалу керованої цифрової трансформації цифрового підприємництва

Ресурсна складова	Конкретизація внутрішнього наповнення категорії як системи	Можливості з керованого переорієнтування системи господарської діяльності*	
		формальні	Реальні
Матеріальна	матеріальні умови праці, засоби праці, виробничі оборотні фонди та фонди обігу	переорієнтування підприємництва на сталий розвиток орієнтуючись за зміни, що сприяють збереженню цілісності біологічних, фізичних	ефекти, що продукуються змінами від заходів
Трудова	персонал у тому числі поза офісом		
Фінансова	грошові доходи й надходження у розпорядженні підприємця		

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

Інформаційна	інформація та інформаційні ресурси, що використовуються в господарських процесах підприємця	природних систем, соціальних і культурних систем й приріст потоку сукупного доходу Хікса-Ліндаля	
--------------	---	--	--

Джерело: сформовано автором на основі [6, 17]

Процеси трансформації відбувається в умовах, які не просто мають бути відтворені необмежену кількість разів, а в умовах які мають продукувати взаємопов'язані екологічні, економічні і соціальні ефекти. Важлива не мінливість та короткочасність, а постійне використання ресурсів підприємця на розширення можливостей сталого розвитку, шляхом комплексних впливів, що орієнтовані на:

- збереження цілісності біологічних, фізичних природних систем, соціальних і культурних систем;
- забезпечення приросту потоку сукупного доходу Хікса-Ліндаля.

Використання ресурсів потребує застосування у господарській діяльності підприємців цілеспрямованих заходів, що можуть бути деталізовані за конкретними групами залежно від специфіки реалізації та сфери охоплення.

До таких груп заходів нами віднесені ті, що орієнтують відповідну діяльність на: раціональне використання природних ресурсів; екологізацію; енергоощадження; безвідходність.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та гол. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. Т. VIII. 1728 с
2. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 352 с.
3. Сухарев П.М., Батлукова О.О.. Системний підхід до визначення сутності фінансового потенціалу підприємства. Торгівля і ринок України: темат. зб. наук. пр.— Донецьк: ДонДУЕТ. 2005. С. 110-115.

УДК 657.432:336.27(043.2)

КРУЧАК Л.В.

кандидат економічних наук, ст. викладач кафедри обліку і оподаткування та маркетингу,
Мукачівський державний університет

ВАЖЛИВІ АСПЕКТИ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

Система управління фінансовими ресурсами, зокрема оборотними, належить до основних сегментів функціонування суб'єктів ринкової економіки, важливою складовою якої є ефективна політика щодо управління дебіторською заборгованістю. У багатьох виробничих підприємств характерне зростання сум дебіторської заборгованості у структурі їхніх активів, що призводить до уповільнення платіжного обігу. Стан розрахунків з дебіторами на вітчизняних підприємствах доволі напружений, що підтверджується значними сумами заборгованості. Така ситуація посилює загальну проблему неплатежів та негативно впливає на фінансовий стан підприємств, особливо за складних ринкових та конкурентних умов ведення діяльності. З огляду на це важливо забезпечити дієвість інструментів обліку й аналізу дебіторської

заборгованості для вирішення проблем, пов'язаних з управлінням та ефективною діяльністю підприємств.

Теоретичні й методичні аспекти обліку й аналізу розрахунків з дебіторами, а також управління ними, розкриті в наукових працях таких учених, як Л. Є. Алексєєвої, В. В. Бабіча, С. Л. Берези, Ф. Ф. Бутинця, І. О. Власової, В. А. Дерія, Т. О. Євлаш, З.-М. В. Задорожного, О. М. Кияшко, О. В. Костюнік, С. А. Кузнецової, І. Я. Омецінської, Д. Стоуна, К. С. Сурніної, М. К. Терещенко, О. В. Топоркової, М. М. Уткіної, О. Є. Федорченко, Н. І. Цегельник та інших.

Дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги) слід розуміти складову оборотних активів підприємств і вагомий фактор впливу їх на фінансовий стан, що включає борги покупців, замовників підприємству за за відвантаженою, але не оплаченою продукцією (товари, роботи, послуги). Це підтверджує, що дебіторська заборгованість є однією із важливих частин активу балансу підприємства і тим чи іншим способом впливає на його формування, а також на позитивні або негативні фінансові результати підприємства.

Управління дебіторською заборгованістю відіграє надзвичайно важливу роль у забезпеченні ефективного функціонування суб'єктів господарювання та стабілізації їхнього фінансового становища. Дослідження динаміки взаєморозрахунків між контрагентами і підприємствами, а також звітних показників засвідчує наявність значної частки дебіторської заборгованості за товари в їхніх обігових активах та поточних зобов'язаннях. Стрімке погіршення фінансового стану зазвичай слід пов'язувати не лише з кризовими проявами в національній економіці, а й з проблемами в управлінні дебіторською заборгованістю. Наявність останніх можна пояснити пошуком компромісних рішень, які стосуються можливих ризиків і дохідності.

У більшості практичних ситуацій підприємства працюють з обмеженими ресурсами та в умовах ризику, тому виникає необхідність пошуку оптимальних джерел й інструментів фінансування продажу з відстрочкою платежу. Таким чином, первинним є управління зобов'язаннями контрагентів підприємства і запобігання нестачі обігових коштів, в тому числі через використання рефінансування утвореної дебіторської заборгованості.

Особливо загострюється ця проблема в період інфляції, коли іммобілізація власних коштів стає не вигідною. В такому разі зростає значення аналізу дебіторської заборгованості, який дає змогу здійснювати постійний її моніторинг, своєчасно висувати претензії щодо виниклих боргів, попереджувати їхню появу в майбутньому та запобігати безнадійним боргам у підприємстві.

Стратегічне значення аналізу розрахунків з дебіторами полягає в можливості упередження негативних проявів впливу стану дебіторської заборгованості на результати діяльності суб'єкта господарювання і його фінансове становище.

На думку науковця Ф. Ф. Бутинця, наявність великих обсягів дебіторської заборгованості спричиняє низьку платоспроможність

підприємства. Недоотримання коштів за дебіторською заборгованістю є однією із проблем управління нею. Адже через таке управління можна впливати на обсяг прибутку підприємства та на ризики, пов'язані з ним [1, с. 351].

Г. В. Блакита, зокрема, вважає: «Управління дебіторською заборгованістю підприємства – це процес цілеспрямованого, комплексного, систематичного проведення заходів щодо оптимізації обсягів дебіторської заборгованості та забезпечення своєчасної інкасації боргу, що досягається через використання сучасних форм рефінансування, здійснення моніторингу за дебіторською і кредиторською заборгованостями, врахування впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, і спрямоване на максимізацію прибутку та підвищення рівня фінансової безпеки підприємства» [2].

Як видно, ідентифікація управління дебіторською заборгованістю в більшості випадків здійснюється в контексті провадження кредитної політики. При цьому в своїх позиціях автори часто вживають поняття, що належать до категорії аналітичних показників. Однак незважаючи на це, прямо посилання на таку важливу функцію (інструмент) управління, як аналіз, не робиться. Такий підхід, відповідно, нівелює значення аналізу, що є некоректним та невиправданим [3]. Перше, що слугує переконливим аргументом на користь застосування останнього, є, наприклад, те, що на обсяг дебіторської заборгованості впливає низка факторів, зокрема: купівельна спроможність споживачів продукції, кредитоспроможність дебітора, здатність підприємства нарощувати обсяги виробництва за умови реалізації в кредит, стабільність фінансового ринку тощо. Очевидно, що провести оцінку цих факторів без детального їхнього аналізу неможливо.

Тому, незважаючи на доволі широке і неоднозначне тлумачення економічної категорії «управління дебіторською заборгованістю», упущення, що стосується аналізу, невиправдане. Отже, управління дебіторською заборгованістю має охоплювати не лише принципи та методи щодо: роботи з існуючими і потенційними дебіторами, залучення позикових коштів для фінансового забезпечення реалізації товарів з відтермінуванням платежу, пошуку інструментів фінансування, рефінансування дебіторської

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

заборгованості, а й використання результатів аналізу як найбільш дієвого та надійного інформаційного джерела прийняття рішень.

Для суб'єкта господарювання вкрай важливе ефективне управління дебіторською заборгованістю на основі ґрунтовного і систематичного її аналізу.

Необхідно постійно аналізувати та контролювати співвідношення між дебіторською і кредиторською заборгованістю з метою непорушення критичного значення, оскільки це створює загрозу фінансовій стійкості підприємств та може призвести до банкрутства. Основне завдання аналізу дебіторської заборгованості – це виявлення видів продукції, за якими виникає найбільша дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги), та клієнтів (споживачів, посередників, постачальників) підприємства, співпраця з якими призводить до утворення значної або протермінованої заборгованості.

Література:

1. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : [підруч.] / за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. – 8-ме вид., доп. і перероб. – Житомир : ПП «Рута», 2009. – 912 с.
2. Блакита Г. В. Актуальні питання управління дебіторською заборгованістю / Г. В. Блакита // Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: економічні науки. – 2012. – № 3 (69). – С. 23–29.
3. Власова І. О. Облік розрахунків з дебіторами та кредиторами [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.06.04 / Власова Ірина Олександрівна ; Нац. аграр. ун-т. – К., 2005. – 20 с.

УДК 330.3

КУЗЬМЕНКО В. М.

аспірант

Мукачівський державний університет

ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

За 2022 рік Україна понесла збитки внаслідок війни на суму більш ніж 700 млрд дол. зокрема 143,8 млрд дол. – від руйнування інфраструктури та виробництва, що тотожно 342% доходів Державного бюджету України за цей же рік або 142% валового внутрішнього продукту України. Війна спричинила перехід економіки на воєнний лад [1;2;5].

Сьогодні в Україні внаслідок воєнного стану спостерігається криза у промисловій та соціальній сферах, фінансовій і бюджетно-банківській системах, зокрема скорочення виробництва, зростання безробіття, загострення соціальної напруженості, значний обсяг державного боргу і дефіцит бюджету, зниження активності банківських установ, інфляція тощо. Для їх подолання, а також забезпечення фінансової стабілізації та економічного відновлення держави велике значення має підтримка міжнародних фінансових інституцій, яка на даний момент у фінансовому еквіваленті покриває лише захищені видатки на короткостроковий період. Левову частку дефіциту державного

бюджету фінансується за рахунок боргових джерел, у тому числі міжнародного та валютного фінансування. На внутрішній ринок України також введено новий борговий інструмент – військові ОВДП. За даними Міністерства фінансів України, потреби бюджету становлять близько 5 мільярдів доларів на місяць [2].

За даними Міжнародного валютного фонду (WEO, квітень 2022) скорочення ВВП України у 2022 році становить 35%, що відповідає оцінкам національних та інших міжнародних експертних інститутів. Варто зазначити, що світове зростання, згідно з оновленим прогнозом МВФ, сповільнилося до 3,6% у 2022 році (з 6,1% у 2021 році) [4].

Якщо розглядати види економічної діяльності, то впродовж 2022 року в економіці України спостерігалось значне падіння виробництва, сільського господарства, лісового господарства та рибальства, добувної промисловості, транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності, операцій з нерухомим майном.

Крім того, блокада морських портів також призвело до значної частки втрат ВВП України. За даними Національного банку України (НБУ, 2022), з початку бойових дій кількість підприємств, які повністю припинили роботу, скоротилася майже вдвічі (з 32% до 17%), 60% підприємств отримують прибуток нижче довоєнного рівня, майже 23% скоротилися більш ніж удвічі [3].

Отже, натепер економічний цикл України перебуває у стані важкої рецесії, що спричинено, звичайно, повномасштабною війною. Тому нам необхідно якнайоперативніше мобілізувати всі наявні ресурси з метою їх найефективнішого використання.

Література:

1. Закон України від 02.12.2021 № 1928-IX «Про Державний бюджет України на 2022 рік». – Редакція від 31.03.2023.
2. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.mof.gov.ua/uk>.
3. Національний банк України. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/>
4. International Monetary Fund. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org/ru/Home>
5. Kyiv School of Economics. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kse.ua/ua/>.

КРЕАТИВНІ КЛАСТЕРИ В ТУРИЗМІ: БАЗОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ

Туризм є галуззю економіки, яка відіграє важливу роль у розвитку регіонів та міст. У зв'язку з цим, створення креативних кластерів (або бізнес-об'єднань, які виробляють спільний інноваційний, туристичний продукт) в цій сфері може сприяти її стрімкому розвитку та підвищенню конкурентоспроможності регіону.

Враховуючи специфічність креативних кластерів в туризмі, їх формування зумовлене складним та багатоаспектним процесом, який охоплює кілька ключових етапів, серед яких: загальна ідентифікація потенціалу кластера; залучення зацікавлених сторін; сприяння інноваціям та творчості; розвиток інфраструктури кластера; маркетинг та просування спільного продукту; сприяння формуванню активної спільноти та участі місцевих жителів. Розглянемо базові засади формування креативного кластера більш докладно.

Загальна ідентифікація потенціалу кластера. Етап ґрунтується на ідентифікації потенціалу кластера шляхом аналізу наявності природних, культурних, історичних та інших ресурсів [1].

Залучення зацікавлених сторін. Етап ґрунтується на активізації співпраці зацікавлених сторін, таких як туристичні оператори, місцеві підприємства, урядові органи, громадські організації та місцеві жителі.

Сприяння інноваціям та творчості. Етап ґрунтується на стимулюванні інновацій та творчості (шляхом залучення професіоналів, які можуть розробляти нові туристичні продукти та послуги).

Розвиток інфраструктури кластера. Етап ґрунтується на створенні належної інфраструктури, яка підтримує функціонування кластера [2].

Маркетинг та просування спільного продукту. Етап ґрунтується на створенні маркетингової стратегії для просування спільного продукту учасників кластера (узагальнює розроблення бренду, проведення рекламних кампаній, участь у виставках та подіях [3]).

Сприяння спільноті та участі місцевих жителів. Етап ґрунтується на включенні місцевих жителів у процес розвитку кластера [4; 5].

Література:

1. Дутка Г.Я., Савіцька О. П., Савіцька Н. В. Кластерний аналіз діяльності суб'єктів туристичної діяльності: регіональний аспект. *Економічний аналіз*. 2019, 29 (1), С. 114-125.
2. Гоблик В.В. Формування транскордонних туристичних кластерів як пріоритетний напрям розвитку прикордонних регіонів України. *Економічний форум*. Луцьк, 2015. №3. С. 117-123.

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

3. Гоблик В.В., Щербан Т. Д., Добош С. Ю. Ресурсне забезпечення розвитку кластерів у рекреаційно-туристичному комплексі регіону. *Економіка та суспільство*. 2017. №9. С.759-762.

4. Гоблик В.В. Теоретичні основи дослідження рекреаційно-туристичних кластерів. *Єврорегіональне співробітництво України та його інтеграційний потенціал: Збірник наукових праць за матеріалами круглого столу експертів (м. Ужгород, 20 квітня 2012 р.)* Ужгород: ЗакДУ, 2012. С. 81-101.

5. Гоблик В.В., Щербан Т.Д. Кластери в транскордонному регіоні: досвід Європейського Союзу. *Сучасна соціально-економічна система: парадигма, завдання і тенденції* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з нагоди 120-річчя Національного університету біоресурсів і природокористування України (27 квітня 2018 року) / наук. ред. В.С. Лукач. Ніжин, 2018. С.40-42.

УДК 657

ЛІБА Н.С.,
доктор економічних наук, професор, професор кафедри
обліку і оподаткування та маркетингу,
Мукачівський державний університет,
ТУРЯНЧИК К.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
Мукачівський державний університет

ОСНОВНІ АСПЕКТИ АУДИТУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Аудит інноваційної діяльності підприємства спрямований на обґрунтування пропозицій щодо розвитку інновацій та процесу їх впровадження, аналіз окремих інноваційних проєктів, інноваційної спроможності та ступеня інноваційної зрілості підприємства, визначення шляхів удосконалення інноваційної стратегії тощо. Водночас інноваційна діяльність має свої особливості, які вимагають від аудитора додаткового дослідження та застосування об'єктивних критеріїв оцінки. Відповідно до вимог Міжнародних стандартів контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг аудиторські послуги можуть надаватися у вигляді аудитів історичної фінансової інформації, завдань з огляду, завдань з надання впевненості, що не є аудитом чи оглядом історичної фінансової інформації, супутніх послуг [1].

Особливості аудиту інноваційної діяльності підприємства впливають на його організацію, відповідно науковці виділяють різні організаційні етапи.

Король Г.О., Извекова І.М., Єрьоміна О.Л. описують такі етапи:

1. Підготовка до планування аудиту інноваційної діяльності включає: визначення того, чи є підприємство новим клієнтом; ознайомлення з бізнесом підприємства; визначення доцільності залучення зовнішніх спеціалістів - юристів, оцінювачів тощо; визначення масштабу, обсягу та трудомісткості аудиту.

2. Планування аудиту інноваційної діяльності включає: визначення рівня суттєвості; визначення обсягу вибірки; визначення рівня ризиків; формування загального плану перевірки; визначення необхідних аудиторських процедур; формування програми перевірки.

3. Виконання основного етапу аудиту інноваційної діяльності передбачає: збір аудиторських доказів; проведення аудиторських процедур; узагальнення результатів у робочих документах аудитора.

4. Виконання заключного етапу проведення аудиту інноваційної діяльності: консолідація результатів перевірки; обговорення результатів з клієнтом; підготовка до надання аудиторського висновку [2, с. 152].

Кущинська М. пропонує розглядати аудит інноваційної діяльності комплексно та включати проведення таких видів робіт: оцінка економічної складової інноваційного проекту за спеціально відібраними показниками доцільності та ефективності його здійснення; оцінка відповідності маркетингових досліджень вимогам, що характерні для інноваційних продуктів та нових технологій; аналіз ефективності обраної бізнес-схеми та економічної моделі; розрахунок економічних та фінансових показників для оцінювання складових інноваційного процесу, його стадій, а також обґрунтованості витрат на реалізацію інноваційного проекту; аналіз стійкості проекту та плану його реалізації з урахуванням майбутніх наслідків та очікуваних ризиків [3, с. 40-41].

Безгін К.С. і Клименко Ю.М. зауважують, що аудит інноваційної діяльності потрібно робити систематично, а тому його краще проводити внутрішнім підрозділом підприємства, що є відповідальним за інноваційний розвиток. Також доцільно залучити зовнішніх експертів, що проведуть інноваційний консалтинг [4, с. 181]. Автори пропонують такі етапи аудиту інноваційної діяльності, незалежно від того, хто його проводить:

1) постановчий — формулювання мети та розробка плану аудиту (доцільно залучити зовнішнього експерта для забезпечення об'єктивності та високого професійного рівня); 2) метричний- вимірювання та аналіз параметрів усіх складових інноваційної діяльності; 3) плановий - розробка заходів із розвитку інноваційної діяльності (при відсутності інноваційної стратегії може використовуватися як основа для її створення); 4) впроваджувальний - участь аудитора у реалізації складеного плану; 5) завершальний - оцінювання результатів замовником на підставі звіту про аудит, розрахунки за виконану роботу [2, с. 181-182].

Аудит інноваційної діяльності має виконувати функції превентивного контролю і попередньої діагностики ймовірних похибок під час стратегічного управління інновацій та відхилень від оптимальних параметрів проекту [2].

До аспектів аудиту інноваційної діяльності доцільно віднести організаційний, технологічний та економічний. При цьому організаційний аспект аудиту інноваційної діяльності передбачає перевірку: наявності організаційно-управлінських основ здійснення інноваційної діяльності у рамках конкретного підприємства; відповідності системи управління інноваційним

процесом вимогам, які об'єктивно зумовлені складністю того чи іншого заходу інноваційного характеру; наявності фінансово-економічних та технічних можливостей здійснення інноваційної діяльності на підприємстві.

Реалізація організаційного аспекту аудиту інноваційної діяльності безпосередньо залежить від технологічних особливостей виробничого процесу суб'єкта господарювання, а, отже, й від технологічного аспекту аудиту інноваційної діяльності. Узагальнюючи результати досліджень науковців щодо аспектів аудиту інноваційної діяльності, слушно зазначити, що технологічний аспект аудиту інноваційної діяльності передбачає виявлення належного виконання технологічних вимог до виробництва конкретного інноваційного продукту, а також перевірку дотримання усіх норм технічної документації на кожній стадії виготовлення інноваційного продукту.

Важливим аспектом аудиту інноваційної діяльності за сучасних умов функціонування суб'єктів господарювання виступає економічний аспект, який передбачає: перевірку витрат, що відносяться до інноваційної діяльності підприємства; перевірку джерел фінансування інноваційного процесу; оцінку ефективності інноваційних заходів; оцінку системи внутрішнього контролю за обліком витрат та джерел їх фінансування в частині інноваційної діяльності; перевірку правильності використання джерел фінансування інноваційної діяльності відповідно до діючих нормативно-правових положень; виявлення відповідності порядку облікового відображення господарських операцій з інноваційної діяльності вимогам облікової політики підприємства; формування рекомендацій у частині внесення уточнень та доповнень в облікову політику підприємства та порядок облікового відображення господарських операцій інноваційного характеру; оцінку достовірності звітності про виконання інноваційних заходів [3].

Отже, інноваційний аудит інноваційної діяльності повинен включати три основних аспекти (етапи) перевірки: технологічний, організаційний і економічний. Реалізація виділених аспектів тісно пов'язана між собою, однак має свої особливості, які необхідно враховувати під час аудиту.

Література:

1. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг: видання 2016-2017 рр. / Пер. з англ. К.: Міжнародна федерація бухгалтерів, Аудиторська палата України, 2017, ч. 1. 1142 с. URL: https://www.apu.net.ua/attachments/article/1151/2017_чась1.pdf (дата звернення: 29.04.2023).

2. Король Г.О., Извекова І.М., Єрємїна О.Л. Методичні підходи до обліку і аудиту інноваційної діяльності суб'єктів господарювання. Проблеми економіки та політичної економії. 2018. № 2. С. 145—159.

3. Куцинська М. Аудит інноваційної діяльності: організаційний, технологічний та економічний аспекти. Збірник наукових праць ЧДГУ. Серія: Економічні науки. 2013. Вип. 34. Ч. 1. С. 39—42.

4. Безгін К.С., Клименко Ю.М. Управління інноваціями: навчальний посібник. Заг. ред. К.С. Безгіна. Вінниця: ДонНУ, 2017. 207 с.

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МОЛОДІЖНИХ РАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

Молодіжні ради є важливим механізмом залучення молоді до прийняття управлінських рішень та створення умов для їх активної участі в житті суспільства. Вони сприяють розвитку молодіжної активності та стимулюють формування лідерських якостей серед молоді.

Роль молодіжних рад у сучасному суспільному житті є надзвичайно важливою, адже саме ці громадські організації активізують діяльність молоді на благо своєї громади, пришвидшують певні процеси, які пов'язані з покращенням рівня життя молоді у соціальному, культурному, економічному, політичному аспектах тощо. Молодіжні ради відіграють важливу роль у побудові демократичного, обізнаного та сучасного суспільства своєї громади. Члени цих дорадчих органів розвивають загальнонаціональні молодіжні мережі, створюють практичні інструменти, які можуть забезпечувати здатність включення молоді, що полишені сам-на-сам зі своїми викликами, до вирішення важливих соціальних, культурних, економічних, політичних питань тощо.

До основних завдань, які покладені на молодіжні ради, можна віднести: сприяння реалізації права молоді на участь у формуванні та реалізації молодіжної політики на регіональному рівні; надання пропозицій, висновків, рекомендацій щодо формування та реалізації молодіжної політики на регіональному рівні, обов'язкових до розгляду органом, при якому її створено; розроблення за участю молодіжних та дитячих громадських об'єднань, інших суб'єктів молодіжної роботи пропозицій щодо пріоритетів молодіжної політики на регіональному рівні тощо [1].

Важливою передумовою ефективного функціонування молодіжних рад є процес стратегічного планування її діяльності, серед основних етапів якого необхідно виділити такі із них:

- аналіз потреб та проблем молоді;
- формулювання місії та стратегічних цілей;
- аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища діяльності молодіжної ради;
- визначення стратегічних напрямків роботи;
- розробка та реалізація плану дій;
- моніторинг та оцінка результатів тощо.

Дотримання та відповідальне ставлення до здійснення основних етапів стратегічного планування діяльності молодіжної ради дозволить забезпечити високу ефективність та результативність не лише її діяльності, а й

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

функціонування органів місцевого самоврядування загалом.

Алгоритм створення молодіжної ради передбачає обов'язкове дотримання таких послідовних етапів [2, с.198]:

- обговорення з усіма зацікавленими сторонами ідеї щодо мети та причини створення такого дорадчого органу;
- затвердження рішення на сесії відповідної (сільської, міської, районної) ради про формування відповідної молодіжної ради;
- формування ініціативної групи, яка відбиратиме кандидатів на членство в раді;
- проведення установчих зборів молодіжної ради;
- проведення відповідного навчання для членів новоствореної молодіжної ради;
- розробка плану діяльності молодіжної ради, тобто стратегії розвитку та формування відповідно до неї завдань, у вирішенні яких на відповідному рівні має сприяти даний орган тощо.

Важливою складовою діяльності молодіжної ради як суб'єкта публічного управління є, та має бути, активна взаємодія з органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, бізнес-структурами та іншими зацікавленими сторонами. Комунікація є ключовим елементом роботи молодіжних рад, оскільки це єдиний спосіб ефективної співпраці зі своєю аудиторією. Молодіжні ради повинні мати механізми комунікації, які дозволяють їм отримувати зворотний зв'язок від своїх членів та спільноти, з якою вони працюють.

Побудови ефективної комунікативної політики молодіжних рад передбачає:

- збереження «доброї репутації» в процесі її діяльності, що обумовлює дотримання таких принципів: пошук та моніторинг, підтримка позитивного та якісного контенту, відповідна реакція на негативні відгуки, спілкування з аудиторією;
- використання сучасних засобів комунікації із жителями громади: соціальні мережі, веб-сайти та блоги, електронні розсилки, зустрічі та різноманітні публічні заходи, оголошення та інформаційні листівки.

Створення молодіжних рад є важливою потребою сучасного суспільства, оскільки в умовах децентралізації влади це сприяє залученню молоді до участі в процесах прийняття управлінських рішень на різних рівнях, розвитку її активної громадянської позиції, а також вирішенню проблем, що стосуються саме молоді.

Література:

1. Про затвердження типових положень про молодіжні ради: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 р. № 1198. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1198-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.05.2023).
2. Бородін Є., Яцук В., Резніченко О. Інструменти публічного управління у сфері молодіжної політики. Практичний посібник для публічних службовців – учасників тренінгу за програмою «Молодіжний працівник». 2021. 292 с.

ЛУЧКО Й.Й.,
Львівський Національний Університет Природокористування
КАРХУТ І.І.
Національний Університет «Львівська Політехніка»
ЛАЗАР В.Ф.
Мукачівський Державний університет

РЕКОНСТРУКЦІЯ БЛОКУ ДОПОМІЖНИХ ЦЕХІВ ЗАВОДУ «ЕЛЕКТРОН» У М. МУКАЧЕВО

Блок допоміжних цехів заводу «Електрон» збудований у 1977-80 роках та використовувався у якості складських приміщень. Будівля каркасної конструктивної схеми з окремими конструкціями для обпирання покриття та стінового огороження, розмірами 30x30 м в осях, одноповерхове без підвалу. Висота до низу конструкцій покриття 5,8 м, яке виконане у вигляді просторової решітчастої структури типу «Кисловодськ». Опорами покриття служать чотири сталеві колони трубчастого перерізу Ø426 мм. Сітка колон 18x18 м в осях. Бази колон жорстко защемлені в залізобетонних підколонниках, які підняті над підлогою блоку на 450 мм, що зменшує вільну висоту колон до 3,3 м. Планувальна схема будівлі вільна з не несучими переділками висотою 2,8 м. Прибудови виробничих корпусів до будівлі блоку допоміжних цехів по двох сторонах. В будівлі наявні ворота для транспортного обслуговування та два прорізи для логістичного зв'язку з прибудованими виробничими приміщеннями.

Структурна конструкція покриття з ортогональною сіткою поясів з комірною 3x3 м. Відстань між площинами по осях поясів 2,12 м. Решітка з трубчастих елементів однакової довжини, що об'єднують вузли верхнього та нижнього поясів. В торцях розкосів влаштовані суцільнометалеві втулки з високоміцними болтами та муфтами. Діаметри трубчастих елементів решітки та поясів залежали від розрахункового зусилля стиску (розтягу). Вузлові елементи для створення жорсткої просторової структури виконані у вигляді багатогранника з різьбовими отворами. Додаткові отвори Ø14 мм служать для кріплення прогонів даху з профільованого настилу та елементів підвісної стелі. При будівництві влаштування підвісної стелі не було передбачене. Обпирання структури на оголовки колон на відмітці 5,8 м шарнірне. Фахверкові колони для кріплення стінового та віконного огороження з прокатних двотаврів №22 встановлені з кроком 6 м. Оголовки фахверку шарнірно об'єднані з вузлами верхнього поясу структури для передачі на неї вітрових навантажень. Цокольна частина стін була виконана з керамзитобетонних панелей висотою 1200 мм і товщиною 220 мм. Стінове огороження в межах висоти структурного покриття і парапету було виконане холодним з листової сталі. Для обпирання конструкцій покрівлі у вузлах верхнього поясу були влаштовані стійки різної висоти, за рахунок чого створювався ухил покриття і забезпечувалось

водовідведення з даху. По стійках були влаштовані прогони з гнутих та прокатних профілів. Профільований настил типу Н79-0,8 шириною 680 мм за конструктивною схемою роботи нерозрізний, двопрогоновий (довжина листів настилу становила 6040 мм). Настил закріплювався до верхньої полиці прогонів самонарізними болтами в кожній хвилі відповідно до вимог будівництва в районах підвищеної сейсмічної активності. Гідроізоляційний килим покриття був виконаний рулонним з двох шарів руберойду по шару утеплювача з піно силікату. Більш детальні конструктивні дані наведені у роботі [1].

У зв'язку зі зміною функціонального призначення і влаштуванням допоміжних цехів у 1990 році була запланована реконструкція, що передбачала збільшення навантаження на вузли нижнього поясу від конструкцій підвісної стелі. Це вимагало проведення обстеження для виявлення дефектів і пошкоджень несучих конструкцій фундаментів, колон, структурного покриття для встановлення необхідності підсилення його елементів.

В процесі обстеження виявлялись дефекти та пошкодження несучих конструкцій будівлі, що дозволяло оцінити технічний стан металоконструкцій та їх експлуатаційну придатність. В колонах та структурній конструкції покриття пошкодження та дефекти не були виявлені. Відсутні місцеві деформації, вигини та відхилення від вертикалі, корозійні пошкодження поверхні колон та зварних швів, фундаментних болтів, понаднормативні прогини, місцеві пошкодження, вигини та тріщин стержневих елементів. Поверхнева корозія у вузлах та на поверхні елементів структури була виявлена в місцях протічок з даху та пошкоджень захисного лакофарбового покриття, площа яких не перевищувала 5% загальної площі поверхні металоконструкцій. Більш детальний опис дефектів інших конструктивних елементів будівлі наведений у роботі [1]. В цілому було підтверджено експлуатаційну придатність споруди для експлуатації за призначенням і можливість реконструкції.

У 2019 році було проведено контрольний огляд структури після 40 років експлуатації в умовах сейсмічності району 7 балів згідно [2] та з врахуванням вимог чинних будівельних норм [3, 4]. Огляд показав відсутність видимих пошкоджень у вигляді понаднормативних прогинів, викривлень елементів, корозійного пошкодження поверхні та швів. Структура у нормальному технічному стані (категорія 1) та підлягає подальшій надійній експлуатації.

Література

1. Отчет по научно-исследовательской работе по обследованию и разработке рекомендаций по реконструкции покрытия из модуля типа «Кисловодск» над блоком вспомогательных цехов завода «Электрон» в г. Мукачево. х/д №2195, Львовский центр НТТМ «Энергия», Львов, 1990, –30 с.
2. ДБН В.1.1-12-2014 Будівництво в сейсмічних районах України. Київ, Мінрегіон України, 2014. -109с.
3. ДСТУ Б В.2.6-210:2016 Оцінка технічного стану сталевих будівельних конструкцій, що експлуатуються. Київ, Мінрегіон України, 2016. –80с.

4. ДБН В.2.6-198-2014 Сталеві конструкції. Норми проектування Київ, Мінрегіон України, 2014. –200с.

УДК 338.2

МАКАРЕВИЧ Д. М.,

Здобувач вищої освіти I курсу спеціальності «Готельно-ресторанна справа»

МУХА Р. А.,

К.е.н., викладач відділення сфери послуг
Галицький фаховий коледж імені В'ячеслава Чорновола

PR – СТРАТЕГІЇ У ВИСТАВКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Організація і проведення успішної виставки вимагає від організаторів значних зусиль та часу, адже це багатоетапний процес, що включає довготривале планування та організацію. Здійснення ефективної PR-кампанії, спрямованої на підвищення інтересу до виставки - є ще більш складним завданням.

Організація виставок є одним з найскладніших етапів просування продукції компанії, це пояснюється тим, що вона потребує від організаторів ретельної підготовки та конкретних знань щодо специфіки виставкової діяльності. Незалежно від типу виставки, головною метою цього заходу залишається залучення уваги професійної спільноти та зміцнення інтересу до продукції компанії. У цьому контексті виставкова діяльність тісно пов'язана зі зв'язками з громадськістю та корпоративною рекламою [2].

PR (від англ. public relations - зв'язки з громадськістю) на виставці - це комплексний процес взаємодії зі стейкхолдерами та громадськістю з метою забезпечення максимальної уваги до виставки, підвищення її відвідуваності та залучення нових клієнтів та партнерів. Правильно спланована PR-стратегія дозволяє підвищити рівень обізнаності громадськості про виставку та залучити увагу ЗМІ [1].

Мистецтво PR повинно полягати в тому, щоб донести потреби та очікування споживачів до організації і на зворотньому шляху донести до громадськості цінності та переваги продукту. Для найкращого висвітлення виставки у Медіа та ЗМІ PR - менеджери повинні розробляти стратегії ще за довго до початку виставки, просувати їх безпосередньо на виставці, а також не менш важливим етапом є PR - комунікації після виставки [2].

PR-стратегії на виставці можуть бути різними і залежать від багатьох факторів, таких як: мета виставки, цільова аудиторія, бюджет, час та доступні ресурси. Однак, деякі загальні PR-стратегії, які можна використовувати на виставці, включають:

1. Побудова відносин з медіа: залучення журналістів та представників медіа на виставку допоможе компанії – експоненту привернути більше уваги до виставки та залучити нову аудиторію [3].

2. Створення PR-матеріалів: створення релізів, інтерв'ю, рекламних банерів та інших PR-матеріалів може допомогти в просуванні виставки та залученні більшої уваги до її особливостей[3].

3. Використання соціальних мереж: сьогодні соціальні мережі стали важливим інструментом для комунікації з аудиторією, тому використання соціальних мереж на виставці є важливою PR-стратегією. Організаторам виставки слід створювати офіційні сторінки у соціальних мережах, де вони зможуть публікувати актуальну інформацію про виставку [4].

4. Співпраця зі спонсорами: партнерство зі спонсорами може допомогти не тільки залучити додаткові кошти, але й привернути увагу до виставки та підвищити її авторитет[5].

5. Організація цікавих івентів (заходів): організація цікавих подій, таких як майстер-класи, презентації, конференції тощо, може допомогти в приверненні уваги до певного стенду [5].

Проте сьогодні, не слід зациклюватися лише на звичних і всім відомих PR - стратегіях, щоб бути в епіцентрі подій, та бути цікавим новій, молодій аудиторії. Учасникам необхідно придумувати щось нове, незвичне, те, чого конкуренти ще не робили. Все нове і незвичне привертає увагу людей до виставки. Отож, можна виділити декілька нових і актуальних на сьогоднішній день стратегій, які фірми - експоненти можуть використовувати для привернення нової аудиторії:

1. Використання технологій: інноваційні технології можуть бути ефективним інструментом для привертання уваги відвідувачів на виставці. Організаторам виставки слід забезпечувати можливість використання різних технологій, таких як віртуальна реальність, інтерактивні дисплеї, 3D-моделі, штучний інтелект тощо.

2. Співпраця зі знаменитостями або блогерами, які зможуть привернути увагу до виставки і зробити її більш привабливою і цікавою для відвідувачів. Залучення блогерів з великою кількістю передплатників дасть можливість швидко заявити про свою виставку широкому колу людей.

3. Цікавою стратегією буде ведення блогу про підготовку до виставки, в якому б розповідалося про етапи підготовки, знімалися б відео-ролики про роботу виставки за лаштунками. Людям завжди цікаво те, що вони не можуть побачити власним оком.

Отже, PR-стратегії є надзвичайно важливим елементом успішної виставкової діяльності та можуть бути ключовим фактором у підвищенні інтересу до стенду компанії та збільшенні кількості відвідувачів.

Успішна PR-стратегія може забезпечити значний приріст інтересу до виставкових заходів, збільшити кількість відвідувачів та взаємодію з потенційними клієнтами. Однак, для досягнення цих цілей необхідно підготуватись до виставки докладно, враховуючи особливості цільової аудиторії та конкурентні переваги.

Література:

1. Smit L. Exhibitions - a public relations tool. URL: <https://www.bizcommunity.com/Article/196/94/766.html> (дата звернення 20.04.23)
2. Pr for exhibitions. URL: <http://focus80.co.uk/comms/prforexhibitions.htm> (дата звернення 22.04.23).
3. Роль і місце PR-комунікацій у виставковій діяльності організації. URL: <http://um.co.ua/1/1-6/1-60442.html> (дата звернення 24.04.23).
4. Курбан О. В. PR у маркетингових комунікаціях. КИЇВ: КОНДОР, 2014. 125 с.
5. How to Use PR to Raise Brand Awareness Ahead of an Exhibition. URL: <https://www.fifthring.com/articles/how-to-use-pr-to-raise-brand-awareness-ahead-of-an-exhibition> (дата звернення 22.04.23).

УДК 339

МАКСИМЕНКО Д.В.
кандидат економічних наук, доцент
Мукачівський державний університет

**ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ВИНИКНЕННЯ КРИЗОВОГО СТАНУ
ПІДПРИЄМСТВА**

Жорстока війна завдає важких ударів по економіці нашої держави. У 2022 році ВВП України скоротилося більш ніж на третину, а ціни прискорили значне зростання. Напад Росії призвів до різкого зниження економічної активності в Україні. На початку війни третина українських підприємств зупинила діяльність. Причини цього – фізичні руйнування та тимчасова окупація цілих регіонів, високий рівень невизначеності та ризиків, розірвання логістичних і виробничих зв'язків, вимушена масова міграція населення. Утім, враховуючи значні втрати виробничого та людського потенціалу, а також усе ще високі безпекові ризики, темпи відновлення економіки України у 2023–2024 роках становитимуть близько 5–6% на рік.

Накопичення суперечностей призводить до порушення рівноваги економічної системи та погіршення її загального стану, тобто виникає ситуація, за якої зміна діючих на систему зовнішніх, внутрішніх та вихідних параметрів взаємно не компенсується, а їхня сума не дорівнює нулю. Як наслідок, спочатку погіршується, а потім поступово втрачається життєздатність підприємства, можливість повернення до рівноважного стану, виникає дефіцит ресурсів або можливостей підприємства для подальшого розвитку.

Кризові явища в діяльності підприємства є моментом різкого загострення суперечностей, які виникають у процесі взаємодії окремих елементів мікроекономічної системи між собою та із зовнішнім оточенням [1]

Причинами кризового стану підприємств практично усіх галузей та секторів економіки України є не тільки вплив зовнішніх факторів: зниження платоспроможного попиту, втрата налагоджених господарських зв'язків, ринків закупівлі та збуту, суттєве збільшення цін на енергоносії, недосконале правове

поле господарської діяльності тощо, а й не адекватний ринковим вимогам стан управління діяльністю суб'єктів господарювання.

Криза віддзеркалює сутність та характер протиріч, які накопичені в межах господарської системи і потребують свого розв'язання для забезпечення подальшого функціонування або розвитку системи. Ступінь загострення наявних протиріч обумовлює стадію кризи, її тривалість, характер наслідків тощо.

Основною ознакою кризи є суттєве порушення або втрата життєздатного стану підприємства внаслідок порушення параметрів життєздатності. Подолання кризи або відновлення життєздатності пов'язується з відновленням параметрів життєздатності за рахунок внутрішніх та зовнішніх управлінських дій.

Доволі поширені випадки, коли вплив факторів, які спричинили кризу, припинився, а кризові явища не зникають. Це пояснюється тим, що виникає замкнене коло між причинами, проявами та наслідками кризових явищ, де наслідки породжують нові причини кризових явищ [2].

Економічний механізм виникнення кризового стану підприємства може бути пізнаним лише шляхом постійного сканування середовища підприємства із застосуванням комплексу маркетингових досліджень, методів стратегічного аналізу і контролінгу, що дозволяє визначати взаємозв'язок і логічну послідовність економічних явищ після виявлення певних сигналів, а також прийняти рішення або про підсилення позитивних наслідків, або про послаблення можливих загроз.

Економічна діагностика передбачає не тільки вивчення попереднього та поточного стану підприємства, а й здійснює дослідження перспективного можливого виникнення певних ситуацій, ендогенних та екзогенних факторів, що впливають на підприємство. Також інформація, отримана у результаті діагностики, має важливе практичне значення – у результаті її одержання менеджери підприємства здатні, опираючись на її дані, обґрунтувати відповідні рішення і впровадити заходи щодо зміни системи управління, фінансового оздоровлення (економічної санації), підвищення прибутковості, платоспроможності, конкурентоспроможності та ринкової привабливості підприємства підприємства [3, с. 63]. Основною метою діагностики ознак кризи на підприємстві є підготовка інформації для аналізу та первинна її обробка задля здійснення відповідних рішень щодо управління підприємством, у тому числі й антикризового, протягом усього етапу життєдіяльності підприємства залежно від характеру отримуваної інформації. Результати економічної діагностики базуються відповідно на аналізі поточної діяльності підприємства, превентивної (попередньої) інформації та перспективного аналізу результатів виробничо-господарської та фінансової діяльності підприємства та впливають на програму розвитку підприємства та його стратегічний вибір.

Література:

1. Васильєва Т.А. Держава, підприємства та банки в системі антикризового управління: монографія / Т. А. Васильєва, О. Б. Афанасьєва — Суми: Вид. "Ярославна", 2013. — 488 с.
2. Гринько Т.В. Стратегія як інструмент антикризового управління на підприємстві / Т.В. Гринько // Економіст. — 2013. — № 8. — С. 51-53.
3. Данілов О.Д. Фінанси підприємств у запитаннях і відповідях: [навч. посіб.] / О.Д. Данілов, Т.В. Паєнко.— К.: Центр навчальної літератури, 2011. — 256 с.

УДК 657.1

МАКСИМЕНКО Д.В.

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і оподаткування та маркетингу
Мукачівський державний університет

МАЛЯР А. С.

студент I курсу, ОКР «Магістр»,
спеціальності «Облік та оподаткування»
Мукачівський державний університет

ОБЛІК І БЮДЖЕТУВАННЯ В УПРАВЛІННІ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Облік і бюджетування є основними інструментами, які дозволяють підприємству ефективно контролювати фінансові ресурси, планувати доходи та витрати, а також приймати обґрунтовані управлінські рішення. З метою ефективного управління, підприємства повинні вивчати основні аспекти обліку і бюджетування, такі як системи обліку, методи бюджетування та їх роль у управлінському процесі. Підкреслюємо необхідність проведення ретельного обліку всіх фінансових операцій та використання бюджетування для планування та контролю фінансових результатів. Результати дослідження підтверджують, що правильний облік і ефективне бюджетування сприяють підвищенню ефективності управління діяльністю підприємства і забезпечують його стійкий розвиток.

У сучасних умовах динамічного бізнес-середовища, облік і бюджетування є важливими компонентами ефективного управління діяльністю підприємств. Ці інструменти допомагають підприємству контролювати фінансові ресурси, планувати доходи та витрати, а також приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Облік є системою збору, аналізу, інтерпретації та представлення фінансової інформації про діяльність підприємства. Він має на меті забезпечити об'єктивну оцінку фінансової стійкості, рентабельності та ефективності підприємства. Облік забезпечує необхідну інформацію для управлінського прийняття рішень, планування та контролю фінансових ресурсів.

Управління діяльністю підприємства вимагає систематичного обліку всіх фінансових операцій, включаючи прибуток, витрати, активи та зобов'язання. Це дозволяє керівництву отримувати точну інформацію про фінансовий стан підприємства і приймати обґрунтовані рішення.

Одним з ключових аспектів обліку є ведення бухгалтерського обліку. Це включає реєстрацію фінансових операцій, складання фінансових звітів і забезпечення відповідності бухгалтерських записів законодавству та стандартам бухгалтерського обліку.

Бюджетування є процесом планування та контролю доходів та витрат підприємства на певний період. Воно дозволяє підприємству встановити конкретні цілі, розподілити ресурси і забезпечити контроль над виконанням плану.

Бюджет є плановим документом, в якому визначаються доходи, витрати і інші фінансові показники, що пов'язані з діяльністю підприємства. Він може включати такі складові, як бюджет доходів, бюджет витрат, бюджет інвестицій, бюджет маркетингу тощо. Бюджети можуть бути складеними на різні терміни, наприклад, щоквартальні, річні або багаторічні.

Бюджетування дозволяє підприємству зосередитись на конкретних цілях і планувати свою діяльність відповідно до ресурсів, які вони мають. Це допомагає ефективно розподіляти кошти, уникати перевитрат і забезпечувати контроль над фінансовими результатами.

Основні методи бюджетування включають інкрементальне бюджетування, нульове бюджетування, програмове бюджетування та гнучке бюджетування. Кожен з цих методів має свої переваги та застосування в залежності від конкретних потреб підприємства.

Правильне бюджетування вимагає уважного аналізу фінансових даних, врахування зовнішніх факторів та реалістичне встановлення цілей. Крім того, регулярний моніторинг виконання бюджету дозволяє виявляти відхилення і приймати вчасні коригувальні заходи.

Облік і бюджетування є невід'ємними частинами управління діяльністю підприємства. Облік забезпечує належну фінансову інформацію для прийняття рішень та контролю, тоді як бюджетування дозволяє планувати та контролювати фінансові результати.

Правильний облік і ефективне бюджетування забезпечують підприємству кілька важливих переваг:

1. Контроль і ефективність. Облік дозволяє вести детальний контроль за фінансовими операціями підприємства, виявляти недоліки та здійснювати корекції. Бюджетування допомагає встановлювати чіткі цілі та вимоги, відслідковувати виконання планів та ідентифікувати потенційні проблеми.

2. Планування і стратегічне управління. Бюджетування є важливим інструментом для розробки стратегії підприємства та визначення пріоритетів. Воно дозволяє враховувати фінансові обмеження, аналізувати ризики та розробляти плани дій на майбутнє.

3. Мотивація персоналу. Бюджетування включає розподіл фінансових ресурсів між різними підрозділами і проектами підприємства. Це стимулює персонал до досягнення поставлених цілей та результативної роботи.

4. Планування інвестицій. Бюджетування допомагає підприємству планувати свої інвестиційні проекти та оцінювати їх фінансову доцільність. Воно дозволяє визначити необхідні фінансові ресурси, оцінити потенційний прибуток і ризики та прийняти обґрунтовані рішення щодо реалізації проектів.

Загалом, облік і бюджетування є необхідними інструментами для успішного управління діяльністю підприємства. Вони допомагають планувати, контролювати та приймати рішення на основі об'єктивних фінансових даних. Це сприяє забезпеченню фінансової стійкості, ефективного використання ресурсів та досягненню стратегічних цілей підприємства.

Однак, важливо зазначити, що облік і бюджетування самі по собі не гарантують успіху підприємства. Для досягнення найкращих результатів, необхідно правильно використовувати ці інструменти в поєднанні зі стратегічним плануванням, аналізом ринку, ефективним управлінням ресурсами та іншими аспектами управління.

Крім того, з урахуванням швидкого розвитку технологій, сучасні інформаційні системи та програмні рішення можуть значно полегшити процес обліку і бюджетування, забезпечуючи автоматизацію, точність та швидкість обробки фінансової інформації.

У підсумку, облік і бюджетування в управлінні діяльністю підприємства є невід'ємними інструментами, що допомагають контролювати, планувати та приймати рішення з підтримкою фінансових даних. Вони сприяють досягненню фінансової стійкості та ефективного управління, але їх успішне використання вимагає компетентності, аналітичних навичок та постійного оновлення знань у сфері обліку і фінансів.

Література:

1. Атамас П. Й. Управлінський облік (CD) : Реком. МОНУ як навч. посібник для студ. ВНЗ / П. Й. Атамас. – 2-ге вид. – К : ЦУЛ, 2012. – 440 с.
2. Бухгалтерський управлінський облік: Підручник / Ф. Ф. Бутинець, Т. В. Давидюк, Н. М. Малюга, Л. В. Чижевська ; За ред. Бутинця Ф.Ф. – 2-е вид., перероб., допов. – Житомир: Рута, 2012. – 480.

УДК 687

МАТВІЙЧУК С.С.

к.т.н., ст. викладач, Мукачівський державний університет

ТОМАШ Я.

здобувач, Мукачівський державний університет

**ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ ВИГОТОВЛЕННІ ОДЯГУ
СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ**

Не зважаючи на воєнний стан в Україні, підприємства легкої промисловості працюють - з окупованої території, або території, де ускладнене виробництво, швейні підприємства перемістились у більш безпечні регіони та продовжують виготовляти швейні вироби різного призначення. Варто зазначити, що значно зріс запит на одяг спеціального призначення, що

пояснюється ситуацією в державі. Військові, рятувальники, робітники різних професій працюють в активному режимі по забезпеченню життєдіяльності країни.

Протягом останніх років відбувались позитивні зміни в модернізації швейних підприємств, вдосконалення технологічних процесів, зростала культура виробництва, а разом з нею і культура користування спецодягом та засобами індивідуального захисту [1].

Як зазначають самі виробники [1,2,3], розвиток технічного оснащення та розширення асортименту матеріалів дозволяють створювати унікальний і ефективний одяг спеціального призначення і виробляти його в максимально стислі терміни.

Спецодяг повинен відповідати наступним параметрам [2]:

1. Відповідати чинному законодавству (ДСТУ та стандартам з охорони праці на виготовлення конкретного асортименту одягу спеціального призначення).
2. Захищати працівника від шкідливих виробничих ризиків.
3. Забезпечувати зручність і комфорт (що дозволить покращити рівень якості та ефективності праці працівників).
4. Формувати та підтримувати фірмовий стиль та престиж компанії.
5. Зберігати надані властивості (зовнішній вигляд та захист) протягом експлуатації.

Авторами здійснено аналіз ринку одягу спеціального призначення вітчизняного та закордонного виробництва за асортиментом, комплектністю, якістю та ціною. Варто відмітити, що кількість торгових марок по виготовленню спецодягу в Україні зросла. Сформувались і новітні підходи до маркетингової діяльності, ставлення до споживачів, формування асортименту та іміджу фірм. Більшість торгових марок мають власні сайти з висвітленням асортименту продукції, можливістю спілкування (обговорення умов замовлення, якості продукції, представлення відгуків щодо якості обслуговування та якості продукції).

Так, ТМ OZON сформувала та впроваджує три напрямки своєї діяльності [1]:

- малобюджетний загальновиробничий спецодяг для захисту від загальних виробничих забруднень (як літній, так і зимовий), без будь-яких особливих захисних властивостей і претензій до функціоналу і дизайну, але який обов'язково відповідає мінімальним вимогам безпеки та захисту;

- середньобюджетний повнофункціональний загальновиробничий спецодяг з вираженим дизайном і наповненим функціоналом (як літній, так і зимовий). Є можливість виконання відповідно до корпоративного стилю замовника, з матеріалів, що за своїми параметрами перевищують мінімальні технічні вимоги в кілька разів, або які мають додаткові неосновні захисні функції (наприклад: механічний захист + підвищена видимість);

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

- вузькопрофесійний одяг спеціального призначення – спецодяг, для якого характерна одна з 2 ознак – це спецодяг з мультизахистом (наприклад: механічний захист + антистатичність + підвищена видимість) або це спецодяг, здатний захищати від специфічних шкідливих або небезпечних впливів (наприклад: захищати від впливу кислот).

Авторами ставиться за мету розробка пакету документації на виготовлення одягу спеціального призначення, формування каталогу пакету матеріалів з результатами виконаних досліджень їх властивостей та розробкою рекомендацій щодо подальшого їх застосування, аналіз сучасного парку устаткування для виготовлення спецодягу та виготовлення одягу в умовах реального виробництва.

Література.

1. <https://www.ozon.com.ua/ua/customers/poleznaya-informatsiya/poshiv-spetsodezhdy/>
2. <https://promsiz-tm.ua/ua/blog/spetsodezhda/rekomendatsii-po-vyboru-spetsodezhdy/>
3. <https://tk-company.com.ua/uk/v-chem-preimushhestvo-specodezhdy-ot-tekstil-kontakt-2/>

УДК 332.1:338.2:352.2

МИХАЛЬЧИНЕЦЬ Н. О.
аспірант, здобувач PhD,
Мукачівський державний університет

СУЧАСНІ ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

На фоні військової агресії росії, сучасний етап соціально-економічних та адміністративно-територіальних трансформацій супроводжується процесами збільшення ступеня загроз економічній безпеці. Незважаючи на певні позитивні зрушення, що пов'язані із зростанням обороноздатності, інтеграцією ринків, поглибленням міжнародних економічних зв'язків, розвитком міжнародної кооперації та інтернаціоналізації, багато регіонів України та окремі територіальні громади відчувають реальну потребу у формуванні інноваційної моделі їх розвитку. Така ситуація є свідченням того, що існує відмінність між інтерпретацією показників економічного розвитку та реальними характеристиками рівня економічної безпеки. Формування інноваційної моделі територіального розвитку повинно відбуватися із врахуванням наявного територіального економічного потенціалу, демографічних та соціальних змін, рівня розвитку інфраструктури, історико-культурних цінностей тощо [1]. Перспектива післявоєнного відновлення національної економіки вже тепер вимагає радикального переосмислення науково-методичних підходів та майбутніх орієнтирів трансформаційних процесів територіального розвитку. Нововведенням у систему економічного розвитку територій стала політика інноваційного регіонального розвитку Євросоюзу під назвою смарт-спеціалізація, яка на засадах формування економічної безпеки спрямована на максимально ефективне використання потенціалу.

Окрім війни, сучасна система територіального розвитку зіткнулася з різноманітними загрозами економічної безпеки: економічна нестабільність, демографічні проблеми, зменшення робочих місць, екологічні проблеми, недостатня інфраструктура, диспропорції регіонального розвитку, геополітичні конфлікти тощо.

Нестабільність національної та світової економіки впливає на територіальний розвиток. Фінансові кризи, спади економічного зростання, інфляція та девальвація валюти можуть негативно позначитися на економіці регіонів та місцевих громад. Старіння населення, зменшення робочої сили та міграція впливають на економіку територіального розвитку. Нерівномірний розподіл населення, зокрема між містами та сільськими районами, створює нерівності у розвитку різних територій. Зміни в економіці, такі як технологічний прогрес, автоматизація та зміна попиту на продукцію і послуги, спричиняють втрату робочих місць. Це впливає на соціально-економічну ситуацію та якість життя населення. Забруднення навколишнього середовища, знищення природних ресурсів та зміна клімату можуть мати негативний вплив на територіальний розвиток. Екологічні кризи, такі як забруднення повітря, води та ґрунту, обмежують можливості для розвитку територій [2].

Відсутність адекватної транспортної, енергетичної та комунікаційної інфраструктури ускладнює розвиток територій та порушувати їх економічну безпеку. Недостатня розвинутість дорожньої мережі, недостатні об'єкти енергетики, відсутність доступу до ширококутного Інтернету та інших комунікаційних мереж обмежують можливості для приваблення інвестицій, розвитку бізнесу та покращення якості життя населення.

Нерівномірний розвиток різних територій може призводити до соціальних та економічних нерівностей. Зосередження ресурсів та інвестицій у великих містах або окремих регіонах призводить до відставання менших міст, сільських районів та віддалених територій. Політичні та геополітичні конфлікти, територіальні претензії та нестабільна ситуація в регіонах негативно впливають на економічну безпеку та розвиток територій. Такі фактори створюють невизначеність, негативно впливають на інвестиційний клімат та створюють перешкоди для економічної активності [3].

Загрози економічної безпеки в системі територіального розвитку вимагають уваги та вжиття заходів для їх запобігання та подолання. Це може включати розвиток стратегічних планів територіального розвитку, пріоритизацію інвестицій у розвиток інфраструктури, стимулювання підприємництва та малих підприємств, підтримку інновацій та розвитку людського капіталу, зміцнення спільного партнерства та співробітництва між різними рівнями влади, впровадження ефективної системи управління територіальним розвитком, посилення економічної безпеки та ризик-менеджменту, сприяння сталому використанню природних ресурсів та екологічній сталості [4-5].

Крім того, необхідно звернути увагу на врахування конкретних особливостей кожної території, її потенціалу та потреб, забезпечення широкого залучення громадськості та зацікавлених сторін у процесі прийняття рішень щодо територіального розвитку.

Усунення загроз економічної безпеки в системі територіального розвитку є важливим завданням для стабільного та сталого розвитку регіонів. Це сприятиме забезпеченню економічного зростання, підвищенню якості життя населення, зменшенню нерівностей та забезпеченню сталої економічної та соціальної динаміки.

Література:

1. Іртищева, І. Інноваційне оновлення фінансово-економічного механізму реалізації децентралізованої моделі сталого розвитку територіальних громад / І. Іртищева, М. Стегней // Економіст : журнал / гол. ред. В. Голян. – К. : ВПП "Пошук-Інвест", 2015. – №6. – С.8-12.
2. Стегней, М. І. Децентралізація як передумова сталого розвитку сільських територій / М. І. Стегней // Глобальні та національні проблеми економіки : електронне наукове видання / Гол. редактор Т.В. Стройко. – Миколаїв, 2014. – Випуск 2. – С.886-890..
3. Стегней, М. І. Інвестиційно-інноваційні доміанти сталого розвитку територіальних одиниць / М. І. Стегней // Економіка та суспільство : електронний науковий фаховий журнал. – Мукачево, 2015.– №1. – С.56-61.
4. Стегней, М. І. Екологічні пріоритети розвитку сільських територій / М. І. Стегней // Економіка і держава: міжнародний науково-практичний журнал. – Київ, 2015. – №1. – С.17-21.
5. An economic management system for sustainable development in black sea region. / I. Kramarenko, I. Irtysheva, S. Shults [et al.] // Accounting : international journal. – Canada, 2020. – №6. – P. 387-394.

УДК 336.76

МІНДАК С.С.,
здобувач вищої освіти спеціальності 071 «Облік і оподаткування»,
ЗОЗУЛЯК М.М.,
старший викладач кафедри обліку і оподаткування та маркетингу,
Мукачівський державний університет

БРОКЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ

Брокерська діяльність є невід'ємною частиною фінансового ринку, надаючи клієнтам різні інвестиційні послуги, включаючи купівлю та продаж цінних паперів, надання інвестиційних консультацій та управління інвестиційними портфелями. У довоєнний період брокерська діяльність в Україні активно розвивалася, що було пов'язано з розвитком фінансового ринку України і збільшенням попиту на інвестиційні послуги.

Брокерську діяльність як об'єкт дослідження розглядали у своїх працях Р.П. Дудяк, В.Д. Савченко, М.М. Солодкий, О.М. Сохацька, Л.А. Ольховик, В.Д. Базилевич, С.І. Васильєва, Н.С. Бондар, Б.М. Орленко, Н.В. Приказюк, Д.В. Райчева, Г.М. Шовкопляс та інші. В умовах сьогодення брокерська діяльність

відіграє важливе значення в багатьох сферах економіки, що й підкреслює її роль, а тому й актуальність дослідження.

Брокерська діяльність в Україні здебільшого орієнтована на обслуговування роздрібних інвесторів, інституційних інвесторів та корпоративних клієнтів. Основні послуги, що надаються брокерськими фірмами, включають виконання угод, інвестиційні консультації, дослідження та управління портфелем. Комісії, які стягуються брокерськими фірмами в Україні, відносно низькі в порівнянні з іншими країнами, що робить цей ринок привабливим для інвесторів. Українська біржа є основним торговим майданчиком для акцій, облігацій та деривативів [1].

Діяльність брокерів відбувається в правовому полі України відповідно до Господарського та Цивільного кодексів, а самі організації прямо або опосередковано підпорядковуються Державній податковій службі, Національному банку України; Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку, Об'єднанню професійних учасників фондового ринку тощо [2].

Оцінку поточного стану брокерського ринку України здійснюють за такими факторами, як кількість брокерів та брокерських компаній, види послуг, наданих брокерами, регулювання брокерської діяльності в Україні тощо [3].

До факторів зростання брокерської діяльності в Україні відносять розвиток фінансового ринку, зростання попиту на інвестиційні послуги, лібералізація регуляторного середовища, зростаюча популярність онлайн - торговельних майданчиків та інші [3].

За останні роки український фондовий ринок зіштовхнувся з низкою проблем, включаючи політичну нестабільність, корупцію та недовіру інвесторів. Ці та інші фактори сприяли зниженню торговельної активності та зменшенню кількості компаній, зареєстрованих на Українській біржі. Крім цього, пандемія COVID-19 мала негативний вплив на українську економіку та фондовий ринок, що призвело до зниження обсягу торгів та зниження цін на акції. До проблем, з якими стикається брокерська індустрія, також належить відсутність освіти для інвесторів, висока конкуренція, а також проблеми управління ризиками та дотримання нормативних вимог [4].

Зважаючи на існуючі проблеми, український уряд здійснив низку реформ, спрямованих на вдосконалення нормативно - правової бази та заохочення інвестицій у країну. Реформи передбачали ухвалення нового законодавства про ринки капіталу, створення фонду розвитку фондового ринку та реалізацію заходів щодо покращення корпоративного управління [5]. У свою чергу це позитивно вплинуло на український ринок, адже розвиток біржової торгівлі відкриває доступ до нових цивілізованих інструментів хеджування ризику, створює умови для формування справедливих цін різних товарів, знижується ризик невиконання контрактів тощо. Комплексно ці чинники сприяють зростанню підприємницької активності, залученню інвестицій в економіку

України. Цивілізовані й уніфіковані правила підвищують довіру з боку внутрішнього та іноземного бізнесу.

Отже, брокерська діяльність - важлива частина ринку капіталу країни, надаючи інвесторам доступ до цілого ряду інвестиційних можливостей. Регуляторне середовище в Україні розвивається, і брокерським компаніям дуже важливо адаптуватися до змін та продовжувати надавати якісні послуги своїм клієнтам. Незважаючи на низку проблем, зусилля українського уряду щодо вдосконалення нормативно - правової бази та залучення інвестицій є позитивними ознаками майбутнього розвитку брокерської діяльності.

Література:

6. Ольховик Л.А., Райчева Д.В. Види брокерської діяльності в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. Серія ПРАВО. Випуск 44. Том 1. С. 97-100. URL: <https://dSPACE.Uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/33911/1/>.pdf (дата звернення: 07.05.2023).

7. Озерчук О.В., Клименко К.В. Окремі аспекти брокерської діяльності на фінансовому ринку України. Економіка та держава. 2020. № 9. С. 52-58. URL: DOI:10.32702/2306-6806.2020.9.52 (дата звернення: 07.05.2023).

8. Чайковська В.П. Інфраструктура фондового ринку України: сучасний стан та тенденції розвитку. Ефективна економіка № 1. 2014. URL: <https://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2692> (дата звернення: 08.05.2023).

9. Проблеми розвитку малих відкритих економік: матеріали виступів Всеукраїнського форуму з проблем міжнародних економічних відносин (18 квітня 2018 року). Житомир: ЖДТУ, 2018. 348 с.

10. Урядовий портал. Реформи уряду. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostantnya/polipshennya-biznes-klimatu> (дата звернення: 09.05.2023).

УДК 338.1

НЕСТЕРОВА С.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та фінансів
Мукачівський державний університет

**БІЗНЕС-МОДЕЛЮВАННЯ В КОНТЕКСТІ УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Однією з передумов ефективної діяльності суб'єктів підприємництва є чітке розуміння вхідних та вихідних параметрів бізнес-системи. Зазвичай, під бізнес-системою розуміють сукупність взаємопов'язаних елементів (таких як процеси, технології, ресурси, інформаційні системи, кадри, фінанси та інше), що взаємодіють заради забезпечення функціонування бізнесу та досягнення його цілей. Бізнес-система може бути розглянута на рівні всього підприємства або на окремих рівнях підрозділів та процесів, і є важливим елементом бізнес-архітектури, яка включає в себе стратегію розвитку суб'єкта підприємництва та його інфраструктуру. Розуміння бізнес-системи допомагає управлінському персоналу зрозуміти, як підприємство функціонує в цілому, і які аспекти

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

діяльності потребують покращення або оптимізації. На цьому шляху важливим етапом виступає бізнес-моделювання.

Бізнес-моделювання являє собою процес створення та опису бізнес-моделі, яка визначає, як підприємство створює, постачає та отримує дохід від реалізації своїх продуктів або послуг. Основною метою бізнес-моделювання є створення ефективної та життєздатної стратегії підприємства для досягнення його цілей. Бізнес-модель може створюватись як на початковій стадії розробки бізнесу, так і при реорганізації чи розширенні підприємства.

Бізнес-модель описує різні аспекти діяльності суб'єкта господарювання, а саме цільову аудиторію, спосіб отримання прибутку, стратегії маркетингу та продажів, вартість виробництва та постачання продуктів, технології виробництва тощо. Вона може бути визначена на рівні всієї компанії, окремого продукту або послуги, або окремого підрозділу. Крім того, за допомогою бізнес-моделювання можна визначити потенційні ризики та виклики, з якими підприємство може зіткнутися в майбутньому. На рис. 1 відображено основні елементи, які повинна вміщувати сучасна бізнес-модель.

Процес бізнес-моделювання проходить в декілька етапів.

На *першому етапі* здійснюється аналіз потреб ринку та клієнтів. Цей етап полягає в дослідженні ринку, визначенні потреб та проблем клієнтів, а також визначенні ринкових тенденцій та конкурентів.

На *другому етапі* необхідно визначити, яку цінність підприємство може запропонувати своїм клієнтам та як воно може забезпечити цю цінність.

На *третьому етапі* паралельно з розробкою стратегії відбувається й побудова бізнес-моделі, в якій вказуються ключові активи, цінність для клієнтів, канали постачання, зв'язки з клієнтами, ключові партнери, витрати та джерела доходів



Рис.1 Елементи бізнес-моделі

Надзвичайно важливим є *четвертий етап* – тестування та вдосконалення бізнес-моделі. Після розробки бізнес-моделі необхідно її перевірити та, за потреби, вдосконалити. Цей етап може включати тестування продукту або послуги, опитування клієнтів та аналіз конкурентів.

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

Завершальним *п'ятим етапом* бізнес-моделювання є запуск бізнесу та його масштабування. Необхідно вирішити питання щодо фінансування, вибору команди, маркетингової стратегії та виконати інші задачі.

Кожна бізнес-модель має свої особливості та може бути більш чи менш ефективною для різних видів бізнесу. Щодо прикладів успішних бізнес-моделей, можна розглянути такі (рис.2).

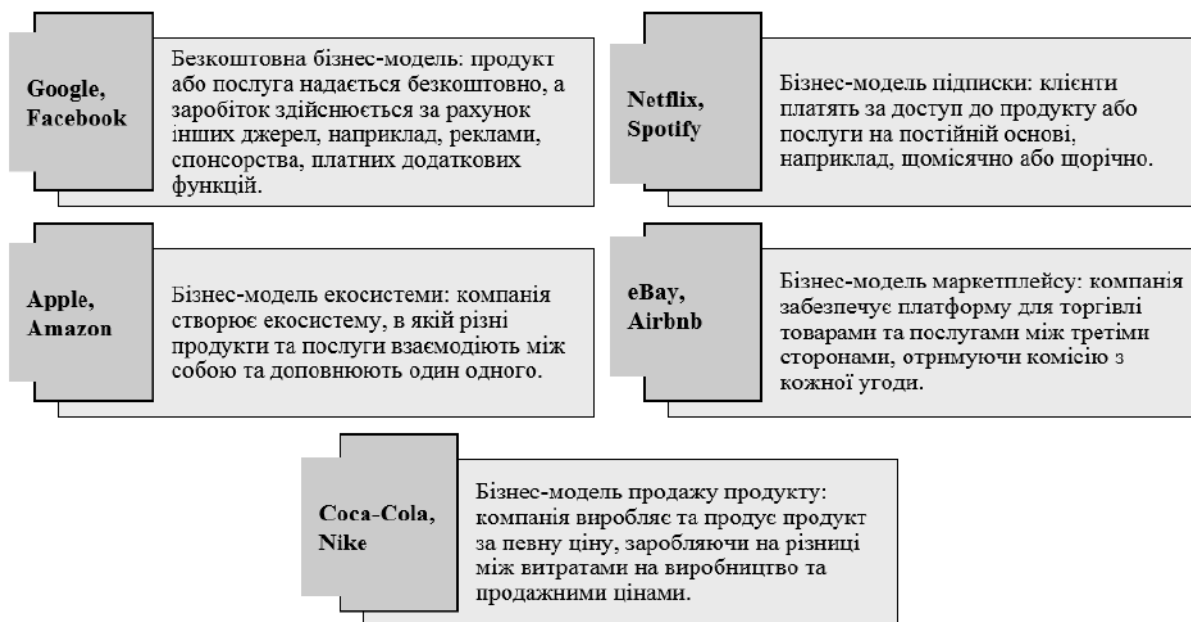


Рис.2 Види та приклади успішних бізнес-моделей

Таким чином, опис бізнес-моделі може бути корисним для залучення інвесторів, клієнтів та партнерів, оскільки вони можуть краще зрозуміти, як працює підприємство та який потенціал воно має для розвитку.

УДК 336.02

ПЕТРИЧКО М.М.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та фінансів
Мукачівського державного університету

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Під час запровадження податкової системи, Україна перебувала у досить складних умовах формування держави. Податкова система України продовжує модернізуватися, розвиватися, тому що, головним завданням держави є створити стабільну, економічну країну. Період розвитку системи, можна поділити на декілька етапів:

1. Перший етап: (1991 – 1994 рр.);
2. Другий етап: (1994 – 1999 рр.);
3. Третій етап: (2000 – 2010 рр.);
4. Четвертий етап (2010 – 2014 рр.);

5. П'ятий етап (2015 – по теперішні час) [1, с. 25].

До початку проголошення незалежності в Україні була створена податкова система, яка складалася з: податків з обороту, плата за виробничі фонди, державне мито, прибутковий податок з громадян, колгоспів, кооперативних організацій тощо. Після того, як Україна здобула незалежність, відбувалося оновлення податкової системи. З того часу, як почав створюватися перший етап становлення податкової системи України, в країні діяв закон «Про систему оподаткування». Поступово почали діяти нові податки, такі як: податки на доходи підприємств, на додану вартість, акцизний збір, податок на експорт та імпорту тощо. Це був досить складний етап, тому що країна потребувала фінансової допомоги. Кабінет Міністрів України на першому етапі створив місцеву систему податків, яка складалася з 2 нових податки та 14 зборів (комунальний податок; податок з реклами; ринковий, курортний, готельний збір; збір за паркування, за використання місцевої символіки, проведення кіно-телезйомок, за проведення аукціонів тощо. Комунальний податок в той час був – 17 грн. з працівника. А ринковий збір – не більше 20% або 2 грн. 40 коп. доходу осіб. Більша частина таких зборів та податків збереглися і до сьогодні, але вони змінені [1, с. 30].

На другому етапі почалося вдосконалення податкової системи, в першу чергу тим, що 2 лютого 1994 року влада прийняла Закон України «Про систему оподаткування». З допомогою цього закону держава пом'якшила та знизила податки, тож податок на додану вартість зменшився на 8%. Податок на прибуток був встановлений – 30%. В цьому законі податки та збори поділили на 2 категорії:

- загальнодержавні, до них належать: акциз, мито, державне мито, плата за землю, податок на доходи тощо;

- місцеві (не змінилися з першого етапу);

В 1997 році, держава прийняла 2 Закони України:

1. Закон «Про податок на додану вартість» - змінилися правила для платників податків, строки їх сплати, реєстрацію та базу оподаткування [1, с.32];

2. Закон «Про оподаткування прибутку підприємств» - змінилися правила для об'єкту оподаткування та порядок сплати податків [1, с.32].

Третій етап почався з того, що держава почала створювати Податковий кодекс, в якому були оновлені вже діючі закони. Кодекс складався з 20 розділів та 135 законів. Кожен податок – має свій розділ, наприклад: «Адміністрування податків» - 2 розділ, «Податок на доходи фізичних осіб» - 4 розділ, «Податок про додану вартість» - 5 розділ, «Акцизний податок» - 6 розділ, «Екологічний податок» - 8 розділ тощо. Багато змін та оновлень вносилося до статей, змінювалися ставки акцизу, екологічного податку тощо [1, с. 33].

Четвертий етап іншими словами можна назвати податковою реформою. Головним документом оподаткування став Податковий Кодекс, відбувалися нові способи розрахунку податків та їх нарахування. В державі протягом 2010 –

2014 рр., головним завданням було розвинути економічний стан країни, для того щоб могли розвиватися суб'єкти господарювання, та збільшувався державний бюджет [1, с. 37].

Під час п'ятого етапу оподаткування Україна почала звертати увагу на податкову систему інших країн. Головною подією стало підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС. Здійснювалися різні заходи для покращення системи оподаткування, зокрема введення в дію Закону України "Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів щодо податкової реформи" від 28.12.2014 № 71-VIII. [2]. Згідно якого до загальнодержавних податків(стаття 9 ПКУ) належать: податок на прибуток підприємств; податок на доходи фізичних осіб; податок на додану вартість; акцизний податок; екологічний податок; рентна плата; мито;

До місцевих податків належать (стаття 10 ПКУ):

1. податок на майно;
2. єдиний податок.

До місцевих зборів належать:

1. збір за місця для паркування транспортних засобів;
2. туристичний збір.

А також суттєвим кроком у реформуванні податкової системи став крок пов'язаний перерозподілом частки податкових надходжень між державним та місцевими бюджетами згідно Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» від 24.12.2015 №909-19. [3] який значно укріпив фінансову базу місцевих бюджетів.

Проте не слід забувати про розповсюдження негативних тенденцій в податковій політиці з початку 2020 року, спричинених гострою респіраторною хворобою COVID-19, які призвели до обмеження фінансово-господарської активності підприємств, тимчасового припинення роботи і звільнення частини бізнесу від оподаткування і тим самим негативно вплинули як на фінансовий стан підприємств так і фінансовий план країни.

Наступним викликом для податкової політики та нашої держави в цілому послугувало повномасштабне вторгнення росії та початок війни, яка суттєво вплинула на фіскальну функцію податків. Проте 15.03.2022 року Верховна Рада прийняла Закон України "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану" № 2120-IX [4], який ефективно вплинув на функціонування податкової та бюджетної політики держави та життєво необхідних потреб підприємств та жителів територіальних громад в цілому і тим самим виконав стимулюючу функцію податків.

Література:

1. Волощук М.Г. Становлення та розвиток податкової системи України: монографія / М.Г. Волощук, І.І. Матьола, Т.О. Карабін, О.В. Білаш. – Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2021. 172с.

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

2. Закон України “ Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів щодо податкової реформи ” від 28.12.2014 № 71-VIII. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/71-19>

3. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» від 24.12.2015 №909-19. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/909-19>

4. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану » від 15.03.2022 № 2120-IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

УДК 336.02:336.74-028.27(477)(043.2)

ПІГОШ В.А.

кандидат економічних наук, доцент,
проректор з НІР та ЕП – головний бухгалтер

КОЗЕЛ А.І.

аспірант 051 Економіка
Мукачівський державний університет

ВИКЛИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ CBDC В УКРАЇНІ

Використання цифрових валют центрального банку (CBDC) здобуло значну увагу в останні роки, і багато країн досліджують потенційні переваги випуску своїх власних цифрових валют. Україна, не являється виключенням і також проявляє інтерес до створення CBDC та використання їх як засобу трансформації своєї економіки.

Цифрові валюти центрального банку (central bank digital currency) з'явилися як потенційне рішення багатьох викликів, що ставляться перед традиційними валютами. CBDC - це цифрові форми фіатних валют, видані центральним банком, вони можуть збільшити фінансову інклюзію, зменшити залежність від готівкових операцій та сприяти інноваціям у фінансовому секторі. Україна – одна з передових країн яка станом на сьогодні вже на завершує пілотний проект використання CBDC на базі технології Blockchain.

Одна з потенційних переваг CBDC для України - це зменшення залежності від готівкових операцій. Україна - країна, де готівкові операції є поширеними, що призводить до багатьох проблем, таких як збільшена кримінальна активність, ухилення від сплати податків та відмивання грошей. CBDC можуть забезпечити безпечну та ефективну альтернативу готівковим операціям, зменшивши ці проблеми та сприяючи більш прозорій економіці. CBDC також можуть сприяти інноваціям у фінансовому секторі. Шляхом забезпечення нових форм операцій, CBDC можуть сприяти розвитку нових фінансових продуктів та послуг.

Хоча CBDC мають потужний потенціал, їх впровадження має декілька проблем. Основними з яких є застаріла законодавча база та часткова відсутність певних складових технологічної інфраструктури, необхідної для їхньої роботи.

І, якщо, перша проблема може бути відносно швидко та легко вирішена, то друга потребує значних інвестицій.

Іншим викликом є потенційний вплив CBDC на традиційний банківський сектор. ЦБВ можуть потенційно зменшити роль традиційних банків у економіці, оскільки індивіди можуть зберігати та передавати гроші безпосередньо через центральний банк. Однак, при правильному підході у регуляторній політиці і спільному вирішенні викликів у галузі, є можливість залучення банків як надавачів цифрових послуг. Така позиція держави надасть змогу вирішити питання інвестицій в інфраструктуру, а банкам можливість якісно трансформувати свої бізнес-процеси.

Тому, на думку автора, для успішного впровадження CBDC в Україні, необхідно першочергово пропрацювати регуляторну політику, провести роботу над модернізацією законодавчої бази у фінансовій галузі та розробити нові стандарти у галузі.

Другим важливим аспектом при впровадженні CBDC є захист конфіденційності користувачів. Цифрові валюти центральних банків можуть забезпечувати високий рівень прозорості, що може бути значним плюсом у боротьбі з корупцією та фінансовими злочинами. Однак ця прозорість повинна бути збалансована з конфіденційністю користувачів, і повинні бути встановлені заходи для захисту даних користувачів.

Впровадження цифрових валют центральних банків може мати значний вплив на економіку України. ЦВЦБ можуть збільшити фінансову прозорість, зменшити залежність від готівкових операцій та сприяти інноваціям у фінансовому секторі. Однак реалізація CBDC стикається з викликами, такими як застаріла законодавча база та частковий відсутній необхідної технологічної інфраструктури. Потенційний вплив CBDC на традиційний банківський сектор також є викликом, який потребує вирішення. Однак, з правильними регуляторними політиками та колаборативними рішеннями, існує можливість залучення банків як постачальників цифрових фінансових послуг. В цілому, CBDC мають значний потенціал для України, і потрібно ретельно розглянути всі виклики та максимізувати їх переваги.

Література:

1. Рябокiнь. М. (2022). Виклики впровадження цифрової валюти центрального банку у контексті нової еволюційної форми грошей в Україні: світовий досвід. Економіка та суспільство, (37).
2. Хуторна М., Запорожець С., Ткаченко Ю. Цифрові валюти центральних банків: світові тренди та перспективи в Україні. Соціальна економіка. 2021. № 61. С. 123–134.
3. Банківська діяльність в умовах розвитку цифрових технологій / Ю. І. Онищенко // Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. - 2018. - Т. 23, Вип. 8. - С. 160-165.

ПІГОШ В.А.
кандидат економічних наук, доцент
Мукачівський державний університет
КОЗЕЛ А.І.
аспірант 051 Економіка
Мукачівський державний університет

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЦИФРОВИХ ФІНАНСІВ В УКРАЇНІ

Тематика цифрових фінансів в Україні набуває все більшої актуальності, оскільки відбувається значний розвиток технологій та зростає попит на цифрові фінансові продукти.

На сьогоднішній день, цифрові фінанси в Україні включають електронні гроші, електронні платіжні системи, електронні грошові перекази, мобільні платежі та інші цифрові фінансові продукти. Ринок цифрових фінансів в Україні зростає та стає все більш конкурентним. За даними Національного банку України, на кінець 2021 року, кількість користувачів електронних грошей в Україні зросла до 3,2 мільйонів, що на 37% більше порівняно з 2020 роком [1].

Однак, в Україні існують деякі проблеми та перешкоди для розвитку цифрових фінансів. Однією з них є недостатній рівень довіри до електронних платіжних систем та електронних грошей серед населення та бізнесу. Недостатня усвідомленість переваг цифрових фінансів серед населення та бізнесу є ще однією проблемою.

Одночасно з цим існує нестабільна правова база щодо цифрових фінансів. Не всі цифрові фінансові продукти мають чіткий регуляторний фреймворк та нормативну базу, що знижує довіру до цих продуктів серед користувачів та бізнесу.

Крім того, цифрові фінанси в Україні стикаються з проблемами кібербезпеки, оскільки вони є частою мішенню хакерів та кіберзлочинців. Це може призвести до крадіжки конфіденційних даних користувачів, фінансового шахрайства та інших кібератак.

На жаль, Україна ще не досягла того рівня розвитку цифрових фінансів, який був би відповідним її потенціалу. Проте, наявність достатньої інфраструктури та попиту на цифрові фінанси дає надію на подальший розвиток цього ринку в Україні.

З метою розвитку цифрових фінансів в Україні, необхідно вирішувати вказані проблеми та перешкоди, забезпечувати високий рівень кібербезпеки, підвищувати рівень довіри до цифрових фінансових продуктів серед населення та бізнесу, створювати чіткий регуляторний фреймворк та нормативну базу для цифрових фінансових продуктів та підтримувати розвиток цього сектору економіки в Україні [2].

Важливо також розвивати інфраструктуру цифрових фінансів, зокрема платіжні системи, електронні гроші, мобільні додатки та інші цифрові

фінансові продукти. Необхідно створити зручні та прості для використання інструменти, що дозволять користувачам здійснювати швидкі та безпечні фінансові операції.

Вкрай необхідно підтримувати дослідження та розробки у галузі цифрових фінансів. Інноваційні технології, такі як блокчейн, штучний інтелект та машинне навчання, можуть допомогти забезпечити безпеку та ефективність цифрових фінансових продуктів.

Нарешті, для успішного розвитку цифрових фінансів в Україні необхідна співпраця між державою, бізнесом та науковими установами. Тільки за умови спільних зусиль можна досягти прогресу у цій галузі та забезпечити стійкий та стабільний розвиток цифрових фінансів в Україні.

Отже, аналіз сучасного стану цифрових фінансів в Україні показує, що цей сектор економіки має значний потенціал, проте стикається зі значними проблемами та перешкодами, які необхідно розв'язувати для успішного подальшого розвитку цифровізації капіталу.

Література:

1. Національний банк України (2021). Цифрові трансформації банківської системи. Дата доступу: 22 квітня 2023 року. Посилання: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/tsifrovi-transformatsiyi-bankivskoi-sistemi>.

2. Кузнецова, О. (2021). Цифрові фінанси: головні тенденції розвитку. Український науково-аналітичний журнал, 1, 27-32.

УДК 657

ПІГОШ В.А.

кандидат економічних наук, доцент
Мукачівський державний університет

ТОВТ В.С.

здобувач ОС «Магістр»,
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»,
Мукачівський державний університет

**ВНУТРІШНІЙ АУДИТ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО
КОНТРОЛЮ: ОГЛЯД СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Система державного фінансового контролю є важливим елементом фінансової системи країни, що забезпечує ефективне управління державними фінансами та контроль за їх використанням. Одним з ключових компонентів цієї системи є внутрішній аудит, який забезпечує незалежну та об'єктивну оцінку ефективності фінансового управління та виявлення фінансових порушень.

Внутрішній аудит в Україні є обов'язковим елементом системи державного фінансового контролю та здійснюється у всіх органах влади, державних установах та підприємствах, незалежно від форми власності. Згідно Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», внутрішній аудит здійснюється з метою забезпечення

ефективного та економічного використання державних коштів та майна, підвищення рівня корпоративного управління та ризик-менеджменту [1].

Однак, несвоєчасне та недостатнє фінансування внутрішнього аудиту, відсутність висококваліфікованих кадрів та низький рівень технічної оснащеності обмежують його можливості та ефективність в системі державного фінансового контролю.

Однією з найбільших проблем внутрішнього аудиту в Україні є недостатня незалежність та об'єктивність. Багато внутрішніх аудиторів не мають достатньої незалежності від керівництва та не можуть забезпечити об'єктивну оцінку діяльності установи чи підприємства. Це може призвести до того, що факти порушень та недоліків не будуть виявлені, або будуть замасковані [2].

Окрім того, в Україні відсутні чіткі стандарти та методики проведення внутрішнього аудиту, що також обмежує ефективність його діяльності. У результаті, внутрішні аудитори часто не мають зрозумілого розуміння своїх завдань та обов'язків, або виконують їх з використанням неправильних методів та процедур.

Для забезпечення більшої ефективності внутрішнього аудиту в системі державного фінансового контролю в Україні необхідно вжити ряд заходів. Одним з них є підвищення фінансування та технічної оснащеності внутрішнього аудиту. Це дозволить забезпечити належний рівень кваліфікації та компетентності аудиторів, а також забезпечити необхідні технічні засоби для виконання їх завдань.

Необхідним є проведення реформування системи державного фінансового контролю в цілому, зокрема, створення незалежного органу державного фінансового контролю, який забезпечуватиме незалежність та об'єктивність внутрішнього аудиту.

Доцільно розробити чіткі стандарти та методики проведення внутрішнього аудиту, які дозволять внутрішнім аудиторам належним чином виконувати свої завдання та забезпечувати об'єктивну оцінку діяльності установи чи підприємства. Необхідно також підвищувати кваліфікацію внутрішніх аудиторів та забезпечувати їхню незалежність від керівництва [3].

З метою забезпечення відповідного рівня контролю в системі державного фінансового контролю, необхідно також забезпечити публічність результатів проведення внутрішнього аудиту та прозорість діяльності внутрішніх аудиторів. Це сприятиме підвищенню довіри до системи державного фінансового контролю та забезпечить ефективність його діяльності.

Таким чином, внутрішній аудит в системі державного фінансового контролю має важливе значення для забезпечення ефективності та ефективності використання державних коштів. Проте існують серйозні проблеми в роботі внутрішнього аудиту в Україні, які обмежують його можливості та ефективність.

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

Для вирішення цих проблем необхідно вжити ряд заходів, зокрема, підвищення фінансування та технічної оснащеності внутрішнього аудиту, реформування системи державного фінансового контролю в цілому, створення незалежного органу державного фінансового контролю, який забезпечуватиме незалежність та об'єктивність внутрішнього аудиту, розроблення чітких стандартів та методик проведення внутрішнього аудиту та підвищення кваліфікації внутрішніх аудиторів.

Отже, вирішення проблем внутрішнього аудиту в системі державного фінансового контролю має ключове значення для забезпечення ефективної діяльності системи державного фінансового контролю.

Література:

1. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України в редакції № 5463-VI від 16.10.2012р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#>
2. Мартиненко О.В. Внутрішній аудит як складова системи державного фінансового контролю в Україні. Економіка та держава, 6, - с.107-110, - 2019.
3. Маслов О.В. Внутрішній аудит як ефективний інструмент забезпечення контролю в умовах реформування державного фінансового контролю в Україні. Перспективи розвитку науки і освіти, (1-2), - с.40-44. - 2019.

УДК 330.332.3:37

ПІЗНЯК Д.М.

здобувач вищої освіти ОС «Магістр»,
спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки»,

ГОЛОВАЧКО В.М.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і оподаткування та маркетингу
Мукачівський державний університет

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Проблемам інновацій присвячені дослідження відомих вітчизняних авторів: В.І. Бондаря, Л.М. Ващенко, Л.І. Даниленко, Л.М. Калініної, Л.М. Карамушки, О.Г. Козлової, Н.Л. Коломінського, Ю.К. Конаржевського, В.В. Крижка, І.П. Лікарчука, В.І. Маслова, В.В. Стадник, А.П. Черниш та ін.

Проте значна кількість питань удосконалення організаційно-економічного механізму активізації інноваційної діяльності в системі сучасної освіти досі залишаються не висвітленими і потребують теоретичного, методичного та практичного вирішення.

Інноваційна діяльність у закладах освіти – це процес розробки та впровадження нових підходів, методів та технологій у навчальний процес з метою підвищення якості освіти та досягнення кращих результатів у навчанні.

Освітні заклади можуть здійснювати інноваційну діяльність на різних рівнях:

Організаційному рівні - з використанням нових форм та методів організації навчального процесу, розвитку партнерських відносин з іншими

зкладами освіти, впровадженням нових систем управління та організації навчального процесу.

Методичному рівні - з використанням нових методів та прийомів навчання, розвитку інноваційних педагогічних технологій та засобів навчання, використанням інформаційних технологій у навчальному процесі.

Вмістовому рівні - з розробки та впровадження нових програм, підручників та методичних посібників, які відповідають сучасним вимогам.

Міжнародному рівні - з підвищенням рівня міжнародної співпраці, відкриттям нових міжнародних проектів та програм, які дозволяють отримати новий досвід та знання у світовій педагогіці.

Інноваційна діяльність у закладах освіти включає в себе впровадження новаторських підходів, методик, технологій та програм із забезпечення покращення процесу навчання та досягнення кращих результатів учнів. Освітні заклади постійно шукають способи впровадження інновацій для забезпечення якісної освіти і підготовки учнів до викликів сучасного світу.

Основні напрямки інноваційної діяльності включають в закладах освіти:

1. Впровадження нових технологій: використання комп'ютерів, планшетів, інтерактивних дошок та інших електронних пристроїв для підтримки навчального процесу. Впровадження спеціалізованого програмного забезпечення, онлайн-ресурсів і платформи для навчання.

2. Проектне навчання: Залучення учнів до проектної діяльності, де вони самостійно вирішують реальні проблеми, розробляють проекти та представляють їх результати. підхід до розвитку креативності, критичного мислення та комунікативних навичок.

3. Розвиток STEM-освіти: Зосередження на науці, технології, інженерії та математики (STEM). Інтеграція цих дисциплін у навчальну програму сприяння розвитку наукового мислення, проблемного та творчого підходу до вирішення завдань.

4. Використання електронних ресурсів: Впровадження електронних підручників, відеоуроків, онлайн-курсів та вебінарів. Це дозволяє учням навчатися в будь-який час і місці, забезпечуючи доступ до актуальної інформації.

Отже, інноваційна діяльність у закладах освіти вимагає активної роботи колективу вчителів та адміністраторів, постійного вдосконалення власних знань та вмінь, а також відкритості до нових ідей та підходів у навчанні.

Література:

1. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 р. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://https://urst.com.ua/act/pro_osvitu

2. Міністерство освіти і науки України. Нова українська школа [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України. — 2017. — Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/novaukrainskashkola>

ПРОСКУРА В.Ф.
доктор економічних наук, професор,
Мукачівський державний університет
РОСОХА В.М.
аспірант
Мукачівський державний університет

ЯКІСТЬ ЯК СКЛАДОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОДУКТУ

Інноваційна діяльність підприємства пов'язана з великими ризиками [8; 6]. Купер Р. провів дослідження, пов'язане із запуском ринку понад 1000 видів нової продукції, що здійснюється понад 350 фірмами в Європі та Північній Америці [5].

У дослідженні виявлено фактори, що визначають успіх інновації, а саме (у порядку зменшення значимості):

1) Якість та унікальні властивості продукту, які складають яскраво виражену цінність для споживача;

2) Маркетингова орієнтація компанії та процес розробки нового продукту орієнтований на клієнта;

3) Ретельно виконаний аналіз ринкових (зовнішніх) та технологічних (внутрішніх) можливостей компанії на початковій стадії;

4) Ясне уявлення та визначення необхідних властивостей продукту, ключових вигод споживача;

5) Створення організаційної структури, що передбачає можливості взаємодії між різними відділами підприємства, формування міжфункціональних команд;

6) Вміння розставляти пріоритети та визначати ключові процеси проекту, що дозволяє раціонально розподіляти обмежені ресурси;

7) Якість процесів та виконання кожного процесу;

8) Грамотно підготовлений план проекту та опис необхідних процесів.

З результатів дослідження видно, що найбільш значущі фактори визначають прийняття ринком нового продукту пов'язані з маркетинговою діяльністю фірми.

Споживацький опір інноваціям включає головним чином дві основні групи бар'єрів: функціональні бар'єри, коли споживачі оцінюють наслідки придбання в аспекті використання, цінності та ризику, а також психологічні бар'єри, які, як правило, виникають у споживача у формі внутрішніх конфліктів із минулим досвідом (традиції, імідж) [3].

Як справедливо стверджують у своїй роботі Берд Е. та Мак Іван М. [4] «ключова роль маркетингу в сучасній фірмі полягає у створенні найбільшої споживчої цінності за рахунок створення сильних брендів та інноваційних пропозицій, які люди знаходять для себе значущими, привабливими та

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

особливими, тим самим забезпечуючи стійкість, прибутковість та зростання, що забезпечується попитом».

Кожен продукт можна описати як сукупність певних властивостей. Це такі ринкові властивості як: ціна, якість, сервіс, рекламне оточення. З іншого боку продукт описується наступними групами властивостей: фізичні, економічні, функціональні, естетичні та ергономічні, додаткові. Наявні властивості в сукупності визначають конкурентоспроможність продукту. Таким чином конкурентоспроможність продукту - це визначена його споживчими та вартісними характеристиками здатність до комерційно вигідної реалізації на конкретному ринку. Отже конкурентоспроможність продукту визначається його вартістю та споживчою вартістю, а властивості продукту можна віднести до тих, що утворюють ціннісні та вартісні характеристики.

До ціннісних характеристик (цінності) відносяться всі блага (матеріального та нематеріального характеру), пов'язані з придбанням та споживанням продукту. До вартісних характеристик (ціна в широкому значенні) відносяться різні витрати та ризики споживача (монетарного і немонетарного характеру), пов'язані з придбанням та споживанням продукту [7].

Крім поділу властивостей продукту на цінності та ціну в широкому значенні, доцільно розділити їх на реальні та сприймані. Реальні властивості продукту це ті властивості, що об'єктивно належать продукту, можуть так чи інакше бути визначені, оцінені, виміряні. Сприймані властивості продукту відображають різні уявлення та асоціації споживача стосовно продукту.

У результаті отримуємо наступну схему, що відображає конкурентоспроможність продукту (Рис. 1).

реальні	Реальна якість Додатковий сервіс та обслуговування	Ціна у вузькому розумінні Інші монетарні витрати пов'язані з придбанням та використанням продукту
сприймані	Якість, що сприймається Емоційні цінності	Немонетарні витрати та сприймані споживачем ризики пов'язані з придбанням та використанням продукту
	Цінності	Ціна

Рисунок 1. Складові конкурентоспроможності інноваційного продукту

Розглянемо подані на рисунку 5 складники докладніше.

Реальні цінності включають реальну якість і додатковий сервіс та обслуговування. Реальна якість визначається функціональними, "видимими"

параметрами продукту, які загалом можна оцінити і за якими можна провести порівняння (потужність, енерговитратність, міцність і т.д. у відповідних одиницях або балах).

Сприймана цінність товарів суб'єктивна і формується в голові споживача. Складається не тільки і не стільки з характеристик товару, а більшою мірою, з уявлень про нього — це сума всіх вигод, які отримує покупець, купуючи товар, мінус витрати споживання: ризики, які очікує понести споживач під час купівлі та використанні продукту.

Що стосується інноваційного продукту, реальна якість також передбачає наявність у продукту унікальних властивостей, що виділяють його серед конкурентів. Додатковий сервіс та обслуговування – це набір додаткових пов'язаних з товаром послуг та умов купівлі (консультування, гарантії, доставка, підтримка, розташування точок продажу і т.д.). В умовах «раціональної економіки» «економічна людина» орієнтується при купівлі товару на ці змінні.

Реальна якість у контексті споживача оцінюються на основі проведення маркетингових досліджень, метою яких є порівняння продукту компанії з товарами конкурентів за значимими для споживача параметрами. Говорити про конкурентоспроможності продукту доцільно, якщо реальна якість продукту компанії випереджає відповідні значення конкурентів. Крім того, також досить корисно проаналізувати які значення параметрів продукту компанії оцінюються високо, а які нижчі ніж у конкурентів. Проведення подібного аналізу дозволить компанії більш оптимально розподіляти обмежені ресурси, інвестуючи в ті компоненти раціональної цінності, які справді важливі для споживача.

Водночас проведення такого аналізу пов'язане з низкою складнощів. Зокрема, не завжди буває просто визначити параметри, що оцінюються. Деякі параметри (наприклад, обсяг оперативної пам'яті у комп'ютера) можна безпосередньо чисельно висловити. Ті параметри, які не мають чисельного виразу (дизайн, ергономіка та т.п.) зазвичай оцінюються у балах. Ситуація ускладнюється тим, що споживач не завжди здатний оцінити реальну якість продукту. Таким чином, формується суб'єктивне уявлення про функціональні характеристики продукту, які можуть сильно відрізнятиметься з об'єктивними даними. Можна говорити про існування двох паралельно існуючих видів якості: реальної та сприйманої. Необхідно розуміти співвідношення цих видів якості (рисунок 2).

Найбільш сприятлива ситуація для компанії має місце коли високий рівень сприйманої якості супроводжується високим рівнем реальної якості продукту. У цьому випадку пріоритетним завданням компанії стає збереження ситуації, що склалася. Необхідний постійний аналіз ринку, потреб та конкурентів, щоб своєчасно оновлювати продукт відповідно до запитів споживачів.

У випадку, коли реальна якість продукту виявляється вище сприйманої якості, завданням маркетингової діяльності компанії, головним чином за

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

рахунок побудови ефективних комунікацій, стає як мінімум усунення цього розриву, а як максимум - формування суб'єктивного уявлення про продукт компанії, як про більш досконалий, ніж продукти конкурентів.

Ситуація при якій сприймана якість продукту, істотно починає перевищувати реальний рівень таїть у собі певні небезпеки. Неможливість продукту задовольнити завищені очікування споживача призводить до розчарування останнього і, як наслідок, його відмови від подальшого співробітництва з фірмою. Зазначимо, що для деяких категорій продуктів, для яких переважають емоційні цінності, дана проблема стоїть не так гостро, тому що в цьому випадку споживач платить за емоції, а функціональна якість відходить на другий план.

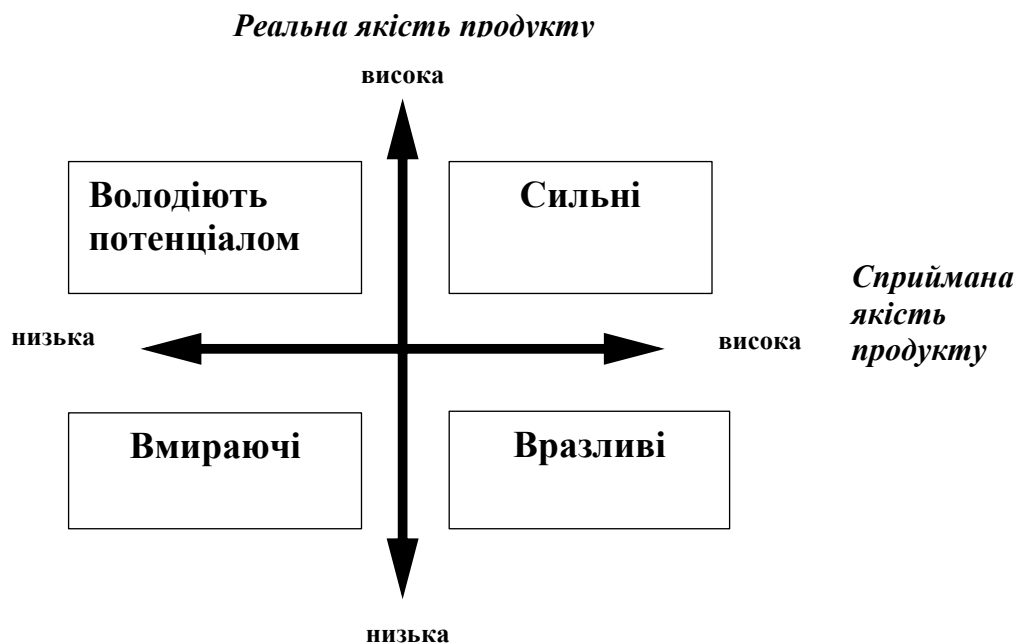


Рисунок 2. Реальна і сприймана якість продукту.

Якщо низька реальна якість продукту фірми супроводжується його низькою емоційною якістю, таку ситуацію можна назвати несприятливою. Швидкий вихід із цієї ситуації важкий і нерідко найкращим рішенням для фірми стає відмова від цього продукту. Також ця ситуація може бути частиною стратегії компанії, коли менший обсяг інвестицій у функціональну якість та комунікації компенсується можливістю встановлювати нижчі ціни ніж у конкурентів.

Ще раз відзначимо, що споживач не завжди здатний розрізнити реальну та сприйману якість продукту. Особливо гостро ця проблема постає у разі придбання технічно складних інноваційних продуктів.

Існує два бар'єри сприйняття інноваційних продуктів: бар'єр типу А та бар'єр типу Б. Бар'єр типу А має місце, якщо продукт був частково ідентифікований споживачем, але асоціативно визнаний на підставі накопиченого досвіду небажаним для споживання. Можливі подібні асоціації

по відношенню до продукту компанії слід виявляти заздалегідь у процесі проведення якісних маркетингових досліджень. Надалі необхідно акцентувати увагу і доводити неспроможність цього “невеликого недоліку” в комунікаційний процес.

Бар'єр типу Б має місце у тому випадку, коли свідомість споживача може обмежити чи заборонити подальше споживання, якщо продукт не був розпізнаний, або ж визнаний невідомим, новим. Такий бар'єр зустрічається вкрай рідко, долається також через раціонально налагоджені комунікації, ключова мета яких пояснити споживачеві, що ж це за продукт і як його використовувати.

Для скорочення розриву між реальною та сприйманою якістю необхідно усвідомлювати, що мається на увазі під тим чи іншим параметром. При оцінці, наприклад, таких параметрів як комфортабельність, надійність, безпека, тощо необхідно розуміти, як саме споживачі їх оцінюють і на основі чого виставляють той чи інший бал та оцінку рівня значущості.

На основі цієї інформації також набувають обрисів можливі заходи щодо поліпшення продукту та (або) сприйняття споживачем товару.

Література:

1. Маркетинг: методи і стратегія. Оцінка бренду. URL: http://marketsite.narod.ru/brand_value.html.
2. Маркетинговий менеджмент: навч. посібн. Під заг. ред. М. І. Белявцева, В. Н. Воробйова. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 427 с.
3. Antico M., Kleijnen M. Consumer adoption of technological innovations: Effects of psychological and functional barriers in a lack of content versus a presence of content situation // *European Journal of Marketing*. 2010. Vol. 44. N 11/12. P. 1700–1724.
4. Bird A., McEwan M. *The Growth Drivers: The Definitive Guide to Transforming Marketing Capabilities*. NJ.: John Wiley & Sons, 2012.
5. Cooper R.G. New Products: The Factors that Drive Success // *International Marketing Review*. 1994. Vol. 11. N 1. P. 60–76.
6. Keizer J.A., Vos J., Halman J.I.M. Risks in New Product Development: Devising a Reference Tool // *R&D Management*. 2005. Vol. 35. N 3. P. 297–309.
7. Murphy P.E., Enis B.M. Classifying Products Strategically // *Journal of Marketing*. 1986. Vol. 50. N 3. P. 24–42.
8. Stevens G.A., Burley J. 3000 Raw Ideas = 1 Commercial Success // *Research Technology Management*. 1997. Vol. 40. N 3. P. 16–27

УДК 332

РЕЙС Т.Т.

аспірант

Мукачівський державний університет

**СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ФОРМИ ТРАНСКОРДОННОГО
СПІВРОБІТНИЦТВА**

Транскордонне співробітництво – це форма регіонального розвитку, яка передбачає співпрацю між сусідніми регіонами в різних країнах. Суть

транскордонного співробітництва полягає у сприянні економічному, соціальному та культурному розвитку через спільні ініціативи, проекти та програми. Трансдордонне співробітництво має важливе значення, оскільки воно допомагає подолати бар'єри, які існують між сусідніми регіонами, такі як відмінності в правових системах, культурні та мовні відмінності, а також різні економічні та соціальні умови.

Трансдордонне співробітництво може набувати різноманітних форм залежно від цілей і пріоритетів залучених регіонів. Однією з найпоширеніших форм трансдордонного співробітництва є територіальне співробітництво, яке включає розвиток інфраструктури, туризм, захист навколишнього середовища.

Іншою формою трансдордонного співробітництва є розвиток трансдордонних кластерів. Трансдордонні кластери передбачають розвиток мереж співпраці між фірмами, університетами та іншими організаціями в сусідніх регіонах. Трансдордонні кластери можуть надати можливості для спільних досліджень і розробок, передачі технологій і сприяння підприємству.

В Україні трансдордонне співробітництво є важливим аспектом політики регіонального розвитку країни [1]. Країна має спільні кордони з кількома країнами, включаючи Польщу, Словаччину, Угорщину, Румунію та Молдову. Україна активно бере участь у трансдордонному співробітництві з сусідніми країнами через різноманітні програми та ініціативи. Наприклад, Програма трансдордонного співробітництва Україна-Польща передбачає фінансову підтримку спільних проектів у таких сферах, як охорона навколишнього середовища, туризм, розвиток малого бізнесу. Так само Програма трансдордонного співробітництва Україна-Румунія спрямована на сприяння економічному розвитку, соціальному залученню та захисту навколишнього середовища в трансдордонному регіоні [2].

В Україні трансдордонне співробітництво має важливе значення для економічного, соціального та культурного розвитку прикордонних регіонів країни. Україна має довгий кордон з Європейським Союзом, і трансдордонне співробітництво з країнами ЄС є вирішальним для інтеграції країни до Європейського Союзу. З 2007 року Україна бере участь у програмі Європейського територіального співробітництва (ЕТС), яка передбачає фінансову підтримку трансдордонних проектів з країнами-членами ЄС [3]. Україна також є учасником Стратегії Дунайського регіону, метою якої є сприяння економічному, соціальному та культурному розвитку Дунайського регіону.

У світі трансдордонне співробітництво є важливим аспектом регіонального розвитку багатьох регіонів. Європейський Союз є лідером трансдордонного співробітництва з великим досвідом управління розвитком трансдордонних регіонів через свою політику та програми.

Підсумовуючи, трансдордонне співробітництво є ключовим аспектом регіонального розвитку, який передбачає співпрацю між сусідніми регіонами в

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

різних країнах. Україна та світ розробили різноманітні ініціативи транскордонного співробітництва, спрямовані на сприяння економічному, соціальному та культурному розвитку прикордонних регіонів. Ці ініціативи надають цінні можливості для спільних ініціатив, програм і проектів, спрямованих на вирішення унікальних проблем, з якими стикаються транскордонні регіони.

Література:

1. Закон України «Про транскордонне співробітництво» №2515-III від 04.09.2018. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004. № 45. ст.499. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text> (дата звернення: 30.03.2021)
2. Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2021-2027 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/408-2021-%D0%BF#Text>
3. Єрмоленко В. (2019). Угода про асоціацію між Україною та ЄС: економічні наслідки та перспективи. Економіка та соціологія, 12 (1), 132-140.

UDC 001.891:331.522.4(043.2)=162.1

Mgr IRYNA RENKAS,
Stypendystka Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie

TERMODYNAMICZNE MODELE POMIARU KAPITAŁU LUDZKIEGO W ŚWIETLE ODRODZONEGO NAUKOWEGO PROGRAMU BADAŃ „NPB-Kapitał ludzki”

Charakterystyczną cechą organizmu człowieka jest to, że jego procesy życiowe działają według zasad pracy silnika cieplnego. A więc w rozważaniach nad kapitałem ludzkim podstawowe zasady termodynamiki odnajdują swoje oryginalne zastosowania. Modelowe ujęcie tych termodynamicznych wpływów jest następujące [Renkas, 2022]:

$$H(a) = H_0 e^{at}$$

gdzie: $H(a)$ – wartość kapitału ludzkiego, a – stała ekonomiczna potencjalnego wzrostu (0,08[1/rok]), e – liczba Eulera (2,71828...), t – liczba lat.

Na podstawie powyższego wzoru zgodnie z zasadami rachunku ekonomicznego formułują się termodynamiczne modele pomiaru kapitału ludzkiego.

Zmianę wartości kapitału ludzkiego w okresie od urodzenia do zakończenia aktywności zawodowej wyznaczają niezbędne nakłady, takie jak koszty utrzymania, koszty edukacji, kapitał z doświadczenia oraz nakłady pracy własnej. Identyfikacja tych nakładów oraz określenie funkcji wzrostu kapitału w wyniku nabywanego doświadczenia, prowadzi do dobrze rozpracowanych i teoretycznie uzasadnionych termodynamicznych modeli pomiaru kapitału ludzkiego, przedstawianych w wielu opracowaniach [Dobja, 1997, 2014; Koziół, Renkas, 2021; Kurek, 2011; Renkas, 2013, 2017b, 2022].

Podstawowy model kapitału ludzkiego osoby bez wykształcenia oraz doświadczenia zawodowego przedstawia formuła:

$$H(k,t,a) = K$$

gdzie: $H(k,t,a)$ – wartość kapitału ludzkiego, K – skapitalizowane koszty utrzymania przy zastosowaniu odpowiedniej stopy kapitalizacji.

Skapitalizowane koszty utrzymania K ustala się przy wykorzystaniu kapitalizacji ciągłej według wzoru:

$$K = k \times 12 \frac{e^{at}-1}{a}$$

gdzie: K – skapitalizowane koszty utrzymania, k – miesięczne koszty utrzymania, a – stała ekonomiczna (0,08 [1/rok]), t – liczba lat życia, e – liczba Eulera (2,71828...).

Jeżeli młody człowiek decyduje się na zdobycie profesjonalnego wykształcenia, to jego kapitał zwiększa się o skapitalizowane nakłady z tego tytułu. Zatem model dla osoby posiadającej profesjonalne wykształcenie przedstawia się następująco:

$$H(k,e,t,a) = K + E$$

gdzie: $H(k,e,t,a)$ – wartość kapitału ludzkiego, K – skapitalizowane koszty utrzymania, E – skapitalizowane koszty edukacji.

Jak i w poprzednim przypadku stosuje się kapitalizację ciągłą, co prowadzi do następującej formuły:

$$E = e \times 12 \frac{e^{at} - 1}{a}$$

gdzie: E – skapitalizowane koszty edukacji, e – miesięczne koszty edukacji, a – stała ekonomiczna (0,08 [1/rok]), t – liczba lat edukacji, e – liczba Eulera (2,71828...).

Model kapitału ludzkiego osoby pracującej zawiera dodatkową zmienną związaną z nabywanym w trakcie pracy doświadczeniem zawodowym [Cieślak, Dobija, 2007, s. 5–24]:

$$H(k,e,t,T,a) = (K + E) \times [1 + Q(T)]$$

gdzie: $H(k,e,t,T,a)$ – wartość kapitału przypisana osobie z wykształceniem i doświadczeniem T lat pracy, K – skapitalizowane koszty utrzymania, E – skapitalizowane koszty edukacji, $Q(T)$ – czynnik wzrostu doświadczenia z upływem T lat pracy.

Wielkość $Q(T)$ jest pochodną od znanej krzywej uczenia i ustala się według wzoru:

$$Q(T) = 1 - T^{\frac{\ln(1-w)}{\ln 2}}$$

gdzie: T – liczba lat pracy zawodowej, w – współczynnik uczenia.

W przypadku kontynuacji profesjonalnego kształcenia lub podwyższania kwalifikacji wartość kapitału ludzkiego pracownika dodatkowo wzrasta o skapitalizowane koszty z tytułu kontynuacji kształcenia:

$$H(k,e,t,T,a,L) = (H(k,e,t,T,a) + U) (1 + Q(L))$$

gdzie: $H(k,e,t,T,a,L)$ – wartość kapitału ludzkiego osoby kontynuującej kształcenie, $H(k,e,t,T,a)$ – wartość kapitału ludzkiego w momencie zakończenia dodatkowego kształcenia, uwzględniająca skapitalizowane koszty utrzymania, skapitalizowane koszty edukacji oraz kapitał z doświadczenia, U – skapitalizowane nakłady związane z dodatkowym kształceniem, $Q(L)$ – czynnik wzrostu doświadczenia w wyniku L lat pracy po uzyskaniu dodatkowych kwalifikacji.

W przypadku niektórych pracowników zaobserwować można dodatkowe zdolności, które powodują, że są oni w stanie wykonywać pewne czynności efektywniej i lepiej niż inni pracownicy. Źródłem zwiększonej wydajności tych pracowników jest ich kapitał kreatywności, przedstawiający ich nieprzeciętne, niedostępne dla wielu innych zdolności do wykonywania pracy. Ten kapitał jako niestandardowy (jak np. profesjonalna edukacja) nie ma sposobu pomiaru innego niż ogólna formuła DCF (teraźniejsza wartość strumienia generowanych wpływów) [Renkas, 2017a].

W związku z identyfikacją kapitału kreatywności ogólny model kapitału ludzkiego uzupełnia się o składnik Cr:

$$H(k,e,t,T,a) = K + E + D(T) + Cr$$

gdzie: K – kapitał z kosztów utrzymania, E – kapitał z edukacji, D(T) – kapitał z doświadczenia, Cr – kapitał kreatywności.

Za pomocą przedstawionych powyżej modeli można ustalać rozmiar kapitału ludzkiego każdego pracownika. Jednak nie byłoby to możliwe bez identyfikacji właściwej stopy kapitalizacji kosztów. Jak wykazały liczne badania [Goetzmann, Ibbotson, 2006; Kurek, 2012; Renkas, 2016] stopa ta oscyluje wokół wartości 8% w skali roku, nawiązując do wartości stałej ekonomicznej potencjalnego wzrostu kapitału.

Literatura:

1. Cieślak I., Dobija M. (2007). *Teoretyczne podstawy rachunkowości kapitału ludzkiego* (Theoretical ground of the human capital measurement), *Zeszyty Naukowe* nr 735, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, ss. 5-24.
2. Dobija M. (1997). Ile powinien zarabiać anesteziolog? *Master of Business Administration*, nr 5, s. 43–44.
3. Dobija M. (red.) (2014). *Teoria rachunkowości. Podstawa nauk ekonomicznych*. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków.
4. Goetzmann W.N., Ibbotson R.G. (2006). *History and the Equity Risk Premium*. In: Goetzmann W.N., Ibbotson R.G. (Eds.), *The Equity Risk Premium: Essays and Explorations* (pp. 25–40), Yale School of Management, Oxford University Press.
5. Kozioł W., Renkas J. (2021). *Gospodarowanie kapitałem ludzkim jako narzędzie wzrostu produktywności pracy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków.
6. Kurek B. (2011). *Hipoteza deterministycznej premii za ryzyko*, Monografie: Prace doktorskie, nr 10, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków.
7. Kurek B. (2012). An Estimation of the Capital Growth Rate in Business Activities. *Modern Economy*, vol. 3, no. 4, 364–372, <https://doi.org/10.4236/me.2012.34047>.
8. Renkas J. (2013). Kapitał ludzki a sprawozdawczość finansowa. *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy: Kryzys finansów publicznych – przyczyny, implikacje, perspektywy spójności społeczno ekonomicznej*, *Zeszyt 30*, s. 151–161. Rzeszów: Uniwersytet Rzeszowski.
9. Renkas J. (2016). *Nierówności płacowe a stała ekonomiczna potencjalnego wzrostu*, *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, *Zeszyt nr 47(3)*, s. 466–480. <https://doi.org/10.15584/nsawg.2016.3.34>
10. Renkas J. (2017a). Kapitał kreatywności – pomiar i wynagradzanie, *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, *Zeszyt nr 50(2)*, ss. 413–426. <https://doi.org/10.15584/nsawg.2017.2.28>.
11. Renkas J. (2017b). The tandem of “capital-work” as the basis for labour economics, *International Journal of Accounting and Economics Studies*, Vol 5, No 1 (2017), pp. 26-32. <https://doi.org/10.14419/ijaes.v5i1.7195>.
12. Renkas J. (2022). Thermodynamic model of human capital measurement in applications to employee compensation formation (Polish language: Termodynamiczny model pomiaru kapitału ludzkiego w zastosowaniach do kształtowania wynagrodzeń za pracę), Difin Publishing House, Warsaw.

SEARCH FOR THE THERMODYNAMIC BASIS OF ECONOMIC SCIENCES

The natural sciences formulate fundamental laws of nature, without respect for which all considerations would have questionable contact with reality, and the results would always be meager. These principles are referred to by P. Atkins (2007) as the fundamental *laws that drive the Universe*. As the Encyclopedia of Philosophy (Schwartz, 2020) explains, these are the principles to which the natural phenomena of the real world are subject. They give the world movement and rules of existence. These fundamental principles express the basis of the construction of knowledge about reality, and without taking them into account nothing can be properly explained. First and foremost are the first and second principles of thermodynamics and the principle of minimal action.

The formulation of fundamental principles has opened a new avenue for checking the validity of scientific theories. In many fields, scientists grant a conclusive voice to practice, demanding a check of the theory's correspondence with reality. Hence the understanding of Sir Arthur Eddington's view of the role of thermodynamics and its fundamental principles in the scientific study of reality. A. Eddington in 1927, during the Gifford Lectures at the University of Edinburgh, stated that if a theory does not take into account the second principle of thermodynamics, such a theory will collapse in the deepest humiliation for the creators. The author actually used the term "does not conform," but if one understands the universality of the second principle, then thermodynamic knowledge must be properly taken into account when creating a theory about the real world. This statement was first published in 1928 in his famous book *The Nature of the Physical World* (Eddington, 1928, p. 74).

Naturally, the question arises about the relationship between thermodynamics and economic science. This question is not new, and much in this regard has been attempted by Nicholas Georgescu-Roegen (1906-1994). This author is known for his attempts to use the second principle of thermodynamics to develop economic theory (Georgescu-Roegen, 1971). However, the results he achieved did not have a significant impact on economic thought. It turned out that this author was more concerned with material resources than with what the principles of thermodynamics are concerned with: they are now shaping knowledge about the behavior of energy, an abstract concept that expresses the ability to do work, and its transfers.

On the other hand, many authors have tried to find new economic truths by reasoning by direct analogy with physical knowledge. Attempts to define and operate social energy and similar categories have not yielded significant results. In Poland, in this field, the scientific activity of Z. Heryng, who developed economic thought guided by the concept of social energy, which is exhaustively described by J.

Wlodarczyk (2008). With his work "Logic of Economics. Fundamental Economic Concepts from the Standpoint of the Science of Energy" (1896), Z. Heryng initiated a lively discussion in the scientific community. It was an attempt to directly apply the knowledge of classical physics to economic issues, which poses natural dangers, such as the direct application of the concept of energy to the issues of economic science. Also, neither Z. Heryng nor his critics, despite referring to the first principle of thermodynamics (the principle of conservation of energy), did not include in their reasoning the second principle of thermodynamics, related to the concept of entropy.

The explicit and so necessary in economic considerations reference to the second principle of thermodynamics, as well as other fundamental laws, appeared in M. Dobija's (2013) formulation of the capital growth model and construction of the human capital account, which took place in the last decade of the 20th century. A circumstance that is particularly favorable for the identification of the relationship between economics and thermodynamics is the fact that the heat engine created and occurring in technology also functions in its abstract and diffuse form in the human body and other living beings, and is commonly felt by the senses. As is well known, the operation of this engine is determined by the second principle of thermodynamics - the fundamental principle. This principle reveals the existence of a necessary dissipation of some of the energy obtained from resources, such as coal in technology, and food and other economic resources in relation to man. In the world of technical objects, this dissipation is sought to be minimized by engineers using optimization methods, similarly, in the world of living beings, this state of affairs stimulates the necessity of a whole range of various actions. These actions require appropriate theories and knowledge of scientific truths. On this ground, a new idea has emerged indicating that this natural dispersion in the case of humans must be compensated in the form of a fair wage, which has initiated a number of empirical studies.

Thus, capital in economics and energy in physics are linked by an identical abstract term, whereby we are dealing not with a metaphorical description of this category in economics, but an equivalent representation of it. This equivalence has a key role, since the flows and balances of capital in economics are as important as the balances of energy in physics. Opportunities for deeper explanations of many economic issues arose from the understanding that economic science deals with capital flows in the processes of labor and exchange, so thermodynamics is applicable to theoretical descriptions. Being one of the forerunners of thermodynamics, Kelvin gave his own interpretation of the second principle of thermodynamics, according to which no such process is possible whose only result would be the performance of work equivalent to the heat received from the source. This made it possible to determine in economic science the effect of the process of random dissipation of capital on its value. In determining the equivalent wage for work performed, this type of diffusion must be taken into account. In view of this, in addition to the labor process, human capital is transferred through heat, and this fact has economic significance.

These interrelationships made it possible to identify the fundamental principles to which the fundamental category of capital in economic science is subject. At

present, we can clearly distinguish six fundamental principles, which are the basis for theoretical considerations and empirical research in economic science, and the basic one is the principle of dualism. The study of these principles in relation to the economic sciences contains, among other things, a study (Dobija, Kurek, 2013). Thanks to them, the gap that previously existed between economic and natural sciences is being closed. First of all, it is a gap between the achievements of these sciences. The conditions are being created for the economic sciences, which are based on the triad "capital - labor - time," to eliminate previous mistakes and bring significant positive value to socio-economic life. One can reasonably hope that these sciences will become as reliable in the service of humanity as the natural sciences are reliable.

Literature:

- Atkins P. (2007). *Four Laws that Drive the Universe*, Oxford University Press, New York.
- Dobija M. (2013). Fundamentalne zasady leżące u podstaw nauki rachunkowości. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, tom 70 (126), s. 43–62. Warszawa: SKwP.
- Dobija M., Kurek B. (2013). Towards Scientific Economics. *Modern Economy*, vol. 4, no. 4, pp. 293–304, <https://doi.org/10.4236/me.2013.44033>.
- Eddington A.S. (1928). *The Nature of the Physical World*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Georgescu-Roegen N. (1971). *The Entropy Law and the Economic Process*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- Heryng Z. (1896). *Logika ekonomii. Zasadnicze pojęcia ekonomiczne ze stanowiska nauki o energii*. Wydawnictwo „Głosu”, Warszawa.
- Schwartz N. (2020). *Laws of Nature*, Internet Encyclopedia of Philosophy. <http://www.iep.utm.edu/lawofnat> (dostęp: 04.08.2020 r.).
- Włodarczyk J. (2008). Ekonomia jako nauka o energii społecznej w polskiej myśli ekonomicznej przełomu XIX i XX wieku, *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, nr 54, s. 39–57.

УДК 657.1.011.56

РЕСЛЕР М.В.

доктор економічних наук, професор,
Мукачівський державний університет

ВИКОРИСТАННЯ «ХМАРНИХ» ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ

Технологічний прогрес так як і обліковий процес з кожним роком стають досконалішими та гнучкими до викликів реалій.

Станом на сьогодні, найбільший вплив на організацію обліку, становлять технологічні рішення, використання яких сприяє прогнозуванню та візуалізації даних. Всі ми так чи інакше використовуємо технологічні процеси, а саме «хмарні» технології.

Розвиток, удосконалення та активне просування «хмарних» технологій підняли на новий рівень ІТ – сферу. Такий вид технологій отримав позитивні відгуки та збільшив попит на дані послуги. Завдяки ІТ – технологіям комп'ютерні ресурси стали доступніші через Інтернет у вигляді сервісів, розміщених на різних пристроях та платформах. «Хмарні» обчислення

виступають революційною парадигмою, що дозволяє отримати віддалену обробку та зберігання необмеженої кількості даних.

Вивчаючи Закон України «Про хмарні технології» від 16.09. 2022 р. термін «технологія хмарних обчислень» це - технологія забезпечення дистанційного доступу на вимогу користувача до хмарної інфраструктури через електронні комунікаційні мережі [1]. Основною метою Закону, є врегулювання правових відносин, пов'язаних з обробкою та захистом даних ари використанні технологій хмарних обчислень, наданням хмарних послуг.

Важливим аспектом для використання ІТ – технологій в частині обліку є його методологія. Внесені зміни в Закон України «Про Бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» дозволяють первинні документи, складені в електронній формі, застосовувати в бухгалтерському обліку, за умови дотримання вимог законодавства про електронні документи та електронний документообіг [2].

Необхідністю використання «хмарних» технологій зумовлюється щоденною потребою та зручністю мережевого доступу. Для ефективності роботи підприємств, на ринку послуг «хмарних» технологій з'являються різні платформи. Одна з найпоширеніших, це Platform as a service (PaaS) – це гнучка та економічно ефективна хмарна платформа для розробки, запуску та керування програмами.

При використанні PaaS користувачі відмічають ряд переваг [3]:

- безкоштовне оновлення та технічна підтримка;
- вдосконалення обліковим персоналом навиків використання нових версій програм;
- наявність безперебійного інтернету;
- захищеність персональних даних;
- можливість віддаленої роботи;
- вимоги технічного обслуговування та забезпечення мінімальні;
- доступ через веб-інтерфейс або мобільний додаток;
- послуга оплачується у вигляді фіксованої абонентської плати.

Що ж стосується безпосередньо організації обліку на підприємстві, то дана програма представлена трьома конфігураціями: стандартна, кооперативна та галузева. Її функціональні можливості, це: бухгалтерія, звіти та аналітика, кадри та заробітна плата.

Отже, стрімкі темпи розвитку сучасних «хмарних» технологій, дають можливість підприємствам, обирати відповідно до галузевих особливостей і не тільки, найвигідніші рішення щодо організації обліку.

Можемо зазначити, що перевагами використання «хмарних» технологій під час ведення обліку є скорочення трудових витрат та витрат часу, але виникає і ряд перешкод, одна з яких є, це досить низька довіра щодо безпеки конфіденційної інформації підприємства.

Література:

1. Закон України «Про хмарні послуги» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2075-20#Text>
2. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV (редакція від 01.07.2021 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.
3. IBM [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ibm.com/topics/paas>

УДК 355/359-63: 338

РОСОЛА У. В.
Ph D., доцент кафедри економіки та фінансів
РОСОЛА А. П.
здобувач 1 курсу ОС «Доктор філософії»
спеціальності 051 «Економіка»
Мукачівський державний університет

**ВПЛИВ ВІЙНИ НА ВИРОБНИЦТВО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ
ПРОДУКЦІЇ**

Війна в Україні може призвести до падіння понад 1/3 обсягу українського сільськогосподарського виробництва. За статистичними даними від вересня 2022 року, приблизно 22% виробництва пшениці, 20% ячменю та 13% ріпаку припадає на території, де ведуться військові дії. 24 лютого 2022 року із вторгненням російських військ в Україну почалося нове, значно складніше життя для всієї країни, і зокрема, для аграрного сектору. За даними Київської школи економіки, тільки за перші три місяці війни загальні збитки аграрного сектору становлять понад 4,3 мільярдів доларів, що складає приблизно 15% капіталу країни [1]. Війна в Україні підкреслила важливу роль країни в забезпеченні глобальних харчових потреб, але водночас поставила багато питань щодо можливості відтворення потенціалу українського сільськогосподарства та його місця в умовах економічної та політичної інтеграції з Європейським Союзом.

За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН можна констатувати, що Україна має особливе значення для світового господарства зернових культур, а саме: ячменю, пшениці, кукурудзи та насіння соняшнику, які є ключовим джерелом для багатьох країн, що розвиваються для виробництва кормів та продуктів переробки.

Умови торгівлі між ЄС та Україною регулюються з січня 2016 року Угодою про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі. У його рамках було скасовано багато митних зборів, а також збережено низку захисних інструментів, до прикладу тарифні квоти.

Україна зберегла можливість застосування підвищених мит на сільськогосподарську продукцію та продукти її переробки. Водночас, щоб захистити внутрішній ринок від надмірного експорту, до 2031 року Україна може застосувати обмеження на експорт української продукції до ЄС.

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

У зв'язку з військовим конфліктом, щоб полегшити українським виробникам експорт на ринок ЄС, у червні 2022 року ЄС видав постанову про тимчасову, тобто строком на один рік, повну лібералізацію доступу на ринок ЄС для української продукції.

Аналізуючи роль України в торгівлі ЄС, слід мати на увазі, що ЄС є одним із найбільших виробників агропродовольчої продукції у світі. Сільськогосподарське виробництво ЄС є високоефективним і додатково підтримується інструментами Спільної сільськогосподарської політики. ЄС має конкурентні переваги практично в усіх сферах виробництва та переробки.

За відсутності врівноважуючих надлишків виробництва в інших країнах, падіння сільськогосподарського виробництва в Україні становить значний ризик з точки зору задоволення світових потреб у харчуванні.

Російське вторгнення призвело до різкого падіння сільськогосподарського виробництва в Україні.

Одним із факторів, який має вирішальний вплив на виробничий потенціал українського сільського господарства, є реальна забезпеченість сільськогосподарськими угіддями. За даними статистики від вересня 2022 року, близько 22% виробництва пшениці, 20% ячменю, 13% ріпаку і 10% соняшнику знаходиться в зонах бойових дій.

Перебої в українському сільськогосподарському виробництві особливо впливають на країни, що розвиваються, які не мають власного розвиненого сільського господарства чи доходу, щоб ефективно конкурувати за продукти харчування в умовах зростання цін. До цієї групи країн відноситься і сама Україна, яка через обмежений переробний потенціал змушена імпортувати оброблені харчові продукти за високими цінами.

Проблема падіння виробництва українського сільського господарства ускладнюється непередбачуваною ситуацією щодо реальних можливостей експорту наявних запасів і поточної сільськогосподарської продукції морським шляхом.

Сфера регуляторної підтримки може бути широкою і виходити далеко за межі сільського господарства, наприклад, створювати механізми, які підвищують привабливість інвестування. У контексті сільського господарства Європейський Союз може надати Україні підтримку у впровадженні всіх регуляторних аспектів завдяки своєму досвіду реалізації Спільної аграрної політики. Реалізація цієї концепції, ймовірно, вимагала б від урядовців Європарламенту створення окремого спеціалізованого агентства для надання такої іноземної підтримки.

Література:

1. KSE Агроцентр. (2022). Загальні збитки від війни в сільському господарстві України сягнули 4,3 млрд дол.. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalni-zbitki-vid-viyini-v-silskomu-gospodarstvi-ukrayini-syagnuli-4-3-mlrd-dol-ssha-kse-agrotsentr>

РОСУЛ Р.В.,

кандидат технічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

РОСУЛ О.Р.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності «Прикладна механіка»

РОСУЛ Я.І.

Відокремлений структурний підрозділ «Мукачівський фаховий коледж НУБіП України»

МЕТОДИ ЗБЕРЕЖЕННЯ РЕСУРСІВ ПРИ ВИГОТОВЛЕНІ КОРПУСУ НАСОСУ ДЛЯ ПЕРЕКАЧУВАННЯ МАСТИЛЬНО-ПАЛИВНИХ МАТЕРІАЛІВ

Якість машини, надійність, довговічність і економічність в експлуатації залежить не тільки від досконалості її конструкції, але і від технології виготовлення. Застосування прогресивних методів обробки, які б відповідали сучасному рівню науки і техніки, мають бути направлені на рішення двох ключових проблем: підвищенню продуктивності і ефективності виробництва і якості продукції.

Метою даного дослідження є удосконалення ресурсоефективності та енергоефективності на виконання технологічних операцій механічної обробки виробу.

Для досягнення даної мети нами було проаналізовано ресурсоемну характеристику об'єкта виробництва, яку виконуємо у відповідності до аналогічних деталей відповідного класу. В залежності від конструкції і програми виготовлення деталі, технологічний процес може бути різним. Проведемо аналіз можливих варіантів обробки окремих поверхонь "Корпусу насосу".

Відповідно до базового технологічного процесу[3], на заводі "Корпус насосу" виготовляється литвом в піщано-глинисті форми з ручним формуванням та дерев'яними моделями. Такий вид формування потребує велику затрату ресурсів і енергії, що в умовах ресурсо та енергозбереження потребує вдосконалення.

Для нашого виробництва є сенс використати металічні моделі, що витримують значно більшу кількість формовок, ніж дерев'яні або пластмасові.

Окрім того, доцільно використати машинне формування замість ручного. Перевагою машинного формування є вища продуктивність, можливість механізації найбільш працемістких операцій виготовлення форм, покращення якості формування, її точності.

Для проведення техніко-економічного обґрунтування методу отримання заготовки проаналізуємо пропонувані та заводський варіанти.

Варіант 1. Литво в піщано-глинисті форми з машинним формуванням по металевих моделях[1].

Розрахуємо за укрупненими показниками вартість виготовлення вилівка, грн. (у цінах 2020р.):

$$S_{\text{заг}} = \frac{C_i}{1000} \cdot Q \cdot K_T \cdot K_M \cdot K_C \cdot K_{\text{сер}} \cdot K_{\text{пр}} - (Q - q) \cdot \frac{S_{\text{відх}}}{1000} \quad (1)$$

Приймаємо:

$C_i=2500$ грн.,

$K_T=1,1$ -доплати та знижки за відхилення вимог до точності розмірів виливків від базових; $K_M=1,06$ - доплати та знижки за відхилення вимог до точності маси виливків від базових; $K_C=1,0$ - доплата за поставку виливків з потоншеними проти базових товщин стінками; $K_{\text{сер}}=0,86$ - доплати та знижки за серійність; $K_{\text{пр}}=0,92$ - коефіцієнт, що враховує доплати у залежності від призначення виливка [2] $Q=13,5$ грн., $q=12$ грн., $S_{\text{відх}}=300$ грн.

$$S_{\text{заг}}=2,5 \cdot 13,5 \cdot 1,1 \cdot 1,06 \cdot 1,0 \cdot 0,86 \cdot 0,92 \cdot 0,45=30,6 \text{ грн.}$$

Варіант 2. Литво в піщано-глинисті форми з ручним формуванням по дерев'яних моделях [1].

$$S_{\text{заг}} = \frac{C_i}{1000} \cdot Q \cdot K_T \cdot K_C \cdot K_B \cdot K_{\text{сер}} \cdot K_{\text{пр}} - (Q - q) \cdot \frac{S_{\text{відх}}}{1000} \quad (2)$$

Приймаємо:

$C_i=2500$ грн.,

$K_T=1,1$ -доплати та знижки за відхилення вимог до точності розмірів виливків від базових; $K_C=1,04$ -доплата за поставку виливків з потоншеними проти базових товщин стінками; $K_B=0,96$ -коефіцієнт, що враховує доплату за спеціальні випробування; $K_{\text{тер}}=0,93$ -коефіцієнт, що враховує доплати за термічну та термохімічну обробку; $K_{\text{пр}}=0,96$ - коефіцієнт, що враховує доплати у залежності від призначення виливка [2] ;

$Q=13,5$ грн., $q=12$ грн., $S_{\text{відх}}=300$ грн.

$$S_{\text{заг}}=2,5 \cdot 13,5 \cdot 1,1 \cdot 1,04 \cdot 0,96 \cdot 0,93 \cdot 0,96 \cdot 0,45=32,6 \text{ грн.}$$

Річний економічний ефект від використання даного методу при програмі випуску 15000 штук рівний:

$$P_{\text{еф}} = (32,64 - 30,69) \cdot 15000 = 29250 \text{ грн.}$$

Висновки

Виходячи з економічної точки зору, ресурсо та енергоефективності, більш прийнятним є запропонований перший метод, тому остаточно приймаємо наступний метод виготовлення заготовки корпусу: литво в піщано-глинисті форми з машинним формуванням по металевих моделях.

Література:

1. Методичні вказівки до лабораторних занять та самостійної роботи з дисципліни «Проектування та виробництво заготовок». Частина I. Розробка креслення та технології виготовлення литої заготовки. /Укл. С.С. Добрянський, Ю.М. Малафеев. – К.: НТУУ «КПІ», 2010.

2. Ерфан Є. А. Методичні поради до виконання курсової роботи з дисципліни «Організація та планування дільниці машинобудівного підприємства». – Ужгород: Ужгородський національний університет, 2005. – 30с.

3. Жигуц Ю. Ю. Навчальний посібник з дипломного та магістерського проектування для спеціалістів і магістрів спеціальності «Технологія машинобудування». Навчальний посібник / Укладач: Жигуц Ю. Ю. – Ужгород: УжНУ. «Говерла», 2011. – 348 с.

СТИЛЬ БАРОКО В СУЧАСНОМУ ОДЯЗІ

Вступ. Дизайнери в своїй творчості постійно звертаються до історичного костюму різних епох. Споглядання та детальне вивчення художником-модельєром костюму певної епохи може стати джерелом творчості для створення нової форми одягу, або ж надихнути майстра на розробку модної колекції. Отже питання впливу історичних мотивів тої чи іншої епохи на форму сучасного костюму є актуальним і потребує критичного осмислення.

Метою роботи є аналіз історичного і культурного спадку візуальних образів моди епохи бароко та дослідження впливу форми і художньо-композиційних ознак стилю бароко на сучасні колекції високої моди.

Об'єктом дослідження є процеси художнього проектування модних форм одягу в стилі бароко. **Предметом вивчення** стали історичні елементи і мотиви костюма епохи бароко XVII-XVIII ст. та можливості їх використання в модній формі сучасного одягу.

Результати дослідження. Костюм в перекладі з французької в загальному означає *одяг*, або *відмінний стиль*. Історичний костюм в такому сенсі визначає характер епохи, стиль та манеру носіння одягу в ту чи іншу епоху, які відображають соціальну, національну, регіональну приналежність людини. Все, чого могло досягти людство в різних сферах діяльності, знайшло своє відображення в одязі, про що яскраво свідчать зразки історичного костюму на живописних полотнах чи в експозиціях музеїв [1,2].

Стиль *бароко* зародився в Італії наприкінці XVI ст. наперекір класицизму та раціоналізму і згодом поширився по всій Європі, а у Франції в епоху правління короля «Сонце» Людовіка XIV досяг свого розквіту. Усе французьке стало синонімом розкоші та елегантності, саме у Франції з цього періоду народжується і концентрується нова мода [1,3].

Бароко – це художній стиль, в основу якого покладено пишний декор. У перекладі з італійської означає *дивний, порочний, схильний до надмірності*; він створений щоб дивувати і вражати своєю надмірністю і театральністю. Бароко називають зухвалим і пишним, а серед художників-модельєрів цей стиль вважається одним з найпоціновуваніших. До найхарактерніших ознак стилю можна віднести легкість і відчуття гармонії власних рухів; надмірність зовнішніх елементів та ефектів; прагнення до досконалості; поєднання театральності нарядів з величезною увагою до деталей. Йому властиві емоційна піднесеність та демонстрація розкоші, спроможності, помпезності, а напускна театральність воістину межує з афектацією [4,5].

Костюм цієї епохи – яскравий і виразний. Надмірність присутня у всьому - і в обсягах та масі костюму, і в кількості декору. В моді панує золото, розкіш, фантазія, декоративність, прикраси. Одяг характеризується пишністю і

різноманітним забарвленням насичених кольорів з надмірним додаванням всіляких бантів, рюш, мережива [6].



Рис. 1: Жіночий одяг в стилі бароко

Сучасні колекції одягу в стилі бароко зберегли лише окремі елементи того, що було типовим для нього в 17 столітті. Одяг став стриманішим, у минулому він надавав жіночій фігурі багато зайвого об'єму, а сучасна мода прагне підкреслити красу природних ліній та витонченість образу. Залишаються модними оздоблення фактур під гобелен, ручна вишивка, великі прикраси, корсет-ліф з пишною спідницею. Як і для будь-якого часу, на сьогодні одяг в стилі бароко характеризують дорогі тканини, вишукане декорування та висока якість виготовлення. Одяг з оксамиту, парчі, всіляких різновидів шовку, прекрасно комбінується в чудові ансамблі з виробами, виготовленими з таких матеріалів як атлас, шифон, мереживо, шовк, джинсова тканина. Особливою популярністю користуються фасони з асиметричним кроєм, глибоким вирізом декольте, з пишними рукавами, оздоблені бантами і мереживом. Прикраси та аксесуари, декоровані в стилі бароко, органічно доповнюють вечірні сукні.

Одяг з оксамиту, парчі, різних видів шовку та гобеленових фактур з позолотою любляють й сучасні чоловіки. Колірна гамма сучасного бароко симпатизує чорному, червоному, перловому, зеленому і синьому кольорам. Яскравим прикладом цьому є колекція одягу від бренду Dolce & Gabbana.



Рис. 2: Чоловічий одяг в стилі бароко

Висновок. Епоха бароко існує більше 500 років, але постійно повертається, щоб принести розкіш і блиск в навколишній світ, чим заслужила на постійну увагу молодих та іменитих дизайнерів. Саме ця епоха є взірцем надмірності, поєднання непоєднуваного і використання різних засобів, як мистецьких так і технічних при виготовленні одягу. Історичний костюм в стилі бароко вирізняється парадністю, напускною театральністю, своїми пишними формами та динамічністю, фактурністю, контрастністю, асиметрією конструкцій, екстравагантністю орнаментики, декоруванням, насиченими кольорами, що збуджують уяву, породжують нові ідеї та спонукають до творчості.

Література

1. Корницька Л.А. Художнє проектування одягу: історія костюма: [навч. посіб. для вузів] / Лариса Корницька. – Л.: видавництво «Новий світ - 2000», 2011. – 434 с.
2. Дяченко А.В. Роль історичних костюмів у створенні колекції сучасного одягу / INNOVATIVE SOLUTIONS IN MODERN SCIENCE № 1(10), 2017. Режим доступу: <https://naukajournal.org/index.php/ISMSD/article/viewFile/1096/1217>
3. Колосніченко М.В., Процик К.Л. Мода і одяг. Основи проектування та виробництва одягу: Навчальний посібник. - К.: КНУТД, 2011. - 238 с.
4. Андреева Р.П. Энциклопедия моды – СПб: Издательство «Литера», 1997. – 416 с.
5. Кибалова Л., Герцеговина О., Ламарова М. Иллюстрированная энциклопедия моды. - издательство «Артия», Прага, 1987. - 608 с.
6. ПроArt (історія образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва). Європейський костюм 17 століття. Мода стилю бароко. Режим доступу: <http://arshistorian.blogspot.com/2020/11/17.html>

УДК 519.23:330.32

СТЕГНЕЙ М.І.

доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки та фінансів,
Мукачівський державний університет

МИХАЛЬЧИНЕЦЬ Г.Т.

кандидат економічних наук, ст. викладач кафедри економіки та фінансів
Мукачівський державний університет

ПРОКОПЕЦЬ Р.І.

аспірант, здобувач PhD,
Мукачівський державний університет

**РОЛЬ ЕКОНОМІКО СТАТИСТИЧНИХ РОЗРАХУНКІВ У ФОРМУВАННІ
МОДЕЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

Використання економіко-статистичних розрахунків є надзвичайно важливим етапом у сучасних дослідженнях і має значний вплив на розвиток економічної науки та прийняття ефективних економічних політик. Економіко-статистичні розрахунки надають об'єктивну інформацію про стан економіки, динаміку розвитку та взаємозв'язки між різними економічними параметрами. Це допомагає приймати обґрунтовані рішення в галузі фінансового планування, інвестиційної політики, регулювання ринків та інших аспектів економічного управління. Економіко-статистичні розрахунки дозволяють аналізувати

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

динаміку економічних показників, виявляти тенденції розвитку та прогнозувати майбутні зміни. Це допомагає підприємствам, урядам, міжнародним організаціям та дослідникам визначати потенційні ризики, розвивати стратегії та планувати дії на основі об'єктивних даних. Економіко-статистичні розрахунки дозволяють оцінювати ефективність різних економічних політик, програм та заходів. Це важливо для визначення успішності витрат, розподілу ресурсів та впливу на соціально-економічний розвиток.

В сучасних економічних дослідженнях часто виникає завдання побудови моделей сталого розвитку. Під моделями сталого розвитку розуміють концептуальні та аналітичні рамки, які використовуються для розробки стратегій та політик, спрямованих на досягнення сталого розвитку. Ці моделі намагаються збалансувати економічний розвиток з охороною навколишнього середовища та соціальною справедливістю, забезпечуючи потреби сучасного покоління, не шкодячи здатності майбутніх поколінь задовольняти свої потреби.

Моделі сталого розвитку враховують взаємозв'язки між економічними, соціальними та екологічними аспектами розвитку. Вони виходять з припущення, що збереження екологічної рівноваги та соціальної справедливості є необхідною умовою для стійкого економічного зростання. Таку моделі можуть бути розроблені на різних рівнях, включаючи макроекономічний рівень (національні стратегії сталого розвитку), секторальний рівень (сталість в окремих галузях економіки) та мікроекономічний рівень (включення сталого розвитку в бізнес-практики). Основними принципами моделей сталого розвитку є забезпечення екологічної стійкості, соціальна справедливість та економічна стійкість, забезпечення справедливості між поколіннями.

Моделі сталого розвитку враховують потреби збереження природних ресурсів, зменшення забруднення та впливу на довкілля. Вони спрямовані на впровадження екологічно чистих технологій та енергетичну ефективність. Крім того, моделі сталого розвитку визнають необхідність забезпечення соціально справедливого розподілу ресурсів, можливостей та благополуччя серед всіх верств суспільства. Вони акцентують увагу на боротьбі з нерівностями, включаючи гендерну рівність, доступ до освіти, охорони здоров'я, житла та інших соціальних послуг. Моделі сталого розвитку спрямовані на забезпечення соціальної справедливості шляхом збільшення зайнятості, підтримки малих та середніх підприємств, розвитку соціальних захисних механізмів та підвищення життєвого рівня населення. Також моделі сталого розвитку враховують необхідність створення стійкої економіки, яка здатна забезпечувати тривале економічне зростання та зменшення вразливості до зовнішніх шоків. Вони сприяють розвитку інноваційного потенціалу, підтримці підприємництва, створенню конкурентоспроможного бізнес-середовища та залученню інвестицій. Особливістю моделей сталого розвитку є те, що вони враховують вплив поточних рішень на майбутні покоління та довгострокову сталість. Вони спрямовані на збереження природних ресурсів, розумне використання

технологій, підтримку екологічної реставрації та передачу життєвих цінностей та ресурсів майбутнім поколінням.

Застосування економіко-статистичних розрахунків у моделях сталого розвитку дозволяє аналізувати комплексні взаємозв'язки між економічними, соціальними та екологічними аспектами розвитку, розробляти науково обґрунтовані рекомендації та стратегії для досягнення сталого розвитку [1-2].

Застосування економіко-статистичних розрахунків у моделях сталого розвитку передбачає: комплексний підхід, передбачення наслідків, можливість розробки інструментарію для політики та підтримку управлінських рішень.

Моделі сталого розвитку з використанням економіко-статистичних розрахунків дозволяють охопити всі аспекти розвитку, враховуючи економічні, соціальні та екологічні фактори. Вони допомагають розуміти взаємодію цих факторів і виявляти можливості для досягнення балансу між ними. Також дозволяють прогнозувати наслідки різних сценаріїв розвитку, що допомагає приймати обґрунтовані рішення і уникати небажаних наслідків, оцінити вплив економічних рішень на соціальну справедливість та екологічну стійкість.

Моделі сталого розвитку з використанням економіко-статистичних розрахунків надають інструменти для оцінки ефективності політик та програм, визначення пріоритетів та розробки стратегій. Вони дозволяють здійснювати кількісний аналіз та моделювання різних сценаріїв, що допомагає приймати обґрунтовані рішення на основі наукових даних. Вони є важливим інструментом для управління на мікро-, мезо- та макрорівнях, допомагають оцінити ефективність різних стратегій та інвестиційних проектів, визначити ключові показники успішності та моніторити реалізацію цілей сталого розвитку.

Загалом, побудова моделей сталого розвитку з використанням економіко-статистичних розрахунків в дослідженнях має велике значення для розвитку суспільства, оскільки це розкриває прогностичні можливості, забезпечує обґрунтування взаємодії між секторами та прийняття раціональних рішень, відкриває можливості залучення інвестицій та стимулювання інновацій.

Література:

1. Стегней, М. І. Роль статистики в житті суспільства / М. І. Стегней, М. В. Томишинець //Фінансове регулювання зрушень в економіці України [Електронний ресурс] : збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м.Мукачево, 24 березня 2021 року). –Мукачево : МДУ, 2021. – С.63-65.

2. Стегней, М. І. Статистика: кредитно-модульний курс : навч. посіб. Реком. МОНУ для студ. ВНЗ / М. І. Стегней, І. О. Іртищева. – К. : Кондор, 2015. – 306 с.

ТОКАРЧУК Д.М.,
кандидат економічних наук, доцент кафедри адміністративного
менеджменту та альтернативних джерел енергії
ДОБРЯНСЬКА І.В.,
студентка бакалаврату факультету менеджменту та права
Вінницький національний аграрний університет

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ У НАПРЯМІ ВИРОБНИЦТВА БІОПАЛИВ

На сьогодні не існує єдиного підходу до трактування інноваційної діяльності, Так, Жукович І. під інноваційною діяльністю розуміє вид діяльності економічної, пов'язаний з трансформацією ідей у впровадженні на ринку технологічно нові або вдосконалені продукти (послуги), в нові або поліпшені інноваційні технологічні процеси, що використовуються у виробничій діяльності [1]. Шпикуляк О. вважає, інноваційна діяльність – це сукупність послідовних дій щодо трансформації ідей (у вигляді результатів науково-дослідних робіт, інженерно технічних, підприємницьких і управлінських рішень) у передові розробки й технологічні процеси для створення нових чи удосконалених товарів і послуг, які користуються попитом на ринку [2].

На думку Г. Саранчук, особливість інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві обумовлюють: 1) різноманітність сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки, вагома різниця в технологіях їх виробництва; 2) значна диференціація окремих регіонів країни за агротехнологічними умовами виробництва; 3) залежність використовуваних у сільському господарстві технологій від природних умов; 4) розпорошеність сільськогосподарського виробництва на значній території; 5) велика різниця в періодах виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції; 6) відособленість сільськогосподарських товаровиробників від наукових установ, що займаються виробництвом науково-технічної продукції; 7) відсутність організаційно-економічного механізму передачі досягнень науки сільськогосподарським товаровиробникам [3].

Серед напрямів інноваційної діяльності в аграрній сфері важливе місце належить пошуку альтернативних шляхів енергозабезпечення потреб виробництва [4]. Одним з них є налагодження виробництва біопалив сільськогосподарськими підприємствами, що сприятиме зменшенню витрат на дорогі традиційні енергоносії, нафтове паливо, мінеральні добрива.

Це питання особливо актуалізувалося сьогодні, коли понад 62% внутрішнього споживання бензину та 90% дизпалива Україна задовольняє за рахунок імпорту [5]. Виробництво і використання біопалива здатне забезпечити додаткові інструменти для енергонезалежності країни, зокрема транспортного сектору. Проте замість власного виробництва, Україна щороку експортує значні обсяги сировини. До прикладу, з експортованих у 2019-2020 рр. ріпаку та сої

можна було замістити до 37% імпортного дизелю. Попри задекларовані Енергетичною стратегією цілі на збільшення частки альтернативних видів палива, відповідний потенціал в Україні практично не використовується [6].

Тому надзвичайно важливим і перспективним напрямком подальшого розвитку вітчизняного аграрного сектора є модернізація його виробництва. Наприклад, перепрофілювання частини підприємств аграрного бізнесу на виробництво біопалива, де буде використовуватись продукція рослинництва. Це дозволить агробізнесу із споживача традиційних видів енергії перетворитися у виробника енергоресурсів зі значним потенціалом у майбутньому. В таких умовах, основна увага приділяється формуванню життєздатної енергетичної політики, яка має базуватись на концепції модернізації агробізнесу у напрямку нарощування виробництва біологічних видів палива та збалансованому економічному зростанні [7].

За агрегатним станом розрізняють три види біопалива: 1) рідке – біодизель і біоетанол, що використовуються в якості заміників бензину та дизеля для двигунів внутрішнього згоряння; 2) тверде – дрова, дерев'яні гранули (виготовляються з відходів деревопереробної промисловості), пелети та брикети (пресована солома, лушпиння тощо); 3) газоподібне – біогаз, біометан і біоводень, які одержують на спеціальних біогазових установках як продукт розкладання органічних відходів.

Інноваційна діяльність аграрних підприємств у напрямі виробництва біопалив може включати: організацію виробництва біодизелю, біогазу, твердих біопалив (пелет і брикетів). При цьому можуть використовуватися як безпосередньо сільськогосподарські культури (наприклад ріпак для виробництва біодизелю, кукурудза на силос – для виробництва біогазу тощо), так і органічні відходи рослинництва і тваринництва (солома, лушпиння соняшнику, стебла кукурудзи – на виробництво твердих біопалив; гній та пташиний послід та їх суміші з органічними відходами рослинного походження – на виробництво біогазу тощо). Важливим завданням нашої держави є стимулювання аграрних підприємств до інноваційної діяльності у сфері виробництва біопалив, оскільки це дозволить отримати вигоди як власне аграріям (енергетична автономізація), так і державі загалом (енергетична незалежність), що особливо важливо в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови.

Література:

1. Жукович І.А., Рижкова Ю. О., Доброва Г.М. Інноваційна діяльність в українській економіці. Сучасний стан та проблеми. *Статистика України*. 2007. № 3. С. 4-15.
2. Саранчук Г.М. Інноваційний розвиток сільського господарства як основа підвищення його конкурентоспроможності. *Інноваційна економіка*. 2010. № 1. С. 26-32.
3. Шпикуляк О.Г., Грицаєнко М.І. Розвиток інноваційної діяльності в аграрній сфері: менеджмент та ефективність: Монографія. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2016. 424 с.
4. Скорук О.П., Токарчук Д.М. Економічна ефективність виробництва і споживання біогазу: світовий і український досвід. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (Економічні науки)*. 2012. № 2 (18), Т.5. С. 289–298.
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL:

<http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 01.05.2023).

6. Енергетична стратегія України до 2035 року: «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність». URL: https://merp.org.ua/images/Docs/MERP_USAID_ESU_2035.pdf (дата звернення: 01.05.2023).

7. Щербина С. В. Модернізація аграрного бізнесу в Україні для розвитку виробництва біопалива. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2021. № 4 (64). С.153-163.

УДК 620.952

ТОКАРЧУК Д.М.,
кандидат економічних наук, доцент кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії
ПОБЕРЕЖНИЙ А.Д.,
студент бакалаврату факультету менеджменту та права
Вінницький національний аграрний університет

УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ВІДХОДІВ ПІДПРИЄМСТВА НА ВИРОБНИЦТВО БІОПАЛИВ

В управлінні українськими сільськогосподарськими підприємствами наразі недостатньо уваги приділяється питанням розвитку ресурсного потенціалу. Особливо важливим є цей аспект у світлі сучасних світових тенденцій перегляду базових підходів до вибору шляхів та інструментів для покращення ресурсної політики держави, як у теорії, так і на практиці.

Н.С. Краснокутська надає визначення потенціалу підприємства з урахуванням компетенцій. Беручи до уваги те, що компетенції і ресурси, зумовлюючи внутрішні можливості певного підприємства (внутрішній потенціал цього самого підприємства), за допомогою маркетингу мають забезпечити всі його конкурентні переваги на ринковому середовищі, тобто ринковий (зовнішній) потенціал певного підприємства. Автор акцентує увагу на взаємодії системи ресурсного забезпечення з системою управління, а також робить наголос на тому, що тільки така взаємодія може створити гарний результат для осіб зацікавлених в цьому [1].

Власне ресурсний потенціал – це сукупність елементів, які нагромаджені підприємством для здійснення господарської діяльності та зумовлюють можливість його функціонування й розвитку. Саме ресурсному потенціалу відводиться значна роль у забезпеченні системи економічної безпеки підприємства. Так, при дослідженні даного питання наковці С. Філіппова та О. Дашковський, обґрунтовують таку структуру ресурсного потенціалу: матеріальні, нематеріальні, трудові, фінансові ресурси, методи управління та організації ефективного використання ресурсів підприємства [2].

У сільськогосподарському виробництві склад ресурсного потенціалу аграрного підприємства, віднесення його елементів до того чи іншого виду або групи проводиться відповідно до їх природи, призначення і використання, а також в залежності від підходів вчених-дослідників. В якості

основних елементів ресурсного потенціалу Антощенко В. розглядає землю, працю, капітал, підприємницькі здібності [3].

Ефективне управління ресурсним потенціалом підприємств повинно являти собою гнучку систему, що буде змінюватись, пристосовуватись до ринкових умов, при цьому виробляти якісну продукцію та забезпечувати загальний розвиток підприємства [1]. В цьому аспекті актуалізується інноваційні способи використання ресурсного потенціалу підприємств – на виробництво біопалив.

Ресурсний потенціал аграрного підприємств на виробництво біопалив включає можливість використання власної сільськогосподарської сировини на виробництво:

- (а) для біоетанолу – зернові й цукрові культури (кукурудза, тритикале, пшениця, сорго, просо, цукровий буряк);
- (б) біодизелю – олійні культури (соняшник, ріпак);
- (в) твердого палива – енергетичні культури й відходи, залишки рослинництва (мускантус, верба, тополя, стебла й лузга соняшника);
- (г) біогазу – відходи рослинництва і тваринництва [4].

Неприбуткова громадська спілка, яка об'єднує бізнес та експертів для розвитку біоенергетики в Україні UABIO поділяє агробіомасу на два види:

- 1) сільськогосподарські залишки (первинні, наприклад, солома; вторинні, наприклад, лушпиння соняшника; гній);
- 2) енергетичні рослини (класичні та спеціально вирощені) [5].

При цьому існує думка, що надмірне виготовлення біопалива з технічних культур (кукурудзи, ріпаку) в майбутньому може спричинити негативні наслідки для економічного потенціалу України. У зв'язку з цим особливої уваги потребує виробництво біопалива із сільськогосподарських залишків, адже це не лише ефективно, а й відповідає засадам розумного використання сільськогосподарських ресурсів.

Як стверджують М. Барун та А. Кот, щороку в Україні накопичується велика кількість органічних відходів, але лише невелика частина з них використовується як сировина для виробництва біопалива, а решта надходить у ґрунт і ґрунтові води, що призводить до забруднення довкілля [6].

З цього можна зробити висновок, що переробка сільськогосподарських відходів та їх використання на виробництво біопалив не лише допоможе аграрним підприємствам зменшити свою залежність від нафтових видів палива, але й допоможе стати більш соціально відповідальним та дотримуватися принципу екологічності виробництва. Для досягнення цілей «зеленої» повоєнної відбудови економіки України аграрним підприємствам вже сьогодні необхідно активізувати використання ресурсного потенціалу органічних відходів на виробництво біопалив.

Література:

- 1. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури. 2019. 352 с.

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

2. Філіппова С.В., Дашковський О.С. Система формування і забезпечення економічної безпеки підприємства. *Економіка: реалії часу*. 2012. №2(3). С. 17-21.

3. Антощенкова В. Основні елементи ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства як основа економічної та продовольчої безпеки. *Економічний аналіз*. 2020. Том 30. № 3. С. 291-298.

4. Пастух А. В. До питання про об'єкти правовідносин щодо вирощування та перероблення сільськогосподарської сировини для виробництва біопалива. *Держава і право. Юридичні і політичні наук. зб. наук. пр.* 2015. Вип. 68. С. 346–360.

5. Агробіомаса. *UABIO*. URL: <https://cutt.ly/wNW4Bsv> (дата звернення 31.10.2022)

6. Барун М., Кот А. Управління відходами продукції сільського господарства. *Сучасні проблеми екологічного контролю та аудиту: зб. тез доповідей II Міжнародної інтернет-конференції (м. Харків, 23 лютого 2022 р.)*. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. С. 10-13.

УДК: 332.025.12 (477.74)

ФЕЄР А.Є.

аспірант 2 курсу, спеціальності 051 «Економіка
Мукачівський державний університет

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ ГІРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЗАКАРПАТТЯ

Гірські території Закарпаття охоплюють 45 % площі регіону, на них розташовані 214 населених пунктів (близько 35 % від загальної їх кількості по області), у тому числі 49 високогірні (знаходяться на висоті 600 метрів і вище над рівнем моря), та на яких проживає 24 % населення регіону. Гірським територіям країни приділяється недостатня увага, вони програють економічно, їх продукція за умов ринкової економіки зі зрозумілих причин неконкурентоспроможна. Багато років гори фінансувалися за залишковим принципом. Звідси впливає актуальність та підвищений інтерес наукової спільноти та практиків до аналізу стану та тенденцій розвитку підприємництва в гірських поселеннях регіону [1-5].

Вивчення проблем, що існують у діяльності малих підприємств і накопичених за останні десятиліття, а також умови в яких доводиться здійснювати свою діяльність необхідно визначити напрямки, що обмежують їх розвиток:

- низький попит на продукцію малих підприємств, високий рівень конкуренції на ринках як зі сторони державних підприємств так і великого бізнесу, високі бар'єри входження;
- недостатня виробнича база: ресурсні обмеження, нестача сировини;
- фінансові обмеження: складність залучення фінансування для забезпечення поточної діяльності, створення малих підприємств, розвиток виробництва, у тому числі нерозвиненість фінансово-кредитної підтримки;

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

- адміністративні обмеження: наявність високих витрат, які несе малий бізнес у зв'язку з необхідністю проходження адміністративних процедур при створенні малих підприємств, особливо під час здійснення поточної діяльності;
- інфраструктурні обмеження: обмеженість до енергетичної транспортної інфраструктури;
- інформаційні обмеження: відсутність або недостатність інформації про ситуацію на ринках, конкуренцію на ринках.

Для розвитку підприємств малого бізнесу необхідно створити чіткий план дій, що сприятиме розвитку підприємницької діяльності.

Таблиця 1

Розвиток малого бізнесу в гірських населених пунктах

№ п/п	Складові механізми забезпечення	Заходи
1.	Фінансова підтримка малого підприємництва	Субсидування: – частини затрат малого підприємництва, що виробляють та реалізують товари (робота, послуги) для експорту; – затрат на виплату частини процентної ставки кредитних організацій для реалізації проектів; – частини затрат на організацію інфраструктури, пов'язаної з реалізацією проекту; – затрат суб'єктів малого підприємства на підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації.
2.	Майнова підтримка суб'єктів малого підприємництва	Формування переліку державної і комунальної власності територіальних громад з метою передачі у володіння і (або) користування суб'єктам малого підприємництва
3.	Розвиток системи мікрофінансування	Створення фонду підтримки малого підприємництва надання субсидії на добровільній основі
4.	Розвиток інноваційної і виробничої сфери малого підприємництва	– створення об'єктів інфраструктури підтримки малого підприємництва; – розвиток соціальної підтримки.
5.	Формування ефективної системи інформаційної підтримки малого підприємництва	– поповнення, актуалізація і підтримка інтернет-портів; – проведення семінарів, конференцій, форумів по розвитку малого підприємництва; – висвітлення і підтримка суб'єктів малого підприємництва в ЗМІ.
6.	Розвиток підприємницької грамотності	Організація навчальних курсів для початківців-підприємців, створення онлайн-курсів

Джерело: сформовано автором

Таким чином для результативного розвитку малого бізнесу, необхідно поступово відмовлятися від прямої фінансової підтримки і перейти до форм непрямого стимулювання підприємницької діяльності впровадивши запропоновані заходи, що дасть змогу державі здійснити реальну підтримку малого підприємництва.

Література:

1. Мікловда В. П., Гоблик В. В., Пітюлич М. І. [та ін.] Концепція стійкого розвитку сільських територій Закарпатської області на 2021-2027 рр. *Научний вестник Ужгородського університета. Серія "Економіка"* : збірник наукових трудов. Ужгород, 2019. Випуск 2 (54). С. 10-16.

2. Гоблик В.В. Проблеми гірських ринків праці українських Карпат. *Сучасний фундамент розвитку національної економіки*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (2-3 червня 2017 р.). Частина II. м. Київ, 2017. С.76-78.

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

3. Токар Я.І., Гоблик В.В. Фінансово-кредитне забезпечення розвитку підприємництва в гірських населених пунктах. *Економіка та суспільство*: електронний науковий фаховий журнал. Мукачево, 2017. №11. С.481-484.

4. Гоблик В.В. Перспективи розвитку туристично-рекреаційного комплексу гірських територій регіону в контексті сталого розвитку Карпат. *Сталий розвиток Карпат та інших гірських регіонів Європи*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 8-10 вересня 2010р.). Ужгород, 2010. С. 242-244.

5. Феєр А.Є. Проблеми розвитку гірських територіальних громад. *Управління соціально-економічними трансформаціями господарських процесів: реалії і виклики*: збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції(м. Мукачево, 11-12 квітня 2023 р.). Мукачево: МДУ, 2023. С. 66-68.

УДК 62-1; 620.9; 658.7

ФОРДЗІОН Ю.І.

кандидат технічних наук, доцент

КАБАЦІЙ В.М.,

кандидат фізико-математичних наук, доцент,

ПИТЬОВКА О.Ю.,

кандидат фізико-математичних наук, доцент,

Мукачівський державний університет

РАЦІОНАЛЬНЕ РЕСУРСОСПОЖИВАННЯ ТА ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ КОНСТРУКЦІЙНИХ МАТЕРІАЛІВ

Науковцями обґрунтовані причинно наслідкові зв'язки негативних наслідків антропогенної діяльності для будь-яких сфер (галузей) виробничої діяльності. Це зокрема проблематика різкої зміни клімату, глобального потепління...[1,2]. Причина очевидна - техногенна діяльність людства в умовах науково технічного прогресу завдає значної шкоди довкіллю.

Мета роботи встановити системний зв'язок щодо критеріїв вибору конструктивних матеріалів між ціною, питомим споживанням енергії при виробництві матеріалу, а також викидами вуглекислого газу для життєвого циклу об'єкту (від придбання сировини, виробництва, переробки та/або утилізації) [3]. Особливий інтерес представляє гармонізації технічного об'єкту ТО з екосистемою ЕС. Дослідження даної проблематики має наукове, практичне значення для України з огляду глобальних тенденцій світової економіки.

Сучасний досвід енергозбереження та ресурсозбереження для технологічно розвинутих країн зазнав суттєвих змін через впровадження енергоефективних інноваційних технологій. Стало можливим задовольняти зростаючі потреби щодо товарів та послуг за допомогою обмежених ресурсів; питома енергоспоживання знижується, натомість зростають показники ефективного розвитку економік регіону, а також рівень та якість життя громадян. Це стало основою концепції сталого розвитку через помірковане раціональне ресурсоспоживання. Ресурсозбереження визначається як прогресивний напрям використання природно-ресурсного потенціалу, що

забезпечує економію природних ресурсів та зростання виробництва продукції при тій самій кількості сировини, палива, основних і допоміжних матеріалів [1].

Ресурсозбереження передбачає ефективне використання всіх видів виробничих ресурсів з огляду грошових витрат на основні та допоміжні матеріали. Рациональне використання матеріальних ресурсів впливає на зміну структури витрат, спостерігається зниження собівартості товару через зменшення матеріаломісткості. Це в свою чергу сприяє конкурентоспроможності продукції та просуванню її на світовому споживчому ринку.

Саме енерговитрати визначають вартість металу. Теплота плавлення заліза 271,7 кДж / кг, а для алюмінію 393 кДж/кг. Фактичні енерговитрати на виробництво тони первинного алюмінію коливається в межах– 15919 -13555 кВт•год, та корелюються з глобальною усередненою енергоємністю тони сталі 5490 кВт•год,. Причина очевидна алюміній дорожчий через значні витрати електролізу первинного алюмінію з бокситів.

Відносна вартість на алюміній за останні 30 років суттєво знизилась майже в 2 рази (6 до 3,4). Така тенденція пояснюється саме вимогами енергозбереження. При вторинній переробці енерговитрати на виробництво алюмінію падають у 20 разів. тобто виділення алюмінію з бокситу дуже енергоємне виробництво. Крім того, процес переробки алюмінію потребує лише близько 5% енергії, яка використовується для виробництва первинного алюмінію, що є значною перевагою скорочення CO₂. На плавлення, тобто переробку алюмінієвих сплавів у виріб потрібно значно менше енергії в порівнянні з сплавами на основі заліза, температури плавлення котрих відповідно для сталі від 1350 до 1535 ° С для алюмінію 660 ° С .

Як наслідок значна частина сировинного алюмінію поповнюється за рахунок вторинної переробки відходів, створена відповідна інфраструктура збору та переробки відходів, одночасно науковцями створюються нові зразки сплавів на основі алюмінію. У необробленому стані його міцність дорівнює 60 МПа, але після додавання певних добавок вона виростає до 700 МПа. Твердість у цьому стані досягає 250 по НВ. За своїми фізико механічними характеристиками сплави на основі алюмінію спроможні замінити відповідні сплави на основі заліза (сталі, чавуни).

Попри зростаюче споживання цього металу світовою економікою алюмінієве виробництво є значним джерелом вуглекислого газу CO₂, що становить близько 3%світових 9,4 Гт прямих промислових викидів CO₂ у 2021 році. Залежно від технології електролізу, що використовується, прямі викиди коливаються від 1,8 до 2,5 тон CO₂ / тонну виробленого алюмінію.

Після Паризької угоди колективна відповідальність — зменшити вуглецевий слід нашого способу життя. Щоб підтримати розвиток стійкої та конкурентоспроможної алюмінієвої промисловості на нашому континенті, ми повністю віддані схваленню режимів вільної та чесної торгівлі, які поважають

правила СОТ, і виступаємо за рівні умови для операторів у цьому секторі та декарбонізацію.

Проведений аналіз показує, що раціональне використання природно – ресурсного потенціалу і своєчасне його відновлювання є позитивним фактором ресурсозбереження. Запровадження принципів ресурсоефективності – є першочерговим завданням для України, адже сприятиме підвищенню її конкурентоспроможності, підсиленого енергетичної безпеки, прискоренню не тільки економічного та соціального зростання, а й наблизить державу до позицій сталого розвитку суспільства.

Література:

1. Menzie, W.D., Barry, J.J., Bleiwas, D.I., Bray, E.L., Goonan, T.G., and Matos, Grecia, 2010, The global flow of aluminum from 2006 through 2025: U.S. Geological Survey Open-File Report 2010–1256, 73 p.- Режим доступу: <http://pubs.usgs.gov/of/2010/1256/>.

2. Sartor, O., Bataille, C. (2019). Decarbonising basic materials in Europe: How Carbon Contracts-for-Difference could help bring breakthrough technologies to market. IDDRI, Study N°06/19.-Режим доступу:https://www.iddri.org/sites/default/files/PDF/Publications/Catalogue%20Iddri/Etude/2019-10-ST0619-CCfDs_0.pdf

3. Position paper Carbon Contracts for Difference How to facilitate a viable business model to start commercial scale production of low-carbon steel before 2030. The European Steel Association (EUROFER) AISBL Avenue de Cortenbergh, 2021. Режим доступу: <https://www.eurofer.eu/assets/publications/position-papers/carbon-contracts-for-difference/2021-01-05-EUROFER-Position-paper-on-Contracts-for-Difference.pdf>

УДК 331.5.021:005.21:004(043.2)

ЧЕРНИЧКО Т.В.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки та фінансів

ДАНКАНИЧ О.В.,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Професійна освіта (Економіка)»,
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВОГО РИНКУ ПРАЦІ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

В останні десятиліття на розвиток світових товарних ринків впливають різні фактори, серед яких основними є макроекономічна стабільність країн, нерівномірний розвиток окремих країн світу, геополітична нестабільність, що призвело до перерозподілу позицій країн світу на товарних ринках та зміни напрямів світових товаропотоків. Модифікація товарної структури світового товарного ринку, цінові зміни щодо окремих груп ринків також вплинули на зміну тенденцій світового товарного ринку [3, с. 38; 4].

Ринок має величезний вплив на всі сторони господарського життя, виконуючи низку істотних функцій:

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

1. Регулювання, що означає визначення співвідношення попиту та пропозиції, Загалом, це впливає на цінову політику, зростає вартість – сигнал до розширення виробництва, падає вартість – сигнал до скорочення.

2. Стимулювання, тобто стимулює розвиток виробництва на основі досягнень науково-технічного прогресу, мінімізує витрати на виробництво продукції, підвищує її якість.

3. Інформування, суть якого полягає в насиченні ринку інформацією, знаннями, відомостями, які необхідні господарюючим суб'єктам.

4. Посередництва, що надає споживачеві можливість вибору раціонального постачальника продукції.

5. Санаціювання, тобто очищення суспільного виробництва від економічно слабких, нежиттєздатних господарських одиниць і, навпаки, заохочення розвитку ефективних, підприємливих, перспективних фірм.

Характерною особливістю XXI століття є цифрові технології, які створили цілком специфічний процес праці, внесли свої зміни до всіх його елементів: предмет праці, засоби праці, технологію, організацію та результат праці. Як зазначають українські дослідники, цифрові технології зумовлюють радикальні зміни у змісті та характері праці. Під їх впливом відбувається формування цифрового сегменту ринку праці, представленого, з одного боку, цифровими робочими місцями, а з іншого, працівниками цифрової галузі. Цифрова зайнятість – це зайнятість з використанням цифрових технологій, результатом якої є інформаційний продукт. На наш погляд, цифрова зайнятість охоплює як сферу суто професійної розробки та реалізації цифрових технологій, так і сфери їх розповсюдження та використання для створення інших товарів і послуг. Попит і пропозиція на робочу силу, умови найму та оплати праці фіксуються на онлайн-платформах [1, с. 12; 3]

У сучасній інформаційній економіці саме інформація виступає як предмет праці. Початкова інформація, необхідна для реалізації трудової діяльності, записується у цифровій формі. На інформацію спрямовано діяльність фахівця, який завдяки своїм знанням та досвіду, вмінню продукувати інновації вносить до неї зміни. Засобами праці є цифрові пристрої, такі як: комп'ютери, планшети, мобільні телефони, камери і т. д. Технологія трудової діяльності має подвійний характер. З одного боку, це різні комп'ютерні програми, починаючи з доступних для загального користування (Microsoft Office) до спеціалізованих. З іншого боку, технологія – це спосіб генерування знань, інформації, інновацій, що має індивідуальний характер. Така технологія є унікальною та невід'ємною від власника робочої сили. Організація трудової діяльності має дистанційний характер і здійснюється за допомогою інтернету, включає процес передачі замовлення виконавцю, контролю над термінами та якістю виконання, передачі результату праці замовнику та оплати. Результатом праці є створений інформаційний продукт. Оскільки взаємодія роботодавця з працівником відбувається лише в Інтернеті, це дозволяє говорити про специфічний сегмент ринку праці. Сегментація глобального цифрового ринку праці відбувається за ознакою обов'язкового використання інформаційно-

комп'ютерних технологій на всіх стадіях трудової діяльності: пошук роботи, отримання замовлення, його виконання, передача результату праці та отримання винагороди [3].

Таким чином, можна виокремити новий сегмент глобального ринку праці – цифровий, на відміну від традиційного. Суб'єктами цифрового ринку праці виступають, з одного боку, реальні та потенційні працівники, які шукають і знайшли замовлення на надання особливого роду трудових послуг – інформаційних послуг, а з іншого боку – роботодавці, яким необхідні виконавці інформаційних робіт та послуг. Основною відмінністю цифрового ринку є перенесене в інтернет-середовище місце зустрічі продавців і покупців трудових інформаційних послуг. Взаємодія суб'єктів цифрового ринку праці відбувається через різні онлайн-платформи, які є місцем зустрічі для працівників та роботодавців, а також місцем узгодження винагороди за надані послуги.

Товаром, що реалізується на цифровому ринку праці є трудова послуга, створена за допомогою інформаційно-комп'ютерних технологій. Типовою формою праці на такому ринку є дослідження, аналіз, систематизація, обробка та виробництво інформаційних продуктів. Оплата за надану послугу здійснюється за допомогою електронних платіжних систем, найчастіше з використанням електронних грошей [2].

Вищесказане дозволяє сформулювати визначення цифрового ринку праці як специфічного сегменту глобального ринку праці, на якому формуються дистанційно попит та пропозиція на трудові цифрові послуги, при цьому взаємодія його суб'єктів відбувається виключно з використанням інформаційно-комп'ютерних технологій.

Література:

1. Петрова І. Л., Балика О. Г., Качан Г. М. Цифрова економіка та поява цифрової зайнятості Social and Labour Relations: Theory and Practice, Volume 10, Issue 1, 2020.. С. 10 – 20. URL: <https://library.krok.edu.ua/media/library/category/statti>.
2. Туль С. І. Нові форми праці в умовах діджиталізації економіки та світового ринку праці. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. Вип. 23(2). С. 100–105.
3. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти. Керівник проекту: Ольга Пишуліна. Київ, 2020. 247 с. (С. 38 - 40) URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf
4. Черничко Т.В., Черничко С. Ф. Забезпечення збалансованого розвитку економічної системи в контексті підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки. Економіка і суспільство. 2016. № 3. С. 103–107.

ЧЕРНИЧКО Т. В.

доктор економічних наук., професор, завідувач кафедри економіки та фінансів,
Мукачівський державний університет

МИХАЙЛЯК Г. В.

кандидат економічних наук, доцент
Львівський національний університет імені Івана Франка

ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Український малий бізнес вже більше року проходить випробування війною. До її початку малий бізнес відігравав провідну роль на українському ринку праці – на частку малого бізнесу припадало 48% від усіх зайнятих в Україні працівників, або 4,3 млн українців [1]. Ситуація суттєво погіршилася після повномасштабного військового вторгнення російської федерації. За результатами опитувань проведених Центром розвитку інновацій, спільно з Офісом з розвитку підприємництва та експорту та національним проектом Дія.Бізнес, влітку 2022 року 46,8% підприємств повністю або майже повністю припинили роботу [2]. Тільки 4,5% знайшли можливості збільшити обсяги робіт у порівнянні з довоєнним часом. 19% підприємств (переважно зі Сходу країни) здійснили релокацію. Скорочення обсягів економічної діяльності призвели і до скорочення кількості працівників на підприємствах малого бізнесу. За результатами досліджень 20% персоналу були відправлені у відпустку, 27% працює на умовах скорочення зарплати і 20% було скорочено (понад 1 млн. осіб) [2].

З метою посилення ролі малого бізнесу у стимулюванні внутрішніх економічних процесів, покращенні умов для роботи на ринку, підтримці обороноздатності, а також з метою стимулювання відновлення бізнес-процесів, все більшої актуальності набувають питання пошуку ефективних інструментів підтримки розвитку підприємств малого бізнесу в Україні.

За результатами опитування, проведеного Європейською Бізнес Асоціацією в рамках проекту Unlimit Ukraine за участі Міністерства цифрової трансформації України, Офісу з розвитку підприємництва та експорту, національного проекту Дія.Бізнес, у 2022 році 58% представників малого бізнесу незадоволені поточним станом справ (у 2021 році частка незадоволених становила 52%), і лише 24% вважають що стан справ є задовільним (у 2021 році – 32%) [3].

Проте, спостерігаються і певні позитивні тенденції: 76% підприємств малого бізнесу України планують розширити бізнес у 2023 році. З них 28% планує розширити власну географію, 26% – забезпечити розвиток за новими напрямками, 25% – розглядають варіант виходу на зовнішні ринки [3].

За даними ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій», проведене опитування «Український бізнес під час війни» засвідчує незначне зростання частки опитаних, які вважають поточну фінансово-економічну ситуацію на підприємстві задовільною, збільшилась із

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

65,7% до 71,5% [4]. Позитивною є динаміка індексу очікуваних змін фінансово-економічної ситуації, його величина збільшилось із 0,15 до 0,34. При цьому частка «песимістів» зменшилась із 14,9% до 8,3%, а частка «оптимістів» збільшилась із 28,6% до 39,9%. Частка тих, хто не очікує жодних змін, зменшилась із 54,5% до 51,8% [4].

Серед сукупності найбільш пріоритетних проблем (ТОП-10), з якими стикається малий бізнес на початку 2023 року можна виділити:

- перебоїв з електро-, водо-та теплопостачанням (68% опитаних підприємств);
- зростання цін на сировину та матеріали (68% опитаних підприємств);
- складнощі з перевезенням сировини або товарів територією України та розрив ланцюжків постачання (47% опитаних підприємств);
- проблема безпеки праці (40% опитаних підприємств);
- зменшення попиту на продукцію або послуги (35% опитаних підприємств);
- брак робочої сили (26% опитаних підприємств);
- брак обігових коштів (16% опитаних підприємств);
- державне регулювання курсу валют (14% опитаних підприємств);
- пошкодження майна або товару внаслідок бойових дій (12% опитаних підприємств);
- корупція та блокування податкових накладних (12% опитаних підприємств).

Сьогодні в Україні необхідним є застосування нетрадиційних заходів державної підтримки та стимулювання розвитку малого бізнесу. Найбільш поширеним інструментом державної підтримки розвитку підприємств малого бізнесу практично у всіх країнах є надання державних гарантій по кредитах підприємствам цієї групи.

Література:

1. Кількість зайнятих працівників у суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва за видами економічної діяльності у 2010-2021 роках. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/fin/pdsg/arh_kzp_ved_zp_u.htm (дата звернення: 22.04.2023).
2. Стан та потреби бізнесу в умовах війни: результати опитування. URL: <https://business.dii.gov.ua/cases/novini/stan-ta-potrebi-biznesu-v-umovah-vijni-rezultati-opituvanna> (дата звернення: 23.04.2023).
3. Індекс настроїв малого бізнесу за 2022 рік: результати опитування. URL: <https://business.dii.gov.ua/cases/novini/indeks-nastroiv-malogo-biznesu-za-2022-rik-rezultati-opituvanna> (дата звернення: 22.04.2023).
4. Український бізнес під час війни. Випуск 10 (лютий 2023 р.). Громадська організація «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій». URL: <https://business.dii.gov.ua/uploads/5/29486-rezultatidesatogosomisacnogoopituvannakerivnikovpromislovihipidpriemstvukrainskijbiznesvumovahvijni.pdf> (дата звернення: 23.04.2023).

ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ ЯК ДЖЕРЕЛО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Економічні відносини є узагальненою, цілісною та структурно врегульованою системою, що постійно знаходиться в процесі руху, розвитку. Основою цього процесу є розвиток продуктивних сил суспільства, їх якісних і кількісних характеристик та структури. При цьому економічні відносини як спроможні виступати рушійною силою економічного розвитку, так і гальмувати його.

Узагальнену сутність економічних відносин свого часу аналізував відомий шотландський економіст і філософ А. Сміт у праці «Дослідження про природу і причини багатства народів». Автор ілюструє економічні відносини на прикладі господарства окремого товаровиробника у сфері рослинництва. Результати власної праці (зерно) селянин розподіляє на певні частини: одну з них він залишає для власного споживання; другу частину – на насіння, необхідного для продовження процесу виробництва; третю – для обміну на ринку, з метою задоволення інших потреб [1]. Послідовність наведених етапів характеризує економічний процес на рівні мікроекономіки. Аналогічним є економічний процес і на рівні економічної системи. Цикл «виробництво-розподіл-обмін-споживання» відбувається безперервно, однак в широкому розумінні формує суспільне виробництво.

Наведений спрощений приклад економічних відносин дозволяє змодельовати варіанти їх впливу на кількісні та якісні характеристики економічного розвитку [2-3].

1 варіант – збільшення частки вироблених товарів та послуг, спрямованих на споживання, автоматично призводить до зменшення потенційних можливостей для розширеного відтворення і отримання додаткового доходу від обмінних операцій. Це відбувається як на рівні окремого господарства, так і економічної системи загалом.

2 варіант – збільшення частки вироблених товарів, спрямованих на продовження процесу виробництва (розширене відтворення), призводить до зменшення обсягів споживання та обміну, проте спроможне забезпечити збільшення обсягів виробництва в наступні періоди. При цьому вагомого значення набувають економічні відносини, пов'язані з обміном, оскільки процес «виробництва заради виробництва» не можна оцінити як економічний розвиток. Паралельно зі зростанням обсягів виробництва повинно відбуватися і поліпшення соціальних, екологічних та людських показників розвитку країни. Життєдіяльність суспільства не можлива без постійного процесу споживання матеріальних благ, що вимагає безперервності процесу виробництва. Слід мати

на увазі, що протиставляння процесів виробництва і споживання досить умовне, оскільки сам процес виробництва є, по суті, споживанням вироблених раніше матеріальних благ (засобів виробництва) та матеріальних ресурсів.

3 варіант – збільшення частки вироблених товарів, спрямованих на проведення операцій обміну. Це досить складний варіант економічного розвитку, оскільки він не ґрунтується на поліпшенні матеріальної основи економічних відносин обміну, а стосується лише підвищення їх ефективності. Додаткові вигоди, отримані від операцій обміну, надалі повинні бути спрямовані на забезпечення розширеного відтворення (формування сучасних, високоефективних засобів виробництва, поліпшення характеристик людських ресурсів тощо).

Отже, процес матеріального виробництва – серцевина при формуванні економічних відносин. Саме він і є джерелом економічного розвитку. Без матеріального виробництва суспільство не може існувати взагалі, тим більше розвиватися. Проте процес матеріального виробництва не є кінцевим етапом, він лише створює матеріально-речову основу для інших елементів економічних відносин. Саме економічні відносини, пов'язані з виробництвом (які ґрунтуються на чіткій координації зв'язків єдиного відтворювального процесу на території всієї країни), у тісному взаємозв'язку з окремими елементами відносин розподілу, обміну і споживання забезпечують формування матеріальної основи, бази для економічного розвитку. А відносини, пов'язані з розподілом, обміном та споживанням, шляхом впливу на відносини виробництва, забезпечують або стимулювання, або стримування економічного розвитку.

Стимулюючий вплив інших елементів економічних відносин на процес матеріального виробництва полягає в оптимізації руху економічних ресурсів та результатів виробництва до кінцевого споживача; в забезпеченні розширеного відтворення (зростанні обсягів виробництва, відтворенні основного та обігового капіталу, робочої сили); в поліпшенні інформаційних зв'язків між виробництвом та споживанням.

У протилежному випадку, за умов невідповідності існуючих елементів економічних відносин, відбувається деформація відтворювальних зв'язків, перериваються потоки продукції від виробництва до споживання, утворюються певні перепони для інформаційних зв'язків між елементами економічної системи. Внаслідок цього деформується безпосередньо процес матеріального виробництва, він стає епіцентром економічної кризи. До того моменту, поки цей епіцентр не буде локалізовано, поки не припиниться період економічного спаду та не почнеться період пожвавлення матеріального виробництва, економічну кризу не подолати.

Література:

1. Адам Сміт. Дослідження про природу і причини багатства народів / Адам Сміт; О. Васильєв, М. Межевікіна, А. Малівський. Київ: Наш формат, 2018. 736 с

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

2. Пилипенко Г. М. Соціально-економічний розвиток суспільства: сутність та фактори впливу // Економічний простір: електрон. версія журн. 2016. Вип. № 106. С. 115-126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2016_106_13.

3. Полуяктова О. В. Прискорення соціально-економічного розвитку суспільства : економіко-політичні аспекти. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. № 16. С. 16-19.

**РОЗДІЛ 4
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ
ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ**

УДК 338.486(043.2)

АНТОЛИК В.Ю., КАМПОВ Н.С.
Мукачівський державний університет

РЕАЛІЇ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Індустрія туризму зазнає великих викликів та ударів, які змусили її адаптуватися до нових реалій, а фахівців індустрії гостинності спонукали вистояти/розвиватися далі, враховуючи сучасні тенденції та стратегії, вимоги й особливості. Ринок туристичних послуг в Україні реалізується у тісній взаємодії з іншими сферами та формами міжнародної співпраці, стрімко та динамічно відповідає на підйоми й спади темпів зростання на економічне, соціальне, політичне, технологічне становище, зовнішні фактори макросередовища (наприклад, COVID-19, війни) та інші кризові явища, що виникають у світі.

Міжнародний туризм вміщує близько 10,3% валового світового продукту (дані за 2019 рік Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО) та відповідно сприяє занятості населення світу – кожне дев'яте нове робоче місце створюється в індустрії туризму та суміжних з ним галузях [1].

За даними ЮНВТО, число міжнародних туристичних прибуттів в 2019 році склало близько 1,6 млрд осіб, що на 4%, або на 54 млн подорожей перевищило відповідний показник за 2018 рік [1]. Позитивна динаміка успішно реалізовувалась вже десять років підряд, особливо в Європі. У 2019 році європейський континент продовжував бути лідером за кількістю міжнародних туристичних відвідувачів у кількості 744 млн іноземних відвідувачів (51,5% туристичних прибуттів у світі). Також, витрати туристів у закордонних подорожах в 2019 році відповідно та цілком логічно зростали [1].

COVID-19 та протиепідемічні заходи, які були вжиті, негативно вплинули на розвиток туристичної індустрії. Так, у 2020 році за даними ЮНВТО туристичні прибутті у світі зменшились приблизно на 30%, а в окремих регіонах європейського континенту зниження становило 70% [2].

В Україні протягом 2019-2020 років туризм практично не розвивався й не фінансувався. З 6,12 млн туристів у 2019 році, кількість в'їзних туристів становила лише 88 тис. осіб, внутрішніх - 521 тис. осіб, проте 5,5 млн - виїзних туристів [3].

Концепція Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року, вже у 2014 році втратила чинність і не була реалізована. За даними Держкомстату за кордон виїхали 26 млн. [1].

Україна має історичні, географічні, природні, соціально-демографічні та економічні передумови для розвитку внутрішнього та в'їзного туризму. Однак,

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

культура та рівень сервісного обслуговування, недостатній розвиток інфраструктури, особливо транспортної визначає її непопулярність на світовому ринку туристично-рекреаційних послуг.

Серед причин такої низької туристичної популярності країни у світі можна також відмітити хаотичність і нестабільність розвитку міжнародного туризму, недосконалість чи відсутність стратегічного підходу щодо розвитку туристичної галузі та пов'язаних з нею сфер економіки, що визначає необхідність посилення ролі державних органів на постійній основі у формуванні та розвитку туристичної сфери з метою підвищення ефективності її функціонування.

Нормативно-правова база України в сфері туризму загалом відповідає загальним ідеям міжнародного законодавства щодо переваг у функціонуванні та розвитку туризму в країні [4; 5]. Однак, на нашу є низка проблем, негативних чинників та задач, відсутність реалізації яких, заважає та гальмує розвиток туристичної галузі в країні. Зупинимось на основних проблемах, які негативно здійснюють свій вплив на розвиток міжнародного туризму в Україні.

Аналізування джерел та інформації говорить про необхідність комплексного підходу до вирішення проблем, що накопичилися у сфері внутрішнього та в'їзного туризму з боку держави. Однак, мінлива та нестабільна система державного управління туристичною індустрією та її недосконала структура негативно впливає на формування туризму в Україні. За роки незалежності України реалізацію державної політики туристичної сфери здійснювали різні відомства та міністерства: Держтурадміністрація України, Міністерство культури і туризму України, Міністерство інфраструктури України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Міністерство культури, молоді та спорту України, Міністерство культури та інформаційної політики України. Така часта зміна не дає можливості приймати ґрунтовні, змістовні та системні рішення, спрямовані на довгострокову перспективу розвитку сфери туризму, та спрямована лише на вирішення виключно поточних чи короткострокових проблем [4].

Ще однією проблемою, яка гальмує становлення та розвиток туризму в Україні зазначимо несистемне запровадження міжнародних стандартів в даній сфері. У зв'язку з цим сферу туризму частково пов'язують із застарілими стандартами, випадками недотримання необхідного рівня якості готельних, транспортних і туристичних послуг. Наприклад, застарілі критерії готелів та інших аналогічних засобів розміщення, на підставі яких здійснюється категоризація об'єктів туристичної інфраструктури, та їх неузгодженість із стандартами розвинених туристичних країн, зумовлює нерозуміння в'їзного туриста стандартів готельних послуг в Україні та послаблює конкурентоспроможність національного ринку туристичних послуг.

Література:

1. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat>
2. Глобальний етичний кодекс туризму: Міжнародний документ від 01.10.1999 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/983_001.

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

3. Концепція Державної цільової програми розвитку галузі туризму «Мандруй Україною» до 2026 року. URL: https://mkip.gov.ua/files/pdf/Концепція_розвитку_туризму_2021_public

4. Ворошилова Г.О. Проблеми та шляхи розвитку міжнародного ринку туристичних послуг в Україні в посткризовий період. Науковий вісник Херсонського державного університету. Економічні науки. Випуск 42. 2021 р. С. 19-23

5. Горіна Г.О. Ринок туристичних послуг: управління розвитком в умовах просторової поляризації: монографія. Кривий Ріг: Видавець ФОП Чернявський Д.О., 2016. 305 с.

УДК 338.48-6:316-021.414(043.2)

ГЛІБЧУК Д.П., МЕДВІДЬ Л.І.,
Мукачівський державний університет

СУСПІЛЬНА ЗНАЧИМІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

Сфера послуг завжди була найбільш популярною та високооплачуваною серед інших видів товарів, адже потребує більше затрат матеріальних і людської праці. Україна має досить потужний туристичний потенціал, тому має можливість для розвитку певних видів туризму, які позитивно зарекомендували себе на міжнародному ринку. Оскільки ж велика кількість різних видів туризму знайшла своє місце на ринку туристичних послуг, вважаємо необхідним вивчення такого виду туризму як соціальний.

Туризм в Україні можна розглядати як сферу реалізації ринкових механізмів, але при цьому відбувається непряме застосування державних механізмів, спрямованих на забезпечення наповнення державного та місцевих бюджетів. Крім того, туристична сфера може розглядатися як інструментарій, необхідний для повноцінного використання рекреаційних ресурсів. У залежності від їх видів туризм є засобом загальнодоступного та повноцінного відпочинку й оздоровлення, а також ознайомлення з історико-культурною спадщиною держави та її населення.

Об'єктивно Україна має всі умови, необхідні для забезпечення інтенсивного розвитку внутрішнього та в'їзного туризму, що є одним із способів підвищення рівня її соціально-економічного розвитку. Останнім часом особливої актуальності набуває розвиток соціального туризму, який спрямовується на оздоровлення та відпочинку широких верств населення за доступними цінами. Основними видами соціального туризму є дитячо-юнацький, молодіжний (студентський), спортивний, екологічний, туризм для людей похилого віку та сільський (зелений) туризм, агротуризм. Користувачами соціального туризму можуть бути люди різного віку, достатку та місця проживання. Рівень доходів користувачів послуг соціального туризму не дозволяє їм купляти дорогі туристичні продукти, тому програми соціального туризму фінансуються за рахунок профспілкових і благодійних організацій, а самі туроператори зацікавлені в гнучкій системі знижок для людей з невисоким рівнем доходів. Відпочинок стає більш доступним за рахунок невисокої

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

вартості, що значно підвищує попит і приносить дохід туристичним підприємствам.

Проаналізуємо сегментацію соціального туризму в Україні. Суспільно важливим і пріоритетним для держави є дитячо-юнацький туризм, який орієнтований на важливу категорію суспільства – підростаюче покоління. Цей вид туризму сприяє вихованню та освіті підростаючого покоління засобами туристсько-краєзнавчої діяльності, формуванню всебічно розвиненої особистості. Для нього важливою є медико-біологічна функція, яка полягає в оздоровленні молоді. При розумній організації дитячо-юнацький туризм може дати відчутний економічний ефект.

Система молодіжного (студентського) туризму в Україні не до кінця сформована. Цей вид туризму сьогодні розвивається на базі центрів туризму та краєзнавства учнівської молоді. В розвинених країнах світу успішно діє система дешевих студентських закладів розміщення – хостелів. Для розбудови системи молодіжного (студентського) туризму в Україні необхідно зробити дуже багато, адже всюди в світі студентська молодь є найбільш подорожуючим сегментом туристського ринку.

В нашій країні практично не розвивається туризм для людей похилого віку (туризм «сеньйорів»). Натомість у високорозвинених країнах подорожі людей похилого віку є масовими та надзвичайно популярними, навіть конкурують з молодіжними подорожами.

Розвитком спортивного туризму в Україні займається Федерація спортивного туризму України, яка має територіальні осередки в усіх областях нашої держави. Головна особливість спортивного туризму полягає в тому, що він не потребує великих матеріальних видатків, розвивається в існуючому навколишньому природному середовищі і не вимагає значних капіталовкладень для підготовки та проведення туристсько-спортивних масових заходів, зведення спеціальних споруд для їх проведення. Розвиваючись у природному середовищі, спортивний туризм сприяє розвитку внутрішнього туризму шляхом пропаганди дешевого та ефективного відпочинку.

В Україні активно розвивається зелений (сільський) туризм. Він сприяє розвитку місцевої економіки, підвищенню зайнятості населення, створенню нових робочих місць на селі. Організація зеленого (сільського) туризму зумовлює ефективне господарювання, покращення благоустрою та санітарного стану населених пунктів, туристських об'єктів та об'єктів соціальної сфери; відродження народних промислів; зростання виробництва.

Розвиток екологічного туризму в країні сприятиме створенню освітніх екологічних програм для всього населення, розробці туристських маршрутів для організованих туристських груп національними природними, регіональними ландшафтними парками і заповідними територіями з метою збереження природного середовища.

Таким чином, сучасні економічні та соціальні передумови, що склалися в Україні, сформували перспективи для розвитку системи соціального туризму.

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Цей вид туризму є і залишається пріоритетом для держави, оскільки сприяє розвитку внутрішнього та в'їзного туризму, забезпечує створення додаткових робочих місць, є вагомим фактором поповнення валютними надходженнями держбюджету. Разом з тим, соціальний туризм є суперечливим суспільно-економічним явищем: адже з одного боку, є важливою складовою відновлення сил населення країни, а з іншого – неприбутковим видом діяльності.

УДК 338.483.12:728.821-049.7(043.2)

ГОЛОВКО Р.І., КАСИНЕЦЬ О.В.
Мукачівський державний університет

МЕТОДИ ВИКОРИСТАННЯ ЗАМКІВ В ТУРИЗМІ

Збереження замкових і фортифікаційних комплексів є однією з актуальних проблем збереження культурної спадщини. Особливо проблематичним є збереження замків через складність пристосування до сучасних функцій, що обмежує можливості їх сучасного використання. Досвід країн Європи демонструє, що вирішення цієї проблеми полягає у визначенні нових функцій, що дозволяють пристосувати пам'ятки архітектури для сучасних потреб.

Напрямами європейської практики використання колишніх замкових комплексів та фортифікаційних об'єктів в сучасних умовах є організація екскурсій та туристичних маршрутів, розміщення музейних експозицій, об'єктів рекреаційно-оздоровчого призначення, сувенірних крамниць, закладів громадського харчування, готелів і кемпінгів. Широко поширеним в європейській практиці є досвід використання колишніх замкових комплексів і фортифікаційних об'єктів для проведення зустрічей, конференцій, з'їздів; створення науково-методичних центрів, архівів; проведення історичних реконструкцій, театральних вистав, турнірів, фестивалів, майстер-класів тощо.

Особливо проблематичним є збереження замкових комплексів через брак коштів на їх реновацію та недостатню функціональність, що обмежує можливості їх сучасного використання. Для реалізації нових функцій об'єктів під час реновації створюються умови та інфраструктура для їх обслуговування. Також важливою частиною для ревіталізації є благоустрій території, розроблення цілісної системи пішохідних доріжок, оглядових майданчиків, мостів для полегшення пересування відвідувачів.

Яскравим прикладом використання замкових комплексів і фортифікаційних об'єктів є Польща, на території якої збереглося більше п'ятсот середньовічних замків і фортець. Серед найкраще збережених слід відмітити замкові комплекси у містах Мальборг, Фромборк, Баранув Сандомирський, Красичин, Ксенж, Лідзбарк Вармінські, Ланьцут, Неполоміце, Бжег, Краків і Варшава. Добре збережені замкові комплекси Польщі сьогодні є популярними об'єктами туризму, які відвідують щороку тисячу туристів. Більшість реставрованих та переобладнаних замків використовується під готель і музеї. Вони також є місцем проведення рицарських турнірів і фестивалів

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

(наприклад, середньовічної та сучасної культури, військово-історичної реконструкції тощо), різноманітних виставок, презентацій, конференцій тощо.

Замок у Мальборгу є прикладом одного з найкрасивіших і найбільших замків світу, вдалим залучення до сфери туризму. Ця пам'ятка оборонної архітектури пізнього Середньовіччя є найбільшим у світі цегляним замком. Сьогодні замок є музеєм, який нараховує 23 колекції з галузі мистецтва, художнього ремесла, архітектури та історії.

Серед різноманітних заходів, що відбуваються в замку Мальборга, найбільше приваблюють туристів інсценовані вистави з світовими та звуковими ефектами; проведення нічних екскурсій, зустрічей робочих груп, бенкетів, навчання, пригодницьких ігор, концертів, музичних та театральних заходів, фестивалів тощо.

Використання середньовічних замків під готелі є досить прибутковим засобом залучення їх до туристичного бізнесу. У Польщі, як і в країнах Європи, де збереглися середньовічні замки, це також практикується.

Вдалі поєднання охорони, реставрації та налаштування пам'яток з наданням різноманітних послуг відвідувачам демонструють сьогодні багато замків Польщі. Прикладами можуть бути замки в населених пунктах Красичин, Чоха, Гродзець, Клічкув, Битув, Неполоміце, Рін тощо. Сучасний замок-готель у Польщі – це цілий комплекс з найрізноманітнішими послугами. Найпоширенішими замкнутими в Польщі серед готелів є три-, та чотиризіркові.

Отримали поширення в Польщі замки-музеї, які крім постійних експозицій, регулярно пропонують відвідувачам різноманітні тематичні виставки, наприклад, замок-музей Кетцина.

Використовуються в туристичній сфері і замки, які знаходяться у руїнах. Такі пам'ятки навіть у напівзруйнованому стані зберігають свою привабливість, а деколи саме такий вигляд і додає їм привабливості. Охорона пам'ятки, облаштування території, розміщення інформаційних стендів, проведення анімаційних заходів – це лише невеликий перелік того, як напівзруйновані середньовічні замки Польщі залучаються в сферу туризму; належним чином підтримуються, щоб уникнути їх подальшого руйнування. Прикладами напівзруйнованих замків, що сьогодні активно залучені у туристичну діяльність Польщі, є руїни замків у містах Бабіце, Огороденець, Ойцове, Раценжек, Торунь, Чорштин тощо.

Частина замків у Польщі сьогодні знаходиться у приватній власності, тому огляд деяких з них є обмеженим. Проте це стосується, як правило, тих пам'яток, які потребують реставрації, і ще не підготовлені для прийняття туристів.

Досвід країн Європи, зокрема Польщі, показує, що замкові комплекси та фортифікаційні об'єкти можуть бути центрами туристичного тяжіння. Додатковим заходами активізації культурно-туристичних функцій таких об'єктів мажуть бути: створення готелю на території комплексу (або поблизу нього), кафе та ресторанів, улаштування системи доріжок, сходів та оглядових

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

майданчиків; проведення фестивалів; використання світлових інсталяцій і проекцій на фасадах замків; розміщення сувенірних і продуктових крамничок, місць для паркування авто.

Враховуючи, що Україна також має значну кількість замків, необхідно детальніше вивчати цей досвід, щоб мати можливість його запровадити в себе та позбутись можливих помилок на цьому шляху в майбутньому. З досвіду Польщі Україна могла б запозичити: використання збережених об'єктів під готелі та музеї; використання напівзруйнованих пам'яток; проведення анімаційних заходів.

УДК 338.48:338.488.2:640.43/.433(043.2)

ГОЛОМБ Є.І.
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності «Готельно-ресторанна справа»
Мукачівський державний університет
МОЛНАР-БАБІЛЯ Д.І.
кандидат хімічних наук, доцент
Мукачівський державний університет

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Готельний бізнес – це галузь, що стрімко розвивається навіть в умовах економічної кризи та нестабільної політичної ситуації в країні.

Пандемія коронавірусу, в силу ряду очевидних причин, спричинила глибоку кризу в готельному бізнесі. Серед них – введення локдаунів, технічне закриття готелів, практично повне призупинення міжнародного авіасполучення, скорочення числа польотів всередині країни, відсутність як зовнішнього так і внутрішнього туризму, зниження до мінімуму кількості ділових зустрічей. Наслідок всіх цих заходів це різке зниження попиту на готельні послуги до критичного рівня, повне або часткове закриття готелів. Пандемія стала стрес-тестом, зробивши серйозний вплив як на ринок праці в цілому, так і на управлінські рішення в організаціях кожної галузі. Значимість системи управління персоналом готельного господарства тут виходить на перший план і значущим елементом у системі управління будь-якої компанії в кризові роки є його кадрова політика[1].

Останніми роками середня дохідність готельної нерухомості становила 11%, у деяких регіонах за об'єкти можна було отримати до 17% річних на вкладені кошти. Саме тому до повномасштабного вторгнення Росії в Україну готельний бізнес вважався однією з найприбутковіших інвестицій. Попит на заклади розміщення зростав і через стрімкий розвиток туризму. Так, у 2021 році попри пандемію коронавірусу до усього західного регіону України приїздили понад 200 000 туристів із країн Аравійського півострова, а платоспроможність внутрішнього туризму зросла мінімум на \$3 млрд.

У перші місяці війни готельний бізнес фактично завмер. Потік гостей зупинився, усі заплановані івенти й туристичні / бізнес-поїздки довелося

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

скасувати. У центральній, південній та східній частинах країни показник відмов від бронювання виріс до 85-98%. Через небезпеку сотні тисяч людей виїжджали з рідних міст на захід України, тому готелі там були переповнені. Дехто з власників закладів розміщення надавав житло переселенцям безкоштовно, хтось, навпаки, підіймав ціни в десятки разів. У інших регіонах об'єкти або втратили увесь дохід та працювали в збиток, або взагалі закрилися. Зараз український готельний ринок працює максимум на 2–3% у грошовому виразі. На півдні цей показник становить 3–5% від планового, в Києві й області – 10–15%, на сході через бойові дії та окупацію територій більшість готелів призупинили роботу[1]. Чи відновиться готельний бізнес? Аналіз ринку показує, що сьогодні ситуація потрохи стабілізується. Нехай не в повну силу, але готелі працюють, залучають гостей, отримують прибуток і сплачують податки.[2]

Отже, готельний бізнес, враховуючи його соціальне спрямування, є надзвичайно чутливий до військово-політичної ситуації в країні. Війна в Україні спричинила низку негативних процесів у функціонуванні готельного господарства країни та змусила готельні підприємства адаптуватися до сучасних реалій. Такі зміни проявляються у виокремленні тенденцій майбутнього (пост воєнного) розвитку готельного господарства.

Література:

1. «ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ» / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://forbes.ua/company/na-pochatku-viyni-gotelniy-biznes-ukraini-obvalivsyia-na-90-chi-e-nadiya-na-vidnovlennya-14102022-9033>
2. «ВІДНОВЛЕННЯ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ» / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://sports-science.ldufk.edu.ua/index.php/trends/article/view/1340>

УДК 316.663:338.48-1:656(043.2)

ДУБЕЙ Ю.Ю., МЕДВІДЬ Л. І.
Мукачівський державний університет

РОЛЬ ТРАНСПОРТНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ В ТУРИЗМІ

В сучасних умовах транспорт є надзвичайно важливим для розвитку туризму. Регулярність транспортних потоків, їх швидкість, безпека, якість сервісних послуг, що надаються туристу під час перевезень, – це ті чинники, які забезпечують використання різних видів транспорту при організації туристичних подорожей. Налагоджені взаємовідносини з транспортними компаніями, правила взаємодії у питаннях безпеки пасажирів і їх майна, організація та технологія обслуговування, використання системи знижок і пільг при продажі мають важливе значення як для туристів, так і для організаторів подорожей. Туризм не може ефективно розвиватися, не забезпечуючи можливості швидко та комфортно переміщатися з однієї точки в іншу.

Елементами транспортної складової в туризмі є: авіакомпанії, залізниці, автотранспортні підприємства, пароплавства та підприємства водного транспорту. Вибір виду транспорту, його використання у різних комбінаціях

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

визначаються мотивами та потребами пасажирів. Щоб прибути до місця відпочинку подорожуючі повинні обирати між залізничним, водним, автомобільним чи повітряним транспортом.

Індустрія туризму складна та різноманітна. Її головною метою є якісне обслуговування мандрівників. Туристичний продукт є комплексом послуг, які споживаються під час подорожі, розваг, лікування, навчання та інших видів діяльності. Транспортне обслуговування та послуги розміщення є характерними послугами, продаж яких є вагомим складовим елементом індустрії туризму, задовольняючи споживчі запити туристів.

Транспортне обслуговування – це комплекс взаємопов'язаних послуг, надання яких відбувається в умовах впливу випадкових і непереборних факторів. Воно забезпечується багатьма процесами, зокрема паспортно-візовим, митним, санітарно-епідеміологічним контролем, спеціальними процедурами огляду, перевезенням багажу тощо. Транспортне обслуговування в туризмі – це не тільки доставка туриста до місця відпочинку, навчання, а й трансфер «аеропорт-готель-аеропорт», або «залізничний вокзал-готель», перевезення екскурсантів, доставка туристів до місць відпочинку або занять.

Порівняння видів транспорту проводять на основі таких критеріїв як швидкість, комфортність, безпечність та економічність. Найшвидшим видом транспорту є повітряний. Для далеких відстаней, трансконтинентальних подорожей переваги повітряного транспорту незаперечні. Найбільш комфортним і видовищним вважається залізничний транспорт.

Подорожі річковим і морським транспортом є видовищними та комфортними. Сучасні судна пропонують надзвичайно широкий спектр різноманітних послуг: розміщення підвищеної комфортності, вишукане харчування, безліч розваг та ін.

За даними багаторічних статистичних досліджень, найбільш небезпечним є автомобільний транспорт. Це пов'язано насамперед із частотою його використання в усьому світі та особливими умовами експлуатації: великою залежністю безпеки від кваліфікації, досвіду та дисципліни всіх учасників дорожнього руху, технічного стану транспортних засобів, дорожнього покриття, метеоумов тощо.

Для проведення коректного порівняння транспортного обслуговування туристів необхідно оцінювати ефективність обслуговування туристів різними видами транспорту.

Використання автотранспорту в туризмі поступається авіаційному лише в обсягах перевезення на великі відстані та в економії часу. Популярність його використання характеризується високим ступенем мобільності, зручності та незалежності. Серед послуг з подорожування туристів найбільшої популярності набувають автомобільні екскурсійні тури та тури вихідного дня.

Повітряний транспорт, а саме – літаки, найчастіше використовуються при переміщеннях на далекі відстані. При відстанях до 1000 км вартість авіаперельоту за ціною не перевищує вартість поїздки залізницею, при цьому

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

виграш у часі може становити кілька годин. Доступність аеропортів по транспортним коридорам, яка показує якість доставки пасажира, доступність атракцій і щільність та інтенсивність об'єктів туристичної інфраструктури – це ті показники, які визначають якість транспортного обслуговування авіатранспортом туристів.

Залізничний транспорт відіграє важливу роль у туристичних перевезеннях, проте, крім традиційної транспортної функції він виступає основою специфічних туристичних продуктів і сприяє формуванню концептуальних туристичних просторів. Перевезення організованих туристичних груп залізницею мають пріоритет перед іншими видами туристських перевезень завдяки розвиненій інфраструктурі та можливості перевезення великої кількості туристів будь-яких категорій на значні відстані із забезпеченням високого рівня комфортності та безпеки подорожування. Залізничні пасажирські перевезення мають високий рівень надійності порівняно з повітряним, а також забезпечують дотримання графіка пересувань. Суттєвою перевагою залізничного транспорту, порівняно з автомобільним та авіаційним, є можливість суміщення відпочинку та пересування. Завдяки цьому є значний потенціал для розвитку та зростання популярності залізничного туризму.

Достатньо ефективно та динамічно відбувається розвиток водного транспорту, який включає річкові та морські види подорожей. Річкові водні подорожі стають все більш популярними серед туристів, що зумовлено бажанням мандрівників відпочити на воді, побачити нові міста, відвідати музеї, монастирі, церкви та інші пам'ятки.

Отже, розвиток туристичної індустрії має значний вплив на вдосконалення транспортного обслуговування туристів, що дає можливість підвищувати рівень комфорту, безпеки та швидкості перевезень різними видами транспорту. В процесі формування ринку транспортних послуг, як складової туристичної індустрії має враховуватися їх ефективна взаємодія, що призведе до підвищення попиту на туристично-транспортні послуги.

УДК 339.187.44: 338.488.2

КРАВЧЕНКО А.А.

Студентка магістратури групи ТХ-22мг
Українська інженерно-педагогічна академія

ФРАНЧАЙЗИНГ ЯК ОСНОВНА ФОРМА УПРАВЛІННЯ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННИМ БІЗНЕСОМ В УКРАЇНІ

В сучасному світі будь-який підприємець має можливість зареєструвати свою власну торговельну марку. Однак для того, щоб вона мала успіх та здатність до конкурентоспроможності, необхідно докладати великі зусилля та вкладати чималі кошти в створення й пропаганду свого бренду та поліпшення

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

якості товару і послуги. Наприклад, необхідна рекламна компанія, активна робота збутових представників тощо.

За таких умов більшість підприємств готельно-ресторанної індустрії, а особливо малі підприємства, все частіше звертаються до способів підвищення ефективності власного бізнесу за рахунок мінімальних фінансових та матеріальних ресурсів. Найактуальнішим засобом здійснення даного завдання є становлення співпраці між підприємством та партнерами на умовах франчайзингу.

Франчайзинг – це особлива форма співпраці між фінансово та юридично незалежними сторонами, компаніями або фізичними особами, в рамках якої одна сторона, яка володіє успішним бізнесом, дозволяє іншій стороні користуватися цією системою на певних умовах.

Поняття «франчайзинг» в сфері ресторанного бізнесу з'явилося ще в 1994 році. Тоді було відкрито перший ресторан швидкого харчування «McDonald's» на основі франчайзингових відносин.

На даний момент в Україні існують як вітчизняні франчайзингові компанії, так і іноземні корпорації. Загалом їх налічується близько 500 компаній. Однак в українському законодавстві терміну «франчайзинг» як такого не існує. Замість нього використовують таке поняття, як «договір комерційної організації».

Практика франчайзингу на ринку української індустрії гостинності має переважно позитивну практику. Адже така практика сприяє підвищенню конкурентоспроможності готелів та ресторанів, а також допомагає зменшити витрати на їх управління. Перевагами франчайзингу в Україні є відсутність жорсткого регулювання на законодавчому рівні, що в свою чергу дозволяє організовувати різноманітні схеми взаємовідносин між підприємцями. Ще одною перевагою є відсутність обов'язкової моделі точок. Тобто для того, щоб була можливість продати франшизу бізнесу не потрібно працювати якийсь конкретний час, а це можна здійснити одразу після державної реєстрації суб'єкту підприємництва.

Франшизи ресторанів, кав'ярень та інших ресторанних і готельних господарств є одними з найпопулярніших у світі. Адже саме завдяки їм франчайзинг зміг швидко поширитись в багатьох інших сферах бізнесу.

Однак франчайзинг має і свої недоліки. Наприклад, стандарти роботи закладів ресторанної мережі мають дуже жорсткі правила – це заборона вносити зміни в дизайн інтер'єру закладу, меню, цінову політику та інші складові. Також є ймовірність того, що торгова марка має низьку впізнаваність в конкретному регіоні. В свою чергу це означає, що витрати на придбання франшизи не зможуть пригорнути увагу нових клієнтів.

Таким чином, можна зробити висновок, що ринок готельно-ресторанного франчайзингу в Україні виходить на якісно новий рівень розвитку. Через це зацікавленість іноземних компаній українським ринком підвищується. Також франчайзинг являє собою ефективний спосіб ведення бізнесу, оскільки він має

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

перелік переваг, які допомагають підвищити ефективність виробничої діяльності та знизити операційні витрати, що дуже важливо для українського ринку сфери послуг в сучасних умовах. Але, як і кожна сфера ринкових відносин, франчайзинг має свої недоліки, які потребують поступового вирішення.

Отже, франчайзинг є основною формою управління готельно-ресторанним бізнесом, який дозволяє заволодіти високою конкурентоспроможністю на зовнішньому та внутрішньому ринках індустрії гостинності.

Література

1. Франчайзинг : навч. посіб. / О. Є. Кузьмін та ін. Київ : Знання, 2011. 267 с.
2. Франчайзинг. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Франчайзинг>
3. Франчайзинг: поняття, види, форми. Договір франчайзингу. URL : <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/law/9649/>
4. Франчайзинг товарів та послуг. URL : https://pidru4niki.com/12281128/ekonomika/franchayzing_tovariv_poslug

УДК 311.42:65.012.32

ЛИЗАНЕЦЬ А.Г.

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри менеджменту, управління економічними процесами та туризму

ДАН І.І.

здобувач ОС «бакалавр» спеціальності 073 «Менеджмент»

Мукачівський державний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

З динамічним розвитком економіки та суспільства перед управлінцями різних рівнів лежить одне завдання – розроблення такого організаційно-функціонального механізму управління діяльністю, який би дозволив зберігати та зміцнювати стійку життєздатну позицію організації, її спроможність адекватно та оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища та стабільно розвиватися. Це завдання є особливо актуальним в сучасних умовах для управління системою органів місцевого самоврядування.

Під системою місцевого самоврядування розуміють сукупність організаційно-правових форм та інститутів місцевого самоврядування, його суб'єктів, завдяки яким населення територіальної громади вирішує місцеві проблеми, реалізує надані йому функції та повноваження [1]. Демократична, правова держава може повноцінно функціонувати лише за умови наявності належного організаційно-функціонального механізму управління системою місцевого самоврядування, як специфічної форми публічної влади.

Механізм управління загалом є сукупністю органів, засобів і способів (методів, прийомів, технологій) взаємодії між двома підсистемами організації - керуючої та керованої [2]. Щодо організаційно-функціонального механізму управління, то узагальнення різних визначень дає можливість розглядати

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

його як сукупність усіх правил і норм, які циркулюють всередині організації, а також усі господарські процеси, які здійснює організація для досягнення основної мети діяльності. Ключовими елементами організаційно-функціонального механізму управління виступають цілі та завдання управління, організаційні процеси, організаційні правила та норми, функції управління, методи управління, застосовувані технології управління [2].

Найбільш чітко та послідовно організаційно-функціональний механізм відображено в структурі управління, через яку поєднуються всі сторони діяльності організації, встановлюються взаємовідносини між різними суб'єктами та об'єктами управління за допомогою управлінських функцій та сполучних процесів – комунікацій та управлінських рішень.

В структурно-організаційному плані, система місцевого самоврядування являє собою сукупність органів місцевого самоврядування, органів самоорганізації населення та організаційних форм, за допомогою яких відповідна територіальна громада або її складові частини здійснюють завдання та функції місцевого самоврядування, вирішують питання місцевого значення [1].

Саме функції детермінують структуру органів місцевого самоврядування. У кожній функції закладено певні зв'язки, які разом зі змістом функції, що виражає характер управлінського впливу, зумовлюють методи діяльності органів місцевого самоврядування [3, с. 69–72]. Функціонування системи місцевого самоврядування являє собою узгоджену інтегративну взаємодію по горизонталі і вертикалі різних функціональних систем.

Функції місцевого самоврядування є юридично закріпленими Законом України «Про місцеві самоврядування в Україні».

Оскільки основною метою місцевого самоврядування є задоволення потреб територіальних громад і вирішення проблем, що виникають на певній території, функції органів місцевого самоврядування визначаються їхніми цілями та завданнями. Загалом їх поділяють на управлінські та конкретні (специфічні). Управлінські функції належать до загальних і включають планувальну, організаційну, мотиваційну, координаційну та контролюючу.

Система загальних функцій місцевого самоврядування накладається, на цикли здійснення будь-якого управлінського процесу, охоплюючи такі етапи як формування цілей, прийняття рішень, організація діяльності (розподіл повноважень, координація та контроль процесу виконання).

Щодо конкретних функцій, то за сферами діяльності вони можуть бути розмежовані на забезпечення комплексного розвитку території громади, бюджетно-фінансову, управління комунальною власністю й місцевими фінансами, забезпечення потреб населення у житлових, транспортних, комунально-побутових послугах, соціального захисту населення, зовнішньоекономічну, розвитку охорони здоров'я, освіти, культури та спорту, природоохоронну, регулювання земельних відносин, інформаційну та дозвільно-реєстраційну [1].

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Будь-яка конкретна функція управління системою органів місцевого самоврядування виконується за допомогою застосування загальних функцій, тобто, загальні функції є інструментом для виконання конкретних.

В основі функціонування організаційно-функціонального механізму управління системою органів місцевого самоврядування лежать відповідні принципи, які визначаються як особливостями структурно-організаційної побудови цих органів, так і специфікою їх роботи.

Таким чином, конфігурація організаційно-економічного механізму управління системою місцевого самоврядування детермінована сутністю та змістом функцій органів управління, елементним складом цієї системи та принципами взаємодії між елементами

Література:

1. Данилевич Н.М. Функціональний підхід до управління у системі місцевого самоврядування в Україні. *Економіка та суспільство*. Випуск 31, 2021.
2. Присяжнюк П.В. Механізм управління: сутність, види та складові. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. № 12, 2019. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2019/152.pdf.
3. Куйбіда В.С. Принципи і методи діяльності органів місцевого самоврядування : монографія. К. : МАУП, 2004. 432 с.

УДК 658:338.1

ЛИЗАНЕЦЬ А.Г.

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри менеджменту, управління економічними процесами та туризму

СКУБА А М.

здобувач ОС «бакалавр» спеціальності 073 «Менеджмент»

Мукачівський державний університет

УПРАВЛІННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЮ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах посиленої конкуренції для кожного підприємства пріоритетним є вирішення проблеми забезпечення успішного функціонування, що прямо пропорційно залежить від результативності діяльності. Успіх підприємства у ринковому середовищі забезпечують правильне визначення мети й спрямування діяльності на її досягнення з найменшими витратами. Це означає застосування результативного підходу до управління, реалізація якого заснована на правильному визначенні змісту результативності.

Дослідження наукових праць вітчизняних та закордонних вчених по даній темі засвідчує відсутність єдності в розумінні цього поняття та часте ототожнення «результативності» з «ефективністю» діяльності. Глибший аналіз даних категорій засвідчує, що результативність є більш загальним поняттям, тоді як ефективність виступає одним з критеріїв результативності.

Результативність характеризує ступінь досягнення поставлених цілей, а ефективність — засоби, методи, способи, що застосовуються для їх досягнення [1]. Внаслідок наявності цільової складової поняття «результат» не існує поза системою цілей підприємства.

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Узагальнення та систематизація різних підходів дає змогу розглядати результативність діяльності підприємства як узагальнюючу характеристику одержаних відповідно до заздалегідь визначених цілей та завдань різного роду позитивних ефектів, пов'язаних із продуктивним використанням ресурсів на основі повної реалізації наявних можливостей та потенціалу розвитку конкретного суб'єкту господарювання.

На забезпечення належного рівня результативності діяльності впливає група факторів, які можна об'єднати у три групи:

– загальносистемні, які визначають передумови ефективного функціонування підприємства (у т.ч. міра реалізації принципів діяльності організації, організаційна культура, система відбору та оцінки організаційних рішень, організаційний механізм управління);

– зовнішні, які зумовлюють обмеження операційної діяльності, основними з яких є вимоги з боку зовнішнього середовища, обмеження інвестиційних, інформаційних, матеріальних та інших ресурсів;

– фактори управління розвитком підприємства — наявність програми розвитку операційної системи, забезпеченість організаційними ресурсами [1].

Управління результативністю в класичному розумінні розглядається як «процес перетворення планів у дії, результати», «управління стратегією». У цьому контексті управління результативністю діяльністю підприємства трактується як дії суб'єкта господарювання, що спрямовані на досягнення поставлених цілей. В основі управління за результатами є правильне визначення показників результативності, за допомогою оцінювання, контролю та моніторингу яких буде визначатися поточний стан підприємства та його потенціал розвитку.

За способом побудови виокремлюють дві групи показників результативності діяльності:

1) логічно-дедуктивні, які ґрунтуються на методі дослідження, за яким окреме пізнається на основі послідовного вивчення внутрішніх закономірностей загального;

2) емпірично-індуктивні, що передбачають використання математично-статистичних методів обробки емпіричних даних та експертних оцінок [2].

У теорії й практиці логічно-дедуктивну систему, яка розглядається як класична або традиційна, утворюють групи наступних фінансових показників:

– абсолютні показники прибутку, що визначаються за даними бухгалтерської звітності (чистий прибуток, EBITDA, EBIT, NOPAT);

– відносні показники, які розраховують на базі прибутку (рентабельність власного капіталу, рентабельність активів, рентабельність інвестицій, рентабельність продажу тощо);

– відносні й абсолютні показники чистих грошових потоків (Cash flow, Free Cash flow, CFROI, CFROE);

– вартісно-орієнтовані показники (EVA, CVA, MVA, SVA).

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Традиційний підхід до оцінки результативності полягає в застосуванні стандартних аналітичних прийомів, в основі який лежить оцінювання фінансових показників діяльності: горизонтально-вертикальний аналіз, аналіз відносних показників, трендовий аналіз, порівняльний аналіз. Проте оскільки результати діяльності підприємства формуються взаємопов'язаними процесами по всьому ланцюжку формування доданої вартості, використання фінансових показників часто є запізнілою реакцією, зверненою в минуле. З огляду на це, за сучасних умов широко застосовуваними методами оцінювання результативності є емпірично-індуктивні системи показників результативності – а саме методи BSC, ECOGRAI, TOPPSystem, AMBITE та ENAPS [3].

З метою підвищення адаптивності до умов господарювання підприємства повинні застосовувати менеджмент за результатами, який базується на виборі і використанні таких методів оцінювання результативності, які б враховували всі суттєві параметри як внутрішнього, так і зовнішнього середовища. Окрім того слід враховувати, що результативність діяльності забезпечують окремі функціональні підсистеми підприємства (фінансова, операційна, кадрова, логістична тощо) або їх синергетична взаємодія. Першочерговий вплив з боку підприємства повинен забезпечуватись на ті підсистеми або елементи соціально-економічної системи, які здійснюють найбільш суттєвий вплив на результуючий показник поточної діяльності або сприяють його оптимізації.

Література:

1. Ковтуненко В.М. Ідентифікація сутності понять «результативність» і «ефективність» діяльності підприємства та методологія їх оцінки. *Інвестиції: практика та досвід*. № 10/2014. С. 93-96.
2. Кулинич М., Ляшко Л. Методичний інструментарій в аналітичній оцінці результативності. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. № 4. С. 122–130.
3. Янголь Г.В. Методичні підходи до вимірювання результативності діяльності підприємства. *Стратегія економічного розвитку України*. № 32 (2013). С. 225-231.

УДК 338.48-6:615.8:332.1:355.01-043.94(043.2)

МАКСЮТОВА О.В.,

PhD, провідний фахівець відділу науково-технічної діяльності,
Мукачівський державний університет

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ ПО ЗАКІНЧЕННІ ВОЄННОГО СТАНУ

Розвиток туристично-рекреаційної сфери регіону здійснюється за наступними напрямками: розвиток і підтримка створення туристично-рекреаційного продукту соціального характеру – продукту для соціально вразливих верств населення для відновлення працездатності, фізичних і моральних сил; розробка нових форм інформаційного забезпечення в сфері туризму та рекреації; розвиток та підтримка внутрішнього туризму; зростання туристично-рекреаційного потенціалу регіону.

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Діяльність підприємств та суб'єктів підприємницької діяльності туристично-рекреаційного комплексу при введенні воєнного стану у лютому 2022 року за рахунок переселення внутрішньо-переміщених осіб до закладів рекреаційного спрямування, зокрема Карпатського економічного району, отримали підвищення показників розміщення. Бюджетний, фінансовий та соціальний ефекти саме Карпатського економічного району значно підсилюються за рахунок збільшення податкових зборів підприємств туристично-рекреаційної інфраструктури, компенсацій виплат засобам розміщення за тимчасове розміщення ВПО.

По закінченню воєнного стану особливу увагу потрібно приділити реабілітації та адаптації учасників та учасниць бойових дій. Так як матеріально-технічна база туристично-рекреаційного комплексу є потужна, то варто спрямувати розвиток у напрямі створення або перепрофілювання рекреаційних підприємств під інклюзивні, реабілітаційні центри, заклади психологічної адаптації та соціалізації цих учасників.

Досвід відкриття реабілітаційних центрів для лікування ветеранів національної війни за незалежність у Хорватії показує, що для процесу відновлення організму не достатньо лише медичної допомоги, обов'язковим є надання професійної психологічної допомоги.

Щодо заходів для забезпечення функціонування санаторних закладів рекреації, психологічних та реабілітаційних центрів, то по-перше, потрібно формувати кадрове забезпечення цих рекреаційних підприємств за рахунок підготовки або перепідготовки кадрів саме психологічного, реабілітаційного та соціального спрямування.

Зкладам вищої освіти необхідно відкривати та ліцензувати спеціальності, спрямовані на підготовку фахівців, які надаватимуть професійну допомогу при проведенні фізичної реабілітації, корекційної реабілітації, соціальної реабілітації, освітньої реабілітації, що сприятиме найшвидшому відновленню фізичного та психологічного стану учасників реабілітаційного процесу та скорішого повернення до мирного життя.

Отже, одним із пріоритетних напрямів розвитку туристично-рекреаційної сфери регіону необхідно визначити створення туристично-рекреаційного продукту соціального характеру та спрямувати всі зусилля на відновлення та соціалізацію учасників війни.

УДК 338.483.13:39:069(043.2)

МАСТЯК А.Ю., БОГІВ О.Я.
Мукачівський державний університет

СКАНСЕНС ЯК ОБ'ЄКТИ ТУРИЗМУ

Музеї під відкритим небом (скансени) є поширеним явищем у світі, вони удосконалюються, розширюють свої функції та осучаснюються. Такі заклади стають центрами культури, комунікації та змін, а також відіграють велику роль

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

у комплексній охороні традиційного середовища та збереженні етнічної самобутності місць.

Специфіка діяльності музеїв просто неба полягає у комплексному показі національної народної культури, архітектури, предметів побуту, знарядь праці, ужиткового мистецтва. Тобто, створюється певна модель середовища, ландшафту. Особливістю скансенів є наявність видовищного елемента та відтворення просто неба традиційних ремесел і видів діяльності, характерних для відповідної місцевості і часу. На території скансенів часто відбуваються театралізовані вистави, ярмарки, виступи фольклорних колективів. Цікавим елементом скансенів є практика приготування страв традиційної кухні, коли у приготуванні їжі беруть участь відвідувачі.

Перші у світі скансени з'явився у Швеції на острові Юргорден посеред Стокгольму у 1891 році. На сьогодні у світі діє багато цікавих музеїв просто неба. Велика кількість скансенів знаходиться у країнах Західної та Центральної Європи, серед лідерів – Швеція, Норвегія, Фінляндія. У країнах азіатського регіону найбільша кількість подібних музеїв знаходиться у Японії. Україна має багату і цікаву народну архітектуру, давні традиції у побуті та мистецтві й високий рівень духовної культури. На її території сьогодні функціонують численні музеї під відкритим небом – у Києві, Переяславі-Хмельницьку, Львові, Ужгороді, Чернівцях.

Так, неабиякою популярністю серед населення і туристів користуються музеї просто неба, серед них: Музей народної архітектури та побуту в селі Пирогів Київської області, Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини у Переяславі-Хмельницькому та Музей народної архітектури та побуту ім. Климента Шептицького «Шевченківський гай» у Львові. Дещо меншими є обласні музеї, серед яких варто згадати Чернівецький державний музей народної архітектури та побуту, Закарпатський музей народної архітектури в Ужгороді, Музей народної архітектури та побуту Прикарпаття в селі Крилос Івано-Франківської області, Музей історії сільського господарства Волині в селі Рокині Волинської області та Музей архітектури і побуту «Старе село» в селі Колочава Закарпатської області.

Найбільший у світі за площею (150 га) та кількістю споруд народної дерев'яної архітектури XVI – початку XX століття – Державний музей народної архітектури та побуту України НАНУ, розташований в передмісті Києва в селі Пирогів. Споруди музею згруповані у садиби за етнографічними зонами, зокрема, «Середня Наддніпрянщина», «Полтавщина і Слобожанщина», «Полісся», «Поділля», «Карпати», «Південь України». Скансенс улюбленим місцем проведення народних й релігійних свят для киян і туристів з інших регіонів, різноманітних виставок і ярмарок, на яких народні майстри демонструють вироби традиційних промислів і ремесл. Тут проводяться інтерактивні програми для дітей і молоді, зйомки телевізійних шоу і кліпів, екскурсії та презентації нових маршрутів сільського зеленого туризму в Україні.

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Закарпатський музей народної архітектури та побуту – музей просто неба в місті Ужгород, складається з архітектурних пам'яток старовинного закарпатського села і зразків прадавніх і найбільш поширених видів народного прикладного мистецтва. У музеї представлені зразки житла і садиб закарпатців низовинних районів (русинів, румун і угорців), а також горян (бойків і гуцулів). У музеї просто неба розміщено сім садиб, шість житлових будівель, церква, дзвіниця, школа, кузня, млин, корчма. У музеї зберігається понад 14 тисяч експонатів. На території музею проводяться екскурсії, різноманітні свята і фестивалі, майстер-класи з навчання різних ремесл та реалізуються проекти пов'язані з розвитком культурного туризму.

Львівський музей народної архітектури та побуту «Шевченківський гай» виступає осередком відпочинку мешканців та гостей міста. На базі скансену проводиться ряд святкувань та культурно-мистецьких заходів: День міста, фестиваль «Співоче поле», «Казка у гаю», Свято Матері.

Переяслав-Хмельницький музей народної архітектури та побуту є організатором різноманітних майстер-класів, уроків-мандрівок, лекцій, культурно-мистецьких проєктів, творчих зустрічей, культурологічних заходів, наприклад: «Заповіт Великого Кобзаря», «Кобзарський майдан», «Музейні гостини з археологом», «Сікорські читання».

Відкриті та побудовані в Україні за останні роки скансени мають комерційну направленість і здебільшого пов'язані з історією XVII — початку XX ст. До них можна віднести «Мамаєву слободу» в Києві, «Хутір пана Савки» в Лютежі, козацький курінь в Григоро-Бригадирівці, етнографічний комплекс «Українське село» в с. Бузова під Києвом. Зменшеною копією стародавнього Києва має стати парк «Київська Русь» в с. Копачів під Києвом. Були спроби відтворити за матеріалами трипільської та черняхівської культур «археодром» під селом Ржищів на Київщині та трипільські будівлі в с. Тальне (Черкаська обл.).

Новими, перспективними музейними установами є локальні скансени. В Україні найбільших успіхів у цій справі досягли на Закарпатті, де створено окремі хати-музеї в селах Антонівка Ужгородського, Зубівка Мукачівського, Осій Іршавського, Тернове та Наресниця Тячівського, Горінчове Хустського районів. Цікавий скансен (церква і хата XIX ст.) формується у с. Стеблівка. Реконструкції місцевих житлових споруд виконані у селах Бронька та Довге Іршавського району. Цілий комплекс будівель старого угорського села відтворено у с. Петрове Виноградівського району, до нього ввійшли садиби заможного селянина і бідняка, школа, криниця-журавель, водяний млин. Оригінальний музей лісообробки і лісосплаву створено на Чорній Річці і біля озера Синевір у Міжгірському районі. Аналогічні музеї є і в інших областях України.

Отже, скансени – це новий напрямок музейного туризму, який знаходиться на етапі свого становлення, це унікальні соціально-культурні комплекси, спрямовані на реалізацію рекреаційного, розвиваючого, естетичного

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

потенціалу дозвілля, на формування духовної особистості, зміцнення сімейних цінностей і традицій. Основна мета скансенів донести до майбутніх поколінь унікальність архітектури, побуту, традицій наших предків в умовах, максимально наближених до природних.

УДК 640.4:338.48:502.131

МИКУЛАНИНЕЦЬ С. І.

кандидат економічних наук,

старший викладач кафедри менеджменту, управління економічними процесами та туризму

Мукачівський державний університет

ЛЕМБАК Й. Й.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

спеціальності Готельно-ресторанна справа

Мукачівський державний університет

АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ESG ДЛЯ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

ESG означає Environmental, Social, and Governance. Це система, яка використовується для оцінки діяльності компанії та її впливу на навколишнє середовище, суспільство та корпоративне управління. Концепція ESG ґрунтується на переконанні, що довгостроковий успіх компанії тісно пов'язаний із її здатністю керувати ризиками, пов'язаними з цими трьома сферами.

Фактори навколишнього середовища включають вплив компанії на світ природи, наприклад викиди парникових газів, управління відходами та використання води. Соціальні фактори зосереджені на стосунках компанії з зацікавленими сторонами, включаючи працівників, клієнтів і громади. Це включає такі питання, як трудова практика, права людини, а також різноманітність та інклюзія. Фактори управління відносяться до внутрішніх систем управління та контролю компанії, включаючи склад правління, оплату праці керівників і прозорість.

Концепція ESG стає все більш важливою для інвесторів і зацікавлених сторін, які хочуть інвестувати в компанії, які демонструють стійку та відповідальну практику ведення бізнесу. Компанії, які ефективно керують ризиками ESG, можуть отримати конкурентну перевагу, залучити інвестиційний капітал і створити довіру серед зацікавлених сторін.

Актуальність використання концепції ESG для індустрії гостинності полягає в її потенціалі допомогти компаніям у галузі вирішити низку проблем сталого розвитку, соціальної відповідальності та етичного управління, які стають все більш важливими для споживачів, інвесторів та інших зацікавлених сторін.

З екологічної точки зору індустрія гостинності має значний вплив на навколишнє середовище через споживання енергії, утворення відходів і використання води. Дотримуючись принципів ESG, компанії в галузі можуть зменшити свій вплив на навколишнє середовище шляхом впровадження

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

енергоефективних технологій, зменшення харчових відходів і використання більш екологічних матеріалів у будівництві та експлуатації. Це може допомогти компаніям заощадити витрати, підвищити їх репутацію та сприяти довгостроковій стійкості галузі.

З соціальної точки зору індустрія гостинності несе відповідальність за забезпечення благополуччя своїх співробітників, сприяння різноманітності та інклюзії, а також забезпечення безпечного та здорового середовища для гостей і персоналу. Враховуючи принципи ESG, компанії в галузі можуть покращити умови праці, надати кращі можливості для навчання та розвитку для своїх співробітників, а також покращити загальний досвід гостей. Це може допомогти компаніям залучати й утримувати таланти, покращувати рівень задоволеності гостей і будувати міцні стосунки зі своїми зацікавленими сторонами.

З точки зору управління, індустрія гостинності все більше зосереджується на етичній та прозорій бізнес-практиці, включаючи дотримання трудового законодавства та нормативних актів, запобігання корупції та хабарництву та забезпечення ефективних структур управління для сприяння підзвітності та нагляду. Враховуючи принципи ESG, компанії в галузі можуть зміцнити свої структури управління, підвищити прозорість і підзвітність, а також зменшити юридичні та репутаційні ризики.

Підводячи підсумок, можна сказати, що актуальність використання концепції ESG для індустрії гостинності полягає в її потенціалі допомогти компаніям галузі вирішити низку питань сталого розвитку, соціальної відповідальності та етичного управління, які стають все більш важливими для зацікавлених сторін. Взнявши до уваги міркування ESG, компанії в галузі можуть підвищити свою репутацію, залучити й утримати таланти, підвищити рівень задоволеності гостей і зробити внесок у довгострокову стабільність галузі.

Література:

1. Абрамова А.Г. Еко-тренд в сфері гостинності: економічні та соціальні аспекти // Ефективна економіка. 2020. №5.
2. Башинська І. О. Використання автоматизованих систем управління на підприємствах готельно-ресторанного бізнесу. Економіка. Фінанси. Право, (2/3), 2018. С.18-19.
3. Гапоненко Г.І., Євтушенко О.В., Шамара І.М. Проблеми та перспективи екологізації туризму в Україні // Проблеми економіки. 2021. №1. С.4-10.

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

УДК 164:004.9(043.2)

МИКУЛАНИНЕЦЬ С.І.
кандидат економічних наук,
ст.викладач кафедри менеджменту, управління економічними процесами та туризму
Мукачівський державний університет
ТУРОК Я.М.
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності Менеджмент
Мукачівський державний університет

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЛОГІСТИЦІ

Нині цифрові технології стали невід'ємною частиною багатьох сфер життя, включаючи логістику. Сучасні технології дозволяють покращити ефективність логістичних процесів, а також знизити витрати та підвищити якість обслуговування клієнтів.

Актуальність теми пояснюється підвищеною увагою до цифрових технологій, їх розвитку та впровадження у різні сфери. З розвитком технологій та збільшенням обсягів міжнародної торгівлі логістичні процеси стають все більш складними та багаторівневими. У зв'язку з цим компанії стикаються з безліччю проблем, таких як дефіцит інформації, ризик помилок та затримок у постачанні, а також збільшення витрат на логістику.

Однією з найважливіших цифрових технологій, що використовуються в логістиці, є технологія відстеження та управління вантажоперевезеннями. Це може включати GPS відстеження, датчики температури і вологості, моніторинг стану вантажу та інші технології. Ці технології дозволяють логістичним компаніям точно відстежувати розташування вантажів, контролювати температуру та вологість, а також уникати втрати та пошкодження вантажів.

Наприклад, компанія DHL використовує GPS-відстеження та датчики температури, щоб відстежувати місцезнаходження та стан медичних препаратів та інших лікарських засобів у транзиті. Це дозволяє компанії забезпечувати високий рівень надійності та точності при доставці медичних продуктів.

Іншим прикладом є Amazon, який використовує технологію відстеження та керування для оптимізації своїх процесів доставки. Компанія використовує GPS-відстеження та інші технології для визначення оптимального маршруту доставки та управління складськими запасами, що дозволяє їй доставляти товари швидше та ефективніше.

Штучний інтелект та машинне навчання також відіграють все більш важливу роль у логістиці. Ці технології дозволяють компаніям автоматизувати процеси, підвищити ефективність та точність, а також прогнозувати попит та приймати більш точні рішення.

Одним із прикладів використання штучного інтелекту у логістиці є прогнозування попиту на продукти. Наприклад, компанія Walmart використовує машинне навчання для прогнозування попиту на товари у своїх магазинах. Алгоритми машинного навчання аналізують історичні дані продажів та іншу інформацію, щоб визначити, який товар швидше за все буде

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

популярним найближчим часом, і на основі цього компанія може приймати більш точні рішення про запаси, логістику та маркетинг.

Блокчейн – це технологія, яка дозволяє створювати безпечні, прозорі та децентралізовані системи зберігання даних. У логістиці блокчейн може використовуватися для управління ланцюжком поставок. Кожен етап процесу може бути занесений до блокчейну, і кожен учасник ланцюжка поставок може переглядати цю інформацію. Це дозволяє покращити прозорість та ефективність процесів у ланцюжку поставок, а також скоротити витрати на управління документами та адміністративні процеси.

Крім того, блокчейн може використовуватися для забезпечення безпеки та автентифікації товарів. Наприклад, кожен товар може бути позначений унікальним цифровим кодом, який можна відстежити блокчейн. Це допомагає уникнути підробки товарів, а також знижує ймовірність втрати чи крадіжки товарів у процесі транспортування.

Кожна з цих технологій пропонує свої унікальні переваги та допомагає компаніям покращити ефективність та точність управління логістичними процесами.

Однак, як і будь-яка інша технологія, цифрові технології мають свої обмеження та ризики. Наприклад, у разі порушення безпеки даних компанія може зіткнутися з серйозними наслідками, включаючи витік конфіденційної інформації або втрату довіри з боку клієнтів.

Крім того, впровадження цифрових технологій у логістику вимагає значних інвестицій у обладнання, програмне забезпечення та навчання персоналу. Тому компанії повинні ретельно оцінити потенційні переваги та ризики, перш ніж приймати рішення щодо впровадження нових технологій.

На закінчення, цифрові технології відіграють важливу роль у логістиці, допомагаючи компаніям покращувати ефективність і точність управління логістичними процесами. Однак, щоб успішно впроваджувати ці технології, компанії повинні ретельно оцінити їхні потенційні переваги та ризики, а також забезпечити відповідну підготовку персоналу та інвестування в обладнання та програмне забезпечення. Крім того, компанії повинні переконатися у безпеці та захисті даних, щоб уникнути можливих порушень та витоків конфіденційної інформації. Проте, незважаючи на ці ризики, цифрові технології є необхідними для покращення ефективності та точності управління логістичними процесами. Впровадження цих технологій дозволяє компаніям поліпшити свою конкурентоспроможність і адаптуватися до вимог ринку, що змінюються.

Література:

1. Сторінка "Блокчейн" [Електронний ресурс] // Енциклопедія "Вікіпедія". — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Блокчейн>
2. Скіцько В.І. Логістика в Індустрії 4.0 [Електронний ресурс] / В.І. Скіцько // Економіка та держава. — 2016. — № 4. — С. 28—33. — Режим доступу: http://www.economy.in.ua/pdf/4_2016/7.pdf
3. Гурська М. Всі говорять про штучний інтелект. Простими словами пояснимо, що це [Електронний ресурс] / М. Гурська. — 04.11.2017. — Режим доступу: https://espreso.tv/article/2017/11/04/shtuchnyy_intelekt

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

4. . Пять ключових технологій для цифрової трансформації в логістиці. URL: <https://www.everest.ua/pyatklyuchovyh-tehnologij-dlya-czyfrovoyi-transformacziyi-v-logistyczi/>

УДК 641.5:663.3

МИКУЛАНИНЕЦЬ С.І.

кандидат економічних наук,
ст.викладач кафедри менеджменту, управління економічними процесами та туризму
Мукачівський державний університет

КРЕМС А.Г.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності Готельно-ресторанна справа
Мукачівський державний університет

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ КОНЦЕПЦІЇ «SLOW FOOD» В РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ УКРАЇНИ

Концепція «Slow Food» - це рух, який виник в Італії наприкінці 1980-х років як відповідь на розвиток швидкого харчування та індустріалізацію системи харчування. Він пропагує ідею сповільнитися та знайти час, щоб приготувати та насолодитися їжею місцевого походження, сезонною та традиційною.

Повільна їжа підкреслює важливість якості інгредієнтів, способу приготування, культурного та соціального значення їжі. Він спрямований на сприяння сталому сільському господарству, підтримку місцевих фермерів і кухарів, а також збереження традиційних харчових культур і кулінарних практик.

Рух Slow Food перетворився на глобальну організацію з представництвами в понад 160 країнах. Його члени віддані просуванню цінностей доброї, чистої та справедливої їжі для всіх. Цей рух також надихнув розвиток інших «повільних» рухів, таких як повільна мода та повільні подорожі, які поділяють подібний дух уважності, стійкості та поваги до традицій.

В основі концепції «slow food» лежить ідея популяризації місцевої, сезонної та екологічно виробленої їжі, а також збереження традиційних харчових культур і технологій приготування. Він наголошує на якості над кількістю та заохочує відвідувачів не поспішати, щоб насолодитися їжею та оцінити її.

Перспективи використання концепції «slow food» в ресторанному бізнесі України є перспективними. Україна — країна з багатою сільськогосподарською спадщиною, а її кухня відома ситними та корисними стравами, приготованими зі свіжих місцевих продуктів. Прийнявши філософію «slow food», ресторани в Україні можуть продемонструвати різноманітність і якість їжі країни, а також пропагувати стійкі та відповідальні методи ведення сільського господарства.

Останніми роками в Україні зростає інтерес до «повільної їжі», кілька ресторанів і продуктових ринків перейняли цю концепцію. Ймовірно, ця тенденція збережеться, оскільки все більше споживачів усвідомлюють переваги

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

для навколишнього середовища та здоров'я від споживання місцевої, сезонної та екологічно виробленої їжі.

Однак важливо зазначити, що успіх «Slow Food» в ресторанному бізнесі України залежатиме від різних факторів, таких як споживчий попит, наявність місцевих і стійких інгредієнтів, а також готовність ресторанів інвестувати у високу якість, інгредієнти та традиційні технології приготування. Крім того, ресторанам може знадобитися навчати свій персонал і клієнтів філософії «повільної їжі», щоб забезпечити її успішне впровадження.

Деякі потенційні перспективи використання концепції «slow food» в ресторанному бізнесі України можуть включати:

1. Популяризація місцевої кухні. Україна має багату кулінарну спадщину з унікальними стравами та інгредієнтами, які маловідомі за межами країни. Висвітлюючи традиційні страви та інгредієнти місцевого походження, ресторани можуть популяризувати унікальні смаки та культурне значення української кухні, а також підтримувати місцевих фермерів і виробників.

3. «Slow Food» відповідає зростаючому попиту на стійкі та екологічно чисті практики в харчовій промисловості. Забираючи інгредієнти від місцевих виробників, ресторани можуть підтримати місцеву економіку та пропагувати вибір здоровішої та екологічно чистішої їжі.

4. Поліпшення смаку їжі: рух «slow food» наголошує на важливості часу, щоб насолоджуватися їжею та смакувати її, а не поспішати. Пропагуючи повільніший і більш уважний підхід до обіду, ресторани можуть покращити загальний досвід обіду для клієнтів і створити більш спокійну та приємну атмосферу.

5. Прийняття концепції «повільної їжі» може допомогти ресторанам виділитися серед конкурентів і залучити клієнтів, які шукають більше, ніж просто швидко поїсти. Акцентуючи увагу на якості, стійкості та культурній спадщині, ресторани можуть зарекомендувати себе як унікальні та автентичні заклади харчування та створити базу лояльних клієнтів.

6. Залучення до туризму: Україна може стати популярним місцем для міжнародних туристів, багато з яких зацікавлені в дослідженні багатой культурної спадщини та кулінарних традицій країни. Приймаючи концепцію «повільної їжі», ресторани можуть вийти на цей зростаючий ринок і запропонувати туристам унікальні та автентичні страви, які вони навряд чи зможуть знайти в іншому місці.

Загалом, перспективи використання концепції «slow food» у ресторанному бізнесі України є багатообіцяючими, оскільки це узгоджується з багатою кулінарною спадщиною країни, зростаючим попитом на сталість та зростаючим інтересом до автентичного та культурного досвіду. Приймавши цей рух, ресторани можуть вирізнитися з-поміж конкурентів, покращити враження від обіду для клієнтів і зробити внесок у більш сталу та енергійну місцеву систему харчування.

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Література:

1. Гіряк Л.І., Глагола В.А. Сучасний стан, перспективи та тенденції розвитку ресторанного господарства в Україні // Інфраструктура ринку. 2018. №16. С.71-78.
2. Івашина Л.П. Перспективи розвитку ресторанного бізнесу як складника індустрії гостинності // Економіка і суспільство. 2018. №14. С.597-600.
3. П'ятницька Г.Т., П'ятницька Н.О. Вплив інноваційних змін на діяльність підприємств ресторанного господарства // Економіка розвитку. 2013. №1(65). С.122-126.
4. Розвиток харчування «slow food» в Україні. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/lebedjev.htm.
5. Slow food – нова філософія харчування. <https://zhyvyaktyvno.org/news/slow-food-nova-flosofyaharchuvannya>.

УДК 005.591.6-043.86:338.48:615.8:332.1(043.2)

МІЛАШОВСЬКА О.І.

доктор економічних наук, професор,
завідувачка кафедри готельно-ресторанної справи,
Мукачівський державний університет

КАШИН А.В.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності «Готельно-ресторанна справа»
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ

Одним із шляхів підвищення ефективності функціонування туристично-рекреаційної галузі є необхідність впровадження інноваційних методів в розвиток туризму та рекреації. Сьогодні проявляється тенденція до трансформації наукових знань в інновацію – отримання результатів, придатних для практичної реалізації. Необхідно вивчати нові наукові розробки та розробляти можливості їх застосування у своїй практичній роботі на своїй території.

Однак робота по впровадженню інновацій повинна бути системною. Для забезпечення ефективної роботи, динамічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності органам управління, учасникам ринку, підприємствам сфери туризму та індустрії гостинності, необхідно розробити та реалізовувати інноваційну стратегію, визначити основні довготривалі напрями впровадження нововведень і забезпечення ресурсами для досягнення поставлених цілей, тобто підготувати інноваційний проєкт.

У даному випадку роль органів державної влади регіону полягає в створенні сприятливого клімату для інноваційної діяльності та у сприянні використанню нових знань і технологій для розвитку галузі. Інноваційна діяльність в сфері туризму та рекреації спрямована на створення нового або зміну існуючого туристичного продукту і розвивається сьогодні за наступними напрямками:

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

1. Впровадження організаційних інновацій – нововведень, пов'язаних з розвитком туристично-рекреаційного бізнесу і конкретного підприємства, в систему та структуру управління на основі передових технологій; в кадрову політику на основі постійного підвищення кваліфікації; в забезпечення сталого розвитку підприємства на основі раціональної економічної та фінансової діяльності.

2. Впровадження маркетингових інновацій, що дозволяють виявляти і задовольняти потреби цільових споживачів, а також залучати ще не охоплений контингент клієнтів, виявляти і використовувати нові ринки збуту продукції (готельні та ресторани ланцюги).

3. Здійснення періодичних нововведень, спрямованих на зміну споживчих властивостей традиційного туристичного, ресторанного продукту, готельних послуг і дають конкурентні переваги (впровадження інноваційних продуктів).

4. Використання нових туристичних та рекреаційних ресурсів, що раніше не використовувалися.

Слід відмітити, що питанню впровадження інновацій у сучасній науковій літературі в останній час приділяється значна увага. Вченими виділяються функції інновацій та фактори, що викликають необхідність розвитку інноваційного підприємництва, ступінь новизни і вимоги до інновацій, їх місце в системі функціонування підприємства.

Для інноваційного розвитку туристично-рекреаційної галузі потрібна наявність наступних факторів: ринкова конкуренція; наявність законодавчої і нормативної бази в підтримку впровадження інновацій; підготовлені кадри, які бажають впроваджувати інновації (фахівці, підприємці, менеджери, чиновники) та ресурси (фінансові, виробничі, інформаційні, інфраструктурні).

Значним фактором, що викликає необхідність впровадження інновацій у сферу туризму та рекреації є те, що туристично-рекреаційна діяльність не тільки формує в регіоні сферу послуг з організації подорожей та відпочинку, але і є джерелом доходів для регіону, викликає розвиток багатьох суміжних з нею секторів економіки дестинації. Мультиплікативність інновацій, коли впровадження нового продукту або послуги в одній області дає ефект (і можливо, більш сильний) в інших, потребує науково обґрунтованої оцінки.

Таким чином, тільки реальна взаємодія всіх учасників інноваційного процесу може привести до появи істотного синергетичного ефекту, вираженого в якості розвитку туристично-рекреаційної сфери та першочергово необхідно сформулювати принципи розвитку інноваційної діяльності в багатогалузевому секторі економіки, який представляє туристично-рекреаційна сфера.

Література:

1. Давиденко І.В. Організаційно-економічний механізм регулювання розвитку рекреаційної системи регіону: автореф. дис.... канд. екон. наук: 08.02.03. Одеса. 2006. 43 с.

2. Дацук, Ю. Є. Методичний підхід до оцінки рівня розвитку рекреаційного потенціалу регіону. Економічний аналіз / редкол. : С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. Тернопіль : «Економічна думка», 2013. Том 14. №1. С. 64-70.

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

3. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону : монографія / за заг. ред. В. Г. Герасименко. Одеса : ОНЕУ, 2016. 262 с.

УДК 340.134-044.337:006.83:658.562(477:4)(043.2)

НОВАК Є.В.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Готельно-ресторанна справа»

Мукачівський державний університет

МОЛНАР-БАБІЛЯ Д.І

кандидат хімічних наук, доцент

Мукачівський державний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА В СФЕРІ ЯКОСТІ ТА БЕЗПЕЧНОСТІ ПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Діяльність держави, її зміст та спрямованість визначаються Статтею 3 Конституції України, а також правами та свободами людини та їх гарантії. Головним обов'язком держави є ствердження прав і свобод людини. Відповідно, забезпечення одного з базових прав людини в Україні полягає саме у захисті прав громадян на безпечність та якість продуктів. Адже в основі цього права слід розуміти поєднання права людини як соціально-історичної категорії та права людини на забезпечення фізіологічних потреб шляхом споживання якісних харчових продуктів. Останнє досить часто розглядають як власне сенс особистого існування людини в цілому.

Відомо, що якість харчових продуктів, згідно стандарту ДСТУ ISO 9001:2009, залежить від «факторів сфери виробництва і умов вирощування рослинної продукції, якості сировини, напівфабрикатів, технології їхнього оброблення, обладнання; факторів сфери розподілу – якості зберігання, транспортування, реалізації; факторів сфери споживання – якості короткочасного зберігання, споживання і засвоєння» [1].

Тому ми вбачаємо два основних фактори, які впливають на якість і безпечність харчових продуктів для споживача: галузево-нормативне правове забезпечення, що зумовлює якість та безпечність харчових продуктів та беззаперечне дотримання його положень протягом усіх виробничо-технологічних етапів.

Тому актуальним предметом наукових досліджень залишається питання безпечності та якості продуктів. Метою даної праці є дослідження окремо взятих норм вітчизняного законодавства в зазначеній сфері.

Так Постановою Кабінету Міністрів України від 02.09.2015 р. № 667, регулюються основні суб'єкти, що забезпечують безпечність харчових продуктів та захист споживачів, це Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (ДержПродСпоживСлужба) як центральний орган виконавчої влади, Кабінет Міністрів України та Міністерство аграрної політики та продовольства. Крім того, до суб'єктів забезпечення безпечності харчових продуктів та захисту споживачів в Україні також відносяться: Міністерство економічного розвитку і

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

торгівлі України, Міністерство екології та природних ресурсів України; а також комітети та служби – такі як вже зазначена Державна санітарно-епідеміологічна служба, Державна екологічна інспекція та ін.

Разом ці органи реалізують відповідну державну політику в сфері безпечності та окремих показників якості харчових продуктів та інші першочергові завдання. Недоліком зазначеної Постанови вважаємо не включення до переліку органів Міністерства охорони здоров'я України, саме в складі якого існує Державна санітарно-епідеміологічна служба України, на веб-сайті якого не працює реєстр небезпечних факторів. Відсутні вагомні накази Мінагрополітики за 2017 рік, які безпосередньо стосувалися б питань безпечності харчових продуктів.

Через такі явища залишається відкритим питання щодо реальності забезпечення права громадян на безпечність та якість продуктів в Україні.

Втім, на сьогодні права споживача на безпечний харчовий продукт захищені в межах досить широкого спектру, як у вітчизняному, так і у міжнародному законодавстві, яке ратифіковане Україною. Це, зокрема, Стандарт ДСТУ ISO 9001:2009 «Системи управління якістю. Вимоги»; Римська декларація про всесвітню продовольчу безпеку і План дій Всесвітньої зустрічі на вищому рівні з проблем продовольства; Регламент (ЄС) Європейського Парламенту і Ради «Про встановлення загальних принципів і вимог законодавства про харчові продукти, створення Європейського органу з безпеки харчових продуктів і встановлення процедур у питаннях, пов'язаних із безпекою харчових продуктів» від 28.01.2002 р. № 178/2002; Регламент № 852/2004/ЄС від 29.04.2004 р. «Про гігієну харчових продуктів» тощо. Але при цьому, слід зважити й на певні законодавчі колізії щодо деяких з означених визначень, досі належним чином не вирішені. На думку фахівців, той же самий законодавчо визначений «новаційний» підхід до питної води, в рамках прагнення до гармонізації законодавчої бази України з європейською, вступає всупереч із визначенням, викладеним у ст.2 Директиви Ради 98/83/ЄС від 3 листопада 1998 року, про якість води, призначеної для споживання людьми», в якому аж ніяк «питна вода у визначенні Директиви Ради ЄС не розглядається, як харчовий продукт» [2]. З цього приводу дуже важливим слід вважати зауваження О.С. Проневича, що «у вітчизняній правничій науці відсутня традиція дослідження проблем імплементації європейських стандартів забезпечення якості води, придатної для споживання людиною» [3].

В цілому, наразі «європейська система безпечності харчових продуктів визнана однією з найкращих в світі, а європейський споживач є найбільш захищеним. Водночас, харчове законодавство ЄС є прикладом осмисленого підходу з врахуванням інтересів всіх гравців на ринку харчових продуктів, тож слід сподіватись на безумовне майбутнє покращення становища з безпечністю та якістю харчових продуктів і в Україні.

Література:

1. ДСТУ ISO 9001:2009. Системи управління якістю. Вимоги. Київ : Держспоживстандарт України, 2009. 26 с.

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

2. Широкоступ Е. А., Копуль Ж. Л. Питна вода або харчовий продукт. URL: <http://www.voda.dn.ua/orphan-translations/stati-i-publikatsii/1390-pitna-voda-abo-kharchovij-produkt>.

3. Проневич О. С. Імплементация європейських стандартів забезпечення якості питної води: інституційно-правовий аспект // Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2017. № 3. С. 182–189. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_3_33.pdf.

УДК [338.48-6:614.215:711.455]:332(477)(043.2)

ОНИСЬКО І.І., ГОБЛИК-МАРКОВИЧ Н.М.
Мукачівський державний університет

РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ СФЕРИ САНАТОРНО-КУРОРТНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Санаторно-курортна система спрямована на зміцнення здоров'я людини, має давні історичні традиції і продовжує свій розвиток завдяки постійному попиту на рекреаційні послуги. Замість подорожей, відпочинку та санаторно-курортного лікування з початком війни, поїздки стали вимушеними. В цих умовах, особливого значення набуває забезпечення гарантованої якості лікування поранених, адресності соціальних програм. Таке становище потребує коригування політики розвитку цієї сфери на рівні держави, регіонів і місцевого рівні.

Останніми роками в Україні санаторно-курортні комплекси, як спосіб поєднання відпочинку з лікувальними процедурами, набули популярності. Передусім, це зумовлено значним рекреаційно-туристичним потенціалом держави.

Сфера надання санаторно-курортних послуг характеризується регіональністю та визначається існуванням значної кількості оздоровчих закладів в окремих областях. Регіональне розташування тих чи інших курортних підприємств залежить від природних, економічних та просторових умов кожної місцевості. Санаторно-курортні заклади наявні у всіх регіонах України. Найбільша їх концентрація у довоєнний період була зосереджена в Одеській, Херсонській, Запорізькій, Миколаївській та Дніпропетровській. Якщо розглядати чисельність санаторіїв, то їхня кількість переважала у Львівській, Одеській, Вінницькій, Закарпатській областях. Найменше санаторно-курортних та оздоровчих установ було у Житомирській, Рівненській, Сумській, Хмельницькій, Чернівецькій, Тернопільській областях. Нерівномірність розподілу рекреаційних закладів за регіонами пояснюється наявністю різних природних лікувально-оздоровчих ресурсів.

Умовно України поділена на шість економічних та соціально-економічних районів: Центральний (Київська, Житомирська, Вінницька, Черкаська, Чернігівська області); Північно-Східний (Харківська, Полтавська, Сумська області); Східний (Донецька і Луганська області); Центрально-Східний (Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська області); Західний (Волинська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Львівська, Івано-Франківська,

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Закарпатська, Чернівецька області) та Південний (Херсонська, Миколаївська, Одеська області). Поточні військові події наслідками яких є нищення інфраструктури, зростаючі людські жертви та руйнування системи світової безпеки в цілому негативно відобразилися на розвитку санаторно-курортної сфери. Окремі регіони є не придатними для надання системи санаторно-курортних послуг через руйнування або перебування в окупації.

Важливим регіоном для розвитку сфери санаторно-курортних послуг є Карпатський, який є одним із безпечних гуманітарних регіонів України, в якому заклади санаторно-курортної сфери, навіть в умовах війни, можуть надавати лікувальні та оздоровчі послуги. В подальшому, саме санаторно-курортна діяльність спроможна буде забезпечити в перспективі соціально-економічний розвиток території і вирішити проблему сезонності в наданні рекреаційно-туристичних послуг. Для багатьох курортних закладів організація санаторно-курортного лікування та оздоровлення є провідною, зокрема для Розтоцького, Прикарпатського, Свалявсько-Мукачівського та Воловецько-Міжгірського.

Подільський регіон у перспективі може перетворитись на потужний рекреаційний центр. Сьогодні в ньому розвивається паломницький, пізнавальний, сільський, водний та спелеотуризм. Майбутній розвиток рекреаційної галузі в регіоні можливий за рахунок оптимальних, сприятливих погодних умов; значних джерел мінеральних вод (радонові, крем'яністі, сульфідні, бромні, без специфічних сполук, з підвищеним вмістом оргсполук - типу Нафтуса), торфових грязей (Настасівське, Війтівецьке родовища) та сапропелів (Микулинецьке); рекреаційних водних ресурсів басейнів річок Південний Буг і Дністер; мальовничих краєвидів Мурафських і Подільських Товтр, Кременецьких гір; об'єктів заповідного фонду (національний парк «Подільські Товтри»); унікальних історико-культурних пам'яток (Кам'янець Подільський, Немирів, Кременець); сприятливих екологічних умов. На даний час на території діють знані курорти, як-от Сатанів, Хмільник, Немирів, Заліщики. Розвиваються санаторно-курортні бази в Печері, Гусятині, Скалі-Подільській, Микулинцях.

Північно-Західний регіон має сприятливі умови для розвитку санаторно-курортної галузі, а саме лісові кліматичні, бальнеологічні та історико-культурні. На стадії активного становлення перебувають Степаньський, Шацький, Острозький, Грем'ячський та інші рекреаційні центри.

Діяльність санаторно-курортних закладів Кримського, Центрального, Донецького, Придніпровського регіонів є зупиненою.

Отже, початок воєнних дій став для українських санаторно-курортних закладів справжнім викликом. Жодний заклад не мав практичного досвіду діяльності у період повномасштабної війни. Тому постала проблема максимально оперативного переналаштування діяльності зі штатного на новий, ситуативний тип, з врахуванням воєнної специфіки, яка полягає у появі нових викликів і загроз. На подальший розвиток сфери санаторно-курортних послуг істотний вплив матимуть регіональні особливості. В повоєнний період

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

унікальність природних та рекреаційних ресурсів кожного регіону буде основою для створення рекреаційно-курортних зон. Водночас, економічні, природні та просторові локальні умови по-різному позначатимуть виробництво та реалізації санаторно-курортних послуг в регіонах. Спеціалізація оздоровчих закладів за напрямками лікування заложитиме від регіональної специфіки, природних і рекреаційних ресурсів. Сприятливі природні рекреаційні чинники – клімат, джерела мінеральних вод та поклади лікувальних грязей, використання яких в комплексі з іншими лікувальними засобами і методами, формуватимуть регіональні особливості сфери санаторно-курортних послуг.

УДК 338.48

ПАПП В.В.

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту, управління економічними процесами та туризму,
Мукачівський державний університет

ЛОПАТІНА А.С.

студентка спеціальності “Туризм”,
Мукачівський державний університет

ЩУР А.В.

студент спеціальності “Туризм”,
Мукачівський державний університет

ТУРИСТИЧНИЙ ІМІДЖ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В РЕГІОНІ

Туризм вважається важливою галуззю сфери послуг, що постійно розвивається в усьому світі. Індустрія туризму приносить вигоди секторам транспорту, розміщення, громадського харчування, розваг і роздрібної торгівлі. Туризм є критично важливою сферою економіки розвинених країн. В останні роки туристична діяльність є пріоритетною для соціально-економічного розвитку в регіонах, особливо в тих, які багаті туристичними дестинаціями.

Мета дослідження полягає у визначенні ролі туристичного іміджу для розвитку туризму в регіоні.

Дослідженням особливостей формування туристичного іміджу території та його впливу на розвиток туризму займаються багато вітчизняних науковців, зокрема Левицька І.В. [1], Поліщук В.Л. [2], Романів О.Я. та Бура І.В. [3], Стоцький О. [4], Тищенко О.М. та Петрова Н.Б. [5] та ін.

Маркетинг і управління туризмом є одним з головних питань будь-якої країни чи регіону. Природа туристичних регіонів, наявні ресурси, поведінка та досвід відвідувачів, а також оптимальне управління туристичними ресурсами є надзвичайно важливими аспектами для розвитку туристичної діяльності.

При розробці та просуванні туристичних продуктів необхідно передбачити потреби та бажання туристів і, відповідно, розробити туристичні послуги, щоб задовольнити ці потреби. Спочатку необхідно з'ясувати, які туристичні ресурси наявні в регіоні, а потім визначити тип туристів, яких доцільно залучати і, нарешті, потрібно вирішити, як охопити цільових туристів

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

і досягти бажаного результату. Подібним чином можна розділити процес формування туристичної політики на чотири фази: фазу визначення, аналітичну, операційну та фазу впровадження.

Окрім позитивного впливу на економіку, туризм також сприяє подальшому розвитку інших напрямків економіки та соціальної сфери. Для того, щоб туризм став привабливим напрямком, потрібно покращити його інфраструктуру та туристичні об'єкти. Крім того, інвестиції та найм і навчання персоналу також мають вирішальне значення для розвитку цієї сфери. Маркетологи та розробники туристичних послуг повинні рекламувати туристичні продукти, щоб створити імідж, який привабить цільові сегменти відвідувачів. Чим більша різноманітність джерел інформації використовується для реклами туристичного регіону, тим кращим є внесок у формування іміджу.

Перш за все, розвиток туристичної дестинації залежить від природних і культурних ресурсів, якими наділена дестинація, її історії та спадщини, а також розвитку інфраструктури. Туризм активно впливає на економічний розвиток регіону, але це не означає, що всі наслідки туризму для економіки позитивні. Можна визначити як позитивні, так і негативні економічні наслідки туризму, але в цілому економічні вигоди від туризму перевищують економічні втрати. Підвищення сталості туризму допомагає зробити досвід туристів незабутнім і підвищує задоволеність туристів разом із покращенням іміджу туристичного регіону. Таким чином, завдання полягає не просто у створенні бренду для залучення туристів, а й у покращенні сталості туризму. Отже, туристичний маркетинг необхідно здійснювати, беручи до уваги довгостроковий вплив туризму в різних вимірах. Це непросте завдання вимагає розуміння процесів і впливів, які відповідають за формування іміджу туристичної дестинації.

Можна виділити три компоненти іміджу бренду туристичної території, що відповідають трьом етапам споживання туристичних послуг. Це стадія перед споживанням, стадія під час споживання та стадія після споживання. На стадії перед споживанням імідж є результатом маркетингових комунікацій, які забезпечують туристам зацікавлені сторони індустрії туризму, а також позитивної чи негативної інформації, яку туристи отримують від інших мандрівників. Тому соціальні впливи є важливими на етапі перед споживанням у формуванні іміджу разом із маркетинговими комунікаціями. Імідж на стадії споживання є результатом власного досвіду туристів, на який спочатку впливають характеристики туристичної дестинації під час першого візиту та модифікуються з урахуванням досвіду повторних відвідувань. Тому розуміння психологічних процесів, залучених у формування туристичного сприйняття туристичної території є дуже важливим для розвитку її іміджу. Маркетингові комунікації також створюють очікування туристів, які разом із власним досвідом туристів на етапі споживання призводять до відповідей після споживання, таких як задоволення/незадоволення туристичним продуктом та наміри повернутися. Ці реакції після споживання впливають на інших туристів

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

перед споживанням через усне спілкування. Їхні реакції після споживання формують третій компонент іміджу туристичної дестинації.

Кожна з цих трьох складових іміджу туристичної території актуальна для всіх зацікавлених сторін у туристичній індустрії. Розробники туристичної політики, організації туристичних подорожей і постачальники туристичних послуг мають бути налаштовані таким чином, щоб вони прагнули надавати відвідувачам високоякісний туристичний продукт, який є прибутковим для зацікавлених сторін у туристичному бізнесі. Розвиток туристичних територій має здійснюватися таким чином, щоб створювався незабутній туристичний досвід і сприятливий імідж, що, у свою чергу, призведе до позитивної інформації та в той же час покращить сталість туристичної діяльності в регіоні.

Література:

1. Левицька І.В. Розвиток туристсько-рекреаційного потенціалу регіону як основа формування туристичного кластера. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Випуск 9. 2016. С. 92-96.

2. Поліщук В.Л. Формування іміджу регіону як івентивної туристичної дестинації. Вісник Університету банківської справи Національного банку України. 2013. № 1(16). С. 39-46.

3. Романів О.Я., Бура І.В. Можливості використання етнокультурної спадщини для формуванні позитивного туристичного іміджу Рівненщини. Вісник інституту педагогічної освіти. Серія географічна. Випуск 1(2012): Матеріали Четвертої Міжнародної науково-практичної конференції «Еко- і агротуризм: перспективи розвитку на регіональному та локальному рівнях»; м. Рівне, Україна, 29-30 березня 2012 р. Рівне, 2012, С. 248-254.

4. Стоцький О. Кластери у світовій індустрії туризму. Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених «Економіка України в умовах глобалізації і регіоналізації» (м. Тернопіль, 3-4 квітня 2014 р.). Тернопіль: ТНЕУ, 2014. С. 289-292.

5. Тищенко О.М., Петрова Н.Б. Особливості туристських кластерів як синтетичних утворень. Проблеми економіки. № 3. 2009. С. 24-30.

УДК 338.488.2:640.43/.433:005.332.2(043.2)

ПАШ В.Й.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Мукачівський державний університет

НОСОВА А.С.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Мукачівський державний університет

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ У РЕГІОНІ

Своєрідність культури закарпатських українців характеризується активним запозиченням елементів культури сусідніх народів, опором щодо асиміляції в чужоземному середовищі у процесі формування і розвитку власної культури. Позначилося це і на специфіці закарпатської кухні, в якій широко представлені елементи угорської, румунської, словацької та інших кухонь, що створює в краї чудові умови для розвитку ресторанного бізнесу.

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Мета цієї публікації полягає у висвітленні перспектив розвитку ресторанного бізнесу на Закарпатті.

Для успішного розвитку ресторанної індустрії в Закарпатській області наявні широкі можливості. Основними передумовами для цього виступають: географічне положення краю, наявний туристичний потенціал, гості нашого краю.

Закарпаття має багату історико-архітектурну спадщину, самобутній побут, даровані самою природою мальовничі ландшафти, лікувально-рекреаційні ресурси тощо. Такі широкі можливості для розвитку туризму в краї роблять надзвичайно перспективним розвиток ресторанного бізнесу. В інфраструктурі підприємств готельного господарства Закарпатської області одне із центральних місць займає мережа санаторно-курортних та оздоровчих закладів. Водночас поділяємо думку дослідників, що для України в цілому та Закарпаття, зокрема характерна майже повна відсутність готельно-офісних центрів та кемпінгів. З одного боку, це може бути викликано відсутністю потреб ринку, однак, у міру поліпшення соціально-економічного стану в державі й виникнення середнього класу з'являється об'єктивна потреба розбудови саме вищезгаданих об'єктів інфраструктури розміщення. Що в перспективі буде сприяти підвищенню ефективності розширення ресторанного бізнесу, що є надзвичайно актуальним.

Основу мережі ресторанного господарства Закарпаття складають бари, кафе, закусочні, буфети (кіоски), ресторани. Ряд підприємств припиняють свою діяльність, але поряд з цим ресторанні підприємства певного типу збільшують свою кількість. Причини такої тенденції науковці, представники ресторанного бізнесу, фахівці вбачають насамперед у зміні ситуації в країні. Для забезпечення в Закарпатській області більш ефективної діяльності роботи закладів ресторанного бізнесу Мукачівським державним університетом проводиться підготовка фахівців зі спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа» освітнього ступеня Бакалавр, Магістр, які є надзвичайно затребуваними в індустрії гостинності.

Залучення автентичних національних кухонь важливе при створенні спеціалізованих закладів ресторанної індустрії, які приваблюють туристів своєю екзотикою. Прикладом може послужити ресторан «Family» в с. В. Бийгань (Берегівського р-ну), який по праву вважається кращим рестораном угорської домашньої кухні на Закарпаття. Корчма «Деца у нотаря» має своє унікальне кредо - вірність кулінарним традиціям і духові міжетнічної культури краю. Ресторан «Кілікія» у місті Ужгороді вирізняється з поміж інших своїм меню у яке входять страви європейської кухні, а ще української та вірменської. Втім акцент зроблений на мя'сних та рибних стравах, які готуються на мангалі. А в Тячівському ресторані «Пані Марія» домінують фірмові страви румунської кухні. Ресторан Арніка який розташований у мальовничому місці селі Синевирська поляна вирізняється гуцульською кухнею та стилем. У підніжжі замку Паланок, що у місті Мукачеві розташований ресторанный комплекс

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

«Порядний газда», його родзинка полягає у поєднанні українських та угорських страв. Для приготування різноманітних страв використовують не тільки традиційне м'ясо свинини та телятини, але й м'ясо кролика та нутрії. Підкреслюють колорит таких ресторанів і національне вбрання обслуговуючого персоналу, і народна музика, і національні атрибути певного етносу. Але їх кількість потрібно збільшувати та охоплювати всі райони краю.

Таким чином, ми вважаємо, що успішний розвиток ресторанного бізнесу в Закарпатській області має всі необхідні можливості та передумови.

Література:

1. Проблема міжкультурної комунікації в поліетнічному інформаційному просторі <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/6920>
2. Дослідження ринку рекреаційно-туристичних послуг Закарпатської області / Р. В. Славік, М. Ю. Маєвська http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nvuuec_2014_3_45
3. Стан розвитку торгівельної галузі та ресторанного господарства <http://karpatnews.in.ua/news/24866-stanrozvytku-torhivelnoi-haluzi-ta-restorannoho-hospodarstva-zakarpattia.htm>

УДК 657:005.2:338.48: 338.488.2:640.412:640.43(043.2)

ПІГОШ В.А.

кандидат економічних наук, доцент
Мукачівський державний університет

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК В ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННІЙ СФЕРІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПІДХОДИ

Готельно-ресторанний бізнес є однією з найбільш динамічних та конкурентних галузей в сучасному світі. Успішне функціонування готельних та ресторанних підприємств потребує ефективного управлінського обліку, який дозволяє керувати фінансовими ресурсами, оптимізувати витрати, покращувати якість обслуговування та забезпечувати стабільний розвиток бізнесу.

Управлінський облік в готельно-ресторанному бізнесі включає в себе вирішення різноманітних проблем, з якими підприємства цієї сфери можуть зіткнутися. Деякі з найбільш поширених проблем та підходів до їх вирішення включають [1, 2, 3]:

1. Управління запасами: Проблема надмірних або недостатніх запасів може впливати на ефективність готельно-ресторанного бізнесу. Використання систем управління запасами, які дозволяють точно прогнозувати потреби, контролювати запаси та забезпечувати їх оптимальний рівень, допомагає уникнути проблем зі збереженням та витратами.

2. Ефективне використання ресурсів: Готелі та ресторани витрачають значну кількість ресурсів, таких як енергія, вода, сировина та працівники. Проблеми, пов'язані з неефективним використанням ресурсів, можуть призводити до зайвих витрат та екологічного впливу. Оптимізація

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

використання ресурсів, використання енергоефективних технологій, впровадження програм зі збереження ресурсів можуть допомогти управляти цією проблемою.

3. Контроль над фінансовою діяльністю: Ефективний контроль над фінансовою діяльністю є ключовим аспектом управління готельно-ресторанним бізнесом. Це включає моніторинг доходів та витрат, регулярний аналіз фінансової звітності, управління бюджетом та контроль над касовим потоком. Використання фінансового обліку та програмного забезпечення допомагає забезпечити точний облік фінансів та прийняття обґрунтованих рішень у фінансових питаннях.

4. Управління персоналом: Готельно-ресторанний бізнес сильно залежить від якісного персоналу. Проблеми, пов'язані з недостатньою кваліфікацією, високою текучістю кадрів та незадовільними умовами праці, можуть негативно впливати на якість обслуговування та задоволення клієнтів. Ефективне управління персоналом, включаючи рекрутинг, навчання та розвиток, мотивацію та утримання талановитих співробітників, допомагає вирішувати ці проблеми та покращувати результативність команди.

5. Аналіз ринку та конкурентів: Для успішного функціонування в готельно-ресторанному секторі необхідно постійно вивчати ринок та аналізувати діяльність конкурентів. Це допомагає виявити нові можливості, розробити конкурентні переваги та адаптуватися до змін у смаках та вимогах споживачів. Використання інструментів маркетингового дослідження та аналітики допомагає збирати та аналізувати дані про ринок, споживачів та конкурентів.

Отже, управлінський облік в готельно-ресторанній сфері є необхідним елементом успішного управління бізнесом. Його впровадження допоможе забезпечити ефективну координацію різних функціональних областей, оптимізувати використання ресурсів, покращити якість обслуговування та збільшити конкурентоспроможність готельно-ресторанного підприємства.

Одним з ключових аспектів вирішення проблем управлінського обліку в готельно-ресторанній сфері є використання інтегрованих інформаційних систем. Ці системи дозволяють централізовано збирати, обробляти та аналізувати різноманітні дані, такі як фінансова звітність, витрати на запаси, обіг готівки, резервації клієнтів тощо. Інтеграція цих даних у єдину систему спрощує процес прийняття рішень та дозволяє отримувати більш точну та зрозумілу інформацію про фінансовий стан підприємства.

Крім того, важливим аспектом управлінського обліку є впровадження ефективних систем контролю та аналізу витрат. Підприємства готельно-ресторанної сфери повинні ретельно вивчати та аналізувати свої витрати на персонал, сировину, енергію, маркетинг та інші складові бізнесу. Це дозволить ідентифікувати зайві витрати, здійснювати відповідні корекції та забезпечити ефективне використання ресурсів.

Література:

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

1. Єрмоленко О.В., Варламова Н.О. "Управлінський облік в готельному бізнесі: теоретичні засади та практичні аспекти". Науковий журнал "Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету". 2019.

2. Кулик Н.В., Кузнецова Є.В. "Особливості управлінського обліку в готельно-ресторанній сфері". Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О.Сухомлинського. 2018.

3. Мельничук О.В., Коптяєва О.М. "Система управлінського обліку в готельно-ресторанній сфері: проблеми та перспективи". Бізнес-навігатор. 2017.

УДК 338.48-1:005.591.6:338.488.2:640.43(043.2)

ПОНЕВАЧ Б.З.,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальність «Готельно-ресторанна справа»,
Мукачівський державний університет

МОТРИНЕЦЬ З.З.,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальність 051 «Економіка»,
Мукачівський державний університет

МІЛАШОВСЬКА О.І.,

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри готельно-ресторанної та музейної справи,
Мукачівський державний університет

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДХОДУ В ОРГАНІЗАЦІЮ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

Потенціалом для розвитку підприємств ресторанного господарства безперечно є створення нового продукту, використання нових або удосконалених продуктових технологій, процесу надання послуги, нових варіантів удосконалення ціноутворення, створення нових концепцій обслуговування на підприємствах ресторанного господарства.

Упровадження у розвиток підприємств ресторанного господарства нового продукту (страви, надання послуги, зовнішнього вигляду та представлення страви); його новизна має бути незаперечно для надавачів, постачальників, споживачів і конкурентів.

Упровадження нових або суттєво удосконалених продуктових технологій у процес надання послуги (комплексу послуг); можуть комбінуватися з продуктовими інноваціями.

Упровадження більш ефективних структур та процесів організації діяльності підприємства ресторанного господарства, систем співпраці, нових спеціалізацій робочого місця та удосконалення професійних вимог; адміністративних інновації часто комбінуються з інноваціями у процесах надання послуги.

Нові шляхи ведення діяльності, що підвищують вартість і цінність надання послуги споживачу; розвиток нових підходів у стосунках між отримувачем послуги та надавачем, між фірмами-виробниками послуг сприяє розширенню клієнтської бази підприємств ресторанного господарства.

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Розвиток нових маркетингових підходів з удосконалення ціноутворення, просування (акції, знижки, доставка замовлення), оплаті ресторанного продукту дозволяє підвищувати конкурентоспроможність підприємств ресторанного господарства.

Нові рішення у логістичній системі та ланцюгах постачання, розподілу, доставки, у тому числі введення продукту у меню посилюють конкурентне становище на ринку надання послуг.

Нові види ресурсів для організації діяльності підприємств ресторанного господарства, розроблення нових страв і послуг дозволяє активно включати нові ресурси в свій розвиток і використовувати їх для створення нової пропозиції.

Таким чином, створення нових концепцій обслуговування, надання ресторанних послуг і реалізація їх у нових форматах та технологічних рішеннях, що задовольняють потреби споживачів, буде сприяти досягненню бажаного соціально-економічного результату.

УДК 339

ПРОСКУРА В.Ф.

доктор економічних наук, професор
кафедри менеджменту, управління
економічними процесами та туризму

ГУРЗАН Н.О.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Мукачівський державний університет

ЛОГІСТИЧНІ КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ ЯК СКЛАДОВА ЗАГАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Найважливішим поняттям під час аналізу конкурентоспроможності організації є “конкурентна перевага” організації, під яким маються на увазі відмінні риси підприємства і її продукту у власних очах споживачів.

Конкурентну перевагу фірми на ринку визначає такий її стан, що дозволяє їй нівелювати сили конкуренції та конкурентні переваги основних фірм-конкурентів і залучати переважну більшість покупців. Конкурентні переваги створюються переважно власними інтелектуальними, технологічними та іншими активами, якими володіє фірма і наявними в її розпорядженні стратегічно важливими перевагами для даної сфери діяльності, які дозволяють перемагати в конкурентній боротьбі. Конкурентна перевага може бути зовнішньою та внутрішньою. [2]

Зовнішня – ґрунтується на відмітних якостях товару, які будуть цінні для споживача: або за рахунок підвищення ефективності роботи, або скорочення його витрат, або вищого емоційно-естетичного задоволення.

Внутрішня – заснована на лідерстві фірми зі скорочення витрат на виробництво товарів або управління своєю фірмою, що дозволяє отримати собівартість продукції меншу, ніж в конкурентів. Внутрішня конкурентна

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

перевага дає можливість фірмі бути більш рентабельною та стійкою до зниження цін на ринку. Крім того, фірма може мати переваги у логістичній діяльності, тобто транспортуванні, зберіганні, розподілі та просуванні своїх товарів.

Зрозуміло, що будь-якій компанії, незалежно від того, як розташована її інфраструктура, доведеться підвищувати ефективність її діяльності, а отже і конкурентоспроможність. З розвитком ринку повинна розвиватися і компанія - це повинно бути загальним правилом для будь-якого підприємства щоб вижити у ринковому середовищі.

Ефективність вимірюється за зовнішніми та внутрішніми показниками. Порівняння зовнішніх показників – це коли компанія порівнює себе з найкращими компаніями у галузі, тобто бенчмаркінг.

Порівняння внутрішніх показників - це порівняння показників усередині самої компанії (ставлення показників поточного періоду до попередніх показників, як правило, беруться показники за декілька років). Але це переважно показники фінансового плану.

Пропонується оцінювати операційну та логістичну діяльність компанії за показниками, що відображають безпосередній вплив процесів логістики на прибуток компанії та показниками, що відображають опосередкований вплив цих процесів на прибуток. Відразу ж варто сказати, що якісь із них є відносними, якісь абсолютними. Також потрібно зауважити, що ці показники не є загальноприйнятими, а можуть застосовуватися на розсуд керівництва компанії. Обмежимося розглядом основних показників, що надають прямий вплив логістичних процесів на прибуток, належать [4]:

1) Вартість проходження одиниці продукції (або умовної одиниці продукції, товару) через ланцюг від постачальника/виробника до споживача (виходу від дилера). Бажано, щоб компанія могла визначати та виділяти свої витрати на кожному етапі ланцюга товароруку. Це допоможе побачити, на якому з етапів виникають надмірні витрати, і зрозуміти причини їх виникнення.

2) Час, за який товар проходить систему розподілу/ланцюга товароруку. Цей показник також рекомендується розділяти за етапами ланцюга руху товару, а також за ознакою створення переваг. Наприклад, якщо товар «їде», скорочуючи відстань між виробником і місцем споживання (або переробки), то створюється перевага для клієнтів у місці призначення. За умови тривалого терміну поставки рекомендується визначати проміжні контрольні точки відстеження руху продукції (і узгоджувати їх з експедитором), таким чином, щоб отримувати інформацію про місцезнаходження свого вантажу не рідше ніж раз на 2-3 доби. За наявності певної статистики це дозволить зрозуміти, на якому маршруті чи якому етапі обраного маршруту можливе виникнення відхилень у термінах поставки.

3) Коефіцієнт оборотності запасів по кожному складу системи (тобто. скільки разів запас було продано за звітний період). Розраховується коефіцієнт відношенням обсяг товару, переданого клієнтам/споживачам; до середнього

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

товарного запасу протягом періоду. Цей коефіцієнт бажано обчислювати в одиницях виміру товару, але можна й у вартісному вираженні. Головне, щоб величини були пропорційні.

Найкращою ситуацією для підприємства вважається, якщо воно зможе порахувати цей коефіцієнт для кожної товарної позиції. Так само оцінюється коефіцієнт оборотності запасів у системі розподілу чи мережі (сумарний запас на складах системи, запас «в дорозі» від постачальника і запас у дорозі з центрального складу на регіональні).

4) Період ліквідації дефіциту на складі. Це термін, протягом якого на складі відсутній конкретний товар - дефіцит, тобто час з моменту виникнення відсутності товару до його появи у достатній кількості. Знову ж таки рекомендується проводити аналіз та докласти зусиль зі скорочення терміну ліквідації дефіциту за товарними позиціями. Так, за товарами повсякденного попиту цей період має бути мінімальним. Допустима тривалість дефіциту визначається кожною компанією, виходячи з власних цілей та фінансових можливостей. При управлінні мережами рекомендується аналізувати період ліквідації дефіциту не по системі в цілому, а, по точках реалізації/споживання. Це викликано тим, що у системі в цілому дефіциту може і не бути. Товар є в наявності на розподільчому складі, але у точці продажу (наприклад, у магазині) товару немає. Це означає, що, незважаючи на відсутність дефіциту в системі, продаж цього товару в мережі не буде: товар недоступний клієнтам.

5) Час та витрати на простій транспорту. Цей показник дозволяє скоординувати роботу транспортної та складської складових ланцюга товароруку. Аналіз цього показника сприяє підвищенню рівня оптимізації роботи складів, удосконаленню координації роботи логістичних підрозділів компанії, що у свою чергу пришвидшує рух транспорту, скорочує час доставки товару до покупця, прискорює рівень оборотності. Крім того, при досить великих оборотах рекомендується розділяти простой при надходженні товару на склад (поповнення запасів) та при відвантаженні товару. Введення цього показника дає можливість формувати більш реальний бюджет на забезпечення цих процесів, оскільки простой транспорту практично завжди неминучі, навіть у дуже добре налагодженій та скоординованій системі.

6) Співвідношення втрат від браку та псування товару при транспортуванні та зберіганні з обсягом продажів;

7) Рівень сервісу. Показник характеризує здатність підприємства виконати заявки клієнтів. Або, іншими словами, рівень сервісу – це можливість виконання заявки клієнта. При цьому заявкою вважається кожна товарна позиція у заявці клієнта. Обчислюється як відношення кількості задоволених заявок до загальної кількості заявок. Компанія повинна оцінювати рівень сервісу не лише за кожним складом, який вона має, а й за системою розподілу загалом. Навіть якщо рівень сервісу кожному складі дорівнює 95 %, це не означає, як і сама система працює ці ж 95%.

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Це далеко не всі показники, за допомогою яких можна виміряти ефективність логістичних процесів у компанії які впливають на її конкурентоспроможність, але їх можна прийняти як одні з основних показників. З їхньою допомогою компанія зможе виміряти "вузькі місця" у фірмі, зрозуміти на якому рівні знаходиться управління логістикою та визначити напрямки модернізації які у свою чергу дадуть певні конкурентні переваги.

Заходи щодо підвищення ефективності логістичних процесів слід приймати в тому випадку, коли показники виявилися нижчими за встановлені для фірми норми або коли підприємство має можливість покращити дані показники. На жаль, не існує однозначної схеми або алгоритму, які діяли абсолютно однаково для всіх фірм, тому кожна організація, орієнтуючись на приклади інших компаній, розробляють свою індивідуальну схему чи стратегію підвищення логістичної ефективності та, як наслідок, своєї конкурентоспроможності.

Література:

1. Балабанова Л. В. Управління конкурентоспроможністю підприємств на основі маркетингу : [монографія] / Л. В. Балабанова, А. В. Кривенко. – Донецьк : Дон ГУЕТ, 2004. – 147 с.
2. Борисюк І. О. Основні напрями підвищення конкурентоспроможності підприємства / І. О. Борисюк, А. В. Єрьоменко // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – 2012. – № 33 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/PPEI/article/view/409>.
3. Грицишин Н.В. Конкурентоспроможність виробничого підприємства. Галицький економічний вісник. 2005. № 1. С. 29–34.
4. Гужвенко С.М. ефективність використання механізмів розподільчої логістики на промислових підприємствах [Електронний ресурс]. Придніпровська державна академія будівництва та архітектури: Східна Європа: економіка, бізнес та управління випуск 3 (20), 2019. С.191-192 URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/20_2019/30.pdf
5. Ріпа Т. В. Змістова характеристика конкурентоспроможності підприємств торгівлі / Т. В. Ріпа // Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. Глобальні та національні проблеми економіки. – Миколаїв. – 2016. – №10. – С. 474-477.

УДК 336.7

ПРОСКУРА В.Ф.
доктор економічних наук, професор кафедри
менеджменту, управління економічними
процесами та туризму
МАЗОВСЬКА ГАЛИНА
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Мукачівський державний університет

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ РИЗИКІВ ЯКІ ВИНИКАЮТЬ ПРИ КОНТЕЙНЕРНИХ ЗАЛІЗНИЧНИХ ПЕРЕВЕЗЕННЯХ

Під ризиком на залізничному транспорті розуміється ймовірність втрат, збитків у процесі здійснення перевезень залізничними шляхами сполучення. Проведений аналіз наукових джерел дозволив узагальнити основні підходи,

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

щодо розробки класифікації ризиків які виникають у діяльності компаній, що надають послуги у сфері контейнерних залізничних перевезень:

1. при побудові класифікації необхідно аналізувати фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, що зумовлюють появу ризиків;

2. ризики повинні розподілятися на певні види за конкретними критеріям задля досягнення відповідних цілей.

До зовнішніх ризиків, які можуть впливати на діяльність контейнерного перевізника, відносяться:

- макроекономічні ризики – ризики, зумовлені негативними тенденціями у розвитку світової та вітчизняної економік та які впливають на результати діяльності компаній, що надають послуги у сфері контейнерних залізничних перевезень;

- політичні ризики – ризики, зумовлені змінами політичної ситуації в Україні та світі, зміною чинного законодавства;

- техногенні та природно-кліматичні ризики – ризики, причинами яких є техногенні катастрофи та стихійні лиха, що негативно впливають на умови функціонування залізниці та контейнерних перевізників;

- інноваційні ризики – ризики, зумовлені науковими та технологічними нововведеннями в галузі перевезень вантажів та які впливають на ефективність діяльності транспортних компаній і також на те, які послуги та нові продукти очікують споживача;

- демографічні ризики – ризики, зумовлені несприятливою демографічною ситуацією країни, скороченням чисельності економічно активного населення країни;

- фінансові ризики – пов'язані з коливаннями валютних курсів, кредитними ризиками, коливаннями відсоткових ставок тощо;

- репутаційні ризики – ризики втрати ділової репутації та формування з боку потенційних клієнтів та партнерів негативного ставлення до взаємодії з контейнерними перевізниками.

Внутрішні ризики контейнерних перевізників доцільно поділити на такі основні види:

- ринкові ризики – виникають у процесі реалізації послуг та взаємодії з клієнтами контейнерних перевізників, які обумовлені як рівнем доходів споживачів, так і якістю транспортних послуг, що надаються;

- виробничо-технологічні ризики – пов'язані з ресурсним, технічним та інформаційним забезпеченням, з технологією організації перевізного процесу та забезпеченням безпеки перевезень;

- інвестиційні ризики – пов'язані із вкладенням капіталу;

- фінансові ризики – пов'язані із забезпеченням фінансової стійкості компанії, зумовлені неефективним використанням фінансових ресурсів;

- кадрові ризики – пов'язані з управління персоналом, відсутністю правильної системи мотивації працівників залізниці;

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

- ризики менеджменту – пов'язані з діяльністю з управління компанією, обґрунтуванням, прийняттям та реалізацією управлінських рішень.

У залежності від джерел виникнення потенційних втрат ринкові ризики при перевезенні залізничним транспортом включають ризики вивчення та ризики взаємодії з клієнтами.

До ризиків вивчення віднесено:

- ризик неефективної стратегії маркетингових досліджень, зумовлений неправильною організацією маркетингових досліджень: проведення досліджень на ранніх стадіях, що призводить до їх неефективності, неправильний вибір методів проведення досліджень, брак інформації про потенційних клієнтів та конкурентів, помилкова інтерпретація отриманих результатів;

- ризик помилки клієнтоорієнтованості, зумовлений низкою обставин: транспортні послуги пропонуються для цільової аудиторії, потреби якої в них порівняно з іншими аудиторіями транспортного ринку або відсутні, або є незначними, попит на перевезення виявляється нестабільним з боку обраної аудиторії ринку, послуги пропонуються клієнтам, не які мають достатніх фінансових коштів;

- ризик неправильного вибору рекламної політики: реклама може викликати негативну реакцію, бути неефективною та недостатньою за інтенсивністю доведення та широтою охоплення потенційних клієнтів транспортних послуг;

- ризик низького попиту при запланованих цінах на послуги, зумовлений неповною або помилковою інформацією щодо конкретних потенційних клієнтів.

Наявність другої групи внутрішніх ринкових ризиків контейнерних залізничних перевізників – «ризиків взаємодії з клієнтами» обумовлено тим, що в основі надання послуг у галузі залізничних контейнерних перевезень закладено принцип договірних відносин, тобто перевізник та клієнти при стійких господарських зв'язках укладають довгострокові договори на організацію перевезень вантажів та додаткові послуги. В них визначаються умови надання транспортних засобів та пред'явлення вантажів для перевезення, порядок розрахунків та ін. Договори укладаються для забезпечення планування перевізного процесу та регулювання надходження рухомого складу під навантаження. У разі виникнення договірних відносин доцільно провести всебічну оцінку клієнта з метою визначення його платоспроможності та фінансової стійкості. Правильна оцінка потенційних клієнтів зменшує ймовірність втрат залізничного контейнерного оператора. [2; 5]

У процесі виникнення ризиків взаємодії з клієнтами виділено два етапи: під час підготовки до укладання договору та в умовах дії договору.

На першому етапі встановлено виникнення двох видів ризиків: некоректності договору та ризику фінансової неспроможності потенційного клієнта. Ризик некоректності угоди зумовлений тим, що представник

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

залізничного перевізника не повністю опрацьовує всі юридичні питання, пов'язані із укладанням угоди. Ризик фінансової неспроможності потенційного клієнта проявляється у нездатності клієнта виконати свої зобов'язання через незадовільний фінансовий стан.

Проведений аналіз договорів дозволив виділити такі види ризиків, що виникають після укладання угоди: ризик неефективного планування обсягу збуту та управління замовленнями; необов'язковість клієнта; ризик виникнення екстремальних ситуацій; ризик неефективного портфеля надходжень доходів.

Ризик неефективного планування обсягу збуту та управління замовленнями викликається тим, що при прийомі додаткових заявок оператор може отримати додатковий прибуток, але для виконання даних заявок необхідно виділити додатковий рухомий склад. В результаті оператор понесе додаткові витрати на порожній пробіг платформ, контейнерів, локомотивів тощо. Отже, доходи, отримані від перевезень додаткового обсягу вантажів, повинні бути більшими за витрати, понесені при виконанні даних заявок. Також може виникнути ситуація відмови клієнтів від раніше поданих заявок, у разі залишається невикористаним ресурс рухомого складу.

Необов'язковість клієнта стосовно умов договору надання послуг може, як принести додатковий прибуток, так і стати причиною недоотримання потенційного прибутку контейнерним перевізником. Додатковий прибуток перевізник отримує, якщо клієнт перевищив визначений в угоді обсяг перевезень вантажів. Однак якщо обсяг, зазначений у договорі, не виконується, це призводить до зниження потенційного прибутку.

Екстремальна ситуація є такою обставиною, яка може стати причиною утруднення виконання умов договору надання послуг. Оскільки така ситуація не залежить від учасників договірних відносин, обидві сторони звільняються від відповідальності за договором у разі настання такої обставини.

Ризик неефективного портфеля надходжень доходів від клієнтів контейнерного перевізника полягає у нерівномірності надходження коштів від клієнтів протягом певного періоду часу.

Запропонована класифікація зовнішніх та внутрішніх ризиків контейнерного залізничного перевізника не є універсальною і може бути доповнена та конкретизована відповідно до специфіки роботи конкретного контейнерного перевізника.

Література:

1. Закон України «Про залізничний транспорт» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=273%2F96-%E2%F0>
2. Карась О.О. Класифікація ризиків залізничного транспорту / О.О. Карась // Збірник наукових праць ДЕТУТ. Серія «Економіка і управління», - К.: ДЕТУТ, 2014, Вип. 29 – с. 95-103.
3. Орлова В.М. Сучасний стан залізничного транспорту України та аналіз проблем, що ускладнюють його функціонування в європейському просторі / В.М. Орлова // Вісник економіки транспорту і промисловості . 2011. - № 35. – С. 92-100.
4. Панченко О.І. Класифікація ризиків на залізничному транспорті як основа формування системи економічної безпеки його функціонування / О.І. Панченко // Збірник

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

наукових праць ДЕГУТ Серія «Економіка та управління». – К.: ДЕГУТ, 2012. Вип. 19 – с. 84-93.

5. Рачинська А.В. Сутність та класифікація ризиків на залізничному транспорті / А.В. Рачинська // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – К.: Дніпропетровський державний аграрноекономічний університет, 2016. - № 11.

УДК 338.1:658:004(043.2)

ПРОСКУРА В.Ф.

доктор економічних наук, професор, кафедри менеджменту, управління економічними процесами та туризму

ПОПОВИЧ О.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Мукачівський державний університет

ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ПРОЦЕСУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

На даному етапі розвитку економічних відносин в Україні інформаційна захищеність є найважливішим елементом у системі забезпечення економічної безпеки підприємства не тільки на мікрорівні, але і на макрорівні. Ця система в рамках підприємства забезпечує максимально високий рівень захищеності від різних загроз, які можуть негативно вплинути на поточні основні діючі структури підприємства.

Економічна безпека промислового підприємства – найбільш ефективне практичне використання сукупних ресурсів з метою запобігання загрозам та ризикам, а також забезпечення стабільного функціонування системи. Знання важливості ефективної системи економічної безпеки дозволяє топ-менеджерам підприємств своєчасно виробляти тактики захисту в умовах невизначеності, що, у свою чергу, гарантує досягнення основних цілей фінансово-економічної діяльності підприємства.

Відомо, що будь-які зміни у бізнес-процесах вже пов'язані з певними загрозами. Процеси цифрових трансформацій, які повсюдно зараз впроваджуються на підприємствах, не є винятком. До цифрових технологій, що впливають на виробничі, логістичні, фінансові та управлінські процеси на підприємствах, можна віднести роботизацію, адитивні та квантові технології, штучний інтелект, Big Data, цифрові аватари, хмарні технології та технології блокчейн, мобільні та безпілотні технології та ін. Усі ці цифрові технології породжують певні загрози. економічній безпеці під час переходу до цифрової системи. [5]

Умовно, всі завдання, пов'язані з економічною безпекою у процесі впровадження цифрових технологій, тісно пов'язані з етапами цифровізації на промисловому підприємстві: етап проектування та планування; аналіз та формулювання вимог; розробка архітектурних рішень; реалізація проекту; тестування та налагодка проекту, експлуатація, технічна підтримка.

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Основною метою економічної безпеки в умовах цифрової трансформації є захист основних її елементів від можливих загроз, що реалізується через такі завдання [2]:

- збір, аналіз, оцінка даних, моніторинг та прогнозування розвитку подій;
- розробка системи надійного захисту від проникнення третіх несанкціонованих осіб, з метою крадіжки економічної та правової інформації;
- грамотно збудована правова система всієї діяльності підприємства;
- забезпечення доступу до повноцінної інформації для відповідальних співробітників;
- підвищення рівня компетенції співробітників та залучення до НДДКР;
- забезпечення технологічної незалежності системи та досягнення високої конкурентоспроможності її технологічного потенціалу;
- протидія технічному проникненню в злочинних цілях.

При формуванні економічної безпеки підприємства слід враховувати такі фактори як галузь діяльності, ринкову ситуацію, умови споживачів та конкурентів. Найчастіше розробка системи економічної безпеки підприємства залежить від наявних нормативно-правових актів, що регулюють діяльність підприємства, а також його потенційних та поточних можливостей. При побудові цієї системи рекомендується враховувати наступні принципи: комплексність; своєчасність; безперервність; законність; раціональність; взаємодія і координація; компетентність.

Принцип «комплексність» передбачає розробку такої системи, за якої можливий максимальний захист внутрішньої інформації, ресурсів, функціонування на ринку від різних загроз і ризиків, що виникають.

Як відомо, завчасне усунення проблем є джерелом збереження та розвитку діяльності підприємства. Принцип своєчасності полягає в безперервному дослідженні зовнішніх факторів, що дозволить на ранніх стадіях виникнення погроз визначити план заходів.

З метою збереження поточної системи економічної безпеки підприємства потрібне постійне відстеження зовнішніх та внутрішніх ситуацій - у цьому полягає сутність принципу безперервності.

Підприємства можуть вести свою господарську діяльність у межах законодавства, затвердженого відповідальними особами. Принцип законності передбачає відсутність порушень з погляду регламентованих актів. У період пандемії кількість розроблених та затверджених правових актів щодо цифровізації значно зростає.

Принцип раціональності передбачає грамотне використання наявних ресурсів та розподіл витрат, що стосуються забезпечення рівня економічної безпеки підприємства. Усі дії мають бути доцільні та оптимальні. В іншому випадку перевищення витрат відобразить неспроможність підприємства та відсутність знань у цій галузі у вищого рівня керівництва.

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Принципи координації та взаємодії мають на увазі безперервний і безперешкодний зв'язок серед співробітників різних підрозділів та служб. Оптимально збудована система координації дозволить забезпечити економічну безпеку підприємства.

Завершальний принцип компетентності є одним з найважливіших при визначення рівня економічної безпеки підприємства. Компетентність відповідальних співробітників – ключовий фактор для захисту існуючої системи економічної безпеки, а також це є опорою для подальшого розвитку. Так, наприклад, сьогодні необхідно мобілізуватися в галузі цифрових технологій. У зв'язку з цим розширюються сфери економічної безпеки. Через ситуацію, що склалася на ринку, важко знайти потенційних співробітників, які володіють знаннями в галузі цифровізації та забезпечення захисту систем економічної безпеки підприємства.

Виконання кожного з цих принципів та завдань економічної безпеки підприємства є основою для стабільного функціонування промислового підприємства у рамках впровадження цифрових технологій. [3]

Грамотно підібрані системи орієнтирів з метою економічної безпеки дозволяють підприємствам долати та мобілізуватися в сформованих складних ситуаціях. З приходом цифрових технологій у всіх сферах та процесах життєдіяльності виникає потреба в людських ресурсах, що мають знання в галузі цифровізації. Реалізація поточних цілей економічної безпеки підприємства вимагає уваги до визначення потреби підприємства з урахуванням нових викликів.

Кожна економічна одиниця, при складанні плану дій забезпечення економічної безпеки, як правило, проходить певні етапи реалізації. Основні етапи процесу забезпечення економічної системи безпеки підприємства в умовах цифровізації наступні: підготовчий етап; етап оцінки; етап планування; оперативний етап; заключний етап.

Підготовчий етап включає зовнішній і внутрішній аналіз, моніторинг цифрових змін, оцінку поточного середовища підприємства щодо цифровізації з паралельною оцінкою потенційних загроз та збитків. Тут для організації системи економічної безпеки першочерговим є аналіз та моніторинг зовнішньої та внутрішньої інформації підприємства, яка має відношення до цифровізації. Слід брати до уваги нові виникаючі загрози та ризики.

На наступному етапі становлення системи економічної безпеки підприємства відбувається виявлення якісних параметрів та кількісних характеристик залучення сукупних ресурсів у процес забезпечення безпеки.

На етапі планування розробляється тактика розв'язання задач для формування єдиної картини системи економічної безпеки з урахуванням цифровізації. При формуванні максимально можливої кількості варіантів альтернативних наслідків для вибору використовується імітаційна модель.

Оперативний етап полягає у формуванні цілісної системи економічної безпеки, беручи до уваги значну питому вагу інформаційної безпеки. Зі

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

зростанням кібершпигунства, несанкціонованих доступів та інших видів злочинів у цифровій сфері в даний час найбільш пильну увагу слід приділяти безпеці інформаційних ресурсів.

Впровадження остаточно сформованої системи економічної безпеки та її діагностика проводяться на заключному етапі. Після отримання результатів діагностики передбачається проведення заходів щодо доопрацювання та коригування всіх стадій планування системи економічної безпеки підприємства

Література:

1. Войнаренко М. П. Економічна безпека підприємства в конкурентному середовищі: монографія. Хмельницький. : ХНУ, 2008. 382 с.

2. Живко З.Б. Економічна безпека підприємства: сутність, механізми забезпечення, управління: монографія. Львів : «Ліга-Прес», 2012. 256 с.

3. Ілляшенко О.В. Механізми системи економічної безпеки підприємства: монографія. Харків: Мачулін, 2016. 504 с.

4. Adner, R. Collaboration and competition in business ecosystems / R. Adner, J. E. Oxley, S. Silverman Brian // Bingley, U.K. : Emerald. - 2013. - 436 с.

5. Features of risk assessment under the conditions of the digital economy / S. O. Iskadhyan, I. A. Kiseleva, N. E. Simonovich [et al.]. – Yerevan : Misma, 2018. – 148 p.

УДК 338.48

ПУГАЧЕВСЬКА К. Й.

кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту,
управління економічними процесами та туризму
Мукачівський державний університет,

ЛЕНДЄЛ Н. В.

здобувач вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент»,
Мукачівський державний університет

ТУРИЗМ В УМОВАХ ВІЙНИ

На сьогоднішньому етапі розвитку економіки, значну роль в Україні відіграє туризм, який навіть в умовах війни продовжує функціонувати. У перші тижні повномасштабного вторгнення туристичні поїздки повністю зупинилися. Багато компаній були вимушені завершити свою діяльність, деякі змінювали свій фокус і переорієнтовувались на волонтерство. Проте, було зрозуміло, що війна триватиме довго, тому потрібно адаптуватись до нових реалій.

Ближче до літа попит на відпочинок почав знову зростати, а з ним і туризм. Якщо порівнювати обсяг бронювання за 2021 рік, в період пандемії та COVID-19, та за 2022 рік, то спад у туризмі є значним. Так, за даними внутрішньої статистики одного з найбільших національних туроператорів, у червні 2022 року тури з України забронювали близько 1440 туристів, а в тому ж місяці 2021 року – понад 95000 мандрівників. Всесвітня туристична організація прогнозує втрати понад 14 мільярдів доларів США у 2022 році – саме стільки приносили світовій економіці російські та українські туристи, які тепер не можуть подорожувати [1].

Крім того, є й додаткові фактори негативного впливу війни. Європейська туристична комісія, яка провела дослідження настроїв туристів, та дійшла

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

висновків, що 19% опитаних китайських і 41% японських мандрівників не готові подорожувати до країн ЄС через агресію рф [1].

Подорожі в Україні продовжуються. Навіть за наявних обмежень (наприклад, на відвідування лісів чи прикордонних територій) громадяни продовжують досліджувати Україну. І це зрозуміло тому, що постійний стрес втомлює, а організм потребує відновлення.

Наразі не існує на Україні безпечного туристичного місця. У кожній області за безпеку відповідає місцева влада, ДСНС, поліція та військові. Саме до них потрібно звертатись, щоб уточнити, чи є безпечні місця у тій чи іншій області, де планується туристична подорож.

На півночі, півдні та сході України діє більше обмежень. Пляжний сезон на деокупованих територіях Київщини взагалі не відбудеться через замінування водойм. На Півдні України, зокрема в Одесі та Миколаєві, купатись у морі суворо заборонено, адже Чорне море заміноване. Відпочинок на Сході України, зокрема у прифронтових зонах, є небезпечним через активні бойові дії. Загалом варто утриматись від туризму на територіях, які були під окупацією, зокрема, у Київській області чи населених пунктах на Сході [2].

Останнім часом наші громадяни зосередилися на західній Україні, тобто на Львівщині, Закарпатті та Прикарпатті. Всіх цікавлять гори, і те що недалеко від Львова. Нещодавно також відновились екскурсійні тури в музеї та замки, які тривалий час залишались закритими через воєнний стан. «Люди, які перебувають на спокійних територіях або переїхали на них, спочатку почали цікавитись екскурсіями у Львові. А вже потім почались запити на виїзні тури, бо люди хочуть відпочити від новин. Зараз дуже активно проводять тури в Карпати, це, переважно, одноденні напрямки [3].

Наразі ціни на тури Україною не змінилися, але представники туркомпаній кажуть, що через складну ситуацію з паливом, скоріш за все, зміниться вартість на різноманітні поїздки.

Якщо ж внутрішній туризм робить спроби, щоб ожити, то зі зовнішнім ситуація ще важча. По-перше, небо над Україною закрите, і це ускладнює авіаційне переміщення із нашої країни в іншу. По-друге, багато українців виїджають з-за кордон, щоб врятуватися, евакуюватися від наслідків рф, а не за для відпочинку. Цим збільшується кількість біженців, яким потрібно надати прихисток і фінансову допомогу.

Отже, воєнний стан суттєво вплинув не тільки на економічну, але і на туристичну галузь України. Але відпочивати та подорожувати потрібно, щоб за допомогою туризму профінансувати наші Збройні Сили та наблизити нас до перемоги.

Література:

1. УНІАН. Інформаційне агенство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/tourism/lifehacking/turizm-voyennogo-chasu-hto-i-yak-jizdit-podorozhuvati-z-ukrajini-11925096.html>

2. Українська правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/travel/2022/06/20/249177/>

3. ZAXID.NET [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://zaxid.net/turizm_pid_chas_viyini_2022_fakti_vid_turistichnih_firm_lvova_n1542665

УДК 338.48:711.455

СКОРОГОД М. В.
Студентка магістратури гр. ТХ-22 мг
Українська інженерно-педагогічна академія

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКИХ САНАТОРНО-КУРОРТНИХ ЗАКЛАДІВ В ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Україна є країною з багатими природними ресурсами, які можуть бути використані для лікування та відновлення здоров'я людей. Санаторно-курортні заклади є важливим елементом системи охорони здоров'я та мають важливе значення для розвитку туризму та покращення економіки країни [2].

Війна на сході України через вторгнення країни-агресора, а саме Росії, не тільки загострила внутрішньополітичну ситуацію країни, але серйозно вплинула на економіку та соціальний стан населення. З початком воєнного стану, санаторно-курортні заклади зіткнулися з низкою проблем, які потрібно вирішувати негайно. Зокрема, відвідування санаторно-курортних закладів зменшилося на 50% порівняно з 2021 р. Зниження кількості відвідувачів стало наслідком загострення військової ситуації та переміщення населення із зони бойових дій [1].

За період воєнного стану санаторно-курортні заклади Харківської області зазнали значних втрат через погіршення економічної ситуації, зниження попиту на їх послуги та ризик надзвичайних ситуацій. Багато з цих закладів зазнали фінансових втрат, що призвело до зменшення кількості медичного персоналу та необхідного медичного обладнання.

Значна кількість людей залишили свої домівки та переселилися в інші регіони країни, що призвело до зниження кількості відвідувачів санаторно-курортних закладів. Крім того, більшість людей стали зосереджувати свою увагу на проблемах безпеки та економіки, замість здоров'я та духовного благополуччя.

Через загострення військової ситуації багато державних коштів було спрямовано на потреби військових дій, що призвело до зменшення фінансування санаторно-курортних закладів. Це спричинило скорочення персоналу, обмеження можливостей для модернізації та розвитку інфраструктури санаторно-курортних закладів.

У зоні воєнних дій, а саме в Харківській області, яка межує з країною-агресором, часто відбуваються вибухи та руйнування інфраструктури. Це може суттєво ускладнити доступ до санаторно-курортних закладів та надання послуг.

Необхідною умовою для подолання цих проблем є належне фінансування та підтримка держави, а також ефективне використання сучасних технологій та методів управління санаторно-курортними закладами. Також важливо створити

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

безпеку, забезпечити надійність інфраструктури та комунікацій в зоні воєнних дій і здійснювати постійний контроль за якістю медичного обслуговування.

Тільки таким чином можна забезпечити оптимальні умови для функціонування санаторно-курортних закладів під час воєнного стану та забезпечити максимально можливий рівень задоволення потреб клієнтів.

Крім того, важливо проводити регулярне оновлення та модернізацію медичного обладнання, забезпечити належну підготовку та підвищення кваліфікації медичних працівників. Також необхідно забезпечувати належний рівень безпеки для клієнтів та працівників санаторно-курортних закладів.

Тому для успішного функціонування санаторно-курортних закладів в Харківській області можна використати SWOT-аналіз. Це допоможе зробити об'єктивну оцінку ситуації та розробити стратегію розвитку організації (табл. 1).

Таблиця 1 – SWOT-аналіз санаторно-курортних закладів в Харківській області під час воєнного стану

		Strengths (сильні риси)	Weaknesses (слабкі риси)
ВНУТРІШНЄ середовище діяльності галузі		Висококваліфікований медичний персонал	Недостатнє фінансування та підтримка держави
		Використання санаторіїв як центрів реабілітації для військовослужбовців, які повертаються з лінії фронту	Зменшення потоку відвідувачів через переселення в інші регіони
		Підтримка психологічного стану (проведення різноманітних занять, які сприяють релаксації та зняттю стресу – йога, медитація, ароматерапія, масаж)	Високі ціни на послуги в умовах загострення економічної ситуації
ЗОВНІШНЄ середовище діяльності галузі		Opportunities (можливості, що відкриваються для використання)	Threats (загрози успішному функціонуванню)
		Забезпечення надійного перебування відвідувачів у закладі (місце для евакуації людей) та надання гуманітарної допомоги	Пошкодження та знищення інфраструктури в результаті обстрілів та бойових дій
		Використання сучасних технологій та обладнання для лікування та відпочинку гостей	Конкуренція з іншими санаторно-курортними закладами в регіоні та в інших частинах України
		Залучення інвесторів для розвитку та модернізації санаторіїв	Зменшення фінансування з боку держави та зменшення кількості клієнтів через переселення населення в інші регіони країни

Джерело: розроблене автором

Отже, для розв'язання проблем необхідно гармонійно співпрацювати між державними та приватними організаціями, а також використовувати досвід та знання відповідних експертів та фахівців. Тільки таким чином можна досягти успіху в розв'язанні проблем санаторно-курортних закладів в Харківській області під час воєнного стану.

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Література

1. Формування стратегічних орієнтирів збалансованого регіонального розвитку галузі туризму та курортно-рекреаційної сфери. URL:<https://ontu.edu.ua/download/dissertation/disser/2022/Disser-Nod.pdf>. (дата звернення: 05.05.2023).

2. Шамара І. М. Проблеми та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Харківській області / І. М. Шамара, І. В. Скоряк // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. – 2018. – Вип. 8. – С. 211–217.

УДК [338.488.2:640.412:640.43:005.591.3]:355.01(043.2)

УДВОРГЕЛІ Л.І.

кандидат технічних наук,
доцент кафедри готельно-ресторанної та музейної справи
Мукачівський державний університет

ПОБЕРЕЖНЮК А.О.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Мукачівський державний університет

РОЗВИТОК ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Війна в Україні радикально змінила і суспільство, і економіку. І якщо суспільство відчуло ці зміни з перших хвилин вторгнення Росії на територію України., то діяльність готельно-ресторанного бізнесу зазнало впливу війни від нульового до абсолютного руйнівного, коли бізнес припиняє існування.

Початок воєнних дій стали для менеджменту українського готельно-ресторанного бізнесу справжнім викликом. Адже ні досвіду, ні навіть теоретичних досліджень сучасного менеджменту у період повноцінної війни в українського бізнесу нема. Тому постала проблема максимально оперативного переналаштування діяльності зі штатного на новий, ситуативний тип, з врахуванням воєнної специфіки. Основною метою залишається повне відновлення діяльності і досягнення принаймні до карантинних тенденцій розвитку галузі в нові часи[1]. Воєнний стан не означає, що треба зупинити всі бізнес-процеси і припинити роботу, воєнний стан впливає на готельно-ресторанний бізнес, потрібно створювати нові цілі для себе і свого оточення.

Так, в кінці минулого року, Державне агентство розвитку туризму України (ДАРТ) й Асоціація готелів та курортів України (UHRA) запустили акцію "Відвідай Україну в майбутньому", яка передбачало благодійне бронювання номерів в українських готелях..

Усі отримані у такий спосіб кошти було спрямовано на допомогу українському готельному бізнесу.

Організатори акції рекомендували готельєрам розмістити інформацію про можливість благодійних бронювань на своїх сайтах, на порталах туристичних агенцій, на онлайн-платформах Booking.com та Expedia. За інформацією ДАРТ, акцію підтримали Мінкультури, портал Visit Ukraine, міжнародні організації HOTREC та Hotel Stars Union.

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Асоціація готелів та курортів України наразі об'єднує понад 90 готелів з 23 областей України та понад 5 тис. працівників.

В умовах сьогодення світ ставить нові виклики, тому, хоч і зі значними втратами, готельно-ресторанна сфера України відновлює свою діяльність та навчається жити в сучасних реаліях. Постає низка питань, наприклад, швидкої адаптації, пошуку нових нестандартних рішень і втілення їх у готельно-ресторанний бізнес.

Повномасштабна військова агресія проти України практично зупинила діяльність приватного бізнесу по всій території держави. В той же час, поступова стабілізація як власне бойових дій, так і фінансово-економічного сектору, посприяла поступовому відновленню господарської діяльності, особливо на територіях глибокого тилу, а звільнення Чернігівської та Сумської областей активізували підприємницьку діяльність на вказаних територіях, в тому числі й у ресторанному бізнесі. Готелі також надають складські приміщення для гуманітарної допомоги та інших заходів, направлених для підтримки постраждалих невійськових.

Увесь світ намагається надати підтримку Україні, її економіці та індустрії гостинності. Люди з усього світу часто роблять «пожертвуване бронювання» номерів в українських готелях на будь-яку дату протягом 2022 року, починаючи із початку повномасштабного вторгнення ворога. Представники готельно-ресторанного бізнесу заявляють, що будуть раді гостям, які відвідають Україну відразу після її перемоги.

Стан, в якому зараз перебуває готельна галузь України, можна назвати відсутністю ринку. Повністю відсутні такі сегменти, як туристичний і корпоративний. Проте відновлення діяльності закладів харчування, особливо в населених пунктах, які значно постраждали внаслідок бойових дій, супроводжується цілим рядом проблемних моментів, що потребує їх детального дослідження з метою визначення шляхів і напрямів швидкого та ефективного відновлення господарської діяльності у сфері ресторанного бізнесу[2].

На сьогоднішній день на перше місце в сфері гостинності вийшло питання безпеки: необхідно забезпечити укриття, резервне освітлення, запаси питної води, що було досить оперативно реалізовано закладами розміщення та харчування. Спостерігається досить якісні зміни характеру відносин щодо обслуговування людей, тому відбувається обслуговування вимушених переселенців, а не туристів. Також спостерігаються значні зміни соціально складової розвитку сфери гостинності, що відображається у наданні безоплатних послуг, появі сегменту послуг з надання гуманітарної допомоги, посиленні соціальної відповідальності бізнесу[3].

Отже, відновлення ресторанного бізнесу на повоєнних територіях – це потрібне і актуальне питання не лише для його власників, але й для місцевого ринку праці та населення в цілому. Головними критеріями успіху є висока адаптивність до мінливої зовнішньої ситуації та гнучкість у задоволенні потреб

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

клієнтів.

Література:

1. Вдовічен А. Регіональні особливості управління підприємствами сфери гостинності в довоєнний, воєнний та пост воєнний періоди / Управління розвитком сфери гостинності: регіональний аспект : матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції, м. Чернівці, 5 травня 2022 р. Чернівці: Технодрук, 2022. С. 10–21.

2. Ковальчук Т. Г. Перспективи розвитку готельно-ресторанного бізнесу в Україні в умовах глобалізації світового господарства. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. Вип. 23 (1). С. 126–130

3. ДАРТ та UHRA запускають акцію з благодійного бронювання номерів в українських готелях. Interfax – Україна : веб-сайт. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/810589.html> (дата звернення: 12.01.2023).

УДК 373.091:005.95

ШАШОВЕЦЬ Й.П.

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри менеджменту,
управління економічними процесами та туризму,
Мукачівський державний університет,

ЗНАЧЕННЯ ТА НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКА

Одною з ключових особливостей управлінської діяльності є те, що керівники різних рівнів, незалежно від посади та сфери професійної діяльності, більшість робочого часу витрачають на міжособистісні відносини та інформаційний обмін, тобто на комунікаційні процеси. Цей показник може становити 75-95% тривалості робочого часу, а в деяких випадках комунікації продовжуються і поза роботою, якщо у цьому є виробничі потреби та доцільність.

Важливо зазначити, що обмін інформацією входить до всіх видів управлінської діяльності, тобто реалізація кожної з функцій управління неможлива без якісно налагоджених комунікативних процесів. Саме тому комунікацію називають процесом, який поєднує частини підприємства в одне ціле. Отже, організаційна комунікація служить необхідним інструментом у координації діяльності підрозділів організації, дозволяє отримувати необхідну інформацію на всіх рівнях управління. Якщо організація ефективна в області комунікацій, вона ефективна і у всіх інших видах діяльності.

Основна мета комунікаційного процесу — забезпечення розуміння інформації, що є предметом обміну, тобто повідомлень, оскільки сам факт обміну інформацією ще не гарантує ефективності спілкування людей [1, с. 21]. Тобто кінцевим результатом та показником ефективності комунікаційного процесу повинно вважатися не просто отримання інформації адресатом, а його правильне сприйняття та реагування на повідомлення, тобто певні дії, вчинки, виконана робота тощо.

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

У зв'язку з надважливим значенням комунікацій у практиці управління організаціями підвищується також і роль комунікативної компетентності менеджерів. На сьогоднішній день ця дефініція ще не набула остаточного, завершеного визначення, оскільки продовжуються наукові пошуки щодо формулювання її змісту та обґрунтування значення згаданої професійно-ділової якості керівників для успішного управління.

На нашу думку, під комунікативною компетентністю менеджера потрібно розуміти, по-перше, вміння налагоджувати якісний та дієвий обмін інформацією всередині організації та ззовні; а по-друге – здатність правильно усвідомлювати кінцеву мету комунікацій, тобто те, для чого інформація доводилася до адресата, як саме він мав на неї зреагувати, що він мав вчинити у відповідь, бо саме на основі цього можна оцінити, чи ефективним був комунікаційний процес.

Таким чином, комунікативна компетентність керівника - це спосіб професійного бачення ним ситуації комунікації, володіння сукупністю знань і умінь, спрямованих на продуктивну інтеракцію (обмін) інформацією, судженнями, ідеями, цінностями; володіння усталеними у певному соціокультурному середовищі стратегіями і тактиками комунікативної діяльності та технологіями комунікативного лідерства; представницькими комунікативними характеристиками [2].

Комунікативна компетентність керівника включає певні складові, визначення яких лягає в основу обґрунтування напрямків розвитку даної професійно-ділової якості. На наш погляд, доцільно відокремити такі її складові як :

1.) Уміння формулювати та висловлювати свої думки чітко, доступно, лаконічно, а також обирати той спосіб формулювання, який найбільшою мірою підходить для конкретного адресата.

2.) Тактовність у спілкуванні, вміння абстрагуватися від зайвих емоцій (особливо це має значення під час дискусій, суперечок чи конфліктних ситуацій).

3.) Уміння не тільки говорити, а й слухати своїх співрозмовників, сприймати та розуміти їхню точку зору, тобто готовність до двостороннього обміну інформацією.

4.) Здатність правильно вибирати способи та канали передачі інформації, оскільки від цього значною мірою залежить рівень сприйняття та правильність інтерпретації повідомлень адресатами.

5.) Гнучкість у спілкуванні, тобто вміння пристосовувати свій стиль спілкування, форми та способи передачі інформації до конкретних умов або конкретних адресатів.

6.) Уміння працювати в команді та бути її частиною, тобто налагоджувати та розвивати співпрацю, необхідну для досягнення цілей організації (основою ефективної співпраці у колективах можна вважати правильно організовану комунікацію).

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

7.) Здатність оцінювати ефективність процесу комунікацій з точки зору досягнення запланованих результатів . Комунікацію вважають ефективною за умови, що адресат виконує ті дії, заради яких і відбувався обмін інформацією.

До основних аспектів ділової взаємодії належать способи управління процесом комунікацій. Управління процесом комунікацій передбачає використання різноманітних інструментів та підходів, таких як ефективне використання електронної пошти, створення відкритих форумів для обговорення питань, проведення зустрічей та конференцій, використання соціальних мереж та інших засобів комунікації. Крім того, важливо регулярно оцінювати ефективність комунікаційного процесу та вносити корективи в залежності від результатів оцінки [3, с. 182].

Керівник повинен бути впевнений не тільки в тому, що говорить одною мовою з одержувачем інформації, але і в тому, що його оцінка ситуації не суперечить оцінці одержувача. Тобто важливо, щоб керівник правильно оцінював процес розшифровки та отримання інформації, а також значення зворотного зв'язку.

Розвиток комунікативної компетентності керівника – це необмежений у тривалості процес, який відбувається паралельно з іншими сферами професійного та особистісного самовдосконалення. Вона формується в умовах безпосередньої взаємодії, оскільки є результатом досвіду спілкування між людьми, та опосередкованої, в тому числі з літератури, театру, кіно, з яких людина отримує інформацію про характер комунікативних ситуацій, особливості міжособистісної взаємодії і засоби їх вирішень. Опанування людиною комунікативних навичок передбачає запозичення з культурного середовища засобів аналізу комунікативних ситуацій у вигляді словесних і візуальних форм [3, с. 178].

Отже, напрямками підвищення рівня комунікативної компетентності керівника можна вважати : особистісний розвиток та самонавчання; удосконалення власних вербальних здібностей шляхом набуття досвіду різного роду публічних виступів ; засвоєння норм культури спілкування, як внутрішньоорганізаційних, так і загальноприйнятих у суспільстві; самоаналіз та роботу над подоланням власних недоліків, обмежень чи помилок, що мали місце у тих чи інших комунікативних ситуаціях тощо.

Література :

1. Бурмака Т. М. Комунікативний менеджмент : конспект лекцій (для студентів бакалаврату всіх форм навчання спеціальності 073 Менеджмент) / Т. М. Бурмака, К. О. Великих; Харків. нац. ун- т міськ. госп- ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2019. – 69 с.

2. Філь Г. В. Комунікативна компетентність керівника та її значення в управлінській діяльності. *Матеріали Міжнародної науково- теоретичної конференції, м. Суми, 23-25 січня 2014 р.* - Суми: Сумський державний університет, 2014. - Ч.2. - С. 114-117 . URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/34620/1/Fil_communicative%20competence.pdf (дата звернення : 03 травня 2023 р.)

3. Хватова О. Г. Комунікативна компетентність керівника як фактор успішності його управлінської діяльності. *Наукові перспективи № 4 (34). 2023. С. 174-184.*

УДК: 338.48:369.223.23 (477.87)

ЮР'ЄВ Я.О.
Студент магістратури групи ТХ-22мг
Українська інженерно-педагогічна академія

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ САНАТОРНО-КУРОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ХАРКІВСЬКОМУ РЕГІОНІ

За даними Всесвітньої туристичної організації, оздоровлення та лікування вважаються одними з найважливіших туристичних мотивацій. За останні роки різноманітні країни світу зосереджують свою увагу на стимулюванні внутрішнього туризму.

Розвиток туристичної діяльності Харківського регіону займає незначну долю в структурі реалізаційної діяльності. Основними факторами даної ситуації є недосконалість розвитку туристичної інфраструктури та недостатня кількість якісних послуг. Однак найголовнішим фактором залишається низький рівень популяризації туризму Харківської області на вітчизняному та світовому ринках туристичних послуг.

Харківський регіон має значний потенціал для розвитку туристичної індустрії. Адже Харків – це історичне місто з багатою архітектурною, культурною та природною спадщиною. Також на території області наявні цінні природні ресурси з комфортними мікрокліматичними характеристиками.

Діяльність санаторно-курортних закладів ґрунтується безпосередньо на застосуванні природних лікувально-оздоровчих методах. Також діяльність таких закладів забезпечує взаємозв'язок між компонентами, які спрямовані на надання лікувально-оздоровчих послуг. Такі послуги направлені на покращення функціональних можливостей організму людини.

Основними завданнями санаторно-курортної галузі є здійснення заходів щодо оголошення курортів державного та місцевого значення, задоволення попиту населення на конкретні види санаторно-курортних послуг та поліпшення їх якості, комфорту, збереження та раціонального використання природних лікувальних ресурсів.

Лікувально-оздоровчий туризм поділяється на три підкатегорії, а саме: грязелікування, бальнеотерапія та кліматотерапія. Однак за рівнем наявних ресурсів Харківська область не належить до лідерів серед даних видів туризму. Це пояснюється тим, що у галузі санаторно-курортної діяльності область значно поступається розвитком індустрії Карпатському, Подільському та іншим регіонам нашої країни.

Аналізуючи лікувально-оздоровчий потенціал Харкова можна виділити такі види курортологічних закладів. Це лікувальні санаторії та пансіонати, санаторії-профілакторії, бази відпочинку. До найвідоміших закладів можна віднести санаторій «Роша», санаторій «Високий» та санаторій «Бермінводи». Вони базуються на лікуванні хвороб органів травлення, сечостатевої системи, системи кровообігу, дихальної системи, ендокринної системи, порушення обміну речовин тощо.

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Перевагою розвитку Харківської області як одного з напрямків лікувально-оздоровчого туризму є низька вартість продукту у порівнянні з закордонними та західноукраїнськими санаторіями. Також оздоровчі ресурси Харкова, а саме мінеральні води та кліматичні умови за своїми якостями не поступаються Західноукраїнським аналогам.

Однак, незважаючи на такі переваги санаторно-курортної індустрії Харківського регіону, існує також низка недоліків, які потребують усунення задля покращення розвитку даної індустрії. До недоліків можна віднести застарілу інфраструктуру закладів, низький рівень обслуговування та сервісу та відсутність додаткових послуг у закладах лікування.

Таким чином, спираючись на вищезазначене можна зробити висновок, що територія Харківщини є досить привабливим регіоном для розвитку санаторно-курортної діяльності. Якщо прикласти зусилля на усунення недоліків, то є можливість покращення становища та вихід курортної індустрії Харківського регіону на новий рівень розвитку.

Література

1. Влащенко Н. М. Управління курортами : навч. посіб. . Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2019. 226 с.

2. Сутність та особливості курортно-рекреаційної діяльності. URL : https://tourlib.net/statti_ukr/rendovych.htm

3. Принципи планування санаторно-курортної діяльності в Україні. URL : https://pidru4niki.com/2015060965399/turizm/printsipi_planuvannya_sanatorno-kurortnoyi_diyalnosti_ukrayini

УДК 338.486.338.488.2:640.4-043.86:332.02(043.2)

ЮРЧЕНКО Д.Д.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності «Готельно-ресторанна справа»
Мукачівський державний університет

МОЛНАР-БАБІЛЯ Д.І

кандидат хімічних наук, доцент
Мукачівський державний університет

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ В РЕГІОНІ

На сьогоднішній день індустрія гостинності, яка належить до сфери обслуговування – відіграє важливу роль в економіці країни. Сфера обслуговування розвивається дуже швидкими темпами. За останні десятиліття вона зазнала значних змін. В свою чергу, це торкнулося не тільки ресторанів, кафе або барів, а ще й готелів: наприклад, з появами нових технологій покращився рівень обслуговування клієнтів. Це означає те, що споживач послуг буде ще більше задоволений в своїх потребах.

Історичний принцип у вивченні сфери гостинності дозволяє виявити головні етапи, особливості та тенденції її розвитку. Важливо виявити вплив мотивів подорожей та туризму, культурних, економічних особливостей на

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

розвиток системи гостинності, водночас важливо виявити зворотній зв'язок – вплив системи засобів гостинності на мотиви і характер подорожей, економічний і культурний розвиток поселень[1]. Головними чинниками становлення та розвитку сфери гостинності є:

- соціальні. Розвиток суспільних відносин зумовив демографічні та міграційні процеси, необхідність системи засобів гостинності для їхньої реалізації;
- економічні. Збільшення доходів населення, значний економічний потенціал окремих регіонів і центрів зумовлює розвиток туристсько-рекреаційних комплексів і насамперед розвиток сфери гостинності;
- культурні. Особливості ментальності, культури, релігії вплинули на потреби, мотиви, цінності подорожуючих, зумовили формування системи засобів гостинності, визначили профіль їхньої спеціалізації;
- науково-технічний прогрес. Використання досягнень науки і техніки зумовило зміну форм та методів функціонування засобів гостинності – використання новітніх технологій, технічних засобів, інформаційних систем у їхній діяльності;
- політичний. Система законодавчих і нормативних принципів держави зумовлює вплив на комплекс функціональних характеристик засобів гостинності, будівництво і умови оснащення засобів розміщення, створення корпоративних форм організації. Фактор освоєння або засвоєння нових територій зумовив геопросторове поширення принципів організації сфери гостинності певної держави;
- природно-ресурсний. Освоєння рекреаційно-туристичних природних ресурсів, природних ландшафтів зумовлює створення рекреаційно-туристичної інфраструктури, насамперед сфери гостинності;
- історичний. Відобразився в еволюції форм і методів організації засобів та сфери гостинності в цілому та зміну одних історичних форм засобів та методів гостинності іншими [2, с. 9].

Важливим напрямком оптимізації технологічного процесу у готельному бізнесі є диверсифікація виробництва, що пов'язується з розширенням виробничих можливостей готельного підприємства за рахунок раціонального використання ресурсів. Сьогодні готельні підприємства диверсифікують як окремі послуги – пропонують клієнтам згідно попиту та ціни найбільш прийнятний її варіант, водночас інформують клієнтів про нові форми діяльності у цьому виді сервісу. При спорудженні фешенебельних готелів та готелів середнього класу, сьогодні обов'язковими є розважальні, спортивні, оздоровчі послуги, послуги гастрономічних закладів, плавального басейну, фітнес-клубу, сауни, солярію, нічних клубів, косметичних салонів та інших закладів з надання додаткових послуг. Серед головних тенденцій сучасного розвитку індустрії гостинності можна виділити:

1. Поглиблення спеціалізації та диверсифікація готельних послуг;

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ТУРИЗМУ, РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

2. Утворення значних за розмірами корпоративних форм – готельних ланцюгів, які стають транснаціональними компаніями;

3. Широке використання в індустрії гостинності інформаційних систем управління, технологічного забезпечення, маркетингу;

4. Інтеграція капіталу готельних підприємств з капіталом фінансових, страхових, будівельних, транспортних та інших сфер економіки;

5. Широке використання наукового менеджменту в організації та управлінні готельним бізнесом;

6. Розвиток мережі невеликих готельних підприємств зорієнтованих на конкретний сегмент ринку.

Сьогодні у готельній сфері широко використовують інформаційні електронні системи управління і резервування місць. Спеціальні системи, розроблені для готельного сервісу – забезпечують виконання систем управління і контролю номерним фондом, використання систем управління і контролю номерним фондом, використання технічних засобів, ведення рахунків, безпеки тощо. Використання технічних засобів в автоматизації та інформаційному забезпеченні готельної сфери зумовило використання кваліфікованої праці, серед персоналу збільшилась кількість операторів з інформаційного управління, програмістів, порт'є-операторів [2, с. 28];

За останні десятиліття ніщо так не підвищило професіоналізм та продуктивність підприємств і організацій індустрії гостинності, як впровадження нових комп'ютерних технологій, що докорінно змінили способи ведення готельного бізнесу, дали можливість власникам підприємств розв'язати ряд проблем і створили багато зручностей клієнтам [3].

Прагнення задовольнити запити споживачів стало стимулом для розробки гнучких пакетів прикладних програм, спроможних налаштуватися на потреби користувачів. Однією з таких програм є програма «Готель». Вона призначена для локальної автоматизації технологічних процесів прийому, розміщення, харчування і надання додаткових послуг туристам.

Отже, готельна послуга – важлива складова туристичної інфраструктури, яка, на сьогоднішній день, відіграє провідну роль на світовому ринку туристичних послуг. Ця послуга приносить багато грошей не тільки господарю закладу (готелю, санаторію, оздоровчого комплексу тощо), а й державі. Але варто враховувати те, що заклади готельного бізнесу в умовах конкурентного ринку, при обслуговуванні клієнтів, - повинні забезпечувати не лише високий рівень проживання в апартаментах, але й завжди підвищувати якість обслуговування, прислуховуючись до споживачів послуг.

Література:

1. Готельний бізнес: теорія та практика. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.

2. Готельний бізнес: теорія та практика. Підручник. 2-вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 472 с.

3. Уніфіковані технології готельних послуг: Навч. посіб. / За ред. проф. В. К. Федорченка; Л. Г. Лук'янова, Т. Д. Дорошенко, І. М. Мініч. – К.: Вища шк., 2001. – 237 с.: іл.

РОЗДІЛ 5
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО,
КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОГО ПРОСТОРУ ТА ГЕОГРАФІЇ

УДК 930 (1)

БОРИСОВА Т. В.

к. філос. н., доцент кафедри міжнародної економіки і
соціально-гуманітарних дисциплін
Українського державного університету науки і технологій

ПРО ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ
(ФІЛОСОФСЬКИЙ ЗРІЗ)

Світогляд людини як і увесь культурний простір суспільства виступає завжди актуальною проблемою для філософської рефлексії вдумливих спільнот. Проблеми культурних цінностей та ціннісних орієнтацій завжди викликають живий інтерес та ініціюють різні дослідження (як фундаментального так і прикладного характеру).

Людина – це єдина жива істота на землі, яка втілює вічний пошук сенсу в оточуючому її бутті та власного буття. Окрім того людина прагне розбудувати навколо себе смисловий духовний простір, світ символів та художніх образів. Стан та якість культурно-світоглядного простору особи безпосередньо залежить від духовного стану самої особи.

Для пересічного погляду на ці питання завжди криється небезпека в ототожненні таких понять як «культурний», «інтелектуальний», «духовний», освічений, «прогресивний». Кожне з них несе на собі різноманітне за глибиною та змістом філософсько-аксіологічне навантаження. Іншими словами – культурний, інтелектуальний та освічений і тим більше прогресивний – це не завжди означає духовний. Традиційно прийнято вважати, що культура створює поряд з нашою першою природою – другу, так звану «штучну» реальність (сферу наукового, мистецького, соціально-психологічного, культурно-історичного, ціннісно-символічного буття).

Культурний простір такого буття насичується різного роду ідеалами, ідеями, нормами, феноменами та явищами, етичними та естетичними аксіомами. Тому важливо усвідомлювати, той факт, що якщо в самій культурі не здійснюється критичний аналіз того, що відбувається в ній самій і в суспільних процесах, то така культура втрачає здатність до усвідомлення та переживання власних помилок. Як для людини в критичному погляді на себе важливо вміти займати дистанцію по відношенню до себе, аби пізнати себе, так само це правило правомірне і для саморефлексії культури. Вдумлива та зважена саморефлексія виступає гарантом того, що в культурно-історичному поступі в черговий раз знову і знову будуть відкриватися нові смислові образи та горизонти. Це один з законів існування культури, її особлива іманентна характеристика, адже кожний культурно-історичний та соціально-філософський час завжди наповнюється своїм власним унікальним, неповторним, духовно-сакральним значенням для людини та конкретної епохи.

Усе це неминуче призводить до того, що кожний етап розвитку суспільства буде знаходити та розкривати нові проекції людського світогляду. А вони можуть бути різними, а іноді і небезпечними.

Дослідники сучасного культурного простору фіксують той факт, що сучасна масова культура багато в чому отруєна агресивним впливом «посередності» та «невігластва», де останні, пропонуються, а іноді і нав'язуються як зразки високого та морально-етичного. Не слід забувати, що культура – це не лише сфера утилітарного, сфера естетичного насолодження. У неї є більш важлива місія і призначення – це духовний пошук, як навколо себе так і в середині себе.

Якщо принцип селекції добра та зла не реалізується як основне правило духовного існування людини (а значить і в її культурному просторі) і не переглядається в кризові періоди життя чи в епохи різноманітних потрясінь, то таке суспільство приречене.

Сама по собі культура не пропонує порятунку людині, вона не здатна її врятувати. А що рятує так це віра в Добро, Красу, Істину (Бога). Аксиологічний вимір буття відкриває для людини можливість самопізнання, відчуття в собі напруженого «прикордоння» між добром та злом, правдою та брехнею, совістю та безчестям, гідністю та моральним нігілізмом. Цінності культури – це будівничий матеріал для конструювання самої культури. Разом з тим, сама по собі узята культура здатна лише приготувати людину до потреби в духовному пошуку та оновлення, а не здійснювати це духовне оновлення. Не варто сприймати цей стан речей як недолік чи слабку сторону культури, справа в іншому – вона для цього не призначена.

Філософське осмислення сутнісних основ культури (культурного простору) нерозривно пов'язане з таким феноменом як «культурний сценарій», або «культурний код» (нації). В такому сценарії завжди в обов'язковому порядку прописується розмежувальна лінія між «сакральним» та «профаним». Нажаль в сучасній масовій культурі між ними кордони розмиваються доволі часто з метою видати за високе те, що таким не є.

Література.

1. Бакиров В.С. Ценностное сознание и активизация человеческого фактора. – Х.: вища школа. Изд-во при ХТУ, 1988, – 152 с.
2. Берлин И. Философия свободы. Европа. – М.: Новое литературное обозрение, 2001. – 448 с.
3. Скок Н.С. Духовність як необхідна складова творчої особистості/ Н.С.Скок// Наука, Релігія. Суспільство. – 2008. – 1. – С. 81-84.
4. Соболев О.М. Постмодерн і майбутнє філософії. К.: Наукова думка, 1997. – 188 с.
5. Сухина И.Г. Аксиология культуры: философско-атропологические основания: монография/ И.Г. Сухина, Донецк: Донбасс, 2011. – 560 с.

ГОНЧАРОВСЬКА Г.

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології розвитку та консультування
ТНПУ імені В. Гнатюка

МЕХЕДЬКО О.

магістрант кафедри психології розвитку та консультування
ТНПУ імені В. Гнатюка

ПРОБЛЕМИ ДІТЕЙ-СИРИТ В УМОВАХ ПОБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день в Україні в умовах війни, економічної кризи, політичної і соціальної нестабільності, важливою є проблема влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування на утримання та виховання у різноманітні виховні установи. Серед таких установ домінує положення займають інтернатні заклади та будинки малят. Натомість, вже сьогодні в Україні є визнаними й такі форми альтернативного сімейного виховання як усиновлення, опіка (піклування), прийомна сім'я та дитячий будинок сімейного типу.

Проблемою сирітства займаються такі українські й зарубіжні вчені, як: М. Астоянц, Г. Бевз, Л. Божович, А. Васильєва, Л. Волинець, І. Демент'єва, Н. Комарова, І. Пеша, А. Прихожан, Н. Толстих та інші. Психологічні особливості розвитку дітей-сиріт досліджують В. Мухіна, М. Попова, Н. Толстих, А. Прихожан та ін. Сімейним формам виховання сиріт присвячено праці Г. Бевз, Н. Дворянцевої, Н. Комарової, І. Пеша та ін.

Незважаючи на наявний спектр досліджень проблеми сирітства, необхідним залишається більш детальне дослідження соціальної адаптації дітей-сиріт, створення ефективних умов для їх подальшого конструктивного функціонування у суспільстві, які недостатньо досліджені науковцями.

Проаналізувавши літературні джерела з проблеми функціонування прийомних сімей, ми помітили, що більшість авторів сходяться на думці про те, що сиротам необхідна не просто сім'я, а саме батьки, які володіють певними ресурсами для їх інтеграції в сім'ю та суспільство, батьки, підготовлені до професійної роботи з дитиною, яка має деприваційні порушення. Адже за відсутності зусиль для компенсації емоційної депривації виникають стійкі емоційні розлади, що впливають на все майбутнє життя дитини. Тому невирішеною частиною проблеми ефективності функціонування прийомних сімей є аналіз її ресурсів як ефективних чинників компенсації наслідків емоційної депривації в дітей. Природним середовищем для виховання дітей є сім'я, яка володіє певними ресурсами, що створюють підґрунтя для забезпечення основних потреб дитини та сприяють всебічному розвитку особистості [4].

Слід зазначити, що підготовка батьків до створення прийомної сім'ї значною мірою визначає хід подальших заходів, успішну адаптацію, благополуччя майбутньої сім'ї та дитини в цілому. Ефективна робота на даному етапі, з одного боку, позбавить батьків невпевненості, надмірної тривожності,

допоможе уникнути помилок, а з другого – дасть змогу на етапі створення прийомної сім'ї гарантувати дітям, що будуть влаштовані на виховання, повне забезпечення їхніх прав, свобод і повноцінне задоволення як матеріальних, так і духовних потреб.

На думку Л. Волинець, саме шляхом створення альтернативних форм сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, які позбавлені батьківського піклування, можна реалізувати вимоги міжнародних документів щодо забезпечення права дитини, перш за все дитини-сироти і дитини, позбавленої батьківського піклування – зростати в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові та взаєморозуміння.

Важливо зазначити, що практично всі сироти мають психологічні травми, а тому важливими умовами їх виховання є психологічна реабілітація, ресоціалізація та подальша соціальна адаптація. Як зазначають психологи, «всі діти на момент надходження до виховної установи (інтернат, дитячий будинок, прийомну сім'ю тощо) мають психологічну травму, пов'язану з втратою сім'ї, що можна порівняти з проблемою переживання смерті батьків» [1, с. 11].

Крім того, як свідчать спостереження, діти, які потрапляють до інтернатів, переважно, мають викривлене світосприйняття, адже довгий час перебували у складних життєвих умовах. Відсутність сімейного середовища суттєво деформує процес соціалізації та соціальної адаптації. Можна погодитись з думкою психологів, що «найбільш ефективним, що може сприяти вирішенню проблем соціального становлення різнобічного виховання дітей, позбавлених батьківського піклування, є передача їх на виховання у сім'ю, у природне соціально-педагогічне середовище, що спроможне впливати на виховання дитини. Саме в сім'ї формуються світогляд, морально-естетичні ідеали і смаки, норми поведінки, трудові навички, ціннісні орієнтири дитини, тобто всі ті якості, які згодом становитимуть її сутність як особистості» [1, с. 12].

Важливо зазначити, що специфіка умов утримання та проживання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є причиною неуспішної соціалізації вихованців інтернатних закладів у майбутньому, що характеризується, такими чинниками як: соціальна незахищеність після виходу з інтернатного закладу, відсутність матеріальної та моральної підтримки; високий рівень претензій до оточуючих; відсутність соціальних навичок самостійного життєзабезпечення; відсутність навичок вирішення власних проблем з офіційними структурами; нездатність протидіяти негативному сторонньому впливу; проблеми професійного вибору.

Отже, можна зробити висновки, що саме прийомна сім'я чи інтернатні заклади сімейного типу як одна із форм сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, передбачає ґрунтовну підготовку потенційних прийомних батьків до виконання обов'язків по вихованню та утриманню дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Основним завданням такої підготовки є активізація досвіду, почуттів, набуття навичок, якими мають володіти потенційні прийомні батьки, для того

щоб знаходити порозуміння з прийомними дітьми, активно з ними співпрацювати, уміти спрямовувати власний досвід, знання на створення найкращих умов життя та виховання дітей, які прийдуть у сім'ю.

Література:

1. Брутман В. Н. Причини соціального сирітства. *Соціальна робота*. 1994. №5. С.11 – 12.
2. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: закон України 13.01.2005 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.
3. Комарова Н.М. Методичні рекомендації для соціальних працівників, державних службовців щодо розвитку сімейних форм виховання. К. : Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2006. 92 с.
4. Золотуха, Ю. І. Зміст та сутність соціального захисту дітей-сиріт в Україні. Актуальні проблеми соціальної сфери: матеріали Всеукраїнського дистанційного конкурсу студентських і учнівських наукових робіт з соціальної педагогіки / за заг. ред. Н. П. Павлик. Житомир: Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2013. С. 14–18.

УДК 338.484

ЗАСТАВЕЦЬКА Л.
доктор географічних наук, професор,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
ТОВТ К.
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 106 Географія
Мукачівський державний університет

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ АТРАКЦІЇ ВЕЛИКОБЕРЕЗСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Для України розвиток сільських територій є важливим не лише з огляду на необхідність вирішення їх соціально-економічних проблем, але й збереження звичаїв українського народу, його історичних та етнічних особливостей. Саме сільська громада є ключовим носієм та осередком розвитку культурних традицій та збереження, розвиток рекреаційно-туристичного потенціалу [1, с. 10-11]. Адже головне завдання процесу децентралізації – це створення потужних громад, які здатні самі себе забезпечити.

Процес децентралізації в Україні вплинув на сучасний адміністративний поділ Закарпатської області. Новоутворені територіальні громади мають різні економічні можливості, тому туризм, при наявності для його розвитку належних ресурсів, у перспективі може стати стимулом зміцнення громади. Тому метою даної статті являється проаналізувати рекреаційно-туристичні можливості Великоберезької територіальної громади Берегівського району Закарпатської області.

Великоберезька сільська територіальна громада розташована у північній частині Берегівського району Закарпатської області. Межує з Берегівською, Вилоцькою та Кам'янською громадами Берегівського району, а також Мукачівською громадою Мукачівського району. Площа становить 128 кв. км.

До складу громади входять п'ять населених пунктів: Великі Береги, Берегуйфалу, Квасово, Нижні та Верхні Ремети. Чисельність населення станом на 1 січня 2022 року становить 7369 осіб [3].

Серед історико-культурних туристичних ресурсів громади варто виділити руїни Квасівського замку і Музей ткацтва і с. Великі Береги, а природний рекреаційний потенціал представлений Березьким озером та лісовими господарствами.

Квасівська фортеця вважається одним з найбільш ранніх фортифікаційних споруд не тільки Закарпаття, а й України в цілому [5]. Період спорудження Квасівського (інша назва «Мінта») замку являється суперечливим, тому що одні дослідники датують на XII-XIII століття, інші на XVI століття. Першочерговою функцією замку було контролювання перевезення солі по річці Боржава. В історичному минулому замком володіли такі родини, як Нодьмігаль, Баторі, Сіладі, Мотузнаї, Бетлен та Шикован-Біловарі. З роками розвитку форма замку поступового перетворювалася в трикутник. Стіни ж круглої вежі-донжона, найстарішій частині замку, мали товщину два метри. Зі сходу до фортеці примикала будівля з невідомим призначенням. На думку вчених спочатку фортеця була споруджена з каменів і дерева. Фортеця у Квасові була розташована в стратегічно важливому місці, з якого можна було контролювати сухопутний торговий соляної шлях, а також – вихід із Боржавської долини [4].

Сьогодні замок перебуває в руїнах, хоча ще згадки датують останній рік ремонту – 1794. На відміну від інших замків місцевості, причиною руйнації не являється стихійне лихе чи збройний конфлікт – поступово розбирали на будівельний матеріал. Стіни, які оточували його територію, місцями зруйновані до рівня замкового двору. Схили замкового пагорбу або забудовані присадибними ділянками, або сильно поросли деревами і кущами. Таким чином, замок погано видимий з будь-якого місця. Зусиллями декількох громадських організації території Квасівського замку періодично очищували від дерев та кущів, для створення більш комфортних умов для відвідувачів [1].

Музей ткацтва в с. Великі Береги – дивовижний за своїм внутрішнім змістом і цікавий за історією створення, діє при місцевій загальноосвітній школі. Березьке ткацтво та його мотиви являються відомим серед оцінювачів мистецтва, тому керівництво місцевої школи намагалися створити належний куточок для представлення. Всі експонати музею (старовинна вишивка на домотканому полотні, верстаті, веретена, різноманітні предмети побуту) зібрані батьками та учнями школи. Серед них – чудова колекція старовинної вишивки на домотканому полотні, вік якої понад 130 років. А ще – ціла полиця найрізноманітніших прасок, якими користувалися закарпатські господині, багато глиняних глечиків, різних за формою та призначенням, інші речі домашнього вжитку [4, с. 264]. Старовинні ткацькі верстаті діють ще по сьогоднішній день – на них учнів навчають ремеслу ткацтва.

У висновку можемо сказати, що на території Великоберезької територіальної громади розміщені різноманітні історико-культурні туристичні

ресурси, які в перспективі і при належному контролі можуть приваблювати потенційних туристів.

Література:

1. Berghauer S. A turizmus, mint kitörési pont Kárpátalján (?) (Értékek, remények, lehetőségek Ukrajna legnyugatibb megyéjében). // PhD-értekezés. Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar, Földtudományok Doktori Iskola. 2012. С. 213.

2. Васильців Т.Г., Бойко В.В. Напрями та засоби розвитку сільських територій в контексті зміцнення соціально-економічної безпеки України. Львів: Ліга-Прес, 2016. 260 с.

3. Великоберезька ОТГ. URL: <https://gromada.info/gromada/velykoberezka/>

4. Пилип Р. І. Локальні особливості традиційної народної вишивки сорочок українців Закарпаття кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. / Р. І. Пилип // Науковий і мистецький світ Федора Потушняка: матер. міжнар. наук. конф., присвяченої 100-річчю від дня народження видатного українського письменника і вченого. – Ужгород: Ліра, 2010. – С. 259-273.

5. Шатров В. Руїни Квасівського замку. URL: <https://go-to.rest/blog/ruini-kvasivskogo-zamku>

УДК 316.7(234.372.3)-043.2:159.923.2

ІЛЬТЬО Г.Ф.

доцент кафедри географії та суспільних дисциплін
Мукачівський державний університет

ЛУЖАНСЬКА Т.Ю.

доцент кафедри географії та суспільних дисциплін
Мукачівський державний університет

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

У сучасних умовах розвитку суспільства, до провідних зовнішніх чинників впливу на розвиток освітнього закладу як такого, і системи освіти загалом, відносяться – глобалізація та інтернаціоналізація, які проявляються не тільки у посиленні взаємозв'язків і взаємозалежностей господарських механізмів окремих країн, а й у формуванні глобального освітнього простору. Освітні заклади мають на загал певну територіальну прив'язку, а це значить, що їх розташування в конкретних населених пунктах, вказує на те, що система освіти певного регіону тісно пов'язана з впливом соціо-культурного простору на розвиток особистості здобувачів вищої освіти.

У контексті інноваційних наукових підходів сьогодення, регіоналізація виступає необхідною реальністю соціально-політичного устрою нашої країни, провідним чинником сталого розвитку, умовою забезпечення рівного доступу до якісної освіти жителів важкодоступних та віддалених регіонів, інноваційним способом оновлення державно-громадського управління нашої держави. За останні десятиліття модернізація та реформування системи освіти характеризується, з однієї сторони, – посиленням відповідальності регіонів за якість освіти та розвиток освітньої інфраструктури, а, з іншої, – необхідністю її інтеграції в світовий освітній простір.

До провідних показників впливу можна віднести: відродження національних традицій та надбань духовності, застосування здобутків народної педагогіки в освітньому процесі, підтримка обдарованої молоді.

Внутрішні та зовнішні зв'язки освітніх закладів регіону Українських Карпат вирізняються надзвичайним рівнем складності та різноманітністю проявів. Адже територіальна структура освітніх закладів регіону представлена елементами, які функціонують у межах освітнього простору, формами їх зосередження та зв'язками між ними. Адже система освіти Карпатського регіону вирізняється специфічними територіально-функціональними особливостями, що вирізняють її від інших суспільно-географічних систем. Вивчення освітнього потенціалу регіону Українських Карпат дає можливість прослідкувати вплив сукупності чинників на формування регіонального соціокультурного простору.

Ієрархія глобального освітнього простору базується на основі істотних відмінностей системи освіти різних країн та континентів, які стосуються не тільки змісту освіти, а й різних соціальних показників – таких як рівень розвитку, рівень освіти населення, компонентної, територіальної та функціональної структури тощо. В. Хименць зазначає, що «враховуючи наявні в Карпатському регіоні природні, економічні та інтелектуальні ресурси, основна мета полягає у створенні ефективної еколого-економічної системи, яка зможе забезпечити висхідний розвиток і екологічну безпеку Карпатського регіону. У цьому контексті важливе значення мають мати Концепція, Програми і Плани розвитку областей Карпатського регіону на близьку і тривалу перспективу, в основу яких повинні закладатися ідеї та принципи сталого розвитку» [3].

Українські Карпати - гірський регіон, характеризується високим природно-ресурсним потенціалом і важливим геополітичним розташуванням. має велике значення для соціально-економічного розвитку Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської областей. Регіон Українських Карпат має високий освітній потенціал серед інших регіонів країни, є одним із провідних наукових, освітніх центрів України.

Загальноприйнята світовим співтовариством Концепція сталого розвитку, з якою пов'язується успішне майбутнє людства, не лише розглядає природну складову, географічне середовище як головну поряд з соціальною та економічною компонентами людського розвитку, а й вимагає стосовно неї цілої низки обмежень, спрямованих на недопущення деструктивних змін у навколишньому природному середовищі.

Дотримання провідних принципів сталого розвитку має свої специфічні особливості та певні відмінності у різних частинах світу, країнах і регіонах, оскільки «не може не враховувати особливості кожної території, включаючи їх природні особливості та специфіку природно-ресурсного потенціалу» [3].

Регіон Українських Карпат володіє вагомим потенціалом для подальшого розвитку завдяки своєму унікальному етнокультурному та природно-ресурсному потенціалу. Довкілля (навколишнє природне середовище) входить до числа

складових взаємозалежної системи, у якій лізується модель сталого розвитку. Відповідно роль та значення природних чинників у її функціонуванні є не менш важливою, ніж соціальних чи економічних [2].

Література:

1. Державна програми соціально-економічного розвитку Карпатського регіону розроблену Інститутом регіональних досліджень НАН України Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Герасимчук З. В. Стимулювання сталого розвитку регіону: теорія, методологія, Практика/З.В. Герасимчук: Монографія. Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2011. 516 с.
3. Химинець В.В. Еколого-економічні засади сталого розвитку Закарпаття/ В.В.Химинець. -Ужгород, 2004. 212 с.

УДК 911.3:30/33 (477.8)

ЛУЖАНСЬКА Т.Ю.

кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри географії та суспільних дисциплін

ЗИЙНИЧ В.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

спеціальності 106 «Географія

Мукачівський державний університет

ЛІСОКУЛЬТУРНІ ЛАНДШАФТИ УКРАЇНИ

Лісокультурні ландшафти - ліси, штучно насаджені людиною. На даний час лісокультурні лісові ландшафти є найбільш продуктивними лісами, проте вони займають лише 28-32% площ лісових масивів України. Вирубки знижують довговічність і продуктивність на 5-12% кожного нового покоління паростків лісів Змінюються структура ярусів та видовий склад деревостанів та підліску. Вторинні лісові ландшафти формуються на місці корінних після вирубки шляхом захоплення їх площ малоцінними деревними культурами, що активно ростуть на освітлених місцях. У густозаселених районах вони займають більші площі, ліси похідні та умовно натуральні, поширені на території всієї України.

У структурі лісових антропогенних ландшафтів виділяють: умовно натуральні, похідні та лісокультурні лісові ландшафти. Умовно-натуральні переважають у Карпатах, Поліссі (Івано-Франківська, Львівська, Житомирська, Чернігівська, Волинська, Київська області). Похідні лісогосподарські ландшафти переважають у зоні лісостепу (Полтавська, Сумська, Вінницька, Черкаська, Хмельницька області). Лісокультурні ландшафти України належать до типу багаторічних, частково рекультивованих антропогенних комплексів. Найменше труднощів виникає при створенні лісокультур переважно у смузі мішаних лісів з їх оптимальними умовами для росту лісу. У лісостепу і степу приживлюваність і подальший розвиток залежать перш за все від вибору місця, складу порід, способу посадки, особливостей лісотехнічних заходів (догляду).

Лісові антропогенні ландшафти виступають одним із важливих чинників, що сприяє розвитку різних видів рекреаційної діяльності на певній території. Саме лісопарки, міські ліси та лісопаркові частини лісів, які відносять до лісокультурного підкласу, найкраще виконують рекреаційні функції. Їх

використання зумовлене наявністю унікальних природних комплексів, багатих рослинним і тваринним світом, значною кількістю водойм, мінеральних лікувальних джерел, впливом соціально-економічних та медико-біологічних факторів. Ліси навколо міст використовуються для короточасного відпочинку, забезпечують сприятливі для відпочинку мікрокліматичні умови, є стійкими до рекреаційних навантажень і мають великі естетичні якості [3, С. 17]..

Різноманітність складу порід у лісових масивах України позитивно впливає на розвиток рекреаційного лісокористування. Лісовим насадженням властиві санітарно-гігієнічні, естетичні, лікувально-психологічні функції, що характеризує їх стійкість до рекреаційних навантажень. Відзначимо, що поєднання листяних і хвойних порід в лісових ландшафтах сприяє підвищенню рекреаційного значення лісів. Хвойні, а саме сосну звичайну, ялину звичайну, а також твердолистяні - дуб черешчатий, клен гостролистий та інші відносять до провідних ландшафтотворчих порід України. На підвищення продуктивності та естетичного вигляду лісових антропогенних ландшафтів впливають інтродуценти - модрина європейська, модрина японська, горіх чорний, дуб червоний, дугласія, сосна Веймутова, сосна Банкса та інші.

Щодо функціонального призначення та використання впродовж року рекреаційні ліси України поділяють на дві категорії: 1) цілорічного функціонування, де виділяють зону приміського відпочинку і зону далекого відпочинку (навколо туристичних баз, санаторіїв тощо); 2) сезонного функціонування, куди входять ліси короточасного сезонного функціонування (збір ягід, грибів, горіхів тощо) та тривалого сезонного використання.

Рекреаційні функції лісових ландшафтів визначаються також санітарно-гігієнічними особливостями, які залежать від фітонцидних властивостей зелених насаджень. Найвищою фітонцидністю характеризуються хвойні (соснові) ліси. Важливо, що у лісових ландшафтах зменшується вміст в повітрі шкідливих газів, радіоактивних речовин, пилу. Шумознижувальна здатність добре виражена у таких порід, як клен гостролистий, липа крупнолиста, тополя, дуб черешчатий тощо. До резервної зони відносять найменш доступні для транспорту лісові масиви, які недостатньо підготовлені для рекреаційного використання і виконують санітарно-гігієнічні та інші функції.

Військові дії в Україні позначилися і на стані лісових ландшафтних комплексів. За [даними](#) Державної екологічної інспекції, агресор веде бойові дії на території більш ніж 900 об'єктів природно-заповідного фонду, що становить більше третини площі природно-заповідного фонду України. Під загрозою знищення перебувають 200 територій Смарагдової мережі площею більше 2,9 млн. га. Це мережа природоохоронних територій, створена задля збереження видів та оселищ, які потребують охорони на загальноєвропейському рівні, але розташовані в країнах, які не є членами ЄС. Усе це середовища існування для тисяч видів рослин і тварин. Ці території мають важливу роль для захисту біорізноманіття та збереження клімату. Ареали деяких рідкісних і ендемічних видів і оселищ опинилися в зоні активних бойових дій, що загрожує їхньому існуванню [4]. Нині важливо, щоб уся шкода докільню була максимально

зафіксована та у подальшому компенсована. Держава та недержавні суб'єкти повинні порушувати екологічні аспекти в Україні під час обговорень на форумах, при підписанні міжнародних угод.

Література:

1. Денисик Г.І. Культурний ландшафт: теорія і практика / За ред. Г.І. Денисика. - Вінниця: ПП «ТД «Едельвейс і К», 2010. - 204 с.
2. Питуляк М. Р. Природні рекреаційні ресурси Тернопільщини, проблеми їх раціонального використання та охорони. Навчальний посібник / М.Р. Питуляк – Тернопіль, 1999. – 60 с.
3. Руденко В. П. Географія природно-ресурсного потенціалу України. У 3-х частинах: Підручник / В.П. Руденко - Чернівці: Зелена Буковина, 1999. - 568 с.
4. Сайт Державної екологічної інспекції: www.dei.gov.ua/posts/2408

УДК 911.3:30/33 (477.8)

ЛУЖАНСЬКА Т.Ю.
кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри географії та суспільних дисциплін
ІВАНИШ А
здобувачка вищої освіти спеціальності 106 «Географія
Мукачівський державний університет

РОЛЬ МЕТОДУ ОЦІНОК У КОНСТРУКТИВНИХ ГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Нині посилюється роль використання методу оцінок у конструктивних географічних дослідженнях. Стан навколишнього природного середовища визначають переважно за допомогою сполучення двох методів - географічних оцінок та ландшафтної індикації. Відзначаємо, що метод оцінок націлений на майбутнє, оскільки навколишнє природне середовище оцінюється з погляду перспектив його господарського використання і можливих порушень завдяки антропогенним впливам та ризикам. Даний метод широко використовується в багатьох країнах світу для оцінки впливу на навколишнє природне середовище і складає вагомий частину експертизи географічних проектів. Стан проблеми оцінок антропогенних впливів на навколишнє природне середовище і прогнозування досліджено Науковим Комітетом з проблеми навколишнього середовища (СКОП). Під оцінкою впливу на навколишнє природне середовище розуміється «процес визначення прогнозування результатів дії на біогеофізичне середовище, на здоров'я і благополуччя людини, а також інтерпретація та передавання інформації про вплив" [1, С. 36].

У методі оцінок важливо визначити об'єкти, аспекти та критерії оцінювання. Основними об'єктами оцінки стану навколишнього природного середовища виступають сучасні та майбутні рівні границь впливу на певний ландшафт природних та техногенних джерел, а також оцінка відповідної реакції ландшафту на зазначені впливи. Виділяють декілька аспектів оцінки, а саме: технологічний, інженерний, соціально-економічний, екологічний та інші. У географічному прогнозуванні їх головною метою виступає дослідження питань забруднення середовища, його біологічної продуктивності та стійкості

екосистем до негативних впливів. Критерії оцінки, переважно економічні, визначають господарську та соціальну значимість наслідків впливу на навколишнє природне середовище [3, с. 45].

Для оцінки сьогодення і майбутнього стану навколишнього природного середовища визначаються: 1) сучасний його стан (вихідна база); 2) джерела і процес впливу на нього; 3) існуючі та можливі зміни в ньому (відповідна реакція); 4) наслідки впливу зміненого навколишнього природного середовища на основні сфери життєдіяльності людини (здоров'я, господарство та інші).

Показником сучасного стану навколишнього природного середовища служить ступінь антропогенної модифікації його ландшафтів: природні ландшафти, напівприродні ландшафти; похідні ландшафти; антропогенні ландшафти та інші техногенні штучні ландшафти (терикони, відвали, кар'єри і т.п.). Вони служать тлом, на який впливають як природні процеси, так і техногенні джерела. Оцінка джерела, виду та режиму впливу проводиться на другому етапі географічних досліджень, коли вивчається технологія виробництва, а також межа сфери впливу джерела. Виділяються та оцінюються переважно такі види впливів: 1) вилучення з природи речовини (ресурсоспоживання); 2) перерозподіл речовини, привнесення в природу штучних речовин («відходи»); 3) створення технічних об'єктів та перетворення ними прилеглих територій (землеємкість). У територіальному аспекті дані види впливів можуть бути крапково-осередкованими, лінійно-мережними та майданними, а у тимчасовому аспекті - тривалими, короткочасними, безупинними, імпульсними. Оцінка природних комплексів проводиться за ступенем зруйнованості біогеохімічних циклів їх розвитку, продуктивності та забруднення при порівнянні порушених територій із сусідніми непорушеними, за потенційною стійкістю природних комплексів до зовнішніх природних та техногенних впливів, за зсувом фенофаз розвитку життєвих циклів, співвідношення в природних комплексах зональних та азоняльних рис, за розмірами площі з механічними порушеннями природних комплексів та різкості їх границь і т.п. Використання даних показників можливо лише при обліку горизонтальної та вертикальної морфологічних структур природних комплексів, зонального положення сфери впливу на природні комплекси.

Порушення біогеохімічних циклів передбачає порушення нормального природного процесу, його ритмів. Виробнича діяльність людини викликає значні відхилення від природних параметрів, що проявляється у порушенні в балансі та кругообігу елементів [4, С. 31]. Для вивчення сучасних та прогнозованих біогеохімічних циклів важливим є фіксація даних про природний та порушений природний комплекси - екосистемах: біомаса та її фактичний приріст; органічні залишки (кількість, склад) та органічна речовина ґрунтів (гумус і залишки, що не розклалися); елементний речовий склад ґрунтів, вод, повітря, атмосферних опадів, фракції біомаси; надземні та підземні запаси біогенної енергії; число видів, їх чисельність та склад; тривалість життя видів, динаміка та ритміка життя популяції і ґрунти; еколого-метеорологічний стан навколишнього природного середовища, його тло й оцінка втручання

людини; хімічні, фізичні, біологічні властивості забруднювачів та їх кількість в ареалі станції спостереження.

Література:

1. Гавриленко О. П. Геоекологічне обґрунтування проектів природокористування / О.П. Гавриленко – Вид. 2-ге, випр. і доп. - К.: Ніка-Центр, 2007. - 432 с.
2. Денисик Г. І. Регіональне антропогенне ландшафтознавство / Г. І. Денисик, О. В. Тімець. - Умань: Видавець «Сочінський», 2010. - 168 с.
3. Диханов С.М. Моделювання і прогнозування стану довкілля. Посібник / С.М. Диханов - Одеська державна академія холоду, 2010. - 390 с.
4. Ковальчук П.І. Моделювання і прогнозування стану навколишнього середовища: Навчальний посібник. - К.: Либідь, 2003. - 208 с.
5. Сайт Державної екологічної інспекції: www.dei.gov.ua/posts/2408

УДК 911.3:30/33 (477.8)

ЛУЖАНСЬКА Т.Ю.

кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри географії та суспільних дисциплін
Мукачівський державний університет

ІЛЬТЬО Г.Ф.,

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри географії та суспільних дисциплін
Мукачівський державний університет

ГУМАНІЗОВАНА ПАРАДИГМА НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Нині географічна наука продовжує збільшувати власний науковий потенціал дослідження, що передбачає безперервний процес наукового пізнання. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується тенденцією глобалізації соціальних сфер. Тому у системі географічної освіти продовжується формування аксіологічної (гуманізованої) парадигми, яка полягає в необхідності формування такого уявлення про світ, в якому віддзеркаляться не тільки відповіді на виклики буття, але й світоглядний характер місцевого значення розвитку сучасної географічної науки. Перелік географічних дисциплін свідчить про значну диференціацію географічної науки. Разом із спеціалізацією, поглибленням географічних досліджень закономірно посилюється взаємодія її з іншими науками. Географія придатна генерувати різноманітні види наукової продукції

Методологічною основою для реформи сучасної географічної освіти стають концептуальні положення глобального світогляду, які передбачають розуміння процесів і явищ оточуючої дійсності, розвиток навичок та тенденцій системного підходу до вивчення соціальних і природних процесів [1, С. 35].

В сучасних умовах нові тенденції та новації, що здійснюються в системі української освіти, наголошують на підвищенні її якості, збільшенні наукового рівня викладання навчальних дисциплін, формування основних наукових понять і термінів, що розкривають широкі перспективи розв'язання як глобальних, так і конкретно місцевих понять географічної тематики. Нині окремі предмети орієнтовані на вивчення розрізнених фактів з географії

України, локальних місцевих особливостей культури, природи або ж перенасичені фактажем, тому необхідно розширити українознавчу інформацію, адже серед основних завдань географічної науки постають завдання комплексного вивчення та висвітлення генезису людини України й українства у всіх часово-просторових вимірах українознавства як наукової системи.

На сьогодні у становленні нового наукового світогляду важливу роль відіграють географічні знання про Україну. Змістова поліструктурність навчально-виховного процесу з географії дозволила здійснити її системно-структурний аналіз, що передбачає вивчення не лише теоретичної географічної інформації, але й надання їй українознавчого краєзнавчого характеру. При цьому слід відзначити, що краєзнавчий принцип розглядається в методиці навчання географії України як один з провідних. Важливою є навчально-методична інформація для подальшої її творчого осмислення та кореляції географічної думки з позицій методики змістовного викладання матеріалу.

Нині більшої актуальності набувають дослідження проблем впливу природи на життя суспільства. Серед них і проблема використання природних ресурсів, і проблема пристосування до природних умов, і проблема зміни основних властивостей навколишнього природного середовища під впливом людської діяльності. Географічні дослідження мають бути прив'язані до конкретної території і бути комплексними за своїм характером. Сучасні прикладні ландшафтознавчі дослідження одним із головних індикаційних показників вважають біотичне та ландшафтне різноманіття. Саме тому розгляд процесів необхідно розпочинати з аналізу закону щодо взаємодії людини і природи, який стверджує, що внутрішнє різноманіття людського суспільства як регулятора природи повинно в своєму розвитку випереджати внутрішнє різноманіття впливу людини на природу, тобто сукупність знань про природу має випереджати ту оперативну інформацію, яка постійно надходить із сфери взаємодії із природою [1, С. 47].

На сьогодні сучасна географічна наука в Україні переживає стадію реформування. В Україні активно проходять економічні та політичні процеси, які багато в чому залежать від географічних факторів. Географічна наука покликана закласти систему поглядів на світ, формувати мислення, а тому має бути світоглядно спрямованою. Тому нові підручники, навчально-методичні комплекти мають відповідати сучасному рівню географічної науки, бути методично-забезпеченими, дидактично вивіреними, піднімати на новий рівень викладання географії, пробуджувати пізнавальний інтерес до знань, романтику експедицій, бажання вивчати рідний край тощо. Мейнстрімом у вивченні географії є формування світоглядної географічної картини світу. Загальноосвітня цінність географії полягає саме у формуванні світоглядного розуміння природи Землі, її географічної оболонки як природного та природно-техногенного середовища, у якому існує людина, розвиток умінь усвідомлено орієнтуватися в соціально-економічних, суспільно-політичних та екологічних подіях, що відбуваються у державі та світі. Географія є не тільки джерелом нових відомостей про Землю, а й основою для формування гуманістичного

світогляду, виховання дбайливих господарів, любові до рідного краю, набуття умінь і навичок адаптації до навколишнього природного середовища.

Література:

1. Браславська О.В., Запорожець Л.М. Методика викладання географії у вищій школі / О.В.Браславська, Л.М.Запорожець - Умань : ВПЦ «Візаві», 2015. - 183 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник / І.М.Дичківська - К.: Академвидав, 2004. – 295 с.
3. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т.І. Туркот - К.: Кондор, 2011. - 628 с.
4. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник /М.М.Фіцула - К.: Академвидав", 2006. - 352 с.

УДК 911.3:30/33 (477.8)

ЛУЖАНСЬКА Т.Ю.

кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри географії та суспільних дисциплін

ПОПОВИЧ І.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 106 «Географія»
Мукачівський державний університет

РОЛЬ ГІС-ТЕХНОЛОГІЙ У ПРИКЛАДНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Нині у багатьох сферах людської діяльності зростає роль та важливість використання геоінформаційних технологій (ГІС). Вони використовуються для вирішення завдань управління та планування, пов'язаних з аналізом значної кількості географічних даних, частиною яких є позиційні дані. У світі створені архіви й банки даних цифрових знімків величезної території земної кулі, які призначені для широкого впровадження в практику методів і засобів роботи з просторово-часовими даними і подаються у вигляді системи електронних карт, предметно-орієнтованих середовищ обробки різномірної інформації для різних категорій користувачів. Кожна ГІС містить такі основні складові: технічні засоби; програмне забезпечення; дані; користувачі; методи та алгоритми маніпулювання даними. На сучасному етапі відбувається постійний прогрес апаратних засобів, оновлення і модернізація відомих комерційних ГІС-пакетів та поява нових продуктів.

Поряд із традиційною картографічною інформацією, дані дистанційного зондування Землі (ДЗЗ) становлять інформаційну основу ГІС-технологій. Знімки з космосу дозволяють наочно зобразити земну поверхню й ті процеси та явища, які відбуваються в атмосфері, на суходолі та в океані. За допомогою космічних знімків можна вивчати природні об'єкти; фізико-географічні зони; процеси, що відбуваються в природі та їх динаміку, зміну метеорологічної обстановки, розвиток лісових пожеж, зміну льодової обстановки в приморських районах, зміну площі снігового покриву, зміну пір року і т.п. [1, С. 21].

Методи вивчення Землі з космосу відносять до високотехнологічних. Це пов'язано не лише з використанням ракетної техніки, складних оптико-електронних приладів, комп'ютерів, швидкісних інформаційних мереж, але і з

новим підходом до отримання та інтерпретації результатів вимірювань. Супутникові дослідження проводяться на невеликій площі, але вони дають можливість узагальнювати дані на значних за розмірами територіях і отримувати результат за порівняно короткий інтервал часу. Розрізняють такі області застосування супутникового дистанційного зондування (СДЗ): отримання інформації про стан навколишнього природного середовища та землекористування; оцінка врожаю сільськогосподарських угідь; вивчення флори і фауни; оцінка наслідків стихійних лих; оцінка збитків при забрудненні суходолу і водойм; океанологія [3, С. 56].

За призначенням виділяють такі види ГІС: багатоцільові; інформаційно-довідкові; моніторингові та інвентаризаційні; дослідні; прийняття рішень; навчальні; видавничі; іншого призначення. За проблемно-тематичною орієнтацією виділяють наступні види ГІС: екологічні та природоохоронні; соціально-економічні; муніципальні; земельно-кадастрові; геологічні; інженерних комунікацій і міського господарства; надзвичайних ситуацій; навігаційні; транспортні; торгово-маркетингові; археологічні; іншої орієнтації.

ГІС виконують такі основні функції: 1) функції автоматизованого картографування; 2) функції просторового аналізу; 3) функції управління даними. *Перші функції* спрямовані на роботу з картографічними даними ГІС із метою їх відбору, відновлення та перетворення для виробництва високоякісних карт і рисунків. *Другі функції* забезпечують спільне використання і обробку картографічних та атрибутивних даних з метою створення похідних картографічних даних. *Треті функції* направлені на роботу з атрибутивними (неграфічними) даними ГІС з метою їх відбору, відновлення та перетворення для виробництва стандартних і робочих звітів. *Джерелами даних для ГІС* виступають карти, плани, схеми, представлені як у специфічних об'єктних форматах, так і традиційних растрових і векторних форматах. Важливим є те, що інформаційне наповнення ГІС здійснюється шляхом введення різноманітних первинних матеріалів, у т.ч. результатів вимірювань на місцевості, геологічних досліджень, картографування, аерофото- та космічної зйомки, спеціальної тематичної інформації [2, С. 34].

Стрімке зростання науково-технічного космічно-знімального арсеналу, впровадження технологій гіперспектральних знімачів з високим рівнем розрізнення, передбачає відповідних технологій їх інтерпретації. Основою сучасних ГІС-технологій є цифрова обробка, дешифрування та геологічна інтерпретація матеріалів космічних зйомок залежно від особливостей знімальної апаратури, ландшафтних та геологічних умов територій і т.п. На матеріалах ГІС-технологій найбільш повно відображені елементи покриття території, які складаються як з природних, так і антропогенних компонентів. Відзначаємо, що їх набір відрізняється в залежності від природної зони, характеру рельєфу та інтенсивності господарського освоєння території. На дрібномасштабних знімках зображення є більш генералізованим, тому виділяються велико площинні об'єкти - масиви ріллі та лісів. На космознімках середніх масштабів (1:100 000 - 1:200 000) розпізнають більшість видів

природокористування певної місцевості. Чітко виділяються межі їх поширення, характер зміни одних видів іншими, ускладненість дрібними об'єктами та екзогенними процесами.

Література:

1. Байрак Г.Р., Муха Б.П. Дистанційні дослідження Землі: Навчальний посібник / Г.Р. Байрак, Б.П. Муха - Львів, Видавн. центр ЛНУ ім. І.Франка, 2010. - 712 с.
2. Кохан С.С., Востоков А.Б. Дистанційне зондування Землі: теоретичні основи. Підручник / С.С. Кохан, А.Б. Востоков – К.: Вища Школа, 2009. – 460 с.
3. Некос А.Н., Шукін Г.Г., Некос В.Ю. Дистанційні методи досліджень в екології. Навчальний посібник / За ред. А.Н. Нечос – Харків: ХНУ ім. В.І. Каразіна, 2007. - 372 с.

УДК 911.3:30/33 (477.8)

ЛУЖАНСЬКА Т.Ю.

кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри географії та суспільних дисциплін

СТЕЦЬ А.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 106 «Географія»

Мукачівський державний університет

РОЛЬ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ» У РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Перехід людства до суспільного використання обмежених природних ресурсів планети та зменшення залежності економіки від традиційних джерел енергії, що негативно впливають на зміну клімату та спричиняють енергетичну уразливість багатьох країн світу, є важливими чинниками виживання соціально-економічної системи. "Зелена економіка" являє собою економіку, результатом якої є покращення добробуту людей та соціальної справедливості з одночасним значним зниженням екологічних ризиків та екологічного дефіциту. Дана економіка передбачає: захист та покращення бази природних ресурсів; підвищення ресурсоефективності; сприяння впровадженню моделей збалансованого споживання та виробництва; сприяння країн світу до низьковуглецевого розвитку та утилізації відходів. Дані заходи передбачають трансформацію традиційної економіки до більш енергоефективної та енергозбережливої [1, с. 47].

Відзначаємо, що за кордоном економічна політика «зеленого» зростання була офіційно прийнята Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) у 2009 році в якості стратегічного напрямку розвитку всіх її членів на довгострокову (до 2030 р.) і більш віддалену (до 2050 р.) перспективу.

Вчені дослідили, щоб забезпечити зростаюче населення планети продуктами харчування та енергією, необхідно підвищувати продуктивність у сільському господарстві в середньому на 2% у рік. Очікується, що у 2050 році населення буде генерувати більш як 13,1 млрд. тонн відходів у зв'язку з підвищенням рівня життя і доходів. Це при тому, що лише 25% всіх відходів сьогодні утилізуються або регенеруються [3].

Нині серед важливих видів діяльності в спектрі сумарних вигод для економіки, екології та працевлаштування науковці називають підвищення

енергоефективності будівель та окремих конструкцій, будівельних виробів та матеріалів, впровадження відновлювальних джерел енергії, стабільний енергоефективний транспорт, сільське господарство, раціональне використання водних ресурсів. Саме «зелена економіка» повинна сприяти суспільному економічному зростанню, сприяючи соціальній інтеграції, поліпшенню добробуту людини і створенню можливостей для ефективною зайнятості, поряд із забезпеченням нормального функціонування екосистем планети. Така модель передбачає гармонійне поєднання економічних потреб суспільства з потребою постійного відновлення і збереження довкілля.

Для реалізації Української моделі Концепції "зеленої економіки" необхідно зробити наступні заходи: впровадити "Програму структурної трансформації економіки України до 2030 року", яка б передбачала скорочення сировинних та енергоємних галузей, поетапне зменшення експорту продукції видобувних та енергоємних галузей виробництва, впровадження ресурсощадних та безвідходних технологій; створити національну інфраструктуру екологічного аудиту та сертифікації чистого виробництва; створити сучасну нормативно-правову базу для реалізації інноваційної еколого-економічної політики; удосконалити матеріально-структурну базу агропромислового комплексу з урахуванням екологічних чинників, міжнародних вимог і стандартів, створити державний фонд підтримки екологічно орієнтованого сільського господарства; встановити ефективний екологічний контроль за техногенним навантаженням та раціональним використанням природних ресурсів, забезпечити законодавче підґрунтя щодо переходу до інтегрованої видачі дозволів про недопущення забруднення відповідно до законодавства Європейського союзу; створити національну систему оцінки антропогенних викидів і абсорбції парникових газів землями сільськогосподарського призначення [2, с. 30].

Для впровадження "зеленої економіки" необхідно: розрахувати необхідні ресурси і можливі витрати; розробити науково-обґрунтовані заходи, які визначають перспективи зміни у визначених рамках сучасної екстенсивної парадигми економіки без істотних втрат для країн, що розвиваються; - проаналізувати ефективність експортно-зорієнтованої економіки; визначити перспективності заміни природних процесів новітніми технологіями там, де це відбувається, та універсальності принципу приватизації; перегляд ефективності застосування ВВП як мірила рівня розвиненості економіки та країни.

Науковці виділяють чимало ринкових механізмів та економічних інструментів для переходу на засади "зеленої економіки", а саме: 1) державні та приватні інвестиції у "зелене виробництво"; 2) обмін екотехнологіями між країнами; 3) політика державних закупівель, яка стимулює виробництво екологічної продукції; 4) цільова державна підтримка досліджень і розробок, пов'язаних зі створенням екологічно чистих технологій; 5) податково-бюджетні реформи – розробка та впровадження відповідних екологічних податків за принципом "забруднювач платить"; 6) запровадження субсидії на екологічне

виробництво та відповідне скасування на ресурсномісткі виробництва; 7) усунення торгових бар'єрів для екологічних товарів і послуг.

Література:

1. Буркинський Б.В., Галушкіна Т.П., Реутов В.Є. “Зелена” економіка крізь призму трансформаційних зрушень в Україні: Монографія / За ред.. Б.В. Бурківського - Одеса: ІПРЕЕД НАН України; Саки: ПП “Підприємство Фенікс”, 2011. - 348 с.
2. Доповідь України до Конференції ООН зі сталого (збалансованого) розвитку Ріо+20 (проект) / За ред. Л.Г. Руденка - Київ: Інститут географії НАН України, 2012. – 69 с.
3. Стан і перспективи розвитку зеленої економіки та зеленого бізнесу в Україні. Аналітична доповідь // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.eer.org.ua/page/green_economy/uk/

УДК 911.3:30/33 (477.8)

ЛУЖАНСЬКА Т.Ю.

кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри географії та суспільних дисциплін

ТУРЯНИЦЯ А.

здобувачка вищої освіти спеціальності 106 «Географія»
Мукачівський державний університет

ЕКОМЕРЕЖА В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ: РЕАЛІЇ ТА ВИКЛИКИ ЧАСУ

В сучасних умовах важливим є дослідження екологічної мережі. Вона являє собою єдину територіальну систему, яка включає ділянки природних ландшафтів, що підлягають особливій охороні, і території та об'єкти заповідного фонду, курортні та лікувально-оздоровчі, рекреаційні, водозахисні, полезахисні території та об'єкти інших типів, що визначаються законодавством України, і є частиною структурних територіальних елементів екологічної мережі - природних регіонів, екологічних коридорів, буферних зон.

Екомережа утворюється з метою покращення умов для формування та відновлення довкілля, підвищення природно-ресурсного потенціалу території України, збереження ландшафтного та біорізноманіття, місць оселення та зростання цінних видів тваринного і рослинного світу, генетичного фонду, шляхів міграції тварин через поєднання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших територій, які мають особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища і відповідно до законів та міжнародних зобов'язань України підлягають особливій охороні [1, С. 23].

Базовими елементами екомережі є ключові території (природні ядра), сполучні території (екологічні коридори), буферні зони і відновлювані території. У своїй неперервній єдності вони створюють екомережу, яка функціонально об'єднує осередки різноманіття в єдину просторову систему.

Ключові території (природні ядра) забезпечують збереження найбільш цінних і типових для певного регіону компонентів біологічного та ландшафтного різноманіття, включають середовища існування рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин і тварин. Як правило, до природних ядер відносять: 1) території з легальним статусом – міжнародні і національні природоохоронні території різноманітних категорій;

2) великі нефрагментовані середовища існування видів; 3) важливі для певних видів території, виявлені внаслідок аналізу поширення видів; 4) цінні ландшафти; 5) території з певними геоморфологічними характеристиками.

Сполучні території (екологічні коридори) поєднують між собою ключові території і забезпечують міграцію тварин та обмін генетичного матеріалу. Виділяють такі типи екологічних коридорів: міграційні, коридори для маятникових міграцій, коридори для розповсюдження та з'єднувальні коридори. Головними функціями екокоридорів є: 1) забезпечення розповсюдження видів; 2) підтримання процесів розмноження видів і сприяння генетичному обміну; 3) забезпечення міграції видів; 4) забезпечення переживання видами несприятливих умов і переховування; 5) підтримання екологічної рівноваги.

Буферні території забезпечують захист ключових та сполучних територій від антропогенного впливу. Це перехідні смуги між природними територіями і територіями господарського використання. Метою створення буферних зон є контроль господарської діяльності на землях, прилеглих до природних ядер, який має здійснюватися шляхом якісного управління на цих землях, що призводить до зменшення негативного впливу на природні ядра та зниження ймовірності їх ізоляції.

Відновлювальні території - території, природний стан яких порушений внаслідок антропогенного впливу; території з активними проявами несприятливих геодинамічних процесів, для яких мають бути виконані заходи щодо відтворення природного стану, на яких необхідно і можливо відновити природний рослинний покрив і здійснити репатріацію видів рослин і тварин (перенесення штучно розмножених рослин у природні умови) [3, С. 41].

Відзначаємо, що у зв'язку з військовими подіями в Україні, під загрозою знищення перебувають близько 200 територій Смарагдової мережі площею 2,9 млн. га. Вона створена задля збереження видів та оселищ, які потребують охорони на загальноєвропейському рівні, але розташовані в країнах, які не є членами ЄС. Дані території мають важливу роль для захисту біорізноманіття та збереження клімату. До того ж, бойові дії порушують спокій диких тварин. Переважна частина міграційних коридорів проходить над зоною бойових дій, що є причиною неспокою птахів, їх виснаження через зміну маршрутів. Атаки портової інфраструктури вздовж узбережжя Чорного та Азовського морів і кораблів на стоянках, призводить до поширення отруйних речовин у море. Саме нафтопродукти негативно впливають на морські біоценози, формуючи плівки, які порушують обмін енергією, теплом, вологою та газами між морем і атмосферою. Відбувається негативний вплив на фізико-хімічні та гідрологічні умови, що викликає загибель риби, морських птахів і мікроорганізмів [4].

При відбудові України у повоєнний період необхідно значну увагу приділити системі моніторингу стану довкілля, зафіксувати реальний об'єм завданої шкоди довкіллю, намітити реалізацію найефективніших заходів, щоб відновити екосистеми до безпечного стану.

Література:

1. Загородній Ю.В. Войтенко В.В. Моделі та методи екологічного моделювання: Навчально-методичний посібник / укладачі Ю.В. Загородній, В.В. Войтенко – Житомир, ЖІТІ, 2000. – 109 с.
2. Лаврик В.І. Моделювання і прогнозування стану довкілля: Підручник /В.І. Лаврик – К.: Видавничий дім “Академія”, 2010. – 400 с.
3. Лановенко О.Г., Остапішина О.О. Ландшафт антропогенний: Навчально-методичний посібник / укладачі О. Г. Лановенко, О. О. Остапішина. - Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2013. - 116 с.
4. Сайт ЕкоЗагроза: <https://ecozagroza.gov.ua>

УДК 911.3:30/33 (477.8)

ЛЮБИЦЕВА О.О.

доктор географічних наук, професор
завідувачка кафедри країнознавства та туризму

СИРОВЕЦЬ С.Ю.

кандидат географічних наук, доцент
доцент кафедри країнознавства та туризму
Київський національний університет ім. Т.Г.Шевченка

РОЛЬ МОДЕЛЮВАННЯ СТАНУ ДОВКІЛЛЯ У ПРИКЛАДНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Нині особливого значення набуває дослідження моделювання стану довкілля. Моделювання стану довкілля (МСД) – це наука, що вивчає кількісні закономірності та взаємозв'язки еколого-географічних об'єктів та процесів за допомогою статистично-інформаційних, математико-картографічних методів та різноманітних моделей. Вона виступає важливим інструментом, який дозволяє перейти від якісного рівня аналізу до рівня, що використовує кількісні статистичні значення величин; поєднує в собі загальну екологічну теорію, математичну екологію, екологічну та математичну статистику, географію та картографію, інформатику. МСД використовують також в екології, як метод визначення екологічного стану окремих компонентів природного середовища, антропогенного навантаження та пов'язаних з ними екологічних ситуацій, екологічного ризику та дозволяє визначити обсяги зменшення тиску на довкілля. Ефективними формами моделювання є математичне та імітаційне моделювання, які відображають найістотніші особливості реальних об'єктів, процесів, явищ і систем [4, С. 26].

Відзначаємо, що науковці класифікацію моделей та видів моделювання ведуть кількома шляхами: - за ознаками моделей; - за ознаками оригіналів; - за рівнями моделювання (мікросвіт, макросвіт тощо); та іншими ознаками. Зокрема, за ознаками моделей розрізняють, у перш у чергу, предметне та знакове моделювання. Перше передбачає вивчення властивостей оригіналу на конкретній матеріальній моделі, що відтворює основні геометричні, фізичні, динамічні і функціональні властивості оригіналу. Друге передбачає моделювання на знакових утвореннях: схемах, графіках, кресленнях, аналітичних формулах, графах, словах і реченнях природних та штучних мов. Найважливішими різновидами знакового моделювання є: математичне моделювання; стохастичне моделювання; графічне моделювання.

Нині постає завдання гармонійного розвитку природи й суспільства, що передбачає задоволення не тільки цілого комплексу суспільних потреб, а й збереження природного середовища. Таке завдання вирішує соціоекологія. З нею межують методи самоорганізації та прогнозування, ієрархічні алгоритми кластер аналізу, методи, що розвиваються як гнучкі технологічні системи, базуючись на принципах інтелектуального управління. З урахуванням катастрофічних наслідків розвитку сучасних процесів, при формулюванні найважливіших проблем виживання людства значну роль відіграло глобальне соціоекологічне моделювання. Розвиток природно-технічних систем має вивчатися й оцінюватися на ґрунті соціоекологічних критеріїв прикладної соціоекології, її основного методу - системного аналізу для оптимізації взаємодії суспільства і природи. Соціоекологічне моделювання як метод прикладної соціоекології забезпечує інформаційні технології прийняття рішень і є сполучною ланкою між природно-технічними системами, де розглядаються варіанти дій, технологій, проектів, та соціоекологічною системою, де дані варіанти оцінюються з соціоекологічних позицій. Оцінювання проводиться за допомогою моделей глобального розвитку, регіональних та локальних. Моделі глобального розвитку описують процеси розвитку економіки, демографії й забруднення навколишнього середовища. Загальний підхід для опису світового соціоекологічного процесу запропонував Дж. Форрестер [1, С. 52].

Модель глобального розвитку показала принципову можливість вивчення цілої низки соціоекологічних проблем методами *системного моделювання*. З позицій встановлення гармонії інструментарієм системного аналізу є імітаційно-оптимізаційні методи, які дають змогу знаходити компромісні варіанти в єдиній системі. *Регіональні моделі* описують взаємодію суспільства з природою на регіональному рівні, їх можна представити імітаційною моделлю (наприклад, еколого-економічна модель р. Дніпро). *Локальні моделі* здебільшого описують процеси поширення забруднень на локальних територіях (наприклад, частини міста); за критеріями гранично допустимих викидів або гранично допустимих концентрацій оцінюють вплив цих забруднень на здоров'я людини. Такі моделі є основою для прогнозування стану довкілля, оптимізації варіантів розвитку продуктивних сил для створення соціально комфортних умов проживання людей на певній локальній території.

Розвиток природно-технічних систем має вивчатися й оцінюватися на ґрунті соціоекологічних критеріїв прикладної соціоекології, її основного методу - системного аналізу для оптимізації взаємодії суспільства і природи.

Таким чином, за допомогою моделювання стану довкілля одержують можливість оцінювання потенційних наслідків застосування різних стратегій оперативного керування, впливу на екосистему, користування природними ресурсами (біотичними й абіотичними), оптимізації екосистем.

Література:

1. Гладкий А.В., Скопецький В.В. Методи числового моделювання екологічних процесів: навчальний посібник / А.В. Гладкий, В.В.Скопецький – К.: Видав. „Політехніка”, ТОВ „Фірма „Періодика”, 2005. – 152 с.

РОЗДІЛ 5. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО, КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОГО ПРОСТОРУ ТА ГЕОГРАФІЇ

2. Загородній Ю.В. Войтенко В.В. Моделі та методи екологічного моделювання: навчально-методичний посібник / Ю.В.Загородній, В.В.Войтенко – Житомир, ЖІТІ, 2000. – 109 с.

3. Ковальчук П.І. Моделювання і прогнозування стану навколишнього середовища: навчальний посібник / П.І. Ковальчук – К.: Либідь, 2003. – 208 с.

4. Лаврик В.І. Моделювання і прогнозування стану довкілля: підручник / В.І.Лаврик – К.: Вид. дім “Академія”, 2010. – 400 с.

5. Петлін В. М. Ландшафтно-екологічна експертиза: навчальний посібник / В.М. Петлін – Львів: Видав. Центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. – 236 с.

УДК 008(477):316.347(=16):821.161.2(477.87)Потушняк(043.2)

МАЛЕЦЬ О.О.

доктор історичних наук, професор,
професор кафедри географії та суспільних дисциплін
Мукачівського державного університету

МАЛЕЦЬ Н.Б.,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри громадського здоров'я і гуманітарних дисциплін
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ЛЯХ Т.О.,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри громадського здоров'я і гуманітарних дисциплін
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ЗАГАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ ТРАДИЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНЦІВ ЗАКАРПАТТЯ У СПАДЩИНІ ФЕДОРА ПОТУШНЯКА

Розглядаючи проблему заселення Закарпаття, Федір Потушняк виокремлював дві теорії. Одна з них про пізнє заселення Закарпаття українським населенням (слов'янами), що українці прийшли на територію тільки з приходом угорців. Цю теорію намагався довести О.Петров, О. Бонкало, А. Годинка. Друга теорія доводила, що закарпатські українці (слов'яни) жили в краї ще до приходу мадярів. (Г.Стрипський, Л. Нідерле, І. Меліх). Відповідно українців Закарпаття прийнято, за галицьким зразком, ділити на верховинців, бойків, лемків, а за домашнім поділом – на верховинців, долинян, лемаків та гуцулів.

Першою записаною і надрукованою пам'яткою українців Закарпаття є балада про Стефана Воеводу, яку видав у своїй граматиці чеський вчений Ян Благослав, який вважав, що вона є зразком найсхіднішого діалекту чеської мови. Першим на неї, як на українську пісню, звернув увагу В.Ковальський і в 1886 році опублікував в «Отечественном сборнике». Вивчали пісню також О.Потебня та І.Франко, який її реконструював. Та все ж найдавнішими з народних пісень є збірка Михайла Лучкая, що була надрукована наприкінці його «Граматики слов'яно-руської» (Slavo-Ruthena grammatica) і вийшла латинською мовою у 1850 р. Записи пісень, прислів'їв дають живі приклади народної мови волинян. Він прагнув подати приклади з різних жанрів, але орієнтувався на одну місцевість. На цих записах помітний вплив видання Яна Коларра «Narodnie spivanky», яке вийшло у Будапешті 1834 р.

Деякі дослідники народні пісні друкували в текстах наукових статей. Так зробив В.Гнатюк у статті «Словацький опришок в народній поезії», опубліковані в ЗНТШ, Ю.Жаткович «Русские співанки из Стройны», Ю. Геровський опублікував «Угрорусские народные песни» (17 із села Чертежного, 9 із Гобури, 15 із Сухої). В «Місяцеслові» на 1889 р. було опубліковано 18 народних долинянських пісень. Народна пісня замінила творчість поетів, була справді тим, що найбільше мав змогу читати народ. В історії збирання закарпатської народної творчості Ф.Потушняк виділяє також Мадярське культурне товариство, яке з 1837 р. взялося публікувати народнопісенну творчість тих слов'янських народів, які проживали на теренах Австро-Угорщини. Але видавало їх у перекладах мадярською мовою. Так з'явилися два збірники українських народних пісень Закарпаття угорською мовою. Переклад на угорську мову здійснив Т.Легоцький. До цього збірника потрапили поезія О.Духновича «Я русин був...» і галицька «Дайте руки, юні друзі».

У 1908 р. в журналі «Ethnographia» Г. Стрипський опублікував статтю «Лайош Кошут в русинській народній творчості», в якій він проаналізував пісні про Кошута, що були ним зібрані в Буковині і на Закарпатті. Найбільше пісень про Кошута ним записано у гуцулів, бо шлях вздовж Тиси зв'язує Закарпаття з Галичиною. Г.Стрипський писав, що народ жалів Л. Кошута як борця з царизмом. Ще перед Першою світовою війною (1910-1912 рр.) почав збирати і записувати мелодії народних пісень Закарпаття Ф.Колесса. Зібрані матеріали він опублікував лише після війни у «Науковому збірнику товариства «Просвіта». (річник II, 1923р.). Вони представляли північно-західну частину Закарпаття, переважно Ужанщину (села Ужок, Волосянку, Люту, Кострино, Івартовець Нижній і Цегелка). У другій збірці «Народні пісні Підкарпатської Руси» («Науковий збірник товариства «Просвіта», річник XIII-XIV) в 1938 р. Ф. Колессою було наведено 156 мелодій і 28 варіантів. З них 144 мелодій з околиць Ужгорода (с. Невицьке, Радванка, Горяни, Раково) і 12 мелодій та текстів із Земплищини (с.Радвань). Крім того, Ф.Колесса у 1924 видав книжечку для шкіл «Руські народні пісні Підкарпатської Руси». Написав він ще кілька статей про мелодії народних пісень, що є спільними в українців, словаків, чехів і поляків.

Більшість предметів і етнографічних явищ на Закарпатті розвивалися від первісних до сучасних. Змінювалися соціально-економічні відносини, набирали все нових форм більшість з етнографічних явищ і матеріальної культури. Не маємо міграцій культур, але мігрують окремі культурні елементи найнесподіванішими шляхами. Вони можуть проникати непомітно і сприйматися на сприятливому ґрунті. Речі матеріальної культури мають свою усталену форму. Матеріальна основа життя народу та шляхи його культурного розвитку позначені тріумфом творчої праці людського розуму і рук. Заслугою етнографії як науки є те, що вона вивчає все багатство життя народу.

Література:

1. Lehoczky T. Regi ruthen puskaortatok // Ethnographia. – Т. VI. Budapest/ 1895.
2. Potusnyak F. Aruszin nepviselet // Зоря Hajnal. Ужгород. 1943. Ч. 1-4

3. Гнатюк В. Веселе в Керестурі. // Матеріали до української етнології. Т.Х. Львів. 1908.
4. Потушняк Ф. Клади в народном віруванні // Русская правда. Ужгород. 1940. – 27, 28, 29,30 березня.
5. Стрипський Г. Где документи старейшей истории Подкарпатской Руси?: О межевих названях. Ужгород. 1924.
6. Тиводар М.П. Життя і наукові пошуки Федора Потушняка. Ужгород: «Гражда». 2010. 283 с.

УДК 911.3:30/33 (477.8)

МАТВІЙЧУК Л.Ю.

доктор економічних наук, професор
завідувачка кафедри туризму та готельно-ресторанної справи

ЛЕПКИЙ М.І.

кандидат географічних наук, доцент
доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Луцький національний технічний університет

РОЛЬ ДОСЛІДЖЕННЯ БІОБЕЗПЕКИ ТА БІОЗАХИСТУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

В умовах сьогодення біобезпека та біозахист виступають відносно новими сферами наукових досліджень, які використовуються для того, щоб забезпечити працівників та середовище навколо них від поширення біологічного матеріалу, що використовується під час наукових та інших досліджень. Біобезпека передбачає попередження, зменшення та елімінацію впливу небезпечних біологічних чинників на людей, тварин, рослин та на навколишнє природне середовище, тоді як біозахист включає основні заходи, які спрямовані на попередження втрати, викрадання або використання з небезпечною метою (біотероризм) мікроорганізмів, біологічних матеріалів (біоагентів) або певної інформації.

Слід відзначити, що Кабінет Міністрів України затвердив план заходів з реалізації «Стратегії біобезпеки та біологічного захисту на 2022-2025 роки», які спрямовані на усунення можливих біологічних загроз, а також запобігання поширенню на території країни генетично модифікованих рослин і тварин та інвазивних чужорідних видів. Саме інвазивні види здатні знищити та змінити цілі екосистеми, вони швидко пристосовуються до нових умов існування та витісняють природні види. Нині затверджено дорожню карту з реалізації даної Стратегії як складової національної безпеки України. Її реалізація дозволить створити в Україні ефективну національну систему біологічної безпеки та біологічного захисту як населення, так і наших екосистем. До того ж, передбачено здійснення комплексу заходів - від підвищення кваліфікації фахівців з питань біобезпеки та біозахисту та створення системи інформування населення до удосконалення законодавства та визначення повноважень державних органів влади.

До того ж, для реалізації даної Стратегії планується: 1) внести зміни у механізм здійснення контролю за поширенням інвазивних чужорідних видів в

різних сферах господарської діяльності та мінімізації їх негативного впливу; 2) розробити критерії віднесення видів рослинного і тваринного світу до інвазивних чужорідних видів, затвердити перелік таких видів з урахуванням рівнів небезпеки, яку вони становлять; 3) провести інвентаризацію інвазивних чужорідних видів на місцевому, регіональному та загальнодержавному рівнях, сформулювати відповідні бази даних тощо.

З 24 лютого 2022 року військові дії в Україні завдали величезної шкоди людям та інфраструктурі населених пунктів. Вони призвели до суттєвих екологічних наслідків, а саме: забруднення водоймищ, підтоплення площ та просідання ґрунту, забруднення повітря, знищення об'єктів природно-заповідного фонду, лісові пожежі тощо. У результаті вторгнення та пошкодження інфраструктури вже виник цілий перелік загроз і викликів, а саме: 1) Завдається шкода системам водопостачання та водовідведення та комунікаціям. Це загрожує аварійному забрудненню річок, які є джерелами води для промислових та комунальних підприємств і населення; 2) Відновлення водопроводів і ліній електропередач у районах бойових дій часто проводиться з великими затримками, і в такі періоди різко погіршується якість питної води; 3) Відбувається локальне (але значне за своїми наслідками) забруднення підземних і поверхневих вод внаслідок масштабних розливів нафтопродуктів із підірваних резервуарів, від знищеної техніки та інших бойових дій; 4) Катастрофічно зростає вірогідність руйнування хвостосховищ, шламосховищ, сміттєзвалищ, що загрожує забрудненням водойм та надзвичайними ситуаціями в регіонах України. Прояв військових дій характеризується порушенням екологічного моніторингу, систем захисту довкілля та екологічного врядування, дотримання екологічних прав українців.

На основі даних системи Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів «Екозагроза», найбільшої шкоди внаслідок воєнних дій завдається атмосферному повітрю. Металеві уламки снарядів, що потрапляють у довкілля, також не є безпечними. Оболонки боєприпасів містять у своєму складі не тільки стандартні залізо та вуглець, а й сірку та мідь. Ці небезпечні речовини потрапляють до ґрунту і можуть мігрувати до ґрунтових вод, потрапляти до харчових ланцюгів, впливаючи і на тварин, і на людей. Обстріли об'єктів промисловості та інфраструктури призводять до пожеж. Продукти горіння складаються з токсичних газів і твердих частинок. Де проводилися заходи з гасіння пожежі, забруднення включають залишки протипожежної піни. Ризики, пов'язані з пошкодженням комунікацій, підприємств та інших об'єктів, мають важливе значення, оскільки вони потенційно збільшують масштаби негативного екологічного впливу на навколишнє середовище [3].

Слід розробити механізми та відповідні структури для забезпечення відповідальності за шкоду, завдану довкіллю України. Ці заходи мають включати архівування доказів, визначення екологічного відшкодування, розвиток міжнародної архітектури, необхідної для відповідальності держави за екологічну шкоду.

Література:

РОЗДІЛ 5. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО, КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОГО ПРОСТОРУ ТА ГЕОГРАФІЇ

1. Лановенко О.Г., Остапішина О.О. Ландшафт антропогенний: Навчально-методичний посібник / укладачі О. Г. Лановенко, О. О. Остапішина. - Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2013. - 116 с.
2. Миронова Т.Л. Управління розвитком регіону: Навчальний посібник / Т.Л. Миронова, О.П. Добровольська, А.Ф. Процай та інші - К.: Центр учбової літератури, 2015 - 328 с.
3. Сайт ЕкоЗагроза: <https://ecozagroza.gov.ua>

УДК 021.4:351.852:025.7/9(043.2)

МОВЧАН К.М.
Директор наукової бібліотеки
Мукачівський державний університет

БІБЛІОТЕКА ЯК БЕРЕГІНЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Людина народжується та живе в одній з культур, які у своєму центрі мають національні духовні традиційні цінності. Багатий потенціал культури зберігається саме завдяки традиціям. Вони не допускають руйнування національної самосвідомості, зберігають її, забезпечуючи цим живий зв'язок між минулим та сьогоденням. Допомагають зрозуміти, що єдність історичної пам'яті нашого народу є основою національної самосвідомості. У суспільстві зростає інтерес до історичного минулого нації, пам'яток національної культури, збереженням яких займаються бібліотеки, музеї, архіви. Особлива роль відведена бібліотекам, що накопили величезний досвід у збереженні та використанні документів, які на сьогоднішній день є книжковими пам'ятками та представляють величезну цінність не тільки для спеціалістів, а й для усіх тих, хто цікавиться ними[1].

Бібліотека – це не просто сховище книг, а місце, де зберігається історія людства, культури та науки. Вона є берегинею історико-культурної спадщини, яка надає можливість нащадкам відчувати дух минулого і збагнути його важливість для сьогодення. Це місце, де можна знайти книги на будь-який смак та інтерес, від дитячої літератури до наукових праць. Проте, бібліотека не лише джерело знань та інформації, а й місце, де зберігаються цінні рукописи, старовинні видання та інші матеріали, які мають велику історичну та культурну цінність.

Завдяки бібліотекам ми можемо побачити, як розвивалися наука, технології, мистецтво та література на різних етапах історії людства. Наприклад, в книгах зберігається інформація про винахідництво письма, винаходи, які змінили світ, відомості про великих діячів науки та мистецтва, про культуру і традиції різних народів тощо.

Бібліотека – це не тільки місце зберігання книг, а й місце, де можна зустріти людей, які цінують знання та культуру. Бібліотеки організовують різноманітні заходи, такі як лекції, дискусії, круглі столи та інші, які сприяють взаємодії між людьми та обміну знаннями. Вони є незамінними партнерами в системі освіти, сприяючи підвищенню рівня грамотності та розвитку читацьких

навичок, забезпечують доступ до інформації та знань для всіх верств населення, включаючи людей з обмеженими можливостями та віддалених районів.

Збереження культурної спадщини є однією з важливих функцій бібліотек. У фондах бібліотек зберігають стародавні рукописи, книги та документи, які є цінними свідченнями історії та культури різних народів. Головним завданням працівників книгозбірень, – збереження цих цінностей, забезпечення доступності для дослідників, істориків, культурологів та інших зацікавлених осіб.

Окрім того, бібліотеки відіграють значну роль в збереженні національної культури та мови забезпечуючи доступ до літератури та інформації на різних мовах, в тому числі на мові національних меншин. Також вони сприяють розвитку мовного розмаїття та міжкультурної співпраці, організовуючи культурні заходи, присвячені різним національностям та їхнім традиціям.

У сучасному світі, коли доступ до інформації забезпечується швидко зростаючими технологіями, бібліотеки не втрачають своєї важливості. Навпаки, вони стають центрами культурного життя та освіти, місцями, де можна отримати не лише знання, а й зустріти цікавих людей, обмінятися думками та ідеями, знайти нові враження та інспірацію.

Отже, бібліотека – це не просто книжкова скарбниця, а справжнє серце культури та освіти. Бібліотека – це місце, де зберігається історія та культура нації, де підтримуються читацькі навички, розвивається інтелект та творчість людей. Тому, маючи на увазі важливість бібліотеки, важливо підтримувати її розвиток та збереження культурної спадщини для наступних поколінь.

Література

1.Ірина Камлик, Тетяна Белякова Бібліотека як берегиня національної культурної пам'яті.–

URL:

<https://repo.knmu.edu.ua/bitstream/123456789/13207/3/%D0%91%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%D0%B0%20%D1%8F%D0%BA%20%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D0%BD%D1%8F%20%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%BF%D0%B0%D0%BC%E2%80%99%D1%8F%D1%82%D1%96.pdf>

УДК 025.44/.47-021.121UDC(477)(043.2)

МОРГУН А. В.

кандидат філол. наук, доцент,
декан гуманітарного факультету МДУ

ПЕТРОВА А. В.

асистент кафедри філологічних дисциплін
і соціальних комунікацій

ГОЛЬЧА А. М.

Студентка 2 курсу ОС «Молодший бакалавр»
спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»
Мукачівський державний університет

УНІВЕРСАЛЬНА ДЕСЯТКОВА КЛАСИФІКАЦІЯ (УДК) В УКРАЇНІ: ВПРОВАДЖЕННЯ, АКТУАЛЬНІСТЬ, УНІВЕРСАЛЬНІСТЬ

Універсальна десяткова класифікація існує понад 120 років. За цей період вона зазнала великих змін, не раз піддавалася критиці, але, незважаючи на це, й досі має надзвичайне поширення.

Передумови для впровадження УДК як загальнодержавної класифікаційної системи, здатної презентувати національний документний ресурс у глобалізованому інформаційному просторі, склалися на перехресті століть: не маючи глибокої наукової основи побудови, але, опираючись на доступний для світової спільноти нотаційний базис індексування, УДК поступово трансформувалась у визнану інформаціологами біля 130 країн світу міжнародну інформаційно-пошукову мову класифікаційного типу. Стандартний чи скорочений варіанти таблиць перекладено понад 50 мовами світу.

Історія класифікаційних систем в Україні, не маючи стабільного автономного державного підґрунтя, весь час була «тісно пов'язана з їх історією у Росії», а УДК розцінювалась в свій час як «буржуазна» класифікація: її коріння закладені американцями Н. Шертлефом, М. Дьюї, переросли в «інформаційне генеалогічне дерево» продукування «децимальних класифікацій», започатковане в 1895 році бельгійськими вченими-юристами П. Отле, А. Лафонтеном у Міжнародному бібліографічному інституті як механізм для складання Світового карткового бібліографічного репертуару [1].

Мелвін Дьюї розробив свою класифікацію в 1873 р., ще будучи студентом Амхертського коледжу. У 1876 р. він анонімно опублікував її в книзі «Класифікація і предметний покажчик для каталогізації та розташування книжок і брошур у бібліотеці». Видання містило всього 42 сторінки, з яких 11 займала таблиця класифікації, що мала тисячу ділень. Решта припадала на вступну статтю, в якій автор виклав основні положення десяткової системи класифікації, й алфавітно-предметний покажчик. Друге видання вийшло в 1885 р. із зазначенням прізвища упорядника і з першими словами назви «Десяткова класифікація...». Видання вже мало обсяг у 314 сторінок. Дьюї додав до таблиць алфавітно-предметний покажчик, який називався «Відносний покажчик» (у 12-му виданні кількість понять у ньому збільшилася до 43 тисяч). Поступово ці таблиці набули поширення в бібліотеках США, а згодом – в Англії [2].

Виникнення Універсальної десяткової класифікації пов'язано з іменами бельгійських юристів Поля Отле і Анрі Лафонтена, які висунули в 1895 р. ідею створення Міжнародного бібліографічного репертуару (МБР). У червні 1895 р. П. Отле направив М. Дьюї лист, в якому виклав своє бачення щодо створення МБР. Передбачалося, що його основою стане доопрацьована ДКД за участю та під патронатом М. Дьюї. Для цього потрібна була згода автора на переклад таблиць французькою, німецькою та італійською мовами. У відповідь М. Дьюї направив П. Отле офіційний дозвіл на використання ДКД з внесенням, за потреби, будь-яких доповнень і змін. Цей дозвіл доповнювала згода автора на переклади ДКД. Згодом це рішення М. Дьюї оформив офіційно на ім'я Міжнародного бібліографічного інституту (МБІ). З цього часу починається історія власне УДК, хоча офіційне публікування першого видання таблиць класифікації, що дістали через десятиліття назву «Універсальна десяткова класифікація», розпочалося лише в 1899 р.

Упровадження УДК в Україні (тоді Міжнародної універсальної десятичної класифікації – МДБК) розпочалося ще у 20-х роках ХХ ст. МДБК – перша класифікація міжнародного типу була перекладена на українську мову і вийшла друком 1919 р. за упорядкування Ю. Іванова-Меженка, тогочасного директора Книжкової палати. Особливістю класифікації Ю. Іванова-Меженка є те, що в ній відображено українську тематику [2].

У 1997 р. для впровадження україномовної системи УДК Книжковою палатою України було розроблено проєкт «Класифікаційна система України», що передбачало створення еталона таблиць УДК українською мовою, видання їх у традиційному друкованому вигляді та в електронній формі. Придбано ліцензію Консорціуму на видання УДК українською мовою Міжнародного еталона УДК, а також доповнень і виправлень до таблиць.

Перше видання УДК українською мовою (середні таблиці) здійснено у 2000 р., що можна вважати знаменною подією для всієї країни. Таблиці склалися з двох томів – власне таблиць і АПП до них. У 2008-2011 рр. вийшло друком друге доповнене й виправлене видання таблиць у 8 томах., у 2017 р. – знову двотомне видання УДК з урахуванням змін і доповнень на той час.

Незважаючи на колосальний понятійний обсяг матеріалу, проєкт реалізували у досить короткий термін: здійснено переклад і перше видання таблиць УДК українською мовою в двох книгах (головний редактор – директор Книжкової палати України професор М. І. Сенченко); розроблено електронну версію УДК; друге україномовне видання УДК у восьми книгах зі змінами та доповненнями за 1997–2006 роки; електронне видання УДК українською мовою на компакт-диску у форматі PDF (зі змінами та доповненнями станом на 2006 рік), а також таблицю відповідності скорочених варіантів УДК і ББК (зі змінами та доповненнями до УДК станом на 2008 рік, ББК – на 1997 рік); короткий тлумачний словник термінів з УДК та ін.

У випадку виявлення помилок, формується таблиця помилок, що надсилається Консорціуму УДК для усунення їх в англomовному еталоні, який

стане доступним і для інших країн – користувачів УДК. Саме цю кропітку роботу України було відзначено Консорціумом УДК та включено її представника до складу Консультаційної ради УДКК (в особі ст. наук. співробітника Книжкової палати України Ахвердової М. Й.) [3].

Література:

1. Універсальна десяткова класифікація в Україні та світі [Електронний ресурс]: [Інформація Книжкової палати України]. URL: http://www.ukrbook.net /UDC/UDC_1.html (дата звернення: 18.03.18).

2. Штефан І.П. Універсальна десяткова класифікація в культурно-історичному контексті України. Бібліографознавство: теорія і практика: зб. наук. праць / Національна парламент. б-ка України; Київ. держ. ін.-т культури. Київ, 1997. С. 138 – 154.

3. Сучасний стан УДК в Україні [Електронний ресурс]: [Інформація Книжкової палати України]. URL: http://www.ukrbook.net /UDC /UDC_suchas_stan.html (дата звернення: 10.03.18).

УДК 911.3:30/33 (477.8)

П'ЯТКА Н.С.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри географії та суспільних дисциплін

ГОРВАТ М.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 106 «Географія»

Мукачівський державний університет

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ

Особливу роль в організації міжнародних досліджень відіграє Комісія Міжнародного географічного союзу з географічної освіти. Міжнародний географічний союз (МГС) - (англ. International Geographical Union, IGU) - Міжнародне наукове об'єднання географів, засноване у 1922 році в Брюсселі. Цілі МГС: 1) сприяти вивченню географічних проблем країн світу; 2) ініціювати та координувати географічні дослідження, що вимагають міжнародного співробітництва, сприяти їх широкому науковому обговоренню та публікацій результатів; 3) забезпечувати участь географів в роботі міжнародних організацій; 4) сприяти покращенню збору і розповсюдження географічних даних і документації як всередині країн-членів МГС, так і між ними; 5) сприяти проведенню міжнародних географічних конгресів, регіональних конференцій та спеціалізованих симпозіумів, тематика яких відповідає цілям МГС; 6) брати участь у будь-яких інших формах міжнародного співробітництва з метою сприяння географічним дослідженням і застосування їх результатів на практиці; 7) сприяти міжнародній стандартизації та уніфікації методів, номенклатури та символіки, що використовуються в географії та її дослідженнях [3, С.24].

Загроза небезпеки в екологічному плані настільки велика, що для її відвернення людству в його взаємовідносинах з природою треба виступати єдиним цілим, оскільки ряд серйозних негативних ефектів інтенсивної природно-перетворюючої діяльності людини не обмежується регіональними

рамками, а має планетарний характер. Єдність дій, глобальне міжнародне співробітництво у боротьбі за виживання людства вимагають розробки узгодженої наукової платформи, яка могла б бути сприйнятливою для різних соціальних верств, усіх країн і регіонів планети.

Найважливішим етапом у зміцненні географічної освіти на світовому рівні став 27-й конгрес Міжнародного географічного союзу (1992 р.), на якому була прийнята міжнародна Хартія географічної освіти, що показує стан, встановлює принципи і основні віхи майбутнього розвитку світової географічної освіти (International Charter, 1992). В Хартії особливо підкреслюється, що географія незамінна для розуміння сучасного і майбутнього світу. В останні десятиліття у всьому зарубіжному світі спостерігається ренесанс географічної освіти, причому він йде паралельно зі все більш глибоким розумінням ролі географічної освіти у вершинних ешелонах політичного і економічного менеджменту, що приймає рішення (Morgan, 2002; Geography Renaissance, 2002).

Загальноосвітня цінність географії полягає у формуванні світоглядного розуміння природи Землі, її географічної оболонки як природного та природно-техногенного середовища, у якому існує людина. Новий час вимагає нових ідей, нових практичних рішень удосконалення методологічного арсеналу педагогічної науки і практики. Нині змінюються стереотипи мислення і оточуючий світ вимальовується під іншим кутом бачення. Необхідно змінити погляди на освіту, про активний пошук нових шляхів організації географічної освіти, її науково-педагогічної забезпеченості.

Географічна освіта в сучасній школі вимагає вибору оптимальних методів формування теоретичних знань. Методика навчання, як і вся дидактика, переживає складний період розвитку. Створюються нові концепції освіти, стандарти, в яких описано не лише зміст, але і вимоги до результатів навчання. У цих умовах ускладнюються соціально-професійні призначення вчителя. Гостро постає питання його методичної майстерності, здатності творчо підходити до організації навчального процесу, здійснювати перехід від школи пам'яті до школи мислення і діяльності.

Географія – один з предметів, який розглядає взаємозв'язок компонентів в системі «природа – людина – суспільство». Відмінною ознакою даного предмету є безліч фактичного матеріалу, який належить до описів процесів, об'єктів і явищ, котрі відбуваються в природі. Задачі методики – наукове обґрунтування мети, цілей, задач і змісту навчання географії в школі, а також форм і методів організації навчального процесу. У методиці навчання географії накопичилося достатньо проблем, які потребують спеціальних досліджень. Серед них проблема оновлення методів, засобів і форм організації навчання. Методика навчання географії є частковою дидактикою. В окрему царину пізнання методика вирізняється в силу особливостей, що притаманні тільки географії. Географія має характерні тільки для неї методи дослідження. Тому існують специфічні прийоми організації роботи за використанням цих методів при вивченні географії в школі [1].

Таким чином, нині необхідно по-новому осмислити критерії відбору змісту освіти, у тому числі й географічної, та перейти до нових, активних методів і технологій навчання, де цілком виправданий принцип самостійності, індивідуалізації та диференціації навчання.

Література:

1. Концепції розвитку педагогічної освіти в Україні – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske>
2. Криловець М. Г. Система методичної підготовки майбутніх учителів географії: дис. д-ра наук: спец. Теорія і методика навчання географії / М.Г. Криловець: Інститут педагогіки АПН України. – Київ. - 397 с.
3. Мороз С. А. Методологія географічної науки: Навчальний посібник / С. А. Мороз, В. І. Оноприєнко, С. Ю. Бортник. – К. : Заповіт, 1997. – С. 219.
4. Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навчальний посібник / О.Г. Топчієв – Одеса: Астропринт, 2005. - 632 с.

УДК 911.3:30/33 (477.8)

П'ЯТКА Н.С.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри географії та суспільних дисциплін

ЛЕЛИК В.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 106 «Географія»
Мукачівський державний університет

ГЛОБАЛЬНІ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ СОЦІОЕКОСИСТЕМ

Моделювання глобального розвитку стало однією з найбільш актуальних завдань. Римський клуб складається з більш ніж 100 провідних учених світу і займається проблемами глобального проектування. На його замовлення створено більше десятка моделей глобального розвитку людства і природи, що використовують сучасні методи математичного моделювання [1, С. 54].

Моделі Форестера-Медуза. Дж. Форестер, і слідом за ним Д. Медуз, заклали основи сучасного глобального моделювання. В їхніх моделях "СВІТ-1", "СВІТ-2" і "СВІТ-3" розрахунок провадився на базі врахування взаємозв'язку і тенденцій розвитку 5-и головних елементів: - народонаселення; - капітал; - ресурси; - забруднення навколишнього середовища; - виробництво продовольства. У цих моделях переслідувалася мета простежити розвиток основних тенденцій у глобальній соціоecosystemі на найближчі 100 років, виходячи з незмінності характеру соціально-економічного розвитку. Висновок був такий: внаслідок протиріччя між обмеженістю ресурсів і виробництва продовольства, з одного боку, та ростом населення й темпів використання ресурсів, з іншого боку, в середині ХХІ ст. можлива глобальна криза: - катастрофічне забруднення навколишнього середовища; - різке зростання смертності населення; - виснаження природних ресурсів; - занепад виробництва. Пропоновані заходи протидії - концепція "глобальної рівноваги"; - обмежити виробництво, звівши його до простого відтворення; - основний

капітал направити у сферу послуг і сільське господарство; - скоротити споживання ресурсів.

Модель Месаровича-Пестеля. У відповідь на критику моделей "СВІТ-1" - "СВІТ-3" у 1974 році з ініціативи Римського клубу було створено кілька нових моделей, з яких найбільш повною є модель Месаровича (США) і Пестеля (Франція), мета якої - економічний прогноз на 1975-2025 рр. Назва проекту - "Стратегія виживання". Структура моделі враховувала більшу кількість факторів; світ було розділено на 10 взаємодіючих регіонів (врахована взаємодія типу експорт/імпорт та еміграція/імміграція). Модель містила такі субмоделі: - економіка; - енергетика; - населення. Автори зробили висновок: світу загрожує не стільки глобальна, скільки серія регіональних катастроф, які почнуться набагато раніше, ніж у моделі Форестера і Медоуза (тобто задовго до 2050 р.), а також поглиблення розриву між рівнями життя в регіонах. На цій основі вони рекомендують концепцію "органічного росту", тобто гармонійного розвитку світу як цілого.

Японський проект. У 1974 р. вийшов японський проект професора Я. Кайа і Ю. Судзукі під назвою "Новий погляд на розвиток". У проекті світ теж поділяється на регіони (дев'ять) і передбачалася можливість керування розвитком світової економіки. Переслідувалася мета пошуку можливості зменшення диспропорції рівня доходів на душу населення між регіонами. Висновки були такими: - розвинені індустріальні країни повинні надавати безкоштовну допомогу менш розвиненим країнам у розмірі близько 1% свого валового національного продукту; - допомога буде ефективною тільки при одночасній зміні структури економіки регіонів, а саме: у розвинених країнах - це зростання сільського господарства і зменшення валового продукту легкої промисловості при незмінності важкої промисловості; у мало розвинених країнах - це зменшення частки сільського господарства і збільшення частки легкої промисловості.

Модель Габора. У 1976 р. розроблена модель Габора (Італія) "За межами віку марнотратства". Її метою було вирішення проблеми енергетичних, сировинних, продовольчих ресурсів планети. Розвиток глобальної соціоекосистеми йде шляхом зростаючого неефективного використання природних ресурсів. Необхідно перейти до раціонального керування використанням ресурсів, відмовившись від марнотратства, змінити стиль життя, переглянути соціально-політичні пріоритети. Треба встановити курс на обмеження споживання енергії в розвинених країнах Альтернативне джерело енергії - атомна. Треба знизити темпи зростання кількості населення, збільшити виробництво продовольства і зменшити його споживання в розвинених країнах.

Модель В. Леонтьєва. У 1976 р. розроблена модель В. Леонтьєва "Майбутнє світової економіки". Побудована на основі взаємозв'язку "витрата - випуск". Світ поділено на 15 регіонів: 8 розвинених і 7 що розвиваються. Регіони взаємодіють за принципом експорт/імпорт по 4-х секторах економіки. Розглядається питання розвитку промисловості й сільського господарства, а також навколишнього природного середовища [2, С. 73].

Таким чином, в сучасних умовах зростає роль географічного прогнозування в якості майбутнього передбачення розвитку світових процесів, необхідності попередження екологічних катастроф та збереження навколишнього природного середовища.

Література:

1. Богобоящий В.В., Чурбанов К.Р., Палій П.Б., Шмандій В.М. Принципи моделювання та прогнозування в екології: підручник / В.В. Богобоящий, К.Р. Чурбанов, П.Б. Палій, В.М. Шмандій – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 216 с.
2. Гладкий А.В., Скопецький В.В. Методи числового моделювання екологічних процесів: навчальний посібник / А.В. Гладкий, В.В.Скопецький – К.: Видав. „Політехніка”, ТОВ „Фірма „Періодика”, 2005. – 152 с.
3. Тарасова В.В. Екологічна статистика / В.В. Тарасова – К.: ЦУЛ, 2008. – 392 с.

УДК 911.3:30/33 (477.8)

П'ЯТКА Н.С.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри географії та суспільних дисциплін

ТЕРПАЙ А.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 106 «Географія»
Мукачівський державний університет

ЗАКАРПАТТЯ ЯК ОСОБЛИВИЙ ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНИЙ РЕГІОН

Закарпатська область є унікальним історико-етнографічним регіоном України, де представлено широку палітру етнічних груп та етнографічних складових українського етносу (долиняни, гуцули, бойки, лемки). В умовах становлення сучасної ідентичності української нації відбулися динамічні зміни в етнодемографічній, етнополітичній та етнокультурній сферах життя закарпатського соціуму. Багатовікове співжиття та взаємодія українців-закарпатців з іншими народами знайшла відображення у різних сферах традиційно-побутової матеріальної та духовної культури місцевого населення. У народному будівництві, господарських заняттях, одязі, промислах і ремеслах, харчуванні, звичаях, фольклорі, розмовній мові відчувається поєднання різних взаємовпливів. Водночас у складному комплексі культурних перехрещень, нашарувань і впливів чітко прослідковується єдність і цілісність.

Традиція в культурі є зв'язком минулого з сучасним, результатом акумуляції, селекції і просторово-часової передачі життєвого досвіду від минулих поколінь, яке закріплюється в певних стереотипах поведінки і системах господарювання, тобто в навичках виготовлення та використання певних знарядь праці, домашнього начиння, в правилах поведінки, звичаях. Традиційна культура консолідує людські спільності і локалізує їх в певних ареалах. Традиційною культурою з її мовою, традиціями, вихованням, релігійними уявленнями та всією суспільною практикою формується образ світу, тип мислення, формується ментальність як окремої людини, так і соціальної групи, і певного етносу [3, С. 41].

Багатовіковий процес формування етносу в Закарпатті відбувався під

великим впливом і в тісному зв'язку з розвитком суспільних відносин в сусідніх країнах і регіонах, зокрема в Словаччині, Угорщині, на Балканах, у Прикарпатті, Подністрів'ї та на Волині. На Закарпаття проникали і тривалий час проживали тут різні європейські племена. Науковець Гранчак І. вважає, що особливо важливим етапом етнічної історії Закарпаття були середина і друга половина першого тисячоліття н.е., коли внаслідок великого переселення народів тут з'явилися нові, багаті на культурні традиції племена – склавіни й анти. В цей приблизно час Верхнє Потисся заселили білі хорвати. Саме тоді в цих краях і було закладено основи формування слов'янського етносу.

Закарпаття має унікальне географічне розташування. Закарпатська область в Україні межує лише із Львівською (на відрізку 85 км) та Івано-Франківською (180 км) областями, та й то виключно по гірських хребтах. Водночас через Закарпаття проходить державний кордон України з чотирма країнами – Польщею (33 км), Словаччиною (98 км), Угорщиною (135 км) та Румунією (190 км). Кордон пролягає як по гірських хребтах, так і по рівнинній території, а на значному відрізку – по річці Тиса та її притоках [2, С.18].

Культура українців Закарпаття є невід'ємною складовою частиною загальнонаціональної скарбниці українського народу. Своєрідність історичного, економічного, культурного розвитку, природно-географічні особливості, тісні контакти з іншими народами – все це характерно для українців Закарпаття.

У більшості районів Закарпатської області переважає українське населення. Кількість українців у Міжгірському, Воловецькому та Іршавському районах наближена до 99 %. У Великоберезнянському, Перечинському, Хустському та Свалявському районах – у межах 95 %-96 %. У Мукачівському, Рахівському, Тячівському – біля 84 %. У Виноградівському районі частка українців становить 71,4 %, в Ужгородському – 58,4 %. Тільки в Берегівському районі українці становлять меншість – 18,8 %. Одні національні групи зосереджені більше у сільській місцевості (румуні), інші – у міській (словаки). Угорців майже порівну у сільському і міському ареалі. Угорська національна меншина представляє переважну більшість у Берегівському районі (76,1 %); в Ужгородському районі угорці становлять 33,4 %; у Виноградівському – 26,2 %.

Румунська національна меншина краю посідає третє місце в етнонаціональній структурі населення. У Тячівському районі проживає близько 21,3 тис. румунів, що становить 66,1 % усього румунського населення області. У Рахівському районі мешкає близько 10,5 тис. осіб. Це 32,7 % усіх румунів області. Цигани дисперсно проживають в містах краю та низинних районах: Ужгородському, Берегівському, Мукачівському, Виноградівському; словаки – у м. Ужгороді та Ужгородському, Великоберезнянському, Перечинському, Свалявському, Іршавському, Мукачівському районах [1, С.35].

Досвід функціонування національно-культурних товариств етнічних спільнот Закарпаття свідчить про те, що на сучасному етапі розвитку Української держави ці об'єднання через організацію культурних заходів сприяють гармонізації етнонаціональних процесів, виробленню таких норм поведінки, які дозволяють не просто співіснувати, але й плідно, конструктивно

взаємодіяти, поважати та розуміти культуру представників інших національностей. У Закарпатській області створені належні умови для задоволення культурних потреб, збереження і розвитку культурних традицій національних спільнот.

Література:

1. Дністрянський М. С. Етнополітична географія України: проблеми теорії, методології, практики: Монографія. – Л., 2006. – 254 с.
2. Макарчук С.А. Етнографія України / За ред. С.А. Макарчука. – Львів: Світ, 2004. – 518 с.
3. Олашин А. Історія Закарпаття / А. Олашин - Мукачево: Вид-во «Карпатська вежа», 2009. - 300 с.

УДК 911.3:30/33 (477.8)

П'ЯТКА Н.С.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри географії та суспільних дисциплін

ШЕКУРА В.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 106 «Географія»
Мукачівський державний університет

ШЕКУРА І.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 106 «Географія»
Мукачівський державний університет

РЕВІТАЛІЗАЦІЯ ЯК ПРОЦЕС ВІДНОВЛЕННЯ МІСЬКОГО ПРОСТОРУ

Ревіталізація (від лат. re... - відновлення та vita - життя) - поняття, яке характеризує процеси оживлення, відтворення, пожвавлення та відновлення міського простору. В урбаністиці поняття ревіталізація означає відновлення міського середовища, за якого воно стає більш придатним для проживання.

Міста з їх господарством і їх скупчення населення являють собою найбільш активну форму впливу людини на природу. Природні ландшафти при цьому докорінно перебудовуються, на їх місці формуються якісно нові антропогенні комплекси і системи. Різноманітні методи і підходи дали можливість досліджень дали можливість встановити, що якісні відміни сучасної структури міських ландшафтів України, зумовлені просторовим розповсюдженням міст, особливості структури попередніх ландшафтних комплексів, історією формування та архітектурно-планувальними рішеннями, їх будівництва, розмірами і функціями, а власне характером та напрямом розвитку нових взаємозв'язків, що виникають в природі. Виникнення та розвиток останніх зумовлений переходом в межах міст натуральних компонентів і ландшафтних компонентів в антропогенні. Подальше їх функціонування проходить в структурі міських антропогенних ландшафтів та ландшафтно-технічних систем.

Саме принцип ревіталізації полягає в розкритті та демонстрації нових можливостей старих форм, з урахуванням їх функцій. У ході ревіталізації найчастіше використовують комплексний підхід з метою збереження

самобутності, автентичності, ідентичності та історичних ресурсів міського середовища. Ревіталізація виступає не просто як процес відновлення і реставрації, але стимулює соціально-культурне й економічне зростання міста, є одним з елементів політики розвитку, що спрямований на запобігання процесам деградації урбанізованих територій, кризовим явищам, що відбуваються внаслідок зростання суспільної та економічної активності, поліпшення середовища проживання з одночасним дотриманням принципів збалансованого розвитку [1, С.57].

За умов ринкової економіки змінюється традиційне розуміння простору міста, формуваннями міської культури стають великі торговельні центри (супермаркети, гіпермаркети, торгово-розважальні центри тощо). Деградують території великих промислових підприємств, що збанкрутували. Сучасний стан багатьох міст України свідчить про те, що в них не все функціонує нормально. Проте сучасний розвиток міст підтверджує думку, що творення гармонійного довкілля (середовища, краєвиду) є здійсненним завданням. Для цього місто повинно бути поєднане з глобальною мережею комунікацій, інтегроване в регіон, бути сумірним людині (людський масштаб урбанізації), забезпечувати соціальну різноманітність та збалансованість з природою. Важливе місце у вирішенні цих проблем посідають процеси ревіталізації [2, С. 36].

Нині великою популярністю користується ревіталізація існуючих промислових комплексів, які знаходяться в межах міста, що пов'язано з протиріччями між потребами суспільства і сформованою структурою міського середовища. В таких випадках ревіталізація розглядається як реконструкція промислової архітектури зі зміною її функцій. Ступінь зміни міського середовища в процесі ревіталізації залежить від ступеня цінності історико-культурних об'єктів. Завданням ревіталізації є соціалізація простору, розробка елементів інфраструктури, що упорядковують туризм та наукову діяльність, розвиток промисловості, турбота про екологію і як наслідок - залучення інвестицій.

На сучасному етапі у країнах світу прийшло усвідомлення того, що міські річки не треба розглядати лише з позицій потенційної загрози наводнення. За кордоном практика ревіталізації малих річок розпочалася з кінця 90-х років ХХ ст. В Україні це питання знаходиться на рівні обговорення громадських ініціатив та створення проектів (зокрема, по річках Либідь у Києві, Полтва у Львові, Сапалаївка у Луцьку). Річки здатні сприятливо впливати на естетичні властивості місцевості, можуть використовуватися як зони відпочинку [5, С.10]. Тому нині формування привабливої річкової мережі у межах міста можливе за таких умов: 1) максимального збереження річкових долин; 2) відмови від спрямлення русел та бетонування берегів; 3) збереження безперервності річкової мережі (не заключення ділянок річок у колектори); 4) збереження якості води та видового різноманіття. Саме дотримання зазначених умов сприяє дії механізму саморегуляції природних комплексів, зберігає їхню рекреаційну привабливість. У деяких випадках проекти ревіталізації річок включають у себе також реконструкцію старовинних гідротехнічних споруд.

Література:

1. Гродзинський М. Д. Пізнання ландшафту: місце і простір: Монографія. У 2-х т / М. Д. Гродзинський. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005. – Т. 2. – 503 с.
2. Гавриленко О. П. Геоекологічне обґрунтування проектів природокористування / О.П. Гавриленко – Вид. 2-ге, випр. і доп. – К.: Ніка-Центр, 2007. – 432 с.
3. Мельник А.В. Основи регіонального еколого-ландшафтознавчого аналізу. – Львів: Літопис, 2002. – 229 с.
4. Петлін В. М. Концепції сучасного ландшафтознавства. – Львів : ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – 351 с.
5. Хільчевський В. К. Гідроекологічні проблеми ревіталізації річок на території міських агломерацій – міжнародний та український досвід // Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія. - 2017. - Т. 2. - С. 6-13

УДК 911.3

СМОЧКО Н. М.

доктор географічних наук, професор
Мукачівський державний університет

ГРИЦЬКО В. В.

доктор філософії, викладачка

Відокремлений структурний підрозділ «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж Мукачівського державного університету»

СЕМУРНИК Т.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

спеціальності 106 Географія

Мукачівський державний університет

**МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ВОЄННОГО ЧАСУ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ
ТРАНСФОРМАЦІЇ**

Міграційна криза, яка виникла внаслідок збройному нападу росії на Україну 24 лютого 2022 року характеризується особливою травматичністю, оскільки негативні наслідки зазначених подій викликані саме несподіваністю такої агресії. За даними Управління Верховного комісара у справах біженців Організації Об'єднаних Націй, тільки за лютий-березень 2022 року своє місце постійного проживання змінило 11,4 млн українців, а станом на 11 жовтня 2022 року від початку російсько-української війни зафіксовано 14 031 127 перетинів кордону з України (з 24.02.2022) [7]. Найскладнішими для врегулювання є проблеми інтеграції мігрантів в суспільне життя Європи, їх адаптація до нового соціокультурного простору, соціальне забезпечення прибулих мігрантів.

Масштабність сучасних міграційних процесів і значимість тих соціальних, економічних, демографічних та інших змін, які вони вносять в життя країн та народів, потребує всестороннього дослідження цього феномена [2].

Найбільш вагомі трансформації особистості в процесі міграційних процесів зумовлені наступними чинниками, зокрема: вплив зміни місця проживання або працевлаштування людини на її соціальний статус у нових умовах (зміна галузі праці, соціального стану, рольових позицій тощо); вплив на міграційну мобільність віку, статі, соціального походження, освіти, професії,

кваліфікації, соціального статусу, національності тощо; динаміка особистісних настановлень, преференцій у свідомості та поведінці потенційних мігрантів; вплив старого і нового соціального оточення та референтних груп на міграційну поведінку індивідів і соціальних груп, на інтереси, очікування індивідів у зв'язку зі зміною місця працевлаштування і проживання; соціально-психологічна та етносоціальна інтеграція та адаптація мігрантів у новому соціумі; самоідентифікація мігрантів, у тому числі національна, можливі шляхи культурного та етнокультурного розвитку мігрантів; соціально-психологічні основи конфліктів у іншому соціокультурному середовищі; фізичне та психічне здоров'я мігрантів та інші [4].

В цілому, можна стверджувати, що мігранти, що прибули в країни Заходу, нерідко відчують конфлікт культурних норм, що виникає на рівні власної свідомості. Культурний шок нерідко протікає у формі конфлікту світоглядів людини, оскільки у власному культурному середовищі було створено ілюзію «власного», «рідного» світоустрою та світовідчуття.

Калерво Оберг виділив чотири фази культурного шоку:

1) «медовий місяць» – період, коли мігрант потрапляє в інше культурне середовище, зосереджує свою увагу тільки на найкращих перевагах, отримує позитивні емоції, прагне розпочати нове, успішне життя. Ця фаза триває до місяця, а далі ейфорія зникає;

2) «криза» – етап, коли особистість з іншими культурним свідоглядом усвідомлює що очікуване не співпадає з реальністю, а відомі їй культурні моделі поведінки більше не працюють. Період пізнання нового слабшає, а оточуючий соціокультурний простір стає хоча і більш знайомими, але «не рідним». Мігранти починають відчувати, що темп життя не відповідає їх уявленням – він їм здається занадто швидким чи, навпаки, повільним, звички людей дратують, та й самі вони стають дратівливими. Члени суспільства та соціальна комунікація все ще сприймаються через стереотипи власної культури та національності. Цей період може супроводжуватися не лише загальною розгубленістю, а й дезорієнтацією, що супроводжується несприйняттям всього іноземного як чужого. Більшість сучасних мігрантів саме на цьому етапі починають усвідомлювати проблему незнання мови, менталітету, законів, особливостей соціальної організації, що ускладнює процес пошуку роботи, отримання державної допомоги, оренду житла тощо. Як правило, саме на даному етапі мігранти починають шукати представників своїх етнічних груп з метою об'єднання та взаємодопомоги або взагалі не справляються з новими викликами і повертаються на додому, навіть ігноруючи той факт небезпеки [1];

3) «відновлення» – етап, що характеризується поступовим емоційним відновленням – людина починає приймати наявні проблеми, йти на компроміси та адаптувати свої перебільшені очікування до реалій нового життя. Як правило, у цей період відбувається «відкриття» нової культури, з'являється досвід успішного встановлення контактів із представниками іншої культури. Такій адаптації до нового культурного середовища сприяють, наприклад, мовні курси, програми соціальної адаптації мігрантів, підвищення кваліфікації тощо;

4) «фаза регулювання, адаптації» настає як правило, після 6-12 місяців перебування за межами постійної життєдіяльності та досягається шляхом звикання до іноземної культури, розвитком нової моделі поведінки, що дозволяє їй в певній мірі інтегруватися в соціокультурний простір. Оточуючі явища, люди та речі стають більш прийнятними [1, 6].

Успішна адаптація у новому соціальному середовищі досягається за умов міжкультурної інтеграції мігранта, що досягається розвитком мовних компетенцій, покращенням фінансового та соціального становища [1].

Міграція як складний суспільний феномен може бути і джерелом напруги, і водночас, шансом перспективного розвитку економіки, держави, суспільства [6].

Література:

1. Запороженко О. В. Феномен «культурного шоку» та парадигма мультикультуралізму в умовах сучасності. URL: http://apfs.nuoua.od.ua/archive/38_2022/3.pdf
2. Кривенко Ю.І. Соціально-філософський аналіз міграції як способу існування суспільства. URL: <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPK/article/view/8360>
3. Садова У. Я. Українська міграція в умовах глобальних і національних викликів XXI століття. Львів: Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України, 2019. – 110 с.
4. Слюсаревський М., Блинова О. Міграція як соціально) психологічне явище: види, функції, чинники та закономірності. URL: <https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitogliad/svit-2015-10-5/svitogliad-2015-5-9-slyusarevskiy-blinova.pdf>
5. Ярова Л. Єднання під час війни: українські реалії. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/18395>
6. Oberg K. Cultural Shock: Adjustment to New Cultural Environments. Practical Anthropology. 1960. № 7. P. 177–182.
7. Operational data portal. Ukraine refugee situation. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

УДК 37.091.33-027.22-027.44:37.016:911(043.2)

СМОЧКО Н.М.

доктор географічних наук, професор
Мукачівський державний університет

КАПАЦ О.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 106 Географія
Мукачівський державний університет

ГЕЙМІФІКАЦІЯ ЯК ОДИН З ТРЕНДІВ СУЧАСНОЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ

Феномен гейміфікації в умовах розвитку сучасної освіти стає одним із ключових аспектів формування інноваційних моделей комунікації між всіма учасниками освітнього процесу. Це корелює насамперед із високим ступенем віртуалізації освітнього процесу, що являє собою не тільки активне застосування ігрового контенту, а й можливість застосування повномасштабних реконструкцій різного роду глобальних географічних процесів та явищ. Така можливість здатна перетворити учня на повноцінного учасника дослідницького процесу [2]. У Законі України «Про освіту» зазначено, що «метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її

талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей...» [6]. Один із шляхів реалізації означених цілей є впровадження елементів гейміфікації в освіті. Це сприяє підвищенню мотивації до навчання, стимулюванню творчої особистості, поліпшенню якості комунікації суб'єктів навчання тощо.

Термін «гейміфікація» вперше виник у 1912 р., коли відома компанія «Крекер» у власну продукцію почала вкладати іграшку-сюрприз, що в подальшому стало популярним і серед інших компаній. Справжню популярність гейміфікація здобула в 2010 р. завдяки прикладам, які наочно продемонстрували характер і ефективність явища в дії, і була інтегрована у численні різноманітні структури та представлена широкій аудиторії [1].

Цінність ігрової технології полягає в тому, що, будучи за своєю суттю відпочинком, вона виконує освітню функцію, стимулює розвиток творчого потенціалу та самовираження кожного учня, але використовувати її потрібно дозовано [2]. Гейміфікація проявляється у трьох формах:

- 1) змагання зі зрозумілими цілями та правилами як основна складова ігрової мотивації;
- 2) гра без переможця, яка приємна своїм процесом;
- 3) естетика, мета якої візуалізувати, зробити зрозумілими та приємними цілі, завдання, підвищити видимість результатів [4].

Проте ігровий спосіб навчання варто впроваджувати на уроках у сучасній школі, щоб не відставати від світових трендів в освіті. Рекомендовано почати це робити на уроках географії, застосовуючи такі ігри, як «Minecraft», «Seterra», «Географія світу», «Geography Quiz Game 3D», «Generic Mapping Tools», «Geosense», «TravelPod», «Ansel & clair's adventures in Africa», «Geoguessr» та «Smartypins» та інші [2].

Дослідження показують, що використання ігрових механік впливає на усвідомлення сенсу діяльності, забезпечує виявлення рівня майстерності, сприяє автономії, а також створює взаємодію. Перевагою використання гейміфікації у навчальному процесі є можливість забезпечення доступного зворотного зв'язку, що допомагає студентам досягти успіху в навчанні й підтримати позитивне ставлення до освіти. Однією із переваг гейміфікованого зворотнього зв'язку є його миттєвість, що дозволяє зробити визначення результатів навчання більш швидким.

Для учнів гейміфікація служить як мінімізація негативних емоцій з якими вони зазвичай стикаються в традиційних формах навчання. Це дозволяє їм засвоювати знання і набувати навичок, компетентностей, використовуючи сучасну техніку в ігровому середовищі. Хоча без складнощів впровадити технології гейміфікації в освітній процес буде нелегко, уважний підхід, відповідна підготовка вчителів та поступове введення інноваційних технологій допоможуть збільшити ймовірність створення ефективної стратегії гейміфікації освіти загалом [2].

Література

1. Гейміфікація в системі сучасних технологій навчання. URL: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2015/12/Gameplay_in_training_2019.pdf
2. Ієвлева Ю. В. Гейміфікаційні технології навчання географії у новій українській

школі. URL: [http://almanah.ltd.ua/save/2021/5%20\(50\)/4.pdf](http://almanah.ltd.ua/save/2021/5%20(50)/4.pdf)

2. Про освіту: Закон України від 5 верес. 2017 р. № 2145-VIII : [редакція від 19.01.2019] // Законодавство України / Верхов. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

3. Сергєєва Л. Гейміфікація: ігрові механіки для мотивації персоналу / Л. Сергєєва // Електронне наукове фахове видання «Теорія та методика управління освітою». – 2014. – № 2 (14). – 14 с.

4. Rimon G. (2016) 10 Surprising Benefits Of Gamification. – Date: July 20, 2016. URL: <https://elearningindustry.com/10-surprising-benefits-of-gamification>

5. The Seterra App for iOS and Android. Seterra. URL: <https://online.seterra.com>

УДК 911.3

СМОЧКО М.Ю.

здобувач спеціальності 228 Педіатрія освітнього ступеня Магістр
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, м. Київ

КУЛИК І.

здобувачка спеціальності 228 Педіатрія освітнього ступеня Магістр
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, м. Київ

МАГАЛЬ Р.

здобувачка спеціальності 106 Географія освітнього ступеня Магістр
Мукачівський державний університетМукачево

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ВИМУШЕНО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Російська агресія проти України, яка вилася після нападу РФ 24 лютого 2022 року на Україну у повномасштабну російсько-українську війну, стала шоківим потрясінням для суспільства, в результаті чого виникла потужна міграційна хвиля. Сподіваючись знайти притулок в країнах ЄС та світу, мільйони вимушених мігрантів, у складі яких внутрішньо переміщені особи, біженці, переселенці, за короткий час покинули Україну, котра стала широкомасштабним осередком цього міграційного процесу. Це явище, яке досягло небачених раніше в світі масштабів за чисельністю мігрантів, просторовим поширенням і стислістю в часі стало унікальним і потребує поглибленого вивчення з метою виявлення особливостей його генезису, аналізу перебігу та попередження руйнівних негативних наслідків для світової спільноти загалом і України зокрема.

За даними Управління Верховного комісара у справах біженців Організації Об'єднаних Націй, тільки за лютий-березень 2022 року своє місце постійного проживання змінило 11,4 млн українців [3], а станом на 11 жовтня 2022 року від початку російсько-української війни зафіксовано 14 031 127 перетинів кордону з України (з 24.02.2022)* та 6 715 377 перетинів кордону з Україною в зворотному напрямку (з 28.02.2022)** [3].

* цей показник відображає транскордонні переміщення (а не фізичних осіб). Причому, з 18 по 23 лютого до Російської Федерації з Донецької та Луганської областей переїхали ще 105 тисяч осіб)

** цей показник відображає транскордонні переміщення (а не фізичних осіб), при чому повернення в Україну можуть мати маятниковий характер і не обов'язково вказувати на стійке повернення, оскільки ситуація в Україні залишається дуже нестабільною та непередбачуваною.

Щодо кількісних показників, то зафіксовано 7 678 757 осіб біженців в Європу, з них 4 350 995 осіб – це біженці з України, зареєстровані для тимчасового захисту або аналогічних національних програм захисту, зокрема в 44 країнах Європи [3].

В кінцевому варіанті кількість мігрантів з України після 24 лютого 2022 року може сягнути 16 мільйонів. В умовах гіршого сценарію 25 млн людей можуть потребувати гуманітарної допомоги до кінця поточного року[2].

Основними реципієнтами вимушено переміщених з України осіб здебільшого стали країни, з якими вона межує. У перші дні війни ці країни значно спростили процедуру перетину кордону. Найбільше наших громадян (6,8 млн осіб) перетнуло кордон з Польщею, що становить близько 60 % перетинів та найбільше Польща прийняла переселенців – понад 1,4 млн осіб, наступною є Чехія – близько 450 тис. осіб, найменше зареєстрованих в Угорщині – 30 тис. осіб.

Очевидним негативним результатом вимушеної масової еміграції молодшої частини населення України (насамперед жінок репродуктивного віку) до перелічених вище країн стануть прямі та непрямі втрати населення. Крім того, 44% українських сімей в умовах війни роз'єднані вимушеною евакуацією, і існує загроза, що при значній тривалості війни в Україні може відбутись повна адаптація громадян України в інших країнах, а також поствоєнне возз'єднання українських сімей, але на території інших країн.

Українці, які виїхали в країни ЄС, Канаду та США від початку нової хвилі російсько-української війни у 2022 р., легше і швидше, порівняно з мігрантами з інших країн, проходять період адаптації в чужих культурах та мовному ареалі завдяки високому рівню толерантності, вихованості, освіченості та здатності співіснувати в полікультурному середовищі. Варто зазначити, що серед сучасних біженців-українців велика частка осіб з вищою освітою, високопрофесійних фахівців у різних сферах економіки. Свої знання та вміння вони вдало застосовують у цих країнах, а також приносять сюди свою духовну та матеріальну культуру – народні пісні, вишиванки, відзначення традиційних свят тощо.

Основними соціально-психологічними проблемами переміщених осіб є:

- відсутність вмінь приймати виважені рішення жінками в стані емоційного перевантаження та постійного стресу;
- зміна соціальних ролей в родині, додаткове навантаження на старших дітей новими обов'язками в родині – захисника родини, помічника матері тощо;
- відсутність критичного мислення, комунікативних умінь в екстремальних умовах, керування своїм станом і вміння впливати на інших людей;
- розбалансованість в умовах інформаційних вкидів фейків, дезінформації, дезорієнтації населення як окремого, інформаційного напрямку війни;

– наявність проблеми соціалізації дітей і дорослих в нових умовах, повністю змінених умовах життя, що зумовлено руйнуванням динамічного стереотипу поведінки та повільним формуванням нових звичок поведінки в нових умовах і громаді;

– наявність освітніх проблем, пов'язаних з адаптацією дітей на навчання в іншій заклад освіти, відновлення документів про освіту, навчання в новому освітньому середовищі, задоволення освітніх потреб і розвиток здібностей і інтересів дітей, тощо [1].

Першочерговими кроками у вирішенні названих проблем є задоволення базових потреб (надання притулку, організація харчування, забезпечення безпеки, інформаційна допомога, первинна психологічна допомога біженцям тощо), задоволення специфічних проблем біженців (в ліках, медичному обслуговуванні), психологічна допомога людям щодо нормалізації емоційного стану, відновлення після травми, стресу, правова допомога у вирішенні проблем в новій громаді для роботи і життя, соціально-педагогічна допомога сім'ям з дітьми у формуванні життєвих умінь і формування нових звичок поведінки, оволодіння традиціями нової громади тощо [1].

Як бачимо, існують явні гуманітарні наслідки глобальної кризи біженців, оскільки вразливі верстви населення потребують доступу до відповідного притулку, їжі, медичної допомоги та соціальних послуг. Однак існують також важливі геополітичні міркування, оскільки біженці можуть створювати фінансовий тиск і становити загрозу безпеці – хоча б опосередковано – для приймаючих держав, хоча переважна більшість біженців ніколи прямо чи навмисно не беруть участі в насильстві або не прибувають до країн призначення з ворожими намірами.

Література:

1. Трубавіна І. Спектр проблем біженців в Україні в війні 2022 року: акценти і спостереження. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/37866/2/MCTD_2022_Trubavina_I-Range_of_refugee_problems_29-31.pdf
2. Через війну свої домівки покинули 11,4 млн. українців, – ООН. РБК-Україна. 9 квітня 2022 року. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/voyny-svoi-doma-pokinuli-11-4-mln-ukraintsev-1649511897.html>.
3. Operational data portal. Ukraine refugee situation. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

УДК 911.3

СМОЧКО Н.М.

доктор географічних наук, професор
Мукачівський державний університет

ТИМОШЕНКО Л.

старший викладач

Львівський державний університет фізичної культури ім. І. Боберського, м. Львів

ЛІНЧУК О.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

спеціальності 106 Географія

Мукачівський державний університет

ДОПОМОГА БІЗНЕСУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: РЕЛОКАЦІЯ ТА ВІДНОВЛЕННЯ

Ефективна релокація підприємств у сьогоденних умовах війни є важливим стратегічним пріоритетом як збереження економічного потенціалу нашої країни, так і формування її збалансованого просторового розвитку. Наслідки війни супроводжуються щоденними втратами виробничого та інфраструктурного потенціалу територіальних громад України, руйнуванням виробничих потужностей, прямими та суміжними інвестиційними втратами, скороченням зайнятості в продуктивному виробництві [1].

Міністерство економіки України з перших тижнів війни реалізує програму з релокації українських підприємств, що перебувають на території бойових дій або із районів, які постраждали від активних бойових дій в більш безпечні райони. Наразі здійснюється переміщення підприємств в один з 9 регіонів країни: Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька, Вінницька, Волинська та Рівненська області.

На сьогодні існують 2 шляхи релокації бізнесу: власним коштом ТА скориставшись урядовою програмою. Крім того, в деяких областях (наприклад, у Львівській) передбачені програми з наданням фінансової допомоги для релокованих підприємств. В інших областях існують окремі програми по ОТГ, є відповідальні працівники ОМС за релокацію, а також багато громадських ініціатив допомагають із супроводом бізнесу в новій громаді [7].

Щоб релокуватися через офіційну державну програму від Мінекономіки, підприємство повинно заповнити відповідну заяву, вказавши свою спеціалізацію, можливості виробництва, потреби у виробничому приміщенні, сировині, кількість працівників, а також необхідність поселення співробітників за новою локацією, а також зазначити спосіб транспортування [7].

Для цифровізації процесу релокації ДП «Прозорро. Продажі» спільно з E-Tender та eDocs за ініціативи Мінекономіки, за підтримки Мінцифри й національного проєкту Дія.Бізнес запустили платформу цифрової взаємодії для допомоги в релокації, яка дозволяє подавати бізнесу заявку та отримати допомогу в переміщенні свого обладнання на безпечні території України. Користування платформою для усіх користувачів безкоштовне [2].

За програмою релокації в більш безпечні регіони переміщено 761 підприємство, 80% з них вже відновили роботу на новому місці [3]. Пріоритет надається підприємствам оборонного комплексу та тим, які забезпечують

життєдіяльність населення та економіки. Проте жодних підстав у відмові щодо переміщення немає. Після позитивного рішення підприємство отримує пакет державної підтримки, що включає:

- підбір місця розташування для потужностей підприємства;
- допомога з перевезенням на нову локацію;
- сприяння в розселенні працівників та пошуку нових співробітників;
- підтримка у відновленні логістики, закупівлі сировини та пошуку ринків збуту [6].

Пріоритет мають стратегічні підприємства та компанії, які виробляють товари першої необхідності. Підприємства, які мають змогу самотужки перевезти своє обладнання, отримують допомогу з логістичних питань.

Пріоритет у черговості релокації надається підприємствам, які можуть самостійно забезпечити демонтаж та перевезення своїх потужностей до найближчої станції АТ «Укрзалізниця».

Під час заповнення заявки важливо максимально деталізувати інформацію про підприємство, що спростить та пришвидшить процес подальшого транспортування [4].

Серед релокованих підприємств, які вже відновили свою діяльність на новому місці, найбільшу частку складають:

- підприємства у сфері оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (40,24 % від загальної кількості релокованих підприємств);
- переробної промисловості (31,71 %);
- інформації та телекомунікацій (6,34 %);
- професійної, наукової та технічної діяльності (5,85%);
- будівництва (4,15%).

Найбільше підприємств релокувалося до Львівської (30% релокованих підприємств), Закарпатської (17%), Чернівецької (11%), Івано-Франківської (8%), Хмельницької (7%) та Тернопільської (7%) областей. Станом на 24.10.2022 на платформі зареєстровано 1863 заявки підприємств на переміщення, 623 з цих підприємств відмовились від релокації у зв'язку з деокупацією територій, на яких вони розташовані [3]. Станом на 02.03.2023 року, за програмою релокації у більш безпечні регіони переміщено 800 підприємств, майже 80% з яких вже відновили роботу на новому місці. Найбільше підприємств релокувалося до Львівської (24% релокованих підприємств), Закарпатської (14,5%), Чернівецької (9,81%), Івано-Франківської (8,3%), Хмельницької (7,3%) та Тернопільської (6,3%) областей [3].

Загрозливою тенденцією для збалансованого просторового розвитку України є зростання частки підприємств, що релокуються за кордон (за оцінками аналітиків Advanter, станом на 07.05.2022 р. приблизно 4,4% підприємств здійснюють релокацію повністю або переважно за кордон). За цих умов надзвичайно потрібним є розроблення державної програми релокації бізнесу з передбаченими відповідними фінансовими стимулами та підтримкою для активізації цього процесу всередині країни та зниження темпів релокації

підприємств за кордон [1].

Наразі реалізація урядової програми з допомоги релокації бізнесу здійснюється на основі таких нормативно-правових актів, зокрема Постанови Уряду №305 від 17.03.2022 та Розпорядження Уряду №245-р від 25.03.2022 [7]. Також діють регіональні програми щодо тимчасового переміщення підприємств. Зокрема, у Закарпатській області: створено спеціальний чат-бот в Телеграмі для комунікації з підприємцями, які мають бажання перенести виробництво <https://t.me/EvacuatedEnterprisesZKbot>; створено центр підтримки підприємців Дія.Бізнес в Ужгороді. Консультації по переведенню бізнесу, допомога в пошуку місця, комунікація з громадами, допомога в підборі персоналу та запуску бізнесу в регіоні [5].

Агентством регіонального розвитку та транскордонного співробітництва «Закарпаття» здійснюється допомога бізнесу по налагодженню партнерств з громадами та релокації у Закарпаття і сусідні транскордонні регіони, підтримка пошуку фахівців та запуску бізнесу в регіоні [5].

Процес релокації українських підприємств дозволяє вирішити проблему безпечного функціонування бізнес-суб'єктів, які стануть основою відбудови економіки в громадах – їхніх первинних локаціях.

Література:

1. Мельник М. І., Лещух І. В. Особливості, проблеми та стимули релокації національного виробництва в умовах війни. URL: https://re.gov.ua/re202202/re202202_094_MelnykMI,LeshchukhIV.pdf

2. Платформа для релокації бізнесу в безпечні регіони. URL: <https://business.dii.gov.ua/cases/antikrizovi-risenna/programa-uradu-sodo-timcasovogo-peremisenna-pidpriemstv-z-postrazdalih-pid-cas-vijni-regioniv>

2. Програма релокації: 761 підприємство переміщено в більш безпечні регіони. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=d152dcfe-7bde-49df-a69a-8d7f9586fc13&title=ProgramaRelokatsii>

3. Програма Уряду щодо тимчасового переміщення підприємств з постраждалих під час війни регіонів. URL: <https://business.dii.gov.ua/cases/antikrizovi-risenna/programa-uradu-sodo-timcasovogo-peremisenna-pidpriemstv-z-postrazdalih-pid-cas-vijni-regioniv>

4. Програми підтримки щодо тимчасового переміщення підприємств з постраждалих регіонів. URL: <https://business.dii.gov.ua/cases/antikrizovi-risenna/programi-pidtrimki-sodo-timcasovogo-peremisenna-pidpriemstv-z-postrazdalih-regioniv>

5. Релокація бізнесу в Україні та в ЄС. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/213880_relokatsya-bznesu-v-ukran-ta-v-s

6. Релокація бізнесу в умовах війни: варіанти та покрокова інструкція. URL: <https://www.prostir.ua/?news=relokatsiya-biznesu-v-umovah-vijny-varianty-ta-pokrokovaya-instruktsiya>

СМОЧКО Н.М.

доктор географічних наук, професор
Мукачівський державний університет

ЯЦУК В.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 106 Географія
Мукачівський державний університет

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ВИМОГА СУЧАСНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну 24 лютого 2022 року практично паралізувало життя не лише громадян України, але й у перші дні майже усіх державних установ.

Найбільш функціональним у галузі державних послуг є портал «Дія», що функціонує також як мобільний додаток, що надає доступ до цифрових документів. Також є можливість всім користувачам отримати публічні послуги в електронному форматі, зокрема необхідні довідки та витяги; оформити допомогу, пільги та пенсії; зареєструвати рухоме та нерухоме майно; отримати COVID-сертифікат тощо.

Бізнес в додатку «Дія» може зареєструвати нерухоме та рухоме майно, оформити необхідні ліцензії та дозволи, зареєструвати ФОП чи ТОВ тощо. Крім того, в «Дії» функціонує портал цифрової освіти та портал для допомоги малому і середньому бізнесу. З початком війни на порталі з'явилась додаткова функція фіксації пошкодженого майна та оформлення відшкодування збитків, а також можливість подання декларації про провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану (єДекларація) [2].

Успішний малий і середній бізнес – це основа економіки країни. Саме тому держава підтримує і створює сприятливі умови для українських підприємців та пересічних громадян, які постраждали від воєнних дій. Відбувається активна реалізація кейсів діджиталізації суспільства, зокрема: єДокумент, єПідтримка, єРобота, Програми «Пошкоджене майно» та інші [2]. єДокумент – тимчасовий цифровий документ на період воєнного стану з паспортними даними та реєстраційним номером облікової картки платника податків [2], з'явився в березні 2023 року. єПідтримка у розмірі 6500 грн – для громадян в областях, де велися найактивніші бойові дії [2].

Програма для малого та середнього бізнесу єРобота. Це можливість отримати фінансову допомогу від держави, яку не потрібно повертати. Отримання гранту передбачає реалізація бізнес-ідеї, відкриття власної справи чи вкладення коштів у розвиток уже активного бізнесу. Документальне оформлення здійснюється через портал Дія. Також функціонує окремий сайт єРобота, де є можливість детальніше дізнатися про програму, обрати напрям і подати заявку на отримання гранту. Найуспішнішими мікрогрантами на реалізацію бізнес-ідеї на платформі єРобота є «Своя справа» (до 250 тис. грн. на придбання обладнання, сплату оренди тощо), «Новий рівень» (для переробних підприємств до 8 млн грн.), «Свій сад» (до 400 тис. грн за гектар на розвиток

розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства), «Своя теплиця» (до 7 млн грн за 2 гектари для створення тепличного комплексу, закупівлю посівних матеріалів чи технічного обладнання)», «ІТ-стартап» (гранти до 3,5 млн грн. на створення нових компаній та робочих місць у сфері ІТ), «Старт в ІТ» (гранти на навчання у сфері ІТ).

Програма доступного кредитування житла з пільговими ставками 3% для чотирьох категорій або 7% – для всіх інших категорій «Оселя в застосунку Дія. Отримати державний пільговий кредит можна навіть під час війни. Адже багато українців втратили домівки через повномасштабне вторгнення, і зараз їм необхідно якомога швидше отримати нове житло. Тому держава пропонує зробити це за найбільш вигідними умовами [1].

Література:

1. Отримати нову домівку за вигідними умовами від держави: запускаємо послугу «Оселя в застосунку Дія. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/otrimati-novu-domivku-za-vigidnimi-umovami-vid-derzhavi-zapuskaemo-poslugu-eoselya-v-zastosunku-diya-doluchaytesya-do-beta-testu-dlya-zakhisnikiv-vchiteliv-ta-medikiv-1>

2. Офіційний веб-сайт Міністерства цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua>

3. Розвиток українського бізнесу і нові робочі місця: подайте заявку на отримання гранту від держави на сайті «Робота. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/rozvitok-ukrainskogo-biznesu-i-novi-robochi-mistsya-podayte-zayavku-na-otrimannya-grantu-vid-derzhavi-na-sayti-erobota>

УДК 37.015:78

ТОВКАНЕЦЬ Г.В,
доктор педагогічних наук, професор,
МИГОВИЧ А.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 014 «Середня освіта. (Музичне мистецтво)»,
Мукачівський державний університет

ПЕДАГОГІКА МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В даний час активно відбуваються процеси осмислення місця та ролі людини у світі. В результаті головною цінністю визнається сама людина, її життя, індивідуальність, пізнавальні та духовні запити. У зв'язку з цим перед школою висувуються такі пріоритетні завдання як розвиток у дітей моральності, креативності, багатого духовного світу, потреби в самоактуалізації, самовдосконалення та здатності до цього процесу. Саме тому останніми роками активізувався інтерес вчених до пошуку шляхів розвитку дитини засобами мистецтва, що створює ефективні умови для формування зазначених якостей [2, с. 37]. Створюються цікаві та перспективні програми шкільного музичного виховання.

Сучасна практика викладання музики характеризується стійкими тенденціями оновлення змісту музичної освіти, які породжують інноваційні ідеї та збереження кращих традицій музичного виховання, що склалися у вітчизняній музичній педагогіці.

Художня діяльність, здійснювана у навчальному процесі, дозволяє зробити його уроком мистецтва у справжньому значенні. Вона отримує сутнісне вираження у плані процесу результату у разі, якщо школярі відтворюють сам процес народження музики, осягають художній сенс творів як власний, здійснюють творчий відбір цінностей, які найповніше і точно розкривають художній задум твору. При цьому діти проникають у саму природу музичної творчості, ставлячи себе у позицію композитора, виконавця, слухача.

На відміну від навчальної роботи, метою якої є «засвоїти», «закріпити», «повторити» та ін., для мистецької діяльності характерно «пережити», «оцінити», «створити», «виразити» тощо. У діаді «вчитель – учень» діяльність полягає в численних «спів»: співпереживання, співробітництво, співучасть, співтворчість. Зміна характеру діяльності педагога та школяра наближає нас до втілення в музичній педагогіці концепції навчання, для якої характерне оволодіння загальними способами розуміння мистецтва, навичками змістовного аналізу музики, продуктивна дитяча творчість, інтелектуальний і реальний художній експеримент.

На основі аналізу наукових джерел [3; 5] нами виявлено принципи педагогіки мистецтва (музичної дидактики): цілісність, образність, інтонаційність, художність, асоціативність та інші.

Згідно з О. Рудницькою, зазначені принципи у загальному вигляді проявляються у: побудові уроку музики, яка має бути аналогічна структурі музичного твору та художнього образу; у формі ведення уроку та способі спілкування з учнями; в особливій інтонаційній атмосфері уроку; у створенні сприйняття художніх творів у різноманітних формах проживання художнього образу [5]. Л. Бондаренко обґрунтовано вважає, що керувати художньо-педагогічним процесом мають принципи цілісності та образності, оскільки вони є властивостями мислення людини, універсальною природною особливістю психіки дитини [1].

Принципи художньої дидактики мають бути мотивуючими й інтегративними. Це важливо, оскільки виховання мислення школярів і вчителів неспроможна здійснюватися інакше, крім шляху руху від загального до одиничного. Тільки це робить процес музичної освіти розвиваючим.

Цілісність проявляється у цілях, завданнях, змісті предмета, у характері музичного сприйняття, у стилі спілкування на уроці, у виборі методів роботи. Тобто, можна виділити три основні рівні цілісності: структури освітнього процесу, сприйняття (на рівні образу у його розвитку), спілкування вчителя, учня та музики. Цілісність проявляється також у меті, завданнях, змісті предмета. Тільки в результаті духовної взаємодії виробляються спільні цінності, єдині життєві позиції, при цьому кожна сторона залишається неповторною індивідуальністю. Сприйняття може бути цілісним лише коли зрозумілий, відчутний, прожитий музичний образ загалом, а чи не окремі його деталі.

Цілісність забезпечується також спільністю різних видів мистецтва, що мають єдиними джерела (життя), предмет (людина та її внутрішній світ), естетичну природу (образність, інтонаційність, динамічність та ін), а також єдність чуттєвого та раціонального в організації музичного виховання.

Дослідники виділяють особливу групу методів, що становлять основу педагогіки мистецтва [3; 4; 5]: інтонаційний аналіз мистецьких творів; переінтонування образу через постановку різних мистецьких завдань; переінтонування образу на мову суміжного виду мистецтва (переведення в іншу модальність); спостереження та порівняння; метод гри та драматизації; метод поліфонізму діяльності; вихід у позамузичні сфери, пов'язаний з проведенням аналогій, порівнянь, виникненням асоціацій; організація діалогів різних рівнів (автор-реципієнт, учень-однокласник, діалог з самим собою, з іншою культурою, зі світом та ін); метод творчих завдань; метод парадоксу (контрасту та несподіванки) тощо.

Література:

1. Бондаренко Л.А. Професійний саморозвиток майбутнього вчителя музичного мистецтва у змісті мистецької освіти. Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі. 2016. № 1. С. 71–75.
2. Волинець Л.Л. Тенденції розвитку загальної мистецької освіти в країнах Європейського Союзу. Порівняльно-педагогічні студії. 2009. № 2. С. 36–47.
3. Падалка Г. Педагогіка мистецтва: доміантні аспекти розвитку. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер.: Педагогічні науки. 2017. Вип. 152. С. 31–37.
4. Проворова Є.М. Методична підготовка майбутнього вчителя музики на засадах праксеологічного підходу: теорія і практика: монографія. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2017. 340 с.
5. Рудницька О.П. Педагогіка загальна та мистецька: навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с

УДК 37.013.3:001.895

ФІЗЕР В. С., ГОРВАТ В.
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Мукачівський державний університет

**ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ
НА УРОКАХ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ**

Час невпинно йде вперед, змінюються освітні програми, державні стандарти, трансформуються форми, прийоми і методи навчання. Зміни в освіті неможливі сьогодні без використання в освітньому середовищі навчального закладу сучасних методів навчання, які дають можливість розвивати активність, самостійність, творчий потенціал школярів. Як показує практика, комплексне використання інноваційних методів музичного навчання сприяє активізації у здобувачів освіти мисленнєвої діяльності в царині музичного мистецтва, що уможлиблює креативний підхід до сприймання і відтворення інтонаційно-образного змісту музичних творів і явищ, сприяє формуванню у дітей ключових компетентностей.

Педагоги-практики зазначають, що навчаючи дітей співу, виховуючи в них активний, жвавий інтерес до музики, сповненої глибокого змісту, здатної пробудити в людині прекрасні піднесені почуття, сучасний заклад освіти має стати одним з осередків масової музичної культури в нашій країні. Саме на уроках мистецької освітньої галузі школярі глибше пізнають мистецтво, інтерпретують художні образи, набувають емоційно-чуттєвого досвіду тощо. У

дидактиці існує багато різноманітних підходів до виявлення сутності методів навчання, їх визначень, структури, що породжує проблему класифікації. Значний внесок у розвиток теорії методів навчання зробили Є. Голант, М. Данилов, Б. Єсіпов, М. Скаткін, М. Лернер, А. Алексюк, Ю. Бабанський, В. Бондар, В. Паламарчук та ін.

Ґрунтовний аналіз наукової літератури засвідчує, що методи музичного навчання класифікуються за такими ознаками: джерелом отримання інформації, спрямованої на формування музичної культури; логікою організації художньо-естетичної та художньо-пізнавальної діяльності учнів; рівнем емоційного впливу на свідомість школярів. Нами виокремлено низку інтерактивних методів музичного навчання, з-поміж яких наукову цінність становлять наступні: метод наслідування або копіювання, метод ілюстрації твору музичного мистецтва, метод музичного узагальнення, метод співу з голосу або на слух, метод абсолютної сольмізації, метод відносної (релятивної) сольмізації, метод інтерпретації творів музичного мистецтва, метод контрасту й зіставлення, метод спостереження за розвитком музичної дії, метод співпереживання, метод емоційного впливу тощо.

Дітям притаманне емоційно-образне сприйняття навколишнього світу, зазвичай вони не можуть швидко запам'ятовувати та відтворювати «суху» інформацію: наприклад, тексти віршів, пісень, слова ролей тощо. Саме тому уже кілька років поспіль педагоги активно використовують метод ейдетики, що спирається на образне мислення людини. Відтак учні успішно засвоюють інформацію, адже її сприйняття відбувається кількома різними аналізаторами – слуховими, зоровими, тактильними тощо. Ейдети́зм (з давньогрецької – образ, зовнішній вигляд) – це різновид образної пам'яті на зорові враження, здатність пам'ятати і відтворювати образи предметів або явищ. Тож ейдетика – це і є, насамперед, уміння мислити по-дитячому, дивуватися і фантазувати, а отже бачити світ у яскравих фарбах. Найефективніше ейдетика «працює» саме під час засвоєння дітьми об'ємних інформаційних блоків – зокрема, текстів пісень та музичної грамоти. Для того щоб використовувати ейдетичку на уроках освітньої галузі «Мистецтво», необхідно застосувати різноманітні дидактичними матеріалами.

Піктограми – це нескладні рисунки або значки, у яких зашифровані певні слова. Можна зобразити у вигляді піктограм будь-який текст, який потрібно запам'ятати, – наприклад, слова пісні. Для цього потрібно діяти за таким алгоритмом: вигадати піктограми до слів пісні; зобразити піктограми на папері; пояснити дітям, яким словам пісні відповідають піктограми; запропонувати дітям за піктограмами відтворити слова пісні; попросити дітей заплющити очі, пригадати зображення піктограм та відтворити слова пісні по пам'яті.

Активувати можливості дитячої ейдетичної пам'яті на уроках музичного мистецтва можна за допомогою листівок зі звичайними зображеннями. На відміну від піктограм, вчителю треба вигадати та намалювати самому, підібрати готові листівки із зображеннями значно простіше. Однак для роботи з ними потрібна неабияка фантазія: щоб допомогти дітям засвоїти слова пісні,

музичний керівник має вигадати міні-історії за «сюжетом» пісні та пов'язати ці міні-історії з листівками. Діти асоціюватимуть певне зображення з конкретною міні-історією, а отже – й зі словами пісні.

Вивчати слова пісень або нотну грамоту можна за допомогою «казки-мультфільму», складеної за принципом розгортання послідовних асоціацій. Для цього кожне слово, яке потрібно запам'ятати, треба пов'язати з попереднім і наступним так невимушено, немов вони природно пов'язуються у фразу. У результаті з цих слів має вийти сюжет або розповідь – ланцюжок асоціацій. Не викликає сумніву те, що залучення деяких ейдетичних прийомів до освітнього процесу розвиває у дітей швидкість та систематичність розумових дій, уміння аналізувати, узагальнювати.

Таким чином, освітній процес в новій українській школі сьогодні повинен будуватися відповідно до потреб особистості та індивідуальних можливостей дітей, зростання їх самостійності й творчої активності. А ці зміни неможливі без застосування на уроках освітньої галузі «Мистецтво» інноваційних методів навчання, які ґрунтуються на діалозі, моделюванні ситуації вибору, вільному обміні думками.

Література:

1. Гороховська Н. Цар музики . *Початкова освіта*. 2014. № 11. -С. 20- 24.
2. Гумінська О. О. Уроки музики в загальноосвітній школі: Методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2007. 135с.
3. Олексюк О. М. Музична педагогіка : навч. посіб. Київ : КНУКІМ, 2016. 188 с.

УДК 001.89-044.934:373.2.015.31-053.4

КІДАРОВА Я.Й.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 012 Дошкільна освіта,
Мукачівський державний університет

ПИНЗЕНИК О.М.,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки дошкільної,
початкової освіти та освітнього менеджменту
Мукачівський державний університет

**НАУКОВІ ПРОЄКЦІЇ ПОНЯТТЯ «ДОСЛІДНИЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ
ДИТИНИ-ДОШКІЛЬНИКА»**

Дослідницька компетентність виокремлена у Базовому компоненті дошкільної освіти однією із ключових. Результатом цієї компетентності є наявність пізнавальної мотивації, базису логіко-математичних, дослідницьких знань, набутих дитиною умінь і навичок (аналізу, порівняння, узагальнення, здійснення самоконтролю), пізнавальний досвід, що накопичується і використовується в різних видах дитячої діяльності [3].

Дослідницька компетентність формується у процесі дослідницької діяльності яку Н. Саркісова розуміє як спеціально організовану, пізнавальну творчу діяльність, яка за своєю структурою відповідає науковій діяльності, що характеризується цілеспрямованістю, активністю, предметністю, вмотивованістю й свідомістю, результатом якої є формування пізнавальних

мотивів, дослідницьких умінь, суб'єктивно нових для дітей знань або способів діяльності [4, с. 20].

Організація дослідницької діяльності дітей, на думку С. Ніколаєнко, включає етапи: цілепокладання – постановка і прийняття дітьми навчально-пізнавального завдання; організаційно-діяльнісний етап – реалізація дітьми наміченого плану (проєкту), виконання розумових і практичних дій, передбачених і отриманих в процесі вирішення навчально-пізнавальних завдань; створення педагогом необхідних для цього умов; рефлексивний етап – оцінка ефективності навчально-пізнавальної діяльності, що складається з трьох кроків: самооцінки кожною дитиною, колективної, спільної або взаємооцінки, педагогічної оцінки [2, с.68].

В дослідницькій діяльності дитина використовує різні аналізатори, що дозволяє їй у разі потреби побачити, доторкнутися, визначає смак, понюхати чи почути об'єкт, який її зацікавив. Це, як вважає Л. Швайко, збагачує її життєвий досвід, сприяє поглибленню знань про природу та бажанню передати їх у процесі спілкування іншим. При цьому, активний словник збагачується різними термінами, закріплюються вміння граматично правильно будувати свої відповіді на запитання, самостійно будувати діалог, стежити за логікою свого висловлення, вміння доводити власну точку зору; вдосконалюється регулююча й плануюча функції мовлення. Розвиток мови проводиться на основі поновлення знань і не зводиться до простого маніпулювання словами [5].

Досліджуючи дослідницьку компетентність дітей дошкільного віку, слід охарактеризувати поняття дослідницькі здібності. Універсальні дослідницькі здібності, серед яких найбільш значущими, як вважають Л. Іщенко та О. Мельникова, є здатність швидко орієнтуватися в ситуації, творчо підходити до вирішення проблем, вміння знаходити і аналізувати інформацію, дозволяють людині активно діяти, творити і перетворювати. Основи їх розвитку закладаються вже в дошкільному віці, який характеризується особливою чутливістю до засвоєння навколишньої дійсності, пізнавальною, дослідницькою та пошуковою активністю дошкільника. Дослідницькі здібності науковці визначають як індивідуально-психологічні особливості особистості, що забезпечують успішність і якісний процес пошуку, оволодіння й осмислення нової інформації. В основі дослідницьких здібностей лежить пошукова активність. Психологічні особливості розвитку дослідницьких здібностей дошкільника визначаються специфікою розвитку мотиваційних, інтелектуально-творчих і поведінкових характеристик. Л. Іщенко та О. Мельникова акцентують увагу на тому, що в структурі мотивації домінують мотиви «безкорисливої допитливості», схильності до експериментування, інші мотиви (широкі соціальні, процесуальні) знаходяться як допоміжні в дослідницькій поведінці. Дослідницькі здібності проявляються в глибині, міцності оволодіння прийомами дослідницької діяльності, під якими розуміється вміння застосовувати прийоми відповідного наукового методу пізнання у процесі виконання дослідницьких завдань. Головним інструментом розвитку дослідницьких здібностей у освіті виступає дослідницьке навчання,

тобто включення дітей у спеціально організовані дослідження, які дозволяють оволодіти прийомами і методами, запозиченими з науки і наукового мислення у процесі пізнання навколишньої дійсності. Показниками розвитку дослідницьких здібностей дітей старшого дошкільного віку виступають: допитливість, схильність до експериментування, розвиненість конвергентного і дивергентного мислення, самостійність, критичність, наполегливість, стійкий інтерес до спостережень, висока концентрація уваги [1, с.76].

Отже, аналізуючи наукові праці, приходимо до висновку, що дослідницька компетентність дитини-дошкільника – це інтегральна особистісна якість, яка визначається сумою набутих в процесі навчання і виховання знань, умінь та навичок.

Література:

1. Іщенко Л.В., Мельникова О.М. Розвиток дослідницьких здібностей у дітей старшого дошкільного віку. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2019. Випуск 2 (45). С.75-79.
2. Ніколаєнко С. О. Організація дослідницько-дослідницької діяльності з дітьми старшого дошкільного віку. К. : [б. в.], 2006. 211 с.
3. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція. Наказ МОН України № 33 від 12.01.2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
4. Саркісова Н. Маленькі таємниці великих відкриттів: пошуково-дослідницька діяльність. Дошкільне виховання. 2006. № 4. С. 20-22.
5. Швайко Л. Л. Експериментальна діяльність у ДНЗ. Х. : «Основа», 2009. 192 с.

УДК 339.138

ГЛАДИНЕЦЬ Н. Ю.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та фінансів
Мукачівський державний університет
ГЛАДИНЕЦЬ В.І.
здобувач ОС «Бакалавр»
НУ «Львівська політехніка»

**УДОСКОНАЛЕННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАПОРУКА
УСПІШНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ КОМПАНІЇ**

На українському ринку сьогодні працює чимало компаній, які успішно здійснюють свою діяльність. Однак в умовах постійних змін в економічному та конкурентному середовищі необхідне постійне удосконалення маркетингової діяльності компаній.

Однією з причин, які вимагають удосконалення маркетингової діяльності, є зміна потреб та бажань споживачів. Сучасні споживачі стають все більш вимогливими та обізнаними, тому необхідно адаптувати маркетингові стратегії до їхніх потреб і забезпечувати їхню високу задоволеність продуктами та послугами [1].

Крім того, конкурентність ринку змушує компанії шукати нові шляхи підвищення ефективності маркетингових дій. Конкуренти не стоять на місці і постійно вдосконалюють свої маркетингові стратегії, що може призвести до

втрати ринкової частки у разі недостатньої уваги до маркетингової діяльності.

Прикладом успішної маркетингової діяльності може слугувати досвід діяльності ТОВ «Нестле Україна». ТОВ «Нестле Україна» - це дочірня компанія міжнародної корпорації Nestle S.A., яка спеціалізується на виробництві харчових продуктів та напоїв.

Компанія Nestle є однією з найбільших харчових компаній у світі і має свої підрозділи в різних країнах, включаючи Україну. Український підрозділ компанії, ТОВ «Нестле Україна», працює на ринку з 1994 року та виробляє та реалізує широкий асортимент продуктів для споживачів українського ринку.

Продукція Nestle широко представлена на ринках напоїв, кондитерських виробів, кулінарних продуктів, дитячого і спеціального харчування, заморожених продуктів, морозива, готових сніданків і кормів для тварин (див.рис.1).

ТОВ «Нестле Україна» виробляє каву, напої, кулінарію, кондитерські вироби, дитяче харчування, спеціалізоване харчування, корми для домашніх тварин; готові сніданки, креми і муси Nestle.

Асортимент Nestle на сьогоднішній день налічує близько 8,5 тис. всесвітньо відомих торгових марок. Структура товарного асортименту ТОВ «Нестле Україна» у 2021 році мала наступний вигляд (рис. 1).



Рис. 1. Структура товарного асортименту ТОВ «Нестле Україна» у 2021 році (побудовано за даними [2])

Компанія Nestle Україна активно веде маркетингову діяльність та вкладає кошти в рекламу своїх продуктів, що сприяє збільшенню популярності товарів серед споживачів та конкурентоспроможності на ринку. З цих позицій можна стверджувати, що продукція компанії Nestle Україна є дуже конкурентоспроможною. Однак, варто бути уважними до тенденцій на ринку та конкуренції від інших виробників.

Система маркетингових комунікацій ТОВ «Нестле Україна» включає такі складові:

1. Реклама: рекламні повідомлення на телебаченні, радіо, у газетах та журналах, на рекламних щитах тощо.
2. Пряма маркетингова комунікація: включає пряму поштову

РОЗДІЛ 5. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО, КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОГО ПРОСТОРУ ТА ГЕОГРАФІЇ

розсилку, телефонні дзвінки, електронну пошту та інші методи зв'язку зі споживачами.

3. Спонсорство: ТОВ «Нестле Україна» підтримує різні культурні та спортивні заходи і програми, щоб привернути увагу споживачів та підвищити свою популярність.

4. Public Relations: це публічні відносини, які включають створення та підтримку сприятливого іміджу компанії, взаємодію з медіа, оприлюднення прес-релізів тощо.

Таблиця 1

Обсяг витрат на маркетингові комунікації ТОВ «Нестле Україна» у 2019-2021 рр.

Види маркетингових комунікацій	Обсяг витрат у 2019 р.	Обсяг витрат у 2020 р.	Відхилення 2020 р. до 2019 р.	Обсяг витрат у 2021 р.	Відхилення 2021 р. до 2020 р.
Реклама	7075 28	5588 45	- 148683	6471 36	88291
Пряма маркетингова комунікація	4239 24	3013 98	- 122526	2644 47	-36951
Спонсорство	1061 9	7489	- 3130	6681	-808
Public Relations	8892	9452	560	8388	-1064

Розраховано за даними [2]

ТОВ «Нестле Україна» використовує різноманітні цінові методи та стратегії, що дозволяє їй досягати різних цілей на ринку та зберігати конкурентну позицію компанії.

ТОВ «Нестле Україна» є однією з провідних компаній на українському ринку, але в умовах постійних змін в економічному та конкурентному середовищі необхідне постійне удосконалення маркетингової діяльності компанії.

Також необхідно підтримувати і покращувати стосунки з потенційними та існуючими клієнтами компанії. Висока якість обслуговування та підтримки клієнтів, а також ефективні маркетингові дії можуть стати вирішальними факторами при виборі споживачами продуктів компанії.

Таким чином, удосконалення маркетингової діяльності ТОВ «Нестле Україна» є важливим завданням для забезпечення стабільного розвитку компанії, збільшення її конкурентоспроможності та забезпечення задоволеності споживачів.

Література:

1. Маркетингова компанія «Koloro» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://koloro.ua/blog/issledovaniya/analizrynka-kofe.html>.

2. Офіційний сайт ТОВ «Nestle-Україна» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.nestle.ua>

Наукове електронне видання

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НАУКИ Й ОСВІТИ
В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

18-19 травня 2023 року

**Збірник тез доповідей за матеріалами
III Міжнародної науково-практичної конференції**

Головний редактор: *Щербан Тетяна Дмитрівна*

Відповідальні за випуск: *Гоблик Володимир Васильович*
Кобаль Василь Іванович

Технічний редактор: *Максютова Олена Володимирівна*

Верстка: *Козел Андрій Ігорович*

Формат 60*84/16
Гарнітура Times New Roman
Умовн. друк. аркушів – 32,1

Адреса видавництва:
Мукачівський державний університет,
вул. Ужгородська, 26, м. Мукачево, Закарпатська обл., 89600
тел./факс (03131) 2-11-09, 3-13-43